

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

6¼ - 200
8° DA-BOX
9177
LN 870
ex. 1
M
BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Serenissimo ac illustrissimo
principi et domino D: Fride
rico eius nominis secundo
Daniæ Norwegiæ Slauorum
et Gottorum Regi, Duci
Slesuigæ Holsatiæ Storma,,
riæ et Ditmarsiæ, Comiti
Oldenburgensi et Delmen
horstensi etc Dno suo cle,,
mentissimo, humillime
offert

Nicolaus
Hemingius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

POSTILLA
SEV
ENARRATIO EVANGELIORVM, QVÆ IN DOMINICIS DIEBVS ET IN FESTIS SANCTORVM

vſitatè in Eccleſijs Dei proponuntur, in gratiam piorum miniſtrorum Euangelij conſcripta,

PER

NICOLAVM HEMMINGIVM.

PRÆFIXA EST EIVSDEM COMmonefactio ad miniſtros verbi de perpetuo Eccleſiæ Chriſti conſenſu in doctrina & vero Dei cultu: ne opinionum varietate, & ſectarum multitudine offenſi, vel confeſsionem abijciant, vel ſegnius officium faciant.

Cum gratia & Priuilegio Regiæ Maieſtatis ad quinquennium.

HAFNIÆ
APVD CHRISTOPHORVM BARTH.
Anno Domini 1561.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

BIBLIOTHECA REGIA HAFNIENSIS

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

OMNIBVS SERVIS DEI ET MINISTRIS IESV CHRISTI IN INCLYTIS REGNIS DANIA, AC NORuegia, ſuis fratribus in Chriſto dilectis, gratiam, miſericordiam & pacem a Deo Patre & DOMINO NOSTRO IESV CHRISTO, optat Nicolaus Hemmingius miniſter Euangelij in Academia Hafnienſi.

PRODEST IMPRIMIS OBSERuare, chariſsimi fratres, perpetuum Catholicæ Eccleſię Chriſti conſenſum in doctrina & vero Dei cultu: præſertim in hac maxima opinionum varietate, quæ facit, vt multi non peſsimi angantur animis, dubitantes cuinam cœtui ſe ſocios adiungant. Nam dum alij alium magiſtrum iactant (de cuius ſapientia & pietate glorientur, non ſine aliorum contemptu, quos tanquàm ex alto deſpiciunt) fit, vt cæco iudicio pro eo affectu, quo quemquam illis aut fauere intelligunt, aut aduerſari, eius eruditionem & pietatem ęſtiment. Hinc naſcuntur ſimultates, ſiniſtræ ſuſpiciones, odia, iurgia, vindictæ cupiditas: quibus ſurſum deorſum omnia miſcentur. Ex quare duplex incommodum (vt alia taceam) naſcitur,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſcitur. Nam & Euangelij hoſtes in ſua pertinacia impietateq; confirmantur, & infirmiores ac imperitiores, qui magis propenſi ad amplexandam veritatem erant, non parum perturbantur, fluctuantes & incerti, quibus ſe potiſſimum partibus adiungant. Inter quos non pauci, quaſi nihil certi de tota religione tradi ſtatuiue poſsit, nō modo de omnibus eius partibus, ſed etiam de omnibus religionibus dubitare incipiunt. Hîc noſtrum officium eſt, fratres dilecti, & precibus noſtris & admonitionib⁹ iuuare infirmos, ne hac turba & colluuione opinionum offenſi, ruant præcipites in certum interitum. Huic malo potiſsimū medetur perpetui Catholicæ Eccleſiæ conſenſus in doctrina & vero Dei cultu obſeruatio. Vt enim vnus eſt tantum Deus: ita & una æterna conſtans & minimè fallax Dei ueritas, una religio vera, vna fides, vna rectè uiuendi regula, & una Chriſti Eccleſia, quæ ſola verum colendi Deum modū nouit. Huius Eccleſiæ qui non eſt ciuis, gratia & ſalute excidit, quantumuis magnos ſe habere magiſtros gloriatur. Contra, qui in hoc cœtu Deum ſpiritu & veritate colit, gratiæ & ſalutis hæres eſt, etiamſi bubulcum magiſtrum habeat. Non enim hæc res pendet ab hominis vel dignitate, vel indignitate: ſed à magiſterio ſpiritus Chriſti, qui ſuum purum uerbum & ſincerum nobis uitæ & ſalutis regulam eſſe voluit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

voluit. In quo verbo & cultu verbo tradito, ſummus fuit omnium ſanctorum Patriarcharum ante diluuium & poſt diluuium, Prophetarum, Apoſtolorum atq; adeo omnium piorum conſenſus: quorum doctrinam & cultum, ſi nos uerè retinemus, poſſumus iure in Chriſto gloriari, quòd ſimus ciues Eccleſiæ Ieſu Chriſti, etiamſi totus mundus nos exoſos habeat, & tanquam hæreticos execretur. Volo igitur, fratres, de hoc perpetuo conſenſu nonnulla dicere, ut certo nobis conſtet, an in eo conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſimus, nec ne: aut aduerſarij noſtri, qui, cum iactant ſuos magiſtros (quos Patres vocant) ferro & igne curſum doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ interſcludere conantur. In huius argumenti tractatione multa ſanè concurrunt, quæ huc tanquã ad ſcopum collimant. Hîc enim neceſſariò quæritur quiſnam ſit ortus veræ religionis: quæ certitudo: quantus conſenſus omnium ætatum Eccleſiæ in eadem doctrina: quibus artibus Sathan veram religionem oppugnare ſoleat: deniq; qua prudentia pij aduerſus Sathanæ inſidias & fraudes vti debeant: ne, quemadmodum primi parentes fecerunt, ſinamus nos πιθανολογίαις à fontibus ſalutis ad ciſternas Diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat vera religio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

attingendum non eſſet, niſi tantus fuiſſet olim, & hodie eſſet hominum & Diabolorum furor, quòd auſi ſint religiones inſtituere pro cæco ſuæ rationis ſenſu, quas ferro & igne tuentur: ac eam religionem, quæ à ſolo Deo eſt, perſequuntur, ut uaticinium comprobent, quod editum fuit de ſemine ſerpentis morſuro calcaneum ſeminis mulieris. His multo rectius iudicauit prophanus Socrates, qui cum apud Zenophontem interrogaretur quænam eſſet vera religio, reſpondit eam eſſe quam ipſe Deus inſtituit. Nam cum Dominus clarè apud Prophetam dicit ſe abominari doctrinam & cultus hominum, extra omnem controuerſiam ſit nobis, quòd vera atque perpetuò conſtans religio ab ipſo ęterno Deo ortum habeat. Appollo Pythius ab Athenienſibus interrogatus quas potiſsimum religiones tenerent, reſpondit eas, quæ eſſent in more maiorum. Cum rurſus obijcerent morem maiorum ſæpè mutatum eſſe, ait optimum ſequendum. Nam, ut ait Heſiodus, νόμος ἀρχαῖος ἄριστος. Ad eundem modum hodie aduerſarij antiquitatē iactant, autoris veræ religionis nomine ſuppreſso, qui potius cum Socrate reſpondere quàm cum impuro Dæmone deberent. Nam ut Sathan: ita & illi antiquitatis autoritate ad ſtabiliendos errores abutuntur. Verum quidem eſt antiquiſsimā religionē optimam eſſe,

modo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

modo ab optimo Deo ortum habeat,& non ab antiquo ſerpente,qui à principio ſuam religionem in mundum ex diametro cum diuina religione pugnantem inuixerat. Quare diſcernendum eſt inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Sathanam refertur. Prior illa antiquitatum omnium longè vetuſtiſsima eſt, ut quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac vetuſtiſsima antiquitate prodijt veritas dei,qua docetur quęnā ſit vera religio, cui confirmandæ Deus miranda teſtimonia addidit, quæ eſſent ueluti perpetua quædā & authētica ſigilla veritatis diuinę. Poſterior eſt quę principium habuit,& finem habitura eſt: ex qua prodijt omnis ſuperſtitio & impietas. Vtraq; hæc antiquitas habet ſuos propagatores veluti Patriarchas quoſdam,quos poſteriores,Patres appellarunt,de quibus non parum gloriantur. Papiſtæ ſemper in ore habent patres patres: in omni controuerſia de doctrina & cultu Dei ad eos tanq̃ ad extremā anchorā confugiunt. Nos quoq; patres agnoſcimus: ſed inter nos & illos ingens eſt diſcrimē. Nos enim eos Patres profitemur,qui à deo acceptā religionē fideliter tradiderunt poſteris,vt ſunt Patriarchę, ſancti Reges, Prophetę, Chriſtus ipſe & Apoſtoli: hos ſolos patres veneramur, à quorū ſententia diſcedere, ſalute excidere iudicamus. De patribus, q̄ tēpora Apoſtolorū ſecuti ſunt,iudicamus iuxta

 regulam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

regulam Ambroſij. Nos noua omnia, quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus: quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabile iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit anathema ſit. Illi autem, ut fucum faciant ſimplicioribus, interrogandum eſſe dicunt de ſemitis antiquis, non eſſe limites antiquos tranſgrediendos, quos fixerunt Patres & maiores noſtri. Quod ſi id minime licere in agrorum finibus certum eſt, quanto minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verum nos limites, quos fixit autor religionis Deus: quos acceptos diuinitus tuebantur ſancti Patriarchæ, & Apoſtoli: à quibus apros & lupos inuicta animi fortitudine repulerunt ſancti martyres (inter quos primum locum obtinet ſanctus Abel) deniq; quos filius Dei ſuo precioſo ſanguine ſtatuit, non tranſgredimur: ſed intra illos manemus conſtantes. At fines, quos antiquus ſerpens cum ſua ſobole fixit, tranſgredimur, intra quos non niſi mera damnatio clauditur. Religionem igitur veram ad Deum, qui antiquus dierum denominatur à Daniele, referimus. Vnde conſtabit & eam antiquiſsimam eſſe, & ſui autoris naturam ingeniumq; referre. Quare ut conſtantiſsima eſt ſemper: ita ſui perpetuo ſimilis exiſtit.

Sed

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Sed quænam illa eſt ſibi perpetuò conſtans religio, quæ eius ſumma, quæ partes? vox Dei & ſignum voci additum veram religionis & cultus Dei normam præſcribit. Semper enim Deo in more fuit ſuam voluntatem verbo, & externo aliquo ſigno hominibus patefacere. Quod enim verbum auribus ingerit, ut ad mentem tranſmittatur, idem ſignum oculis aſpiciendum proponit, vt ueluti per feneſtras lux quædam in animum transfundatur: vt vox & ſignum ſit duplex verbum, vocale & aſpectabile, quorum finis & ſcopus unus eſt: ſed ſigni interpretatio ſemper è verbo ſolo petenda eſt. Hęc qualia ſunt, quinq; tempora, quibus Deus præcipuè ſuam vocem ſonuit & ſigna edidit, apertiſsimè docebunt: vt ſunt ſtatus ante lapſum: tempus promiſſæ reparationis: tempus repetitę promiſsionis: tempus reipublicæ Moſaicæ: ac deniq; tempus completæ promiſsionis, exhibito Ieſu Chriſto Domino noſtro. Hiſce quinque temporibus eandem fuiſſe religionem & ſibi per omnia conſtantem, uoce Dei & ſignis diuinis eſt oſtendendum.

Ante lapſum, quando Adam ornatus erat imagine Dei, Deus homini & uerbum tradiderat & ſignum. Verbum requirebat noticiam Dei, & obedientiam erga ipſum: prohibebat ne quid tentaret homo contra Dei interdictum ſub comminatione pœnæ; habebat etiam ver-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

bum promiſsionem immortalitatis, quam pro-
miſsionem fide amplectebatur Adam. Et arbor
vitæ, ut aſpectabile verbum, idem per oculos in
mentem transfudit. Quæ omnia eò ſpectabant,
vt Adam imaginem Dei tanquam in ſpeculo
repreſentans, Deum perpetuò coleret & cele-
braret. Ex his conſtat, quòd uera religio ante
lapſum hominis fuerit purus cultus Dei iuxta
Dei uerbum, cuius regula erat verbum & ſig-
num. Partes fuerunt agnitio Dei, fides promiſ-
ſę immortalitatis, obedientia erga Deum inte-
rior & exterior. Finis, repreſentare imaginem
Dei ac eum prædicare & celebrare. Et fuit in
eo ſtatu cultus Dei perfectiſsimus, qualis eſt
futurus poſt reſurrectionem, niſi quod tum nõ
quidem ſubſtantia, ſed gradibus futurus eſt
multo plenior. Hic cultus Dei, qualis eſt pri-
mo homini præſcriptus, à nobis etiã poſt lap-
ſum requiritur. Neq; ulla mutatio facta eſt in
cultus ratione: ſed horribilis deprauatio ſecuta
eſt in toto humano genere poſt lapſum primo-
rum parentum, ut hunc cultum plenè præſta-
re, imò ne ipſum inchoare poſsit quiſquam, niſi
ad arborem uitæ, quæ eſt Ieſus Chriſtus, ei ac-
ceſsus patefactus fuerit.

Lapſo igitur genere humano in primis pa-
rentibus, Deus rurſus ſuam uoluntatem pate-
facit uerbo & ſigno: vnde diſcitur quo cultu
poſt

poſt lapſum voluerit coli. Verbo reprehendit tranſgreſsionem ſui mandati: verbo promiſſionem edidit de Meſsia, qui homo factus ſolueret lytron pro reatu Adæ, & reſtitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiſerat. Signum adiecit uerbo, quod erat ueluti aſpectabilis quædam concio de Meſsia. Hoc autem ſignum erat mactatio & oblatio pecorum & frugum terræ. Ex his ſequitur, quòd poſt lapſum Deus requirat omnino ſimilem cultum cum eo, qui fuit ante lapſum, licet ſuis gradibus eam perfectionem non habeat, qua in ante lapſum habuit. Requirit enim hîc Deus agnitionem ſui: requirit agnitionem noſtri peccati: requirit agnitionem Chriſti, qui eſt loco arboris uitæ, quæ erat in Paradiſo: requirit fidem Meſsiæ: requirit ex fide obedientiam, ut paulatim magis magisque in homine reparetur imago Dei per Chriſtum, hoc eſt, ut in mente refulgeat firma Dei noticia: in anima ſanctitas: & in omnibus uiribus obedientia ex præſcripto uerbi præſtanda. Hæc breuiter verbo & ſigno indicantur in principio Moſis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκῶντες, ut Platonis uerbis vtar: melius & ſolidius erudiebantur breuibus Aphoriſmis & ſymbolis, quàm nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cùm Theologis, tum

Philo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Philoſophis cõmunis & familiaris, ut id quod breuibus Aphoriſmis proponerent, idem certis ſignificarent ſymbolis. Lapſo homine hic Aphoriſmus propoſitus uoce Dei eſt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Symbolum, quod quadam imagine idem ſignificabat, fuit oblatio diuinitus patribus commendata. Abel itaq; cum ſuas offerret uictimas, in Aphoriſmum propoſitum reſpiciebat, & offerens hæc cogitabat. Primum, mortem uictimæ intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatum: vnde haud dubiè ingens dolor in animo eius excitatus eſt. Deinde, intuens ſanguinem uictimæ admonebatur factæ promiſsionis de Meſsia: cuius merito & interceſsione placari iram Dei iuxta promiſsionem ſtatuit: unde & conſolatio in corde nata eſt, & fides, qua Deo acceptus fuit per Ieſum Chriſtum. Hac fide iuſtificatus ſola, veram ſanctitatem iuxta vocem Dei meditatus eſt, Deum prædicans & laudans propter iuſticiam & miſericordiam. Atq; ita Abel, imagine Dei in ſe quodammodo reparata, verum cultum Deo præſtitit: quem cultum poſtea morte ſua confirmauit. Nam cum Cain frater & Hypocrita ipſum à confeſsione promiſsi ſeminis & uero cultu auocare ſtuderet, potius mortem oppetere uoluit, quàm in impium fratris decretum conſentire; ſignificans hac ſua conſtan-

tia,

tia, quòd is demum uerè Deum colat, qui obedientiam erga Deum & Chriſti confeſsionem omnibus rebus mundi, atq; adeo uitæ ipſi, qua nihil homini charius eſſe ſolet, anteponat. Ex hoc ergo uerbo & ſigno primis parentibus poſt lapſum tradito apparet, quòd eadem religio fuerit eorum poſt lapſum, quæ ante lapſum erat. Etſi autem quędam circumſtantię externæ acceſſerunt propter deprauationem naturæ, & promiſsionem reparationis: tamen ſubſtantia cultus Dei eadem manebat, atq; ad eundem finem tendebat, licet imperfectius. Hic cultus Dei purus durauit in Eccleſia, quæ fuit perexigua, uſque ad diluuium, hoc eſt, annos mille ſexcentos quinquaginta ſex. Nam Caini poſteritas carnaliter promiſsionem intelligens perſecuta eſt veram Eccleſiam: ſibi Eccleſiæ titulum uſurpauit: uerum cultum Dei in prophanam hypocriſin & ſuperſtitionem commutauit. Porro cum hypocriſin & ſuperſtitionem cũ alijs horrendis ſceleribus diluuio puniuiſſet Dominus, Nohæ verbo & ſymbolo verũ Dei cultum iterum commendat: non nouum quídem, ſed prorſus eundem, quem ab initio inſtituerat. Verum cum hunc hypocriſi & ſuperſtitione Iaphet, & Cham tyrannide profligaſſet, manſit in ſola familia Patriarchæ Sem. Is enim rectè intelligens promiſsionem & eius ſymbolum, Deum ex fide coluit, eiq; obediuit,

quem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quemadmodum Abel & Nohe fecerunt. Etſi autem & uerbum & ſymbolum traditum primis parentibus, Nohe & Sem retinuerunt: tamen propter nouum euentum nouum ſymbolum acceſsit. Nam cum Deus impium mundum diluuio perdidiſſet propter defectionẽ à vero & puro cultu Dei, promiſit Nohę & eius poſteritati ſe poſtea mundum diluuio non perditurum. Huic promiſsioni ſymbolum, nempe arcum cœleſtem adiecit, qui erat promiſſionis quoddam μνημοσυνον. Arcum itaque, qui in nubibus apparere ſolet, uerbi ſui nota inſcripſit deus, vt quaſi ſigillo promiſſum illud ſuum ratum fore confirmaret, quo ſe non ſolum Deum Nohæ, eiuſque poſteritatis, cuius ſe in fidem clientelamq; contulerant, futurum receperat: uerumetiam ſe deinceps homines nunquam aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur ſymbolum intuens Nohe & Sem, exemplo ſancti Abelis, Deo uerum & ſpiritualem cultum exhibuerunt.

Sequitur Abrahami ætas uſque ad tempora Moſis, qua ætate idem cultus & uoce Dei & nouo ſymbolo Patriarchis eſt commendatus. Nam, decreſcente iam ſapientia quæ fuit in primis parentibus, ut uerbo clariori: ita ſymbolo euidentiori opus erat. Verbum igitur Abrahamo propoſitum fuit hoc: Bene-

dicentur

dicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum verbo additum erat circũciſio genitalis membri in maſculis. Vt ergo uerbo docuit verumq; cultum requiſiuit: ita ſymbolo idem fecit, quod erat doctrinæ & cultus ſigillum. Cum enim ait: Benedicentur in ſemine tuo, tria apertiſsimè inſinuat: quorum primum eſt repetitio accuſationis totius generis humani propter peccatum & defectionem à Deo. Nam cum promittit benedictionem, ſignificat eos in maledictione hærere, quæ maledictio peruaſit in homines omnes cum peccato. Alterum eſt repetitio promiſſionis ſeminis & beneficiorũ eius, quod Adamo dictum erat ſub his uerbis: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Id quod hîc ſignificantiori voce benedictionis exprimitur. Nam benedictionis uoce ſignificatur fauor Dei, reconciliatio, remiſsio peccatorum, & iuſticia propter Chriſtum, quemadmodum Paulus Moſis interpres exponit. Tertium eſt indicatio noſtræ imbecillitatis, quòd noſtris uiribus non poſsimus benedictionem nanciſci: ſed oportere nos eam obtinere fide in Semen promiſſũ. Hãc fidẽ Abrahæ ſecuta eſt obedientia in tota eius uita, iuxta præceptum: Ambula corã me & eſto perfectus: quam obedientiam ſanctus Patriarcha declarauit uictima filij. Quanti enim fecerit obedientiam erga deũ ex

eo appa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eo apparet, quòd potius voluerit vnigenitum filium Iſaac, quem genuerat in ſenectute, cui tam magnificæ promiſsiones erant factæ, ad mandatum Dei mactare, quàm ab obedientia erga Deum recedere. Symbolũ uerò additum à uerbo interpretationem mutuari debet. Nihil enim aliud ſymbolum eſt, quàm aſpectabile uerbum. Tria proinde ſymbolum ponit ob oculos: nempe natiuitatem noſtram carnalem eſſe corruptã: Deinde, promiſſum eſſe ſemen, per quod natura reparabitur: tum circumciſione carnis ſignificari circumciſionem cordis, qua amputatur ignorantia Dei, affectuum impuritas & cordis contumacia: ut nouus homo naſcatur, geſtans imaginem Dei in uera ſanctitate & iuſticia. Ecce quàm aptè quadrant hæc cum prioribus. Vox quidem mutatur, ſed ſignificatio manet. Hæc in verbo & in ſymbolo varietas humanæ imbecillitati ſeruit, & ignorantiæ noſtræ medetur: non aliquam nouam colendi Deum rationem præſcribit, quemadmodum carnale ſemen Abrahæ autumauit. Nam quemadmodum Cainitæ hypocriſin, reiecto puro intellectu verbi & ſymboli, amplexati, perſequuti ſunt Abelem & imitatores fidei ipſius: ita Iſmaelitæ in litera circumciſionis hærentes, ſpiritu neglecto, perſecuti ſunt ueros filios Abrahæ: ex quo factum eſt, quòd uerus cultus apud pauciſsimos remanſerit. Nam cũ

exularent

exularent in Ægypto Patres, ſola familia Ioſeph, mortuo Patriarcha Iacob, verum cultum retinuit, qui cum poſt eius mortem tantũ non extinctus eſſet, Deus, nato Moſe in Ægypto & agente iam 80. annum à promiſsione facta Abrahæ 340. anno, verbum iterum promiſſionis repetit: multa addit ſigna, & vt conſeruaretur cultus verus, erexit regnum & ſacerdotium. Tametſi autem idem verbum & idem ſignum Moſi commendat, quod ante Patriarchis commendarat: tamen longiores conciones & plura inſuper ſigna adhibet, prout eius ætatis ratio poſtulabat. Quæ omnia ad eundem ſcopum collimabant, & eundem cultum Dei ſpiritualem hominibus commendabant: Nam in deſerto (vt prætereã rubum ardentem & columnas ignis & nubis) Man, Petra, & Serpens æneus ut ſymbola doctrinæ & cultus Dei proponebantur: quæ tria ſignificabant Chriſtum olim promiſſum. Man enim, Paulo interprete, ſignificabat cibum ſpiritualem, quo noui homines per Chriſtum facti aluntur in Chriſti regno. Petra figurabat potum ſpiritualem, quo credẽtes reficiuntur. Serpens ſuſpenſus adumbrabat Chriſtũ ſuſpendendũ in aram crucis pro peccatis mundi: quemadmodum ipſe Chriſtus ſymbolum hoc interpretatur. Intuitus in ſerpentem æneum typus erat fidei, qua homines iuſtificati & viuificati coram Deo

ß ambu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ambulant & ad perfectionem aſpirant. Verum poſtquam populus in terram promiſſam, quæ typus erat cœleſtis Patriæ, introductus erat, plura adhuc ſigna veluti aſpectabiles conciones ei propoſitæ ſunt: ex quibus pauca quædam attingam: nam omnia perſequi inſtituta breuitas non permittit. Tota quidem reſpub: ſignificat Eccleſiam: ſacerdotium & regnum figurant Chriſtum, qui ſacerdotio ſuo placat iram Patris iuxta promiſsionem primam, & ſuo regno deſtruit regnum Diaboli, peccatum & mortem: & vtroq; reparat imaginem Dei in homine, ad quam homo erat creatus, vt ita rurſus ornatus imagine Dei vera obedientia ipſum colat ac celebret.

Ceremoniæ multæ ſunt additæ, quarum ſpiritualis ſignificatio primam promiſsionem explicat, ac cultum Dei ſpiritualem commendat. Verum quia multæ ſunt, paucas eaſque illuſtriores eligam & breuiter excutiam. Sacerdotis ornatus, annua oblatio ſummi ſacerdotis, arca fœderis, agnus phaſe, ſanguinis aſperſio, baptiſmata, quotidianæ oblationes, ſingularem habuere rerum ſpiritualium ſignificationem, quæ omnes dulces habent meditationes de mediatoris conditionibus & piorum officio. Sacerdos ſummus laminam in fronte & veſtes mundas geſtauit. Lamina

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

aurea diuinitatem Chriſti ſignificabat: veſtis vero munda humanitatem, ſed mundam & puram ab omni peccato. Quòd autem ſacerdos ſemel in anno intrauit in ſancta ſanctorum, typus fuit ſacerdotis Chriſti qui vna oblatione conſummaret ſanctificandos. Hoc apertè Exodi 28. indicatur, vbi Dominus ait: vt ſit ei placatus Dominus. Deinde, ueſtes ſacerdotis figurant ſanctitatẽ, qua ornatos uult eſſe ſuos ſacerdotes Dominus, quemadmodum Dauid Moſis interpres exponit, cum ait: ſacerdotes tui induantur iuſticiam, & ſancti tui exultent. Arca fœderis ſignificat populum Dei, cum quo expreſſo verbo pactum fecit Dominus. In hac arca fuerunt tabulæ legis, quæ tegebantur in arca lamina aurea: qua re nihil aliud ſignificatum fuit, quàm quod habet prima promiſsio: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, niſi quod ſymbolum dulcius rem exprimit. Tabulæ enim decalogi in arca teguntur aurea lamina, quæ dicitur propiciatorium. Hoc eſt: Chriſtus qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris tegit in Eccleſia peccata hominum, aduerſus iram & horrendum iudicium Dei. Quid, quæſo, hoc eſt aliud quàm ſemen mulieris conteret caput ſerpentis? Ita hunc typum explicat Moſis interpres Paulus Roma. cap. 3. Iuſtificamur gratis per illius gratiam, per redemptionem quæ eſt in Chriſto

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ſanguine eius. Vt enim pontifex Hebræorum ſolebat ſemel ſingulo quoq; anno propiciatorium imbuere ſanguine, cum in ſancta ſanctorum ingrederetur: Ita ſummus noſter pontifex Ieſus Chriſtus ſemel obtulit ſe Patri pro peccatis mundi & æternam redemptionem reperit. Agnus phaſe habuit etiam ſignificationem ſymbolicam, qua prima promiſſio veluti viuis coloribus depingebatur: cuius typum explicat Paulus, cum ait: & phaſe noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Quòd autem iſte agnus de grege ſumebatur, innuebat Chriſtum carnem noſtram aſſumpſiſſe & infirmitates carnis noſtræ tuliſſe, & per omnia nobiſcum ſimiliter tentatum abſque peccato, ut nos quoque cœleſtes qui terreni, ſpirituales qui carnales ſumus, redderet. Quod autem de agno dicitur: immolabitq; eum uniuerſa multitudo filiorum Iſrael, ſignificatur non propter vnum & alterum obijſſe Chriſtum: ſed propter Eccleſiam, hoc eſt, propter totum corpus ſcriptorum in libro vitæ. Sanguinis aſperſio apertam habet ſignificationem. Symbolum enim fuit ſanguinis Chriſti effuſi in ara crucis, quo aſperſæ conſcientiæ noſtræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum hunc autor Epiſtolæ ad Hebræos piè explicat. Eodem pertinent baptiſmata & quotidianæ oblationes.

Figura-

Figurabant enim hæc in genere cùm purgationem illam, qua Chriſtus abluit & emundat nos ab omni iniquitate, tū ſanctitatem veram qua credentes ornantur, vt iam imaginem Dei repreſentare incipiant in gloriam & laudem Dei. Hæc legis typica fuerunt ſymbolicæ interpretationes primæ promiſsionis, quas qui intellexerunt cum Adam, Abele, Seth, Enoch, Nohè, Abraham &c. verum cultum & ſpiritualem Deo exhibuerunt, non diſsimilem quò ad ſubſtantiam cultus attinet, ſed omnino ſimilem, imò eundem. Sed quid hîc fit? Sicut Cainitę promiſsionem carnaliter intellexerunt & ex ſymbolo addito fecerunt cultum per ſe: ita hîc maxima pars Iudæorum, omiſſo ſpiritu, literam admirata eſt, & cultum Dei poſuerunt in iſtis externis ritibus ſine fide: quem errorem taxat grauiſsimè Dominus apud Prophetam vbi ait: Quo mihi multitudinem victimarum veſtrarum dicit Dominus? & paulo poſt: ne offeratis ultra ſacrificia fruſtra, incenſum abominatio eſt mihi. Et huius rei cauſam mox ſubiungit, cum ait: iniqui ſunt cœtus ueſtri, calendas ueſtras & ſolennitates veſtras odiuit anima mea. His uerbis ſignificat Deus non ita ſe inſtituiſſe ceremonias, quaſi eas ut cultum requireret ſpiritualem, ſed ut in ijs populus ſe ad pietatem exerceret obfirmaretq; fidem ſuā, magisq; ac magis ſeſe in puro cultu Dei con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tineret. Verũ vt natura ſuperſtitioſi ſunt homines, maxima pars per hypocriſin abducta eſt à vero ceremoniarum uſu, ac in earum obſeruatione proram & pupim, vt aiunt, ſuæ ſalutis collocarunt: quorum errorem miſsi Prophetæ cum arguerent rapti ſunt ad ſupplicia tanquam in legem Dei blaſphemi.

Ex his patet ſummum fuiſſe conſenſum piorum qui in republica Moſis vixerunt, cùm in doctrina, tum in cultu cum ſanctis patribus ante diluuium & poſt diluuium uſque ad vocationem Moſis, & à Moſe uſque ad Chriſtum. Quid enim hîc requiritur præter agnitionem peccati, fidem in Chriſtum, inuocationem, ſanctitatem, obedientiam, & alias uirtutes, quæ ad reparandam imaginem Dei in nobis tanquàm partes requiruntur? Reſtat poſtrema ætas, qua λογος æternus iuxta vaticinia aſſumpſit ſemen mulieris, hoc eſt, naturam humanam, ut contereret caput ſerpentis, hoc eſt, vt Iohannes interpretatur, deſtrueret opera Diaboli. Hic Moſis & Prophetarum interpres & completor eundem cultum Dei iam ferè collapſum verbo & ſymbolis reſtituit, iuſsit prædicari pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, credentes in ſe ornat ſua iuſticia, donat ſpiritu ſancto, excitat in ijs motus congruentes legi & uoluntati Dei; breuiter,

ter, reparat imaginem Dei, ad quam primus homo conditus erat, iubet ut ita luceat lumen noſtrum vt glorificetur Pater noſter cœleſtis. Hunc eundem cultum ſuis diſcipulis commendat, quem ipſi uoce & uita docuerunt & expreſſerunt. Verum ut perpetuò hunc cultum conſeruaret Eccleſia, verbum certum tradidit ac uerbo duo externa veluti ſigilla appoſuit, baptiſmum & cœnam Domini. Verbum primam promiſsionem clarius interpretatur. Signa ſunt aſpectabiles quędam conciones, quę idem quod verbũ docent & offerunt. Sed quid hîc fit? vt olim Cainithæ, Camithæ & Pſeudoiſraelitæ uerbum corruperunt & ei carnali ſua ſtulticia humana ſomnia aſſuebant: ita hypocritæ à verbo deficientes in hac poſtrema mundi ætate cultum Dei conſpurcarunt, donec hæreticorum furijs & regno Antichriſti doctrina rurſus ferè cum veris cultibus, ſacramentis partim conſpurcatis humanis traditionibus, partim mutilatis, obruta ſit. Cæterum ante 40. ferè annos excitatus Propheta Dei beatus Lutherus, reſtituit doctrinam & cultum ueterem, quem & primi noſtri parentes acceperant à Deo, & Chriſtus ſuæ Eccleſiæ commendarat. Atq; hunc verum & perpetuum cultũ Dei eſſe, quem noſtra Eccleſia hodie tuetur, clariſsimè intelligit is, qui ipſum ad normam Patriarcharum & Eccleſiæ Apoſtolicæ refert,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Sed quid nobis accidit? idem ſanè quod primis parentibus, quod Abrahamitis, quod Eccleſiæ Apoſtolicæ. Diabolus enim toto impetu ruit ad perdendum Euangelium & uerum cultum Dei abolendum: atq; id noſtra ætate furioſius agit, quia nouit exiguum ſibi reſtare tempus, quo liceat ei in Eccleſiam Chriſti ſęuire. Quibus autem technis iſte aduerſarius Chriſti ad delendam ſinceram doctrinam & verum cultum vtatur, res ipſa hodiè palam loquitur. Primum enim regnum, illudq; ampliſsimum, nempe Turcicum erexit, quod palàm blaſphemat nomen Chriſti. Deinde, aliud regnum, quod Papatum vocant, ſtatuit: quod etſi non profitetur ſe palam aduerſari Chriſto: ſingulari tamen dolo & fraude regnum Chriſti inuadit: doctrinã corrumpit, ſacramenta contaminat, breuiter uerum cultum Dei peruertit. Papa enim miniſterij titulo primatum aſſecutus, omne ſuperſtitionis & idololatriæ genus in mundum inuexit, adeo ut poſt natos homines nulla vnquam ſit audita uiolentior intollerabiliorq; tyrannis, nullumq; extiterit idolomaniæ genus quo grauior irrogata ſit maieſtati diuinæ iniuria, & quo Chriſtianorum hominũ mentes prodigioſius ſint faſcinatæ. Poſteaq́ autem hac ex parte ſuas fraudes deprehenſas cognouit Sathan, non agit inducias, ſed ſuæ impietatis miniſtros cõquirit; quales ſunt Liber-

tini,

tini, Anabaptiſtæ, Seruetiani, Antinomi & alij qui doctrinam repurgatam & ſacramenta rurſus ſuo impuro roſtro fœdare conantur. At vero cum hiſce ſuis conatibus animaduertit ſe non poſſe curſum Euangelij, & puri cultus Dei impedire, aggreditur alia uia, qua inteſtinis diſsidijs diſtrahat, ac hoſtiliter inter ſe committat illos ipſos, quos animaduertit ſeriam præ cæteris meditari Eccleſiæ ac veræ religionis reſtitutionem, ne ſcilicet coniunctis ſtudijs & conſilijs hoc tam præclarum opus vnanimes moliantur. Præterea ſubinde quoſdam è caſtris Chriſti exturbat, qui Apoſtatæ facti, grauiſsimum damnum Eccleſiæ inferunt: inter quos ſunt qui nouam rationem conciliandi odium puræ doctrinæ apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligunt enim antinomias in dictis eorum, quorum opera Deus eſt uſus in hac extrema ſenecta mundi ad repurgandam ſuam Eccleſiam: cum tamen in nulla parte fundamenti doctrinæ & cultus Dei poſſint ullam ueram Antilogiam monſtrare, utut ſe in mille formas Prothei iſti transforment. His machinamentis Sathanæ uidemus effectũ eſſe, quòd obſtinati ſint facti confirmatiores in ſua ſuperſtitione: infirmiores ac imbecilliores magna ex parte ſuccumbant, cum piorum omnium ingenti dolore: & niſi Chriſtus accelerauerit ſuum aduentum, metuendum eſt, ne rur-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſus ſuperioribus tenebris pleriq; inuoluantur.
Quid nobis, quæſo, hìc faciundum eſt fratres?
Cauendæ ſunt inſidiæ Sathanæ: reſpiciendum
eſt ad exempla maiorum Abel, Abrahæ, Pro-
phetarum, Chriſti & Apoſtolorum: horum
cœtui in doctrina, cultu, inuocatione nos ad-
iungamus: non turbemur multitudine hoſtiũ:
non moueat nos numerus transfugarum: non
frangamur animo cruce & ęrumnis, quas pios
perferre in hoc mundo neceſſe eſt: non tantum
reſpiciamus ad humilitatem Eccleſiæ, quæ in
hac uita humi iacet contempta: ſed etiã intuea-
mur Chriſtũ triumphantem, qui eos, quos con
formes ſibi facit in hac uita, olim beata immor
talitatis gloria donaturus eſt, modò conſtantes
perſeuerauerint uſq; ad finem. Meminerimus
grauiſsimæ ſententiæ Chriſti: vigilate & orate,
ne intretis in tentationẽ. Quod vobis (inquit)
dico, omnibus dico. Tentat mundus: ſolicitat
caro: turbant hæreticorum agmina: offendunt
doctrinæ & morũ ſcandala: futiles ſuperborum
hominum rixæ moleſtant: aduerſus hæc omnia
præſidiũ tutiſsimũ eſt inuocatio DEI. Non enim
fruſtra dicit Solomon: Turris fortiſsima nomẽ
Domini, ad eam confugiet iuſtus & ſaluabitur.
In inuocatione noſtra reſpiciamus ad Eccleſiã
Propheticã & Apoſtolicã, & muniamꝰ animos
noſtros aduerſus Mahometicas & Papiſticas ido
lomanias & hæreticorũ ἐνοχλήσεις: ſæpè cogi-

temus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

temus quàm firmis & immotis fundamentis
nitatur Eccleſiæ perpetua doctrina,& conſtans
Eccleſiæ Chatolicæ cultus: veniant nobis in
mentē patefactiones diuinæ,quibus ipſe Deus
ſuam voluntatē hominibus patefecit, quando
locutus eſt cū ſanctis Patriarchis & Prophetis:
quā ſuam uoluntatē multis ſtupendis miraculis
confirmauit,cùm in ueteri,tū in nouo teſtamen
to: aſpiciamus dulciſsimū conſenſum Moſis,
Prophetarū,Chriſti,Apoſtolorū,in doctrina&
cultu: incitemur ad confeſsionem exemplo tot
Martyrū, qui cū Abel protomartyre doctrinā
cœleſtē ſuo ſanguine cōfirmarunt: abſtineamus
à futilibus diſputationibus,quibus vinculū pa-
cis,quod eſt dilectio,ſoluitur,& magis piæ uitę
ſtudeamus ꝙ argutis & inutilibus diſputatio
nibus, ex quibus quid mali ortū ſit in Eccleſia,
non ſine magno dolore animi cogito. Etſi autē
in his regnis eſt ſumma (ſit Deo gratia) adhuc
tranquillitas,& in omnibus Eccleſijs pius con-
ſenſus: tamen pietas ſuadet,ut afficiamur eorū
calamitate,qui hodie affliguntur propter quo-
rundā intempeſtiuas rixas, quibus multorum
principū & aliorū animi vulnerantur. Verum
cū his malis mederi nō poſſumus, cōfugiamus
ad illum,qui ſolus poteſt omnia. Orate igitur
cū tota Eccleſia Chriſti ęternū Deū Patrē Do-
mini noſtri Ieſu Chriſti,ut ſibi Eccleſiam in hac
uita colligat,& in ea puritatę doctrinę,& uerū

cultum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cultum conſeruet: ut ipſum verè colamus, & in omni æternitate celebremus ac diligamus. Orate ut gubernet ſuo ſpiritu regem Dominũ noſtrum clementiſsimum D. Fredericum eius nominis ſecundum, qui ut Patri ſanctiſsimo in regnum ſucceſsit: ita paternarum uirtutum hæres exiſtit ueriſsimus: non ſolum iuſticiæ & ęquitatis amantiſsimus Princeps, uerumetiam Eccleſiarum ſcholarumq; fautor & patronus optimus, imò nutricius fideliſsimus. Orate ut Chriſtus ſuo ſpiritu regat regni Conſiliarios & alios nobiles & gubernatores Eccleſiarũ, politiarũ, Scholarũ, & Oeconomiarũ, addatq; ipſis animum gloriam Dei, veram doctrinam, & honeſtatem diſciplinæ conſeruandi, ut tranquillam & quietam uitam degamus cum omni pietate & honeſtate. Orate pro omnibus regni ſtatibus, vt omnes dulci concordia coaleſcant, & alij alios ſubleuent, ut maiores cogitent inferiores cohæredes regni Dei ſecum futuros: ut inferiores ſuperioribus obediant in Domino, ut Paulus præcipit: vt ita dulciſsima harmonia ordinum in hoc regno conſtituta, pacificè & tranquille viuamus. Orate aduerſus hoſtes Regis & Regni. Orate ut Chriſtus impetus Sathanæ reprimat ac largiatur Eccleſiæ Doctores & paſtores in uera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo & exemplo piæ uitæ gloriam Dei illuſtrent: quò tandem

plenè

plenè omnes retecta facie gloriam Domini, vt in ſpeculo conſpicientes, in eandem imaginem transformemur à gloria in gloriã, ſicut à Domini ſpiritu, Amen.

Iam reliquum eſt, ut nonnihil dicam de meo conſilio, cur uidelicet has in Euangelia Dominicalia enarrationes ediderim in lucem. Ante quatuordecim annos priuatim domeſticis meis diſcipulis dictaui quædam ſcholia in Euangelia dominicalia, quò eorum ſtudia hac mea opella nonnihil iuuarem, nihil omnino cogitans de edendo. Sed quid fit? quæ paucis diſcipulis dictata erant multis communicantur: & dum animaduerti iſta auide à multis expeti, ea nonnihil ante ſexennium auxi. Iam vero piorum quorundam paſtorum preces me impulerunt, vt publicarem & in lucem emitterem. Quare cum hic labor totus deſtinatus ſit pijs Euangelij miniſtris mihi uiſum eſt ſub nomine veſtro, chariſsimi fratres, hunc meum laborem in lucem emittere. Quod ſi quis fructus ad vos inde peruenerit, Deo gratias agite, & me Deo ueſtris commendate precibus. Hoc vnum ſtudioſè curaui, vt doctrinam Catholicæ Eccleſiæ purè proponerem, quam & ſchola Vitebergenſis ultra 40. annos & adhuc ſincere tuetur, & præſtantiſsimi uiri huius ſcholæ

profeſſo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

profeſſores: D. Iohannes Machabæus Alpinas: D. Petrus Palladius: D. Iohannes Seningius: D. Olaus Chryſoſtomus (qui omnes iam in Domino quieſcunt, expectantes plenam liberationem per aduentum filij Dei) tradiderunt. In hoc conſenſu perſiſtimus & nos qui illis in officio ſucceſsimus in hac ſchola: & seriò oramus Deum, ut in hoc conſenſu uiuamus & moriamur. Non enim dubitamus quin hic ſit conſenſus perpetuus Eccleſiæ Dei, ſicuti ſupra ſatis oſtendimus.

Oro Deum Patrem Domini
noſtri Ieſu Chriſti, vt nos
ſuo ſpiritu cõiungat,
ut unum in ipſo
ſimus.

Benè & fœliciter in Chriſto valete.
Hafniæ 30. Martij, Anno
à Christo nato
1561.

* *
*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

PIO LECTORI.

LEuiuſcula quædam errata inter excudendũ non animaduerſa, ut Lector pius boni conſulat, etiam atque etiam rogo. Sunt enim huiuſmodi, ut quilibet ea ſine monitore & deprehendere & corrigere poſsit. Vale.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA PRIMA ADVENTVS,

Matth. 21.

CVM APPROPINQVAS-ſent Hieroſolymis, & ueniſſent Bethphage ad montem Oliuarũ, tunc Ieſus miſit duos diſcipulos dicens eis: Ite in caſtellum quod contra uos eſt, & ſtatim inuenietis Aſinam alligatam, & pullum cũ ea, ſoluite & adducite mihi. Et ſi quis uobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & cõfeſtim emittet eos. Hoc autem totum factum eſt, ut adimpleretur quod dictum eſt per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus uenit tibi manſuetus, ſedens ſuper Aſinam & pullum filium ſubiugalis. Euntes autem diſcipuli fecerunt ſicut præceperat illis Ieſus. Et adduxerunt Aſinam & pullum, & impoſuerunt ſuper illos ueſtimenta ſua, & eũ ſuper illa collocarunt. Plurima autem turba ſtrauerunt ueſtimenta ſua in uia: Alij uero cędebant ramos de arboribus, & ſternebant in uia. Porro turbæ quæ præcedebant, &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quę ſequebantur, clamabāt dicentes: Hoſanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine DOMINI, Hoſanna in altiſsimis.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM hoc de Aduentu Domini feſtum ſit omnium primum ordine, quod in Eccleſia celebratur: operę precium eſt, vt admoneamur quæ in ſingulis feſtis ſpectanda ſint: ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus piè, quàm par eſt, eadem celebremus non ſine multorum ſcandalo. Sunt autem in vniuerſum tria in ſingulis feſtis conſideranda: Hiſtoria, quæ feſti fundamentum eſt: beneficium, cuius hiſtoria meminit: & feſti verus legitimuſq; uſus. Vt enim hiſtoria mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriā confirmat hiſtoria, fidem alit & confirmat: ex qua fide gratitudo manat quæ Deū pro accepto beneficio celebrat mente, uoce, confeſsione, & moribus: in qua gratitudine verus feſti uſus conſpicitur.

Hæc tria omnibus feſtis accommodanda ſunt. Quare cùm hoc feſtum ſit inſtitutum de Aduentu Domini, Hiſtoria Aduentus, quæ ad conceptionem, natiuitatem, doctrinam & facta Chriſti præcipuos articulos noſtri Symboli perti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

pertinet, diſcenda eſt: beneficium Dei, quod eſt per ſacrificium expiatoriũ ſaluare perditam ouem, eſt recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda eſt: vt inde mentis gratitudo naſcatur, qua Deum, qui filium dare dignatus eſt, mente, uoce confeſsione & moribus celebramus. Porrò vt nobis præſens feſtũ reddatur cùm in Dei gloriam, tùm in noſtri inſtructionem utilius, tres locos ordine tractabo qui ſunt:

- I. De Aduentu DOMINI.
- II. Deſcriptio Regis Chriſti & eius regni.
- III. De ciuibus huius regis, eorum officio, atq; adeo de uero uſu & ſalutari meditatione Aduentus DOMINI.

DE PRIMO.

Quo magis & certius erudiamur in DEI laudem, & noſtri ſalutarem inſtructionem de Aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti, Sex circumſtantias cum diuo Bernardo penſandas in eo proponamus, quæ ſunt: Quis ſit qui ueniat: Vnde: quo: ad quid: quando: & qua.

Venit ſecundum Gabrielis teſtimonium 1.
altiſsimi filius, æqualis altiſsimo patri in uera diuinitate. Hinc diſcamus quanta ſit eius Maieſtas, dignitas & potentia. Venit Semen

mulieris uerus homo de ſemine Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum, & teſtimonia Apoſtolorum: minor patre in uera humanitate. Ex quo diſcamus, qua naturæ ſocietate nobis coniunctus ſit: ut ad eum accedere non pertimeſcamus. Venit ergò Chriſtus, qui idem Deus eſt uerus, & homo uerus, una perſona in duabus naturis ſubſiſtẽs, qui et poteſt ſaluare, quia Deus: & uult, quia naturam noſtram aſſumſit, ut pro nobis uictima fieret.

2. Vnde uenit? è cœlo uenit, è ſinu patris uenit, qui omnia implet, & ubiq; inuiſibiliter adeſt: uenit & in utero uirginis conceptus Spiritus ſancti opera, nutritur ſanguine uirginis, naſcitur, educatur, circumciditur &c.

3. Quo uenit? in mundum uenit, qui per ipſum factus eſt: in propria uenit, & ſui eũ non receperunt, uenit in inferiores partes terræ. Atq; hoc eſt ſine controuerſia magnum illud myſterium, de quò Apoſtolus 1. Tim. 3. Devs manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

4. Ad quid uenit? Cauſas Aduentus Domini in mundum, uox Dei prænunciat: Typi figurant: oracula Prophetarum clamant: verba & facta aduenientis Domini comprobant:

Apoſto-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Apoſtolica teſtantur præconia: ac omnium ſanctorum læta confitetur Eccleſia.

Vox Dei ad Serpentem fuit Gen.3. Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apoſtolus explicans ait: Chriſtus apparuit ut deſtruat opera Diaboli. Huius uocis ſententiam ſæpe ſanctis patribus idem Deus inculcauit, & potiſsimum Abrahamo, dicens: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergò intelligitur, quòd propter duo aduenerit Chriſtus: primum, ut deſtrueret opera Diaboli, Alterum ut benedictionem adduceret ſuper filios Abrahæ, hoc eſt, ſuper omnes qui Chriſtum fide receperint, ſicuti Abraham fecit. Nam cũ Adam ſe, & totam poſteritatem ſuo lapſu regno Sathanæ mancipaſſet, ac in maledictionem commeritam conieciſset, requirebat iuſticia Dei, ut aut commeritas pœnas lueremus, aut ſatisfaceret aliquis in genere humano iuſticiæ Dei: uerùm cùm nulla finita potentia potuit Diabolum ſuperare, & Deum iratum placare, prodijt filius Dei de arcana ſua ſede, uenit in mundum, fit homo, noſtram cauſam in ſe recipit, deſtruit regnum Diaboli, ac iram patris placat factus pro nobis uictima & ſacerdos.

Hoc ipſum multi figurant typi: ut ſacrificia patrum, agnus phaſe, aſperſio ſanguinis uaccæ rufę ſuper populum, atq; adeò Arca fœ-

deris totum ſacrificium Aaronicum cum omnibus ſuis ritibus & ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipſas cauſas Aduentus Domini conſentientibus ſuffragijs clamant: ut Eſaiæ 53. Vere languores noſtros tulit, & dolores noſtros portauit, ipſe uulneratus eſt propter præuaricationes noſtras, & attritus eſt propter iniquitates noſtras. Dominus coniecit in illũ iniquitates omnium noſtrûm. Huiuſmodi ſunt plurima teſtimonia Prophetarum, quæ breuitatis cauſa omitto.

Verba & facta Chriſti aduenientis idem comprobant: venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego uos refocillabo. Item: Qui credit in me non peribit: Sed uitam æternam habebit. Item: Pro ijs ſanctifico me ipſum: hoc eſt, me hoſtiam Deo patri offero pro ipſorum peccatis expiandis: quod non ſolum multa miracula, quæ fecit, quibuſq; opera Diaboli deſtruxit, conuincunt: uerumetiam mors ipſa, & eam ſecuta glorioſa uictoria.

Apoſtolica teſtimonia quis poteſt numerare? Paulus dicit: Mortuus eſt pro peccatis noſtris, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Idem ſcribit: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Iohannes Baptiſta clamat: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohannes

Apoſto-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Apoſtolus: Ieſus Chriſtus purgat nos ab omni iniquitate noſtra. Idem ſummam beneficiorum Chriſti complectens, ſcribit: Chriſtus apparuit ut deſtruat opera Diaboli.

Deniq; uniuerſa Chriſti Eccleſia has ipſas Aduentus Chriſti cauſas læta per ſpiritū Chriſti confitetur, ita canens: Tu ad liberandum suſcepturus hominem, non horruiſti uirginis uterum. Tu deuicto mortis Aculeo aperuiſti credentibus regna cœlorum &c.

Verùm ſi de tempore quæris, reſpondet Apoſtolus Paulus: Poſtquam uenit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui erant legi obnoxij redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergò nec ſerius, nec tardius quàm uenire debuit. De hoc aduentus Domini tempore prædixerunt Prophetæ Iacob, & Daniel: de qua re plura dicenda erunt die natiuitatis Domini.

Vnum reſtat, uia uidelicet per quam uenit: et hęc quoq; diligener requirenda, ut poſsimus rectà ei occurrere. Sicut itaq; ad operandam ſalutem noſtram uenit ſemel in carne uiſibilis: ita quotidiè ad ſaluandas animas ſingulorum ubicunq; eius uerbum cogitatur, legitur, prædicatur, in ſpiritu uenit, & inuiſibilis: imò illîc ſemper adeſt iuxta promiſsionem: Ero uobiſcū

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uſq; ad conſummationem ſæculi: Atq; tũ rurſus apparebit uiſibilis iudex uiuorum & mortuorum, ut qui ipſum antea aſpernabantur medicum & ſaluatorem, tum ſentient iudicem, & ſuorum ſcelerum uindicem iuſtiſsimũ: de quo Aduentu proxima die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de Aduentu DOMINI breuiter dictum ſit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quẽ continet textus Euangelij, habet deſcriptionem Regis Chriſti, atq; eius regni: quę deſcriptio confirmatur Zachariæ teſtimonio, quod adducit Euangeliſta, ut ſciamus hanc pompam non temerè inſtitutam: Sed ex uoluntate Dei & conſilio arcano Trinitatis longè antea prænunciatam fuiſſe. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus regis Chriſti, & eius regni. PRIMVM enim hæc Chriſti pompa equitantis in Ieruſalem diſcrimen facit inter Chriſtum regem, & mundi reges, eorumq; diuerſa regna. Satis enim arguit hæc contempta pompa, quòd Chriſtus nec mundanus Rex ſit, nec regni eius adminiſtratio ſit mundana: Nam Reges mundi, ut à ſuis magnifici æſtimentur, ſplendidè ornantur: ita regnorum mundanorum adminiſtratio ſplendorem & magnificum requirunt apparatum.

SECVN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

SECVNDO docet hęc hiſtoria, quòd ſub hac uili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cū ait ſoluite, & adducite mihi, Item Dominus his opus habet. Item: Confeſtim demittet eos, ſignificat Chriſtus rex noſter ſe diuina ſua uirtute omnia, quę uult, efficere poſſe: atq; adeò hominum corda, et uoluntates in ſua habere manu.

Etſi igitur regnum Chriſti in hoc mundo apparet contemptibile: Tamen ſi regis potentiam et diuinitatem reſpicis, nihil eo auguſtius, nihil potentius, nihil deniq; glorioſius.

Porro uaticinium Prophetæ tria continet, primum exhortationem ad Eccleſiam iam deiectam & planè conſternatam: Lætare, inquit & exulta filia Sion. Hinc docemur, quòd ad deiectos et conſternatos, planèq; contritos ſpiritu pertineat Euangelium. Deindè continet hoc uaticinium mandatum Dei, ut huic regi homagium præſtemus, quemadmodum ſecundus quoq; Pſalmus hortatur cùm ait: Oſculamini filium. TERTIO continet hoc uaticinium deſcriptionem perſonæ Chriſti, nimirum quòd ſit Rex Eccleſiæ promiſſus: Ecce ait Rex tuus uenit: ac ſi diceret, hic eſt tandem ille promiſſus Rex, de quo tot extant teſtimonia, qui reſtituet regnum Dei, quod diabolus inuaſit, ac peccato perdidit. Hunc regem manſuetum, & mitem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eſſe dicit, ut eum non fugiamus tanquam crudelem tyrannum: Sed potius plena eum fiducia accedamus, petamusq; ab eo promiſſam ſalutem. Quòd autem eum pauperem eſſe prędicat, id ad præſentis uitæ conditionem referendum eſt: Qui ideo pauper eſſe uoluit, ut nos Spiritu pauperes ditet, & æternum beet.

DE TERTIO.

Huius Regis ciues ſub perſona diſcipulorum Chriſti, & turbæ deſcribuntur, quos nos imitari debemus, modò inter ciues regni Chriſti cenſeri uelimus. Primùm itaq; cum diſcipulis Chriſto adducemus Aſinam: hoc eſt, nos quibus miniſterium uerbi demandatum eſt, omnia, quæ nobis præcepta ſunt, in gloriam Chriſti, & regni eius propagationem faciemus. Deindè ueſtimenta noſtra ſternemus ſuper Aſinam: id quod tum demum faciemus, quandò facultates noſtras ad conſeruationem miniſterij conferemus. Ramos quoq; cædemus de arboribus, & obijciemus Chriſto: hoc eſt, Chriſtum prædicabimus, & agnoſcemus perpetuum regem: cuius regnum perpetuò inſtar palmæ florere optabimus, ut nullis oneribus ærumnarum huius mundi ſuccumbat. Clamabimus Hosanna: hoc eſt, ex fide inuoca-

uoca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uocabimus, & confitebimur hunc Regem, certi quòd eius regnum ſit benedictum in excelſis.

Hinc iam breuiter colligamus quis ſit uerus uſus, & ſalutaris meditatio huius feſti de ſalutari Chriſti Aduentu. Primùm itaq; ſtudeamus, ut hic Rex ad nos ueniat: Quomodo hoc fit? Verâ pœnitentia accerſitur, ſolida fide retinetur, puro cultu delectatur. Deindè admoneamur gratitudinis, ut ipſum mente, uoce, confeſsione, & moribus celebremus: qui noſtra cauſa ad nos uenit: qui factus homo dedit ſe ipſum pro peccatis noſtris, ut eriperet nos de præſenti ſæculo malo iuxta uoluntatem Dei & patris noſtri: Cui gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA SECVNDA ADVENTVS, EVANGELIVM Lucæ 21.

ET erunt ſigna in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris anxietas gentium per deſperationem, reſonante mari & fluctu, extabeſcentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum. Nam uirtutes Cœlorum mouebuntur, & tum uidebunt filium homi-

hominis uenientem in nube cum poteſtate & gloria magna: His autem fieri incipientibus ſuſpicite, & attollite capita ueſtra, quoniam appropinquat redemptio ueſtra. Et dicit illis ſimilitudinem: Videte ficum, & omnes arbores, cùm protrudũt iã gemmas, cernentes ex uobis ipſis ſcitis quòd iam inſtet æſtas: Ita & uos cùm uideritis hæc fieri, ſcitote quòd inſtet regnum Dei. Amen dico uobis, non præteribit ætas hæc antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra tranſibunt, uerba autem mea non tranſibunt. Cauete autem uobis, ne quando grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ, & ſuperueniat in uos repentina dies illa: tanquam laqueus enim ſuperueniet in omnes, qui ſedent ſuper faciem omnis terræ. Vigilate ergo omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere iſta omnia quæ futura ſunt, & ſtare ante filium hominis.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo die Dominico Eccleſia memoriam Aduentus Chriſti in carne recoluit: Ita hæc Euangelica lectio de Secundo ipſius Aduentu tractat, & pertinet ad Articulum fidei noſtrę, quo mente & ore con-

fitemur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſtemur eundē Dominum, qui prius uenit, ut
eſſet mediator & ſaluator in ſe credentiũ, uen-
turum ad iudicandum uiuos & mortuos: ut illi
qui Chriſtum in hac uita receperunt, & ſalua-
torem agnouerunt æterna donentur uita reſu-
ſcitatis corporibus: & qui eum ſpreuerant in-
dulgentes ſuis affectibus in contumeliam Dei,
dignis cruciatibus afficiantur æternum. Cõſti-
tuantur autem huius Euangelicæ lectionis
tres loci:

I. De Aduentu Chriſti ad iudicium.

II. Vſus & fructus præmonitionis de eodem Aduentu.

III. Exhortatio Chriſti ad diſcipulos ut ſint parati ſine impedimentis.

DE PRIMO.

Occaſionem huic concioni de Aduentu
Chriſti ad iudicium præbuit colloquium Chri-
ſti & diſcipulorũ eius de templo Hieruſolymi-
tano. Nam cũ admirarentur diſcipuli ornatũ
templi, ipſe Dominus reſpondit fore ut ita ua-
ſtaretur aliquando, ne relinqueretur lapis ſu-
per lapidem. Hoc audientes diſcipuli interro-
gant de tempore. Quibus reſpondens, ſigna
quæ præcederent excidiũ Hieruſolymitanum
expoſuit, illos confirmans, ne animum deſpon-
derent propter imminentia mala: hinc occa-
ſione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſione ſumpta trāſit ad uniuerſale, & ſupremū iudicium, & quæ ſigna illud ſint præceſſura enumerat.

Verùm quò omnia nobis fiant illuſtriora, primùm circumſtantias quinq;, quas textus complectitur, examinabimus. Deindè ipſum iudicium ex ſcripturis deſcribemus.

Circumſtantiarum itaq; prima eſt temporis. Tempus enim monſtrat à ſignis, & comparatione confirmat. Sunt autem plura ſignorum genera, quæ Aduentum Domini ad iudicium præcedunt.

PRIMVM in Sole & Luna & ſtellis conſpicitur, quod quale ſit futurum Marc. 13. cap. his uerbis explicat: Sol obtenebrabitur, hoc eſt, erunt frequentes Solis eclipſes: & Luna nō dabit ſplendorem ſuum, dum videlicet patitur eclipſin: & ſtellæ cœlo decident, hoc eſt, videbuntur decidere. Huius generis ſigna prætcrijſſe quamplurima hæc noſtra teſtatur ætas. Nunquam enim tot contigere uel Solis uel Lunæ eclipſes.

SECVNDVM ſignum imminentis iudicij, eſt anxietas gentium præ deſperatione, hoc eſt ut Matthæus & Marcus interpretantur: Inſurget gens contra gentem, & regnū contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis ſignis plenum eſſe mundum teſtatur hic dies?

TER-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Tertii generis ſigna ſunt maris, fluctuũ, Aëris, tempeſtatum, horrendorũ tumultuum, & inuſitatorum quorundam & vehementium ventorum. An non & huius generis ſigna noſtra ætas vidit quamplurima?

Qvartvm genus ſignorum ex ſecundo & tertio manat, quod eſt extabeſcentia præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum.

Qvintvm genus: virtutes Cœlorum mouebuntur, hoc eſt, erunt inuſitati aſpectus in Cœlo, & in terris terræmotus. Breuiter Cœlum & Terra irati iudicis faciẽ quodammodo referent, vt peccatores iſtis iræ Dei ſignis moti agant pœnitentiam & conuertantur ad Dominum.

Hæc ſigna in hunc modum ad extremum iudicium applicat Dominus: Videte ficum & omnes arbores, quum iam emiſerint folia, vos eas cernentes ex vobis ipſis agnoſcitis, quòd iam propè ſit æſtas: Ita & vos cùm videritis hæc fieri, agnoſcite quòd propè ſit regnũ Dei. Nam hæc ſigna è creaturis omnibus, quæ ſurſum ac deorſum feruntur, erunt veluti præcones, quorum voce citabuntur homines ad horribile illud tribunal, qui hîc in mundo laſciuientes ſuam ipſorum ſalutem neglexerunt, & veluti ebrei Chriſtũ ſalutis autorẽ contempſerunt.

Præter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Præter hæc quintuplicia ſigna, quorum textus meminit, ſunt & alia Math. 24. Marc. 13. 2. Teſa. 2. Danie. 2. & 7. Apoca. 17. quæ omnia ſunt ueluti quædam aſpectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, ut confugiant ad filium ſuum Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, in quo ſolo ſalus eſt.

SECVNDA circumſtantia eſt, quòd is qui eſt filius Dei & hominis, Ieſus Chriſtus, ſit futurus iudex: Vnde pij & impij habent quod diſcant. Pij quidem, ut ſciant illum futurum iudicem, qui omnibus in ſe credentibus uitam æternã promiſerat addito iureiurando: Amen dico uobis, Omnis qui credit in me nõ pereat, ſed habeat uitam æternã. Hæc promiſsio iuramento confirmata nequaquam fallere poteſt. Impij uerò, ut uel agant pœnitentiam relicta impiorum colluuie, & ita de ſalute per Chriſtũ parta gaudeant, uel meminerit hunc quem renuerunt ſaluatorem adiudicaturum ipſos æternis cruciatibus, ut tum demũ cum ſuo magno malo diſcant, quàm ſit horrendum in manus Dei uiuentis incidere.

TERTIA circumſtantia eſt, quòd ſit uenturus in nube glorioſus & tremendus, non ſeruus, ut antea, ſed Dominus: non iudicandus, ſed iudicaturus: non iam inuitaturus homines

ad pœ-

ad pœnitentiam,ſed impœnitentes æternis pœnis puniturus; idq; ut iudex iuſtus.

QVARTA circumſtantia,quòd ſit venturus potens,cum poteſtate & gloria magna, unde diſcendum,quòd & poſsit damnare rebelles,& ualeat æterna vita donare credentes.

QVINTA circumſtantia cauſam Aduentus Chriſti ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: Appropinquat redemptio ueſtra, qua uoce,ut Chriſtus indicat non fore,ut Eccleſia benè in hoc mundo ſit habitura, non enim poteſt antea à uanitate huius mundi liberari: Ita ſignificat complementum beneficiorum Chriſti erga Eccleſiam,eſſe plenam redemptionem ab omnibus malis:cum qua coniuncta eſt perfecta fruítio æterni Dei cũ æterna læticia. Hæc ergò pertinent ad piorum conſolationem. Verùm,quantum ad impios attinet,iſte dies Aduentus Domíni erit dies iræ & calamitatis,non liberationis:caliginis & tenebrarum,non lucis: mœroris,non læticiæ:exitij,non ſalutis.

Cæterum iudicij forma, Matth.25. his uerbis deſcribitur: Cum autem uenerit filius hominis in Maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo: tunc ſedebit ſuper ſedem Maieſtatis,& cõgregabuntur apud eum omnes gentes, & ſeparabit eas ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti patris mei, & poſsidete Regnum uobis paratum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare &c. & ijs, qui à ſiniſtris erunt, dicet: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Eſuriui enim, & nō dediſtis mihi manducare &c. Atq; ita impij ibunt in ſupplicium ſempiternum; iuſti uerò in uitam æternam. Et in Apocalyp. cap. 20. Sedebit ſuper thronum magnum candidum, à cuius conſpectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & puſilli ſtabunt in conſpectu throni: & tunc aperietur liber uitæ, & libri conſcientiarum, & iudicabuntur ex his, quæ ſcripta ſunt in libris, ſecundum opera ipſorum: qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam; qui uerò mala, in ignem æternum.

Porrò in ſententia Iudicij duo ſpectanda ſunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona opera. Cùm dicit; Venite benedicti patris mei, ſignificat eos gratis ſaluari propter Chriſtum, quem fide receperunt. Nam in Solo Chriſto benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iuſtificantur. Verùm cùm

cùm ad bona opera prouocat, id facit Dominus, non quòd ſint cauſæ ſalutis: ſed propter alias cauſas, nempè, quia ſunt teſtimonia ueræ fidei & timoris Dei: Deindè, ut, compenſatione ærumnarum, quas ferunt in hac uita, propoſita, magis eos ad piè, ſanctèq; uiuendum excitet.

DE SECVNDO.

Cur Chriſtus præmonuerit ſuos de ſuo ad iudicium Aduentu, explicat, cùm ait: *Cum hæc fieri incipient, ſuſpicite, & attollite capita ueſtra.* Hæc omnia ſigna admonebunt nos perpetuæ cuiuſdam pœnitentiæ in hac uita; ſed quid nos facimus? Videmus ceruicibus noſtris imminere diem extremam, nihilominus pœnitentiam differimus, indulgemus noſtris affectibus: Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid ruſtici? quid deniq; ferè omnes? Quis ſeriò de hac Chriſti præmonitione cogitat? pluris facimus predium ruſticanum, quàm Regnum Dei; imò quis non huius uitæ commoda uel perexigua anteponit ſaluti animæ?

DE TERTIO.

Quia Chriſtus præuidit, quibus malis mundus eſſet inundaturus ſub ſui Aduentus tempus, exhortationem inſtituit: ut cùm uitent, quæ tum maximam mundi partem à ſalute promiſſa excludent: tùm ſe ſtrenuos præbeāt milites, qui uigilijs & precationibus pugnent contra hunc mundum ſub uexillis unius Ieſu Chriſti. Quò autem ad utrumq; ſint paratiores, interponit rationes: nam & diem illum repentè ſuperuenturum ait, & iſto pacto eos omnia euaſuros mala, & conſtituendos coram Dei filio pronunciat.

Ait ergò: *Attendite uobis ipſis, ne quando grauentur corda ueſtra crapula & ebrietate, & curis huius mundi.* Hæc ſunt ergò uitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia ſcilicet, & prophana, quæ fidem Chriſti extinguit. His malis cùm omnes mundi ordines implicari & inuolui manifeſtiſsimum ſit, eò magis hæc Chriſti exhortatio in conſpectu nobis eſſe debet: ne mundi malis moribus decepti pereamus.

Deindè, cùm ſubiungit Dominus: **Vigilate omni tempore deprecantes**, docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui ſuperuentura mala cupiunt effugere. Requirit in

ſumma

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſumma fugam malorum, & ardens bonorum ſtudium: utrunq; coniungit Apoſtolus ad Titum ſcribens: Abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiſcentias ſobriè, iuſtè, & piè uiuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, Cui ſit laus, imperium, & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA TERTIA ADVENTVS, EVANGELIVM MATTHAEI II.

IOHANNES autem cum audiſſet in carcere facta Chriſti, miſsis duobus diſcipulis ſuis, dixit illi: Tu es ille qui uenturus eſt, an alterum expectamus? Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite, & renunciate Iohanni ea, quæ auditis, & uidetis: Cæci uiſum recipiũt, & claudi ambulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus eſt quiſquis non fuerit offenſus in me. Euntibus autem illis, cœpit Ieſus dicere turbæ de Iohanne: Quid exiſtis in deſertum ut uideretis? Num arundinem, quæ agitatur à uento? Age, quid exiſtis ut uideretis? num hominem mollibus ueſtibus amictum?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Ecce qui mollia geſtant, in domibus regnum ſunt. At quid exiſtis uidere? num Prophetam? Certè dico uobis, & excellentiorem Propheta: Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus eſt uiam tuam ante te.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium deſcribit nobis Regnum Chriſti, illudq; depingit proprijs ſuis coloribus, quantum ſcilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam ſi eius arcanam uim reſpicis fidei oculis, eſt longè ſplendidiſsimum & glorioſiſsimum: Hîc itaq; ſolummodo de eius externa ſpecie agitur. Præcurſor incarceratur: Vnde monemur, quòd Chriſti Regnum ſub cruce ſit conſtitutum: mittuntur diſcipuli dubitantes, ſed ad Chriſtum ſolum: Chriſtus Rex ipſe inter pauperes, cæcos, ſurdos, leproſos uerſatur: Illi curantur & recipiunt lætum ſalutis nuncium, quem mundi potentes, nobiles, & ſapientes contemnunt. Breuiter, ut hoc Euangelium Regnum Chriſti depingit: ita confirmat Iohannis miniſterium, & Chriſtum uerum eſſe Meſsiam promiſſum patribus certis indicijs euincit. Verùm uberioris doctrinæ cauſa

præſens

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

præſens Euangelium in quautor locos deſtribuatur: Qui ſunt:

I. Et ſors, & officium miniſtrorum uerbi indicatur.

II. Interrogatio Iohannis.

III. Reſponſio Chriſti.

IIII. Encomion & laudatio IOHANNIS.

DE PRIMO.

Iohannes autem, cùm audiſſet in uinculis opera Chriſti, ad ipſum mittit duos de diſcipulis ſuis. Iohannes uinculis conſtrictus ſortem miniſtrorum uerbi exemplo ſuo docet: Et idem, diſcipulos ſuos ad Chriſtum mittens, uerum officium miniſtrorum uerbi oſtendit. De utroq; igitur ordine dicam, ac primum de ſorte eorum in hac uita.

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accuſat ſcelera: Sed quid illi euenit? Hoc docet Hiſtoria, Matthæi 14. Illîc enim narratur, quòd, cùm IOHANNES reprehendiſſet Herodem, ac dixiſſet non licere ipſi, habere uxorem fratris ſui, coniectus ſit in carcerem, ac tandem ſupplicio capitis af-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

fectus. Iſtud præmium retulit ſanctus Baptiſta ab impio Tyranno. Nam quemadmodum Medicus, ſi furioſi hominis uulnus attingit, illudq; curare conatur, non aliud expectare poteſt, quàm ut furioſus in ſe manus conuertat, ac malum pro bono reddat: Ad eundem modum miniſter uerbi, ſi hominis impij & potiſsimum tyranni alicuius peccatum reprehendit, ut agat pœnitentiam, & ſanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quàm minas, maledicta, mortem. Quàm autem uerum hoc ſit, non ſolum Iohannis exemplum docet: uerumetiam totius Eccleſiæ hiſtoria, cùm ueteris, tùm noui Teſtamenti. Hînc tot martyres clarent, hinc tot Prophetarum neces, hinc Apoſtolorum perſecutio, Pauli trucidatio, Petri Crucifixio: & alia atq; alia aliorum ſupplicia, quæ nos commonefaciunt de ſorte ſanctorum miniſtrorum in hac uita. Sed fœlix eſt Crux, quam Chriſtus præclaram pronunciat: Beata crux, quæ eſt uia ad ueram & diuturnam uictoriam per Chriſtum Ieſum.

Quare non debent miniſtri Euangelij propter perſecutionem ceſſare in officio: ſed Iohannis exemplo incitati, ſtrenuè facere officium, quod in his potiſsimum ſitum eſt. PRIMVM ut prædicent Chriſtum, & monſtrent agnum tollentem peccata mundi. Deindè arguant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

guant peccata: Sunt enim organa ſpiritus ſancti,qui mundum per ipſos peccati arguit, ſicuti in Iohanne uidemus. 3. Pia, ſanctaq; ſua uita miniſterium ſuum ornent. 4. Minas mundi cū Iohanne contemnant, parati ad ferenda potius quæuis ſupplicia,quàm ut in officio ceſſatores eſſe uideantur. 5. Si contigerit eis in carcerem mitti,& rapi ad ſupplicia propter officium ritè præſtitum, quid hîc facient? negabunt Chriſtum? Minimè. Sed ad Chriſtum diſcipulos mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantum poſſunt; ſed potius eum, qui, ut perdere corpus, & animā:ita ſaluare utrumq; poteſt. Hæc ſint breuiter de primo loco dicta.

DE SECVNDO.

Tu es ille qui uenturus eſt, an alium expectamus? Huic legationi, & interrogationi occaſionem præbuit error diſcipulorum Iohannis de Meſsia: Illi enim partim externa facie Chriſti offenſi (ſicut apparet ex reſponſione Domini) partim amore Magiſtri decepti, exiſtimabant Iohannē Meſsiam eſſe. Hunc errorem, ut adimat diſcipulis ſuis Iohannes, mittit eos ad Chriſtum, ut interrogent illum, ſit ne ipſe Meſsias, an alius adhuc ſit expectandus,utq; iſto pacto, dictis & factis Chriſti plenius erudirentur de Chriſto,quòd ipſe ſit uerus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Meſsias, & non Iohannes. Non ergò mittit Iohannes diſcipulos ſuos ad Chriſtum, quòd dubitet ipſe de Chriſto: Sed, ut dubitantium diſcipulorum ſaluti conſulat. Diſcamus igitur nos à Iohanne humiliter de nobis ſentire, ne quid nobis arroganter tribuamus: Diſcamus à diſcipulis, obedientiam præſtare ſuperioribus noſtris, & potiſsimum ijs, qui nobis rectà ad Chriſtum uoce & uita mittunt.

DE TERTIO.

Sed quid reſpondet Chriſtus? *Euntes renunciate Iohanni, quæ auditis & uidetis: Cæci uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me.*

Hoc reſponſum quatuor continet: ſigna indubitatò monſtrantia uerum Meſsiam: imaginem Eccleſiæ in hac uita: ad quos Euangelium pertinet: & admonitionem ne quis offendatur externa facie Chriſti, atq; eius Eccleſiæ.

Probatio, quòd ipſe Ieſus ſit uerus Meſſias, hæc eſt. Quicunq; ſua uirtute cæcis uiſum præbet, claudis rectè incedendi facultatem, leproſis ſanationem, ſurdis auditum, mortuis uitam, & pauperibus, hoc eſt, contritis & an-

xijs conſcientijs propter ſenſum peccati annunciat Euangelium, is abſq; omni dubio uerus eſt Meſsias: Nam Eſaias ita de Meſsia uaticinatur: Puſillanimes, confortamini, nolite timere, ecce Deus ueſter ultionem adducet retributionis. Deus ipſe ueniet, & ſaluabit nos. Vnde illum cognoſcemus? Reſpondet Propheta. Tunc aperientur oculi cæcorum: & aures ſurdorum patebunt: & ſaliet, ueluti ceruus, claudus: & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxit me ad Euangelizandum pauperibus, ut mederer contridis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clauſis apertionem. Cùm igitur me uidetis, iuxta Prophetarum uaticinia iſta præſtare mea uirtute, cur me non agnoſcitis Meſsiam? Atq; ita Chriſtus hac demonſtratione ſe uerum Meſsiam eſſe conuincit, & ſuum officium eſſe docet, miſeris & afflictis opem ferre.

Imago præterea Eccleſiæ, & Regni Chriſti, hîc conſpicitur contempta coram mundo: auditores Chriſti ſunt pauperes, egroti & contempti coram mundo. His CHRISTVS annunciat ſalutis uiam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tum ſanabat corporum morbos: ita hodiè peccatorum con-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

conſcientias peccato uulneratas ſanat, & adfert læticiam cordibus ſpiritualem: id quod uerè ſentiunt, qui in uera inuocatione uocem Euangelij audiunt.

Cùm dicit, pauperes Euangelizantur, oſtẽdit ad quoſnam pertineat Euangelium: nimirum ad pauperes, hoc eſt, contritos corde ob peccatorum ſuorum fœditatem. Vnde in Pſalmo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Item alius Pſalmus: Qui ſanat contritos corde. Et Eſaias 57. Deus habitat cum contrito & humili ſpiritu, ut uiuificet ſpiritum humilium, & uiuificet cor contritorum. Ad eos igitur ſolos pertinet Euangelium, qui ſentiunt ſua peccata, dolent & expaueſcunt iudicium Dei, & abijciunt propoſitum peccandi. Eſt proinde Euangelium læta annunciatio de remiſsione peccatorum, & conſolatio in corde per uerbum & ſpiritum ſanctum, quæ ad illos ſolos pertinet, qui agunt pœnitentiam & credunt Euangelio, accipiunt remiſsionem peccatorum, donantur iuſticia Chriſti, qua illis imputata, tanquam iuſti apparent in conſpectu Dei, donantur ſpiritu ſancto, & iam noua creatura in Chriſto effecti, incipiunt Deo ex fide obedire, & quotidiè ſatagunt, ut in omni cognitione & ſenſu abundent, Phil. 1.

Admonitio Domini: Beatus qui in me offenſus non fuerit, primùm ſignificat Iohannis diſcipulos offenſos fuiſſe in perſona Chriſti. Deindè in genere monet omnes, ne externa facie regni Chriſti offendantur: ut uel non recipiant EVANGELIVM, uel receptum reijciant, quemadmodum multi omnibus temporibus offenduntur. Cicero ſua ætate adeò offenſus eſt ſeruitute populi Dei, quòd noluerit doctrinam Ecclesiæ recipere. Sua cuiq;, inquit, ciuitati religio Leli eſt, noſtra nobis: ſtantibus Hieroſolymis pacatiſq; Iudæis: Tamen iſtorum religio, ſacrorum à ſplendore huius imperij, grauitate nominis noſtri, maiorum inſtitutis abhorrebit: nunc uerò hoc magis, quòd illa gens, quid de imperio noſtro ſentiret, oſten dit armis, quàm chara dijs immortalibus eſſet docuit, quòd eſt uicta, quòd elocata &c.

Hæc quatuor hodiè etiam Papiſtæ iactant: Splendorem, grauitatem nominis, inſtituta maiorum, & dominium. Verùm Chriſtus hîc monet, ne iſtis laruis ſinamus nos decipi: ſed potius adiungamus nos puſillo & contempto gregi, qui uocem paſtoris Chriſti audit. Multo enim conſultius eſt cum Nohe & paucis alijs Arcam intrare, & à diluuij periculo liberari, quàm cũ maxima & florentiſsima parte mundi perire: Melius eſt, cum hulceroſo Lazaro in ſinu Abra-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nu Abrahæ gaudere, quàm cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE QVARTO.

Illis abeuntibus cœpit Ieſus dicere ad turbas de Iohanne. Quid exiſtis in deſertum uidere &c. Hoc Iohannis encomion eò pertinet, ut ipſa turba magnifaciat miniſterium Iohannis, ac ipſius uoci tanquam cœleſti credat. Coniungit autem Chriſtus in hoc encomio omnia quæ probum Apoſtolum decent, & commendat illum à quatuor uirtutibus: Primum à conſtantia: Confert enim ipſum rupi immobili, quæ non agitatur a uentis, inſtar arundinis. *Num arundinem quæ agitatur à uento exiſtis uidere?* quaſi diceret, nequaquam talis eſt Iohannes: Sed inſtar firmæ rupis potius, quæ nullis tempeſtatibus & fluctibus cedit. Debet ergò uerus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à ueritate deflectere: id quod, proh dolor, nimis multi faciunt hodiè.

Deinde commendat Iohannem à uitæ genere: uidelicet, quòd agat uitam non mollem, ut adulatores aulici: non ſplendorem quærit, ut qui gratiam hominum uenantur: ſed uitam degit, ſuo munere & functione, dignam: quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipſum in officio languentem reddit. Hoc, in genere, etiam ad omnes uerbi miniſtros pertinet: ut ita uiuant, ne uel mollities in moribus conſpiciatur, uel alijs uanis rebus impediantur, quò minus officium faciant.

TERTIO commendat Iohannem, ab excellentia Prophetiæ: præponit enim ipſum omnibus alijs Prophetis.

QVARTO, commendat eum, à legatione qua fungitur: Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Eſt ergo Iohannes legatus Meſsiæ & præcurſor, qui regi aduenienti uiam parat, prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum ſuo quodam modo imitari debent miniſtri Euangelij: debent Chriſto parare uiam: debent Chriſto adducere homines: debent unicam monſtrare ſalutis uiam CHRISTVM IESVM, Cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA QVARTA ADVENTVS, EVANGELIVM IOHAN. I.

HOc eſt teſtimonium Iohannis, quando miſerant Iudæi ab Hieroſolymis ſacerdotes & leuitas, ut interrogarent eum: Tu quis es? Et confeſſus eſt & non negauit: Et confeſſus eſt, inquiens: non ſum ego Chriſtus. Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: non ſum. Es tu Propheta ille? Et reſpondit: Non. Dixerunt ergò ei: Quis es, ut reſponſum demus ijs, qui miſerunt nos? Quid dicis de teipſo? ait: Ego uox clamantis in deſerto: Dirigite uiam Domini, ſicut dixit Eſaias Propheta. Et qui miſsi fuerant, erant ex Phariſæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei: Cur ergò Baptizas, ſi tu non es Chriſtus, neq; Helias, neq; Propheta ille? Reſpondit eis Iohannes, dicens: Ego Baptizo aqua, ſed in medio ueſtrûm ſtat, quem uos neſcitis, ipſe eſt, qui cum me ſequeretur, anteceſsit me: cuius ego non ſum dignus, ut ſoluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta ſunt trans Iordanem, ubi Iohannes Babtizabat.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij hæc fuit: Phariſæi audiuerunt, quòd Iohannes inſtitueret nouam docendi rationem, & inueheret ceremonias nouas, idq; ſine authoritate pontificum: quòd iuberet parare uiam Domino: quòd reciperet ad Baptiſma totam Iudæam: quòd clamaret adeſſe promiſſum Regem & Meſsiam. His rebus auditis Phariſæi moti, mittunt ad ipſum in deſertum nuncios interrogatum qua authoritate id faciat. Id fecerunt, non quòd ipſius doctrinæ aures præbere cuperent: ſed potius ideo, ut Chriſtum, & ipſum perderent: ut lucroſas ceremonias retinere poſſent: utq; ſuã authoritatem, nulla habita ratione ſalutis populi ſibi commiſsi, retinerent: quorum exemplum ſtrenuè ſatis noſtri Papiſtæ ſibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc eſt, quòd interrogent Iohannem, An ſit Chriſtus: Ille autem, ut uerus Chriſti miniſter, Chriſto teſtimonium præbuit, & iuſsit eos dirigere uiam Domini, ſuam uocationem tacitè confirmans eſſe diuinam. Docendi gratia, tres ſint loci huius Euangelij.

1. Teſtimonium Iohannis de Chriſto.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

II. Deſcriptio Iohannis adeòq; omnis pij miniſtri uerbi Dei.

III. Quid ſit parare uiam Domini.

DE PRIMO.

In teſtimonio Iohannis ſex conſideranda ſunt.

1. Qui mittuntur,& cur mittuntur. Mittuntur autem Phariſæi, à Phariſæis: ſanctiſsimi in ſpecie, à ſanctiſsimis: qui uidebantur ſibi eſſe columnæ Eccleſiæ Dei: qui habuerunt prærogatiuam ſucceſsionis: qui titulum Eccleſiæ ſibi ſolis arripuerunt. Sed ecce, qui capita Eccleſiæ uidebantur, hoſtes ſunt Chriſti. Vnde diſcamus nec titulis,nec ſucceſsionibus: ſed Soli diuinæ uoci credendum eſſe. Obſeruemus quoq; artem Sathanicam, quam à ſuo Magiſtro didicerant hi Phariſæi, non enim hîc interrogant,quòd faueant Chriſto aut Iohanni,ut uideri uolunt: ſed ut perdant utrumq;, ut ſerpens in Paradiſo fecit.

2. Cui datur teſtimonium? Chriſto. Quis dat teſtimonium? Iohannes. Hinc duo diſce: Primum, quòd miniſterium uerbi debeat hunc ſcopum habere, ut Chriſto perhibeat teſtimonium. Secundũ, quòd ars Chriſtiana, ſit contra Sathanæ technas pura Chriſti confeſsione niti.

3. Coram quibus datur teſtimoniũ? Coram mundo & hoſtibus Chriſti: Vnde diſcendum

dum eſt, quòd debeat pius confiteri Chriſtum coram toto mundo,cum diſcrimine famæ, rerum,& uitæ:ad quod cùm promiſsio, tùm cōminatio nos inuitabunt. Promiſsio eſt:Qui confeſſus fuerit me coram hominibus,confitebor & ego illū coram patre meo cœleſti:Comminatio,quemcūq; puduerit mei corā hominibus,eius & me pudebit corā patre meo cœleſti.

4. Summa teſtimonij Iohannis de Chriſto, hęc eſt,quòd Chriſtus ſit homo,quòd ſit deus, quòd ſit uerus Meſsias,remiſſor peccati.Nam cùm dicit, ipſe eſt ꝗ poſt me uenturus eſt,indicat ipſius uerā humanitatem: Cùm uerò addit: qui ante me fuit, ipſius diuinitatem fatetur. At cùm ait: Medius autem ueſtri ſtetit,quem uos neſcitis, Reſpondet ad quæſtionem,& Ieſum Meſsiam eſſe pronunciat. Baptiſmi lauachrū, concionatur Meſsiæ officium eſſe,peccatum remittere.

5. Vſus & fructus huius teſtimonij,quòd nos debeamus teſtimonio Iohannis credere,et Chriſtū amplecti,uerum peccatorū remiſſorem, qui ſanguine ſuo nos lauit à peccatis:cuius rei efficax ſignū,baptiſmū nobis cōtulit;de quo aliâs.

6. Phariſæi ſunt imago perſonatorū Chriſtianorū,id eſt,Hypocritarum,qui non poſſunt ferre ueræ pietatis doctrinam: Sed fingunt ſe pios externis moribus:ſe ſanctiſsimos ſimulāt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſed aliam perſonã intus gerunt: inde eſt quòd tales, hypocritæ dicantur. Nam ut hypocritæ in fabulis ſunt, qui perſonas abſentes habitu & geſtu externo repræſentant: Ita Phariſæi, pietatis abſentis laruam tantum conſpiciendam præbent: Vnde hypocritę ſunt dicti, ut qui etſi reuera in corde ſint impij: foris tamen ſanctiſſimi appareant.

DE SECVNDO.

Ego ſum uox clamantis in deſerto: PRIMVM Iohannes definit omnes Prophetas, Apoſtolos & miniſtros verbi, quòd ſint uox. SECVNDO, quòd non ſint uox inanis, ſed clamantis, id eſt, prædicantis. TERTIO, in deſerto, id eſt, in mundo uniuerſo. QVARTO, admonentur auditores dignitatis illius uocis. Eſt enim uox non hominis: ſed Dei clamantis &c. QVINTO, quòd Iohannes allegat Eſaiæ teſtimoniũ. Nihil enim pius concionator aſſerere debet ſine teſtimonio ſacrarum literarum: Teſtimoniũ autem præſens deſumptum eſt ex capite 40. SEXTO, admonentur quoq; concionatores, ne Deo tribuant alienam uocem: Qui enim id faciunt, non Dei miniſtri ſunt, ſed Diaboli flabella: quos non ſecus atq; lupos fugere decet.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DE TERTIO.

Parare uiam Domino eſt, eodem Iohanne Baptiſta autore, pœnitentiam agere: nec ſine magna cauſa eſt Iohannes uſus hac figura loquendi, quæ propriè pertinet ad regna mundana. Solent enim regibus Aduenturis uiæ præparari: quo accedere poſsint ſine periculo & offendiculo. Hoc ipſe Eſaias exponit, cum ait: Omnis uallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erit præruptum in rectitudinem, & loca confragoſa in planiciem. Hæc ſpiritualiter intelligenda ſunt, de impedimentis omnibus, interioribus & exterioribus: quæ impediunt, quo minus Rex noſter Chriſtus ad nos ueniat: Interiora impedimenta ſunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, ſtulta confidentia &c. Exteriora impedimenta ſunt, ſcandala omnia quæ obijcit Sathan in doctrina, Sacramento & moribus. Verùm, ut breuiùs dicam, Montes (id eſt, quicquid altum eſt in mundo) deſtruendi ſunt concione legis. Valles, id eſt, qui ſpiritu contriti ſunt attollendi ſunt prædicatione Euangelij. Sentes, id eſt mala uita, praui affectus ſunt amputandi noua obedientia, & ſtudio formandi uitam ſecundum uerbum Dei: atq; ut id fiat, requiritur primum, ut ſint qui clament in deſerto. Dein-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

de opus eſt ſana doctrina, quæ eſt lucerna præparantium uiam. Tú requiritur, ut aduenien-te Domino, id eſt, lucente in cordibus noſtris gratia Dei, præbeamus nos obſequentes per ueram pœnitentiam, & exhibeamus nos ciues Dei, homagium Chriſto Domino præſtantes. Poſtremò offeramus munera & uitulos labiorum noſtrorum, id eſt, confeſsionem: idq; mente, uoce, confeſsione & moribus.

Verùm, quia hæc intelligi non poſsunt ſine exemplorum appoſitione: breuiter ſententiam Prophetæ & Iohannis, declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, credite Euangelio, hoc eſt quod ex Eſaia dicit, parate uiã Domini. Quomodo id fecit? Montes depreſsit: Nam cum uideret multos ex Phariſæis & Sadducæis uenire ad Baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies uiperarum, quis demonſtrauit uobis fugere à uentura ira? Nolite dicere intra uos: patrem habemus Ahraham. Dico enim uobis, quòd poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor quæ non fructum bonum facit, excidetur, & in ignem mittetur. Vide hîc, quomodo Iohannes montes humiliat. PRIMVM, cum uocat eos, progeniem uiperarum, taxat illorum cor prauum, ſanguinis cupidum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cupidum, & ingratum: Deinde tollit cauſam, de qua maximè gloriabantur. Ex eo enim ſuperbiebant quòd erant filij Abrahæ: Sed hoc nihil prodeſſe ait. Nam Deus non eſt perſonarum acceptor: neq; enim qui ex carnali Semine Abrahæ ſunt, mox ſunt filij: ſed qui Abraham imitantur fide & obedientia, hi ſunt eius filij, quemadmodum Chriſtus apud Iohannem teſtatur: eos filios Diaboli appellans, qui ſe filios Abrahæ eſſe gloriabantur. TERTIO comminationem addit niſi reſipiſcant. *Securis, inquit, ad radicem arboris poſita eſt:* Hoc eſt, ultio diuina non procul abeſt, ut omnis arbor mala excidatur & in ignem mittatur. Ita & alij miniſtri uerbi montes demoliri debent, monſtratis peccatis hominum, ſublata gloriationis materia, & propoſitis pœnis, quæ omnes, qui non cõuertuntur, manent. Deindè ualles exaltabunt: quomodo id? Quemadmodum Iohannes fecit, monſtrato Chriſto, dicẽs: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cùm dicit ECCE, inuitat ad fidem: cùm addit, AGNVS DEI, QVI TOLLIT PECCATVM MVNDI: recõciliationis materiã exprimit. Tertiò, ſentes amputat, dum ait, AGITE FRVCTVS DIGNOS PŒNITENTIA.

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus: PRIMVM, montem deiecit, hoc eſt, Hypocriſin in Dauide: Qui commiſſo

 adulterio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

adulterio & homicidio ſecurè uixit, tanquam re benè geſta: Idq; propoſita parabola de duobus uiris, quorum unus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat niſi unicam ouem, quã emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, ſimul de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in ſinu eius dormiens, eratq; illi ſicut filia. Sed cùm peregrinus ad diuitem ueniſſet, accepit hanc pauperis ouem diues, & ſuo hoſpiti appoſuit parcens ſuis. Cùm hoc Dauid audiret, indignatus eſt dicens: Filius mortis eſt qui fecit hoc. Reſpondit Nathan. Tu es ille uir: Vriam Hetheũ occidiſti gladio, & uxorẽ eius accepiſti in uxorem tibi. Ecce ego, ait Dominus, ſuſcitabo aduerſus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatũ, tollit materiam gloriationis, ne putet ſe non puniendum, eò quòd Rex ſit: & comminatur illi pœnas. Hic deiectus eſt magnus ille mons, & hypocriſis: uerùm, cùm animaduertit Nathan Dauidem deiectum & iacentem, adeò ut diceret cum magno eiulatu. Ego peccaui Domino, uallem hanc ſubleuat, dicens: Dominus tranſtulit peccatũ tuum, non morieris. Deinde ſentes quoq; amputat, dum propoſita pœna morte filij, continet eum in officio.

Ad eun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Ad eundem modum Petrus in Actis, primùm concione legis criſtas Iudæorum deprimit, & montes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil prodeſſe, quòd ſint de poſterita te Abrahæ, proponit comminationes pœnarum, niſi reſipiſcant. Mox ubi audit eos compunctos corde & peccati conſcientia deiectos, erigit eos rurſus propoſito Chriſto: in cuius nomen iubet eos Baptizari. Deinde quoq; cauet, ne ſentes ſuccreſcant, inhortans eos ad pœnitentiam.

Hæc exempla ſunt illuſtria, & ad primi hominis conuerſionem congruunt. Superbit Adam ſecutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primùm Deus proſternit obiurgatione, propoſita peccati magnitudine: mox deiectum erigit, data promiſsione ſeminis, quod erat contriturum caput ſerpentis.

Similiter Dominus ſuperbos Phariſæos humiliat, afflictam Magdalenam exaltat, atq; ad piam ſanctamq; hortatur uitam, dicens: fides tua te ſaluam fecit: uade in pace.

Cæterum miniſtri uerbi qui hoc pacto non deprimunt montes, non attollunt ualles, nec ſentes amputant, non ſicut Dei, ſed ut Diaboli & uentris mancipia faciunt. Multi quidem in genere declamitant contra adulteria, inceſtus, uſuras & alia uicia: Sed pauci ſunt, qui in os

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

crimina obijciunt, ut Iohannes Hærodi, Phariſæis & Hypocritis: ut Chriſtus ſuis auditoribus: ut Ambroſius Theodoſio. Quare hoc non faciunt? Partim, quia uerè non cogitant cuius uice funguntur: partim, quia metuunt ſuæ uitæ & fortunis. Verùm contra hanc cæcitatem & timiditatem opponant uocationis ſuæ mandatũ & promiſsionem, qua Chriſtus promiſit ſe adfuturum ſuis ſeruis, & ſibi imputat factum, quidquid ipſius fit miniſtris. Præterea, ſe confirmabunt Iohannis & aliorum ſanctorum miniſtrorum conſtantia & exemplo, ſubindeq; Deum precabuntur, ut ſibi animum addat, ut ea facere audeant, quæ ipſius interſint gloriæ, Cui honor in ſæcula ſæculorum

AMEN.

IN FESTO NATIVITATIS CHRISTI, EVANGELIVM LVCæ 2.

EXijt decretum à Cæſare Auguſto, ut cenſeretur totus orbis. Hæc deſcriptio prima facta eſt præſide Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, ut profiterentur in ſuam quiſque ciuitatem. Aſcendit autem & Ioſeph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciui-

in ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethlehem, eò quòd eſſet de domo & familia Dauid: ut profiteretur cũ Maria, deſponſata ſibi uxore quæ erat prægnans. Accidit autem, cum eſſent ibi, Completi ſunt dies pariendi. Et peperit filium ſuum primogenitum, ac faſcijs eum inuoluit, reclinauitq; eum in præſepi, quòd non eſſet eis locus in diuerſorio. Et paſtores erant in regione eadem uigilantes, & excubantes excubias nocte, ſuper gregem ſuum: & ecce Angelus Domini, aſtitit illis, & claritas Domini circumfulſit illos & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus. Ne timeatis: Ecce enim, annuncio uobis gaudium magnum, quod futurum eſt toti populo, quia natus eſt uobis hodiè ſeruator, qui eſt Chriſtus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignum: Inuenietis infantem faſcijs inuolutum, poſitum in præſepi. Et ſubitò facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altiſsimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona uoluntas.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Hiſtoria eſt confirmatio Articuli noſtri Symboli, qui eſt: natus ex Maria virgine. Qui Articulus nouam natiuitatem proponit,

ponit, quæ antiquam & Adamicam & corruptam ſanctificat in eis omnibus, qui hunc Chriſtum fide apprehendunt. Et tametſi hic Articulus de natiuitate Chriſti, uel pueris Chriſtianis debet eſſe notiſsimus: Tamen magnas ob cauſas certum ei feſtum ab Eccleſia deputatum eſt: ut nimirum hiſtoria cum ſuis circumſtantijs explicetur & diſcatur: non tantum ut oblectemur pulcherrima huius Hiſtoriæ narratione: ſed multò magis, ut in conſcientijs confirmandis & erigendis, huius ſummi Articuli uſus conſpiciatur. Non enim ſacræ Hiſtoriæ legendæ ſunt ut humanæ, ſed ut uſum earum perpetuò cogitemus & exerceamus, ad nos docendos inſtituendos & conſolandos: utq; per lectionem ſcripturarum ſpem habeamus. Porrò locos duos tantum conſtituamus, in quibus plurimi alij, ut patebit, deliteſcunt, & ſunt hi.

1. Hiſtoria Chriſti nati cum ſuis circumſtantijs & membris.
2. Vſus & praxis huius Hiſtoriæ.

DE PRIMO.

In Hiſtoria nouem membra conſideremus,
1. quorum primum eſt de tempore: Natus eſt Chriſtus poſt Romam conditam 700 anno: à mundo condito 3944. à Chriſto nato ad hodiernum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

diernum diem, nunc expleti ſunt anni 1560. Sed cur Euangeliſta adeò perſpicuè meminit temporis, decreti Cęſaris, ducis Cyrenij? Tres ſunt cauſæ. PRIMA, uaticinia Prophetica: Sunt autem uaticinia de uenturo Chriſto duplicia. Alia enim ſimpliciter, ſine certi temporis præſcriptione, uenturum Meſsiam annunciant: qualia ſunt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Item: Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes. Eſaiæ 7. Ecce uirgo concipiet &c. Dauid: Dixit Dominus Domino meo &c. Baalam. Ex Iacob orietur ſtella. Alia uaticinia tempus & annum paſsionis, & regni Chriſti prædicunt. Iacob: Non auferetur Sceptrum de Iuda donec ueniat Zilo, id eſt, filius eius, ſcilicet mulieris; ac ſi dicat, Semen mulieris quod eſt promiſſum, ut deſtruat opera Diaboli, tum demum ueniet, ubi Sceptrum de Iuda ablatum fuerit. Cùm ergo hîc Lucas meminit Auguſti, tributi, & peregrini ducis, ſignificat iam iam adeſſe tempus in quo naſci Chriſtum oportuerit, iuxta uaticinium Iacob. Daniel quoq; annum crucifigendi Chriſti & reſurgendi expreſsit cap. 9. Scias ergo & intelligas, quòd ab exitu ſermonis, de reducendo populo, & ædificanda Hieruſalem uſq; ad Chriſtum ducem hebdomadæ Septem, & hebdomadæ ſexaginta duæ; poſt hebdomadas uero

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſexaginta duas, occidetur Chriſtus: & in una hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada ceſſare faciet ſacrificium.

Hîc clarè Daniel prædicit tempus occidendi Chriſti. Sed tria ſunt hîc obſeruanda: Quid hebdomada: Quando inchoanda ſupputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdomada in hoc loco intelligenda eſt, non de dierum hebdomada, ſed annorum: ut una hebdomada 7 annos contineat, & 70. hebdomadæ annos 490.

Sed quando inchoanda ſupputatio? Ab exitu ſermonis, hoc eſt, ab eo tempore quo prædixit Ieremias fore, ut liberaretur populus à captiuitate Babilonica, id eſt, captiuitatis ferè anno 20.

Diuidit præterea hebdomadas in tres partes, propter res diuerſis temporibus geſtas, primum, in 7 hebdomadas: nam per id tempus, hoc eſt, 49 annos, manſerunt adhuc Iudæi in captiuitate ſua Babilonica. Deinde in 62. hebdomadibus, hoc eſt, annis 350. inſtaurata fuit Hieruſalem, manſitq; populus illic. Poſtremò, hebdomada ultima Chriſtus Baptizatus fuit, prædicauit, miracula edidit, ac tandem pro noſtra ſalute paſſus eſt. Paſſus autem fuit ætatis 33. anno. Hæc ſi conferas cum Hiſtorijs, inuenies

uenies

uenies Lucam iuxta hanc computationē, tempus naſcentis Chriſti ſignaſſe.

SECVNDA cauſa, ut Iudæi confundantur qui adhuc Meſsiam expectant, prorſus delata iam multis ſæculis politia Moſaica.

TERTIA cauſa, ut nos ſimus certi, quòd uerè ſit natus et exhibitus Chriſtus, quem olim deus promiſit fore liberatorem generis humani è faucibus ſerpentis.

Secundum de loco. Naſcitur in Bethlehē, 2
& in peregrinatione: In Bethlehem quidem, propter uaticinium Micheę quòd allegat Matthæus cap. 2. ex Micheæ 5. cap. In peregrinatione uerò, ut ſignificetur Eccleſiam Chriſti in hoc mundo in peregrinationibus manſuram, idq; non ſine contemptu & perſecutione: Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem ſententiam: tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit: ſui eum non receperunt: ex his conſequitur Regnum Chriſti non eſſe mundanum.

Tertium de parentibus. Secundum humanitatem, naſcitur in coniugio quidem: ſed ex 3.
virgine, cuius rei grauiſsimæ cauſæ ſunt. Prima eſt promiſsio: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Itē: Ecce uirgo pregnans pariet filiū. Secunda, eſt neceſsitas; Nemo enim natus

ſecun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſecundum naturæ curſum, eſt ſine labe & pecca-
to. Ergò debuit Meſsias ex uirginis ſanguine,
ſine ſemine uirili per ſpiritum ſanctum conci-
pi, ut eſſet purus ab omni labe peccati, ſicuti
uerum Emanuelem Deum & hominem decuit.

QVARTVM, quia Chriſtus uerus Deus &
4. uerus homo eſt: ex primo capite Iohannis di-
cendum eſt de diuinitate Chriſti, & explicandæ
circumſtantiæ temporis, modi, rei, loci, facti,
cauſæ. Si itaq; quæris: quando fuit Chriſtus ſe-
cundum diuinitatem? Reſpondet Iohannes: In
principio erat uerbum, id eſt, verbum fuit ante
initium omnium creatarum rerũ. Non eſt igi-
tur creatura Chriſtus. Si quæris: quomodo
fuit? Reſpondet: Et uerbum erat apud Deum:
ergò alia perſona eſt à Deo patre. Si quæris
quid fuit? Reſpondet: Et uerbum erat Deus:
quo dicto ſignificatur, quòd una ſit eſsentia di-
uina. Si quæris: quid egit? Reſpondet: Omnia
per ipſum facta ſunt. Si quæris: quid agit? Re-
ſpondit: Illuminat omnem hominem ueniens
in hunc mundum. Si quæris: quo uenit? Re-
ſpõdet: In mundũ uenit, in ſua uenit. Si quæris:
quomodo uenit? Reſpondet: Verbum caro fa-
ctum eſt. Si quæris: cur uenit? Reſpondet: Vt
daret poteſtatem filios Dei fieri, quotquot in
ipſum credunt. Si quæris: quando uenit? Re-
ſpondet: fuit homo miſsus à Deo, cui nomen
erat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

erat Iohannes &c. Hæc breuiter meminiſſe de diuinitate Chriſti profuerit.

QVINTVM de cunabilis Chriſti, quæ ni- 5.
hil aliud, quàm mundi contemptum & paupertatem extremam ſignificant, quam paupertatem Chriſtus experiri uoluit, ut nos diuites redderet, In hæc cunabula inſpiciant arrogantes, ac deponant faſtum; huc inſpiciant pauperes, ac deſinant deſperare, tanquam ob paupertatem ſpreti. Obſeruandus eſt hîc abuſus omnium rerum conditarum à Deo: Bethlehem ſeruit lucro: Diuerſorium hoſpitibus: Chriſtus Rex in ſtabulum reijcitur omnium rerum Dominus. Sic & hodie Eccleſia ſpernitur, dum Impij abundant opibus, honoribus & potentia.

SEXTVM de apparitionibus Angelorum: 6.
qui primum teſtantur adeſſe Dominum: Secundò, ipſa claritate oſtendunt qualis ſit Rex recens natus Chriſtus. Tertiò, qualia ſint eius beneficia, & qualis indè Deo reddatur gloria, hymno declarant.

SEPTIMVM de concione Angeli ad paſto- 7.
res. *Nolite timere: Ecce enim Euangelizo uobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie ſaluator qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignum: Inuenietis infantem pannis inuolutum poſitum in præſepio.*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Hæc concio omnium, quæ unquam antea in mundo factæ ſunt, eſt excellentiſsima, cuius partes ſunt plurimæ.

PRIMA: Iubent Angeli ut paſtores non timeant: qua re oſtendunt Chriſtum adueniſſe, ut tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod uenit in homines maledictio.

SECVNDA: concio Euangelij: Annuncio uobis gaudium magnum. Cum magnum dicit, diſtinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus & debili fundamento nititur. Verùm hoc gaudiũ, quod Angeli annunciant, magnum dicitur quatuor de cauſis: primum propter materiam quæ magna eſt, nempe reconciliatio noſtri cum Deo. Secundò propter diuturnitatem & ſtabilitatem: perpetuò enim durat & manet conſtans. Tertio propterea quòd ad paucos tantum non pertinet; ſed ad omnes qui hanc annunciationem gaudij, fide recipiunt. Quartò quia ſpirituale eſt, pertinẽs ad totius hominis ſalutem.

TERTIA: cauſa & materia huius gaudij: Quia, inquit, hodie uobis natus eſt ſaluator qui eſt Chriſtus Dominus.

QVARTA: monſtrat locum. In ciuitate, inquit, Dauid, hoc eſt, Bethlehem.

QVIN-

QVINTA: ſignũ uerbo additur. Ait enim hoc uobis erit ſignum: inuenietis infantem, pannis inuolutum, poſitum in præſepio. Hoc ſignum duo facit. Primum deducit eos rectà ad puerum ne ipſum quærentes aberrent: Etſi enim omnes matres inuoluunt pannis ſuos infantes, tamen in præſepijs non ponunt. Secundò diſcernit Regnum huius pueri, à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum ſplendorem habent: atq; hæ ſunt partes concionis Angelicæ.

OCTAVVM de natiuitate Chriſti: Primum reuelatur paſtoribus: Vnde duo diſcenda ſunt. Vnum, Chriſti Regnum non eſſe mundanum. Alterum, Chriſti Regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud: pauperes Euangelizantur. 8.

NONVM de carmine Angelico, quod eſt: Gloria in excelſis Deo, in terra pax, hominibus bona uoluntas. Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, qui in tribus conſiſtit: Primum enim Deo redditur gloria. 2. Pax fit hominibus 3. Bona uoluntas Dei erga homines declaratur. 9.

Primùm ergò cùm Angeli dicunt: Gloria in excelſis deo: ſignificant quòd nemo poſſit Deo ueram gloriam tribuere ſine cognitione Chriſti. Homo enim erat conditus in hunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

finem, ut Deo conditori gloriam tribueret. Sed per lapſum primorum parentum factum eſt, ut nec rectè agnouerit Deum, nec glorificauerit. Sed quæris: Quid eſt Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud eſt, quam alicui ueram uirtutem tribuere. Vt cùm Rex aliquis iuſtè, ſapienter, fortiter, clementer agit, tribuitur ipſi à ſubditis gloria, hoc eſt, ſubditi ipſius facta approbant, ac cum ſingulari beneuolentia ipſum deprædicant. Proinde ſimili modo Deo tribuitur gloria, quando agnoſcuntur & uerè ſentiuntur ipſius uirtutes, ſapientia, iuſticia, fortitudo, miſericordia, ueritas & aliæ.

Sapientia Dei in eo conſpicitur, quòd hominem, quem condiderat in ſuam gloriam, reparet rurſus, ut imaginem, quam per peccatum perdiderat, per filium ſuum, natum ex uirgine, recuperet: ac ita gloriam ſapientiæ Deo tribuat.

Iuſticia peruidetur ex eo, quòd hominem qui peccauerat, noluerit in gratiam recipere ſine compenſatione iniuriæ. Nam cum aut hominem æternum perire ob ſuum peccatum neceſſe erat, aut aliquem in humano genere ſatisfacere Deo oportebat, qui ſuſtineret pœnas pro toto genere humano, Deus dedit filium qui aſſumpſit humanam naturam, in qua ſatiſ-
fecit

fecit iuſticiæ Dei: Quare laus iuſticiæ meritò Deo, Chriſto Domino nato, tribuenda eſt.

Fortitudinis commendatio eſt, quòd Serpentem & eius ſemen, per Chriſtum ſuperauerit, atq; adeo ipſius regnum deleuerit, quantum quidem ad omnes eos attinet, qui hunc natum Ieſum fide apprehenderint.

Miſericordia in eo relucet, quòd humanum genus perditum & oppreſſum tyrannide Diaboli, & ingentibus ęrumnis & calamitatibus, morte, inferno, & damnatione, per filium, & propter filium in gratiam recipiat: Hæc Dei miſericordia omnia opera Dei excedit, quam perpetuò & Angeli boni, & homines electi prædicabunt, imo Diaboli etiam inuiti agnoſcent.

Veritas in eo patefit, quòd promiſsionum antiquarum memor, exhibeat quod olim promiſit. Lapſis enim in peccatum primis parentibus promiſit Semen mulieris, quod erat contriturum caput ſerpentis: hanc promiſsionem nunc implet dato filio.

Propter has ergo uirtutes, Deo gloria tribuenda eſt: idq; potiſsimum ab ijs, qui ſentiunt ipſius beneficia. Hæc gloria tum demum ei tribuitur, cùm primum agnoſcimus hoc Dei mirandum beneficium. Deinde cùm filium fide amplectimur. Tertiò cùm mente, uoce, confeſsione & moribus Deum prædicamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Quartò, cum quam plurimos ad agnitionem inuitamus.

Deinde, cùm dicunt Angeli: In terra pax: notatur præcipuum beneficium Chriſti propter quod in mundum uenit, nimirum, ut pax fieret inter Deum & hominem. Hæc pax eſt mutuus conſenſus Dei & hominum. Dei quidem recipientis homines in gratiam propter filium. Hominum uerò, fide accipientium oblatum beneficium cum gratiarum actione ac perpetua animi gratitudine. Huius pacis dulciſsimi ſunt fructus: Acceſſus ad Deum, gaudium Spiritus, bona conſcientia, lætus de hac uita exitus. Hanc pacem turbant peccata contra conſcientiam, ſecuritas, neglectus uerbi. Quare non ſecus quàm peſtes fugienda ſunt.

Poſtremo loco addunt: Hominibus bona uoluntas, hoc eſt, poſtquàm Deus hominibus, per Chriſtum reconciliatus eſt, fauet ipſis & uera paternaq; ſtorga ipſos complectitur, tanquam charißimos liberos, quos ſibi adoptatos in Chriſto charos habet: De hoc beneplacito loquitur etiã Dauid in Pſalmo 5. Quoniam tu benedices iuſto domine, ſicut ſcuto beneplacito munis eum. Cùm Dauid hoc loco beneplacitum Dei confert ſcuto, monſtrat eius uerum uſum & fructum: Significat enim quòd fauor Dei, ſit nobis uice clipei, quo munimur

aduer-

aduerſus impugnantium nos tela. Diabolus ſua ignita in nos tela uibrat: ſed hoc ſcuto tuti ſumus. Atq; ita de alijs.

DE SECVNDO.

Vſus duplex eſt: Generalis, qui ex tota Hiſtoria petitur, Et ſpecialis, qui petitur ex ſingulis partibus. Generalis ergo eſt, ut diſcamus noſtrum uerum ſaluatorem Deum & hominem ex virgine natum recipere & amplecti, opponendo eũ omnibus miſerijs noſtris, peccato, morti, maledictioni, iræ Dei & inferno: certi, quòd hic filius Dei & Mariæ, ſit ſecundũ uaticinium Eſaię, Nobis natus & nobis datus: Idq; ut ſit iuſticia & ſalus omni in ipſum credenti. Specialis uſus eſt multiplex: PRIMVS, ut à parentibus Chriſti, obedientiam erga magiſtratum diſcamus. SECVNDVS, ut à paſtoribus diſcamus, obtemperare teſtimonijs de Chriſto, Chriſtum quærere, & redire ad opera uocationis. TERTIVS, ut ab Angelis diſcamus, primum annunciare Chriſtum ignotis: unde omnes pij miniſtri uerbi conſolari ſe poterunt in miniſterio, quòd idem doceant, quod antea per tantos heroicos Spiritus traditũ eſt. Deinde diſcamus ab Angelis & paſtoribus cõfeſsionẽ huius Chriſti. Poſtremò diſcamus glorificare Deũ & cũ Angelis canere, Gloria in altiſsimis deo, cui ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

FERIA SECVNDA NATIVITATIS CHRISTI, EVANGELIVM MATTHÆI 23.

ECce ego mitto ad uos Prophetas, & ſapiẽtes, & ſcribas, & illorũ aliquos occidetis, crucifigetiſq;, & illorũ nonnullos flagellabitis in Synagogis ueſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuitatem, ut ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti, uſq; ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidiſtis inter Templum & Altare. Amen dico uobis: uenient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Hieruſalem, Hieruſalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te miſsi ſunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti? Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta: Dico enim uobis, haud quaquam me uidebitis poſt hac, donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

Priuſquam accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus eſt, dicam

dicam quare ſanctorum feſta in Eccleſia Dei celebrari ſoleant: & quid nobis in exemplo diui Stephani ſpectandum ſit.

Feſta celebrantur in Eccleſia Dei non Ethnico more, ſicuti apud Papiſtas, ut ſanctos Patronos & interceſſores inuocemus, id quod nõ poteſt fieri, ſine horrendo ſacrilegio & contemptu filij Dei: Sed ſunt multæ aliæ grauiſsimæ cauſæ, cur quorundam ſanctorum feſta in Eccleſijs noſtris retineri ſit utile, & ſunt potiſſimum Sex:

PRIMA, ut perpetua Hiſtoria Eccleſiæ aſpiciatur, quæ nobis & uitæ regula eſſe debet, & admonitio de prouidentia Dei: Si enim Hiſtorias prophanorum hominum, in quibus alicuius uirtutis larua apparuit, iucundum eſt legiſſe: multo iucundius erit profecto, eorum Hiſtorias legere, in quibus uiuæ uerarum uirtutum icones refulſerunt, ut in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone & alijs multis.

SECVNDA, ut teſtimonia de doctrina, de miniſterio docendi, & de Eccleſia conſiderentur: Sunt enim edita miracula, factæ ſunt mirandæ uocationes ad miniſterium Eccleſiæ, illuſtrata eſt doctrina per uniuerſam Eccleſiam: In his teſtimonijs, pulcherrimũ eſt uidere perpetuum conſenſum ueræ Eccleſiæ in ſcriptis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Propheticis, Apoſtolicis & in Symbolis, & diiudicare inter ueram doctrinam Eccleſiæ & omnium temporum corruptelas, mendacia, & impoſturas.

Tertia, ut Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd ſe patefecerit, tradiderit doctrinam, oſtenderit præſentiam ſuam in Eccleſia & nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet teſtimonia ueræ Eccleſiæ & ueri cultus.

Qvarta, ut exempla confirment fidem noſtram: Cum legimus ipſos exauditos & adiutos eſſe diuinitus ut in Pſalmo 33. dicitur: Iſte pauper clamauit ad Dominum, Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, ut & nos inuocantes iuuet. Sic ergò unuſquiſq; noſtrûm ſtatuat & apud ſe colligat. Magdalenam, latronem, Paulum pœnitentes recepit in gratiam, non obſtantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum antea offenderant: Igitur & ego ad eundem Dominũ confugiam, ut me in gratiam recipiat. Petrum poſt horrendum lapſum uenia dignatus eſt: Ergò & ego lapſus non deſperabo. Eſt enim ſemper ſibi conſtans & ſibi ſimilis, nec eſt perſonarũ acceptio apud eum.

Qvinta, ut pro uocatione ſinguli ſanctorum exempla imitemur: Paulus non fractus eſt perſecutionũ mole, ſed conſtanter Euãgelium docuit; cuius exemplum imitentur miniſtri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

niſtri uerbi. Iohannes non ueritus eſt Herodis minas; quare pius concionator ipſius exemplo diſcat mundi furores contemnere. Abraham ex fide ſanctè inſtituit ſuam domum, in uero timore Dei & inuocatione; ab hoc ergò diſcant omnes pij patresfamilias; & ſic alia exempla accommodentur.

SEXTA, ut Sanctorum dulcis ſit apud nos memoria, & laudetur eorum uirtus, quòd donis Dei benè uſi ſint, quòd ſint domicilia Dei & teſtis de eo, quod ſint ornati ingentibus uirtutibus, quòd ſint nobis uiua exempla conuerſionis, fidei, pœnitentiæ, conſtantiæ, patientiæ & aliarum uirtutum.

Hæ ſex cauſæ ſunt grauiſsimæ, propter quas & memoria Sanctorum, exemplo ueteris Eccleſiæ retinetur, & eorum feſta celebrantur. Quæ cùm ita fiant, omnia in gloriam Dei & noſtram ipſorum ſalutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda ſunt, in cuius Hiſtoria has circumſtantias cogitemus; Religionem, officium in Eccleſia, defenſionem ſuæ religionis, conſtantiam in confeſsione, Inuocationē Chriſti, conſolationē, & uitę exitum.

Religio Stephani; Stephanus fuit Chriſtianus, uir plenus fide & Spiritu ſancto, plenus gratia & fortitudine: ubi .n. uera fides, ibi Spiritus ſanctus: quo maiora incrementa fides capit, eò magis ſe præſen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

præſentem teſtatur ſpiritus ſanctus, accendens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contra, ubi Spiritus ſanctus non ſentitur efficax, ibi neq; fidem ueram adeſſe, manifeſtum eſt. Habemus ergò hîc, quod in Stephano imitemur, nempè fidem efficacem, cui teſtimoniũ præbet Spiritus ſanctus: non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus & ruunt quocunq; cæci affectus eos abripiunt.

Officium Stephani in Eccleſia fuit pauperibus miniſtrare, & ſeruare theſaurum Eccleſiæ in uſum ſanctorum pauperum: in quo officio non dubium eſt eum ſedulum fuiſſe. Nam habuit Spiritum ſanctum gubernatorem, ueram fidem & charitatem, agendi regulam. Hunc ergò ſibi proponant pauperũ curatores & Diaconi: Primum adferant fidem, ſine qua nulla diligentia, & nullum officium ritè fieri poteſt. Deinde in adminiſtratione declarent ſe regi ſpiritu ſancto, ne uel durius pauperes excipiant, uel ad gratiam hominum bona diſpenſent, uel torpeant in officio, uel etiam furentur ipſi, uel quod uerè pauperum eſt transferant in alios: ſed omnem fidem in officio præſtent, cogitantes Deum ſuæ adminiſtrationis inſpectorem: ſtatuentes quòd membra Chriſti ſint, quorum cura ipſis demandata eſt: uerè ſentien-

tes

tes templa Dei eſſe, quibus præfecti ſunt, utut paupertate, morbis & ulceribus ſcateant.

Quomodo defenderit Religionem quam profeſſus eſt Stephanus, oſtendit 6. & 7. cap. Actorum: Non in periculo abijcit confeſsionem: non diſsimulat, ut multi: ſed conſtans eſt & fortis ſuæ religionis propugnator: nō ipſum impedit multitudo ſectarum, quæ tum erant plurimæ: non frangitur authoritate Phariſæorum ac ſummorum uirorum in Iudæa: ſed Sectis ſe fortiter opponens, ſolus impetum totius populi ſuſtinet, & longa oratione ſuam religionem defendit: quod exemplum nos quoq; imitemur.

Conſtantia eius in confeſsione indè apparet, quòd non minis, non excommunicatione, nō lapidatione abſterreatur à confeſsione: ſed, ut inuictus miles confeſsionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoq; in exemplum propoſitum eſt.

Inuocatio Chriſti, cùm iam obrutus lapidibus iacet, oſtendit & fidem, & teſtatur de uera charitate huius uiri. Intercedit enim pro ſuis interfectoribus, neq; fruſtra pro illis interceſsit. Nam Paulus, qui cuſtos erat ueſtium eorum, qui Stephanum lapidabant, poſtea conuerſus eſt.

Conſolatio in hac inuocatione ſentitur: Nam

filium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

filiũ Dei, pro quo iſta ſuſtinuit, uidit ſtantem à dextris Dei pro ſe interpellantẽ, qua cõſolatione pœnæ acerbitas non parum mitigata eſt: hunc ſi nos in noſtra cruce imitemur uerè ſentiemus præſens Dei auxilium conſolantis nos ſuo ſancto ſpiritu.

Exitus uitæ ipſius lætiſsimus fuit. Nam in hac precatione: Domine Ieſu ſuſcipe Spiritum meum, expirauit & obdormiuit in Domino: atq; ita ipſe curſum conſummauit, fidem ſeruauit, ac iam coronam, ut ſtrenuus uictor cum gloria obtinet. Hunc ergò & nos morituri nobis proponamus.

Nunc textum Euangelij uideamus, cuius ſumma eſt. Chriſtus prædicit pericula miniſtrorum uerbi, & comminatur pœnam perſecutoribus. Nos docendi cauſa quatuor locos tractabimus, Qui ſunt:

I. Prædictio perſecutionis miniſtrorum uerbi.

II. Exaggeratio peccati perſecutorum.

III. Comminatio pœnæ.

IIII. Exprobratio ingratitudinis eorũ, qui Chriſtum inuitantem ſe ad pœnitentiam reſpuunt.

DE PRIMO.

Ecce ego mitto ad uos Prophetas & ſapien-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

pientes & ſcribas, & ex illis occidetis & cru-
cifigetis, & ex illis flagellabitis in Synagogis
ueſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuita-
tem. Hoc loquitur Chriſtus ad Iudæos, qui
tum uidebantur ipſa Dei Eccleſia eſſe, & ſigni-
ficat quanta rabie perſequentur aliquando ſuos
legatos, Prophetas & Apoſtolos. Mittit qui-
dem Deus ſuum uerbũ, ut ſaluentur recipien-
tes uerbum eiq; fidem adhibentes: quòd au-
tem inde quidã fiant deteriores, hoc non Deo;
ſed malitiæ hominũ imputandum eſt, qui Deũ
trahentẽ per uerbum ſequi nolunt. Cur autem
perſequentur impij Apoſtolos, explicat Domi-
nus Matth. 10. ubi ait: Et eritis odio omnibus
hominibus propter nomen meum. Ioh. 16. Sed
uenit hora, ut quiſquis uos interfecerit, arbitre
tur ſe cultũ præſtare Deo, & hæc facient uobis,
quia non nouerunt patrẽ, neq; me. Hîc cauſam
ponit, cur impij ita in pios inſaniant, uidelicet
quòd Deũ ignorent: quæ dei ignoratio facit, ut
ipſi parricidæ putent ſe ſacras uictimas offerre
deo, cùm fideles occidunt. Atq; adeò ruunt ig-
norantes Deum in hypocriſin, ex hypocriſi in
parricidium, donec compleuerint menſuras
ſcelerum ſuorum. Quid ergò facit Chriſtus?
Venit ad ægrotos: illi, ut phrenetici, in Chriſtũ
ſe conuertunt, quem de medio ſublatũ cupiunt.
Monſtrat ille per ſuos morbum; Illi contra,

morbum

morbum non agnoſcunt: quare & Medicum contemnunt,& eius legatos perſequuntur.

DE SECVNDO.

Vt ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti &c. Quàm grauiter peccant perſecutores Eccleſiæ, oſtendit. Dicit enim eos fore reos totius ſanguinis ſanctorum, qui unquam effuſus eſt, non ſecus, atq; ipſi ſua manu omnes pios & ſanctos, atq; adeò ipſum Chriſtum trucidaſſent: Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio eſt, quæ facit pœnas æquè graues, & reatum æqualem.

DE TERTIO.

Amen dico uobis, uenient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Hæc tametſi propriè dicuntur de perſecutoribus Iudæis: tamen in uniuerſum ad omnes Eccleſiæ perſecutores pertinēt. Iuramentum, quod interponit Dominus, nos docet duo: Primum quod impij uerè aliquando rapiantur ad ſupplicia, utut diu differri uideatur iudicium. Deinde, quòd pij, qui perſecutionem patiuntur, aliquando glorioſè liberentur, traditis ſuis hoſtibus perpetuis ſupplicijs: Vnde diſcant pij non ſuccenſere impijs

perſecu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

perſecutoribus, ſed potius commiſeratione ſuper illorum certa damnatione tangi, & pro illis intercedere, ut Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, ut ſupra audiuimus.

DE QVARTO.

Hieruſalem Hieruſalem quæ occidis Prophetas &c. Hæc uerba Chriſti compellantis Hieruſalem primùm exprobrationem habent. Deinde affectum Chriſti erga eos declarant. Tum ſignificant quòd ſua propria culpa pereant. Poſtremò pœnam comminantur.

Cum enim dicit: Quoties uolui te congregare, exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficiũ recipere uoluerint, nec ſuæ ſalutis ullam rationem habuerint, tantũ abeſt, ut benefactoris liberalitatem agnouerint, aut ei grati fuerint. Vtinam non magna pars eorum, qui hodiè audiunt Euangelium, illis eſſet ſimilis: id quod ſanè ſuis declarant fructibus.

Affectum ſuum erga ipſos declarat Dominus, dum ſe gallinæ confert, quæ ſuos pullos intimè amat, & nihil non agit, quò eos ab inimicis auibus tueatur. Abſit à pijs cordibus, ſentire Chriſtum apud ſe aliud ſtatuiſſe de Iudæis, uoluntate aliqua arcana, quàm quod Lachrymis, & ore teſtatus eſt. Nam horrendum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eſt, cogitare in Chriſto contradictorias uoluntates eſſe, qui ipſe damnat cor duplex. Verè igitur illorum ſalutem uoluit, iuxta dictũ Prophetæ: nolo mortem peccatoris: ſed ut conuertatur & uiuat.

TERTIO loco, cùm ait Dominus, ET NOLVISTI, apertè teſtatur Iudæos ſua culpa perijſſe, & repugnaſſe Chriſto ex propria malitia, qui eis ſalutem obtulit. Non dicit & Deus noluit te recipere in gratiam: ſed TV NOLVISTI: Quare hinc duo diſcamus: Primũ, ut cautiores facti Iudęorũ damno, uerbo Dei præbeamus aures, & inuitanti nos Chriſto nos obſequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui ſancto, qui uoluntates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterum, quòd, quicunq; uerbũ audientes, ei non obtemperent, pereant ſua culpa: quorum interitus & damnatio non eſt aſcribenda ulli fato, aut uoluntati arcanæ Dei, quaſi quorundam ſalutem non uellet.

QVARTO, cùm ſubiungit: Ecce relinquetur uobis domus ueſtra deſerta. Hæc pœnæ comminatio, etſi in ſpecie petinet ad Iudęos perſecutores, quibus uaſtationem minatur religionis, politiarum & Oeconomiarũ: In genere tamen ad omnes perſecutores Euangelij pertinet. Comminatur autem illis, ut aliqui ſaltem ex ipſis reſipiſcant: Nam omnes Propheticę cõmina-

minationes habent tacitam conditionem, ſcilicet, niſi egeritis pœnitentiam: ſicuti in Niniuitis uidemus, & Chriſtum audimus conteſtantem, his uerbis: niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis, Luc. 13.

Simus ergò admoniti hac comminatione, ut nos, modò uelimus effugere iram Dei, ſeriam agamus pœnitentiam, & Chriſtum ſaluatorem noſtrum ueris gemitibus imploremus, ut nos in uera fide & inuocatione conſeruet, Cui cum Deo Patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

FERIA TERTIA NATIVITATIS DOMINI, IOHAN. 21.

DIcit Ieſus Petro: Sequere me. Cõuerſus Petrus, uidit illũ diſcipulũ, quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine: qs eſt ille qui te tradit? Hunc ergò cum uidiſſet Petrus, dicit Ieſu: Domine, hic autem quid? dicit ei Ieſus: ſi uelim eum manere donec ueniam, quid ad te? tu me ſequere. Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, quòd diſcipulꝰ ille nõ moreretur. Et non dixerat ei Ieſus: non moritur: Sed, ſi eum uelim manere, donec ueniã, quid ad te? Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimoniũ perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus quòd uerũ eſt teſtimoniũ eius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij eſt: Poſtquam Chriſtus ter interrogaſſet Petrum an ſe amaret, mandat illi ut ſe ſequatur: ſignificans, quòd ſe ſua morte eſſet glorificaturus. Præterea correcto errore Petri, Euangeliſta aliorum diſcipulorū ſenſum corrigit, qui malè intelligentes uerba Domini, putarunt falſò Iohannem non moriturum. Poſtremò aſſerit, Euangelium à Iohanne ſcriptum de Chriſto uerum eſſe. Porrò huius Euangelij quatuor conſtituantur loci: qui ſunt:

I. Colloquium Chriſti & Petri, & mandatū Chriſti, ut Petrus ſe ſequatur.

II. Vt uocatio cuiq; ſua commendatur: Ita damnatur curioſitas.

III. Correctio erroris diſcipulorum orti ex malè intellectis uerbis Domini.

IIII. Commendatio Euangelij à Iohanne ſcripti.

DE PRIMO.

Et cum hoc dixiſſet, dicit Petro: Sequere me. Quia Petrus ter negauit Chriſtum, uoluit Dominus terna confeſsione eum in ſuum ſtatum & Apoſtolatum reſtituere. Nam par

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

par erat, ut qui toties negaſſet ſuum Dominũ, hac ratione & ueluti diſciplina caſtigaretur, ac probaretur, & ut nota fieret eius conuerſio. Tria autem ſunt, quæ hîc cum Petro agit Dominus: Primum ter illum interrogat an ſe amat: cui Petrus ter quoq; reſpondet, ut hac terna confeſsione, apud alios ternam negationem ablueret, ac in ſuum ita locum reſtitueretur. Deindè ter commendat illi Apoſtolatus officium, dicens: paſce oues meas, hoc eſt, eſto Apoſtolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis & ſancta uita mihi congreges oues. Habemus hîc munus Apoſtolatus, adeoq; omnium miniſtrorum uerbi, eſſe paſcere oues Chriſti. Deinde Metaphora ouium ſignificatur, qualisnam ſit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione ſignatur. Primùm ergò quædam de paſcendi ratione, Deindè de ouibus quædam hic dicenda ſunt.

Chriſtus paſcit, & Apoſtoli alijq; miniſtri uerbi paſcunt: ſed non ſimilis omnium ratio eſt. Chriſtus enim ut Dominus, ouium Paſtor: Apoſtoli ut ſerui. Chriſtus intus ſuo Spiritu: Apoſtoli externo miniſterio. Nam eos, qui feritate morum urſi aut leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum ſuum operante: ac ita in ouile Chriſti, hoc eſt in regnum Chriſti introducunt: idq; adhibitis clauibus Ec-

cleſiæ Chriſti, à Chriſto uero paſtore datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullę, quam uerbum & fides: uerbum adhibet miniſter, fidem ad prædicationem uerbi intus adhibet Spiritus Chriſti Nam prædicatio uerbi Dei, de peccatorum remiſsione impetranda per Chriſtum, unica clauis eſt ad aperiendum regnũ cœlorum. Quòd ſi is, qui audit, adiungat etiam ueram fidem, & Euangelio uerè aſſentiatur, accedit etiam clauis altera: his duabus clauibus recluditur regnum cœlorum & impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita eſſe oſtendit legatio Chriſti, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & ſignificantibus uerbis exprimitur, cùm ait: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ: Ecce habes priorẽ clauẽ. Verùm cũ addit: Qui crediderit ſaluus erit, alterã oſtendit clauẽ. Sunt ergò hæ duæ claues uerbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum: Verbũ applicatur foris per miniſtrũ: ſed uirtute Spiritus receptũ gignit fidem, qua intratur in ouile Chriſti.

Deinde, cùm paſtores intro miſerint oues in ouile Chriſti, debent eas paſcere uerbo & Sacramẽtis: aberrantes ab ouili, pedo, hoc eſt, obiurgationibus reuocabũt: laborantes et ęgrotas conſolationibus refocillabunt: & ſemper excubias agent circa gregem ſuũ, ne lupi ueniant & diſrumpant ouile & diſpergant oues. Hæc omnia com-

nia commiſit Dominus Petro atq; alijs Apoſtolis, imò omnibus miniſtris Euangelij, quando dixit Petro, paſce oues meas.

Sed cur oues appellat, quos Chriſto adducũt Apoſtoli? Tres cauſas potiſsimum inuenio: quarum prima eſt, quòd manſuetos eſſe oporteat, qui Chriſto dant nomina. Non enim decet eos, qui in Chriſti familia cenſeri uolunt, imitari truculentiam leonũ, rapacitatem luporum, aſtutias uulpium, libidinem hircorum, ſordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

Secunda cauſa eſt, quòd quemadmodũ oues ſui paſtoris uocem norunt, et alienam refugiũt: Ita pij ſolum Chriſtum doctorẽ agnoſcent, & eos, qui eius uocem ſonant, audient, et nõ alios quantumuis magni nominis, imò etiamſi fuerint Angeli de cœlo.

Tertia cauſa eſt, quòd quemadmodum oues ſuum paſtorẽ, quocunq; iuerit, ſequuntur: Ita pij Chriſtũ, in uita, in cruce, in gloria, ſequi debebunt, ipſius uitã uitæ regulam intuebuntur, ipſius crucem per patientiam, quoties opus eſt, ſuſtinebunt, ac poſtea cuius in cruce ſocij erãt, gloriæ quoq; erunt participes: quemadmodũ Paulus ait: Si cum illo patimur, unà etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergò pij uerbi miniſtri diſcant rectè paſcere gregẽ Chriſti. Et oues ſint manſuetæ: audiant ſui paſtoris unicã uocẽ; eumq; ſequantur in uita, cruce & gloria.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Tertium quod agit hîc Chriſtus, eſt quòd Petro ſignificet quali mortis genere ſit Deum glorificaturus, cùm ait: Cum eſſes iunior cingebas te, & ibas, quo uolebas: quum autem ſenueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quo noles. Significatur his uerbis, quòd Petrus ob Chriſti confeſsionem debeat aliquando crucis ſupplicium ſubire: quod Irenæus & pleriq; ueterum teſtantur Romæ factum eſſe regnante Nerone. Tametſi de hac re iuſta poteſt eſſe dubitatio.

His ſubiungit Chriſtus mandatum ſuum ad Petrum, & iubet ut ſe ſequatur, non amplius abijciat confeſsionem, ſicut antea: ſed ſtrenuè uſq; ad mortem ſe inuictum militem Chriſti præſtet: hoc unuſquiſq; noſtrum ſibi dictum putet.

DE SECVNDO.

Conuerſus Petrus, uidit illum diſcipulum, quem diligebat Ieſus ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius: hunc ergò cùm uidiſſet, dicit Petrus Ieſu: Domine hic autem quid? Cui Ieſus: Si eum uelim manere donec ueniam, quid ad te? tu me ſequere. Petrus audiens à Domino quòd eſſet aliquando ſubiturus Chriſti nomine durum ſupplicium, non tam quid ſibi faciundum præſcribitur ſpectat, quàm eſt ſolicitus de alijs; eſt quidem pa-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ratus ad ferendam crucem Chriſti nomine: ſed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curioſitas, qua ea inueſtigat, quæ ad ſe non ſpectant. Tanta enim hominum imbecillitas eſt, ut ſemper in noſtris aduerſis reſpiciamus ad aliorum fœlicitatem; qua re facimus ipſi nobis crucem acerbiorem & difficiliorem. Libenter uellemus, ne alij nobis eſſent fœliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verùm, cùm Dominus hanc curioſitatem taxat in Petro, ſciamus hanc reprehenſionem ad nos quoq; pertinere. Vt autem iſtud in Apoſtolo corrigat, ait: quid ad te? me ſequere, quaſi dicat: Noli reſpicere ad aliorum fœlicitatem, ſed potius hoc ſpecta, ut tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum impoſuerit. Ita uult Dominus, ut noſtrã curemus uocationem in timore Domini: non uult, ut putemus nos infœliciores eſſe, ſi alij nobis uidentur fœliciores. Nam quælibet uocatio ſuam habet adiunctam crucem, quæ ferenda eſt æquo animo. Omnes, inquit Paulus, qui uolunt piè uiuere in Chriſto perſecutionem patientur: nemo ergò modo pius fuerit, expers crucis erit. Quare curioſitate prophana abiecta, unuſquiſq; maneat in uocatione, qua uocatus eſt: Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli cõſilium. Quietos uult nos eſſe, ne inſtar

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

hominum prophanorũ in alienis negotijs nimium occupemur: quemadmodum multi hodiè faciũt. Vult nos propria agere, hoc eſt, uult unumquemq;, quę ſuę uocationis ſunt, curare. Vt autem id fieri poſsit, quinq; ſunt in quaq; uocatione ſpectanda. Primum, uocatio debet eſſe legitima. Deindè, fides & charitas debent eſſe actionum regulæ in uocatione. Tertiò, ſi quid aduerſi in uocatione contigerit, conſolationẽ petas à conſcientia legitimæ uocationis. Quartò, uocationem ad gloriã Dei & Eccleſiæ Chriſti commodum referes. Poſtremò, quia nihil fœliciter in uocatione abſq; benedictione diuina ſuccedit, Deus rogandus eſt, ut manus auxiliatrices adhibeat. Hoc ſi feceris in uero timore Dei, ſenties ſanè tuam uocationem non inutilem Eccleſiæ Dei fore.

DE TERTIO.

Exijt inter fratres ſermo, quòd diſcipulus ille non moreretur. Vide quàm facilis eſt in errorem lapſus. Chriſtus dicit: ſi eum uolo manere, quid ad te? Diſcipuli autem hoc intellexerunt, quaſi ſine conditione dixiſſet: Volo illum manere, & non mori, donec ueniam. Hîc ergò admonemur diligentia in lectione ſacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur illinc extruamus. Amplectamur itaq; quæ clara & perſpicua ſunt: quæ cum conditione, aut

obſcurè

obſcurè dicuntur, conferamus cum clarioribus locis: & imploremus Deum, ut nobis det clauem ueræ ſcientiæ, quò intelligamus ea ſine errore, quæ noſtræ ſalutis interſunt: à quæſtionibus inutilibus, nihil facientibus ad ædificationem, abſtineamus, ſcientes hanc ſimplicitatem gratam Deo, iuxta dictum: altiora te ne quæſieris.

DE QVARTO.

Ipſe Euangeliſta claudit ſuum Euangelium dicens: *Hic eſt diſcipulus iſte, qui perhibet teſtimonium de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus, quòd uerum eſt teſtimonium eius.* Hæc eſt ueluti quædam obſignatio Euangelij à Iohanne ſcripti. Cùm dicit, SCIMVS, ſignificat Euangelium eſſe certum, uerum & infallibile. Hoc Euangelium uocat teſtimonium, quia de Chriſto & eius beneficijs teſtatur. In quem autem finem ſuum Euangelium ſcripſerit Iohannes, exponit ipſe in fine cap. 20. cùm ait: Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis quòd Ieſus eſt Chriſtus ille filius Dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius. Eſt ergò duplex finis Euangelij: nempè noticia Ieſu Chriſti, & ſalus per fiduciam in ipſum, Cui gloria in ſæcula,

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS CHRISTI, LVCÆ 2.

ET erant Pater & Mater eius mirantes ſuper his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce poſitus eſt hic ad ruinam, & in reſurrectionem multorum in Iſrael, & in ſignum cui contradicitur. Quin & tuam ipſius animam penetrabit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetiſſa filia Phanuel de tribu Aſer: Hæc proceſſerat in multam ætatem & uixerat cum uiro annis ſeptem à uirginitate ſua. Et hæc uidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non diſcedebat de Templo, ieiunijs ac deprecationibus ſeruiens die ac nocte: & hæc eadem hora ſuperueniens, uiciſsim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hieroſolymis. Et ut perfecerunt omnia ſecundum legem Domini, reuerſi ſunt in Galilæam in ciuitatem ſuam Nazareth: Puer autem ſuccreſcebat, corroboraturque Spiritu, & implebatur ſapientia, & gratia dei erat ſuper illum.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium eſt pars rerum geſtarum, die purificationis beatæ virginis in Templo, poſtquam parentes Ieſuſecundum legem Moſi obtuliſſent & conſtituiſſent puerum coram Domino. Eſt autem ſumma huius partis, quòd Simeon & Anna teſtimonium dent Chriſto, & agnoſcant illum Regem & Meſsiam promiſſum: cui impius quidem mundus ſeſe oppoſiturus eſt in proprium malum; pij uero amplectentur ipſum ſibi in reſurrectionem & ſalutem. Conſtituamus autem tres locos, qui ſunt:

I. Admiratio parentum Ieſu.
II. Teſtimonium Simeonis & Annæ de Chriſto.
III. Argumentum humanitatis Chriſti.

DE PRIMO.

Parentum Chriſti admiratio oſtendit, quòd ratio nihil percipiat rerum diuinarum. Debemus ergo uoci Dei credere, eamq; admirari, potius quàm abnegare. Admirantur autem quòd Deus nunc ſecundum ſuum æternum ac arcanum conſilium miſerit Meſsiam, quem tot Prophetæ, Patriarchæ, & Reges expectauerãt:

Admi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Admirantur teſtimonium Angelicum, admirantur ſenis Simeonis uocem, qua etiam in fide confirmantur ſolidius.

Hæc admiratio ſancta, quædam eſt cogitatio, qua reuerenter conſiderant & amplectuntur Spiritus ſancti uaticinium: unde magis magisq; in Chriſti cognitione proficiunt. Hoc exemplum nobis quoq; proponendũ eſt. Non mox repudiabimus quæ ratio non capit: ſed ſancta cum admiratione amplecti debemus diuina oracula, & ut fides noſtra noua capiat incrementa, omnia adminicula ex Prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omnibus deniq; rebus colligemus in maiorem admirationem. Nam ille demum in ſchola Chriſti benè profecit, qui quotidiè cum augmento fidei magis magisq; admiratur.

Porrò Ioſeph hîc dicitur pater Chriſti, eò quod Maria fuerit ei deſponſata, & quòd Ioſeph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, & quia putatus eſt uulgò eſſe pater Chriſti. Paulus dicit ad Hebr. quod Chriſtus eſt ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, id eſt, ſine patre & ſine matre: Sine patre quidem ſecundum natiuitatem carnalem: ſine matre uerò, eſt ſecundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus ſit à patre ſine matre ab æterno: de qua natiuitate

princi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

principium Euangelij Iohannis concionatur, ſicuti nuper audiuimus.

DE SECVNDO.

In teſtimonio Simeonis, quatuor conſideranda ſunt. Primum, benedicit eis: qua re Simeon declarat ſuum affectum erga Chriſtum & eius regnum, nimirum, quòd cupiat benè huius noui regis nouo regno: atq; hoc fecit Simeon conſuetudine ſanctorum Patriarcharum, qui ſolebant ſenes, benè precari iunioribus. Eſt enim benedicere Hebraica phraſi nihil aliud, quàm fœlicem ſucceſſum optare ac bona precari. Hinc ſinguli diſcamus, primùm Chriſtum confiteri. Deindè eius regno bene precari, quod pertinet ad ſecundum præceptũ, & ad ſecundam petitionem.

Alterum, quod conſiderandum eſt in teſtimonio Simeonis, eſt uaticiniũ, quod duo complectitur: Primum, quòd Chriſtus ſit futurus multis in ruinam, ut in ipſum impingentes cadant multi & pereant, non ipſius culpa: ſed ipſorum qui hunc Chriſtum amplecti nolunt. Sed queret aliquis: Quomodo Chriſtus poſitus ſit in ruinam incredulis, qui iam ſunt perditi. Bis pereunt impij, primùm propria infidelitate ſunt perditi. Deindè, quia oblata ſalute ſe ultro priuant. Perinde enim eſt, ac ſi quis ob furtum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eſſet adiudicatus morti ſemel, & deindè Regis filium pro ſe intercedentem conſpueret, ſpreta per illum oblata liberatione: Hic meritò bis perditus dici poſſet, cùm ob proprium furtũ, tùm quia liberatorem ſuum aſpernaretur in maius ſupplicium. Quamuis ergò omnes impios, qui Chriſti nomen non audiuerunt, certus manet infidelitatis ſuæ interitus; Tamen illi qui ſcientes & uolentes Chriſtum reſpuunt, ſecundam ruinam ſentient, & grauius punientur. Seruus enim ſciens uoluntatem Domini & non faciens uapulabit plagis pluribus: mitius ergo erit Turcis & Ethnicis in extremo die quàm illis niſi egerint pœnitentiam. Alterum, quòd idem Chriſtus ſit futurus reſurrectio multorum in Iſrael, id eſt, liberatio à peccato, donatio iuſticiæ, reſurrectio à morte & hæreditas omnium bonorum.

Tertium, quod cõſiderandũ eſt in Simeonis teſtimonio, eſt Apoſtrophe ad virginẽ matrem Chriſti, cui prædicit crucem & perſecutionem, dicens: Et tuam ipſius animã pertranſibit gladius. Hæc uerba etiamſi propriè ad Mariam pertineant: tamen communiter ad totam Eccleſiam, cuius typum geſſit, referenda ſunt. Maria opus habuit hac admonitione propter duo: Primum, ut hoc Spiritus ſancti oraculo admonita, componeret ſed ad ſuſtinendos triſtes euen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſtes euentus, cum uideret filium ſuum, male ex-cipi à ſuis, ac tandem in crucem ſuſpendi. Deinde, ut ita munita aduerſus futuros inſultus, nihilominus certa fiducia exultaret, quòd tandem ipſius filius eſſet futurus ſuorum hostiũ uictor: hac freta fiducia aſtitit cruci, forti animo ipſius glorioſum triumphum expectans. Deinde hæc uerba ad Eccleſiam totam pertinent. Hoc enim uaticinio indicatur, quòd ipſa Eccleſia ſit in hoc mundo futura ſub cruce, & ſimul exemplo uirginis eam erigit.

QVARTVM, quod in hoc Simeonis teſtimonio conſiderandum, eſt quòd Simeon dicit diſceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua uoce ſignificat fore multos, qui apertè ſe declarabunt eſſe hoſtes Chriſti, & rurſus qui Chriſtum confitebuntur, uſq; ad extrema pericula & ſanguinis effuſionem. PRIMVM nos conſoletur aduerſus ſcandalum crucis. ALTERVM in nobis fiduciam alat.

In teſtimonio Annæ duo conſideranda ſunt: Primum Proſographia perſonæ Annæ, quam commendat à Prophetico ſpiritu, id eſt, cognitione rerũ ſpiritualium ſeu regni Chriſti à parentibus, ab ætate, à caſtitate, à ſedulitate precandi.

Hæc eò pertinent, ut ſanctiſsimæ matronæ maiorem authoritatem concilient, ut plus uni

F ſanctæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſanctæ matronæ credamus, quàm maximæ Phariſæorum & ſacerdotum turbæ, qui hunc Chriſtum non agnoſcunt.

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quàm innumeram Impiorum turbam, quæ Euangelium perſequitur. Obſeruemus quoq; hic imaginem Eccleſiæ Chriſti, quæ eſt grex puſillus, non præferens ſplendorem mundi: ſed faciem verbi cœleſtis.

Alterum eſt confeſsio Annę, quæ tria continet. 1. Quod cum Simeone confitetur Chriſtum, & ſimul melodia aliqua Chriſtum prædicabat: vnde pij diſcant, vt ſe mutuò hortentur ad deprecandas laudes Dei.

2. Docet populum. Ceſſantibus enim ſcribis & Phariſæis, mulier ſancta prodit & loquitur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Hieruſalem.

3. Apertè Chriſtum λυτρωτὴν & redemptorem agnoſcit. Intellexit enim iſtum infantem fuiſſe, ſemen illud promiſſum, quod contriturum eſſet caput ſerpentis, ac ita hominum perditum eriperet è regno Diaboli.

DE TERTIO.

Puerulus autem creſcebat & roborabatur Spiritu, implebaturq; ſapientia & gratia Dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dei erat ſuper illum. Hoc eſt, Quemadmodum puer Ieſus ætate progreſſus eſt; Ita diuina natura in ipſo ſe exeruit, ac indies magis magisq; proficiebat ſapientia, & vnà cum ætate creuerunt in eo animi dotes. Verùm quia diuinitati nihil poteſt accedere, manifeſtum eſt hæc ad humanam pertinere naturam: Quemadmodū enim corpore adoleuit paulatim: Ita ſecundum animam indies magis magisq; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Chriſto alienum eſt, qui noſtri cauſa formam ſerui aſſumpſit, in qua & exinanitus fuit: Nam ut propter nos exinanitus fuit: Ita rurſus paulatim creuit, donec in ſuam gloriam iterum per reſurrectionem ingreſſus eſt. Neq; hoc factum eſt ſine noſtra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideo creuiſſe, vt nos de plenitudine eius accipiamus gratiam pro gratia. Admonemur & nos exemplo filij Dei, vt perpetuis incrementis ſtudeamus, vt indies magis magisq; abundemus in vera Dei cognitione & omni ſenſu: vt & vero iudicio & affectu probemus quæ ſint pia, ſancta & honeſta, & veros fidei fructus quotidiè edamus: ſed ita vt dies ſequens præcedentem ſuperet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & ſenſu pietatis, ipſe retrogreditur ac in eo paulatim extinguitur fides, & ita rurſus in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

corde ipſius ſepelitur Chriſtus, ac iterum in peccata contra conſcientiam ruit. Exemplum habemus in Dauide. Is enim ſapientia ſpirituali ſupra omnes ſuæ ætatis homines profecerat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factũ eſt? Factus eſt ſedens in ſuo regali ſolio paulo languidior: Extinguebatur paulatim ille ardor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo dum contra Goliad pugnauit, & eum uicit: & cum in periculis verſabatur quotidiè perſequente ipſum Saule. Quid inde factum eſt? Conſpicitur mulier decora & pulchra: affectus excitantur ſine ullo impedimento. Ardor enim ſpiritus iam prorſus friguit; uoluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conſcientiam cõmiſſo adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ ſcelera, poſtea per integrum annum hypocriſi texit, etſi ſimulauit quidem pietatem quæ iam Spiritu Dei abſente exulabat.

Huiuſmodi ſunt multa alia exempla, quæ monent nos, ut Ieſum puerum hîc imitemur. Is creuit ſapientia, & gratia Dei erat ſuper illum: nos quoq, creſcamus ſapientia ſalutari, & rogemus fontem ſapientiæ Ieſum, vt de ſua plenitudine, nobis largiatur: Ita futurum eſt vt gratia Dei, quam obtinemus per & propter Chriſtum, ſuper nos maneat. Vt enim gratia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dei ſola facit, ut in donis ſpiritualibus faciamus quotidie progreſſus: Ita retinetur gratia manet & quando ipſi nõ torpemus, ſed ſtrenuè laboramus, ut gratiam accepiſſe fruſtra non videamur.

Huc pertinet illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suſcitanda ſunt igitur dona Dei crebris exercitijs, ut indies magis proficiamus in gloriam Dei Patris, filij & Spiritus ſancti.

Cui ſoli Deo ſit honor, gloria, in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, EVANGELIVM LVCæ 2.

ET poſtquã conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, uocatum eſt nomen eius IESVS, quod uocatum erat ab Angelo, priuſquam in utero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum de Circumciſione Domini, tres ob cauſas in Eccleſia inſtitutum eſt. Quarum prima eſt, ut ſciatur Hiſtoria. Secunda, ut beneficium Dei erga genus humanum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quod Hiſtoria commendat, intelligatur. Tertia, ut beneficio diuino rectè utamur, cùm in Dei gloriam, tùm in noſtram ſalutem & aliorum ædificationem.

Hiſtoria eſt, quòd Chriſtus Dominus die octauo à ſua natiuitate carnali, iuxta legem Moſis ſit circumciſus, & nomen ei, quod ab Angelo prædictum erat, ſit inditum, vocatusq; ſit Ieſus.

Beneficium, quod Hiſtoria commendat, eſt quòd pro nobis id factum ſit, quemadmodũ Paulus docet: Factus eſt ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret.

Vſus deniq; in his conſiſtit, vt cognito beneficio, Deo grati ſimus, noſtram fidem hoc facto confirmemus, ac exemplo Dei Patris & filij ipſius Ieſu Chriſti ſtudeamus de omnibus benè mereri. Porrò, vt hæc nobis informandis de hoc beneficio efficatiùs ſeruiant, duos locos tractabo, Qui ſunt:

I. De Circumciſione.

II. De ſuauiſsimo nomine Ieſu.

DE PRIMO.

Vt hanc de Circumciſione diſtinctius intelligamus doctrinam, hæc ordine nobis explicanda videntur: quomodo Deus ſoleat hominem

nem de ſua inſtituere voluntate: Qualis res fuerit Circumciſio illa carnalis, quæq; in illa ſint ſpectanda: vnde conſtabit Sacramentorum cùm veteris, tùm noui Teſtamenti ratio: Cur Chriſtus ſit circumciſus: & quæ ſit ſpiritualis illa circumciſio, ſine qua ſalus nemini vnquam contingit.

Deus ante lapſum, & poſt lapſum, ante legem, ſub lege, & poſt Chriſtũ exhibitum, ſemper ſolitus eſt hominem de ſua voluntate duabus inſtituere rebus: vna, perceptibili mente, altera, perceptibili ſenſu, ut id, quod menti offertur intelligendum, quodammodo ſenſibus externis percipiatur: Ita voluit Deus clementiſsimus humanæ conſulere imbecillitati.

Menti verbum proponit, per quod ſuã voluntatem homini patefacit: ſenſibus ſigna aſpectabilia, quæ idẽ docent viſibiliter, quod verba ſonant et menti offerunt. Hominem formatum Deus in Paradiſo poſuit, ei verbum ſuæ voluntatis teſtimoniũ dedit: verbo adiecit duplex ſignũ externũ, nempe arborem vitæ, & arborem ſciẽtiæ boni & mali. Poſt lapſum hominis dedit promiſsionẽ ſeminis, cui ſigna externa ſacrificia adiecit. Superato diluuio, promiſsionẽ voce propoſuit ac eius ſignũ arcũ cœleſtem fecit. Abrahamo fit promiſsio ſeminis, cui promiſsioni ſignũ circũciſionis in ꝑpetuã rei memoriã adiecit.

Promiſit liberationem de ſeruitute Ægyptiaca, quam & præſtitit: ſed hanc promiſsionem agno phaſe obſignauit. Moſi promiſsionem commendauit, ſed addito ueluti ſigillo teſtamento ſanguinis vaccæ rufæ. Tandem Deus dat Filium, & per illum promittit credentibus vitam æternam, quam promiſsionem, duobus auguſtiſsimis Sacramentis, Baptiſmo & cœna Domini, confirmauit. Breuiter: ſemper ſuo verbo Dominus aliquod externum adijcere teſtimonium ſolet, ut & mente & ſenſu, quaſi palpemus quę ſit eius erga nos voluntas. Quicquid enim ab homine percipitur, id fit aut mente aut ſenſu, aut utroq; ſimul: Verùm Deus, ut certiores ſimus de noſtra ſalute, uerbum menti, ſignum externum ſenſibus, proponit, & nihil non facit, quod ad noſtram ſalutem facere iudicatur. Atq; ita Deus hominem de ſua uoluntate inſtituere ſolet.

Hoc iacto fundamento, qualenam ſignum fuerit circumciſio illa carnalis & aſpectabilis, facilè intelligitur, modò uerbum, cui hoc ſignum additũ eſt, in medium producamus. Nam ſignum nihil aliud eſt, quàm promiſsionis, quæ uerbo continetur, efficax quoddam Symbolũ & authentica obſignatio.

Quodnam eſt igitur verbum, cui circumciſio additur? Dominus Geneſ. 17. Promiſit ſe fore

fore Deum Abrahami & Seminis eius, & requirit ab Abrahamo fidem huius promiſsionis, & vt ambulet coram ſe & ſit perfectus, hoc eſt, ut omnia poſtponat obedientiæ erga ſe retinens fidem & bonam conſcientiam. Huic promiſsioni & mutuo pacto ipſe Deus externam circumciſionem adiecit, ut in carne Abrahæ teſtimonium eſſet mutui inter Deum & Abrahamum fœderis: Ait enim Dominus: hoc eſt pactum, quod obſeruabitis inter me & vos, & ſemen tuum poſt te. Circumcidetur inter uos omne maſculinũ, & circumcidetis carnem præputij ueſtri, ut ſit in ſignum fœderis, inter me & vos &c.

Videmus ergò hîc promiſsionem præcedere, mandatum ſigni ſequi, Signum præſcribi, & fidem promiſsionis, iuxta Pauli rationem, exigi: Vnde colligitur in Circumciſione eſſe quatuor: promiſsionem, mandatum Dei, ſignũ aſpectabile, & fidem promiſsionis, quam neceſſario requirit promiſsio. Atq; hæc quatuor in Circumciſione ſunt ſpectanda, quæ in eiuſdem definitione includi debent hoc modo.

Circumciſio carnalis mandata à Deo, eſt reſectio præputij uirilis membri, quo Deus ſuũ pactum cum homine initum confirmat, & viciſsim homo hoc diuini fauoris teſtimonio cõfirmatus ſe viua fiducia erigit. Quare Paulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Circumciſionem σφραγίδα, id eſt, ſignaculũ iuſticiæ fidei appellat Rom. 4. Eſt enim veluti externa promiſsionis de gratuito fauore Dei obſignatio: eadem de cauſa Stephanus in Actis Circumciſionem, teſtamentum appellat. Quia ergò promiſsio neceſſariò præcedit & fides ſequitur, quæ in promiſsionem reſpicit, mutuum erit fœdus, Circumciſio, Dei quidem promittentis, et hominis fide promiſſam gratiam recipientis, quæ promiſsionis fides ſigno externo confirmatur: Atq; hæc eſt Circumciſionis vera ratio. Iam duo neceſſariò adijcienda ſunt: vnũ, cur in ſeminali membro illud ſignum eſſe voluerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non duret, cùm promiſsio ſit æterna.

Præciſio eius membri, quod eſt genituræ inſtrumentũ, ſignificat primũ totam naturã noſtram, vt eſt propagata ab Adam, corruptã eſſe. Deinde ſignificat eandem amputandam & reſecandã. Caro enim & ſanguis non poſſunt intrare in regnũ cœlorum. Tertiò, ſignificabat venturum eſſe ſemen promiſſum, quod adferret nouã natiuitatem, qua homines naſcerentur filij Dei. Atq; ita ſi generalem rationem Circumciſionis ſpectes, eſt teſtimonium & obſignatio gratiæ: ſi Symbolum, eſt naturæ deprauatæ & mũdandæ nota: ſi externam hominũ ſocietatẽ, eſt ſignum ſeu teſſara, quo Eccleſia à prophanis cœtibus diſcernitur. Sed

Sed quare etiam nunc non durat Circumciſio, cùm promiſsio non dum ceſſauit? quia vnum ſignabatur per Circumciſionẽ exhibendum, quod iam exhibitũ eſt; nempe ſemen mulieris, quod eſt Chriſtus Dominus de puriſsimo virginis ſanguine natus. Quare etſi res promiſſa manet: ſignũ tamen Circumciſionis mutatũ eſt in Baptiſmum: vt ſicuti Circumciſio figurabat venturum: ita Baptiſmus teſtetur exhibitum Chriſtum. Quare adhuc qui circumcidi vult, Chriſtum venturum expectat & non credit exhibitum.

Ex his quæ iam de Circumciſione dixi, facilè eſt iudicare, quæ ſit ſacramentorum, cùm noui, tùm veteris teſtamenti ratio. Vt enim in circumciſione quatuor concurrunt: promiſsio, mandatum de ſigno, ſigni vſus, & fides promiſſionis: Ita in omni Sacramenti ratione eadem concurrere neceſſe eſt: vt Sacramentum diuinum, ſit ſignum viſibile mandatum & inſtitutũ à Deo, quo, ut Deus erga hominem ſuam teſtatur promiſsionẽ: Ita homo accipiens ſignũ, viciſsim ſuam erga Deum fidem profitetur, eamq; vſu ſigni & cogitatione confirmat. Verùm in ſignis ſingulis, ſpectanda eſt ſingularis analogia ſignorum ad res ſignatas: vt aquæ in Baptiſmo analogia ad rem ſignatam, hoc eſt, quemadmodũ foris hominẽ abluit ab externis

ſordibus;

ſordibus: Ita Chriſti ſanguis intus abluit conſcientias noſtras à mortuis operibus. Atq; ita de alijs.

Sed cur Chriſtus Circumciſus eſt cùm ſit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galatis ſcribens exponit, cum ait: Quando venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuũ natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret: Quare vt natus eſt propter nos: ita & Circumciſus: neq; uoluit Circumciſionem abolere ante ſuam in ara crucis peractam victimam: qua re teſtatus eſt, Circumciſionem, Sacramentum fuiſſe diuinitus inſtitutum.

Iam pauca adijcienda ſunt de ſpirituali Circumciſione, quæ vocatur in ſcriptura Circumciſio cordis in ſpiritu, non manu facta, quę ſignificatur per illam externam, vt res inuiſibilis per rem aſpectabilem. De hac præcepit Dominus, Deut. 10. Circumcidite præputium cordis ueſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentiſsimè hanc Spiritualem definit Circumciſionem, cum ait: Nos Circumciſio ſumus, qui Spiritu Deum colimus & gloriamur in Chriſto, & non in carne confidentes. In his Pauli verbis, ſunt duo ſpectanda: cauſa & effectus, ſeu actiua Circumciſio & paſsiua. Cauſa

eſt ipſe Chriſtus, atq; adeo actiua Circumciſio eſt, qua filius amputat quicquid eſt peccati & maledictionis in nobis, quæ Circumciſio ſentitur in omnibus pijs omnium ætatum. Effectus ſeu paſsiua Circumciſio, eſt, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & ſtudent nouæ vitæ, omnibus vicijs, quantum fieri poteſt, amputatis. Verùm Paulus optimo ordine diſtribuit effectus: & tres ſtatuit. 1. Vt colamus Deum ſpiritu. 2. Vt gloriemur in Chriſto. 3. Vt abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipſos. Vltimo loco poſitus primus eſt ordine conſequentiæ: quem ſecundus ſequitur, & hunc qui primo loco ponitur.

Proinde circumcidere nos oportet omnia membra cùm interiora, tùm exteriora. Interiora: ut ſunt mens, cor, uoluntas. Mens circumcidenda eſt, abiectione erroris & vera Dei noticia: à corde vitioſi affectus amputari debent: voluntas, conuerſione ad Deum. Exteriora: vt ſunt aures, oculi, labia, mores &c. vt iam non amplius deprauatæ naturæ obſequiū præſtent: ſed Spiritui regenerationis obtemperent.

DE SECVNDO.

Nomina ſolebant imponi pueris in circumciſione, ſicuti nunc Baptizatis imponuntur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Tunc quidem vt eſſent Circumciſionis teſtimonia: nunc verò vt ſint Baptiſmi collati ſigna. Quare quoties noſtra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cũ Deo in Baptiſmo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Chriſto impoſitum eſt nomen in Circumciſione, & vocatus eſt IESVS.

Solita autem ſunt imponi infantibus nomina, vel ex arbitrio hominum: idq; nunc ex cognatione, nunc ex virtute clarorum hominum, nunc ex caſu, nunc ex affectu: vel ex mandato Dei: idq; non ſine aliqua ſignificatione rei vel præteritæ, vel futuræ. Nam deus qui falli nequit, non fruſtra imponit hominibus nomina.

Cur ergò filius virginis IESVS eſt nominatus? Propter officium quod in mundo erat habiturus: Sic enim iuſſu Dei Angelus ait Mat.1. Vocabis nomẽ eius IESVM, quia populũ ſuum liberabit a peccatis eorum. Ieſus enim ſaluator eſt. Angelus adiecit ſaluandi genus, nimirum à peccato: ergo a morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergò placat patrem, reſtituit imaginẽ Dei & donat æterna vita credentes. Hæc enim omnia coniuncta ſunt cum peccati condonatione. Verum vt vſum huius nominis IESV certiorẽ teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.

PRIMA

Prima eſt, quòd admoneat nos perditos eſſe ſine hoc Iesv, id eſt ſaluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.

Secvnda, quòd monſtret nobis ſalutis fontem; nam qui ſaluari vult, hinc hauriat neceſſe eſt. Quare nos fidei in hunc ſaluatorem admonemur.

Tertia, quòd ſit noſtra conſolatio, contra deſperationem, magnitudinem peccati, indignitatem, particularitatem, potentiam & vires Diaboli: hinc hypoſtaſis fidei naſcitur.

Qvarta admonet nos obedientiæ & gratitudinis, ne noſtra culpa ſalute per ipſum parta excidamus. Cui gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

DIE EPIPHANIÆ DOMINI,
Evangelivm Matth. 2.

CVm autem natus eſſet Iesvs in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce magi ob Oriente acceſſerunt Hieroſolymam, dicentes: Vbi eſt ille qui natus eſt Rex Iudæorum? vidimus enim illius ſtellam in Oriente, & acceſsimus ut adoremus eum. Auditis enim his Herodes Rex turbatus eſt, & tota Hieroſolymorum urbs cum illo, & conuocatis omni-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

omnibus pontificibus, & ſcribis populi, percontatus eſt eos, ubi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudeę. Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda: Ex te enim mihi proditurus eſt dux, qui gubernaturus eſt populum meũ Iſrael. Tum Herodes clam accerſitis Magis, accuratè perquiſiuit ab illis quo tempore ſtella apparuiſſet. Et iuſsis ire in Bethlehem, dixit: Profecti illuc, accuratè inquirite de puero. Vbi uerò inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniam, & adorem illum. At illi audito rege, profecti ſunt, et ecce ſtella, quam uiderant in oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locũ in quo erat puer. Cum autem uidiſſent ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno ualdè. Et ingreſsi domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & proſtrati, adorauerunt illum, & apertis theſauris ſuis obtulerunt ei munera, Aurum & Thus & Mirrham, & oraculo admoniti in ſomnis, ne reuerterent ſe ad Herodem, per aliam uiam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc

HOc feſtum vocatur in Eccleſia Epiphania Domini, hoc eſt, apparitiones Domini. Poſtquam enim de Aduentu & natiuitate Domini feſta celebrata ſunt ab Eccleſia, uiſum fuit ſanctis patribus hoc etiam feſtum addere, vt docerent Eccleſiam de varijs Domini in carne apparitionibus. Quadruplicem autem rationem aſsignant, cur hoc feſtum Epiphania vocant, quarum prima eſt, quod hoc die apparuerit Magis quærentibus Chriſtum ductu ſtellæ. Secunda, quòd hoc die reuolutis 29. annis ab eius natiuitate, apparuerit eius gloria in Baptiſmo per teſtimonium Patris de cœlo ſonantis: Hic eſt filius meus dilectus: & per viſibilem Spiritus ſancti ſuper eum apparitionem. Tertia, quòd eodem die, elapſo à Baptiſmo anno, apparuerit ipſius gloria in nuptijs, dum vertit aquam in vinum. Quarta, quòd 31. ætatis ſuæ anno rurſus apparuerit gloria ipſius, dum quinq; milia hominum ſaturauit panibus ſeptem. Hæ omnes apparitiones eò pertinent, vt & Chriſtum probent verum Meſsiam & ſaluatorem in ſe credentium, & in nobis confirment fiduciam: vt certo ſtatuamus nos ſalutem per ipſum conſecuturos. Atq; hæc de ratione feſti: nunc ad ipſum Euangelium accedamus, quod continet Hiſtoriam primi generis apparitionum Chriſti, nimirum quomodo Magis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

apparuerit, hoc eſt, Ethnicis, ut ſciamus Chriſtum cum ſuis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Eſt autem ſumma huius narrationis Euangelicæ, quòd Magi uenerint Hieroſolymam quæſitum recens natum regem: ſed cùm eum non illic inueniſſent, profecti ſint, ſecuti ductum ſtellę, quę eos præcedebat donec venerunt Bethlehem, vbi inuentum puerum honorabant & offerebant munera: quo facto diuinitus admoniti per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Duos locos in hoc Euangelio tractabimus, qui ſunt.

I. Hiſtoria cum ſuis circumſtantijs & doctrinis quæ ſunt plurimæ

II. Vſus Hiſtoriæ & ſpiritualis ſignificatio oblationis Magorum.

DE PRIMO.

Præſentis Hiſtoriæ circumſtantiæ ſunt multæ, quarum ſingulæ peculiares continent doctrinas & admonitiones.

Nato Chriſto in Bethlehem temporibus Herodis, veniunt magi ab Oriente, ut adorent recens natum Regem.

Hîc tria veniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio, & finis aduentus.

Tempus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Tempus ſignificatur, cùm dicitur TEMPORIBVS HERODIS: ceſſauerat enim ſceptrum à Iuda, & iuxta vaticinia Chriſtus naſci debuit. Hæc collatio vaticiniorũ de natiuitate Chriſti & tempore, quo natus eſt, ut confutat Iudæos, qui ipſum adhuc expectant: ita piorũ fidem confirmat, vt certò ſibi perſuadeant hũc ipſum eſſe verũ Meſsiam, quẽ Magi quærunt.

Magorum conditio, quòd fuerint non ex Iudæis: ſed ex gentibus: vnde diſcimus, quòd hic nouus Rex, natus in Bethlehem etiam ad gentes pertineat, quæ Magorum exemplo monentur, vt Chriſtum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur: qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia ſignificatur. Eſt enim Magus Hebraica vox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad Reges & ſacerdotes potiſsimum ſpectarunt: Vnde Perſæ ſuos reges & Sacerdotes Magos appellarunt. Quid hinc docemur? Chriſtus in præſepi reclinatus iacet contemptus à ſuo populo: Magi verò ab Ethnicis oriundi veniunt vt adorent: qua re ſignificatur, quòd etſi regnum Chriſti non ſit de hoc mundo, eſſe tamen regnum magnificum & glorioſum, imò cœleſte, quod multi agnoſcent non offenſi eius externa & humili coram mundo ſpecie.

SECVNDA circumſtantia eſt, quòd Magi ue-

 niant

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

niant Hieroſolymam, & illîc quærant recens natum Chriſtum. Iudęi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq; commiſſa erant oracula Dei, ſtertunt ſecuri, Chriſtū non quęrunt: ſed illi, qui eorum iudicio ad Eccleſiā Dei non pertinebant, quærunt. Sed ubi? In Regia ciuitate Hieruſalem: quo cùm veniſſent & nihil de hoc rege audirent, non parum quaſſata eſt illorum fides: nihilominus tamen, ſe ſigno erigunt. Dicunt enim: vidimus eius ſtellā. Didicerant haud dubiè ex reliquijs ſcholæ Danielis, quando Chriſtus eſſet naſciturus, talis ſtella tempus naſcentis ſignificaret.

TERTIA circumſtantia eſt diligenter conſideranda: nam monſtrat qualis rex ſit Chriſtus. Vt enim præſepe, in quo iacuit, arguit regnum ipſius non eſſe de hoc mundo: Ita ſtella de Cœlo apparens cœleſtem illū eſſe regem docet. Et quemadmodum præſepe docet ipſum humilem eſſe in mundi conſpectu: Ita ſtella, eius regni Maieſtatem aſpiciendam proponit, in fidei noſtræ profectum, ne eum nobis contemptibilem prauus & malignus gentis ſuæ deſpectus reddat: quæ gens adhuc in ſua ignorantia perſeuerans Chriſtum perſequitur.

Quidam hîc quærunt, qualisnam fuerit ſtella: & alij aliud ſentiunt, ſed hoc manifeſtum eſt, quòd tribus proprietatibus ab alijs perpetuis ſtellis

ſtellis differat, nempe ſitu, motu & ſplendore. Situs, quòd fuerit in intimia aëris regione, alio qui certum iter proficiſcentibus monſtrare non potuiſſet. Motus, quòd non circulariter moue-batur: ſed rectà progreſſa eſt, vt dux viæ, non ſecus atq; columna nubis & ignis, ante populum exeuntem de Ægypto præceſsit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ ſtellæ, noctu tantū micant, hęc etiam interdiù eluxit. Non ergò fuit naturalis & perpetua ſtella, quales ſunt quę in firmamento ſunt. Quid ergò, Cometa ne fuit? Similis quidem Cometæ apparet fuiſſe: ſed Angelum Dei fuiſſe non dubium eſt, quemadmodum Epiphanius teſtatur. Hic enim apparuit in forma ſtellæ, vt & Chriſti regnum oſtenderet cœleſte, & ipſum Chriſtum veram ſtellam ac facem prędicaret, qui hominem ſolus â tenebrarum regno in ſuum glorioſum regnum introducit prætenſa ſui verbi face, & illuſtrante ipſius Spiritu corda hominum: vnde Zacharias Chriſtum appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui ſedent in vmbra mortis. Et Iohannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

QVARTA circumſtantia eſt de Herode, & tota ciuitate Hieruſalem. Herodes turbatur & tota Hieroſolyma cum eo. Herodes metuit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

regnum à ſe translatum iri in recens natũ Regem. Non enim intellexit Chriſti regnum fore cœleſte & non de hoc mundo: vnde Eccleſia canit: Hoſtis Herodes quid times, non adimit terreſtria, qui regna dat cœleſtia. Hieroſolymitanorum ingratitudo & oſcitantia notatur, qui tedio malorum fracti, abiecerant iam ſpem redemptionis & ſalutis promiſſæ: Potius voluerunt cum impio Herode ſub ſeruitute viuere, quàm nouum regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea eſt hominum deprauata natura, quòd ſatius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quàm cum aliquo periculo Chriſtum ſalutis authorem recipere.

QVINTA concilium Herodis & ſacerdotum continet, cum Prophetia Micheæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum contemptor iam turbatus, vbi Chriſtus naſceretur quærit. Nam audita interrogatione Magorũ, mox conijcit regem illũ, de quo quærunt, Meſsiam eſſe, olim diuinitus promiſſum: ſed quid Sacerdotes? Sincerè ex ſcriptura reſpondent, producto in medium Micheæ teſtimonio, qui tamẽ poſtea ſe furioſè toti ſcripturæ oppoſuerunt. Scripturã enim magnifaciunt impij, donec ſuis affectibus aduerſari non videtur; ſed quando peccatum accuſat, quando

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

criſtas deprimit, quando mortem,& damnationem proponit, quando deniq; aliquid contra receptos mores,doctrinam, & traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij,non amplius agnoſcitur Chriſtus,iã blaſphemus appellatur. Papiſtæ noſtri hodiè fatentur nobiſcum Chriſtum vnigenitum filium Dei eſſe, aſſumpſiſſe naturam humanam, vnam eſſe perſonam ſubſiſtentem in duabus naturis: verùm ubi ventum eſt ad Chriſti officium, & dicimus illum eſſe ſolum Ieſum, ſolum Chriſtum, hoc eſt, ſolum Saluatorem, ſolum pontificem & interceſſorem & neminem ſaluari poſſe,niſi qui ſola in illum fide iuſtificatus fuerit: Hic fremunt,quia illorum mores, doctrina & traditiones non poſſunt ſtare cum hoc Chriſti officio: ideo partim corrumpunt ſcripturas, partim abijciunt, & eos, qui Chriſtum docent ſincerè & purè, gladio & igne perſequuntur, quemadmodum ſcribæ & Sacerdotes, qui hîc primùm cum Simeone & Anna ſincerè reſponderunt,poſtea tanquam phrenetici,fidem CHRISTI abiecerunt, & eum cum ſuis miniſtris perſecuti ſunt. Atque ita non ſatis eſt ſi PAPISTAE cum ſinceris Doctoribus in primis principijs conueniant: ſed oportet eſſe in toto fundamento & omnibus fidei articulis conſtantem conſenſum: Non ergò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſcrutemur verba ad eius perditionem, ſicuti Herodes fecit: non negligenter, ut ſcribæ & Phariſæi, qui monſtrant quidem uiam: ſed quã ipſi non ambulant, qui ſimiles fuerunt fabris Arcæ Nohæ, quam cùm ædificaſſent, ipſi perierunt: Nohæ autem cum ſuis eſt ſaluatus, ſicuti hîc Magi ſaluati ſunt, perditis ſcribis & ſacerdotibus. Sed ſcrutemur ſcripturam cum Simeone, Anna, Maria, & alijs qui indè ſalutem adepti ſunt.

Iam paucis Prophetiam Micheæ videamus: Ita enim ait: Et tu Bethlehem terra Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudæ. Ex te enim exibit dux, qui paſcet populum meum Iſrael & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Hoc Micheæ teſtimonium multa de Chriſto docet: Primum locum natiuitatis eius monſtrat. 2. Eius officium docet, quod eſt Dominatorem agere in Iſrael ad paſcendum populũ ſuum. 3. Incarnationem eius, qua verus homo ſit natus, oſtendit: Nam cum dicit AB INITIO, indicat incarnationem Chriſti, qui iam abinitio mundi promiſſus fuit, ut ſuo tempore ſecundum carnem naſceretur. 4. Cum ait, à diebus æternitatis, ſignificat eius diuinam naturam, qua ante conditum mundũ fuit. 5. Quòd vna perſona ſit in duabus naturis ſubſiſtens. Cum enim ait egreſſus ſeu egreſsiones eius,

nomen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nomen plurale ad naturam diuinam & humanam pertinet: Singulare, EIVS, perſonæ vnitatem ſubindicat. Atq; ita videmus Prophetam præcipuos noſtræ fidei articulos coniunxiſſe, qui fuſius ab alijs enarrantur.

SEXTA circumſtantia eſt de aſtutia Herodis, qui cum prudenter ſe egiſſe putat, maximè deſipit: non eſt enim prudentia, non eſt aſtutia, non eſt conſilium aduerſus Dominum: clam uocat Magos, tanquam unà cum illis natum regem amplecteretur; quærit tempus apparitionis ſtellæ, quaſi inde certior de Meſsia fieri vellet; iubet ut cum inuenerint puerum, ſibi renuncient: ac ſi vnà cum ipſis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hic ſudat uulpes Herodes, ſed conſilium quod erat in hac re præcipuum, nec ipſe nec Iudæi ſecuti ſunt. Si honoris gratia per aliquot viros deduxiſſet Magos, facillima ratio fuiſſet ad inueniendum infantem: ſed Deus illorum conſilia infatuauit. Hodiè, imo multis annis quæſiuerunt Papiſtæ perdere religionem: ſed ita Dominus infatuauit illorũ conſilia, quòd ne vnum quidem hominem Lutherũ potuerint perdere. Hinc diſcamus quòd Deus ſit cuſtos ſuæ Eccleſiæ & conſilia impiorum perdat iuxta Pſalmum primum.

SEPTIMA circumſtantia eſt de oblatione Magorum, qui Chriſto inuento, regi Iudæorũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

obtulerunt munera, Aurum, Thus, & Mirrham: munera ſanè, quorum illa terra fertilis erat. Hìc duo diſcamus, Primum, quòd nos qui Chriſto homagium præſtamus, debeamus aliquid de noſtris facultatibus conferre ad conſeruationem miniſterij. Alterum, de prouidentia Dei, qui iſto munere voluit tanquam viatico, ad exilium proſpicere puero recens nato, & parentibus eius: vnde diſcamus quod Deus nolit ſuam Eccleſiam deſerere.

OCTAVA circumſtantia, quòd Magi in ſomnis admoniti, per aliam viam reuerſi ſint in regionem ſuam: qua re & Herodes deluſus eſt, & Deus declarauit, quòd ſuorum etiam dormientium curam habeat.

DE SECVNDO.

Singulæ circumſtantiæ huius Hiſtoriæ aliquam doctrinam ſuppeditant Eccleſiæ, ſicuti vidimus: nunc autem quantum ad vſum generalem attinet, duo diſcamus a Magis: quorum prius eſt, quærere Chriſtum ductu ſtellæ. Alterum, inuento Chriſto munera offerre. Ductū ſtellæ cum ipſis ſequimur, quando nobis lucernam pedibus noſtris, ſolum verbum Dei proponimus, & eum in verbo ſuo quærimus: inuento Chriſto munera offerimus cum Magis Aurum, Thus & Mirrham, quando Aurum, hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

hoc eſt, puram fidem & caſtam uitam: Thus, id eſt, confeſsionem, inuocationem, gratiarum actionem: Mirrham, id eſt, patientiam ſub cruce & afflictione exhibemus. Preterea offeremus Mariæ, id eſt, Eccleſiæ Chriſti & miniſterio verbi, & Ioſeph, id eſt, ijs qui præſunt Eccleſiæ, munera: hoc eſt, promouebimus miniſterium totis viribus & facultatibus, vt quàm optimè habeat Eccleſia in hoc mundo per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrū, cui gloria in ſæcula, Amen.

DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM LVCÆ 2.

ET cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim, aſcendentibus illis Hieroſolymam, ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatisq; diebus cum redirent illi, remanſit puer Ieſus Hieroſolymis, & non cognouerunt parentes eius. Cæterum rati eum eſſe in comitatu, uenerunt itinere diei, & requirebant eū inter cognatos & inter notos. Et cum non inueniſſent eum, reuerſi ſunt Hieroſolymam, quærentes eum. Et accidit poſt triduum, inuenerunt illum ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

qui eum audiebant, ſuper intelligentia & reſponſis eius: & uiſo eo admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illum. Fili, cur feciſti nobis ſic? Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te, & ait ad illos: Quid eſt quòd quærebatis me? An neſciebatis quòd in his quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe? Et illi non intellexerunt ſermonem quem locutus eſt ipſis, & deſcendit cum eis, uenitq; Nazareth, eratq; ſubditus illis. Mater autem eius conſeruabat uerba omnia hæc in corde ſuo. Et Ieſus proficiebat ſapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

ENARRATIO TEXTVS.

Hic textus pars eſt Hiſtoriæ de geſtis Chriſti, & continet quid egerit 12. ſuæ ætatis anno, videlicet quòd ſpecimen quoddam ſuæ vocationis exhibuerit, diſputando & diſſerendo, cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore quo oblatus ſit in templo, vſq; ad 12. annum, & quid deinde à 12. ad 30. ferè, ſacra Hiſtoria non meminit: quare id ſcire noſtra non intereſt: ſufficit enim nobis, iſta cognoſcere, quæ Deus voluit patefacere, vt quæ nos erudiunt, in Dei cognitione, & vera pietate: Illis igitur omiſsis quæ ocioſi Monachi

ſcripſerunt

ſcripſerunt de infantia & puerili ætate Chriſti, Euangelium pręſens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explanabimus.

Eſt autem ſumma huius Hiſtoriæ. Chriſtus duodecim annos natus, cum parentibus ſuis in feſto Paſcatos proficiſcitur Hieroſolymam: qui in reditu amiſſus inquiritur, inuenitur inter doctores, & à parentibus reprehenſus defendit ſe ſuperioris mandato: nempe Dei, quòd oportuerit ſe ipſius negotia curare, atq; ita deſcendit cum illis, eſt ſubditus, proficit ſapiẽtia, ætate, gratia apud Deum & homines.

I. Exemplum Ioſeph Mariæ & Chriſti, proficiſcentium Hieroſolymã nobis proponitur.

II. Tentatio Mariæ & Ioſeph ex amiſſione Ieſu pueri.

III. Cura & officium parentum erga liberos, & liberorũ viciſsim obedientia erga parentes.

IIII. Profectus Chriſti, in ſapientia, ætate & gratia.

DE PRIMO.

Et cum factus eſſet annorum duodecim aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundũ conſue-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

conſuetudinem diei feſti. Hic primum quædam de feſtis Iudęorũ ſunt admonenda. Deinde exemplum Ioſeph, Mariæ & pueri ſpectandum.

Deus in veteri teſtamento inſtituit varia & multiplicia feſta, vt populum ſuum de præſtitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in vero Dei cultu contineret; Verùm non omnia feſta erant æquè ſolennia. Quotidiè mane & veſpere fiebant ſacrificia. Singulis ſeptimanis, ſeptima dies celebris erat. Habebant ſinguli menſes peculiare feſtum. Tria præterea ſolennia feſta ſingulis celebrabantur annis.

Quotidiè manè & veſperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriam promiſsionem ſeminis, in quam fide intuebantur in omnibus ſuis oblationibus. In huius locum Eccleſia ſubſtituit matutinas & veſpertinas preces.

SEPTIMO quoq; die hebdomadis memoria celebrabatur creationis rerum, adhibitis ſacrificijs & gratiarumactione; in cuius locum Eccleſia ſubſtituit diem primum ſeptimanę, in memoriam ſecundæ creationis, hoc eſt, regenerationis, quæ fit per reſurrectionem Domini, quæ primo die hebdomadis contigit; atque ideo ab Eccleſia Apoſtolica iſte dies, Dominicus dictus eſt.

Singulis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Singulis menſibus in exordijs menſium, hoc eſt, in Neomenia feſtū celebrabatur in memoriam conſeruationis: Nam cum viderent lunam ſemper ſeruare ordinarios motus & illuminationes, voluit Deus, vt pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur: atq; ideo hoc feſtum Neomeniarum inſtituit. Hoc feſtum etſi Chriſtianos non obligat: tamen nō minus nos gratos eſſe oportet Deo, quàm pij Iudæi fuerunt.

Singulis annis tria ſolennia feſta habebant, quæ ſunt, Paſcha, Pentecoſte, Scenopegia. Paſcha erat inſtitutū in memoriā liberationis ab Ægyptiorū ſeruitute: Pentecoſte, in memoriā datæ legis in monte Sina: Scenopegia, in memoriam habitationis populi in deſerto quadraginta annis in Tabernaculis, vt hac ceremonia reuocarent totum beneficium liberationis ab Ægypto in memoriam. In locum horum trium feſtorum Iudaicorū, ſubſtituit Eccleſia Paſcha in memoriam reſurrectionis Domini, qui nos de ſeruitute Diaboli liberauit: Pentecoſten, in memoriam confirmationis Euangelij, per viſibilem exhibitionem Spiritus ſancti, & miraculoſa linguarum dona: Et natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Chriſti.

Porrò in tribus illis ſolennibus & annuis feſtis, debebant omnes maſculini ſexus venire Hieru-

Hieruſalem iuxta legem Moſi: cui legi hic Ioſeph & puer Ieſus ſe ſubijciunt, cùm ut legi ſatisfacerent, tùm ut ſuo exemplo nos excitarent ad reuerentiam erga miniſterium & pias ceremonias, quas ideo ſeruare pios decet, quia ſunt Pædagogia quædam & diſciplina ad conſeruandam religionem, vtilis.

Verum deſcernendum eſt inter ceremonias diuina authoritate inſtitutas, & eas quæ grauitatis & ordinis cauſa inſtitutæ ſunt: ad illarum obſeruationē obligamur iure diuino. Requirit enim à nobis Chriſtus ut Baptizemur ſinguli ſemel, ut ſacra ipſius cœna participemus ſæpè, ut eius uerbum aſsiduè audiamus: at humanæ ceremoniæ non ita obligant, modò abſit contumacia, contemptus & ſcandalum.

Quemadmodum igitur hîc audimus Mariam, Ioſeph, & puerū Ieſum feſta, ceremonias Iudaicas, ſingulari religione obſeruaſſe: ita nos diſcamus magnifacere ceremonias noſtras, & illis libenter intereſſe, ac alios noſtro bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.

DE SECVNDO.

Conſummatisq́ diebus, cum redirent, remanſit puer Hieruſalem &c. Hic incipit Euāgeliſta deſcribere tentationē Mariæ & Ioſeph: in qua tentatione, quatuor ſunt circumſtantiæ

penſandæ:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

penſandæ: Prima recitat aliquot occaſiones huius tentationis. Secunda tentationem ipſam & crucem Ioſeph & Mariæ deſcribit. Tertia, factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta conſolationem habet.

PRIMA occaſio indicatur his verbis. Remanſit puer Ieſus in Hieruſalē. Quare inquies, non ſignificauit parentibus? Primum, vt ſignificaret ſe non eſſe tantum Mariæ filium: ſed Dei quoq;, quod plus eſt, ideoq; non tam parentem matrem, quàm æternum patrem reſpexit. Deinde, ut ſuo exemplo doceat pueros, nō expectandum eſſe conſiliū parentum, vbi obedientia Deo præſtanda agitur: Deo enim plus quàm parentibus debetur. Tertio, vt parentes ſuos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeò omnes qui liberos habent, vt diuinitus ſibi cōmiſſum depoſitum obſeruarent diligentius. Quartò, vt ipſi, Maria & Ioſeph, diſciplina hac caſtigatoria admoniti, cogitarent ſeriò qualesnam ſua natura eſſent: nempe ignaui & ſegnes, non per omnia ſuo ſatisfacientes officio.

SECVNDA indicatur occaſio, cum dicitur: & non cognouerunt parentes eius. Hîc taxatur apertè negligentia parentum Ieſu, quæ negligentia fuit non leue peccatum: vnde nec leuis crux extitit in corde virginis, ſenſit partē gladij ſuum cor tetigiſſe, cuius duodecimo anno,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

antea mentionem fecerit ſanctus Simeon. Cogitabat tantum theſaurum commiſſum ſibi à Deo vt illum obſeruaret: contulit ſuam miſeriam cum miſeria Euæ; Nam vt illa genus humanum à Diabolo ſeducta perdidit: Ita virgo exiſtimauit ſe ſua negligentia amiſiſſe mundo promiſſum ſaluatorem.

Tertia occaſio tentationis & crucis indicatur, cum dicitur, exiſtimantes ipſum eſſe in comitatu; ex negligentia enim error naſcitur.

Iam ipſa ſatis dura tentatio & crux ſequitur. Quærentes Ieſum integro triduo, ipſum non inueniunt. Amiſſus non inuenitur inter cognatos: grauis crux. Amiſſus non inuenitur inter notos; grauior crux. Quæſitus triduò non inuenitur; grauiſsima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbiſsima cruce meſtiſsimus Ioſeph, afflictiſsima virgo? Redeunt Hieruſalem, ingrediuntur templum, inueniunt amiſſum inter doctores ſedentem, & diſputantem.

Hic rurſus concipiunt conſolationem & tanquam è tenebris inferni liberantur, viſo puero Ieſu.

Hæc in noſtram doctrinam & conſolationem ſcripta ſunt; non enim aliter nobis accidit in noſtra tentatione & cruce. Amittitur

Chriſtus

Chriſtus theſaurus noſter præcioſus. Quæ occaſio? Negligentia: non audimus verbum, non inuocamus, rarò Sacramento cœnæ utimur, in nullis deniq; pietatis ſtudijs nos exercemus. Hanc negligentiam ſequitur error, labimur ex uno peccato, in aliud: ex una hæreſi in aliã. Hinc tandem naſcitur mala conſcientia, quæ parit deſperationem. Quid in his ærumnis faciendum? quærendus eſt Chriſtus, is ſolus hiſce malis mederi poteſt. At ubi quæſo quærendus eſt? inter cognatos & notos noſtros? nequaquam. Vbi ergo? In ſancta ciuitate Hieruſalem, id eſt, in Eccleſia. Apud quosnam? Apud eos qui verbum habent, hic vbi amiſſum Chriſtum inueneris, retinendus eſt fide, inuocatione, & ſanctis moribus: ne nos rurſus deſerat, & nos amiſſo Chriſto pereamus, ſicut Iudas fecit.

DE TERTIO.

Quia factum Ioſeph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum erga liberos: ſimiliter factum pueri Ieſu monet, de officio puerorum & obedientia erga parentes, de vtroque ideo breuius dicam, quia de ea re ſolet in Catecheſi diligentius doceri.

Quantum igitur ad parentes attinet, has ſequentes admonitiones neceſſarias eſſe iudico.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

PRIMVM cogitent parentes, ſe ideo generare liberos, vt liberi nati ſint ciues Eccleſiæ, ac Deum vnà cum ipſis colant, & vbi ipſi obdormierint in Domino, Dei cultores ſuo loco relinquant, vtinam non pauci eſſent, qui hoc ſeriò cogitant.

DEINDE ſtatuant ſe omnem operam perdituros, niſi pueros ſuos in timore Domini educauerint, & ſępè opem diuinam implorauerint, contra tot inſidias quas Diabolus ſtruit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum ſuorum: ſed non animaduertunt, quòd diuinitus puniantur, quòd velint ſuos pueros probos efficere, ſine benedictione Domini, quam rarò ſeriò implorarunt.

TERTIO cogitent, quàm nobilis res ſit, puer, quem ipſe Dominus in vtero matris formauit, aluit, in lucem produxit, donauit corpore & anima, vt ipſum deum archetypum tanquam in tabella referat.

QVARTO ſciant hæc ordine curanda eſſe: corpori debent nutrimentum, educationem, veſtes, & aliquando virgas, vt liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eam duplicem, pietatis & ciuilitatis, illa bonam conſcientiam apud Deum obtinent, hac bonam famam coram hominibus conſequuntur. His enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

enim duabus rebus potiſsimum in hac vita ſtu-
dere debemus. Paulus vtramq; complectitur
cum ait: parentes educate liberos in diſciplina
& correptione Domini. Confirmatur Thobiæ
facto, qui filium ſuum inſtituens ait: Omnibus
diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum & ca-
ue ne peccato conſentias. Hic primum pietatis
ſtudium cõmendat filio: Deinde ne conſentiat
peccato, hoc eſt, ne auſcultet eis qui ſe ad pec-
candum inuitant; requirit ergò à filio ſanctam
quandam ciuilitatem.

Postremo cogitent parẽtes, quàm multa
cumulent peccata & committant, qui, vt par
eſt, non faciunt officium in educandis liberis
ſuis. Primum naturæ legem violant, quæ om-
nibus dictat officium ſuum eſſe, piè & honeſtè
prolem educare. Deinde contra Deũ peccant;
mandatum enim Dei & authoritatem con-
temnunt: Is enim cum iubet piè honeſtèq; li-
beros educari, contemptor Dei eſt qui impera-
ta recuſat. Tertiò contra dignitatẽ ſuam. Deus
enim parentes, loco quodammodo ſuo vult eſ-
ſe, quantum ad externam diſciplinam attinet:
ſed hanc dignitatem vilipendunt, qui officium
negligunt.

Hæc peccata multiplices pœnæ ſequuntur
ſpirituales & corporales, in ipſis parentibus &
in liberis: Atq; adeo in tota poſteritate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Iam puerorum officium erga parentes quale ſit, Ieſu pueri exemplum euidenter docet: adeo vt non magnopere ſit neceſſum aliunde præcepta petere.

Primum, aſcendit Hieruſalem cum parentibus: vndè diſcant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac ſacros cœtus amare, ac reuerenter intereſſe ceremonijs Eccleſiæ:

Deinde diſputat, quærit, audit: hinc noſtri pueri diſcant, quærere quæ ignorant, diſputare de dubijs, & audire recta docentes: Quamuis autem Chriſtus non diſputauit, de quo dubitauit: non quæſiuit, quod ignorauit: non audiuit rectius docentes: Tamen exemplũ nobis prodeſt. Deberent ergò pueri pij, reuerſi domum cum parentibus diſputare, ſi quid dubij haberent de rebus auditis &c.

Præterea Chriſtus parentes, cognatos, notos propter verbum Dei amittit: hinc noſtri quoq; pueri diſcant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiori precio habere verbum DEI viui, quàm edicta parentum.

Poſtremò, Chriſtus redit cum parentibus, & eſt illis ſubiectus. Hinc pueri noſtri diſcant reuereri parentes, ac ijs obtemperare in omnibus quæ pia & honeſta ſunt. Hæ virtutes puerorum, ut habent magnificas promiſsiones

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nes de bono ſucceſſu in hac vita: Ita vitia cum his virtutibus pugnantia in pueris, habent cōminationes & pœnas grauiſsimas, quæ etiam ad poſteritatem eorum ſe extendunt: nam vt plurimum nepotes veluti hæreditate accipiunt maiorum vicia.

DE QVARTO.

Quia de quarto loco nonnulla die abhinc octauo dicta ſunt, tantum unum & alterum verbum dicam. Iuxta diuinam naturam Chriſtus non creſcebat ætate, ſapientia & gratia: ſed iuxta humanam naturam, quam, quia veram aſſumpſit, in ea creuit ætate, ſapientia & gratia. Cuius exemplum utinam imitaremur vt cum ætate, ſapientia & gratia coram Deo & hominibus accreſceremus. Hoc autem vt fiat, donet nobis Chriſtus, Cui gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMINICA SECVNDA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM IOHANNIS 2.

Et die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater IESV ibi. Vocatus eſt autem & IESVS, ac diſcipu-

 li eius

puli eius ad nuptias. Et ubi defeciſſet uinum, dicit mater Ieſu ad eum: Vinum non habent, dicit ei Ieſus: Quid mihi tecum eſt mulier? nondum uenit hora mea. Dicit mater eius miniſtris: Quodcumq; dixerit uobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ ſex poſitæ ſecundum purificationem Iudæorum, capientes ſingulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis Ieſus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas uſq; ad ſummum. Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Poſtquam autem guſtaſſet architriclinus aquam in uinum uerſam, neq; ſciret unde eſſet, ſed miniſtri ſciebant qui hauſerant aquam, uocat ſponſum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonū uinum ponit, & cū inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt. Tu ſeruaſti bonum uinum uſq; ad hoc tempus. Hoc ædidit initium ſignum ſignorum Ieſus in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium pars eſt Hiſtoriȩ Chriſti, in qua ſuam gloriam in nuptijs manifeſtam reddit: Nam uini miraculo, & ſuam naturam diuinā declarat, & officium inſinuat, & veri-

& veritatem ſuæ doctrinæ, tanquã diuino quodam ſigillo obſignat. Naturam quidem ſuam diuinam eo declarat, quòd naturas rerum verbo permutat: ad ipſius enim mandatum aqua fit vinum. Officium vero oſtendit, quòd imploratus opem ferat indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo veluti obſignat: nam ne quis de certitudine doctrinæ ipſius, quæ cœleſtis eſt dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ teſtimonium reddit: vnde diſcipuli eius in fide confirmantur.

Loci autem quos in hac concione tractabimus erunt quatuor.

I. De Nuptiarum ſolennitate.

II. De ipſo coniugio iam inito & confirmato.

III. De præſenti miraculo, cum ſuis circumſtantijs.

IIII. De exemplis vitæ quæ hinc ſumi poſſint.

DE PRIMO.

De nuptijs dicturus, hæc ordine dicam. 1. Inter quas perſonas, natura & pietas nuptias approbat. 2. Qua uia futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis conſenſus, & quorum eſſe debeat. 4. Cur in cœtu Eccleſiæ pub-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lico ſtipulationem publicam fieri conueniat.
5. Quale conuiuium nuptiale eſſe deceat.

In perſonis matrimonium ineuntibus ſpectãda ſunt quatuor, cognatio, affinitas, religio & naturales vires, quæ in coniugio requirũtur. Quantum ad cognationem & affinitatem attinet, arcendi ſunt à matrimonio, qui ſe inuicem attingunt gradibus conſanguinitatis & affinitatis in Leuitico prohibitis. Præterea etiam violari gradus à magiſtratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Quid autem in religione fieri expediat, factum Abrahæ aliorumq; ſanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapſus oſtendunt. Abraham, cum ſuo Iſaaco vxorem deligere inſtituit, mandauit procuratori domus ſuæ Eleezer, ut non acciperet filio ſuo, de filiabus Cananæorum: ſed abiret ad cognationem ſuam, & inde acciperet vxorem filio ſuo Iſaac. Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat diſpar religio: Hinc enim contentiones, hinc blaſphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei.

Interdictum Pauli eſt, ne ducamus iugum cum infidelibus: quod non ſolum de doctrina intelligendum eſt; ſed de omni vitæ conſuetudine. Qui tetigerit picem, inquit Salomon, coinquinabitur ab ea. Neq; enim fieri

poteſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

poteſt, ut qui cum impio conuerſetur, non aliquid labis ipſe etiam contrahat.

Pericula & multi horrendi lapſus ex diſpari coniugio ſequuntur, teſtis Salomon eſt, qui prophanarum mulierum conuictu factus eſt idololatra: Teſtis eſt Achab, qui impiæ Iezabelis conſilio adeò furit, quòd Prophetas Dei trucidare non veritus ſit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum poteſt impiæ mulieris malitia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima eſſe nequit, quando parentes diuerſam colunt religionem: Tum enim aut pueri omnino prophani fiunt, omnis religionis contemptores, aut hypocritæ, cum propter alterũ parentũ, quod ſentiunt confiteri non audent.

Quartò requiritur in perſonis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, cum uel morbo & frigiditate exhauſtæ ſint vires, vel alioqui in natura defectus ſit, ut quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam nõ fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi, docent exẽpla, pietas & honeſtas. Hæc enim tria ſimul docent, quòd non à leuitate ut ſæpe fit, non inter pocula, non à libidine inchoandus ſit contractus. Abraham petit ſuo filio coniugem, parentes Rebeccæ conſen-

tiunt:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tiunt. Poſtea quæritur puellæ cõſenſus, & Iſaac eam in vxorem ducit. Iacob ſeruit Laban longo tempore, parentes puellæ de nuptijs ſolicitat, quorũ voluntati accedit virginis pudicus conſenſus. Pietas quoq; idem ſuadet: nam vt quartum præceptum præcipit honorari parentes: Ita vult etiam vt hic honor parentibus deferatur, vt de nuptijs liberorum ſtatuant, utq; liberi nihil in hac re tentent cũ contumelia parentum. Hoc etiam ipſum omnibus dictat natura, vt honeſta ſit hæc copula quæ non niſi per mortem finiri aut diſſolui poteſt.

Poſtquam autem hac via omnia legitimè tentata ſunt, propius rem accedere oportet, & audiendus mutuus contrahentium conſenſus, qui minimè coactus eſſe debet: ſed liber vt neutra pars ſe coactã dicere iure poſsit. Quanquam enim à parentibus recte fit initium; tamen parentibus non licet inuitos cogere: Nam præterquam quòd coactum matrimonium non ſit verè matrimonium, accedit hoc mali, quòd raro in talibus res benè ſuccedat.

Cur autem in cœtu Eccleſiæ ſtipulationem publicè fieri conueniat, quatuor ſunt cauſæ. 1. Vt ſciant qui contrahunt hunc ſtatum in Eccleſia locum habere. 2. Vt voce miniſtri inſtituantur futuri coniuges in hoc ſui coniugij auſpicio. 3. Vt teſtis ſit Eccleſia ſtipulationis

factæ,

factæ, ne cum ſcandalo viuant, ac ſi contubernium potius eſſet, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publicè precibus totius Eccleſiæ, quò inceptum matrimonium cedat in gloriam deo, ipſis in commodum, adeoq; toti Eccleſiæ in ædificationem per piam in ſancto coniugio cõuerſationem.

Reſtat vt de conuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abeſſe, quidq; adeſſe oporteat, conſiderandum eſt. Abeſſe omnino oportet, à Chriſtianis nuptijs. 1. crapulam. 2. ſuperbiam. 3. immodicos ſumptus. 4. turpes & ſcurriles ſermones, quales ſolent eſſe impudicorum tibicinum. 5. impedimentum pietatis, ne videlicet eo tempore indulgeant conuiuio, quandò ſacra in templis fiunt, vnde Deus offenditur, proximus ſcandalizatur & multis eſt occaſio lapſus. Contra, adeſſe debent. 1. pietas, 2. honeſta hilaritas, 3. ſancta colloquia. 4. crebra vota, ut Deus hanc ſuum ſtatum ſua benedictione ſecundet: Hæc enim legimus in ſanctorum nuptijs fuiſſe uſitata, quare etiam Deus ſua bonitate huiuſmodi nuptias eſt proſecutus.

DE SECVNDO.

Poſtquam iam de nuptijs quædam ſignauimus, breuitèr nunc de ipſo inito & confirmato

matrimo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

matrimonio nonnulla adijciam,& tantũ duo faciam: Primum cauſas finales coniugij commemorabo. Deindè quibus virtutibus conſuetudo coniugalis amabilis & dulcis redditur exponam.

Cauſas finales matrimonij quatuor eſſe omnes pij norunt: quarum PRIMA, eſt mutuũ adiutoriũ: nam, cum Solomon dicit: ueh ſoli, ſignificat mutuum adiutorium & ſocietatem neceſſariam eſſe, quo melius & tranquillius ærumnas huius vitæ feramus. Propter hanc cauſam poſſunt contrahere matrimoniũ ſenes, quorum corpus effetũ eſt, vt gignere non poſſint.

SECVNDA cauſa, eſt procreatio ſobolis: vult enim Deus iſto pacto humanum genus ſeruari. Atq; ideo ad primos parentes dixit: Creſcite & multiplicamini & replete terram.

TERTIA cauſa eſt, vt ſit Eccleſia domeſtica in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate prophetica ſunt ornati, vt ſuos liberos de Deo & religione doceant, & liberi, tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, vt tandem fiant arbores dulciſsimum fructum fidei producentes.

QVARTA cauſa, eſt uitatio ſcortationis in hac corrupta & deprauata natura: ita enim ait Paulus: Propter fornicationem, vnuſquiſq; vxorem ſuam habeat. Eſt enim coniugium remedium

mediũ contra impuriſsimũ ſcortationis & adulterij ſcelus, in quo multa & horrenda ſcelera concurrunt: Primũ enim contumax violatio legis diuinæ eſt. 2. Legis naturalis eſt peruerſio. 3. Legum ciuilium turpis & fœda tranſgreſsio. 4. Regenerationis cœnum eſt. 5. Plagium eſt horrendum: non enim noſtri iuris ſumus: ſed eius qui ſuo præcioſo ſanguine nos redemit. 6. Reſurrectionis dehoneſtamentum eſt. Quid enim fœdius eſt, quàm turpiſsimè ſcelere fœdare corpus, quod olim ad æternam reſurget gloriam. 7. Eſt horrenda templi Dei prophanatio, 1. Cor. 6. Cum autem hic tot peccata concurrunt, non eſt quòd quiſquam manus vltrices Dei ſe euaſurum putet.

Cæterum conſuetudo coniugum amabilis & dulcis redditur hiſce quinq;: Pietate, virtute, mutua ἐπιεικεία, mutuo amore & vtrinq; ſedulò & piè præſtito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim ſtabilis & firma amicitia eſt, niſi à Deo ortum habet: quare pietatem prælucere neceſſe eſt: cum enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia poſtea faciliora fiunt.

Virtus & morum probitas inter coniuges, mutuã oblectationẽ parit. Hæc enim cum exercetur, conſuetudinem vitæ reddit amabiliorẽ.

Mutua ἐπιεικεία, qua æqui boniq; conſulimus

ſulimus alter alterius mores & errores, omnino eſt neceſſaria: Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ niſi mutua condonatione teguntur horrendi tumultus orirentur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens & vera uirtute, facit, vt non nimis acutè in aliorum vitia introſpiciamus: ſed multa aut non animaduertimus, aut ſi audiuerimus, amore tegimus: operit enim multitudinem peccatorum charitas.

Officium vtrinq; piè & ſedulò præſtitum iugum leue & ſuaue reddit. Cum enim coniuges ſe mutuo animaduertunt, & vident parem diligentiam in officio, fit & ſuauior cõſuetudo & magis utrinq; excitantur ad officia præſtanda, ut alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; vbi non adſunt, vitæ conſuetudo omnium acerbiſsima eſt, imo ipſa morte durior. Quare pij dent operam vt hæ virtutes perpetuo in ſua vita conſpiciantur.

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occaſionem huic miraculo: nunc ipſum miraculũ cum ſuis circumſtantijs videamus. Sunt autem circumſtantiæ plures, ut ſunt tempus, occaſio, interceſsio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

terceſsio matris & reſponſio, apparatus mira culi, miraculum ipſum, confirmatio miraculi uſus & fructus eiuſdem.

Tempus notatur quod & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerat factum ſit, & omnium primum miraculorum quæ Dominus ædidit fuerit: Tempus igitur monet ut ſingulari dili gentia hoc miraculum perpendamus.

Occaſio miraculi quadruplex è textu colligi poteſt. 1. Ipſæ nuptiæ in Cana celebratæ. 2. matris Ieſu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus uini. 4. Cor virginis ad iuuandum promptiſsimum.

Deficiente igitur uino, Mater Ieſu ad filium dicit: vinum non habent: Cui Ieſus, quid mihi tecum eſt mulier? nondum venit hora mea. Mater quidem hoc dicit vel commiſerationis cauſa vel ut filius opem ferat præſenti neceſsitati, quacumq; tandem ratione: ſed Chriſtus matri durius reſpondet: idq; maximas ob cauſas: non hîc dignatur eam matris titulo: ſed mulierem ſimpliciter eam appellat. Deinde ait: quid mihi tecum, nondum enim venit hora mea. Dominus hic longius proſpicit: uidet enim quæ ſuperſtitiones aliquando erant orituræ de inuocatione Mariæ virginis. Videt quòd quæ propria eſſent Dei & mediatoris, in illam impiè eſſent translaturi. Quare hoc duriori reſponſo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

perpetuam & grauem doctrinam omnibus ſæculis tradit, ne immodicus ſanctorum cultus ſui officij honorem obſcuret: atq; ideo matrem propriam in vulgarem mulierum ordinem cogit: Non ergo de cauſa leui matrem ita alloquitur: QVID MIHI TECVM: ſed vt inter ſuum officium & matrem, adeoq; alios ſanctos diſcernat. Non vult partiri officium, quod ſuum eſt proprium, & matri partem attribuere: ſed ſibi ſoli vendicat ſaluatoris officium: Impiè ergo ſuperſtitioſi virginem ſalutarunt reginam cœli, aduocatam, vitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atq; adeo ſalutem mundi: Nulla enim pars redemptionis Marię aſcribenda eſt. Quod autem addit, nondum venit hora mea, duo inſinuat, nempe ſe nequaquam incogitantia vel torpore ceſſaſſe, & ſibi rem curæ futuram, vbi oportunitas ſe offerret.

Quid hic mater Ieſu? quodcunq;, ait miniſtris, dixerit vobis, facite: hoc ad apparatum miraculi pertinet: concipit tantum mater bonam ſpem, vt præſenti neceſſitati ſuccurrat filius. Quod autē dicit miniſtris: Quicquid iuſſerit vobis facere, facite, nobis ſuppeditat generalem doctrinam, in Eccleſia, cuius & typus & membrum eſt beata virgo. Quid ergo Eccleſia hinc diſcit? vt cum beata virgine iubeat

mini-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

miniſtris adeoque omnibus Chriſtianis, vt Chriſto obtemperent, faciendo quicquid ille iuſſerit, vtut parum rationi conſentaneum eſſe videatur.

Iam Dominus oblata oportunitate iubet miniſtris vt hydrias, id eſt, vaſa aquaria ſex quæ illic erant deſtinatæ purgationi ſuperſtitioſæ Iudæorum, quarum ſingulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc eſt, omnes ſimul circiter ſex Amer vini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua vſq; ad ſummum: quo facto iubet dari Architriclino. Nam arcana virtute Chriſti, vinum iam erat quod modo fuit aqua: quod cum guſtaſſet Architriclinus dicit ſponſo: Omnis homo primùm bonũ vinũ ponit, & cũ inebriati fuerint, tum id quod eſt deterius: Tu autem ſeruaſti bonum vinum vſq; adhuc. Hoc additum eſt ad confirmationem miraculi: teſtatur enim Architriclinus, hoc vinum multò nobilius fuiſſe quàm id quo antea vſi ſunt.

Iam ſequitur vſus & fructus miraculi, Et manifeſtauit (inquit EVANGELISTA) gloriam ſuam & crediderunt in eum diſcipuli eius. Deſtinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempe manifeſtandæ Chriſti glorię et fidei diſcipulorum confirman-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dę. Quæcumq; enim miracula mundo oſtendit Chriſtus, totidem diuinæ eius gloriæ teſtimonia fuerunt & totidem doctrinæ ipſius ac fidei in auditoribus obſignationes.

Hic eſt ergò verus vſus miraculorum Chriſti, ut eius gloria illuſtrata, & per illa ueluti authentica ſigilla confirmata ipſius doctrina, in ipſum viua fiducia recumbamus. At miracula quæ uel obſcurant gloriam Chriſti, uel fidem extinguunt, præſtigiæ Diaboli ſunt, à quibus, ut nobis caueamus, monet Dominus Math. 24. Surgent, inquit, Pſeudochriſti & Pſeudoprophetæ & dabunt ſigna magna & prodigia: Ita ut in errorem inducantur, ſi fieri poſsit, etiam electi: Ecce prædixi uobis. Nemo ergò credat miraculis, niſi quæ gloriam Chriſti manifeſtát, & veram in ipſum fidem alunt & confirmant.

DE QVARTO.

Quia in hoc Euangelio multarum perſonarum fit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis, à ſingulis petendũ ſit, breuiter oſtendam.

Primum igitur ab omnibus his conuiuis diſcamus exemplum frugalis hilaritatis, modò abſit luxus & inſania; de qua re in primo loco plura dicta ſunt:

A ſpon-

A ſponſo & ſponſa diſcamus, Chriſtum recipere in noſtra conuiuia, quod tum demum fit, quando in timore Dei, & cum gratiarum actione vtimur donis Dei ad honeſtam hilaritatem & relinquimus domi eos, qui non ſunt inuitati.

A miraculo diſcāt ſponſus & ſponſa, quòd, ſi Chriſtus ab ipſis ad nuptias inuitetur, mutaturus ſit aquam in uinum, hoc eſt, omnia amara in dulcia conuertet, eos proſequetur ſua benedictione adeo ut nihil ſit ipſis defuturum.

A Chriſto diſcamus pro noſtris facultatibus iuuare ſponſum & ſponſam, hoc eſt, Eccleſiam ornare quibuscunq; id tandem poterimus modis.

A Chriſto rurſus res, quæ in abuſu & ſuperſtitione fuerunt, transferre ad bonum piumque uſum, vt gloriæ Dei & Eccleſiæ in ædificationem ſeruiant. Hydriæ hîc ſeruierunt ſuperſtitioni Iudaicæ: ſed Chriſtus eis vtitur ad illuſtrandam ſuam gloriam & in ædificationem Eccleſiæ. Ita bona Eccleſiaſtica quæ olim erant in abuſu, nunc in meliorem uſum conuerti deberent.

A Maria diſcamus affici aliorum commiſeratione & inopia, & inuocare Deum, ut pauperibus ſua adſit benedictione.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Ab Architriclino diſcamus purgatis mentibus Chriſti facta approbare.

A miniſtris diſcamus Chriſto iubenti operas obtemperare, & non tam ſpectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

A Chriſto, Maria, & diſcipulis ſimul diſcamus familiaritatem cum hominibus colere, boni conſulere illorum tenuitatem: diſcamus etiam pauperum honeſtas nuptias noſtra præſentia honorare, & facultatibus, cum res poſtulat, iuuare.

Hæc copioſius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non niſi ſemel in anno tractari ſolet. Dixi de ratione nuptiarum, de matrimonio, oſtendi quoq; quantũ peccatum ſit violatio ſexti præcepti: Expoſui miraculum cũ ſuis circumſtantijs, & quid doctrinæ & admonitionis exempla perſonarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini noſtri Ieſu Chriſti det nobis ſuam gratiam, vt hoc miraculo confirmati Deo Patri, Chriſto & ſpiritui ſancto veram tribuamus gloriam in vero timore Dei & fide, cui ſoli immortali & viuo Deo ſit honor, gloria & imperium in omnia ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMI-

DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVN MATTHÆI 8.

CVm deſcendiſſet autem de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ: Et ecce leproſus accedens adorauit eum dicens: Domine, ſi uelis, potes me mundare: protenſaq; manu tetigit illũ, dicens: Volo, mundus eſto, ac protinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi Ieſus. Vide, ne cui dixeris, ſed abi, oſtende teipſum ſacerdoti, & offer munus, quod iuſsit offerri Moſes in teſtimonium ipſis. Porrò cum ingreſſus fuiſſet Ieſus Capernaum, adijt eum centurio obſecrans eum, & dicens: Domine famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter diſcruciatur. Et dicit illi Ieſus: Ego cum uenero, medebor illi: Et reſpondens centurio, dixit: Domine, non ſum idoneus, ut tectum meum ſubeas: Imo tantum dic uerbum, & ſanabitur famulus meus. Nam & ego ſum homo alterius poteſtati ſubditus, & habeo ſub me milites, & dico huic, uade, & uadit, & alteri, ueni, & uenit, & ſeruo meo, fac hoc, & facit, Hæc autẽ cũ audiſſet Ieſus, admiratus eſt, & ait ſequentibus ſe: Amen dico uobis, ne in Iſrael quidem tantũ fidei reperi. Dico autẽ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uobis, quòd multi ab Oriente & Occidente uenturi ſunt, & accumbent cum Abraham, & Iſaac, & Iacob in regno cœlorum: filij uero regni eijcientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus & ſtridor dentium: & dixit Ieſus centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & ſanatus eſt famulus eius in hora illa.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium proponit nobis affectũ Chriſti erga genus humanum & præcipuè erga eos, qui ad ſe in anxietate & cruce cõfugiunt. Quod enim verbis promiſit, dicens: venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus veſtris, Id hic facto declarat. Nam poſtquam in monte patris verbum docuiſſet, deſcendit, & opere quod docuit complet, ſuam doctrinam miraculis confirmans. Duo ſiquidem miracula hic ædit: verbo ſanat leproſum, mandato abſentem centurionis filium curat. Horum miraculorum uſus eſt, ut & Chriſtum verum Meſsiam eſſe comprobent, & eundem velle afflictis ſe inuocantibus opem ferre teſtentur, nõ ſecus atq; huic leproſo & Centurioni ſe inuocantibus opem tulit. Cæterum quò

nobis præſentia miracula ad maiorem inſtructionem ſeruiant, quatuor locos tractabo, qui ſunt:

I. Generalis doctrina de omnibus miraculis Chriſti.

II. De leproſo & eius curatione & circumſtantijs.

III. De Ethnico Centurione, eius fide & cura pro famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

DE PRIMO.

Quia Euangelica Hiſtoria multa miracula Chriſti, quibus ſuam gloriam manifeſtat, doctrinam confirmat & fidem in auditoribus auget, continet: volo breuem generalem doctrinam tradere, cuius vſus erit in omnibus particularibus miraculis Chriſti. Cur autem Dominus addat ſuo ſermoni miracula proximo die Dominico dictum eſt, & iam ſtatim breuiter in principio repetij. Verùm ut plenam doctrinam miraculorum habeamus, plura ſunt excutienda, quæ ut in certum claudantur numerum, quinq; queſtionibus omnia ſubijciam: Quæ perſonæ: qui fines: quis modus: & quis vſus: Curq; hodie non eduntur miracula.

Perſonæ ſunt triplices: Primùm, morbis & tyran-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tyrannide diaboli oppreſſæ. Deindè ſpectatores miraculorum. Poſtremò Chriſtus miracula edens.

Fines ſunt plures. 1. Vt Chriſtus ſuam gloriam manifeſtet. 2. Vt Doctrinam ſuam obſignet. 3. Vt hominum fides confirmetur, qui miracula cernunt. 4. Vt Deus glorificetur viſis ipſius ſtupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli deſtruatur. Quæcumq; miracula eduntur contra hos fines damnantur, vt preſtigiæ Diaboli, Matth. 24.

Modus varius eſt: nunc enim ſolo verbo, edit miraculum, vt hic: nunc, vt precium ſui corporis oſtendat, manum applicat: nunc ad Deum præmiſſa gratiarumactione: nunc ſola virtute ſine verbo, vt aquam in vinum conuertit. Ad modũ etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur, vt in hoc Euangelio legitur.

Vſus triplex eſt: vt miraculoſè ſanatus non amplius peccet: vt ſpectatores fiduciam de ſanatore concipiant: vtq; nos, qui miracula Domini legimus, de gloria Chriſti & de doctrina confirmemur, ſimul fidem in ipſum concipiamus, quòd nõ ſecus erga nos affectus ſit, quàm fuit erga illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cæcus planè eſt, qui nulla miracula hodiè conſpicit. Eccleſia Chriſti eſt exiguus grex, quem Diabo-

lus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lus Rex tenebrarum, & Papa Antichriſtus perſequuntur, & omnes neruos intendunt eò, vt veram Chriſti religionem extinguant: id tamen non poſſunt. Vnum Lutherum totus mundus perſequebatur: ſed pilum de capite ipſius non tetigerunt. Quare? Miraculoſè ipſum atq; adeo puſillum ſuum gregem defendit Deus. Hæc præſentia Dei in Eccleſia ſatis miraculoſa eſt, vt non alia miracula quærere ſit neceſſe. Deinde miracula & virtutes ſanationum corporum, & viſibiles donationes Spiritus ſancti ſolummodo in primitiua Eccleſia edebantur, ut in perpetuum in omnem poſteritatem Chriſti gloriam, doctrinam & noſtram fidem confirmarent. Quorum vſus apud nos eſt, vt ſciamus ea fuiſſe authentica quædam ſigilla, quibus Deus ſuam doctrinam in perpetuum confirmatam & obſignatam voluit.

DE SECVNDO.

In leproſo qui ſanatur, ſpectentur ſex: Infirmitas, perſonæ conditio, fides, inuocatio, patientia, confeſsio.

Infirmitas leproſi pœna peccati eſt: quare ipſum iræ diuinæ admonet & iuſti Dei iudicij. Eſt enim omnis crux, omnis calamitas, & quicquid aduerſi nobis in hac vita accidit, veluti concio quædam diuina, qua Deus accuſat

pecca-

peccatum, oſtendit ſuam iram : quam Dei iu-
ſtiſsimam iram cum homo cogitat ſeriò, ſine
cognitione Chriſti in deſperationem ruit : vn-
dè ſæpè fit, vt homo vel ſibi manus adferat, uel
paulatim tabeſcat dolore : Conſcientia enim
peccati, nunquàm vel ad momentum illum
tranquillum ſinit. Hoc vno declaremus exem-
plo: Oedipus rex Thebanus, orta in ſuo regno
Peſtilentia, cogitat aliquod atrox ſcelus, à ſe
vel ſuis perpetratum eſſe : Vocat Thereſiam
ſacerdotem : iubet vt ſua augurandi arte mon-
ſtret authorem tam atrocis ſceleris, propter
quod tota reſpublica adeo graui Peſtilentia in-
feſtetur: Deprehendit tandē Oedipus ſeipſum
& non alium iſtud graue ſcelus perpetraſſe. Su-
ſtulerat enim de propria matre, quam ignarus
in vxorem duxerat, liberos : Nam puer expo-
ſitus eſt à parentibus, ut interimeretur: ſed pa-
ſtor, cui hoc mandatum erat, parcit puero ele-
ganti, qui tandem vir factus bella geſsit pro
Thebanis fœliciter, & pro re bene geſta & reg-
num tradiderunt, & reginam Iocaſtam in vxo-
rem dederunt: ducit ergo ignarus propriam
matrem in vxorem. Poſtquàm autem hoc pec-
catum Oedipo innotuit per ſacerdotem, & cō-
ſpexit totum regnum grauiſsima peſte infeſtari
propter ſuum factū, de ira Dei cogitat: Huius
cogitatione adigitur in deſperationem. In hac
deſpe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

deſperatione primũ adi nit ſibi oculos, ne hũc ſolem aſpiciat. Deinde conſcientia ſceleris excarnificatus magno eiulatu iubet, vt aſtantes à ſe diſcedant, ne vel vmbra ſua noceat bonis. Poſtea fugiens à regno, vixit cæcus & mendicus, donec deſperatione abſorptus, perijt. Mater Iocaſta peccati conſcientia impatiens doloris, mox vbi innotuit culpa, ſibi vitam laqueo finiuit: Adeo horrendum & fœdum malum eſt peccatum, quando homo illud cordis oculis verè intuetur.

Perſonæ leproſæ conditio admodum dura fuit: nam ſeparatim à cœtu populi Dei illum viuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubiè multi contabuerunt: nam non ſolum à ſocietate hominum fuerunt excluſi: verumetiam conſolatione per verbi prædicationem deſtituti erant. Præterea quinque notis erant ab alijs hominibus diſtincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, veſtimentum diſſolutum & diſſectum. Secunda, caput detectum. Tertia, os coopertum. Quarta, habitatio ſemota ab hominum conſuetudine. Quinta, publica proclamatio, qua immundus proclamabatur, vt indignus qui inter Iſraelitas in populo Dei verſaretur. Atq; hæc conditio fuit huius leproſi: his malis ſi non acceſsiſſet fides in Chriſtum, prorſus dolore fuiſſet extinctus.

Accedit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Accedit ergò Chriſtum, concipit fidem, & tametſi ſenſit ſe damnationem meruiſſe: tamen liberali promiſsione Chriſti ſe erigit. Audiuerat haud dubiè hanc vocem Chriſti: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis. Audiuerat haud dubiè à Iohanne de Chriſto: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Leproſus ergo hic cognito medico, ſpem ſanitatis concipit, certa fiducia in Chriſtum recumbens.

Ex hac fide Chriſtum inuocat: eſt enim fidei germanus fructus, inuocatio, vt quæ ſine fide fieri nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt.

Verùm in inuocatione ſingulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Chriſto leproſus: Domine, ſi uis potes me mundare: Quemadmodum Dauid expulſus regno cum conditione petijt ſe reſtitui, ſi ita Deo bonum videretur: Ita hic leproſus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit quæ nobis expediunt, quâm nos ipſi.

Hæc præterea oratio inſigne confeſsionis Chriſti exemplũ habet. Scribæ & Phariſæi perſequebantur eos qui Chriſtum confitebantur: ſed hic pauper cõtemptus leproſus vel frementibus principibus & ſacerdotibus Chriſtũ confitetur, ſtatuit Chriſtum omnipotentem eſſe, adeoq; verum Meſsiam: cuius conſtantem confeſsionem & nos imitari decet. Iam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Iam leproſi huius curatio ſpectanda eſt, in qua plures ſunt circumſtantiæ examinandæ, quarum ſingulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leproſi tangit: promittit alacriter quod petit leproſus: verbo iubet eum mundum eſſe: effectus, hoc eſt, mundatio à lepra ſequitur continuò: mundato dat triplex præceptum, vt nemini dicat, ut oſtendat ſe Sacerdoti, ut offerat munus ſecundum legem.

Manus extenſio & attactus corporis leproſi immenſæ gratiæ & bonitatis Chriſti ſymbolũ fuit, quo facto mirum in modum leproſi fidem auxit. Nam cum uidebat filium Dei non ſolum non abhorruiſſe inſtar aliorum hominũ à ſuo colloquio: Verumetiam ſuam immundiciem manu tetigiſſe, ſingulari Spiritus gaudio eſt perfuſus.

Cum hoc contactu coniungitur promiſsio, Volo: leproſus ait, ſi uis. Chriſtus, uolo, reſpõdet. Hinc apud ſe leproſus concluſit ſe mox ſanatum iri.

Promiſsioni addit, Mundus eſto: qua uoce ſuam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in ſpectatoribus, & Hiſtoriæ lectoribus auget: velle enim Chriſti facere eſt: omnia quæ uoluit in cœlo & in terra, fecit. Hæc Chriſti potentia nos conſolabitur aduerſus potentiam Diaboli &c.

Vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Vt cõfeſtim eſt mundata lepra eius. Hoc ipſum miraculum eſt & beneficium erga lepro-ſum: quo beneficio tanquam ſymbolo quo-dam notat, quòd is paratus ſit ad purgandos omnes à ſua ſpirituali lepra qui ad ipſum fide accedunt.

Mandata ſequuntur, primum ne leproſus cuiquam dicat: huic mandato zelo quodam prædicandi beneficij Chriſti leproſus non ob-temperat, in qua re non parum peccauit. De-bebat enim nõ gratias referre benefactori iux-ta ſuum ſenſum: ſed obedientia potius, qua nullum aliud Chriſto acceptius eſt ſacrificiũ.

Secundum & tertium mandatum ſequun-tur: Vade oſtende te ſacerdoti & offer mu-nus tuum in teſtimonium ipſis. Hoc fecit Chriſtus, vt legi Moſis hoc pacto ſatisfieret, in qua committitur ſacerdotibus iudiciũ de lepra vt infectos de cętu reijciant & ſanatos recipiát publico ſuo teſtimonio. Quod autem offerre ſanati iubentur, ideo factum eſt, vt iſta oblatio eſſet ſymbolum gratitudinis illorum, qui ſa-nitatem adepti eſſent erga Deum.

Papiſtæ, qui ex hoc loco confeſsionem auri cularem extruunt cum enumeratione pecca-torum, ſtulti ſunt, & fœde deprauant ſcriptu-ram, eam in alienum ſenſum detorquentes. De

confeſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

confeſsione, quam nos retinemus in noſtris Eccleſijs, aliâs dicendum eſt.

DE TERTIO.

Hiſtoria continens beneficium Centurioni exhibitum, plurimas doctrinas, quas numeris diſtinguam, quò melius teneri poſsint, habet.

1. Obſeruanda eſt imago duplicis populi Iudaici & Ethnici. Primum ſanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: vnde docemur beneficia Chriſti promiſcuè ad omnes pertinere, non eſſe diſtinctionem Iudæi, & Græci. Vt enim omnes peccauerunt & egent gloria Dei: Ita omnibus Chriſtus ſuum beneficium offert fide recipiendum.

2. Diuerſa conditio Iudæi & Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ethnicus diues: non ergò Chriſtus reſpectum habet præſentis fortunæ, non contemnit pauperem, non reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis vero Centurio: in regno ergo Chriſti non habent rationem maiorum ſtemmata: ſed in Chriſtum fides, qua omnes ſiue nobiles ſiue ignobiles, filij Dei naſcuntur. Iudæus erat in mundo contemptus, Centurio aulicus honoratus: ſed ex fide æſtimat Dominus quis ſit apud ſe honoratior.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

3. Iam ex circumſtantijs quæramus qualis fuerit fides Centurionis; quòd Ethnicus fuerit extra populum Dei peculiarem ſatis humiliat ipſum. Poſset quidem gloriari apud homines de Centuriatus dignitate: ſed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deum; Nam vt ait apud Hieremiam Dominus, qui gloriatur, in me glorietur, qui facio miſericordiam, iudiciũ & iuſticiam; non ergo Centurio ſine pœnitentia accedit Chriſtũ: ſed agnita ſua miſeria, opẽ Chriſti implorat pro famulo, idq; ex vera fide, qua re ipſius etiam charitas erga proximũ declaratur. Cum autem dicit: non ſum dignus ut intres in domum meam; item, tantum dic unum uerbum & ſanabitur puer meus, & ſe peccatorem fatetur, & Chriſtum diuina natura præditum agnoſcit, in quem & credit. At cum ſubiungit: Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus &c. ſignificat quàm facilè ſit Chriſto diuina virtute etiam abſentes iuuare ſolo verbo & voluntate, cum ipſe ſit homo ſub aliena poteſtate cõſtitutus poſsit famulis præſcribere quæ facienda, & ipſi imperata faciunt.

4. Hic quæſtio oritur de aliena fide. Centurio credit; ſed famulus eius ſanatur; vnde certam hanc doctrinam colligimus, quòd pij ſua fide poſsint alijs impetrare corporalia beneficia; ſed an aliquis aliena fide ſaluari poſsit ſalute

lute æterna, quæſtio apud Chriſtianos nulla eſt: Nam illi ſciunt neminem ſaluari ſine propria fide, quæ quidem acquiri poteſt cum pij pro alijs orant, ut Deus ipſis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura ſunt conſideranda. Primum admonitio Chriſti, quæ ad eius humanitatem refertur: Indicat enim affectus humanos, ſed ſine peccato. 2. Iurat ſe non inueniſſe tantã fidem in Iſrael. Iudæi enim non ſolum verbum, verumetiam ſigna requirebant: ſed hic Ethnicus modicũ doctrinæ guſtũ cum haberet ſolo verbo eſt contentus. Mariæ fides perfectior erat: ſed ex perfectiori inſtructione & certioribus & pluribus ſignis: maior igitur eſt Centurionis fides ſecundum aliquam partem, non ſecundum abſolutam fidei rationem. 3. Docemur hoc loco quòd oporteat fidẽ creſcere & quotidiana incrementa ſumere. 4. Docet hîc Chriſtus de vocatione gentium, vt ipſæ cum Abraham, Iſaac & Iacob colligantur in unam Eccleſiam, per fidem in Chriſtum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorũ propter ſuam incredulitatem cum interminatione pœnæ. 6. Cum dicit Centurioni, vade fiat tibi ut credidiſti, ſignificat omnia poſsibilia credenti quemadmodũ Chriſtus alibi teſtatur, Cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA QVARTA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM MATTHÆI 8.

ET cum ingreſſus eſſet Ieſus nauim, ſecuti ſunt eum Diſcipuli ſui: & ecce motus magnus factus eſt in mari, adeo ut nauis operiretur à fluctibus, ipſe uerò dormiebat. Et accedentes diſcipuli excitauerunt illum, dicentes: Domine: ſerua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi eſtis exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit uentos & mare, & facta eſt tranquillitas magna. Porrò homines admirabantur, dicentes: Qualis eſt hic, quia uenti quoque & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium rurſus indolem Chriſti nobis ponit ob oculos, quæ eſt ſuis adeſſe in periculis, eosq; iuuare, ſecundũ Pſalmi dictum: Tecum ſum in tribulationibus. Item: Inuoca me in die tribulationis, exaudiam te & honorificabis me. Ad eundem modum Apoſtolorum exemplum hîc docet, quid in periculis ſit faciendum, videlicet ut cum Apoſtolis Chriſtum noſtra fide excitemus, quò nobis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

bis petentibus, opem ferat. Hæc eſt autem ſumma Euangelij, quòd Chriſtus periclitantibus diſcipulis in naui pre tempeſtate ſubito orta, excitatus increpet mare & ventũ, vnde tranquillitas magna ſecuta eſt & admiratio in ſpectatoribus. Locos autem tres tractabimus qui ſunt:

I. Varietas tentationum piorum in hoc mundo.

II. Hiſtoriæ præſentis explicatio cum ſuis circumſtantijs.

III. Pulcherrima imago Eccleſiæ Chriſti in hoc mundo.

DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, volo breuiter indicare tentationũ genera quibus homines ſolicitantur: idq; ideo, vt agnitis periculis, quæ nos vndiq; circumſtant, ſimus vigilantiores ne tentationibus fracti abijciamus confeſsionem ac gratia excidamus. Sicuti enim Chriſti diſcipuli inter maris fluctus tentabantur de vita: Ita ſinguli Chriſtiani, omni ferè hora ſalutis ſuæ naufragium timere debent.

Tentationum genera ſunt multa: aut enim tentatio Deum authorem habet, aut â Diabo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lo proficiſcitur, aut ab hominibus venit, aut in ipſo qui tentatur cauſam habet, aut res circumſtantes moleſtant.

Deus tentat, vt nobis ipſis reddamur probatiores: non enim tentat, vt ſciat, quem nihil latet: ſed ut ſcire nos faciat, quantum in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, & in doctrina, & in ſignis iræ. In moribus tentauit Abraham, quando iuſsit eum mactare filium ſuum vnigenitum Iſaac in holocauſtum: Verùm Abraham obediendo Deo in re adeo dura & difficili, factus eſt ſibi ipſi probatior, & vidit verum ſuæ fidei fructum, præferre obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi. Sic hodiè pij diuinitus tentatnur, dũ mandatis Dei propoſitis, omnium virtutum morumque regulis certiſsimis probatiores ſibi redduntur per ſpontaneã obedientiã. At contra qui ſcientes & uolentes ruunt in peccata, & ſuccumbũt tentationi fiunt rei iræ Dei, donec reſipiſcant.

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quando permittit Pſeudoprophetas venire, & varia dogmata erronea proponere: de quo tentationis genere loquitur Moſes Deut.13. Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomniũ ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſignum atq; portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: eamus & ſequamur Deos alienos, & ſeruiamus ijs (hoc eſt, ſi nouum modum colendi Deũ

inſtituat) non audies verba Prophetæ illius & ſomniatoris, quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palam fiat, vtrum diligatis eũ, an non in toto corde, & in tota anima ueſtra. Hæc tentatio Deo aſcribitur quaten⁹ probationis eſt, & non ſeductionis. Ad eundem modum hodiè dat nobis verbum; ſed permittit oriri hæreſes plurimas, vt eo pacto nos tentet probetq; an illum verè ex uiua ſinceraq; fide diligamus. Aliquando in ſignis tentat Dominus, dũ in cœlo, terra, mari horrẽda ſuę irę ſigna proponit, quę ſigna mirũ in modũ piorum animos concutiunt: De hoc tentandi genere loquitur Moſes Exod. 20. Nolite timere, ut enim tentaret vos venit De⁹, & vt terror illius eſſet in vobis & nõ peccaretis.

Diabolus tentat defectione à doctrina, præſumptione in officio, idololatricis cultibus & multis alijs modis: de quibus dicendum eſt Dominica ſecunda quadrageſimæ.

Homines, cùm hoſtes, tùm amici tentant nos varijs modis, doctrina, hypocriſi, exemplo, conſilio, promiſsione, comminatione.

Inuenit etiã homo in ſe ipſo, à quibus tẽtatur, vt ſunt peccatũ hęreditariũ. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos ſolicitant, ut aliquid cõtra deũ tẽtemus. Tẽtatur interdũ homo à dotibus aut animi aut corporis, quales ſunt pulchritudo, robur, ingeniũ, artificiũ &c. Hoc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tentationis genere, qui ſuperari nolit, cogitet omnia diuinitus collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumſtantes ſæpe piorũ mentes tentant & perturbant, quarũ quædam ante nos ſunt, vt quæ imminent: quædam poſt, vt quæ præterierunt: quædam à dextris, vt quæ iucunda ſunt: quædam à ſiniſtris, vt quæ triſtia exiſtant. Ante nos, mors minatur, iudicium Dei horrendum excrutiat, infernus os patens habet. Poſt nos ſeu retro à tergo ſunt præterita peccata, quæ conſcientiam hominis cruciant. A dextris ſunt diuitiæ, honores, potentia, quæ multos homines in æternum exitium præcipitant. A ſiniſtris ſunt paupertas, probra, contemptus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera ſunt grauiſsima, quæ ſuperantur fide, inuocatione, crebris ſuſpitijs ad Deum pro auxilio, morum innocentia, breuiter perpetua ſeriaq; pœnitentia. Hæc de tentatione volui hoc loco dicere, vt nos excitemur ad vigilantiam & precationem, ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi hiſtoria ſequentes ſunt conſiderandæ circumſtantiæ.

1. Tentatio fidei. Diſcipuli habent ſecum

in uaui

in naui Dominum, atq; ideo nauigant ſecurius: ſed hæc ſecuritas, non ita diuturna fuit: Nam tempeſtate orta, nauis fluctibus obruitur: vnde factum eſt, vt qui paulo antea ſecuri nimium fuerunt, iã fluctibus maris, deſperabundi obijciantur: Quare nemo nimium fidat ſecundis: ſed in rebus ſecundis metuat.

2. In hoc periculo grauiſsimo Chriſtus dormiuit, cùm vt vires laboribus fatigatas ſomno recrearet ac reficeret, tùm ut diſcipulorũ fidem exploraret, nõ quòd ipſe ſcrutator cordiũ quicquam ignorarit: ſed ut ipſi ſibi diſcipuli fierent notiores. Præterea etiam ideo Dominum dormiſſe credendum eſt, vt in diſcipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculſi diſcipuli Chriſtum vehementius inuocarent, ac in maximo periculo præſens auxilium maioris facerent. Nam ſi Chriſtus vigilaſſet, opem laborantibus vt in graui periculo ſua ſponte, ſine diſcipulorum precibus tuliſſet. Etſi autem omnia, quæ ad noſtram ſunt ſalutem neceſſaria, ex ſua bonitate & paterno erga ſuos affectu dare paratus eſt: non tamen niſi rogatus dare ſolet: Eſt enim oratio ordinarium inſtrumentum ad impetranda omnia quæ nobis à Deo neceſſaria ſunt: idq; ea de cauſa, vt ipſum quidem verum Deum creatorem & fontem omnis boni veneremur, nos vero impotentes creaturas (vt que

ſine Deo nec quicquam habemus nec quicquã valemus) agnoſcamus.

3. Praxis fidei hîc conſpicitur: Fides enim non eſt ocioſus aſſenſus aut cogitatio: ſed eſt fortis gigas, qui vincit mundum, ut Iohannes inquit: hæc eſt uictoria quæ uincit mundũ, fides veſtra: uincit quidem fides: ſed per victorem quem poſsidet. Hæc fides habet mundum, hoſtem, hoc eſt, peccatum, mortem, Diabolum, pericula, carnẽ. A parte peccati ſtat lex, conſcientia, deſperatio. A parte fidei ſtat Euangelium, ſacrificium Chriſti, certa fiducia. Cum ergò ſuo fulmine, fumo, igne, vaporibus, tonitru te adoritur lex, accipiat fides Euangelium, illudque legi opponat.

Cum ergò lex dicat: omnis qui non fecerit omnia quæ ſcripta ſunt in libro legis maledictus eſt, oppone Euangelium: Omnis qui credit in filium habet vitam æternam.

Mors cũ minetur mortem, oppone ei mortis victorem Ieſum Chriſtum, qui morti victæ exprobrans, ait: ubi mors aculeus tu⁹, ubi ô inferne uictoria tua? idem apud Iohannem ait: qui credit in me non guſtabit mortem in æternum: ſed tranſibit à morte ad uitam: Mors igitur pio homini utilis eſt: nam eſt tantũ tranſitus ad meliorem vitam: tantum abeſt ut pijs formidabilis eſſe debeat.

Diabolus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Diabolus quidem accuſat & magnum Catalogum facinorũ texit: ſed oppone ipſi Chriſti ſententiam de ipſo, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus eſt, & illud Pauli: Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? ſi obijcit nobis iniuſticiam noſtram, Reſpondeamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatũ, fecit peccatũ ut nos fierem⁹ iuſticia Dei in ipſo.

Pericula ſimiliter peccati nos coarguunt: Sunt enim veluti concio iudicij Dei de peccato, Reſponde iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit caſtigare, idq; in bonum filij.

Caro ſolicitat ad deſperationem: ſed tu carnem ſubijcito ſpiritui, & dic ipſius iudicium hic nullum habere locum; atq; ita mille occurrunt, quæ ſalutem noſtram impedire volunt.

Potuit ergò Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam: nam ſoli filij Dei hoc ius habent, alij tenentur captiui ſub peccato, quia ſerui ſunt peccati, vt qui peccatũ faciant illi indulgendo aduerſus Spiritum, imo ſpiritu extincto prorſus. Quicunq; ergo uult peccato, legi, morti, Diabolo, carni &c. exprobrare, videat an ſentiat ueram pœnitentiam, uideat an habeat fidem & bonã conſcientiam: Deniq; videat an ita ſit compoſitus, quòd omnia uitæ commoda poſtponat obedientiæ erga Deum abiecto peccandi propoſito.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

4. Chriſtus duo reprehendit in diſcipulis. Primum puſillanimitatem, quia non debebant timere eo præſente: cuius cum tot miracula vidiſſent, facilè didiciſſe potuerunt eum non perire poſſe, cui Chriſtus præſens adeſt. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum poſſe tantum dormiendo, quantum vigilando, tantum mari quantum terræ, qui terræ erat & maris creator.

5. Vt autem dormiendo declarauit ſe hominem eſſe: ita hìc imperando ventis ſe Deum eſſe docet: vtrumq; ſeruit fidei noſtræ tenuitati. Humanitas enim voluntatem erga nos, diuinitas vero facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.

6. Chriſtus, vt breuiter complectar, hac Hiſtoria oſtendit ſe verè uelle ſalutem hominũ & præſertim eorum qui ſe inuocant. Nam vt vult ſe in periculis à nobis inuocari: Ita etiam uult paternum ſuum erga nos affectum dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria eſt ſuauiſsima: pingitur etiã hìc ſors & imago Eccleſiæ. Mare eſt mundus: Nauis eſt Eccleſia: ventus eſt Diabolus: pius cœtus credentium diſcipuli ſunt: Chriſtus eſt ueritas: Euangelium fides.

Primum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Primum hîc obſerua, antequam Chriſtus cum diſcipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum eſt, hoc eſt, mundus ſecurè ſtertit in ſuis peccatis: Verùm poſt ingreſſum Chriſti in nauim, excitatur tempeſtas ualida, adeo ut nauis uideatur obrui. Sed quid? Adeſt qui imperet mari & uentis Chriſtus Dominus: hinc ergo primum diſcamus extra hanc nauiculam, id eſt, Eccleſiam non eſſe ſalutem. Verùm hîc diligenter ſpectandum, ne hoſtilem nauim pro uera agnoſcamns. Hoſtilis nauis foris quidem eſt ornatior, intꝰ capatior: ſed habet uera nauis ſuum ornatum interius, & multo auguſtiorem habet gubernatorem Spiritum ſanctum, habet naucleros omnes pios, habet uerbum Dei, Sacramenta in uero uſu, & obedientiã erga miniſterium: his theſauris contenta eſt hæc nauis in tantis fluctibus.

2. Obſeruetur quòd hæc nauis non uerſetur in tranquillo mari: ſed turbetur fluctibus, qui ipſam huc illuc impellunt: quod ueriſsimum eſſe ipſa mundi Hiſtoria docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio poſuit: uerùm Diabolus hoſtis filij DEI, mox illam turbauit procellis: poſtea miſerandis modis iactata eſt uſq; ad tempora Nohæ: poſt Nohę ad Abrahamum: inde ad tempora Moſis: tum ad Chriſtum, qui, ut hanc nauim ſaluaret, ue-

nit in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nit in mundum. Neq; adhuc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam cauſa eſt, cur mundus hanc nauiculam ferre nequeat? quia Eccleſia mundi opera arguit, hoc eſt, mundi ſapientes ſtulticię accuſat: iuſtos peccati reos peragit: diuites non beat: ſed infœlices & miſeros pronunciat, niſi pietas vera diuitijs præſit moderatrix. Atq; hoc eſt quod Chriſtus promiſit fore, cum ait: Spiritus ſanctus mundum peccati, iuſticiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipſum horrende occidit? Reſpondet Iohannes: opera eius fuerunt bona & fratris mala. Quid Nohe? quid Ieremias? quid Eſaias? quid Chriſtus? deniq; quid tot ſancti martyres inde uſq; ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere uoluerunt, vt renunciatis mundanis concupiſcentijs piè, honeſtè iuſtèq; homines in mundo uiuerent. Hanc gratiam mundus ſuis benefactoribus referre ſolet: fluctibus enim vult obruere eos: ſed non ſuccedunt illi omnia ex uoto: non poteſt nauiculam hanc funditus perdere: nam ex ſanguine martyrum noui naſcuntur martyres.

Diſcamus igitur hinc ſanctã aduerſus ſcandalum perſecutionis & paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, reſpice ad Chriſtum qui præſens in naui adeſt. Si paucitas te turbat, reſpice ad Arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum

reliquum mundum totum; ea quæ ſunt optima nunquam placuerunt, niſi paucisſimis. Eccleſia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rurſus exigua erit, ut videatur operta fluctibus, malicia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & ſceleratis moribus.

Diſcamus proinde in his fluctibus excitare Chriſtum noſtra inuocatione, qui à ſua naui nunquam abeſt: ſed eam Spiritu ſancto, uerbo, Sacramentis, diſciplina gubernat: Cui unà cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria ſit, in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMINICA QVINTA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVN MATTHÆI 13.

ALiam parabolã propoſuit eis, dicens: Aſsimilatum eſt regnum cœlorũ homini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo, ſed dormientibus hominibus, uenit illius inimicus & ſeminauit Zizania inter triticum, abijtq́ꝫ. Cum autem germinaſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt Zizania: Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt illi: Domine, nonne bonum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſemen ſeminaras in agro tuo: unde igitur habet Zizania? Ille uero dixit illis: Inimicus homo fecit. Serui autem dixerunt illi: uis igitur abeamus & colligamus ea? at ille dixit, non: ne dum colligitis Zizania, eradicetis cum illis ſimul & triticum: ſinite pariter creſcere utraque, uſque ad meſſem & in tempore meſsis dicam meſsoribus: colligite primũ Zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum ea: triticum uero congregate in horreum meum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſionem huic Euangelio præbuerunt auditores Chriſti, quorum alij fuerunt Hypocritæ, qui ſibi tamen non parum placuerunt, quòd accenſerentur gregi Chriſti: Alij fuerunt ſinceri & boni: ſed quia uiderunt confuſam bonorum cum malis ſimul mixturam, non parũ turbabantur illorum mentes. Vt ergo & illos ſuæ hypocriſeos & pœnæ olim ſequuturæ admoneret, & hos, propoſita futura ſeparatione & mercede, ad conſtantiam & infractam fiduciam erigeret, hanc proponit parabolã. Cuius hic ſenſus eſt, quòd bonis mali permixti eſſe debeant in Eccleſia, donec hic mũdus ſteterit, qui in fine ſæculi ſunt à ſe inuicem ſeparandi,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

vt pijs merces, impijs uero commerita reddatur pœna: pertinet proindè hoc Euangelium eò, vt hypocritas terreat, ac propoſita pœna inuitet ad pœnitentiam: & conſoletur pios, eosq; ad tolerantiam malorum armet. Porrò loci huius Enangelij quatuor ſunt:

I. Quale ſit regnum Chriſti in hoc mundo.

II. De hoſtibus huius regni.

III. Oratio diſcipulorum Chriſti contra hoſtes, & cur Deus patiatur hoſtes in Eccleſia.

IIII. De pœnis hoſtium Chriſti & præmijs piorum.

DE PRIMO.

Regnum cœlorum varia in ſcriptura ſignificat. PRIMVM enim cum Iohannes dicit, agite pœnitentiam: appropinquat enim regnũ cœlorum, non eſt aliud regnum cœlorum, quàm vitæ nouitas, qua Deus nos inſtaurat in ſpem beatæ immortalitatis: Nam ereptos è ſeruitute peccati & mortis, ſibi nos vendicat, vt in terra peregrinantes cœleſtem vitam iam fide poſsideamus. Cum ergò dicit, appropinquat regnum cœlorum, ſignificat reſtitutionem ad beatam vitam adeoq; veram & æternam fœli-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

citatem in Chriſto proponi. DEINDE ſignificat ipſum Chriſti Euangelium, quo ciues in Regnum cœlorum aggregantur, ut cum dicit Dominus: Regnum cœlorum intra uos eſt. TERTIO ſignificat fructum prædicati Euangelij in cordibus piorum, atq; tunc eſt, ut Paulus Roma. 14: definit, iuſticia, gaudium, ſpiritus & pax in conſcientijs noſtris. QVARTO ſignificat ipſam futuram fœlicitatem in æterna uita poſt iudicium: vt cum Chriſtus promittit fore, ut multi ab oriente & occidente ueniant & accumbant cum Abraham, Iſaac & Iacob in Regno cœlorum. QVINTO ipſam viſibilem Eccleſiam ſignificat in hoc mundo, in qua ſunt boni & mali permixti uſq; ad meſſem, hoc eſt, conſummationem ſæculi. In hac ſignificatione capitur regnũ cœlorum in hoc præſenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præſenti parabola dicam. *Simile eſt regnum cœlorum homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo &c.* Homo ſeminans, eſt Chriſtus verus Deus & verus homo: Ager eſt mundus: ſemen ſunt filij regni. Horum trium ſingula plura docent.

Primum enim cum Chriſtus dicitur ſeminator, hæc ſignificantur. 1. Quanta ſit Eccleſiæ dignitas, quæ authorem habet filium Dei. 2. Quòd ſapientes mundi non ſeminent Eccleſiã: id enim

id enim ſolius Chriſti eſt: quare nec ſapientia mundi conſeruatur. 3. Quòd officium Chriſti ſit ſeminare, hoc eſt, docere iuſticiam & ſalutem æternam. 4. Quòd nullus poſsit ſemen bonum fieri, id eſt, iuſtificari & innouari ad uitã æternam ſine Chriſto ſeminatore.

Deinde cum Chriſti ager dicatur mundus plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quòd non vnam aliquod regnum mundi, non Italia, non Græcia, non Iudæa, non deniq; ulla natio ſub ſole poſsit ſibi ſoli vendicare, quòd ſit ager Domini: nam totus mundus eſt ager ille, in quem ſuum ſemen conijcit Chriſtus ſeminator. Quare ut nulla natio, adeoq; nullus homo poteſt iuſtè conqueri ſe de regno cœlorũ excluſum eſſe: ita nullus populus poterit hanc gloriam ſibi ſoli, ut dixi, uendicare. 2. Hìc conſpicitur, quòd immenſa ſit Dei miſericordia offerentis omnibus per vaſtum orbem Chriſti beneficia, hoc eſt, ſapientiam, iuſtificationem, ſanctificationem & redemptionem. 3. Cur ager dicatur, obſeruandum: Nam hac Metaphora ſignificatur, quòd cultura ſit neceſſaria. Nam ut ager hic prædicatione pœnitentiæ eſt arandus: Ita ſanguine & ſpiritu Chriſti irrigandus eſt, alioquin ſemen ſuffocatur & perit.

Semen eſt hìc & id quod ſeminatur, & id q̃d creſcit. Quid ſeminatur? Euangelium Chriſti,

quod ut offert gratuitam remiſsionem peccatorum : ita iugem requirit pœnitentiam. Hoc ſemen, id eſt, Euangelium Chriſti, ager excipit fide: ſed Spiritu ſancto fouetur & conſeruatur, ne obrutum tempeſtatibus carne & cruce intermoriatur & pereat. Deinde ſemen dicitur id quod è ſemine naſcitur, nempe triticum ipſum, hoc eſt, filij Dei. Eſt enim verbum Dei ſeu Euangelium, ſemen illud incorruptibile quo renaſcimur in filios Dei.

Hæc ergò deſcriptio eſt regni cœlorum, id eſt, Eccleſiæ Dei in hoc mundo. Vnde primum docemur quòd Eccleſia non ſit opus hominis alius, quàm filij Dei: Quare vanus eſt Papa cũ gloriatur ſe huius Eccleſiæ ſeminatorem eſſe. Deinde, quòd humanis doctrinis non ædificetur Eccleſia, ſed tantum Euangelio Ieſu Chriſti, quod qui purum docent, cooperarij ſunt Chriſti ſeminatoris.

DE SECVNDO.

Hæc parabola docet, quòd regnum Chriſti ſit ſuos habiturum hoſtes, quemadmodum etiam prima promiſsio habet Gen. 3. Semen ſerpentis inſidiabitur ſemini mulieris. Hoc quàm uerum ſit docet Eccleſiæ Hiſtoria inde à promiſsione ſeminis in hunc vſq; diem. Vbi

eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eſt Abel, ibi eſt etiam aliquis Cain: vbi Iſaac, ibi etiam Iſmael: vbi Iacob, ibi etiam Eſau aliquis: vbi Dauid, ibi Saul: vbi Chriſtus, ibi Iudas: vbi Paulus, ibi Nero aliquis, nec eſt quòd aliud ſperemus: perpetuò enim Sathanas inſidiatur Eccleſiæ Chriſti, quam aut prorſus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando veniunt hoſtes? Cum homines dormiunt, venit inimicus homo & ſeminat Zizania. Hoc ſomno, cùm miniſtri uerbi, tùm auditores taxantur. Miniſtri verbi dormire dicuntur, cum non fideliter faciunt officium docendo quæ ſalutaria ſunt: monendo eos, qui ſegniores uidentur: obiurgando eos, quos viderint non recta via incedere ad veritatem Euangelij: conſolando pauidas conſcientias: & confutando erronea dogmata, quæ cum fundamento, hoc eſt, articulis fidei pugnant. Auditores quoq; dormire dicuntur, cum uel ſegniter verbum audiunt; vel frigent & paulatim deficiunt, quemadmodũ hodiè videmus multos facere.

Cum ita dormiunt homines, venit inimicus homo, idq; ideò, quia hoſtis Chriſti eſt, cuius regnum, hoc eſt, Eccleſiam vaſtare cupit, & ſuum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Quid facit inimicus homo? ſeminat in agro Domini. Quid? 1. falſam & hæreticam doctrinam pugnantem cum articulis fidei: idq; cœpit in Paradiſo & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim uera & ſincera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq; hic inimicus adeſt, vt fontes ſaluatoris ſalutares ſuo veneno inficiat, ne homines ex fontibus puris ſaluatoris ſalutem hauriant. 2. Seminat verbi contemptum in multis. Ex his ſeminibus naſcuntur Zizania, id eſt, filij nequam, vt ſunt 1. Hypocritæ, 2. Sophiſtæ, 3. Tyranni, 4. Blaſphemi, 5. Scelerati: atq; hi omnes coniunctis copijs Eccleſiam, hoc eſt, puſillum illum Chriſti gregem oppugnant.

Sed quid eſt quod dicit, inimicum hominem iacto Zizaniorum ſemine in agro domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophiſtis Tyrannis diſcedit? Nullo pacto: ſed ideo abire dicitur, quia aliam perſonam induit: non uult videri hoſtis: ſed ſpiritus Dei & Angelus lucis, quemadmodum in Anabaptiſtis videre eſt, qui iactant quidem Spiritum Dei & arcanas reuelationes, cum tamen meris Sathanæ præſtigijs fallantur.

Atq; ita hic ſecundus locus primum docet, quòd Eccleſia habeat ſuos hoſtes etiā in medio agro, hoc eſt, in externa ſocietate Eccleſiæ. 2.

Monet

Monet ne aſſentiamur hoſtibus. 3. vt diſcamus hoſtes à veris ciuibus Eccleſiæ diſcernere. 4. Monet ne nos exemplo multorum aut deficiamus ab Eccleſia prorſus, aut offendamur calamitate Eccleſiæ quæ in hac uita tot hoſtium iniurijs expoſita eſt.

DE TERTIO.

Serui patremfamilias accedunt & dicunt, nonne bonũ ſemen ſeminaſti in agrum tuũ? per hunc acceſſum ſeruorum ad patremfamilias, ſignificatur oratio piorũ pro Eccleſia contra ſectas & ſcandala in Eccleſia: Pij enim vt perpetuò precantur bona & ſalutaria Eccleſiæ: Ita deprecantur mala & nociua: id quod in Pſalmis Dauidicis paſsim videre licet: Rogate inquit, quæ ad pacem ſunt Ieruſalem: Ita proſperentur diligentes te. Contra, hoſtes confundantur, ait, & pereant qui volunt mihi malum. Item Pſalm. 7. Conuertatur labor eius in caput eius, atq; in verticem eius iniquitas ipſius deſcendat.

Sed quomodo hoc ſtare poteſt cum Chriſti præcepto, qui iubet ut oremus pro maledicentibus nobis & iniuriam nobis facientibus? Oratio Eccleſiæ contra hoſtes habet ſemper annexam conditionem pœnitentiæ & conuerſionis: Eſt enim ſenſus, ut aut conuertantur per pœnitentiam, aut confundantur &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

pereant; ne perpetuò blaſphemias in Deum crepent,& ſanctis Dei ſint moleſti. Orandum eſt ergò pro hoſtibus vt conuertantur, quòd ſi non conuertantur, orandum eſt contra eos vt confundantur, fruſtrati ſuis conſilijs, quibus ſtruunt Eccleſiæ Chriſti inſidias.

Vis ne, inquiunt famuli, vt eamus & eradicemus ea? quibus ait, non; ſed ſinite vtraq; creſcere, ne forte colligentes Zizania eradicetis ſimul & triticum. Primum hîc ſciendum eſt, quòd Chriſtus neq; de paſtorum, neq; magiſtratuum officio diſſerat; ſed tantum offendiculum tollit, quo turbantur infirmi, dum vident in Eccleſia multos eſſe impuros. Paſtoribus enim commiſſus eſt gladius ſpiritualis, quo ſeparant impuros ab Eccleſia, dum eos excommunicant, quò pudore ſuffuſi tandem reſipiſcant, & boni eorum contagione non coinquinentur. Magiſtratui eſt etiam gladius commiſſus, ſed ſecularis, vt uocant, quo turbatores humanæ ſocietatis punit & eijcit. Quamquam autem paſtores & magiſtratus vel maximè ſedulò fecerint officium: tamen ita nunquam purgabunt Eccleſiam, quin aliquæ feces impuræ doctrinæ & prauæ vitæ remaneant, quod quum videmus, non debemus offendi: ſed admoniti hac parabola purgare quantum poſſumus, reliqua Deo committentes. Non enim

Chriſtus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſtus hoc dicto indulget alendis ſordibus in Eccleſia: ſed tantum fideles ſuos hortatur ne animo deficiant, cum malos ſecum ferre cogantur: Ex hoc ergò loco colligamus. 1. Quanta ſit miſericordia Dei, qui tam patienter malos in Eccleſia fert ut agant pœnitentiam. 2. Quòd his conſolemur nos contra ſcandalum paucitatis obedientium Euangelio. 3. Quòd confutentur Anabaptiſtæ, qui negant illũ cœtum Eccleſiam eſſe, in quo ſunt multi ſcelerati.

DE QVARTO.

Et in tempore meſsis dicam meſsoribus: colligite primum Zizania & colligate ea in faſsiculos ad comburendum, triticum uero cõgregate in horreũ meũ. Hìc concionatur de ſeparatione piorum ab impijs, quæ eſt futura in cõſummatione ſæculi. Deinde prædicit fore, vt impij puniantur: pij uero aggregentur in regnum Dei. Quemadmodum enim Zizania colliguntur & igni mandantur: triticum verò colligitur & in horreum ſeruandum reponitur: ita in fine ſæculi futurum eſt, vt impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij uerò liberentur & donentur æternæ vitæ poſſeſsione. Hoc ſine parabola Chriſtus Matth. 26. ita exprimit in ſententia extremi iudicij, vbi impijs dicturus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eſt: Ite uos maledicti in ignem æternum, Pijs vero: Venite benedicti Patris mei,& poſsidete regnũ vobis paratũ ab initio. In ſumma Impijs lata duplex pœna nominatur, maledictio, & ignis æternus: quia enim contempſerunt beneficium Chriſti gratuitò ſibi oblatum, maledictioni omnium creaturarũ ſubijcientur, quæ pœna quàm ſit horrenda nulla lingua explicare poteſt. Deinde duplici punientur igne, nempe malæ conſcientiæ, cuius ingens cruciatus nunquam finietur; & igne corpus vrente, non conſumente: nam æternis pœnis corpus deſtinatum, perpetuum ignem ſentiet. Si hæc seriò cogitaremus, non ita frigidi eſſemus in rebus ſalutis noſtræ.

In ſententia piorũ duplex proponitur præmium, nempe benedictio paterna, & regni Dei hæreditas. Illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis: Duplex ergò argumentum hinc ſumamus: vnum à pœnis impiorum, Alterum à præmijs iuſtorum, vtrumq; efficax eſt (modo ritè cogitetur) ad operandum in nobis timorem Dei & veram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergò pacto tota hæc parabola hunc habet ſcopum, vt relinquat impius viam ſuam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem ſuam, qua de remiſsione peccatorum deſperat,

& ſecun-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

& ſecundum Prophetæ dictum conuertatur ad Dominum, quia multus eſt ad ignoſcendum. In hoc MVLTO nihil deeſt, ſed eſt in eo omnipotens miſericordia & miſericors omnipotentia, Cui gloria in ſæcula,

AMEN.

DOMINICA SEPTVAGESIMAE, EVANGELIVM MATTH. 20.

SImile eſt regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo ſtatim diluculo, ad conducendos operarios in uineam ſuam. Conuentione autem facta cum operarijs in ſingulos dies denario, miſit eos in uineam ſuam. Et egreſſus circiter horam tertiam, uidit alios ſtantes in foro ocioſos, & illis dixit: Ite & uos in uineam meam, & quodcumque iuſtum fuerit, dabo uobis. Illi autem abierunt. Rurſum autem exijt circiter ſextam & nonam horam, & fecit ſimiliter. Circa undecimam uero exijt, & inuenit alios ſtantes ocioſos, ac dixit illis: Cur hic ſtatis totum diem ocioſi? Dicunt ei: quia nemo nos

conduxit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

conduxit: Dicit illis: abite & uos in uineam meam, & quicquid fuerit iuſtum, accipietis. Cum autem ueſpera facta eſſet, dicit Dominus uineæ procuratori ſuo: uoca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à poſtremis uſque ad primos. Et cum ueniſſent qui circa undecimam horam uenerant, acceperunt ſinguli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt, quod plus eſſent accepturi, & acceperunt ipſi quoque ſinguli denarium. Et cum accepiſſent, murmurabant aduerſus patremfamilias, dicentes: Hi nouiſsimi unam horam fuerunt in opere & illos pares nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtum. At ille reſpondens, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum eſt, & abi. Volo autem huic nouiſsimo dare ſicut & tibi. An non licet mihi facere quod uolo in rebus meis? An oculus tuus malus eſt, quod ego bonus ſim? ſic nouiſsimi erunt primi, & primi nouiſsimi: Multi enim ſunt uocati, pauci uero electi,

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc parabola imaginem Eccleſiæ nobis ob oculos ponit: nam in ea oſtenditur

quomo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quomodo in Eccleſia, quæ uineæ confertur, agitur. Quemadmodum enim operarij ſe habent ad uineam: ſic ſe habent homines ad Eccleſiam. Operarij autem in uineam alij maturius, alij ſerius uocantur: alij multum diuque, alij parum breuiq; laborant tempore: ſic hominum alij citius, alij tardius prædicatione Euangelij Eccleſiæ aggregantur: alij minus, alij magis laborant. Præterea, ut paterfamilias alijs ex conductu dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum cœleſtis pater æquè in omnes munificus eſt, qui in Eccleſia ſua laborant. Deinde ut paterfamilias ſuperbos & contumaces abire iubet, & eos qui ipſius liberalitatem boni conſulunt fouet: Ita Deus pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cum eos, qui ex gratuita ipſius beneuolentia pendent, æterna donat vita. Atque ita ſenſus huius Euangelij eſt, quòd nemo debeat ſuis operibus uel fidere, ſi ſunt multa: uel deſperare ſi ſunt nulla: ſed tantum ex bonitate Dei pendeat, ambulans in timore Domini. Porro loci tres conſtitui poſsunt.

I. Quòd quilibet Chriſtianus conductus ſit in vineam Domini, ut laboret.

II. Generalis doctrina de bonis operibus

ribus & mercede bonorum operum.

III. De dicto Chriſti: ſic erunt nouiſsimi primi, & primi nouiſsimi: multi ſunt uocati pauci uero electi.

DE PRIMO.

Eccleſia Dei ſæpe in ſcripturis uinea Domini dicitur: idq; primum, quia Dominus eam elegit & dignatus eſt fœdere gratiæ & æternæ ſalutis, innumeriſq; beneficijs proſecutus eſt, plantauit & coluit. Tota Eccleſia uinea eſt: ſinguli autem Chriſtiani palmites ſunt, qui & alia ratione operarij dicuntur. 2. Hæc appellatio oſtendit, quanti Dominus ſuam Eccleſiam æſtimet; nulla enim poſſeſsio uinea precioſior eſt. Nam nulla plus operæ & aſsidui laboris flagitat. 3. Cum Eccleſiam vineam ſuam appellat Dominus, ſuam curam & ſolicitudinem erga nos commendat. 4. Significat hæc appellatio nos aſsiduo cultu & continua cura indigere & manum a Domino adhiberi oportere, ſi veros & fructuoſos palmites habere velit. 5. Quod qui in Eccleſiam recepti ſint, debeant fructum bonum producere. Vt enim non labruſcas, ſed vuas vini palmites producunt: ita Chriſtiani

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

non carnis, ſed Spiritus opera facient.

Iam quomodo quilibet Chriſtianus in uinea Domini laborare debeat, ſpectandum eſt. Vt enim in vinea varia ſunt officia: alius enim plantat, alius rigat, alius putat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram ſtercorat: Ita in Eccleſia diuerſæ ſunt vocationes & officia, pro quorum varietate in Eccleſia laborandũ eſt. Dominus ordinat ſingulis labores ſuos pro ſua uoluntate, vni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum ſiue ſecurim: Ita alius concionator eſt, alius magiſtratus, alius paterfamilias, alius in ſchola doctor, alius diſcipulus, alius artifex &c

Verùm hîc quilibet in ſuo labore tria ſpectabit. 1. An ſuus labor ſit utilis in uinea & mandatus à patrefamilias. 2. Quid vitandum ſit inter laborandum. 3. Quid quomodoque faciendum.

An labor tuus ſit vtilis & mandatus à patrefamilias, ſcias ex duobus, præcepto nimirum & vocatione. Præceptum habet omnis labor, qui ad hanc vineam plantandam, rigandam, fouendam, conſeruandam facit, hoc eſt, labor qui gloriæ Dei, ædificationi

Eccleſiæ,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Eccleſiæ,& hoſpitijs Eccleſiæ, id eſt, politijs & Oeconomijs deſeruit, diuinitus præceptus eſt in prima tabula,& in quarto præcepto. Deinde non ſufficit laborem præceptum eſſe niſi legitima ſit uocatio facta ad laborandũ: Qui enim ſibi ſumit laborem in uinea ſine uocatione, temerarius eſt,& nullum fructum ædit.

Inter laborandum vitare oportet. 1. Ne ſuperbias, ſi plus quàm alius, aut etiam melius tibi laborare uidearis. 2. Ne ſpectes mercedem operæ pręſtitæ: ſed præceptum patrisfamilias, qui ut labores in uinea te collocauit. 3. Ne minus laborantes contemnas. 4. Ne murmures contra patremfamilias, ſi liberalis videtur in eos, qui te minus laboraſſe uidentur.

Quid inter laborandum ſpectandum & aſſiduè cogitandum. Primum unumquemque cogitare oportet, ſe non ad otium: ſed ad laborem introductum eſſe in uineam Domini. Nullus enim in uinea Domini relict⁹ eſt locus ſegnitiei aut torpori: nullus ſine patrisfamilias offenſione, quod ſibi iniunctum eſt in alium reijcere poteſt: Quare ſtrenuè laboret, qui in hanc uineam introductus eſt ſine fraude: Nam maledictus eſt, qui facit opus Domini fraudulenter. 2. Inter laborandum cogitet ſe ſtare in conſpectu Domini, qui non ſolum uidet externas actiones, ſed etiam ſecreta cordium, &

ex cordis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ex cordis affectu opus æſtimat, potius quàm ex operis effectu. 3. Hæc Domini inſpectio ad ſolicitè agendum, laborantem ſolicitabit, vt alacri animo æſtum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem ſpectanda eſt, ſola inuitabit ad ſtrenuè præſtandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem ſeruum eſſe: Nam ſi vel ſuperbias, quòd prior veneris in vineam Domini, vel contemnas alios, qui te minus laboraſſe videantur, vel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis eſt in alios atq; in te, audies: *Amice, non facio tibi iniuriam, nonne denario pactus es mecum? tolle quod tuum eſt, & abi. An non licet quod uolo facere in meis? An oculus tuus malus eſt, quòd ego bonus ſum?* Tria hìc taxantur in murmuratore. 1. Quòd confidat dignitati ſui laboris. 2. Quòd liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, ſed culpet potius. 3. Quòd inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales ſunt omnes, qui iuſticiam ex operibus ſectantur vacui fide.

DE SECVNDO.

Vt doctrinam de bonis operibus diſtinctius intelligamus, tria ſunt nobis perpendenda: Primvm, quæ requirantur ad boni operis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

rationem. DEINDE, quæ ſunt cauſæ bonorũ operum. TERTIO, cur Deus adeo multas & præclaras promiſsiones adiecerit bonis operibus, & cur ea mercede dignatur.

Quantum ad primum attinet, quinq; requiruntur, vt aliquod opus ab homine factum meritò bonum dici poſsit. 1. Præceptum. 2. Spiritus Chriſti. 3. Fides. 4. Finis uerus. 5. Gratia qua boni conſulitur defectus.

Quòd autem ad boni operis rationem requiratur preceptum, manifeſtum eſt ex his quatuor: ex conditione noſtra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Noſtra conditio eſt, quòd ſimus ſerui Dei, & is Dominus Deus noſter: Quare ut ipſius eſt præcipere nobis facienda: ita noſtrum eſt ipſius voluntatem ſequi, tanquam regulam certiſsimam officij noſtri.

Idem docet mandatũ Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Eſaiæ 48. Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, ambulare te faciens in uia qua ambulas. Hiere. 33. ſpeculatorem, dedi te domui Iſrael, audies ex ore meo ſermonem & annunciabis eis ex me.

Prohibitio eſt manifeſta Deut. 12. Nõ facietis ſinguli quod ſibi rectũ uideatur. Ezech. 20. In præceptis patrũ veſtrorum nolite incedere.

Cultus

Cultus Dei ratio requirit, ut opus quod placeat, ſit præceptum: vnde Dominus pronunciat ſe fruſtra coli mandatis & doctrinis hominum. Et Eſaiæ 29. vnum ex flagitijs nominatur, propter quæ mala minatur populo ſuo Dominus, quòd coluerint ipſum mandatis hominum: Quare Paulus Col.2. omnem ἐθελοθρησκείαν manifeſtè damnat.

Hinc ergò patet, quòd ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei: Sit ergò verbum Domini lucerna noſtra, quæ nobis præluceat in omnibus noſtris actionibus.

Secundò requiritur ad boni operis rationẽ ſpiritus Chriſti. Quicumq; enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeo vt qui in carne ſunt, Deo placere non poſsint. Opus eſt ergò ſpiritu regenerante nos in nouos homines, ſine quo nec nos, nec opera noſtra placent.

Tertiò requiritur fides: Fide enim perſona reconciliatur Deo & fit iuſta: propter fidem ergo placent quoq; opera: Nam ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Quicquid enim non fit ex fide peccatum eſt.

Quartò requiritur finis verus ad operis bonitatem, quemadmodũ hæc verba Auguſtini teſtantur: Noueris (inquit) nõ officijs, ſed finib⁹ à vicijs deſcernendas eſſe uirtutes: officiũ autẽ eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quod faciendum eſt: finis uero propter quod faciendum eſt. Cum itaq; facit aliquid homo, vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur: eſſe autem finem vltimum omnium actionum noſtrarum gloriam Dei decet, cui multi alij ſæpè ſubordinantur.

Qvinto, ad boni operis rationem requiritur gratia, qua boni conſulitur defectus: Nã tametſi fide iuſtificatus, non ſatisfacit legi Dei, imo ſentit multas maculas in omnibus ſuis operibus: tamẽ ipſius opera verè placent Deo, & quod eſt in illis vicium tegit gratia.

Iſta ergò quinq; requiruntur ad boni operis rationem, ſine quibus opus nequaquam coram Deo bonum dici poteſt: nunc quod ſecundo loco promiſi, cauſas recitabo, quæ nos ad benè agendum permouebunt, & ſunt in vniuerſum tres, Neceſsitas, Dignitas, Præmium.

Neceſsitas quintuplex eſt: mandati, debiti, fidei retinendæ, vitationis pœnarũ & conuerſionis.

Necessitas prima, eſt mandatum Dei, cui omnes creaturæ rationales obedire debent. Et Paulus ait: Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra.

Secvnda neceſsitas, eſt debitum, de quo Roma. 8. Debitores ſumus Dei, non carnis: non

non enim ſumus noſtri iuris: ſed eius qui redemit nos ſuo precioſo ſanguine.

Tertia neceſsitas, eſt fides, quæ retineri nequit, vbi peccatis contra conſcientiam indulgemus: Vnde Paulus: Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidē abnegauit & infideli deterior eſt. Milita militiam honeſtam, habens fidem & bonam conſcientiam.

Qvarta neceſsitas, eſt vitatio pœnarū: propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum.

Qvinta neceſsitas, eſt conuerſio: viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris: ſed vt conuertatur & viuat. Cum enim fit conuerſio, homo viuificatur & regeneratur in nouum hominem, vt iam ſpiritu facta carnis mortificet Roma. 8.

Secunda cauſa bonorum operum, eſt dignitas. Nam iuſtificati ſunt filij Dei: ſunt templum Dei ſanctum: ſunt reges & ſacerdotes, vncti à Spiritu ſancto, qui induti iuſticiam Deum mente, voce, confeſsione, & moribus prædicare debent.

Tertia cauſa, eſt præmium, hoc eſt, compenſatio patientiæ & obedientiæ credentium, erga Deum: Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non in-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tentes operibus à nobis præſtitis : ſed promiſſionibus gratuitis : Ita Moſes Hebr. 11. legitur reſpexiſſe ad remunerationem. Cum ergò Deus promittit remunerationem, duo faciemus. Primum noſtri operis indignitatem & imperfectionem agnoſcamus. Deinde Deũ promittentem in ſuis promiſsis veracem ſtatuemus, freti promittẽtis bonitate, nõ operis dignitate.

Perpendendum tertio loco propoſui, cur Deus adiecerit promiſsiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur: Huius rei cauſæ potiſsimum ſunt quinq;.

PRIMA, vt ſint teſtimonia prouidentiæ Dei. Vult enim ſciri Deus & bona corporalia res eſſe ab ipſo creatas, & non caſu ſpargi, ſed ab ipſo Eccleſiæ dari & conſeruari, iuxta dictum: Eſurientes impleuit bonis & diuites dimiſit inanes.

SECVNDA, ut ſint teſtimonia, quòd velit Deus etiam in hac uita ſeruare Eccleſiam: vnde 1. Tim. 4. pietas habet promiſsiones præſentis vitæ & futuræ.

TERTIA, quia vult Deus & neceſsitatem corporalem eſſe cõmonefactionem de fide, inuocatione, ſpe, gratiarum actione, & uult hæc bona fide peti & expectari per patientiam.

QVARTA, vt ſint cõmonefactiones de promiſsione gratiæ. Beneficia enim corporalia, fidelibus ſunt gratiæ obſignatio. QVIN-

Qvinta, quia Deus vult vtrumq; fieri: & Eccleſiam eſſe ſubiectam cruci, & inter ipſa pericula ſeruari in hac vita. Vtrumq; Eſai. 37. indicatur: Domine Deus noſter ſalua nos de manu Zenacherib, vt cognoſcant omnia regna terræ, quòd tu ſolus ſis Dominus.

DE TERTIO.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus, diligenter obſeruanda eſt: *Sic nouiſſimi erunt primi, & primi nouiſsimi. Quare? Multi enim ſunt uocati pauci uero electi.*

Huius ſententiæ propoſitio, quæ eſt paradoxon rationi, vt erigit puſillamines agnoſcentes ſuam infirmitatem; Ita Hypocritas ſuperbos tumentes opinione iuſticiæ & ſanctitatis deijcit, & veluti diuino quodam fulmine proſternit. Sed qui ſunt primi? Qui nouiſsimi? Primi, apud ſeipſos ſua opinione & operum ſuorum æſtimatione, erunt nouiſsimi apud Deum, id eſt, nullius precij, imo homines ſen tentia Dei damnati.

Nouiſsimi apud ſeipſos, ſunt qui ſeriò agnoſcunt ſuam vilitatem & infirmitatem, ut qui nihil ſentiant ſe habere meriti, hi erunt primi apud Deum, hoc eſt, Deo accepti, modò firma fide in Chriſtum mediatorem recumbant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Ratio ſententiæ huius, Multi ſunt uocati pauci uero electi, duo docet: vnum, quanta ſit bonitas & miſericordia dei vocantis omnes ad agnitionem ſui filij per Euangelium. Alterum, quanta ſit ingratitudo hominũ, è quibus adeo pauci inueniuntur qui ſunt electi, hoc eſt, ſinceri, pij, & agentes pœnitentiam ſeriam: ſunt pauci qui ſuis operibus, adeoq; ſibi totis renunciant, & ſoli Deo fidunt, eum mente, voce, confeſsione, & moribus glorificantes. Hæc ergo ſententia nos primum monet, vt agnoſcamus beneficium Dei, qui nos vocat per Euangelium. Secundò, vt deteſtemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertiò, vt adiungamus nos pœnitentia, fide & vera inuocatione illis paucis qui ſincerè Euangelium recipiunt in gloriam Dei.

Cui honor in ſæcula

AMEN.

DOMINICA SEXAGESIMÆ,

EVANGELIVM, LVCæ 8.

CVm autem turba plurima conueniret, & è ſingulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per ſimilitudinem: Exijt qui ſementem faciebat, ad ſeminandum ſemen ſuũ: & inter ſeminandum, aliud cecidit circa uiã, &con-

& conculcatum eſt, & uolucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum diſcipuli eius, dicentes, quæ eſſet iſta parabola. At ille dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cæteris autem per parabolas, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Eſt autem hæc parabola: Semen eſt ſermo Dei: qui autem iuxta uiam, hi ſunt, qui audiunt, deinde uenit diabolus, & tollit ſermonẽ de corde eorum, ne credentes ſeruentur. Nam qui ſuper petram, ij ſunt, qui cum audierunt, cum gaudio ſuſcipiunt ſermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus uitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonem retinent, & fructum afferunt per patientiam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangeliũ continet pulchram imaginem Eccleſiæ militantis in hoc mundo, & naſcentis ex incorruptibili ſemine verbo Dei, in cuius viſibili cœtu quales, & quàm multiplices ſint auditores, ſeminis naturalis ſimilitudine depingit: Idem enim euenire ſemini cœleſti teſtatur, quod ſemini naturali iacto in terram, accidere ſolet. Nam ut non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur: ſed vix quarta pars: Ita verbum Dei varios habet auditores, in quorum paucisſimis ſalutarem producit fructum. Loci tres ſunt:

I. Parabolæ explicatio.
II. Genera auditorum verbi Dei.
III. De dicto Domini: qui habet aures ad audiendum audiat.

DE PRIMO.

Cauſæ cur Dominus in parabolis locutus ſit turbis, plures ſunt. Prima eſſe poteſt prædictio Prophetarum: Prophetæ etenim prædixerunt fore, vt Chriſtus aduenjens in parabolis eſſet docturus. Fuit autem antiquisſima docendi ratio, parabolis & Symbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirificè in oculos, & animos homi-

hominum incurrit. 3. Quia quæ huiuſmodi imaginibus & ſymbolis traduntur, memoriã iuuant, vt doctrina per iſta, veluti ſymbola ad poſteritatem omnem tranſmittatur. 4. Parabolæ quoq; duriores obiurgationes molliunt, & veluti velo quodã tegunt, vt minus offendant: poſtea autem animo perceptæ & intellectæ erudiunt, & idem quod perſpicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porrò partes huius parabolæ ſunt: ſeminator, ſemen, fructus, terra.

Seminator Deus eſt, qui tametſi per homines ſemen in terram mittit: tamen ipſe unà adeſt & operatur: quare miniſtri verbi coadiutores Dei dicuntur: quo nomine ſignificatur vtrũq; ſcilicet, quòd & Deus ſuo modo operatur, & homines cooperatores ſuam operã Deo collocant. Hîc duo diſcamus: Primum eſſe precioſum & nobile ſemen: videmus enim in mundo, quo præclarius fuerit ſemen, eo prudentiores & peritiores adhiberi qui ſemen in terram iaciunt. Si reges mundi dicerentur adhibitis ſapientibus mundi, hoc ſemen in terram mittere, omnes admirarentur: omnes ſingulari cura cuperent hoc ſemen cognoſcere: ſed hic iam adeſt ſeminator Deus: adſunt Oeconomi myſteriorũ dei; quare neceſſe eſt, & ſeriã & nobilẽ in primis hanc eſſe ſationẽ. Alterũ, quod hîc diſcamꝰ, eſt

magnum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

magnum flagitium eſſe grauiſsimiſq; pœnis plectendum: vel huius ſeminatoris Dei ſemen in terra, id eſt, in cor prius aratro legis præparatũ non recipere: vel receptum non maximo cultu, ſolicitudine, ac diligentia fouere vt creſcat, quo ſeminatori gratiſsimum ferat fructum.

Semen eſt ipſum verbum Dei, non hominis, quod ſemen filius Dei vnigenitus attulit è ſinu Patris: hoc ſemen viuum eſt, quare ſi fructum aliquandò non proferre videtur, non ſeminis, ſed terræ culpa eſt. Hoc ſemen qui vel viciant, vt hæretici faciunt: vel ſuffocant, vt Hypocritæ: vel vi opprimunt, vt tyranni: vel adulterinum ſubſtituunt, vt Papiſtæ, ſentient olim iuſti Dei iram, qui vt ſemen purum dedit: ita idem purum & minimè viciatum uult ſeruari, quod apud ſuam Eccleſiam depoſuit in theſauris Prophetarum & Apoſtolorum reconditum.

Fructus, quem hoc ſemen producit, ſeminis, ut decet, naturam imitatur, poſtquam excreuit. Primum enim ex eo in terram iacto naſcitur pœnitentia, hoc eſt, vitæ prioris ſceleratæ mutatio: quemadmodum enim nobile aliquod ſemen, terræ viſceribus conceptum ſua virtute ſuffocat vrticas quæ prius terram occuparunt: Ita hoc ſemen herbas malas, quas in corde

corde hominis ſeminauit Diabolus, hoc eſt, peccata ſuffocat vera contritione, vt non amplius vt antea fructum ferant lethalem ad damnationem. Deinde hoc ſemen unà cum ſalutari pœnitentia producit fidem, cuius fructus eſt Deo gratiſsimus, ex hac fide tanquam è ſpica proueniunt ſemina, hoc eſt, filij Dei, iuxta illud: Qui credunt dedit hanc dignitatem vt filij Dei fierent. Hi, vt inquit Petrus, renati ſunt, non ex corruptibili ſemine: ſed incorruptibili per ſermonem viuentis Dei, & manentem in æternum. Filij Dei ita ex ſemine incorruptibili Dei nati proferunt ſuum fructum, nempe bona opera & patientiam, quibus uſq; ad meſſem, ager Domini fœcundus floret.

DE SECVNDO.

Ex ſeminis conditione iacti in terram genera auditorum verbi Dei quatuor colligere eſt: Semen enim iactũ in terram, aut non concipitur terræ viſceribus, aut concipitur cum fructu, ſed mox flacceſcente & pereunte, aut concipitur cum fructu durante uſq; ad meſſem: atq; hæc varietas ex conditione terræ prouenit: nam ſi in viam cadit ſemen, non agit radicem, ſed aut conculcatur pedibus, aut à volucrib⁹ deuoratur. Si in petricoſa loca cadit, quia in altum radices non mittit, enatum mox perit: ſi inter

Si inter ſpinas cadit, à ſpinis ſuffocatum moritur ſine vtilitate: Si in terram bonam iactum fuerit, fructum fert eumq; copioſum. Hinc eſſe quatuor auditorum genera, manifeſtè Dominus concludit: de quibus nunc ordine dicendum eſt.

Primvm auditorum genus hoc modo parabola ſignificatur. Aliud cecidit ſuper uiã, & conculcatum eſt. Parabola à Domino ita explicatur. Qui ſecus uiam, hi ſunt, qui audiunt, deinde uenit Diabolus, & tollit uerbũ de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. In hac explicatione multa concurrunt diligenter perpendenda. 1. Quæ cauſa ſit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & ſicca eſt, hoc eſt, corda audientiũ ſunt ſaxea et dura, adeo vt uerbo non cedant. Dureſcunt autem corda peccandi conſuetudine, impunitatis ſpe, cogitationibus Epicureis, exemplis peccantium infinitis, & diaboli dolis. Quod autem Dominus ait ſermonem ſeminatũ fuiſſe in cordibus eorum, perinde eſt ac ſi dicat uicio hominum & prauitate fieri, quòd de corde auditorum eripiatur: Deo proinde iniuriam faciunt, qui illi ſuam damnationem aſcribunt: Ille enim in omnes miſericors: is ſemen mittit in terram, hoc eſt, mittit qui Euangelium doceant: ſed homi-

num

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

num culpa euenit, quòd ſine fructu conculcetur. 2. Diligenter obſeruandum eſt, quòd Diabolus dicatur venire & tollere ſermonem de corde: vnde colligimus, hunc ſalutis noſtrę hoſtem, vt ſationis tempore ſolent famelicæ aues, ſimul ac prodit in medium doctrina, inſtare & irrumpere ad eam rapiendam priuſquam humore concepto germinet: hoc Sathanæ perpetuum ſtudium eſſe, hiſtoria omnium temporũ docet, ac Petrus teſtatur, cum ait: eum tanquã leonem rugientem quærere quem deuoret. Sicuti enim primis noſtris parentibus aduerſatus eſt, idq; per uerbi diuini ablationem de corde ipſorum: ita hodie ſimili ſtudio incumbit, vt uerbum prædicatum infructuoſum apud auditores maneat. 3. Eſt obſeruandum, quòd Euangelium ſit ſalutis prædicatio. Nam cum dicit Diabolum tollere uerbum de cordibus auditorum, ne ſalui fiant, ſatis indicat uerbum Dei noſtræ ſaluti deſtinatum eſſe. 4. Obſeruanda eſt hîc magna fidei laus, dum noſtræ ſalutis cauſa, aperta uoce Chriſti hîc uocatur, ut credentes, inquit, ſalui fiant. Quemdamodũ enim ſalus miniſterio Euangelij hominibus offertur: Ita ſola fide recipitur oblata ſalus & retinetur: Vnde Apoſtolus: Euangeliũ eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. 5. Vt magna noſtra ingratitudo taxatur, qui ſalutem

oblatam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

oblatam per uerbum contemnimus: Ita execrandus eſt eorũ error, qui verbo vocali ſuam uirtutem adimere conantur, qui ſanè Diaboli organa ſunt ad impediendam hominum ſalutem.

SECVNDVM auditorum genus hac parabola notatur. *Aliud cecidit ſuper Petram & enatum exaruit, & non habuit humorem:* Parabola à Domino explicatur his uerbis. Nã qui ſuper Petram, hi ſunt, cum audierint, ſuſcipiunt cum gaudio ſermonem: hi tamen radices non habent, qui ad tempus credunt, & tempore tentationis recedunt: dum crux non premit & perſecutio, non infimum locum in Eccleſia habent: verum ubi perſecutio oritur propter Euangelium, ſuccumbunt, & in ipſis fides emoritur ſine fructu, huius generis auditores ſunt, proh dolor, plurimi. Cum primum in hoc regno repurgata doctrina Euangelij eſſet, plurimi viſi ſunt Euangeliũ ſerio amplecti: ſed cum uiderent amicos offendi: cum animaduerterent non parum ſuæ authoritati apud Papiſtas decedere, & iam preſsius eos crux tangeret, obliti dulcedinis Euangelij quod cum gaudio prius ſuſceperant, ab eo turpiter cum ignominia ſumma & animarum ſuarum horrendo interitu diſcedunt miſeri, quibus ſatius fuiſſet nunquam bonum Euangelij guſtaſſe,

quàm

quàm ut cum tanta ignominia gratia & ſalute rurſus exciderent

Tertivm auditorum genus parabola hac pingitur, Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Parabolam Dominus interpretans, ait: Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus uitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. In hac explicatione Domini plura ſunt conſideranda. Primum quòd hoc genus hominum fuerit idoneum ad fouendam intus ſementem, hoc eſt, quòd vera pœnitentia ſint ad Dominum conuerſi, credant & amant verbum Dei. Deinde, quòd aliunde proueniat corruptio ſeminis, hoc eſt, verbi Dei in corde hominis ſeminati, nempe à ſpinis. Quemadmodum ſemen bona terra conceptum enatum, ſæpè ſpinarũ complexu corrumpitur, vt prorſus pereat ante meſſem: Ita multi in principio pij & colentes Deum, ſpinis ante finem vitæ ſuffocantur, ſpinis, inquam, ſolicitudinum, diuitiarum & voluptatum. Tertiò obſeruandum hic eſt, quòd Dominus hic ponat tria genera ſpinarum, quæ ſementem cœleſtem, poſtquam in culmum aſſurrexit, ſuffocant: vt ſunt ſolicitudines ſeu curæ huius ſæculi, vt Matthæus habet, diuitiæ, ſeu, vt Matthæus & Marcus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

habent, deceptio diuitiarum & voluptates vitæ.

Cum ergò hæ ſint ſpinæ, quibus verbum dei ſuffocatur, et nemo noſtrûm ſit, qui non ingenti ſpinarũ copia & quaſi denſa ſylua refertus ſit, danda eſt opera, vt ſi ſpinas ipſas omnino euellere non poſsimus: ſaltem aculeos ipſorum refundamus, ne diuinam ſementem confodeant & perdant.

Quantum igitur ad PRIMVM ſpinarum genus attinet, ita retundatur, ſi toti huic mundo cum ſuis concupiſcentijs renunciemus, & vtamur hoc mundo tanquam non utentes: quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, ſi Salomonis conſilio vſi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt noli cor apponere. Item Pauli, qui ait: præcipe diuitibus in hoc ſæculo, ne ſuperbiant nec ſperēt in diuitiarũ incertitudine: ſed in Deo viuēte, qui præbet nobis abundè omnia ad fruitionem: ſed vt bene agant & diuites eſſe ſtudeāt in bonis operibus & ſint liberales erga alios.

TERTIVM genus ſpinarũ, voluptatis vitæ eſt, quæ in delitijs, pompa, gloria mundi, delicatis cibis & veſtibus & rebus venereis poſitę ſunt: quæ omnes & ſingulę ſemen diuinum ſuffocant, vt fructum vitæ æternæ producere nequeat. Has ergò ſpinas diligenter caueant quibus ſalus æterna curæ eſt. QVAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

QVARTVM genus auditorum hac parabolæ parte notatur. Et aliud ſemen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atque creſcentem, & attulit unum triginta, & unum ſexaginta, & unum centum: Explicatur parabola à Domino, his verbis: Quod autem in terram bonam cecidit, ij ſunt qui corde bono & benigno audientes ſermonē retinent, & fructū afferunt in patientia. In hac explicatione quinq; obſeruanda ſunt, quæ bonam terram, in quam iactum eſt ſemen Domini, definiunt. 1. Eſt corde bono & benigno recipere ſemen & verbum audire. 2. Retinere ſemen, id eſt, non obliuiſci verbi auditi, ſed illud perpetuò meditari. 3. Eſt fructum facere in vera pietate, ſanctitate, charitate & vocationis munere. 4. Quòd hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne videlicet vllis rebus ſinamus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quòd non omnes æquè multum fructus proferant: ait enim Dominus: vnum triginta, vnum ſexaginta, unum centum, hoc eſt, qui credunt Euangelio pro menſura fidei fructificant: alij plus, alij minus. Hoc in fructibus diſcrimē docet & conſolatur: docet quidem, quòd ſemē Dei non debeat eſſe infrugiferū, modò ſalutare ipſum nobis eſſe cupiamus: cōſolatur uerò eos q̃ benigno & bono ſunt corde, & multū fructus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cupiunt producere in horreum Dei: ſentiunt tamen ſe viribus deſtitui, & non poſſe ſexageſimum aut Centeſimum prouentum reddere. Hi non deſpondeant animum: nam paterfamilias etiam inferiores dignatur ſuo honore & bonitatis elogio.

Quisquis ergò ſuæ ſalutis amans eſt, ſtudeat fructum facere, pro ſuæ vocationis ratione: & quando ſe parū producere animaduertit, petat opem à patrefamilias, & in ipſius confidat bonitatem qui non abijcit eum, qui vel minimum fructum profert.

DE TERTIO.

Dum hæc diceret, ait Euangeliſta, exclamans alta uoce, ait: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Quoniam autem exclamat Dominus ſignificatur & ipſius affectus erga homines, quòd cupiat eos ſaluos fieri, & hominum ſurditas ad audiendum ea quæ ſalutis ſunt. Deinde cum ait, Qui habet aures ad audiendum audiat, haud obſcurè indicat, ſe duo genera auditorum habere, quorum quidam ſunt ſurdi, non quòd non audiant externis auribus: ſed quòd in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta ſit copia docent ſcelerati mores multorum, qui fidem in ore habent ſine fructu omni in vita &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ta & moribus : quidam ſunt auriti, qui, quod auribus externis capiunt, in intima cordis reponunt, fructum ſeminis pro menſura fidei producentes. Verùm ſciendum neminem ſua induſtria ſibi aures, quibus fructuoſè verbum Dei audire poſsit, formare & aptare : ſed oportere aures ipſas à Domino perforari. Cum enim verbum foris in auribus ſonat, adeſt Spiritus ſanctus in verbo efficax, qui aures cordis aperit ad audiendum, & recipiendum verbum, modò ipſi noſtra malitia ſpiritui aperienti non reluctemur. Tametſi enim ſolus Dominus aures aperire poteſt, & omnibus ſe paratum exhibet: tamen illis ſolis aperiuntur, qui ſua contumacia Domino non reſiſtunt: Quare noſtrum eſt, perpetuis ſuſpirijs ad Dominum clamare, vt aures noſtras aperiat, corda præparet, affectus purget, quò verbum audiamus in noſtram ſalutem & gloriam Dei, Cui honor & gloria in ſæcula

AMEN.

DOMINICA QVINQVAGESIMAE, EVANGELIVM MATTH. 3.

TVnc autem accedit Ieſus à Galilæa, ad Iordanem ad Iohannem, ut Baptiza-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

retur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt, ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Reſpondens autem Ieſus dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, ut compleamus omnem iuſticiã. Tunc omittit illum. Et baptizatus Ieſus aſcendit protinus ab aqua: & ecce aperti ſunt illi cœli, & uidit ſpiritum Dei deſcendendem tanquam columbam, & uenientem ſuper ipſum. Et ecce uox de cœlis dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc feſtum inſtitutũ eſt in Eccleſijs noſtris propter hiſtoriam Baptiſmi Chriſti, quæ hiſtoria præcipuum factum, quod unquam in mundo contigit, continet: neq; unquã continget, priuſquam Chriſtum uiderimus uenientem in nubibus cum Angelis ſuis & poteſtate magna. Si ergò delectat nos maiorum Heroum hiſtoria, habemus hîc maximi Herois hiſtoriam, quæ non ſolum ſua iucunditate oblectat animos legentium: Verumetiam ſola, plura commoda affert, quàm omnes Hiſtoriæ mundi adferre poſſunt. Priuſquam autem accedimus ad huius Hiſtoriæ expoſitionem, duæ nobis ſunt diluendæ quæſtiones: Quarũ prior eſt,

eſt, cur nam hoc feſtum in Eccleſiaſtica noſtrarum Eccleſiarum ordinatione ſit inſtitutum: Poſterior, cur hoc tempore anni potius quàm alio. Ad priorem quæſtionem reſpondeo. Hiſtoria Chriſti texitur propter noſtram ſalutem, ideo uoluit etiam Eccleſiaſtica ordinatio in Dania hanc potiſsimum hiſtoriæ partem non omittere; ſed certo tẽpore anni eam proponere.

Ad poſteriorem dico, quòd hoc tempore cõueniat maximè eam hiſtoriam tractare: idque duabus de cauſis. Primum propter ordinem & ſeriem hiſtoriæ. Hactenus enim ordine audiuimus. 1. de natiuitate Domini. 2. de circumciſione. 3. de apparitione. 4. de oblatione eius in templo. 5. de diſputatione eius in templo cum ageret 12. annum. Quid autem egerit à duodecimo anno uſque ad 29. nihil ſcriptum eſt, niſi quod fuerit ſubiectus ſuis parentibus. 6. de Baptiſmo eius qui hoc anni tempore optimè recitatur. 7. ſequitur de ieiunio. 8. de tentatione. 9. de doctrina & miraculis. 10. de paſsione. 11. de reſurrectione. 12. de aſcenſione in cœlum. 13. de miſsione Spiritus ſancti, qua Chriſti doctrina confirmata eſt. 14. ſequuntur reliquo tempore anni conciones uariæ, in quibus beneficia Chriſti Eccleſiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam ſanctamq; vitam. 15. de iudicio

extremo & præmijs piorum & pœnis impiorũ. Hæc ſunt præcipua membra hiſtoriæ Chriſti, quæ optimo ordine, prout res geſtæ ſunt, ſingulis annis in noſtris Eccleſijs tractantur. Eſt præterea alia cauſa, cur hoc anni tempore de Baptiſmo Chriſti agit noſtra Eccleſia, nimirũ vt doceatur qualenam veſtimentũ deceat Chriſtianos contra Diabolicum illum & Ethnicum furorem, & debachandi ritum, qualis hactenus in uſu fuit in multis locis Chriſtiani orbis non ſine graui Dei offenſa. Atq; hæc de præſenti feſto dicta ſufficiant. Loci tres:

I. Hiſtoria Baptiſmi Chriſti, cum ſuis circumſtantijs.

II. Vſus Hiſtoriæ in Eccleſia.

III. Noſtri Baptiſmi ratio & vſus.

DE PRIMO.

In Baptiſmo Domini plures ſunt perpendendæ circumſtantiæ, & potiſsimum hæ quinque. 1. Quæ perſonæ hic agunt. 2. Locus. 3. Colloquium Chriſti & Iohannis. 4. Baptizatio Chriſti. 5. Euentus, ſeu id quod contigit Baptizato Domino. De his quinq; circumſtantijs ordine dicam.

PRIMA: Tunc venit Ieſus à Galilæa ad Iohannem. Hic duas perſonas habemus, Iohannem

Iohannem, qui in Spiritu Heliæ miſſus erat ad præparandam viam Domini: Vnde pater eius Zacharias ſpiritu prophetico de eo dixit adhuc infante: Et tu puer Propheta altiſsimi vocaberis: præibis enim ante faciē Domini parare vias eius: ea de cauſa Chriſtus ipſe pronunciat Iohannem plusquam Prophetam eſſe, & quo nullus maior de muliere natus ſit. Deinde habemus hic alteram perſonam, nempe ipſum Chriſtum Deum & hominem: Adſunt ergò hic duæ perſonæ, quibus nihil præclarius habet hic mundus vniuerſus. Iohannes fuit ſummus Propheta Dei: Chriſtus æterni Dei æternus filius: quorum quia & ſumma dignitas & authoritas exiſtit, nobis hîc inſinuatur quanta ſit, & dignitas & authoritas Baptiſmi, qui à Deo profectus celebratur per eos, quibus nihil habet mundus eximium magis.

Secvnda: Venit ad Iordanem. Hic locus ſignatur celebrati Baptiſmi. Iordanis non fruſtra meminit Euangeliſta: vult enim, ut ad miracula quæ olim in Iordane contigerunt, reſpiciamus, vt inde nos colligamus quæ ſit uis & efficatia Baptiſmi ſpiritualis.

Primum itaq; occurrit miraculum, quod contigit cum populus duce Ioſua ingrederetur in terram promiſſam: Nam Iordanis fluuius contra naturam aquæ ab altera parte ſtetit ut

murus, præbuitque populo Dei iter, ut ſiccis tranſiret pedibus, ſecutus arcam Domini quã ſacerdotes Dei præferebant ante populum. Iſto typo ſignificatum eſt nos è regno Sathanæ, in regnum Dei transferri per Baptiſmum, pręcedente Chriſto qui vera propitiationis arca eſt.

Helias palio diuiſit Iordanem ac tranſgreſſus fluuium in cœlum ſubuectus eſt. Naaman Syrus leproſus ablutus in Iordane ad iuſſum Prophetæ ſanitati eſt reſtitutus. Vt autem Heliæ factum tranſitum in cœlum per Baptiſmũ fieri adumbrat: Ita Nahamam Syri purgatio ſpiritualem per baptiſmum fieri mundationẽ à peccatis figurat: Nam quod foris figurat Baptiſmus, id intus ſua virtute operatur Dominus. Cũ igitur hîc ſit Iordanis mentio, meminerimꝰ quid ſpiritualiter de baptiſmo noſtro ſignificet.

TERTIA, At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt, ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Reſpondens autem Ieſus dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, ut compleamus omnem iuſticiam: tunc omittit illum. In hoc colloquio plura ſunt ſpectanda membra: Primum de prohibitione, qua Chriſtum obnixè prohibebat & oratione & manu. Duo quidem hîc diligenter perpendit Iohannes, ſed tertium negligit. Perpendit ſe indignum eſſe, vt qui ſoluat corrigiam calceorũ

Chriſti,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſti, ne dum eius nudũ corpus abluat. Deinde perpendit quòd Chriſtus ſit immunis à peccato, atq; ideo iudicat ipſum non indigere Baptiſmo, vt eo abluatur in ſignum pœnitentiæ. Tertium, ut dixi, neglexit: nempe quod eſſet & ſui officij, & officij Chriſti. Debebat enim officium intueri, & nõ indignitatem ſuæ perſonæ, debebat iudicare Chriſtũ non aliquid moliri poſſe, quod non ſpectaret ad officium mediatoris. Atq; ideo audit à Chriſto, Omitte nunc: ſic enim decet nos implere omnem iuſticiam. Tu miſſus es vt baptizes: ego autem veni vt baptizatis ſalutem conferam, faciamus ergò vterq; quod nos deceat.

Hìc ergò tria à Iohanne diſcamus: Primum agnoſcere nos indignos eſſe, quibus vllum in Eccleſia miniſterium committaur. Deinde agnoſcere Chriſtum eum eſſe, qui ſolus à maculis peccati nos abluere valet. Tum mandato Chriſti obedire in noſtra vocatione non impediente nos indignitate noſtra, ſed urgente officium mandato Domini.

QVARTA: Et baptizatus Ieſus: hic æternus filius Dei, ſanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelſior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures poſſunt aſsignari cauſæ: Primũ enim voluit per Baptiſmũ inaugurari miniſterio Dei, & hoc q̃ſi fẹdere oſtẽdere ſe miniſtrũ

Dei

Dei eſſe. 2. Vt Baptiſmus externus eſſet figura mortis, ſepulturæ & reſurrectionis ſuæ: vnde & ſuam paſsionem Baptiſmi nomine deſignauit, cum filijs Zebedæi reſponderet Matth. 10. dicens, poteſtis baptizari Baptiſmo quo ego baptizor? Tertiò ut ſanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis: non enim Sacramenta Eccleſiæ conſecrantur murmure ſacerdotis, tanquam magica incantatione: ſed Sacramentorum conficitur conſecratio inſtitutione, facto, promiſsionibus Chriſti, ac noſtra obedientia erga ipſum. Quartò Baptiſmum nobiſcum communem habere voluit, ceu certiſsimum vnionis & ſocietatis, quam nobiſcum habere dignatus eſt, teſtimonium & pignus: Vnde Paulus probat nos eſſe filios Dei, qui Chriſtum per Baptiſmum induimus. Quotquot, inquit, baptizati eſtis Chriſtum induiſtis. Quintò, ipſe facere voluit quod omnib[9] facere imperauit, quemadmodum ait Auguſtinus: optimè enim is docet, & imperat qui ſuæ doctrinæ typus eſt, & imperata primus facit.

QVINTO euentus conſideretur. Nam quæ contigerunt Baptizato Chriſto & orante, ſunt omnium maxima miracula quæ unquam contigerunt. Primum aperitur cœlum, qua re ſignificatur, & quòd ſolus Chriſtus ſit uia in cœlum, quem induimus in Baptiſmo, & quòd cœlum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cœlum clauſum maneat omnibus, qui Chriſtũ viam vnicam in cœlum non agnoſcant. Deinde vidit ſpiritum Dei deſcendentem quaſi columbam, & ſedentem ſuper eum: Hæc dulciſsima imago eſt beneficiorum Chriſti. Nos omnes in diluuio peccati perditi eramus; ſed Chriſtus venit nobis arca, qui nos in ſe recepit, eripit à diluuio, in cuius teſtimonium venit columba, & quieſcit ſuper eum. Huius rei typus erat Arca Nohæ, & columba quam emiſit, quæ reuerſa ramum oleæ in ore habuit, in ſignum ſiccati diluuij: Ita hic Spiritus ſanctus, in ſpecie columbæ apparens, teſtis eſt abſorbti diluuij peccatorũ: ſed in ſola Arca eſt ſalus, hoc eſt, in Eccleſia Chriſti, vbi Spiritus ſanctus habitat. Tertiò audita eſt vox de cœlo dicens: *hic eſt filius meus dilectus per quem placatus ſum.* Ecce hic audimus patrem cœleſtem preconem Euangelij eſſe. Quid quæſo poteſt admirabilius eſſe? quid magis ſtupendum? ô deploranda cæcitas hominum, ô deteſtanda ſurditas: pater cœleſtis ſonat ſuum Euangelium de cœlo, & nos cæci non intuemur cœlum, nos ſurdi non audimus vocẽ docẽtis. Sed quid quæſo docet? Hic eſt, inquit, filius meus dilectus. En teſtimonium Patris de filio, huic crede, ſi ſalus tibi curæ eſt, is natura eſt filius, nos gratia. Ideo dilectum appellat, non quòd nos dilecti non ſimus:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

mus: ſed in dilecto, in quo ſolo nos charos habet: illum propter ſe amat, nos uero propter illum. Natura enim ſumus filij iræ Epheſ. 2. per Chriſtum vero adoptamur in filios: vnde ſequitur in concione Dei: In quo complacitum eſt mihi, id eſt, per quem ſum placatus & humano generi reconciliatus. Hîc tria ſunt alto animo perpendenda: 1. Quòd ſine Chriſto Deus ſit nobis iratus, idq; propter peccatum quo Deũ offendimus. 2. Quòd ſolus Chriſtus ſit reconciliatio noſtri: ipſe enim eſt propitiatio pro peccato. Sanguis enim Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quòd hæc paterna beneuolentia & reconciliatio ſit fide accipiẽda ac Baptiſmo obſignanda. Hanc fidem ſequi debet noua obedientia & gratitudo erga Deum. Ecce habes ſummam Euangelij, ad quam in omni vita & mortis hora reſpicere debemus: nõ enim aliunde ſolida conſcientiæ conſolatio ſumi poteſt. Atq; hæc ſint breuiter dicta de narratione Euangelica.

DE SECVNDO.

Etſi vſus ex ijs quæ dicta ſunt facilè colligi poteſt: tamen quædam hîc capita recitabo: Primum ergò ſciamus, quòd noſter Baptiſmus hic conſecretur, & ſanctificetur aqua Baptiſmi per Chriſtum, qui aqua baptizari dignatus eſt.

Deinde totum ſpectaculum nobis ob oculos tanquam in imagine Eccleſiam Chriſti depingit, hîc conſpicitur Iohannes doctor in Eccleſia: vbi enim verbum Dei non eſt, vbi non auditur docentis uox, illic Eccleſia monſtrari nõ poteſt. Deinde Chriſtus baptizatur: à bene enim inſtituta Eccleſia, uſus Sacramentorum abeſſe non poteſt. Tertiò Chriſtus baptizatus orat, cuius exemplũ membra ipſius imitantur, & deo uerum cultum ex fide præſtant. Quartò, filius ſtat in medio: vox Patris ſonat de cœlo: Spiritus ſanctus requieſcit ſuper baptizatum: idem reuera hodiè fit in noſtra Eccleſia: Deus enim Pater, filius & ſpiritus ſanctus ſuæ Eccleſiæ idem, & per uocem prædicantium teſtatur ſuam beneuolentiam erga Chriſti Eccleſiã. Per filij præſentiam teſtatur, quòd nos in filios adoptauerit, & per ſpiritum ſanctum teſtatur ſe gubernare Eccleſiam ſuam: vnde nos hanc fiduciam concipiamus, quòd portæ inferorum non ſint prȩualituræ aduerſus eam.

DE TERTIO.

Pleraq; quæ ad noſtrum Baptiſmum pertinent, ſunt in ſuperioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipuè ſcire, neceſſarium eſt, atq; duo dicam: quale

ſit ſig-

ſit ſignum Baptiſmus,& quæ ſit eius uera meditatio.

Quale ergo ſignum eſt Baptiſmus? Primũ eſt teſtimonium gratiæ, eiusq; & exhibitæ, & applicatæ baptizato, nimirum quòd Deus ſit illi placatus per Chriſtum, quod ſanè teſtimonium requirit fidem. Deinde eſt ſymbolum hoc ſignum, quod quadam ratione docet: Eſt enim ſignum virtutis ſpiritualis Chriſti, nimirum quòd Chriſtus ſua morte, ſepultura, & reſurrectione ſit noſtri liberatio à morte, ſepulchro & donator vitæ æternæ. Deinde eſt Symbolum vitæ nouæ coram Deo, quemadmodum Paulus Rom. 6. docet his verbis. Quotquot Baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius Baptizati ſumus, conſepulti igitur ſumus cum ipſo per Baptiſmum in mortem, ut quemadmodum Chriſtus excitatus eſt ex mortuis: Ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Præterea, coram hominibus eſt teſſera quædam profeſsionis, qua teſtamur nos eſſe membra Chriſti, & hoſtes diabolorum.

Meditatio pia Baptiſmi in his rebus poſita eſt.

PRIMVM ſtatuere oportet, quòd Baptiſmus noſter ſit firmiſsima quædam obſignatio, & Sacramentum noſtræ reconciliationis cum Deo.

DEINDE,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DEINDE, Baptiſmus debet nobis eſſe perpetua quædam admonitio, quòd hæc reconciliatio ſit facta, per ſanguinem, mortem, ſepulturam ac reſurrectionem Chriſti.

TERTIO admonebit nos mortificationis carnis & viuificationis ſpiritus, adeoq; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ & futuræ per Chriſtum glorificationis.

QVARTO, admonebit nos, quòd regenerationis beneficium ſit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, vt ipſi adhæreamus, ac colamus per totam vitam, Cui honor, & gloria, in ſæcula ſeculorum Amen.

DOMINICA PRIMA IN QVADRAGESIMA, EVANGELIVM MATTH. 4.

TVnc Ieſus ſubductus fuit in deſertum à Spiritu ut tentaretur à Diabolo. Et cum ieiunaſſet dies quadraginta ac noctes quadraginta, tandem eſurijt. Et accedens ad eum tentator, dixit: Si filius Dei es, iube ut lapides hi panes fiant. At ille reſpondens, dixit: ſcriptum eſt: Non ſolo pane uicturus eſt homo, ſed omni uerbo quod egreditur per os Dei. Tunc aſſumit illum Diabolus in ſan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinna‑culum templi, dicitque illi, ſi filius es Dei, præcipita te deorſum: Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandaturus eſt de te, ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum. Dixit illi Ieſus: Rurſus ſcriptum eſt: non tentabis Dominum Deum tuum. Rurſum aſſumit illum Diabolus in montem excelſum ualdè, & commonſtrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum & dicit illi: Hæc omnia dabo tibi, ſi proſtratus adoraueris me. Tunc dicit illi Ieſus: Abi Sathana: ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illum ſolum coles. Tunc dimittit illum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac miniſtrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo die Dominico audiuimus hiſtoriam Baptiſmi Chriſti, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem hiſtoriæ Chriſti continet, videlicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus ſingulari ſapientia ſuum filiũ humiliari voluit, & oſtendere quàm verum ſit quod olim prædixit: nimirum quòd ut ſerpens inſidiaturus eſſet calcaneo ſeminis mulieris, hoc eſt, quòd Chriſti perſonæ ac eius regno eſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſet Sathan poſiturus inſidias (id quod hæc Hiſtoria veriſsimum eſſe oſtendit) ita idem ſemen contriturum eſſet caput ſerpentis: Cuius rei ſpecimen quoddam in hac Hiſtoria videmus. Hæc omnia eò referenda ſunt, vt & Chriſti obedientiam ſub cruce diſcamus, & ſciamus qualem clipeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli. Loci duo.

I. De ieiunio.

II. De tentatione.

DE PRIMO.

In hoc loco duo ſpectanda ſunt: Primũ quænam ſit ratio ieiunij in genere. Deinde quid ſentiendum ſit de Chriſti ieiunio in ſpecie.

Ieiunium eſt abſtinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur & veluti mortificatur. Et eſt triplex; Indifferens, piũ & impiũ.

Indifferens ieiunium eſt cũ uel præ inopia vel valetudinis cauſa, vel ingenti aliquo animi mœrore abſtinetur à cibo & potu. Hoc per ſe nec placet nec diſplicet Deo, verum prout fides & patientia adfuerint placere & diſplicere putandum eſt.

Ieiunium pium, Chriſtanum & acceptum Deo, eſt abſtinentia non ſolum à cibo & potu, qua corpus premitur & mortificatur; verumetiam ab omnibus alijs rebus, quæ carni vllam

voluptatem adferre poſſunt, eò pertinens vt plenum ſit ſpiritus imperium per veram pœnitentiam, piam orationem & ſeriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus ledi poteſt. Nam corporis afflictio per ieiunium, eſt ſymbolum mœroris animi propter peccatum, & teſtimonium veræ pœnitentiæ. Huius fines ſunt (propter quos & acceptũ eſt) tres; Mortificatio carnis; Excitatio ſpiritus; & intenſius omnis pietatis ſtudium. Huiuſmodi fuit ieiunium Pauli, cuius meminit. 2. Cor. 6 & certè deberent pij homines ſancto ieiunio ſæpè ſpiritum excitare, ne carnis concupiſcentijs ſuccumberent.

Eſt autem hoc ſanctum & Chriſtianum ieiunium duplex. Priuatum & ſolenne. Priuatũ, eſt quod quis ſua ſponte ſibi imponit, vel pietatis excitandæ cauſa (quale vt ſæpè aliâs, ita potiſsimum ante ſacram ſynaxim, à quolibet Chriſtiano, cuius caro hac caſtigatione indiget, inſtitui vellem) vel officij noui capeſcendi gratia, vt ſe quis eo præparet ad meditationem officij, oretq; ut Deus auſpicijs ſui muneris propitius aſpiret; huiuſmodi fuit olim ieiunium Moſis in monte, & Heliæ in deſerto, & ieiuniũ Chriſti in deſerto, cuius hîc fit mentio.

Solenne ieiunium pium & Chriſtianum, eſt quod magiſtratus pius, ſiue gubernatores Eccle-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Eccleſiarum indicunt,vel ut præſens malū: vt peſtis,gladius,ſectæ,ſeditiones &c. vera pœnitētia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur: vel vt mala quæ ob peccata graſſantia imminere videntur,caueantur. Huius generis ieiunia à ſanctis regibus & Prophetis ſæpe indicta ſunt, quæ Deo fuerunt grata propter pœnitentiam,fidem,inuocationem, charitatem,meditationem beatæ vitæ,& huiuſmodi alia, quæ in Chriſtiano ieiunio adeſſe ſolent & omnino debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & ſolenni, tenenda eſt hæc regula,quòd vt priuatū liberum eſt in arbitrio cuiuſq; poſitum: Ita ſolenne mandato magiſtratus, charitatis lege,& publici commodi neceſsitate obligat, quare illud contumaciter violare grande peccatum eſt.

Impium ſeu Phariſaicum ieiunium,eſt abſtinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei eſſe per ſe & res Deo grata propter ipſum opus,ideoq; meritoria. Quaſi vero Deus moraretur externa opera, vbi conſcientia eſt impura: & ieiunium per ſe eſſet in eo genere operum, quæ Deo immediatè & ſimpliciter probantur,quemadmodum ea quæ in lege ſua, hoc eſt, Decalogo præſcribit, & non potius eſſet externum quoddam exercitium, & quædam corporalis exercitatio,alium finem ſpec-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tans, nimirum vt pœnitentiæ, orationi, carni domandæ, charitati, meditationi beatæ vitæ ſubſeruiat: Merito ergò Prophetæ huiuſmodi Hypocritica ieiunia damnant: in quibus plurima horrenda ſcelera concurrunt: Vt opinio cultus, fiducia operis, neceſsitas, coactio, delectus ciborum neceſſarius, modus ieiunandi, quo vel porci ſaginari poſsint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Poteſt autem hoc ieiunium Phariſaicum diuidi in duo genera, vt unum ſtatum, aliud arbitrarium dicatur. Statum ordinarium eſt, & certo tempori anni affixum, quale apud Papiſtas quadrageſimale ieiunium, ut vocant, & ieiunium quatuor temporum, Apoſtolorum, quibus ſuffragia Apoſtolorum emere uoluerunt, & huiuſmodi plurima in quibus nihil, præter meram ſuperſtitionem & multiplicem impietatem, fuit.

Arbitrarium ieiunium, eſt quod aliquis arbitrio ſuo, quo Deum ſibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit qui iactabundus in oratione ſua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabatho, vbi ſuum ieiunium, vt opus ſanctum & meritorium prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiſcatur.

Hæc ſint dicta in genere de ieiunio, nunc pauca de Chriſti ieiunio adijciam. De hoc ita

ait

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ait Euangeliſta: Tunc ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu ut tentaretur à Diabolo, & cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt. Hîc primũ tempus notatur, nimirum quòd ſtatim à Baptiſmo ieiunauerit. Deinde notatur locus, nempe deſertum. 3. Modus ieiunij, videlicet quòd quadraginta diebus & noctibus abſq; omni cibo vixerit. 4. Miraculum, quòd & tanto tempore potuerit abſq; cibo viuere & quòd non eſurierit tanto ſpacio: nam non ſenſit famem priuſquam quadraginta dies & totidem noctes præterierant.

Sed cur Chriſtus hoc fecit? Primum, vt hoc miraculo teſtaretur de ſua diuina potentia. Deinde propter figuram: Moſes enim typus Chriſti, in monte ieiunauit quadraginta dies & totidem noctes. 3. Vt ſatisfaceret pro gula primorum parentum & noſtra. 4. Propter vocationem: Hoc enim vſitatum Deo eſt, cum velit aliquem arduo officio præfici, ſicuti in Moſe & Helia videmus. 5. Vt eſſet exemplum nobis ut nos ſobrij perpetuò in timore Domini viuamus.

Eſt igitur vſus ieiunij Chriſti agnoſcendus qui eſt multiplex. 1. Vt cogitemus quantum fuerit humiliatus filius Dei. 2. Vt exemplo filij Dei ſobriæ orationi ſtudeamus. 3. Vt illi gratias

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

agamus qui noſtro nomine tantum ieiunium ſuſtinuit.

Deinde ab altera parte cauendus eſt abuſus, ne videlicet abutamur hoc ſancto Chriſti ieiunio, quod fit, ſi vel præceptum vniuerſale faciamus ex hoc Chriſti facto: vel putemus nos fieri participes ieiunij Chriſti per noſtrum fictum ieiunium: vel ſuſpicemur ieiunium noſtrũ peccatorum remiſsionem mereri ex opere operato, ſicuti Thomas Aquinas ſacrilegè docet: vel iudicemus cum Ambroſio hoc quadrageſimale ieiunium à pontificibus Eccleſiæ impoſitũ, eſſe neceſsitatis, ita ut nemo pius habeatur niſi qui hoc ieiunium ſeruarit. Hæ omnes opiniones pugnant ex diametro cum ipſo fidei fundamento, quod eſt, ſolius Chriſti merito ſaluari credentes.

At dicunt: omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio: is autem ieiunauit quadraginta dies: ergo nos debemus hoc factum Chriſti imitari. Verum quidem eſt, quod dicunt omnis Chriſti actio noſtra eſt inſtructio, ſed non eſt verum quod omnis Chriſti actio ſit nobis imitanda, id quod ex actionum Chriſti differentijs manifeſtum eſt: Sunt enim actiones Chriſti aliæ morales: aliæ miraculoſæ: aliæ peculiares. Morales vitam ac mores noſtros inſtruunt: eſt enim ipſe perfectiſsimum virtutum exemplar. Miraculoſæ,

loſæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem noſtram de veritate doctrinæ Chriſti informãt & confirmant. Peculiares ſeu piaculares ſunt, quæ ad redemptionis & expiationis beneficiũ pertinent: Hæ ſalutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atque ita omnis Chriſti actio eſt quidem noſtra inſtructio, ſed non omnis imitanda, ſed tantum quæ ad mores & vitam, iuxta legis decalogi præſcriptum, pertinent.

Licet ne ergò ieiunium quadrageſimale ieiunare? licet, modò ſeruentur in eo conditiones, quas ſupra dixi in ſancto & Chriſtiano ieiunio ſeruandas eſſe. Et ſane apertè fateor iſto tempore ſingulari ſobrietate opus eſſe, ad meditandum beneficium redemptionis, quod tũ ſolet in noſtris Eccleſijs quotidiè proponi in enarratione paſsionis Dominicæ: ſed coactio & neceſsitas abeſſe debent.

DE SECVNDO.

Accedens ad eum tentator &c. In his Chriſti tentationibus videre licet: Primum, quanta ſit audacia Sathanæ & ſtudium eius ad deſtruendum regnum Chriſti. Nam ne quidẽ filio Dei pepercit, ſed eum accedit, tentat: & quemadmodum regnum Dei in Paradiſo inuaſit & ſuperior eſt factus: Ita nouũ Paradiſum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

regnũ Chriſti molitur deſtruere, ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hic licet videre quàm ſit humiliatus filius Dei, vt non ſolum ſit afflictus ieiunijs, verumetiam tentationibus Sathanæ ſit petitus.

Cæterum, vt nos hinc ſalutarem inſtructionem accipiamus, primum de tentationibus Chriſti dicam. Deinde quare ſit tentatus: Poſtremò, quid nobis doctrinæ & conſolationis ſit petendum ex tentationibus Chriſti.

In ſingulis tentationibus Chriſti, quæ tres hic numerantur, quatuor ſpectemus. 1. Quæ occaſio. 2. tentationis modus. 3. tentationis finis. 4. modus victoriæ.

Quantum itaq; ad primam attinet tentationem, eius occaſio hiſce Euangeliſtæ verbis indicatur: *Et cũ ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſurijt.* Ecce qualem occaſionem nactus eſt. Chriſtus ieiunat: parat ſe ad officium capeſcendum: ſed Sathan aliud molitur, & ex bono facto Chriſti, eius perdendi materiam captat. Hoc perpetuũ Sathanæ ſtudium fuit, vt & benefactis ſanctorũ & peccatis abutatur illis in pernitiem: ſed nouit Deus qui ſunt ſui, & poteſt eos è tentatione eripere.

Tentationis modus ſequitur: ait enim tentator: *ſi filius Dei es, dic ut lapides iſti panes*

fiant,

fiant: finis huius tentationis fuit, Chriſto perſuadere periculum facere, an Deus miraculo ſuam diuinitatem comprobare vellet: quod ſi non faceret, ut ſuſpicaretur Dominus ſe Deo curæ non eſſe. Pugnat ergò hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus ſuis filijs prouidet omnia, quæ ſunt ipſis ad ſalutem & præſentem vitam neceſſaria.

Modus victoriæ ſequitur: *Cui reſpondens dixit: ſcriptum eſt, non in ſolo pane uiuit homo: ſed in omni uerbo quod procedit de ore Dei.* Hic videmus in verbo Dei victoriam eſſe ſitam aduerſus Sathanam. Sathan uult perſuadere Chriſto, quòd ſit periturus niſi ex lapidibus panes faciat: ſed Chriſtus negat hominem viuere ſolo pane ſeu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, niſi accedat benedictio diuina, à qua panis robur capit: ſcriptum eſt enim, comedent & non ſaturabuntur. Scripturam autem huc adductam à Chriſto habes Deutro. 12. Quo in loco conſolatur Moſes populum in deſerto, vbi non erat panis: ſed Deus Manna de cœlo dedit & aquam de petra. Hanc promiſsionem CHRISTVS ſibi atque omnibus pijs applicat: ſignificans fore, vt in medio famis DEVS ſuis ſit adfuturus & neceſſaria ſuppediturus. Huius promiſsionis exempla habemus in Iſraelitis,

Helia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Helia, Elizeo, Moſe, & hic in Chriſto. Huc illud Prophetæ: Non confundentur in tempore malo & in diebus famis ſaturabuntur. Hæc promiſsio, cum ad nos quoq; pertinet, arripenda eſt fide, & opponenda eſt Sathanæ, ne nos tentatione famis euertat. Atq; hæc de prima tentatione Chriſti & eius uſu ſint breuiter dicta. Secunda ſequitur.

Occaſio ſecundæ tentationis hiſce verbis deſcribitur: *Tunc aſſumpſit eum Diabolus in ſanctam ciuitatem & ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi.* Ecce occaſionem, Ecce artificium Sathanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.

Modus tentationis additur: *Si filius Dei es, mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, Angelis ſuis mandabit de te & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Finis, vt Chriſtus tentaret aliquid contra vocationem, ac ita in ſe iram Dei prouocaret, quemadmodum primi parentes fecerunt Nam poſtquam vidit malignus iſte, quòd Chriſtus ſcriptura ſe erigit, conatur ſcripturam mendacijs ſuis inuoluere. Pſalmus ille, quem citat Sathan, loquitur de prouidentia Dei, quòd velit Deus quemlibet pium in ſuis vijs, hoc eſt, in ſuo vitæ genere & uocatione legitima conſeruare; non præcipit, vt aliquid teme-

rariè

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

rariè faciamus contra vocationem. Sed quomodo Chriſtus hoc Sathanæ telum ignitum extinxit? Verbo; ait enim. Rurſus eſt ſcriptũ: non tentabis Dominum Deum tuum. Hæc habemus Deut. 6. vbi tentare Deum ſignificat aliquid audere per diffidentiam ſiue in rebus proſperis ſiue aduerſis; quare talis tentatio aduerſatur fidei & Dei timori. Qui enim in rebus proſperis ſecurus viuit & deponit timorem Dei, is certè tentat Deum contra primum præceptum; rurſus qui in calamitoſis ſuccumbit, quaſi Deus nullam noſtri curam gereret, etiam tentat Deum vocando in dubium eius promiſſiones. Eccleſia hodiè vexatur cruce & experitur foris pugnam & intus terrorem, hìc certè non eſt tentandus Deus: non eſt dicendum, ſi ſumus eius populus; ſi verum eſt hoc Euangelium quod profitemur, cur ergo non hoc tempore nos iuuat? cur hoſtibus omnia tam proſperè ſuccedere permittit? hìc fortiter cum Chriſto dicamus, non tentabis Dominũ Deum tuum. Sequitur tertia tentatio.

Tertiæ tentationis occaſio hiſce verbis indicatur: *Iterum aſſumpſit eum Diabolus in montẽ excelſum ualde & oſtendit ei omnia regna mundi & gloriam illorum.* Vide, in prima tentatione abuſus eſt cruce Chriſti ad ipſum tentandum: nunc illi regna mundi proponit,

ponit, vt illorum gloria perſtringatur ac ruat contra Deum. Tentatio hæc eſt: Hæc omnia dabo tibi ſi cadens adoraueris me. Finis fuit vt Chriſtus fieret idololatra: ſed contra hanc tentationem victoria potitur Dominus primũ repellendo Sathanam, qui auſus eſt ſibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipſum gladio Dei dicens: ſcriptum eſt Dominũ Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. Hæc ſcriptura habetur Deut. 6. in qua duo ſunt: præceptio & prohibitio. Præcipit enim, vt unam Deum adoremus, & ei ſeruiamus diuinis cultibus iuxta primam tabulam: Prohibet vt vllis creaturis iſtum honorem tribuamus, ſiue Diabolis, ſiue hominibus, ſiue Angelis. Sit hæc regula nobis perpetuò in conſpectu aduerſus omnes Papiſtarum dolos

Sed cur tentatus eſt Chriſtus? 1. Vt nos tentati ſciamus nos habere pontificem per omnia tentatum. Deinde, vt nos eius exemplum erudiat, ne ſinamus Diabolum vllis rebus nos auocare à vero timore Dei. Cum ergò vult nobis perſuadere, quòd non ſimus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, reſpiciamus ad filium Dei, & gladio, quo ipſe vſus eſt, reprimamus hoſtem. Cum nos ſolicitat, ut aliquid tentemus contra vocationem,

vnde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

vnde conijci poſsumus in ſalutis & vitæ diſcrimen, opponamus gladium Dei. Cum magnis prçmijs nos inuitet ad idololatriam, caueamus ne iſtis hamis nos in naſſam damnationis pertrahat. Breuiter in tota uita laboremus, ut creſcamus in uera Dei cognitione & muniamur aduerſus Sathanam præſentia filij Dei, Cui uictori noſtro unà cum Patre & ſpiritu ſancto ſit gloria in ſæcula, AMEN.

* * *

DOMINICA SECVNDA IN QVADRAGESIMA, EVANGELIVM, MATTH. 15.

ET digreſſus illinc IESVS, ſeceſsit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier Cananæa quæ à finibus illis uenerat, clamabat ad illum, dicens: Miſerere mei Domine fili Dauid: filia mea miſerè à dæmonio agitatur. Ille uero non reſpondit ei uerbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabant illum, dicentes: Amitte illam: nã clamat poſt nos: at ille reſpondens, dixit: non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſraeliticæ. Illa uero uenit & adorauit eum, dicens:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Domine ſuccurre mihi. At ille reſpondens, dixit: Non eſt honeſtum ſumere panem filiorum & obijcere catellis. Hæc autem reſpondit: Certe Domine, etenim catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens Ieſus, dixit illi: ô mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis, & ſanata fuit filia eius ex eo tempore.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium ad nos gentes pręcipuè pertinet: exemplũ enim huius mulieris Ethnicæ gentes recipi docet. Nam ut eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; uult recipere: non enim apud Dominũ eſt acceptio perſonarũ, ut & Petrus ait: in veritate cõperio, quòd non ſit perſonarũ acceptor Deus: ſed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iuſticiam acceptus eſt illi. Eſt autem hoc immotum decretum Dei, quòd ut omnes impœnitentes abijciat & damnet: Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum inuocant per mediatorem vnicum Ieſum Chriſtum recipiantur & ſola bonitate Dei ſaluentur. Cuius decreti exemplum videmus in hac muliere quæ ſub cruce inuocat, exauditur, & fide iuſtificata ſaluatur, iuxta illud Iohelis. Omnis qui inuocauerit

cauerit nomen Domini ſaluus erit. Loci tres:

I. Quæ vera & ſalutaris pœnitentia.

II. Cur Chriſtus hanc mulierem repulerit.

III. Viua imago veræ Eccleſiæ.

DE PRIMO.

Omnino neceſſarium eſt rectè doceri homines de vera pœnitentia: ea enim niſi adfuerit, nemo ſaluari poteſt: ideo dicam clarè & diſtinctè quid ſit ſalutaris pœnitentia: quomodo fiat: & quibus abſoluatur partibus.

Chriſtiana & ſalutaris pœnitentia abſque omni dubio, eſt conuerſio hominis ad Deum, vt fiat noua creatura iuxta ipſius voluntatem, quantum fieri poteſt in hac infirmitate, viuens: Vel, ut clarius dicam, ſalutaris pœnitentia eſt verus dolor de offenſa Dei, cum voto ac ſpe veniæ propter victimam filij Dei, & voluntate ſingulariq; ſtudio omne poſt hac peccatum vitandi, Deoque totam vitam poſthac approbandi.

Hanc eſſe ueram definitionem ſalutaris pœnitentiæ vnico Ezechielis teſtimonio oſtendi poteſt. Hic enim Propheta cap. 18. ita ait: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas: proijcite à vobis omnes ini-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quitates ueſtras & facite uobis cor nouum & ſpiritum nouum.

Hoc teſtimonio tria continentur: Primum eſt inuitatio ad pœnitentiam: Nemo, inquit Dominus, ueniet ad me niſi quem pater traxerit. Secundum eſt promiſsio: non erit vobis in ruinam iniquitas. Tertium eſt pœnitentiæ deſcriptio: Agite, inquit, pœnitentiam: Vult nos ergò dolere de offenſa Dei. Proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras: ergò fugam & odium peccati requirit. Cum ait conuertimini ad Deum, fidem requirit, ſine qua nemo ad Deum conuerti poteſt: fide enim, ut inquit Paulus, acceſſum habemus ad Deum. Præterea cum additur: facite uobis cor nouum & ſpiritũ nouum, ut noua ſimus creatura poſtulat, iuxta Dei uoluntatem uiuentes. Hînc conficitur quòd uera & ſalutaris pœnitentia ſit dolor verus de offenſa Dei, cum voto ac ſpe veniæ, ardentiq; ſtudio omne peccatum vitandi ac Deo in poſterum totam vitam approbandi. Hoc in illuſtri exemplo clarius videamus. Dauid poſt horrendum lapſum in adulterium & homicidium, pœnitentiam agit iuxta formam in Pſalmo expreſſam. Primum ait: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hîc & dolet ob ſuam miſeriam, quòd Deum adeo

adeo indignè offenderit, & agnoſcit Deum miſericordem: vnde votum ac ſpes in eo extitit, ac viua in Meſsiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor quantaque fides, qua ſuperauit dolorem, idem Pſalmus multis verbis indicat: cum autem addit in eodem Pſalmo: Spiritum nouum crea in viſceribus meis, ſe nouam creaturam fieri optat. Huiuſmodi multa ſunt exempla: vt Adam, Manaſsis, Petri, latronis, Magdalenæ &c. quæ nos cogitare oportet, vt illorum exemplo & erudiamur de vera pœnitentia, & ſeriam pœnitentiam cum illis agamus.

Etſi autem ex ijs, quæ diximus, mediocriter intelligi poteſt, quomodo fiat vera pœnitentia: tamen illud diſtinctius declarare volo: nihil enim homini magis neceſſarium eſt, quàm ut vera pœnitentia reconcilietur Deo & ſaluetur. Vt igitur ſciamus quomodo vera pœnitentia agatur, obſeruanda ſunt ſeptem puncta.

1. Noticia Dei requirentis obedientiam. Hæc ſumitur ex decalogo: Ego ſum Dominus deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti &c. Hîc requirit Deus agnitionem ſui: deinde ſequitur, qualē obedientiam poſtulat: Non habebis deos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

alienos coram me. Tertiò comminationes additæ teſtantur, quòd damnet inobedientiam: viſitans (ait) iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem. Poſtremò etiam de Deo ſciendũ eſt, quòd ſit miſericors, ſecundum vocem Euangelij. Antequam igitur ad veram pœnitentiam pateat aditus, requiritur noticia Dei requirentis obedientiam, iudicantis & damnantis ſeriò inobedientiam & rurſus miſerentis & recipientis peccatores in gratiam propter mediatorem.

2. Hanc noticiã ſequi debet examen factorũ noſtrorum ad legem Dei, & ſingula præcepta ſeorſim ſunt conſideranda. Primum ergò in hoc examine vide, an Deum habeas cui ſoli fidas, an ipſum timeas, an ames, an totis viribus colas, an ipſius nomen ſit tibi ſacroſanctum, an ipſum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ tabulæ præcepta præcipiunt. Ad eundem modum examen inſtituendũ eſt, in ſecunda tabula de proximo &c. Ex hoc examine venies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iuſtæ damnationis propter Dei offenſam: huiuſmodi examen à nobis requirit, quoties ſcriptura nos hortatur ad pœnitentiam.

3. Hoc examine inito ex agnitione peccati, & iudicij Dei oritur vehemens pauor in conſcientia, quem pauorem augent circumſtantiæ iudicij

iudicij Dei, quæ ſunt præſentes calamitates, tyrannis Diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio.

4. In hoc ingenti pauore, niſi fides ſuccurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex contemplatione miſericordiæ Dei promiſſæ propter Chriſtum, concipitur fiducia remiſsionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur & apprehendit manum filij Dei, qui ſe ex inferno eripit. Hîc mens promiſsiones Dei cogitat, intuetur filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit vocem Iohelis conſolatione pleniſsimam: Conuertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia gratioſus & miſericors eſt, tardus ad iram & velox ad pietatem & parcens ſuper malicia. Harum promiſsionum exempla conſiderentur ut nos iſtis confirmemur.

5. Cognita hac Dei miſericordia peccator concipit ſpem veniæ, & incipit palam ſuum deplorare peccatum, confitetur Deo ſuam turpitudinem & confugit ſeria oratione & ardenti corde ad miſericordiam Dei.

6. Qui hoc pacto per hos gradus aſcendit: Primum agnoſcens Deum, ipſius iudicium & miſericordiam ſicuti iam expoſitum eſt, is hac fiducia abſoluitur à peccato ſuo, & iuſtificatur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

coram Deo, non ſua iuſticia, ſed Chriſti, quæ omni credenti imputatur: Nam vera noſtri iuſtificatio, eſt credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad uitam æternã gratis propter Chriſtum.

7. Iuſtificatus fide & adoptatus in filiũ & regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum & totam vitam in poſterum emendat.

Verum vt hæc clarius à nobis intelligi poſsint, proponam exemplum ſalutaris pœnitentiæ, de qua audiſtis, & ſumam Manaſſem regem Iuda, in cuius pœnitentia ſalutari hæc omnia conſpiciuntur, quemadmodum in ipſius oratione apparet.

PRIMVM enim cum inquit, DOMINE omnipotens Deus patrum noſtrorum Abraham & Iſaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à vultu virtutis tuæ, & inſuſtentabilis eſt ira comminationis tuæ ſuper peccatores, immenſa vero & inperueſtigabilis miſericordia promiſsionis tuæ, quoniam tu es Dominus altiſsimus, gratioſus, miſericors & multum miſerans, & pœnitens ſuper malicias hominum.

In his verbis Manaſsis, eſt 1. Agnitio Dei. 2. debitæ obedientiæ teſtificatio. 3. Iudicij diuini in peccatores confeſsio. 4. Miſericordiæ noticia & prædicatio.

DEIN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Deinde ſecundum ſequitur, videlicet exa-men factorum Manaſsis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui ſuper numerum arenæ maris, multiplicatæ ſunt iniquitates meæ Domine.

Tertio quantus pauor fuerit in corde ipſius oſtendit, cum ait: & non ſum dignus intueri & aſpicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.

Qvarto in his pauoribus erigit ſe cogitatione miſericordiæ, & ait: Et nunc flecto genua cordis mei precans ad te Domine, qui promiſiſti pœnitentiam & remiſsionem peccatorum ijs qui peccauerunt tibi.

Qvinto ſequitur veniæ precatio: Quare peto rogans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum iratus reſerues mala mihi, quia tu te Deus, Deus, inquam, pœnitentium, & in me oſtendas omnem bonitatem tuam.

Sexto, hæc precatus ſtatuit ſe exauditum & iuſtificatum; quare & addit. Quia indignum ſaluabis me ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hic Manaſſes iuſtus fide factus, noua eſt creatura.

Septimo, hanc gratuitam iuſtificationem ſequitur emendatio in tota vita. Vnde

ſequitur in ipſius oratione: Et laudabo te ſemper omnibus diebus vitæ meę, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum & tibi eſt gloria in ſæcula ſæculorum Amen.

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes ſancti ſemper ſunt ſecuti. Dauid agnoſcit Deum, agnoſcit iudicium Dei, agnoſcit miſericordiam, ſuum factum examinat, pauet ob peccatum: erigit ſe fiducia miſericordiæ, precatur veniam, iuſtificatur fide, iuſtificatus Deum celebrat. Hæc in Pſalmo 51. conſpiciuntur.

Audiuimus quid ſit pœnitentia, & quo modo fiat, iam quæ ſunt eius capitales partes tenendum eſt, & numerantur tres, quæ ſunt contritio, fides & noua vita.

Ad contritionem requiruntur prima tria, quæ ſunt agnitio Dei, examen facti & pauor conſcientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio miſericordiæ, petitio veniæ & iuſtificatio.

Ad nouā vitam requiritur vltimum, quod in cordis, oris, & vitæ inſtitutione ſecundum legem Dei conſiſtit.

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio quòd Chriſtus repulerit hanc mulierem. Quare hoc facit? quare

quare dicit ſe tantum miſſum eſſe ad oues quæ perierunt de domo Iſrael? An non idem Dominus eſt, qui dicit. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis &c. Reſpondeo: Dominus hoc fecit non ſine magnis cauſis. 1. Hoc fecit ut mulieris fides hac mora exerceretur & creſceret, 2. Vt eſſet exemplum pietatis aduerſus pertinaces Iudæos, qui Chriſtum contempſerunt. 3. Vt oſtenderet Dominus ſe velle vinci à nobis aſsiduitate precum noſtrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præſentes ſpectatores veram pietatis indolem. Sed Dominus aliam cauſam aſsignat, cur hanc mulierem repulerit: dicit enim, non ſum miſsus niſi ad oues quæ perierunt de domo Iſrael. Reſpondeo: Hoc non dicit Chriſtus quaſi negaret gentibus acceſſum ad gratiam ſuam: Fuit enim illa mulier gentilis, ſed aliæ cauſæ ſunt. 1. Vult hîc notare obſtinatam maliciam & ingratitudinem Iudæorum qui Chriſtum peculiariter ad ſe miſſum non agnouerunt. 2. Quòd uerbum Dei ipſe Chriſtus, ante mortem ſuam prædicaret Iudæis, & poſt mortem daret mandatum prædicandi gentibus: Nam Dominus prohibuerat prædicari Euangelium inter gentes ante ſuam mortem. Verum poſtea cum à morte excitatus eſſet, dedit hoc mandatum Apoſtolis: Ite in mundum vniuerſum & prædicate Euan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

gelium omni creaturæ &c. Hoc mandatum manifeſtè oſtendit, quòd Chriſti beneficia ad Iudæos & gentes pertinent, hoc eſt, quòd omnes ex Iudæis & gentibus qui Chriſtum recipiunt, & veram pœnitentiam agunt, ſint participes beneficiorum Chriſti, ita ut ipſius ſanguine omnia illorum peccata ſint abolita, & tandem in extremo die ſurgant ad beatam immortalitatem & vitam æternam. Verum qui Chriſtum recipere recuſant, viuentes abſque pœnitentia, illi abſque miſericordia æternis pœnis cum Diabolo punientur: Nam ſicut Dominus fuit, eſt & erit miſericors omnibus agentibus pœnitentiam abſque omni conditione perſonarum: ita fuit, eſt & erit implacabilis iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt: non moratur ſiue ſimus reges, ſiue nobiles, ſiue ciues, ſiue ruſtici.

DE TERTIO.

Pulcherrima imago Eccleſiæ Chriſti, & ſingulorum membrorum deſcribitur in hac Cananæa muliere: Primum enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate: ita & tota Eccleſia & ſingula eius membra. Hinc Paulus: Omnes qui uolunt piè uiuere in Chriſto perſecutionem patiantur. Hoc

Chriſtus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſtus docet cum iubet nos tollere iugum ſuum: Vult enim nos Deus fieri conformes ſuo filio in afflictionibus & ærumnis, qui olim ſumus illi futuri conformes in gloria, Roma. 8. 2. Eccleſia in his calamitatibus orat opem: nam nullũ aliud aſylum habet Eccleſia, quàm orationem ad Deum, qua impetratur auxiliũ. 3. Chriſtus videtur auertere aurem, dum non ſtatim impetramus quæ volumus. 4. Eccleſia exemplo huius mulieris non deſinet precari: ſed perſeuerabit in oratione donec impetrauerit quod petit.

Porrò ſingula membra Eccleſiæ hînc quid diſcant habent.

1. Vnuſquiſque noſtrum ſe agnoſcat Cananæum, hoc eſt, impium & indignum gratia Dei.

2. Clamet cum hac muliere, miſerere, miſerere.

3. Si tentaris, perſiſte tamen huius mulieris exemplo: ſi non hodie aut cras te exaudierit: tuæ tamen preces non erunt inanes, ſed verè exaudientur propter Chriſtum, ſi ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.

4. Agnoſce te canem cum hac muliere: ſed

ſed talem, qui ex micis cadentibus de menſa Domini ſui ſaturetur, ideoq; in oratione perſiſtito.

5. Futurum eſt & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita eſt: tanta eſt miſericordia Domini, Cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

DOMINICA TERTIA IN QVADRAGESIMA, EVANGELIVM LVCAE II.

ET erat eijciens dęmonium, & illud erat mutum, cumque eieciſſet dæmonium, locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerũt: per Beelzebub principem dæmionorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant ab eo: ipſe autem cum ſciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum aduerſus ſeipſum diuiſum, deſolatur, & domus ſupra domum cadit. Quod ſi Sathanas quoque aduerſus ſeipſum, diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnũ eius? quia dicitis: per Beelzebub me eijcere dęmonia. Quòd ſi ego Beelzebub præſidio eijcio dæmonia, filij ueſtri cuius præſidio eijciunt? ideo ipſi iudices ueſtri

erunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

erunt. Porro ſi digito Dei eijcio dæmonia, profectò, peruenit ad uos regnum Dei. Cũ fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet: Vbi uerò fortior eo ſuperueniens, uicerit eum, uniuerſa arma eius aufert in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit. Qui non eſt mecum contra me eſt, & qui non colligit mecum, diſpergit: Cum immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domũ meã unde exiui. Et cũ uenerit inuenit eam ſcopis mundatam atque ornatam, tunc uadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ipſo, & ingreſsi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. factum eſt autem, cum hęc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo: Beati qui audiunt ſermonem Dei, & cuſtodiunt illum.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium, dilecti: clarè oſtendit cur Chriſtus venerit in hunc mundum & aſſumpſerit humanam naturam, nimirum vt & nouum regnum inchoaret & regnum Diaboli aboleret, hoc eſt, quod Deus dicit Gen. 3. Semen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

men mulieris conteret caput ſerpentis, quod Iohannes interpretatur, cum ait: Chriſtus apparuit, ut deſtrueret opera Diaboli, hoc eſt, regnum Diaboli, quod à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione æterna abſoluitur. Huius Sathanæ regni deſtructorem declarat ſe Chriſtus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obſeſſum à Diabolo. Nam cum Diabolum expellit, primum ſignificat ſe potentiorem Diabolo eſſe. Deinde ſe ipſius hoſtem declarat. Tum ſigno oſtendit ſe humani generis ſaluatorem. Præterea oſtenditur hîc ingratitudo mundi erga ſuum ſaluatorem, cũ impij Iudęi adſcribũt Sathanæ opera Dei. Poſtremò in fine huius Euangelij, mulier clamans dat Chriſto occaſionem monſtrandi ueram beatitudinem: Nam dum mulier clamat: Beatus venter qui te portauit, Is reſpondet: quinimo Beati qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud.

Loci quatuor:

I. Differentia regni Sathanæ & regni Chriſti.

II. Contentio inter Iudæos & Chriſtũ, in qua Iudæi reprehendunt Chriſti factum, ipſe uero illud defendit.

III. Quid

III. Quid futurum eſt illis, qui Chriſtū receptum rurſus reijciunt obtemperantes Sathanæ.

IIII. Quæ ſit vera beatitudo & fœlicitas.

DE PRIMO.

Erat Ieſus eijciens dæmonium. Hæc verba apertè teſtantur duo diuerſa eſſe regna: Chriſti & Sathanæ, & eſſe maximam differentiam inter hæc duo diuerſa regna, adeò ut nunquam inter ea conuenire poſsit. Cum ergò Diabolus & Chriſtus ſunt duo potentiſsimi diuerſorum regnorum Reges, de vtroq; dicemus, ut intelligatur quantum mali eſt in Sathanæ regno, & quantum boni & fœlicitatis in Ieſu Chriſti ſalutari regno.

De Diabolo hæc quatuor puncta conſideranda ſunt: 1. Quis ſit. 2. Quid faciat. 3. Cur faciat. 4. Cur Deus permittat ut faciat.

Quis ergò eſt? Quantum ad naturam, eſt creatura Dei, ſicuti Angeli Dei: quantum ad ſtudium & peruerſitatem, quam ex ſe habet, eſt mendax, latro, fur: qui perpetuò homicidio & mendacio gaudet, & nihil magis expetit, quàm humani generis æternum interitum. Quòd talis ſit Diabolus, docet fraus eius, qua primos homines decepit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quòd hunc miſerum hominem reddat cœcum & mutum. Conſidera, quæſo, hîc Diaboli crudelem tyrannidem aduerſus hunc miſerū. 1. Aures obturat illi. Quare? ne uerbū Dei audiat. Cur hoc cupit? Quia ſcit Diabolus primum gradum in cœlum eſſe, verbum Dei audire: Nemo enim ſine auditu verbi Dei unquam ſalutem conſecutus eſt: Euangelium enim, ut inquit Paulus, eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. 2. Cor obſidet, ne uerbū in eo locum habeat. Quare hoc facit? Quia ſcit ſine fide, quæ ex uerbi auditu eſt, neminem iuſtificari. Nam, ut Chriſtus dicit, qui non credit, ira Dei manet ſuper eum. 3. Reddit mutum. Quare? ne confiteatur Chriſtum ſuum ſaluatorem: nam ſcit neminem ſaluum fieri ſine oris confeſsione: ſic enim Paulus Roma. 10. ait, corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſsio ad ſalutem. 4. Reddit hunc miſerum cæcum ne videat. Quare? Ne uideat opera Dei enarrantia gloriam Dei, ut Dauid teſtatur cum ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum. Ecce occludit Sathan huic miſero homini omnes vias ſalutis.

Quare hoc facit iſte malignus? 1. Quia ipſe damnatus eſt & nullam ſalutis ſpem habet. 2. Odio Chriſti tanto laborat quòd ipſius regnum

num ferre non poteſt. 3. Odio implacabili, aduerſus humanum genus inflammatur, adeo ut cupiat omnes ſecum æternum damnari: Ideo Petrus inquit, 1. Pet. 5. Diabolus, vt Leo rugiẽs circumit quærens quem deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Sathanæ, vt ita homines vexet? 1. Hanc pœnam noſtro peccato meruimus: quicquid enim mali nobis acciderit, nobis ipſis adſcribemus, & cauſam in nobis ipſis quæremus. 2. Deus hoc permittit, vt intelligamus quanta ſint beneficia Chriſti erga Eccleſiam: nemo enim melius intelligit libertatis aut ſanitatis commoda, quàm qui aliquando carceris mala & morbi moleſtias expertus eſt. 3. Vt Chriſtum inuocemus contra Diabolum, qui ſolus eum ſuperare poteſt. 4. Vt fide nos aduerſus illum muniamus, iuxta illud: cui fortes reſiſtite in fide. Eſt enim fides victoria mundi, ut ait Iohannes: Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides veſtra. 5. Vt præſentia Chriſti liberati à Sathanæ tyrannide, & agnoſcamus Chriſtum in nobis habitare, iuxta illud 1. Reg. 17. Vt ſciat omnis terra quòd ſit Deus in Iſrael, id eſt, in Eccleſia, & Deum præ dicemus qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis ſit, quid faciat, cur Eccleſiæ exitio ſtudeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Chriſto audiamus, de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quo dicam: Quis ſit, quid faciat, & cur faciat.

Quis eſt Chriſtus? Deus & homo, à patre ante ſæcula natus, æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu ſancto, quemadmodũ in ſymbolo confitemur: deſcendit de cœlo propter noſtram ſalutem & aſſumpſit humanam naturam, ut ſua morte liberaret nos ab æterna morte & ſupplicio.

Quid facit? Hoc docet nos præſens Euangelium. 1. Aperit huic ſurdo aures: Deinde eijcit ex illo Diabolum: ſoluit linguam, ut loqui poſsit: oculos quoq; aperit. Hoc ipſum quotidiè facit in ſua Eccleſia. 1. Aperit aures, ut audiamus verbum: quicunq; enim libenter audit verbum Dei, ſciat aures ſuas apertas eſſe: & qui contra non audit verbum libenter, ſciat ſuas aures adhuc à Sathana obturatas eſſe. Quare qui nondum habet aures ad audiendũ verbum, confugiat ad Chriſtum qui ſolus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, vt credere poſsimus: nam Iohannis 6. docet Chriſtus, quòd fides ſit opus Dei: ita enim ait: hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem ipſe miſit. Si ergo non credis, adhuc Diabolus occupat cor tuũ: quare Chriſtus adeundus eſt qui ſolus eum ſuperare poteſt. 3. ſoluit linguam, vt iam ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Cur autem hoc facit Chriſtus? 1. Quia eſt amans hominum, quorum naturam aſſumpſit, quando homo conceptus & natus eſt ex Maria virgine. 2. Quia eſt hoſtis Diaboli. 3. Quia officium eius eſt, ut hoſtis ſui Diaboli regnum inuadat, ipſum hoſtem ſpoliet ac omnes in ſe credentes donet vita æterna.

Ex his iam apparet quantum ſit diſcriminis inter regnum Diaboli & Chriſti. In regno Diaboli eſt peccatum & mors: in regno Chriſti eſt iuſticia & vita. In regno Sathanæ eſt damnatio: in regno Chriſti eſt abſolutio à damnatione & ſalus. In regno Sathanæ ſunt tenebræ: in regno Chriſti eſt lux perpetua. In regno Sathanæ eſt cruciatus: in regno Chriſti eſt gaudium. In regno Sathanæ conſpicitur Diabolus cũ damnatis omnibus: In regno Chriſti ſancti fruũtur conſpectu Dei & immortalitatis gloria, per Chriſtum Ieſum. Hinc ergò admoneamur & quanto cum ſtudio fugiendum ſit regnum Sathanæ, & quanta diligentia conandum ſit, vt ciues conſtituamur beati regni Chriſti.

DE SECVNDO.

Iudæi videntes hoc factum Chriſti, tanquam legati Sathanæ, ſe totis viribus Chriſto opponunt, & dicunt in Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Vide quanta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſit mundi malitia: Dei opus diabolo adſcribit, quò in peccatis ſuis moriatur. Quis mortalium tanta inſania inſurgeret aduerſum Chriſtum, niſi ſpiritu Sathanæ excitaretur? Verum Chriſtus illam contumeliam Dei nequaquam fert, ſed fortiſsimis argumentis iſtam Diabolicam contumeliam confutat.

PRIMVM argumentum: Nemo poteſt per vnum Diabolum alium eijcere: Ergo vos improbè aſſeritis me in nomine Beelzebub eijcere dæmonia: Nam ſi vnus Diabolus alij Diabolo vim faceret, & eum eijceret, non eſſet ſtabile regnum Diaboli. Nunc autem videmus regnum Sathanæ maximè ſtabile & firmũ eſſe: Nam omne regnum contra ſe diuiſum deſolabitur: vbicunq; enim eſt diſcordia, ibi certus expectandus eſt interitus.

SECVNDVM argumentũ eſt: Si ego in nomine Beelzebub eijcio dæmonia, veſtri quoq; filij in eodem nomine eijciunt dæmonia: ſed hoc veſtro ipſorum iudicio eſt falſum: nam vos Dei virtute illos dæmonia eijcere fatemini: quare improbè facitis, cum me dæmonia in nomine Beelzebub eijcere aſſeritis.

TERTIVM argumentum: In digito Dei, id eſt, potentia diuina eijcio dæmonia, ergò falſò, Diabolo adſcribitis opus meum.

QVARTVM argumentum: Fortis à for-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tiori ſuperatur; Diabolus à me ſuperatur: Nam illum eijcio, illius ſpolia capio: igitur ſum illo fortior. *Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet.* Quis eſt ille fortis armatus? Serpens antiquus: Cuſtodit atrium ſuum, dum habitat in incredulis, dum hominum ſenſus excæcat, ne Chriſtum agnoſcant: atq; tum omnia quæ poſsidet, ſunt in pace, quando ſcilicet ſilet verbum Dei, & ſonant humanæ traditiones. Verum quum gladius ſtringitur, quod eſt verbum Dei, mox Diabolus cogitur cedere: nam Chriſtus qui in verbo eſt, potentior eſt Sathana.

QVINTVM argumentũ: Qui non eſt mecum contra me eſt, & qui non colligit mecum diſpergit: hoc eſt, Diabolus diſsipat Eccleſiam & ego colligo Eccleſiam: ergò inter me & Diabolum non conuenit: quòd autem Diabolus diſsipet Eccleſiam, probat pulcherrima ſimilitudine.

DE TERTIO.

Cum immundus ſpiritus exierit de homine, hoc eſt, cum Diabolus, qui & ipſe immundus eſt, & animos hominum coinquinare multis modis ſolet, exierit de homine, quemadmodum iam de miſero hoc, qui obſeſſus erat, mea virtute eiectus eſt. Quid tum facit? Ambulat

bulat per loca inaquoſa, quærens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam unde exiui: Ambulat per loca inaquoſa, id eſt, per corda non irrigata flumine ſpiritus ſancti. Quid eſt quòd quærat requiem & non inueniat? hoc dicto ſignificatur eius ſtudium: non enim ſatis eſt ei nocuiſſe, niſi magis noceat. Tanto perdendi homines ſtudio laborat, non contentus eſt multa corda poſsidere, niſi ad ea redeat, à quibus antea expulſus: unde dicit: Reuertar in domum meam unde exiui. His verbis ſignificatur, quòd non ſinat intentatos eos, qui fide purgati ſunt: ſed conetur rurſus, in eorum corda intrare, quò eos à regno Chriſti abducat: quod cum fit, fiunt nouiſsima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hoſtis Chriſti, expellit Spiritum ſanctum, & grauiores pœnas luet, niſi rurſus per veram pœnitentiam eiecerit Diabolum. Obſeruemus ergò quàm periculoſum ſit ijs, qui ſemel Chriſto dederunt nomina, & rurſus ſe iugo Diaboli ſubijciunt. Hi enim ut grauiſsimè in ſpiritum ſanctum peccant: Ita etiam grauiſsimæ pœnæ ſunt ipſis metuendæ. Quare qui ſalutis ſuæ ulla tanguntur cura, citò reſipiſcant & ſtrenuè aduerſus Sathanam militent, ne eos rurſus in peccatorum diluuium præcipitet.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DE QVARTO.

Factum eſt cum hæc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus uenter &c. At ille dixit: Quinimo Beati qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud. Hîc primum obſeruemus diuerſa hominum iudicia de uerbo Dei. Quidam admirantur & amant verbum, vt hæc mulier: Quidam malè loquuntur de uerbo, ut illi, contra quos hic Chriſtus agit. Nam ſemper à principio mundi fuerunt tales auditores uerbi. Cain verbum contempſit: Abel amauit. Nohe amauit: & reliquus totus mundus contempſit. Tempore Hieremiæ paucißimi verbum Prophetarum receperunt cum fructu: pleriq; ad veterem idololatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt: Quando ſacrificauimus reginæ cœli (id eſt, ſoli) omnia fuerunt nobis proſpera: abundauimus frumento &c. Ad eundem modum noſtri dicunt: quando miſſas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliori precio, maior erat timor Dei maiorq; charitas: Hanc gratiam refert mundus Deo pro ſuo beneficio. Dat nobis verbum ſalutis: nos potius volumus humana ſomnia. Offert gratis: nos volumus Monachorum nugis mereri. Sed iſtis omißis audiamus Chriſtũ: Beati, inquit, qui audiunt verbũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dei & cuſtodiunt illud. Hæc pauca verba ſunt, & habent additam magnam promiſſionem.

Quodnam eſt illud verbum Dei? Aliud eſſe non poteſt quàm quod Prophetæ tradiderunt: Chriſtus ſuo confirmauit ſanguine: Apoſtoli docuerunt. Quodnam eſt illud? Eius ſummam habet puerilis noſtra doctrina Catechiſmus, & ſunt decem præcepta: Symbolum: doctrina de Sacramentis, & quam ſingulis diebus dominicis auditis ex Euangelio, hoc eſt, vt vno dicam verbo, quam Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli docuerunt. Hoc verbum vult audiri: ergò vult miniſtros eſſe & paſtores, qui hoc verbum docere poſſunt. Nam cum det uerbum, offerat ſalutem, quæ fide ex auditu percipitur, neceſſarium eſt, vt ſint qui hoc verbum doceant.

Verum, quia non ſatis eſt docere & audire verbum, niſi cuſtodiatur, addit Dominus: Et cuſtodit illud. Quid eſt cuſtodire verbū? Eſt verbum auditum diſcere, retinere, eiq; credere, & ex fide Deo veram obedientiam præſtare. Ita Abraham pater noſter fecit, audiuit verbum, retinuit, eiq; obediuit & ex fide tantam obedientiam præſtitit, quod potius, mandante Deo, voluerit ſuum vnigenitum filium mactare, quàm Dei præceptum violare. Sed quis eſt inter nos qui Deo hanc obedientiam præſtat?

filij

filij volumus Abrahæ dici,ſed nolumus Patris veſtigijs inſiſtere. Quid illis promittit qui audiunt & ei obediunt? Beati ſunt, inquit, qui audiunt uerbum &c. Beati,id eſt,ſunt ab omni miſeria liberi, à peccato & damnatione. Beati,id eſt,donati vita & gloria æterna per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit unus Deus in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMINICA LÆTARE, IOHAN. 6.

POſt hæc abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis, & ſequebatur eum turba multa, quia uidebant eius ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Subijt autem in montem Ieſus & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Inſtabat autem Paſcha feſtus dies Iudæorum. Cum ſuſtuliſſet ergo Oculos Ieſus, & uidiſſet quod multa turba ueniret ad ſe,dicit ad Philippum:vnde ememus panes ut edant iſti? hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus, Reſpondit ei Philippus: Ducentorũ denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; puſillum quippiam accipiat: Dicit

ei unus ex diſcipulis ipſius Andreas frater Simonis Petri: Eſt puer hic, qui habet quinque panes hordeaceos & duos piſces, ſed hæc quid ſunt inter tam multos? Dixit autẽ Ieſus: facite ut homines diſcumbant: Erat autem gramen multum in eo loco: diſcubuerunt ergo uiri numero ferme quinque milia. Accepit autem panes Ieſus, cumque gratias egiſſet, diſtribuit diſcipulis ſuis: Diſcipuli uero diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum uolebat. Vt autem impleti ſunt, dicit diſcipulis ſuis: colligite quæ ſuperfuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo & impleuerũt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ ſuperfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cum uidiſſent quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant: hic eſt uerè Propheta ille qui uenturus eſt in mundum. Ieſus ergò cum cognouiſſet quòd uenturi eſſent, ac rapturi ipſum, ut facerent ipſum regem ſeceſsit iterum in montem ipſe ſolus.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij eſt, quòd Chriſtus doctrinam quam tradit Matth. 6. Primum quærite regnum Dei & iuſticiam eius (id

eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eſt, Dei) & cætera adijcientur vobis, hic facto ſuo & exemplo confirmet: vt nos verbo Chriſti & miraculo eius edocti, curam ventris abijciamus & ſequamur Chriſtum in deſertum, eique omnem curam pro nobis relinquamus, iuxta eius mandatum: Iacta in dominum curam tuam & ipſe te enutriet. Vult ergò totum hoc Euangelium docere, quòd qui verbũ Dei audiant, ament & conſeruent, non ſint perituri fame, quia Chriſtus eorum in ſe curam recipit.

Loci tres:

I. Quòd Deus habeat curam illorum qui ſe ſequuntur.

II. Circumſtantiæ præſentis miraculi, & eius apud nos vſus.

III. Factũ huius turbæ uolentis Chriſtum regem creare: Item de Chriſti fuga.

DE PRIMO.

In hac prima doctrina multa perpendenda ſe offerunt, quorum ſingula aliquam doctrinam & admonitionem ſuppeditant: vt ſunt Chriſti profectio, operatio, ardor turbæ ad ipſum audiendum, quid turbam mouerit, quæ vtilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Chriſti diſcere debeamus.

Profectio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Profectio Chriſti narratur his verbis: Abijt Ieſus trans mare Galilææ quod eſt Tiberiadis. Fuit autem Tiberias vrbs in honorem Tiberij imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Chriſti, obſeruandus eſt finis & exemplum. Finis fuit vt latè propagaret ſuum Euangelium, doctrina & miraculis. Exemplum eſt, ut nos Chriſtum imitemur, quiſquis in ſua vocatione, non parcentes nobis: ſed nocte dieque per terram per mare noſtræ ſtudeamus vocationi reſpondere. Neque hoc exemplum eſt miniſtris verbi imitandum tantum, ſed omnibus, iuxta rationem vocationis cuiuſq;.

Quid in hac profectione agit Chriſtus? Marcus cap. 6. dicit Chriſtum miſertum fuiſſe eorum, quia erant ſicut oues non habentes paſtorem & cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quòd toto die fuerit occupatus in ſanandis ægrotis. Hic quatuor ſe offerunt perpendenda. 1. Affectus Chriſti. 2. Cauſa iſtius affectus. 3. Quales ſimus ſine miniſterio verbi. 4. Quis finis miniſterij.

Cum Chriſtus miſeretur turbæ, monemur vt cogitemus quàm paternè ſit erga nos affectus, ut qui noſtris calamitatibus afficiatur: hoc eſt quod Apoſtolus dicit ad Hebræos; nos habemus pontificem qui poteſt compati infir-

mitatibus

mitatibus noſtris. Cur autem miſertus ſit turbæ, cauſa fuit quæ narratur à Marco, quia erant ſicut oues, non habentes paſtorem. Sed quales ſunt oues ſine paſtore? Miſeræ, expoſitæ furũ & luporum iniurijs. Cum autem hoc diceret Dominus, populus per falſos doctores erat abductus à vero Dei cultu in varias ſuperſtitiones, quarum fructus eſt animarũ interitus: quemadmodum nos olim in Papatu experti ſumus vbi pro vero cultu Dei fuerunt in Eccleſiam inuectæ horrendæ ſuperſtitiones, ut inuocatio ſanctorum, prophanatio Sacramentorum, purgatorium & aliæ nugæ, quæ hodiè utinam in multorum animis non reſiderent. Hînc ergò diſcimus quales ſint homines ſine miniſterio uerbi, nempe quòd ſint veluti oues in deſerto uagantes: vbi omni momento periculum graue illis immineat à furibus & lupis, imo vt vno verbo dicam: Vbi non eſt verbum Dei, ibi nulla ſalus. Diſcamus & hîc finem miniſterij verbi. Homines ſine verbo ſunt ſicut oues vagantes ſine paſtore. Ergò uerbum eſt illis ueluti baculus paſtoralis, quo homines è deſerto ad ſuum paſtorem congregantur: Eſt & ueluti pabulum quo reficiantur & alantur: Eſt & remedium quo animæ noſtræ ſanantur. Breuiter, eſt ſemen immortale, per quod renaſcimur ad uitam æternam, quando verbo prædicato credimus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dimus: quanta autem ſit diuini verbi neceſsitas hinc facilè intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Chriſtum hic etiam indicatur. Sequebatur, inquit Euangeliſta, eum multitudo magna: Idq; in locum deſertum procul ab urbibus, ubi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem, quo populus geſtit Chriſtum audire, ut nullam curam corporis ſui habere videatur: hora multa præterijt, inquit Marcus.

Cur autem Chriſtum ita ſecuta ſit turba explicat Iohannes in hodierno Euangelio, cum ait: Quia uidebat ſigna quæ faciebat. Signa autem fuerunt cùm teſtimonia potentiæ diuinæ in Chriſto, tùm doctrinæ quędam ſignacula, & ſummæ beneuolentiæ Chriſti erga homines iudicia: Nam in horum trium cogitatione deuenerunt per ſigna & miracula quæ Dominus fecit.

Ex hoc ergò, quòd hæc turba ſit Chriſtum ſecuta, hoc percepit commodum, quòd in ſalutis ſuæ cognitionem deuenerit: nam cum doctrinā ſuam quā ore docuit, ſtupendis miraculis confirmauit, fidē verbo adhibuerunt, qua fide illi omnes ſaluati ſunt, qui uſq; ad finem perſeuerarunt. Deinde & corporalia beneficia perceperunt multi: nam ſanauit malè habentes,

quem-

quemadmodum referunt alij Euangeliſtæ.

Quomodo iam huius turbæ exemplum eſt nobis imitandum? 1. Hanc turbam imitamur, ſi verbum Dei diligenter audiamus & ei credamus conuicti miraculis Chriſti, quibus veritatem ſuæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo quòd regulæ à Chriſto Matth. 6. traditæ obediat: ita enim Chriſtus ait: Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius, & cætera adijcientur uobis. Hic ordo eſt diligenter ab omnibus pijs obſeruandus. PRIMA cura debet eſſe regni Dei, & iuſticiæ Dei. DEINDE etiam ſuo loco pro vocationis ratione eſt laborandum. Nam ita ſcriptura ait: in ſudore vultus tui veſceris pane tuo. Et in Pſalmo dicitur: labores manuum tuarum mauducabis. Paulus quoque dicit: Qui laborat, manducet. Ita labor omnibus præſcribitur, ſed iuxta rationem cuiuſque: alius eſt enim labor paſtoris, alius agricolæ, alius regis, alius cancelarij & ſenatoris. Verum cauendum eſt omnibus ne ordine inuerſo laborent, quod faciunt illi qui primam quidem curam ventris habent, poſtremam vero mentis. Qui ergò magiſtratum gerit, ſic cogitet: meus CHRISTVS dicit, primum quærite Regnum DEI & iuſticiam DEI, & poſtea reliqua huic vitæ neceſſaria:

huic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus quòd uerè, quod promiſit, ſit præſtaturus, vtut ratio & mundus totus obmurmuret. Et hunc ordinem à Chriſto præſcriptum conetur euertere. Deus aues paſcit: cur me ipſi obedientem non paſceret? Dat corpus: cur non ueſtem? dat animam: cur non cibum? dat æterna: cur non temporalia? Quicunq; ergò pius eſt, debet hanc regulam Chriſti ſequi, Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius, & cætera adijcientur uobis. Verum, proh dolor, multi contra hanc regulam peccant. Primum enim qui non ſolum ipſi verbum Dei audiunt, ſed alijs impedimento ſunt, vt non audiant, quemadmodum impij mariti faciunt, qui ſuas vxores à uerbo retinent, auaritiæ ſuæ explendę gratia. Hi ſuo temerario auſu irrumpunt in officium Dei & Chriſti præceptum malignè contemnunt: unde quicquid agunt malè ſuccedit. Primum uolunt corpori proſpicere, deinde ſi quando vacat, animæ exiguam curã habent. Colligo, inquit aliquis, uxori meæ & liberis. Rectè facis, & probo tuum ſtudium; natura enim hoc docet, & ratio dictat, ut maritus uxoris & prolium curam habeat, & Paulus dicit, qui negligit ſuos eſt infideli deterior: ſed collige iuxta Chriſti regulam, & huius turbæ exemplum. Primum quære regnum Dei:

Deinde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Deinde in vocatione tua ſis diligens. Si aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis laboribus: nam maledictus labor eſt tuus, & maledictus fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis tuis. Eſt enim hoc dictum veriſsimum: Ex malè quæſitis non gaudet tertius hęres. Experientia docet quòd malè à parentibus parta, liberi vt plurimum cum meretricibus in ganeis, in potationibus, in contentionibus & litib⁹ abſumere turpiter ſoleant: Quare ſi pietas nobis cordi eſt, Chriſti regulã & huius turbæ exemplum imitemur, quòd ſi fecerimus, ſentiemus liberalem manum Dei erga nos.

DE SECVNDO.

Iam videamus præſentis miraculi circumſtantias quæ multæ ſunt. Primum Dominus dicit Philippo: unde ememus panes ut manducent hi? Cur hoc additur ab Euangeliſta? hoc autem dicebat tentans eum, hoc eſt, vt experiretur quid haberet fidei, qui antea viderat aquam in vinum conuerſam eſſe in Cana Galilææ.

Sed quid reſpondit Philippus? Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut vnusquiſq; modicum accipiat. Hic Philippus immemor miraculorum, quæ antea viderat,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

rationem ſuam in conſiliũ adhibet, quaſi diceret, Magna turba eſt, requiritur ad eã ſaturandam magna pecunia, et nos nihil ferè habemus, fruſtra enim de pane emendo diſputatur, deliberatio fruſtra adhibetur, dum impoſsibilitas impedit.

Sed venit alius diſcipulus Andreas, & dicit puerũ adeſſe qui habeat quinq; panes hordeaceos & duos piſces: ſed hæc nihil ad tantam turbam: hic diſcipulus etiam deſperat.

Sed quid adhæc Chriſtus? Dicit ergo eis: facite homines diſcumbere. q. d. cum hoc ſit impoſsibile ueſtro iudicio, vt tanta turba hic conſeruari poſsit, ne famę pereat: Ego qui illis dixi & uobis: Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius, & cætera omnia adijcientur uobis, oſtendam facto, meam promiſsionem non eſſe vanam: uos ſaltem iubete turbæ, vt ad comedendum diſcumbat.

Hic diſcipuli magiſtro obtemperant, & viri numero, quaſi quinq; millia ſe ad comedendum componunt, expectantes miraculoſam ſaturitatem.

Cum ita diſcumberent, accepit Ieſus panes illos quinq; hordeaceos & piſces, ac primum facta benedictione, & actis gratijs, diſtribuit diſcumbentibus quantum volebat. Poſtquam autem ſaturati ſunt, dixit diſcipulis ſuis: colligite

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

gite quæ ſuperſunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum, quo Chriſtus ſuam diuinam potentiam, ſuam promiſsionem & ſuum officium confirmat.

Quid nos hînc diſcere debemus? Multæ ſanè doctrinæ hînc peti poſſunt.

PRIMVM confirmatur id quod in primo loco audiuimus, videlicet quòd qui Chriſtum ſequantur, non ſint fame perituri: quemadmodum iam audiuiſtis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affectus Chriſti erga eos qui ſe ſequuntur, de qua re etiam in prima doctrina audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quòd contra rationis iudicium Chriſtus poſsit iuuare quando vult. Nam vt regnum Chriſti & regnum mundi ſunt diuerſa: ita alia fieri poſſunt in regno Chriſti, quàm in regno mundi. Nam qui regno Chriſti præſidet, omnipotens eſt, cuius velle eſt fieri: omnia enim quæ uoluit, vt inquit Dauid, fecit in cœlo & in terra. Cum igitur proponit nobis Euangelium miranda Dei opera, de reſurrectione mortuorum, de vita æterna, de æternis impiorum pœnis & huiuſmodi alia, non adhibebimus in conſilium rationem noſtram, vt ab illa quæramus quid fieri poſsit: ſed ſolum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

verbum Dei interrogabimus: ſi enim Deus aliquid dicit, mox veniet nobis in mentem eius potentia & veritas: quia potens eſt, nihil eſt ei impoſsibile; & quia verax, quidquid dicit ratum & firmum erit. Dicit enim cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.

Docemur & hoc miraculo & Chriſti facto quòd Deus res modicas piorum augere velit ſua benedictione: non enim in magna rerum copia, ſita eſt ſaturitas; ſed in benedictione Domini, quæ ſola diuites facit. Vnde Chriſtus Lucæ 12. Non in abundantia cuiuſq; vita eius ex ijs quæ poſsidet. Et Dauid Pſal. 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpiſsimè accidit quòd pauper aliquis timens Deum melius paſcitur pane & olere, quàm diues impius ex precioſis ferculis & dulciſsimo vino. Pauper Lazarus melius paſcebatur micis, quæ ei vix dabantur quàm diues epulo ex ſuis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus ſinguli, ac expectemus promiſsionem Domini, ut noſtris laboribus benedicat, & noſtrum panem augeat. Is enim iuſsit orare & dicere Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè.

Ad hæc docet nos Chriſti factum vt vſurpaturi diuina beneficia, gratias agamus Deo pro ſuo dono, & petamus ut ſuum donum ſua benedictione conſecrare velit. Creatura enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dei ſanctificatur per verbum & orationem, quemadmodum Paulus docet. 1. Timoth. 4. Verum fit ut multi, quia non agnoſcunt diuina beneficia & multo minus gratias agunt datori, vel in magna rerum copia ſint ægentes, uel magna premantur paupertate. Quare hortor vos ut hoc Chriſti exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis vti uolueritis. Atque hoc ſit dictum de præſenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

DE TERTIO.

Cum uidiſsent (dicit Euangeliſta) quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant: Hic eſt uerè ille Propheta qui uenturus eſt in mundum. Ieſus ergo cũ cognouiſſet quòd uéturi eſſent ut raperent ſe & facerent ſe regem, fugit iterum in montem ipſe ſolus.

Hìc duo proponuntur exempla, vnum turbæ, alterum Chriſti. In turba duo videmus, vnum quòd ex miraculo agnoſcit Meſsiam, id quod rectè à turba factum eſt, nam Propheta Iſaias prædixit fore, vt cum veniret in mundum Meſsias magna miracula eſſet editurus per quæ agnoſceretur. Hactenus ergo rectè iudicauit turba. Alterum, quod videmus in turba, eſt error iudicij turbæ, quæ cum videret

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ex miraculo Ieſum eſſe Meſsiam, voluit eum in regem creare. Sed Chriſti regnum non eſt mundanum, ſicuti ipſi Pilato dixit. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Voluit quidem turba grata eſſe Chriſto, ſed non ſecundum ſcientiā, ſuam declarauit gratitudinem. Vnde nos diſcamus gratitudinem erga Deum ab hac turba; verum quia illa errauit in facto, nos verbū Dei pro regula gratitudinis amplectamur.

Cæterum cum Chriſtus cognouiſſet imperitum turbæ zelū volentis ſe in regem creare, fugit in montem & non patitur ſe regem à turba creari. Quid nos hinc diſcamus? PRIMVM, quod modo dixi, quòd regnum Chriſti non ſit mundanum. DEINDE quòd nullum honorem expetere debeamus contra noſtram vocationem. Vnuſquiſq; ſit contentus eo dignitatis gradu, ad quem vocatus eſt, & non inuadat alienam functionem gloriæ cupiditate. Verum hæc tria ſpectemus, quiſque in ſua vocatione. Primum laboremus ſtrenuè in timore Dei. 2. Non quæramus vulgi laudes, ſi quid boni egerimus. 3. Hoc ſit noſtrum propoſitū, vt Deo & ipſius Eccleſiæ ſeruiamus in timore Dei. Qui aliter agunt, nihil rectè faciunt; offendunt Deum; ſuam ſuperbiam producunt, quos Deus ſæpè ſinit labi, ut ipſorū ſtulticia innoteſcat, ac ita ſuæ arrogantiæ pœnas luant. Quod

ne no-

ne nobis quoque accidat, rogemus Deum ut nos ſuo ſpiritu gubernet, Cui ſoli & æterno Deo ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

DOMINICA IVDICA, IOHAN. 8.

QVis ex uobis arguet me de peccato? Porrò ſi ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit: propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: nonne benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Et Reſpondet Ieſus: Ego dæmonium non habeo, ſed cohoneſto Patrem meum, & uos ignominia affeciſtis me. Ego autem nõ quæro gloriam meã, eſt qui quęrat & iudicet. Amen amen dico uobis: ſi quis ſermonem meũ ſeruauerit, mortem non uidebit in æternũ. Dixerunt ergo illi Iudæi. Nunc cognouimus ꝙ dæmonium habes: Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: ſi quis ſermonem meũ ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternũ. Nunquid tu maior es Patre noſtro Abrahã, ꝗ mortuus eſt & Prophetę mortui ſunt? quẽ te ipſum facis? reſpõdet Ieſus: ſi ego glorifico

me ipſū, gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis Deum ueſtrum eſſe, & tamen non cognouiſtis eū, ego autem noui eum: & ſi dixero quòd non nouerim eum, ero ſimilis ueſtri mendax: ſed noui eum & ſermonem eius ſeruo. Abraham Pater ueſter exultauit ut uideret diem meum, & uidit atque gauiſus eſt. Dixerunt ergò Iudæi ad eum: quinquaginta annos nō dum habes & Abraham uidiſti? dixit eis Ieſus: Amen amen dico uobis, antequam Abraham naſceretur, ego ſum: tollebant ergo lapides Iudæi ut iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe & exiuit è templo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet ſingularem doctrinam de Chriſto, & eiuſdem doctrinæ oppugnationē per Chriſti hoſtes. Quemadmodum enim Chriſtus ſuam perſonam, officium & doctrinam defendit, & monſtrat verū ſalutis fontem: Ita Iudæi Chriſti hoſtes ſe opponunt perſonæ, officio, & doctrinæ Chriſti, & contra illum agunt tribus armis, quibus Sathanas inde uſq; ab initio mundi vſus eſt. Arma autem illa tria hæc ſunt: Hypocriſis (vduaartis hellighed) Sophiſtica (kraagloff) & tyrannis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tyrannis (offueruolo) Habet ergò hoc Euangelium duplicis regni deſcriptionem, videlicet Chriſti & Sathanæ. Vt enim Chriſtus hîc ſuum regnum tuetur: ita Sathanæ ſatellites ſui Domini partes agunt. Verum quia noſtra intereſt potius quid dicat Chriſtus, quàm quid contrà ſentiat Sathanas, ex verbis Chriſti duas doctrinas huius Euangelij proponam, & quid ad ſingulas reſponderint ac fecerint hoſtes Chriſti declarabo.

Loci duo:

I. Quòd quemadmodum Chriſtus ſit verus Meſsias: ita omnis qui eum non audit à Deo non ſit.

II. Quòd qui verbũ Chriſti ſeruet, à morte ęterna liberetur. Et in his duabus pręcipuis huius Euangelij doctrinis, contentionem inter Chriſtum & Iudæos exponam, in qua expoſitione multæ particulares doctrinæ ſe offerunt.

DE PRIMO.

Primæ doctrinæ partes ſunt duæ: una quòd Chriſtus ſit verus Meſsias, altera quòd qui Chriſtũ non audit, à Deo non ſit. De priori parte ita habet textus: *Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare uos*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

non creditis mihi? Doctrinam Chriſti reprehenderunt Iudæi, quia Sathanas & eius miniſtri oderunt ueritatem. Chriſtus ſuam doctrinam vitę innocentia, Prophetarum teſtimonijs & varijs miraculis confirmauit, ut & agnoſceretur à Iudęis uerus Meſsias eſſe, & ab illis crederetur Chriſto in ſalutem. Cum ergò illi inſtinctu Sathanæ, odio Chriſti, & amore ſuæ falſæ doctrinæ, quam à maioribus acceperant, ſe Chriſto totis viribus opponerent: Chriſtus cōtrà ſitiens ſalutem humanam, ſuam innocentiam, doctrinam & officium defendit, ut ſaltem quoſdam ex ſuis hoſtibus lucrifaciat Deo, & à damnationis præcipitio reuocet. De innocentia ergò ſuæ perſonæ primum quærit. Quis (inquit) ex uobis arguet me de peccato? quaſi diceret; palam uixi inter uos ab infantia mea ita innocenter, ut nemo ueſtrûm poſsit me ullius peccati arguere; Hoc autem cum ſit proprium Meſsiæ, quare me Meſsiam olim promiſſum non agnoſcitis? Nam ſolus Meſsias eſt abſq; omni peccato. Cum ergò nemo ueſtrûm poterit me peccati conuincere, ſtultè facitis qui non ſolum me agnoſcitis Meſsiam: verumetiam me vt peccatorem condemnatis. Huc addit de doctrina ſua: ſi ueritatem dico uobis cur non creditis mihi, quaſi dicat: cum doctrinam

trinam meam innocentia uitæ, teſtimonio Prophetarum, & multis miraculis ita veram eſſe doceam, ut uelitis nolitis, eam veram eſſe fateamini, cur non creditis mihi? prorſus inſanus eſt, qui id quod verum eſſe nouit, tanquam falſum perſequitur: ſed ea eſt natura hominũ, qui malè inſtitutus eſt à puero, difficulter ab errore reuocatur: adeo à teneris aſſueſcere multum eſt. Verum hîc quid à Chriſto & à Iudæis diſcamus? A Chriſto quidem diſcant omnes miniſtri uerbi, vitam ſuam inſtituere & ita docere, vt nemo quicquam habeat, quod uel in vita, vel in doctrina arguere poſsit. Tametſi enim ſolus Chriſtus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere volunt cum fructu, debẽt publicis criminibus carere. Poeta enim rectè dicit.

Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum.

Quomodo enim, quæſo, ſacerdos potator, potatores reprehendere poterit? quomodo audebit ſcortator ſcortatores & adulteros caſtigare? quomodo auarus auaritiam? Vſurarius uſuram? cõtentioſus, lites? Superbus ſuperbiã damnare? in ſumma qui alios uult arguere, ipſe debet eſſe ſine culpa: Qui autem dicunt: facite ut doceo, & nolite facere ut ago, non ſunt

Chriſti

Chriſti miniſtri, ſed Sathanæ. Nam nemo docere cenſendus eſt, niſi vita exprimat, quod verbis docet. Ita enim Paulus docet Timotheum: eſto forma gregis, id eſt, quod voce doces, uita exprime, ut doctrinæ exemplum viuum in te conſpiciant auditores tui. Vnde & de ſe Paulus dicit: eſtote imitatores mei, ſicuti ego Chriſti. Deinde qui audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis diſcere, non quidem vt cum illis ſe Chriſto & ſuis doctoribus opponant: ſed ut eorum damnatione admoniti pœnitentiam agant & Chriſti beneficio ſaluentur.

De altera parte primæ doctrinæ, ita ait textus: *Qui à Deo eſt uerba Dei audit, propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis.* Cauſam aſsignat cur Iudæi tam malignè doctrinam Chriſti cõtempſerunt, uidelicet, quòd non fuerint à Deo, ſed à Sathana. Non loquitur hîc de humana natura, quæ verè à Deo eſt, ſed de malitia hominum, quæ eſt à Diabolo: hæc enim malitia facit, quòd homines verbum Dei non libenter audiant. Hic vnuſquiſq; ſe examinet & de ſe ipſo ſtatuat, num à Deo ſit aut à Diabolo. Qui etenim verbum Dei libenter audit, habet teſtimonium Chriſti quòd ſit à Deo: contra qui verbum contemnit & perſequitur, verè eſt à Diabolo: tametſi hoc libenter non volunt audire homines impij. Sed quémadmodum

admodum hic Iudæi Chriſtum, qui ſibi hoc indicauit, perſequebantur & calumniabantur: ita hodiè miniſtros Euangelij perſequuntur, qui voce illorum declarantur à Diabolo eſſe. Quid ergo hîc dicunt Iudæi? Reſponderunt & dixerunt ei: Nonne benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? hæc eſt ars Sathanæ, quòd quando non poteſt inficiari veritatem, confugit ad conuicia: ita & hodiè fit, quando non poſſunt homines negare, quin verbum Dei ſit, quo illorum impietas arguitur, ſtatim confugiunt ad conuicia & aliquid quærunt, quod in miniſtris Euangelij reprehendant. Sed quid facit hîc Chriſtus? Reſpondit: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrem meum & uos inhonoraſtis me: Ego autem non quæro gloriam meam eſt qui quærat & iudicet. In hac reſponſione Chriſtus primum negat ſe habere dæmonium, quod ex eo confirmat, quòd quærat gloriam Dei, quod non faciunt qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deinde conuicium in Iudæos retorquet, cum inquit: & uos inhonoraſtis me, qui Deum honoro. Qui enim eos conuicijs afficiunt qui Deum honorant, à Diabolo eos duci neceſſe eſt. Præterea cum addit: Ego non quæro gloriam meam, eſt qui quærit & iudicat, remouet à ſe inanis gloriæ cupiditatem, & ſe in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſuo officio Patri commendat. Ex hac Chriſti reſponſione, miniſtri uerbi tria diſcant. 1. Tueri ſe, quantum fieri poſsit, à conuicijs quibus afficiantur, ne illorum miniſterium uileſcat ubi ipſi in contemptum uenerint. 2. Conuiciatoribus ſua peccata obijcere, quòd non tam contra homines, quàm contra Deum ipſum belligerantur. 3. Suam gloriam non quærere: ſed Dei, & certò ſibi perſuadere, quòd Deus ipſorum innocentiam tueatur.

DE SECVNDO.

De Secunda doctrina ita ſonant uerba Domini: Amen amen dico uobis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum. Hæc uerba ſunt benè perpendenda, quæ ſummum beneficium Chriſti erga homines continent, uidelicet quòd qui ſermoné Chriſti ſeruauerit, non ſit uiſurus mortem in æternum. Verum quò hæc melius intelligamus, uolo ordine explicare quid contineant. Primum enim hîc obſeruandum eſt iuramentú Chriſti. 2. Quales ſimus ſine Chriſto. 3. Quid per illum conſequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Chriſti participes fieri ualeamus.

Iuramentum eò pertinet, ut confirmet nos de ueritate Dei contra omnes humanas & Diabolicas doctrinas, contra ſenſum carnis, atque adeo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

adeo contra totum regnum Diaboli, quod Soſphiſtica, Hypocriſi, & tyrannide conſtat; non enim fieri poteſt, ut filius Dei fallat, qui tanto iure iurando fidem ſuæ doctrinæ fecit.

Quales ſumus ſine Chriſto? per Chriſtum fit, ut non uideamus mortem in æternum; quare ſine Chriſto, æternæ mortis ſumus rei. Eſt autem ut quadruplex uita: ita & quadruplex mors.

PRIMA vita eſt naturæ, qua naturaliter in hoc mundo uiuimus. Hæc uita bona quidem per ſe eſt, quia eſt donum Dei, quod promittit in quarto præcepto; ſed uariat pro conditione hominum. Abrahamo quidem fuit bona, quia is ea vſus eſt in gloriam Dei: Neroni verò fuit mala, quia ea uſus eſt, cùm in contumeliam Dei, qui eam dedit, tùm in ſuam ipſius condemnationem. Huic uitæ naturali opponitur mors naturalis: quæ mala quidem per ſe eſt, quia eſt pœna peccati; ſed pro conditione hominum uariat. Nam ut Abrahamo hæc mors fuit tranſitus ad uitam meliorem, quare ei bona fuit; ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA uita eſt peccati, qua ſcilicet uiuit peccatum in homine & regnat per concupiſcentias ſuas, ut in omnibus impijs. Hæc perpetuò mala eſt, quia ad damnationem tendit.

Huic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit quando in vera pœnitentia & timore Dei uiuimus. Hæc mors peccati ſemper eſt bona, quia eſt tranſitus ad vitam æternam.

Tertia vita eſt gratiæ, qua viuit Chriſtus in nobis per gratiam: hæc ſemper bona eſt, quia eſt donum Dei, & via ad gloriam. Huic opponitur mors gratię, hoc eſt, priuatio gratię, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem. Hæc ſemper eſt mala quia eſt uia ad gehennam.

Qvarta vita eſt vita ęterna, qua pij uiuẽt cum Deo & Angelis in ęterna beatitudine: hęc vita maximè bona eſt. Huic opponitur mors æterna quæ eſt æterna damnatio : huic morti æternæ obnoxij ſunt omnes ſine Chriſto : niſi enim Chriſti beneficio ab hac morte liberamur erit nobis perpetuum peccati ſtipendium: ſicut Paulus dicit Rom. 6. Tales ergo ſumus ſine Chriſto, hoc eſt, miſeri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Chriſtum euadimus? Hoc Chriſtus iuramento aſtruit, nimirum quòd ab æterna morte liberati donemur æterna uita, in qua erit gaudium ſine fine.

Quomodo Chriſti beneficiorum reddimur participes? Reſpondet hoc Euangeliũ: Amen

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

amen dico uobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non uidebit mortem in æternum. In verbo igitur Chriſti magnus theſaurus eſt: qui hoc ſeruat habet Chriſtum, qui ſolus eſt uia ad uitam. Quid eſt ſeruare uerbum Chriſti? Eſt illud audire, illud diſcere, eiq; credere, iuxta illud: qui credit in filium habet vitam æternam. Quare? quia qui credit, iuſtificatur fide ſua, hoc eſt, abſoluitur à peccato, donatur iuſticia Chriſti, & acceptatur propter Chriſtum ad uitam æternam. Qui igitur vitam æternam cupit, hæc obſeruet quæ iam dicta ſunt, uiuat in perpetua pœnitentia, audiat verbũ Chriſti, ei credat & uſq; ad mortem in fide perſeueret: ita futurum eſt, ut hæc naturalis mors ſit illi tranſitus futura ad æternam vitam.

Sed quid Iudæi dicunt ad hanc Chriſti ſalutarem doctrinam? Chriſtus dicit, qui cuſtodierit ſermonem meum, non uidebit mortem. Iudæi reſpondent: Nunc cognouimus quòd dæmonium habes: Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum, nunquid tu maior es Abraham Patre noſtro, qui mortuus eſt &c. quem te ipſum facis? quaſi diceret. Si ſermo tuus adeo efficax, ut te audientes non guſtent æter-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nam morté, ſanè maior es Prophetis & Patriarcha noſtro Abraham, qui mortui ſunt; ſed hoc eſt falſum: non enim es maior Abraham. Eſt igitur falſum quod dicis, qui cuſtodierit ſermonem meum, non guſtabit mortem in æternum: quare blaſphemus in Deum es & habes dæmonium. Chriſtus reſpondet & ait: ſi ego glorifico meipſum, gloria mea nulla eſt, (ſcilicet veſtro iudicio) eſt pater qui glorificat me. Sententia horum uerborum eſt. Filius unigenitus Dei eſt maior ſeruis Dei & filijs Dei adoptiuis: Ego ſum filius Dei vnigenitus, quemadmodum Pater ipſe de me teſtatur voce ſua & operibus; Prophetæ autem & Abraham ſunt ſerui Dei & filij Dei adoptiui: Quare ſum ego maior, quàm Abraham & Prophetæ: non eſt ergò mirum, ſi ſermo meus eſt efficatior quàm illorum. Deinde Sophiſtica ſunt uſi; nam quod Chriſtus dixit de æterna morte, illi de naturali morte interpretati ſunt, ſed malignè. Quare Chriſtus pergit eos reprehendere, dicens: Si dixero quòd non noui eum, ero ſimilis uobis mendax. Nam uos dicitis uos nouiſse quem nõ nouiſtis. Sed quid eſt noſſe Deũ? Eſt 1. ſcire quis ſit, nempe Pater, filius, & ſpiritus ſanctus. 2. credere in illum. 3. iuxta ipſius voluntatem vitam inſtituere.

Verum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Verum quia Iudæi de Patre Abraham glo-
riabantur, pergit Chriſtus oſtendere, quàm
vana ſit iſta iactantia, & ait: Abraham Pater
ueſter exultauit ut uideret diem meũ, uidit,
& gauiſus eſt. His verbis tria docet Chriſtus.
1. Quòd fuerit antequàm aſſumpſerit huma-
nam naturam, nempe ab æterno, æternus deus.
2. Quòd Abraham in ſe crediderit: nam cre-
dere in Chriſtum, eſt ſpiritualiter Chriſtum
uidere. Videtur autem Chriſtus tripliciter:
corporaliter tantũ, ut Iudæi uiderunt ipſum,
qui hic cum eo colloquebantur: ſpiritualiter
tantum, ut Abraham, & nos qui in illum cre-
dimus hodiè: corporaliter & ſpiritualiter ſi-
mul, ut ſancti, qui cum Chriſto in terra uerſati
ſunt, & nos qui credimus poſt reſurrectionem
mortuorum. Prima & vltima viſio eſt ſalutaris,
media autem non eſt ſalutaris. 3. Docet Chri-
ſtus his verbis, quòd Iudæi non inſiſtant veſti-
gijs Patris ſui Abraham, de quo adeò glorian-
tur: nam Abraham agnouit Chriſtum & in
eum credidit & gauiſus eſt de eo: Iudæi autem
nec in Chriſtum credunt, nec de illo gaudent,
imò potius Chriſtum damnant, quare falſò glo
riantur de Abrahã. Sed quid reſpondent ad hoc
Iudæi? Quinquaginta annos nondum habes
& Abraham uidiſti? ac ſi dicerent: Abra-
ham mortuus eſt ante duo millia annorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

& ultra: non igitur ipſum uidere potuiſti, qui nondum fuiſti. Chriſtus reſpondet: Amen amen dico uobis, antequam Abraham foret ego ſum. Tria apertè de Chriſto docent hæc verba. 1. Quòd ſit verus Deus. 2. Quòd ſit verus homo. 3. Quòd Deus & homo Chriſtus non ſint duæ perſonæ, ſed una tantum diuina perſona, quæ humanam naturam aſſumpſit, ut fieret victima pro mundi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi? Tulerunt lapides, ut iacerent in eum. Hîc deſcribitur extremum refugium Sathanæ, quod eſt uis & tyrannis. Hactenus egerunt contra Chriſtum conuicijs, Hypocriſi, Sophiſtica: nunc tandem arma capiunt. Sed Chriſtus abſcondit ſe & exit de templo. Quo facto duo docet, vnum quòd Eccleſia diuinitus cuſtodiatur aduerſus tyrannidem Diaboli & mundi. Alterum, quòd non uelit ſuum verbũ, nec ſe in ſuo verbo eſſe apud eos, qui ipſum palam perſequuntur: ſed tantum apud eos qui ſe recipiunt & amant. Huic uero mediatori cum Patre & Spiritu ſancto, ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

DOMI-

DOMINICA PALMARVM,
MATTHÆI 21.

Et cum appropinquaſſet &c.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium bis in anno legitur, nempe Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum, ſed non eadem de cauſa. Nam Dominica Aduentus legitur, quia Prophetia Zachariæ concionatur in eo de Aduentu Chriſti in mundum, qui futurus erat Rex & ſaluator in ſe ſperantium: Hodiè autem legitur propter Hiſtoriam, quæ hoc die geſta eſt, nempe ſexto die antequam pateretur.

Summa autem Euangelij eſt, quòd Chriſtus ſuper Aſinam & pullum eius adductos per diſcipulos ſedens, equitauit verſus Hieruſalē, cui populus acclamabat Hoſanna filio Dauid, & palmas ſtrauerunt in via & veſtes ſuas: Deinde quòd ingreſſus eiecerit ementes & uendentes &c.

Loci ſunt tres:

I. Deſcriptio regis Chriſti & eius regni.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

II. De ciuibus huius regis & eorum officio.

III. De ijs quæ in templo contigerunt, poſtquam eò Chriſtus eſt ingreſſus.

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus qui ibi eſt ſecundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominica prima Aduentus: vnde petatur explicatio vſq; ad paragraphum de vſu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius locus eſt hiſtoria eorum quæ contigerunt in templo, poſtquàm eò Chriſtus ingreſſus eſt. Hæc hiſtoria in quatuor partes diſtribui poteſt quæ ſunt:

1. Eiectio ementium & vendentium in templo & eius facti ratio.
2. Sanatio claudorum & cæcorum in templo.
3. Defenſio puerorum clamantium Hoſanna filio Dauid.
4. Fremitus principum, ſacerdotũ & ſcribarum aduerſus Chriſtum.

DE PRIMA PARTE.

Narrat Euangeliſta, quòd Dominus ingreſſus ſit templum & eiecerit ementes & vendentes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dentes. Deinde quòd cauſam ſui facti addat, cum inquit: Domus mea, domus orationis uocabitur, uos autem feciſtis illam ſpeluncã latronum. In facto tria perpendenda ſunt. 1. facti occaſio, 2. factum ipſum, 3. ſignificatio facti. Occaſio facti fuit inexplebilis Auaritia ſacerdotum, qui ideo hæc ordinarunt, ut qui vellent offerre, haberent ad manum venale quicquid cuperent. Horum Auaritia cum ſit damnanda, cauere ſibi debent miniſtri Euangelij, ne artes expilandi plebem quærant: quemadmodum in papatu factum eſt, vbi Miſſas, indulgentias, & alias nugas habuerunt venales in propriam & aliorum damnationem. 2. Perpendendum eſt Chriſti factum: nam hoc facto teſtatur ſe regem, ſummum pontificem, & diuini cultus præſidem eſſe: Alioqui priuata authoritate manum non admouiſſet: ſed voce tantum dolorẽ animi declaraſſet. Hoc factum Chriſti imitari debet & magiſtratus pius, & præſides cultus diuini, ne extent in templis Chriſtianorum pollutiones cultus diuini. Alij, quibus non eſt ea authoritas, debent dolere, & voce teſtari, quòd cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti eſt perpendenda: nam vt templum pollutum erat: ita ſignificauit ſpiritualem fore templi purgationem per ſuam mortem & reſurrectionem glorioſam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Deinde in cauſa huius facti, quæ exprimitur hiſce verbis: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem &c. duo diſcamus: Primum quòd templum ſit viſibilis ſedes diuini cultus. Etſi enim omnis locus eſt pijs templum, ſiquidem licet vbiq; Deum inuocare: tamen templum communis locus eſt, in quo conuenire & precari, & alia, quæ ad pietatis externam diſciplinam attinent, exercere oportet. Alterum, ut nos habeamus templa deſtinata cultui diuino in honore, & ſeruemus ea munda ab idolis & idolorum cultu. Verum adeo, proh dolor, adhæret multis Papiſtica ſuperſtitio, ut ne idolum de ſuo templo tolli permittant. Sed de hac re aliâs plura.

DE SECVNDA PARTE.

Secunda pars rerum geſtarum à Chriſto in templo eſt, quòd claudos & cæcos ad ſe uenientes ſanauerit: quo facto teſtatur primum, quòd ſit uerus Meſsias. Nam Propheta Iſaias prædixit, ut cum ueniſſet Meſsias, talia miracula æderet. 2. Significat hoc factum officium Meſsiæ, quod eſt deſtruere opera Sathanæ: nam cum morbũ tollit Chriſtus, cauſam etiam amouet: cauſa autem morbi omnis, eſt peccatum. 3. Vſum templi indicat ſymbolo, quod eò

deſtinatum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

deſtinatū eſſe debet, ut nos à ſpiritualibus morbis purgemur, quod fit dum uerbo, quod illic prædicatur, credimus, & credentes abluimur à peccatis noſtris ſanguine Ieſu Chriſti, ſicuti Iohannes dicit: ſanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate.

DE TERTIA PARTE.

Cum pueri clamarent in templo Hoſanna filio Dauid & obiurgarentur à Phariſæis, Chriſtus puerorum patrocinium ſumit, & eorum factum ſcripturæ teſtimonio comprobat. Nonne legiſtis, inquit, ex ore infantium & lactentiū perfeciſti laudem.

Hìc habemus quod diſcamus ab utriſq;, hoc eſt, à pueris & à Chriſto. A pueris primum diſcant noſtri pueri Chriſtum agnoſcere & prædicare. Chriſtus enim cum dicit regnum cœlorum pertinere ad pueros, profectò uult puerorum fide & uoce laudari & celebrari: ſed, proh dolor, multi ſunt pueri, qui non ſolum ignorant Chriſtum, verumetiam adeò corruptè ſunt educati, ut nihil aliud didicerint quàm iurare, mentiri, turpiter loqui, & alias nequitias exercere, qui non ſolum ipſi aliquando ſuæ nequitiæ dabunt pœnas: verumetiam parentes ipſorum à Deo punientur, qui pueros ipſis in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

pietate erudiendos dedit, adeò ſacrilegè neglexerunt. Deinde diſcamus à pueris, Chriſtũ confiteri in medio hoſtium eius. Hic aderant Phariſæi & ſcribæ præcipui gubernatores Reipub: iſtius, qui Chriſtum perſequebantur & iraſcebantur omnibꝰ, qui Chriſto aliquem honorem exhibuerunt: Verum hac ſæuitia non ſunt abſterriti pueri, ſed quo magis prohibebantur, eo magis clamabant: ea enim eſt uis fidei, quòd ubicunq; ſit, non poſsit cælari, ſed ſemper prorumpat in Dei laudes. Hoc officiũ ab omnibus requiritur, iuxta illud Pauli dictũ Rom. 10. Corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſsio ad ſalutem.

A facto Chriſti diſcamus primum quòd velit eos, qui ſibi credunt, tueri. Deinde, quòd exemplo Chriſti ratione vocationis debeamus innocentiam aliorum tueri, & pręcipuè patrocinio noſtro pijs adeſſe, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTA.

Fremitus principum, ſacerdotum & ſcribarum aduerſus Chriſtum, longè ante prænunciatus fuit voce Dei & Prophetarũ: Nam cum Deus Gen. 3. prædicit fore, vt ſemen ſerpentis calcaturus ſit ſemen mulieris, ſignificat quòd Sathan, & eius membra homines prophani

phani

phani & impij ſint Chriſtum & Eccleſiam perſecuturi. Et Dauid Pſal. 2. non ſolum hunc fremitum Iudæorum aduerſus Chriſtum Spiritu præuidit, cum ait: Quare fremuerunt gentes & populi meditantur inania; verumetiam ex dicto Geneſis promittit futurum, vt ſemen mulieris, id eſt, Chriſtus, & omnes in illum credentes ſint ſuperaturi Sathanam & ipſius membra. Qua autem in re conſiſtit iſta victoria, Dauid in eodem Pſalmo indicat, cum ait: Beati omnes qui confidunt in eo. Quare nos Sathanæ & eius membris renunciemus & firma fiducia recumbamus in Chriſtum victorem Sathanæ & donatorem æternæ vitæ, cui honor & gloria in ſæcula, AMEN.

*

DE COENA DOMINI, I. CORINTH. II.

EGo accepi à Domino, quod & tradidi uobis, quod Dominus IESVS in ea nocte qua traditus eſt, accepit panē: & poſtquā gratias egiſſet, fregit, ac dixit: Accipite, edite: Hoc meum eſt corpus, quod pro uobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

culum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine: hoc facite quotieſcunq; biberitis in mei commemorationem. Quotieſcunq; enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec uenerit. Itaq; quiſquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis & ſanguinis Domini. Probet autem homo ſeipſum, & ſic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indignè, iudicium ſibijpſi edit & bibit, non dijudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtū ideo inſtitutum eſt ut Hiſtoria inſtitutionis cœnæ Dominicæ hoc die in Eccleſia tractetur, quò uerus huius ſacræ cœnæ uſus intelligi poſsit. Nam cum Chriſtus pridiè, antequam pateretur, hanc cœnam inſtitueret, mandatum dedit diſcipulis, ut hanc cœnam in ſui conſeruarent memoriam. Quare neceſſe eſt, magnas & graues cauſas eſſe, cur neceſſarium ſit, huius cœnæ inſtitutionem magnifacere. Niſi enim cauſas inſtitutæ huius cœnæ diligenter perpenderimus, non poſſumus ſatis admirari ſaluatoris noſtri bonitatem,

qui,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

qui, cũ eſſet in grauiſsimo dolore propter imminentem mortem, voluit tamen hanc inſtituere & eam commendare Eccleſiæ, in firmiſsimum Sacramentum noſtræ ſalutis per ipſum partæ, in quo perpetuò conſeruatur fœderis inter Deũ & hominem ſanciti ſanguine Chriſti memoria. Verum ut nos poſsimus de hac cœna diſtinctius doceri proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam.

Loci tres:

I. Inſtitutæ huius cœnę circũſtantiæ, & ſignificationes, unde colligetur eius plena deſcriptio.

II. Vera & legitima probatio eorum qui hac cœna vtiliter uti volunt.

III. Verus vſus legitimaque meditatio huius cœnæ.

DE PRIMO.

Multæ circumſtantiæ ſunt in Hiſtoria inſtitutionis huius cœnæ, quas ordine ex textu proponam.

Prima eſt temporis: ita enim habent uerba textus: Dominus noſter Iesvs Christvs in ea nocte, qua tradebatur. Nam die

Iouis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Iouis ſerò, antequam die veneris ſequenti crucifigeretur, hanc cœnam inſtituit: vnde duo colligamus. Primum quantum neceſſe eſt fuiſſe amorem Chriſti erga nos, qui cum ſciret ſe poſtridie paſſurum, voluit tamen hanc perpetuã ſuorum beneficiorum memoriam inſtituere. Alterum, quòd huius cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in uera pœnitentia, quemadmodũ poſtea rurſus dicetur.

SECVNDA circumſtantia eſt de conuiuis, qui fuerũt in hac cœna: in ea præfuit Chriſtus: aderant diſcipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi valde: malus fuit ſolus proditor Iudas. Hinc docemur quòd Chriſtus uelit ſemper adeſſe huic cœnæ, & quòd cœna hæc pertineat ad diſcipulos Chriſti, & tametſi impij quoq; ſe immiſcent: cedit tamen hæc cœna illis in iudicium & damnationem, quemadmodum poſtea rurſus dicetur.

TERTIA circumſtantia eſt benedictionis: nam accepto pane gratias egit. Si filius DEI ante vſum rerum egit gratias, quid nos decet?

QVARTA circumſtantia eſt elementorum: nam pane & vino vſus eſt in huius cœnæ inſtitutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & uino: ita ſpiritualiter internus homo alitur corpore & ſanguine Chriſti.

QVINTA circumſtantia eſt rerum, quæ inuiſibiliter

uiſibiliter adſunt in hac cœna; ut ſunt uerũ cor-
pus & verus ſanguis domini noſtri Ieſu Chriſti.

SEXTA circumſtantia eſt mandatũ; mandat enim ut Eccleſia perpetuò hunc ritum celebrandæ cœnæ retineat: Hoc facite inquit.

SEPTIMA circũſtantia eſt fœderis noui: hic calix, inquit, nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine. Cur autem vocatur hæc cœna nouum teſtamentum, poſtea dicetur.

OCTAVA circumſtantia eſt finis inſtitutæ cœnę quæ his verbis exprimitur: Hoc facite, inquit, in mei recordationem, hoc eſt, quotieſcunque vtimini hac cœna, memoriam beneficiorum, id eſt, Paſsionis & Reſurrectionis meę recolite, & annunciate mortem meam donec veniam.

NONA circumſtantia ex octaua ſequitur, nimirum quòd celebratio huius cœnæ pertineat ad adultos tantum, qui poſſunt doceri de morte Domini & qui publicè gratias agere poſſunt Domino pro beneficijs ſuis.

Hæ ſunt circumſtantiæ huius cœnæ diligenter perpendendæ: Nunc quæ ſunt huius cœnæ ſignificationes oſtendam: nam vt agnus paſchalis plures habuit ſignificationes in veteri teſtamẽto: ita & hæc ſacra Chriſti cœna, quę in locum agni Paſchalis ſucceſsit. Vt ergò agnus Paſchalis 1. admonebat populum de beneficio

olim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

olim præſtito, id eſt, de liberatione à ſeruitute Ægyptiaca. 2. Confirmabat fidem utentium. 3. Adumbrabat futuram victimam Chriſti. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat: Ita cœna hæc habet quoq; uarias ſignificationes; idq; partim reſpectu præteriti temporis, partim præſentis, partim futuri, partim æternitatis: quas ſignificationes nunc exponã quàm poſſum clariſsimè: Deus adſit & mihi docenti & uobis audientibus, ut in Dei gloriã cedat & in noſtri ſalutarem inſtructionem.

Quæ eſt ſignificatio cœnæ reſpectu præteriti temporis? ſi tempus præteritum reſpicimus, eſt hæc ſacra cœna commemoratio quædam hiſtoriæ de paſsione Domini, iuxta Chriſti mandatum: Hoc facite in mei commemorationem: Quotieſcunq; ergò uel ipſi accedimus ad cœnam, uel alioqui interſumus cœnæ celebrationi, debemus meminiſſe mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Domini.

Quæ eſt ſignificatio cœnæ reſpectu præſentis temporis? Primum ſignificat nos uniri & incorporari Chriſto idque ſpiritualiter. Ita enim Paulus docet, cum ait: calix benedictionis cui benedicimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, nonne cõmunio corporis Chriſti eſt? hoc eſt, communicatio corporis & ſanguinis Domini facit nos

habere

habere quandam communionem cum Chri-ſto. Deinde ſignificat nos quoq; vniri inter nos ſpiritu Chriſti, qui vnà hanc cœnam communicamus: Cuius communionis ſymbolum vnus panis exiſtit, vt Paulus teſtatur, cum ait: Quoniam vnus panis vnũ corpus ſumus multi. Quemadmodum enim panis, ex multis compactus eſt granis: ita qui vnà communicant, in vnum corpus, cuius caput eſt Chriſtus, ſpiritualiter coaleſcunt: atq; ideo Paulus hãc Chriſti cœnam vocat communionem. Hinc quidam ex ſanctis patribus ait: cœna dicitur communio. 1. Quia communicamus per ipſam Chriſto. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & vnimur inuicem per ipſam.

Deinde ſignificat hæc cœna nos ſpiritualiter ali & ſuſtentari corpore & ſanguine Chriſti. Vt enim panis & vinum corpora humana nutriunt, augent, conſeruant, exhilarant: ita corpus Chriſti & ſanguis alit, auget, conſeruat & exhilarat animas noſtras ad vitam ęternam, modò vera fides in nobis ſentiatur.

Quæ eſt ſignificatio huius cœnæ reſpectu futuri temporis? Hæc ſacra cœna ſignificat, quòd virtute corporis Chriſti reſuſcitati ex mortuis noſtra quoq; corpora olim reſurgant, ut fiant conformia glorioſo corpori Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Vnde Paulus: ſi Chriſtus reſurrexit & nos reſurgemus, vt fruamur perpetua præſentia Chriſti corporis in omni æternitate. Vnde quidam ſancti Patres hanc cœnam vocarunt viaticum, quia admonebat ante mortem ſumentes hanc cœnam, quòd Chriſtus eſſet ipſis uia ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ eſt ſignificatio cœnæ Domini reſpectu æternitatis? Eſt perpetuum fauoris Dei erga homines teſtimonium nullo tempore mutationi obnoxium, ac propterea vocat ipſe Dominus hanc ſuam cœnam nouum teſtamentū, vt quod nulli vetuſtati unquā obnoxium fiat. Verum vt hoc intelligatur clarius, dicam breuiſsimè, quæ in omni teſtamento concurrant: & quomodo illa quæ in omni teſtamento concurrunt, etiam hîc adſint: adhæc quid ſit nouū teſtamentum.

In omni teſtamento ſunt quinq;. 1. Teſtator qui facit teſtamentum. 2. Bona quæ teſtator legat. 3. Scripti hæredes. 4. Mors teſtatoris. 5. Conditiones ſeruandæ à ſcriptis hæredibus. In hoc nouo teſtamento teſtator eſt Chriſtus: hæreditas uitæ æternæ poſſeſsio: Hæredes ſunt filij Dei, id eſt, omnes qui credunt in Chriſtum: Mors teſtatoris Chriſti interceſsit. Nam mortuus eſt & ſepultus, & reſurrexit tertia die: conditiones ſeruandæ à ſcriptis hæredibus ſunt, vt in Chri-

in Chriſtum credant eiq; obtemperent, ac uitę innocentiam tueantur vſq; ad finem, & ſi lapſi fuerint in peccatum, ſeriam ante mortem agant pœnitentiam. Hinc iam quid ſit nouum teſtamentum concludamus hoc modo: Nouum teſtamentum eſt fœdus æternum, ſancitum morte teſtatoris Ieſu Chriſti de gratia Dei, remiſſione peccatorum & donatione vitæ æternæ, promiſſa omnibus gentibus & populis in Chriſtum crucifixum credentibus.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: Probet ſe ipſum homo & ſic de pane illo edat & de calice bibat: nam qui ederit indignè aut qui biberit indignè, iudicium ſibi edit & bibit. Hæc verba Pauli quatuor confirmant. 1. Quòd uſus cœnę in Eccleſia debeat eſſe. 2. Quòd ſit neceſſaria ante vſum huius cœnæ probatio. 3. Quòd indignè vſurpans hanc cœnam grauiſsimè peccet. 4. Quòd hæc cœna tantum porrigenda ſit ijs qui ſe probare poſsunt. De ſecundo tantum dicam, videlicet quomodo vnuſquiſq; ſe probare debeat, qui hac cœna vtiliter uti cupit.

Quomodo ergo debet ſe probare qui hac cœna uult uti? hoc Paulus docet. 2. Cor. 13. his uerbis: vos ipſos probate nū ſitis in fide: vos ipſos probate. An nō cognoſcitis uoſmetipſos, quòd

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſtus ſit in vobis? Ex quibus verbis intelligitur, quòd iuſta probatio in hoc ſita eſt, ut vera ſentiatur fides & Chriſti præſentia in nobis, hoc eſt, ut planioribus verbis dicam: is probatus eſt & dignè accedit ad ſacram Chriſti cœnam, qui reuerenter in timore Dei, in vera pœnitentia, in vera fiducia & cum pio propoſito ad hanc cœnam accedit: & contra, qui ſine reuerentia, ſine timore Dei, ſine vera pœnitétia, ſine vera fiducia & cum propoſito peccandi accedit, is indignè accedit non diiudicans corpus & ſanguinem Domini, & ſibi iudicium manducat: quare omnis qui accedit hanc cœnam & habet animum manendi in ſuis peccatis, is blaſphemus eſt, & cum Iuda Sacramentũ ſumit.

Vt autem rudes homines, non temerè præſumant hanc cœnam adire, vtilis eſt inſtituta diſciplina confeſsionis & abſolutionis in Eccleſijs noſtris: Nam hæc diſciplina multum iuuat ad hoc, vt quis ſe legitimè probare poſſit.

Verum vt de confeſsione & abſolutione rectè iudicare poſsimus: Primum ſciendum eſt, quòd ut duplex eſt confeſsio: Ita & duplex abſolutio. Vna confeſsio eſt coram Deo tantum, cum videlicet quis ſuum peccatum corã Deo confitetur, agnoſcit ſe peccatorem, & petit ve-

tit veniam propter Chriſtum: ſine tali confeſſione nullus adultus ſaluatur. Sic confeſſus eſt Dauid, cum inquit: Miſerere mei Deus quia peccaui tibi: ne intres in iudicium cum ſeruo tuo, quia non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens. Sic & Daniel confeſſus eſt, quando ait: Peccauimus & iniquè egimus cũ patribus noſtris. Sic publicanus, quando non audebat eleuare faciem in cœlum: ſed percuſsit pectus ſuum dicens: Deus propitius eſto mihi peccatori. Huic confeſsioni reſpondet abſolutio, quæ fit per ſolum Deum: & hæc fit quando homo credit promiſsioni gratuitæ. Quicunq; enim credit, eſt à peccato iuſtificatus, id eſt, abſolutus à peccato: Nam cum peccatum ſit defectus à lege & voluntate Dei, cum obligatione ad æternam mortem & damnationem, erit profectò abſolutio, liberatio hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem. Sic abſolutus eſt Manaſſes, Dauid, latro in cruce, Magdalena. Ita nos quotidiè abſoluimur, quando dicimus ex vero corde: credo remiſsionem peccatorum & cum precamur ex fide, remitte nobis debita noſtra. Hoc dictum ſit de primo genere confeſsionis & eiuſdem abſolutione.

Alia confeſsio eſt diſciplinæ, cum homo conſilij, doctrinæ & cõfirmandæ fidei ſuæ cau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſa accedit miniſtrum Eccleſiæ, agnoſcit ſe peccatorem, petit cõſolationem, cupit erudiri verbo Dei, quò ipſius conſcientia tranquilla reddi poſsit. Hic miniſter uerbi debet eum, qui ſic confitetur, erudire: & ſi nouit ipſum, debet uicia, quæ in eo animaduertit, ipſi indicare: debet oſtendere ei magnitudinẽ iræ Dei aduerſus impœnitentes: & rurſus, ſi confitens dolet ob ſuũ peccatũ, & promittit emendationẽ, debet eum conſolari promiſsionibus Euangelij: & ſi dicat ſe promiſsionibus credere, debet ei miniſter Chriſti nomine teſtari, quòd habeat Deum propitium, & annunciare illi remiſsionem peccatorum in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, cum ſeria admonitione de peccato in poſterum uitando, ne poſteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc ſint dicta de ſecundo confeſsionis genere, & abſolutione quæ ei reſpondet. De confeſsione publica, & abſolutione publica alio tempore dicendũ eſt, item de confeſsione quæ fit fratribus quos offendimus.

DE TERTIO.

Iam reſtat, ut quis ſit uerus uſus & quæ ſit huius ſacrę cœnę legitima meditatio, dicamus. Cum ergò hæc ſacra Chriſti cœna, ſit Sacramentum noſtræ per uictimam Chriſti redemptionis, hæc ordine ſunt meditanda & ſeriò æſtimanda in huius ſacræ cœnæ perceptione.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

PRIMO in mentem communicantibus uenire debet cauſa mortis Chriſti, nempe peccatum generis humani Rom. 4. mortuus eſt propter peccata noſtra. Eſaię 43. percuſsit eum propter iniquitates noſtras.

SECVNDO cogitandus eſt finis uictimæ Chriſti, qui eſt ut nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. 1. Iohan. 1. Sanguis Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. Iohan. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

TERTIO, ex præſtantia huius victimæ cogitandum eſt, quantum neceſſe eſt fuiſſe iram Dei aduerſus peccatum, quæ non potuit hoſtijs expiari niſi hoſtia filij Dei unigeniti.

QVARTO cogitanda eſt maxima miſericordia Dei, qui uoluit nos miſeros peccatores in gratiam recipere propter filij ſatisfactionem,

QVINTO cogitandus eſt ingens amor filij Dei, qui natura humana aſſumpta uoluit fieri uictima pro nobis & in ſe diriuare iram Dei, & iuſticiæ Dei crucis ſupplicio ſatisfacere. Hæc omnia uult nos cogitare filius Dei, cum iubet ut hæc cœna fiat in ſui recordationem.

Cum hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei naſcitur cõtritio, ex cogitatione miſericordię & piacularis uictimę fides: ex quibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

gratiarum actio, confeſsio, patientia & aliæ virtutes, de quibus hæc cœna nos admonet.

Breuiter vt ipſe filius Dei nobiſcum fœdus facit quòd nos clementer recipiat: Ita nos viciſsim cum ipſo fœdus facimus, quòd ei credamus & beneficia eius grati accipiamus: quod vt verè faciamus donet nobis huius cœnę inſtitutor Iesvs Christvs, cui cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria in ſæcula, AMEN.

*

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, IVXTA ORDINEM HISTORIÆ CONCINNATA, EX COLLATIONE QVATVOR EVANGELISTARVM.

ET cum hymnũ ceciniſſent, egreſſus Iesvs ibat, ut ſolitus erat trans torrentem Cedron in montem oliuarũ. Secuti ſunt autem illum & diſcipuli. Tunc dicit illis, Omnes uos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem ſurrexero, præcedam uos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus ait illi,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

illi, Et ſi omnes ſcandalum paſsi fuerint in te, ego tamen nunquam ſcandalum patiar. Ait illi Ieſus, Amen dico tibi, quod hodie in nocte hac priuſquam bis gallus cecinerit, ter abnegabis me. At ille uehementius dicebat, Immo ſi me oportuerit commori tibi non te abnegabo. Similiter autem & omnes diſcipuli dicebant.

Tunc uenit Ieſus cum illis in uillam quæ dicitur Gethſemani, ubi erat hortus in quem introiuit ipſe & diſcipuli eius. Nouerat autē & Iudas proditor eius locum, quia frequenter Ieſus conuenerat illuc cum diſcipulis ſuis. Tunc Ieſus ait illis, Sedete hic donec uadam & orem illic. Et aſſumpto ſecum Petro & Iacobo & Iohanne duobus filijs Zebedæi, cœpit expaueſcere, dolere & grauiter angi. Et dicit illis, Triſtis eſt anima mea uſq; ad mortem. Manete hic & uigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem. Et progreſſus puſillum ab eis ferme ad iactum lapidis, poſitisq; genibus, procidit in faciem ſuam proſtratus in terram, & orauit, ut ſi poſsibile eſſet tranſiret à ſe hora, dicens: Abba, pater mi, omnia poſsibilia ſunt tibi, ſi poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte, uerumtamen non ſicut ego uolo, ſed ſicut tu. Et uenit ad diſcipulos & reperit eos dormientes,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

& dicit Petro: Simon dormis? Adeo non potuiſtis una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ut ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, ſed caro infirma. Rurſus altera uice abijt & orauit, dicens: Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire â me, niſi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et reuerſus inuenit illos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neq; ſciebant quid reſponderent. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio eundem ſermonem, dicens: Pater, ſi uis, transfer calicem hunc à me, uerumtamen non mea uoluntas, ſed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixius orabat. Et erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentes in terram. Et cum ſurrexiſſet à deprecatione ueniſſetque ad diſcipulos ſuos, reperit eos dormientes præ mœſtitudine. Et ait illis: Dormite poſthac & requieſcite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropinquauit qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuo adhuc eo loquente, ecce Iudas unus è duodecim, accepta cohorte &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

miniſtris à pontificibus ac Phariſæis & ſenioribus & ſcribis, antecedens turbam multam, uenit illuc cum laternis ac facibus cum gladijs & fuſtibus. Dederat autem hic proditor commune ſignum illis, dicens: Quemcunque oſculatus fuero is eſt, comprehendite illum, & abducite cautè. Ieſus itaque ſciens omnia quæ uentura erant ſuper ſe, proceſsit ac dixit eis: Quem quæritis? Reſponderunt ei: Ieſum Nazarenum. Dicit eis Ieſus, Ego ſum. Stabat autem & Iudas qui prodebat eum cum ipſis. Vt ergo dixit eis, ego ſum, abierunt retrorſum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Ieſum Nazarenum. Reſpondit Ieſus, Dixi uobis quod ego ſim. Si ergo me quæritis, ſinite hos abire, ut impleretur ſermo quem dixerat: Ex ijs quos dediſti mihi non perdidi quenquam. Et appropinquauit Ieſu Iudas, ut oſcularetur eum, confeſtimque accedens dixit: Rabbi aue, ac deoſculatus eſt eum. Dixitque illi Ieſus: Amice ad quid ades? Iuda, oſculo filium hominis prodis? Tunc acceſſerunt & manus ſuas iniecerunt in Ieſum, & comprehenderunt eum. Videntes autem ij qui circa ipſum erant quod futurum erat, dixerunt ei: Domine percutiemus ne gladio? Simõ ergo

Petrus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Petrus cum haberet gladium, eduxit eum, & percuſsit ſummi ſacerdotis ſeruum, & abſcidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen ſeruo Malchus. Reſpondens autem Ieſus, ait, Sinite hucuſque. Et ait Petro: Immitte gladium tuum in uaginam. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quòd non poſſum nunc rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquã duodecim legiones Angelorum? an non bibam calicem quem dedit mihi Pater? Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ? quia ſic oportet fieri. Et cum tetigiſſet auriculam ſerui, ſanauit eum. In illa autem hora dixit Ieſus ad eos qui uenerant ad ſe, principes ſacerdotum & magiſtratus templi & ſeniores. Tanquam ad latronem exiſtis cum glandijs & fuſtibus ad comprehendendũ me, quotidie apud uos ſedebam docens in templo, & non extendiſtis in me manus. Sed hæc eſt hora illa ueſtra & poteſtas tenebrarum, ut impleantur ſcripturæ. Hoc autem totum factũ eſt ut complerentur ſcripturæ Prophetarũ. Tunc diſcipuli omnes relicto eo fugerunt. Et unus quiſpiam adoleſcentulus ſequebatur illum, amictus ſindone ſuper nudum, & comprehendunt illum adoleſcentuli. Ille uero relicta ſindone, nudus effugit ab illis.

Cohors igitur & tribunus ac miniſtri Iudæorũ comprehenſum Ieſum ligauerunt, & abduxerunt eum ad Annam primum. Annas erat ſocer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas is qui conſilium dederat Iudæis quòd expediret unum hominem mori pro populo. Et duxerunt eũ ad Caipham pontificem, id eſt, principem ſacerdotum, ubi omnes ſummi ſacerdotes, ſcribæ & ſeniores conuenerant. Sequebatur autem Ieſum eminus Simon Petrus & alius diſcipulus uſque ad atrium pontificis: Diſcipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Ieſu in atrium pontificis. Petrus autem ſtabat ad oſtium foris. Exiuit ergo diſcipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit oſtiariæ, & introduxit Petrum. Stabant autem ſerui & miniſtri, qui prunas congeſſerant inferius in medio aulæ, quia frigus erat, & calefaciebant ſe. Erat autem cum eis & Petrus ſtans & calefaciens ſe, ut uideret finem. Ancilla ergo ſummi ſacerdotis, quæ erat oſtiaria, ad lumen Petrum ſe calefacientem intuita, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Ieſu eras, Num & tu ex diſcipulis es hominis iſtius? At ille abnegauit coram omnibus dicens: Mulier, non ſum, Non noui illum, neque ſcio, quid dicas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis & de doctrina ipſius. Reſpondit ei Ieſus: Ego palam locutus ſum mundo. Ego ſemper docui in ſynagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus ſim ipſis. Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cũ dixiſſet, unus aſsiſtens miniſtrorũ dedit alapam Ieſu, dicens: Siccine reſpondes pontifici? Reſpondit ei Ieſus: Si male locutus ſum teſtare de malo, ſin bene, cur me cædis? Miſerat eum Annas uinctum ad Caipham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in ueſtibulo & calefaciebat ſe. Et puſillum poſt primã negationem, cum exiret ad ueſtibulum gallus cecinit, & uidit eum altera ancilla, & rurſum cœpit dicere ijs qui aſtabant ibi: Et hic erat cum Ieſu Nazareno. Dicunt ergo ei, Num & tu ex diſcipulis eius es? Et alius dixit, Et tu de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens: Homo, nõ ſum: ſed neq; noui hominem. Et poſt puſillũ, interuallo interiecto fere unius horæ, alius quidã affirmabat cũ ijs qui aſtabant, dicens: Vere & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifeſtum facit. Dicit ei unus ex ſeruis pontifi-

pontificis, cognatus eius cuius abſciderat Petrus auriculam, Nonne ego te uidi in horto cum illo? Tunc cœpit execrari ac deierare, non noui hominem iſtum de quo dicitis. Et continuo adhuc illo loquente gallus iterũ cecinit. Et conuerſus Dominus intuitus eſt Petrum. Et recordatus eſt Petrus uerbi Domini Ieſu, qui dixerat ei, Priusquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egreſſus foras fleuit amare.

Principes autem ſacerdotum & ſeniores & totum concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, ut morti eum traderent, & non inueniebant etiam cum multi falſi teſtes acceſsiſſent, non enim erant ſatis idonea teſtimonia. Nouiſsime autem uenerunt duo falſi teſtes, & teſtimonium falſum ferebant aduerſus illum, dicentes: Nos audiuimus eũ dicentem: Ego poſſum diruere & diruam templum hoc Dei, quod eſt manibus factum, & tribus diebus aliud ſine manibus factum extruam. Et ne ſic quidem ſatis idonea erant teſtimonia illorum. Et ſurgens ſummus ſacerdos in medium, interrogabat Ieſum, dicens: Nihil reſpondes? Cur iſti aduerſum te dicunt teſtimonia? Ieſus autem tacebat, neque quicquam reſpondebat. Rurſus princeps ſacerdotum interrogauit &

dicit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dicit illi: Tu es ille Chriſtus filius benedicti?
Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis an tu ſis Chriſtus filius Dei. Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti, ego ſum. Verumtamen dico uobis: Amodo uidebitis filium hominis ſedentem à dextris uirtutis, & uenientem in nubibus cœli. Tunc princeps ſacerdotum diſſcidit ueſtimenta ſua, dicens: Blaſphemauit, qd inſuper egemus teſtibus? Ecce nunc audiſtis blaſphemiam eius, quid uobis uidetur? Illi uero omnes condemnauerunt eũ, dicentes: Reus eſt mortis. Tunc uiri qui tenebant Ieſum, illudentes ei, expuerũt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt. Alij uero cum obtexiſſent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt, maxime ſerui, dicentes: Vaticinare nobis Chriſte, quis eſt ille qui te percuſsit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Mane autem facto conuenerunt omnes principes ſacerdotum & ſcribæ ſenioreſque populi ac totum concilium, & inierunt conſilium aduerſus Ieſum ut eũ morti traderent. Et duxerunt eum in concilium ſuum, dicentes: Num tu es ille Chriſtus? Dic nobis. Et ait illis: Si uobis dixero, nõ creditis: quod ſi etiam interrogauero, nõ reſpondebitis mihi neq; dimittetis. Ex hoc tempore erit filius

hominis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

hominis ſedens à dextris uirtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me eſſe. At illi dixerunt: Quid adhuc deſideramus teſtimonium? Ipſi enim audiuimus ex ore eius. Et ſurgens uniuerſa multitudo eorum uinctum abduxit Ieſum à Caipha in prætoriū, tradiditq; Pontio Pilato præſidi. Erat autem adhuc mane.

Tunc uidens Iudas qui eum tradiderat quod damnatus eſſet, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu uidebis. Et proiectis argenteis in templo, receſsit, & abiens laqueo ſe ſuſpendit: Suſpenſus autem crepuit medius, & effuſa ſunt omnia uiſcera eius. Principes autem ſacerdotū acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum. Et innotuit omnibus habitantibus Hieroſolymæ, ita ut appellaretur ager ille lingua illis uernacula Akel dama, hoc eſt, ager ſanguinis, uſque in hodiernum diem. Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Ieremiam Prophetam dicentem: Et ac-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ceperunt triginta argenteos precium æſtimati, quem æſtimatum emerunt à filijs Iſrael, & dederunt es in agrum figuli, ſicut cõſtituit mihi Dominus. Iudæi autem non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, ſed ut ederent paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit: Quam accuſationem adfertis aduerſus hominem hunc? Reſponderunt & dixerunt ei, Si nõ eſſet hic nocens, haudquaquam tibi tradidiſſemus eum. Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum uos, & ſecundum legem ueſtram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt ſermo Ieſu impleretur quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter accuſare ſummi ſacerdotes & ſeniores de multis, dicentes: Hunc deprehendimus euertentẽ gentem, ac uetantem tributa dare Cæſari & dicentẽ ſe Chriſtũ regem eſſe. Introiuit ergo iterum in pretorium Pilatus, & uocans Ieſum interrogauit eum, dicens: Tu es ille rex Iudæorum? Reſpondit Ieſus ſtans ante eũ: A temetipſo hoc tu dicis, an alij dixerunt tibi de me? Reſpondit Pilatus: Num ego Iudæus ſum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid feciſti? Reſpondit Ieſus.

ſus. Regnum meum non eſt ex hoc mundo.
Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, mini-
ſtri mei utiq; decertarēt, ne traderer Iudęis.
Nunc autem regnum meum non eſt hinc.
Dixit itaq; ei Pilatus. Ergo rex es tu? Re-
ſpondit Ieſus. Tu dicis: Ego ſum Rex. Ego
in hoc natus ſum & ad hoc ueni in mundum
ut teſtimonium feram ueritati. Omnis qui
eſt ex ueritate audit uocem meam. Dicit ei
Pilatus: Quid eſt ueritas? Et cum hoc dixiſ-
ſet, iterum prodijt ad Iudæos, & dicit eis:
Ego nihil inuenio noxæ in hoc homine. Et
cum accuſaretur à principibus ſacerdotum
& ſenioribus, nihil reſpondit. Pilatus autem
rurſum interrogauit illum, dicens: Non re-
ſpondes quicquā? Ecce q̃ multa dicunt ad-
uerſum te teſtimonia, non audis? Et non re-
ſpondit ei ad ullum uerbum, ita ut miraretur
præſes uehementer. At illi inualeſcebant,
Commouit populum, docens per uniuerſam
Iudæam, exorſus à Galilæa uſq; ad hunc lo-
cum. Pilatus autē audita mentione Galilææ,
interrogauit, num homo Galilæus eſſet. Et
ut cognouit quod ad Herodis ditionem per
tineret, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe
Hieroſolymis erat per id tempus.

Herodes autem uiſo Ieſu gauiſus eſt
ualdè. Tenebatur enim multo iam tem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

pore cupiditate uidendi illum, eo quod audiret multa de eo, & ſperabat ſe ſignum aliquod uiſurum ab eo fieri. Interrogabat autē eum multis ſermonibus. At ipſe nihil ei reſpondebat. Stabant autem principes ſacerdotum & ſcribæ acriter accuſantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus ſuis. Cumque illuſiſset, indutum ueſte alba, remiſit ad Pilatum. Et facti ſunt amici inter ſe Pilatus & Herodes in eodem die, nam antea ſimultates inter eos interceſſerant.

Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum ac magiſtratibus & plebe, dixit ad illos, Obtuliſtis mihi hunc hominem quaſi auertentem populum, & ecce ego coram uobis interrogans, nullum crimen inuenio in homine iſto, ex his de quibus accuſatis eum, ſed ne Herodes quidem. Nam remiſi uos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum eſt ei. Emendatum ergo illum dimittam.

In feſto autem neceſſe habebat & conſueuerat præſes turbæ dimittere unum uinctum quemcunque poſtulaſſent. Habebat autem tunc uinctum inſignem, uidelicet latronem, qui dicebatur Barrabbas, qui cum ſeditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cerem, qui per ſeditionem quandam in ciuitate factam homicidium patrauerant. Et cũ acclamaſſet turba, cœpit flagitare ut faceret quemadmodum ſemper fecerat ipſis. Itaq; congregatis illis reſpondit Pilatus, Conſuetudo eſt uobis ut unum dimittam uobis in Paſcha. Vtrum ergo uultis dimittam uobis, Barrabam, an Ieſum regem illum Iudæorum qui dicitur Chriſtus? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidiſſent illum ſummi ſacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum uxor eius, dicens: Nihil tibi cum iuſto illo, multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Principes autem ſacerdotum & ſeniores concitauerunt turbas, perſuadentes ut ſibi potius dimitti peterent Barrabbam, Ieſum uero perderent. Reſpondens autem præſes ait illis: Vtrum uultis uobis è duobus dimittã? Et exclamauit ſimul uniuerſa turba, dicens: Tolle hunc & dimitte nobis Barrabbam. Iterũ autem Pilatus locutus eſt ad eos, uolens dimittere Ieſum, & ait: Quid igitur uultis faciam Ieſu, quẽ dicitis regem Iudæorum? At illi rurſum clamauerunt omnes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit? Nullum crimen capitale comperio in eo. Caſtigatum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ergo dimittam illum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Et inſtabant uocibus magnis poſtulantes ut crucifigeretur. Et inualeſcebant uoces eorum ac ſummorum ſacerdotum.

Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum & flagellauit. Milites autem præſidis abduxerunt eum intro in atrium quod eſt prætorium, & conuocant ad eum totam cohortem, exutumque induunt purpura ſiue chlamide coccina, & plectentes coronam de ſpinis imponunt capiti eius, dantque harundinem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt ſalutare, dicentes: Aue rex Iudæorũ: Et dabant ei alapas. Et cum expuiſſent in eum, acceperunt harundinem & percutiebant caput eius, & poſitis genibus adorabant illum.

Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco eum uobis foras ut cognoſcatis quod nullã cauſſam in eo inuenio. Exiuit ergo Ieſus foras geſtans ſpineam coronam & purpureum pallium, Et dicit eis: Ecce homo. Cum ergo uidiſſent eum pontifices & miniſtri clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum uos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo cauſſam. Reſponderunt ei Iudæi, Nos legem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

gem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori, quia filium Dei ſe fecit. Cum ergo audiſſet Pilatus hunc ſermonem magis timuit. Et ingreſſus eſt iterum in prætoriū, & dicit ad Ieſum, Vnde es tu? Ieſus autem reſponſum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Neſcis quod poteſtatem habeam crucifigendi te, & poteſtatem habeam abſoluendi te, Reſpondit Ieſus, Non haberes poteſtatem aduerſus me ullam, niſi tibi datum eſſet è ſupernis, propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ex eo quærebat Pilatus abſoluere eum. Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc abſolueris non es amicus Cæſaris. Quiſquis ſe regem facit contradicit Cæſari.

Pilatus autem cum audiſſet hunc ſermonem, produxit foras Ieſum, ſeditq; pro tribunali in loco qui dicitur lithoſtrotos, Hebraice autē Gabbata. Erat autem paraſceue paſchæ hora ferme ſexta, Et dicit Iudæis, Ecce rex ueſter. Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem ueſtrū crucifigam? Reſponderunt pontifices, Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergo Pilatus uidens quod nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, uolens turbæ facere ſatis, adiudicauit ut fieret quod illi poſtula

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

bant. Et accepta aqua abluit manus coram populo, dicens: Innocens ego ſum à ſanguine huius iuſti, uos uidebitis. Et reſpondens uniuerſus populus dixit, Sanguis eius ſuper nos & ſuper filios noſtros.

Dimiſit autem illis Barrabbã, qui propter ſeditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem popoſcerant. Ieſum autem flagellatum & illuſum tradidit arbitrio illorum ut crucifigeretur.

Accipientes autem Ieſum milites, exuerunt eum purpura, & induerunt eum ueſtibus proprijs & abduxerunt eum baiulantem ſuam crucem ut crucifigerent. Exeuntes autem inuenerunt quendam prætereuntem, hominem Cyrenæum, nomine Simonem, uenientem ex agro, Patrẽ Alexandri & Rufi. Hunc apprehendentes coegerunt, ut tolleret crucem eius. Et impoſuerunt illi crucem, ut portaret poſt Ieſum. Sequebatur autem illum multa turba populi ac mulierum quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuerſus autem ad illas Ieſus dixit: Filiæ Hieruſalem nolite flere ſuper me, ſed ſuper uobis ipſis flete & ſuper filijs ueſtris. Quoniã ecce uenient dies in quib. dicent. Beatæ ſteriles & ventres qui nõ genuerunt & ubera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cere montibus, cadite ſuper nos, & collibus, operite nos, quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinoroſi, ut interficerentur.

Et ducunt eum in locum qui dicitur hebraice Golgatha, quod eſt ſi interpreteris, caluariæ locus. Et ibi dederunt ei acetum ſiue myrrhatum uinum cũ felle mixtum bibere. Et cum guſtaſſet, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgatha, & cũ eo duos latrones, unum à dextris & alterum à ſiniſtris eius, medium autem Ieſum, Et impleta eſt ſcriptura quæ dicit: Et cum iniquis deputatus eſt. Erat autem hora tertia dum crucifixerunt eum.

IESVS autem dicebat, Pater remitte illis neſciunt enim quid faciant.

Scripſit autem & titulum Pilatus, id eſt, inſcriptionem cauſæ illius, & poſuerunt ſuper crucem ad caput Ieſu, Erat autẽ ſcriptum: IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM, Hunc ergo titulum multi Iudęorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, ubi crucifixus eſt Ieſus: Et erat ſcriptum literis Hebraicis Græcis & latinis. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli ſcribere: Rex Iudæorum, ſed quod ille dixerit: Rex ſum Iu-

dæorum. Reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi, ſcripſi.

Milites ergo cum crucifixiſſent Ieſum, acceperunt ueſtimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, & tunicam. Erat autem hæc tunica inconſutilis, à ſummo contexta per totum. Dixerunt ergo inter ſe, Ne ſcindamus eam, ſed ſortiamur de illa cuius ſit, ut ſcriptura impleretur quæ ſcripta eſt per Prophetam, dicens: Partiti ſunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meam miſerunt ſortem. Sedentes autem ſeruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus ſtabat ſpectans.

Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria uxor Cleophæ & Maria Magdalene, Cum uidiſſet ergo Ieſus matrem ac diſcipulum aſtantem, quem diligebat, dicit matri ſuæ, Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit diſcipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſua.

Qui autem præteribant, conuitia iaciebant in eum, mouentes capita ſua, & dicentes, Væ qui demoliris templum & in tribus diebus extruis. Serua temetipſum. Si filius Dei es, deſcende de cruce. Similiter & ſummi ſacerdotes illudentes inter ſeſe cum ſcribis &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

bis & ſenioribus & populo dicebant, Alios ſeruauit, ſeipſum ſeruare non poteſt. Si hic eſt ille Chriſtus, rex Iſrael, ille Dei electus ſeruet ſeipſum deſcendatque nunc de cruce, ut uideamus & credamus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc ſi uult eum. Dixit enim, Filius Dei ſum. Idipſum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant conuitiantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, atque dicentes, Si tu es rex ille Iudæorũ, ſaluum te fac. Vnus autem de his qui pendebant facinoroſorum, conuitia dicebat in eũ, dicens: Si tu es Chriſtus teipſum ſerua & nos. Reſpondens autem alter, increpabat eum, dicens: Ne tu quidem times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iuſte, nam digna factis recipimus, hic uero nihil mali geſsit. Et dicebat ad Ieſum, Domine memento mei cum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo.

Ab hora uero ſexta tenebræ factæ ſunt ſuper uniuerſam terram uſque ad horam nonam, & obſcuratus eſt ſol. Et circa horam nonam clamauit Ieſus uoce magna, dicens: Eli, eli lamma azabthani? quod eſt, ſi quis interpretetur, Deus meus, deus meus cur de-

ſeruiſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſeruiſti me? Quidam autem illic ſtantium cũ audiſſent dicebant: Ecce Heliam uocat iſte. Sciens autem Ieſus quod omnia iam conſummata eſſent, ut conſummaretur ſcriptura, dicit, Sitio. Vas igitur erat poſitum aceto plenum, & continuo accurrens unus ex eis, cũ acceptam ſpongiam impleſſet aceto & hyſopo, impoſuit harundini, obtulitq; ori eius ut biberet, & cum cæteris dicebat, Sinite, Videamus an ueniat Helias ad deponendũ eum. Cum ergo accepiſſet Ieſus acetum, dixit Conſummatum eſt. Et iterum clamauit uoce magna, dicens: Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. Et cum hæc dixiſſet inclinato capite tradidit Spiritum.

Et ecce uelum templi ſciſſum eſt medium in duas partes à ſummo uſq; ad imum, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt, & monumenta aperta, & multa corpora ſanctorum qui dormierant ſurrexerunt, & egreſsi è monumentis poſt reſurrectionem eius, uenerũt in ſanctã ciuitatem & apparuerunt multis.

Centurio autem qui aſtabat ex aduerſo illi, & qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum, uidentes quod ſic emiſſo clamore expiraſſet, uiſoque terræmotu, & his quæ facta fuerãt, timuerunt ualde & glorificauerunt Deum, dicentes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dicentes. Vere hic homo iuſtus erat & filius Dei. Et omnes turbæ eorum qui ſimul acceſſerant ad ſpectaculum iſtud, & uiderant quæ contingebant, percutientes pectora ſua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procul, & multæ mulieres quæ ſecutæ erant eum à Galilæa, hæc uidentes. Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi parui & Ioſe mater, & Salome mater filiorum Zebedæi, quæ etiam, cum eſſet in Galilæa, ſecutæ fuerant illum, & miniſtrauerant ei, aliæque complures quę ſimul à Galilęa aſcenderant cum eo Hieroſolymam.

Iudæi ergo, quoniam paraſceue erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum ut frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura & alterius qui crucifixus eſt cum eo, Ad Ieſum autem cum ueniſſent, ut uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, ſed unus militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Et qui uidit teſtimonium perhibuit, & uerum eſt teſtimonium eius. Et ille ſcit quod uera dicit, ut & uos credatis. Facta ſunt enim hæc ut ſcriptura impleretur, Os

non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

non comminuetis ex eo. Et rurſus alia ſcriptura dicit, Videbunt in quem pupugerunt.

Poſt hæc autem cum ueſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue quæ præcedit ſabbatum, uenit Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorum, uir diues, ſenator & bonus & iuſtus, qui non conſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumpta audacia ingreſſus eſt ad Pilatum, & petijt ab eo, ut tolleret corpus Ieſu. Pilatus autem admiratus eſt ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus IESV ipſi Ioſeph, iubens reddi illum. Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui uenerat primum ad Ieſum nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes, ad libras ferme centũ. Acceperunt ergo corpus Ieſu depoſitum, & inuoluerunt illud in ſindone munda, obuinxeruntque lintheis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autem in eo loco, ubi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum Ioſeph nouum, quod is exciderat in Petra, in quo nondum quiſ-

quiſquam poſitus erat. Ibi ergo, quia paraſceue erat Iudæorum & ſabbatum illuceſcebat, quod in propinquo eſſet monumentũ, poſuerunt Ieſum. Et aduoluto ſaxo ingenti ad oſtium monumenti, abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalene & Maria Ioſe ſedentes contra ſepulchrum & aliæ mulieres, quæ & ipſæ uenerant cum Ieſu de Galilæa, ſpectantes, ubi & quemadmodum poſitum erat corpus eius.

Reuerſæ uero parauerunt aromata & unguenta, ac ſabbato quidem quieuerunt ſecundum præceptum.

Poſtero autem die quæ ſequitur poſt paraſceuen, conuenerunt principes ſacerdotum & Phariſæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati ſumus, quod impoſtor ille dixit adhuc uiuens, Poſt tres dies reſurgam. Iube ergo muniri ſepulchrum uſque in diem tertium, ne quando ueniant diſcipuli eius & furentur eum, dicantque plebi ſurrexit à mortuis & erit nouiſsimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis cuſtodiam. Ite, munite ſicut ſcitis. Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum obſignato lapide, adhibitis cuſtodibus.

✻

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

CVm nullum opus ſit magis admirandũ, quam opus redemptionis, quæ eſt Paſsio & mors Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuxta dictum Petri in prioris primo: Non redempti eſtis caducis rebus auro & argento: ſed precioſo ſanguine agni immaculati & incontaminati, nempe Ieſu Chriſti, decet nos chariſsimi fratres & ſorores, ſummo ſtudio incumbere, ut huius mirandi operis hiſtoriam cognoſcamus, præſertim cum nobis commendatur in Articulis fidei noſtræ, vbi profitemur nos credere in filium dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus & mortuus &c. idq; in eũ finem, vt ex notitia Hiſtoriæ, in nobis fides per ſpiritum ſanctum excitetur: unde fiat, vt huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.

Cæterum quò diſtinctius & clarius de hoc admirando opere dicere poſsim: diuidam totã doctrinam de paſsione Domini in tres locos ſeu Articulos, qui ſunt:

I. Quotupliciter Dominus eſt paſſus.
II. Paſsionis Domini æſtimatio & fructus.
III. Pia & ſalutaris meditatio Paſsionis Domini.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri ſatisfactio pro vtroq,, Dominus noſter Ieſus Chriſtus paſſus eſt & anima & corpore; Idcirco dicam de vtriuſq; paſsione, animæ videlicet & coporis Domini.

Quòd ſit in anima paſſus, teſtatur ipſe & voce & ſigno. Voce cum dicit: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: & in cruce: Deus meus Deus meus cur deſeruiſti me. Huc pertinet & Prophetia Dauid de Chriſto: Dolores inferni circumdederunt me, id eſt, maximis doloribus afficiebar. Signo teſtatur dolorem apud ſepulchrum Lazari Iohan.11. & in horto. Apud ſepulchrum cum cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum & generis humani miſeriam: Nam omnes dolores animi, quos perpeſſus eſt Chriſtus 33. annis uſq; ad mortem eius, ſunt pars paſsionum quibus afficiebatur filius Dei. In horto teſtatur maximam fuiſſe animæ ſuæ triſticiam, dum præ doloris acerbitate ſudauerit ſanguineas guttas. Naturale quidem eſt, quòd homo lachrimetur & ſudet interdum in ingenti dolore, audito ſubitaneo malo: ſed nullus vnquàm inuentus fuit, qui ſudorem ſanguineum præ dolore ſudauerit: nemo enim tantum dolorem ſuſtinere poſſet.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Si quæritis cauſas huius ingentis doloris, ſcitote non vnam eſſe, ſed multas: quarum hæ ſunt præcipuæ.

Prima: cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximæ miſeriæ, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

Secvnda: cogitatio iræ Dei, quam ipſe ſuſtinere debuit propter peccata noſtra quæ in ſe recepit. Tametſi enim ipſe fuit immunis ab omni peccato: tamen in ſe recepit reatum peccatorum totius mundi. Vnde Iohannes: Agnus Dei tollit, id eſt, in ſuo corpore geſtat, peccata mundi, ſenſit igitur verè filius Dei iram Patris: qui ſenſus tantum dolorem in ſanctiſsima anima excitauit quòd ſanguinem ſudauerit.

Tertia: cogitatio ſupplicij, quod in ſanctiſsimo ſuo corpore mox ſequenti die, ſe perpeſſurum præuidit, & contumeliæ qua afficeretur.

Qvarta: cogitatio ingratitudinis maximæ partis orbis terrarum. Præuidit enim fore quòd multi ſapientes, multi potentes, & alij omnino eſſent hoc ſuum ſupplicium pro illis redimendis ſuſceptum aſpernaturi, imò ſe & ſuos perſecuturi: præuidit etiam quòd maxima

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

maxima pars eorum, qui Chriſtianum nomen portant, ſuis ſceleribus effecturi eſſent, vt hoc ſuo beneficio ſe ipſi ingrati priuarent. Hæ quatuor cauſæ acerbiſsimum dolorem in corde Chriſti excitarunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quò ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc ſint breuiter dicta de animæ Chriſti cruciatu: nunc de corporis ſupplicio dicam. Etſi enim corporis ipſius cruciatus incepit in præſepi, quando matri Domini nullus erat locus in diuerſorio: & poſtea cum octaua à natiuitate ſua die, ſanguinem in circumciſione effudit: & deinde vſq; ad tempus, quo victima eſt factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo ſupplicio quod ſuſtinuit poſtremum. Etſi autem iam ex Hiſtoria, quam recitaui, facilè à quouis intelligi poteſt, quam varijs modis ſit afflictus in ſanctiſsimo ſuo corpore Dominus: tamen quod latè in Hiſtoria ſparſum eſt, in breuem ſummam contraham & diſtribuam pro ratione locorum, in quibus eſt affectus ſupplicio. Sunt autem hæc loca: hortus, domus Caiphæ, ſacerdotum conciliabulum, domus Herodis, prætorium, galgata, hoc eſt, locus extra vrbem, vbi ſumebatur ſupplicium de latronibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Quid paſſus eſt in horto? Oſculo traditus eſt: manus militum in eum iniectæ ſunt: comprehenſus eſt & vinctus: tanquam fur & latro abductus eſt; vbi & illũ omnes ipſius diſcipuli deſeruerunt.

Quid paſſus eſt in domo Caiphæ? Illuditur falſis teſtimonijs & conuicijs obruitur, & à miniſtro ſacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in concilio ſacerdotum? falſis teſtimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius, colaphis cæditur, obtecta facie percutitur, & iubetur vaticinari quis illum percuſſerit.

Quid patitur in domo Herodis? Contemptum tyranni & totius aulæ ipſius, & in extremi contemptus teſtimonium, indutum Ieſum veſte ſplendida remiſit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in prætorio? Illic accuſatur: producuntur aduerſus eum falſi teſtes: petitur ut crucifigatur: à militibus Pilati induitur purpura in maiorem contemptum: corona ſpinea imponitur capiti ipſius: datur arundo in dexteram eius; & genuflectione illuditur hoc ſcommate, Aue rex Iudæorum: expuebatur in faciem eius: dabantur illí alapæ: percutiebatur ſanctiſsimum caput eius fuſtibus; & tandem ad petitionem ſacerdotum & totius populi adiudicatur cruci, mortis generi contemptiſsimo.

Quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris ipſius lignum crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, vt ipſe inter eos maximè facinoroſus iudicetur: crucifixo datur vinum Myrrathum cum felle mixtum; & tandem in his grauiſsimis cruciatibus moritur. Hînc apparet quàm acerbum ſupplicium ſuſtinuerat filius Dei Domiuus noſter Ieſus Chriſtus.

Sed quarum rerum nos admonebit ſupplicij grauitas? ſanè multarum, & præcipuè quatuor.

PRIMVM enim magnitudo iræ Dei aduerſus peccatum conſpicitur: peccatum enim noſtrum ita prouocauerat iram Dei, vt non potuerit placari niſi per filium Dei, qui humana natura aſſumpta, noſtram vicem ſuſtinet & ſatisfacit iuſticiæ Dei.

SECVNDO hîc conſpicitur fœditas peccati: Nam pro delicti qualitate ſupplicia quoq; variant. Latro rota punitur; fur patibulo; homicida gladio: puer delinquens virga; verum filius Dei turpiſsimam mortem & execrabilem in lege Dei perpeſſus eſt: quare ſignificatur, quàm abominabile ſit peccatum in conſpectu Dei.

TERTIO conſpicitur hîc humiliatio filij Dei, qui infra omnes creaturas deiectus fuit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

qua humiliatione teſtatur amorē ſuū erga gen⁎ humanū, cuius redimendi cauſa tanta ſuſtinuit

QVARTO conſpicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum aduerſus ſibi miſſum ſaluatorem. Tametſi autem nihil eſt hîc factum præter conſilium Dei: Nam longè antea paſsio Chriſti eſt præfigurata & prædicta à ſanctis Dei Prophetis, vt Petrus dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, vt Dei conſilio obtemperarent: ſed ut ſuo odio ſatisfacerent. Ea enim eſt mundí natura, quòd eos qui ſua ſcelera acerbius reprehendunt, è medio ſublatos cupiat, quò licentius peccare liceat. Hæc ſint breuiter dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Vidimus qualis fuit Chriſti paſsio, nunc quod ſecundo loco promiſi, oſtendam quæ ſit paſsionis Chriſti æſtimatio coram Deo, & quis fructus inde proueniat.

Quæ eſt ergò eius æſtimatio coram Deo? Paſsio Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt ſacrificiū propitiatorium, in quo æternus filius Dei homo factus, & ſacerdos perpetuus à Deo conſtitutus, obtulit ſe per ſpiritum æternum æterno Patri, vt iſta ſua oblatione placaret iram Dei & ſatisfaceret pro culpa & pœna humani generis, vt omnes, qui in illum credunt & credituri ſunt, per eundem ſanctificentur ad vitam ęternam,

nam, iuxta illud Iohannis 17. pro illis ſanctifico me ipſum. Hinc patet quæ ſit æſtimatio paſsionis Domini, & quid fructus inde ad nos homines perueniat, modò in Chriſtum viua fiducia recumbamus. Chriſtus mediator inter nos & Deum conſtitutus, ſacrificio ſuo, id eſt, morte & paſsione placat iram Dei, ipſe ſacerdos ſeipſum offert Deo, idq; vt nos à reatu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; eſſe in hoc ſacrificio. 1. Sacerdos eſt ipſe Chriſtus. 2. Victima ſeu res quæ offertur eſt ipſe ſacerdos. 3. Deus eſt cui hoc ſacrificiū offertur. 4. Mundus eſt pro quo fit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus eſt, quòd hæc oblatio fidelibus tantum cedat in ſalutem.

Sed qui fieri poteſt ut unius Chriſti mors ſit ſatisfactoria pro totius mundi peccatis? Ecce agnus Dei, inquit Iohannes, qui tollit peccata mundi: nam ex indiuidua & ineffabili vnione diuinæ & humanæ naturæ in vna perſona eſt dignitas, æſtimatio & meritū infinitum omniū operum & paſsionū Chriſti. Cum ergò dicitur, filius hominis redemit nos per meritum paſsionis ſuæ, opus infiniti precij & valoris nominatur, quia is filius hominis, qui eſt paſſus, etiam eſt Deus. Itē mors hominis eſt ſatisfactio, quia eſt mors hoīs qui eſt deus. Obedientia filij hoīs eſt noſtra iuſticia, q̄a eſt obediētia hoīs, q̄ eſt de-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

filius hominis remittit peccata, quia eſt Deus. Caro Chriſti eſt cibus vitæ, quia eſt caro hominis, qui eſt Deus. Tametſi autem diuina natura in Chriſto non eſt Paſſa, ſed humana tantum, ut Petrus ait: Chriſtus eſt paſſus carne: tamen Paſsio eſt perſonæ, adeo vt quicquid contumeliæ factum eſt humanitati Chriſti, id totum in contumeliam perſonæ ceſſerit, iuxta illud: Dominum gloriæ crucifixerunt: vnde Eccleſia confitetur filium Dei paſſum eſſe, quia in humana natura aſſumpta eſt paſſus.

Quæ ſit æſtimatio paſsionis Domini corã Deo dictum eſt, & quis ſit eius fructus in genere; nunc autem quò fructus paſsionis Domini conſpiciatur melius, eum in partes diſtribuam; ſunt igitur hi fructus.

PRIMVS, Deo præſtita eſt obedientia. Philip. 2. Humiliauit ſeipſum factus obediens uſq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus eſt victus; In hoc (inquit Iohannes) apparuit Chriſtus, vt deſtruat opera Diaboli, iuxta primam promiſſionẽ; ſemen mulieris conteret caput ſerpentis.

TERTIVS, homo à peccatis ſaluatus eſt & iuſtificatus. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei qui tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum vt nos

fieremus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

fieremus iuſticia Dei in ipſo; hoc eſt, Chriſtum fecit pro peccato hoſtiam, vt ipſius iuſticia nos iuſtificemur coram Deo.

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentiũ, iuxta illud Epheſ. 2. ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit vtraq; unum & interſtitium maceriæ ſoluens inimicitias per carnem ſuam, legem mandatorum in decretis abolens, vt duos conderet in ſemetipſum in vnum nouum hominẽ, faciens pacem vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita eſt, Hoseæ 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter Chriſti uictima eſt noſtra redemptio. Nam eſt precium perſolutum pro nobis, quo Deus placatus eſt, homo redemptus, Diabolus uictus, atq; adeo omnia in cœlo & in terra uni capiti Chriſto ſubiecta ſunt Epheſ. 1.

DE TERTIO.

Pia & ſalutaris meditatio Paſsionis dominicæ ad ſex partes reuocari poteſt, quas Chriſtiani non tantum hoc tempore : verum toto ſuæ vitæ tempore meditari debent. Harum enim partium pia meditatio non ſolum confutat eos, qui in Papatu putant ſe ſatisfeciſſe officio, ſi toties dominicam orationem & ſalutationem Angelicam recitauerint, procumbentes coram idolis erectis in ſuperſti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tioſum cultum: verumetiam mirum in modum pios confirmat & conſolatur: proponam igitur ordine ſex partes huius meditationis.

PRIMA: veniet nobis in mentem quantum neceſſe ſit iram Dei fuiſſe ob peccatũ hominũ, quæ non potuit placari ullius creaturæ opere: ſed neceſſe fuerit vnigenitum filium Dei mori quò iram Dei hac iuſta pro peccato ſatisfactione ſoluta placaret.

SECVNDA: veniet nobis in mentem quàm immenſa & imperueſtigabilis fuerit miſericordia dei Patris, qui potius voluit filiũ vnigenitũ ſuſtinere acerbiſsimam mortem, quàm genus humanũ à ſe conditum perdere. Fortè cogites deũ potuiſſe alia ratione genus humanum liberaſſe. Tu quis es qui Deũ vis docere quid potuerit: cogita de iuſticia Dei & miſericordia ſimul: vt enim miſericordia mouit illum ad ſaluandum: ita iuſticia eum mouit ut fieret iuſta iniuriæ cõpenſatio. Homo peccauit, debuit ergo aut perire aut ſatisfacere: non autẽ potuit purus homo ſatisfacere iuſticiæ Dei, neq; debuit alius quàm homo: Sapientia ergo Dei hîc inuenit ex miſericordia remedium, ut filius Dei æternus fieret homo, quò & poſſet, quia Deus, & deberet, quia humanã naturã in ſe recepiſſet, ſatisfacere iuſticię Dei. Ita in Chriſti paſsione apparet mixta cum miſericordia iuſticia & vtramq; tẽperauit ſapientia.

TER-

TERTIA: veniet in mentem ſummus & inenarrabilis amor filij Dei erga genus humanum, qui voluit in ſe deriuare iram Patris ac ſuſtinere tam ignominioſam mortem: idque pro inimicis ſuis, vt Paulus teſtatur Rom. 5.

QVARTA: veniet tibi in mentem vera ratio, qua tibi poſsit applicari fructus paſsionis dominicæ vt tibi ſit ſalutaris. Fit autem hęc applicatio, verbo, fide, & Sacramento. Verbo offertur quaſi manu Dei beneficium paſsionis Domini, vbi & quoties prædicatur Euangeliũ Ieſu Chriſti, & miniſtri verbi vice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum paſsionis Domini oſtendunt. Deinde cũ ita offertur quaſi manu Dei beneficium paſsionis domini, debet fide recipi quaſi manu quadam hominis, quã fidem ſpiritus ſanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio: præterea Sacramẽto vtroq; baptiſmo & cœna Domini obſignatur, ac eius vis & vſus tanquã in tabellis pingitur, quemadmodũ heri audiuimus. Cum igitur recitas articulum fidei de paſſione Domini, firmiter ſtatue & certiſsimè crede, quòd pro te mortem filius Dei ſubierit, quod cum feceris, mortis Domini es particeps, adeo ut tota Chriſti obedientia tua ſit abſolutio à peccato & tua iuſticia. Eſt autẽ duplex obediẽtia in Chriſto cõſideranda, obediẽtia crucis &

obedientia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

obedientia legis, quæ eius erat perfecta impletio. Vt obedientia crucis eſt expiatio peccati: ita obedientia legis nobis imputatur in iuſticiam, Roma.5.

QVINTA: cum ita participes ſumus effecti paſsionis Domini per fidem, in mentem nobis veniet, qualisnam ſit ſors piorum in hac vita. Quemadmodū enim Chriſtus eſt Paſſus: Ita vult & reliquos pios pati, ut ſint conformes imaginis filij Dei: Vnde Paulus Roma.6. Ideo enim compatimur, ut unà cū illo glorificemur.

SEXTA: Veniet nobis in mentem quid Chriſtus à nobis, quos ſuo ſanguine redemit, requirat: nam cū iam ab ipſo redempti ſumus, debemus ei obedire. Quid vult ipſe? 1. vt renunciemus hoſti ipſius Diabolo. 2. vt fugiamus peccatum ne rurſus ſcientes & volentes Deum noſtris peccatis offendamus, 3. vt ſanctitati & pietati ſtudeamus & ſeruiamus illi in vero timore omnibus diebus vitæ noſtræ: quod ſi fecerimus finem fidei reportabimus ſalutem animarum æternam, quam donet nobis Deus pater per IESVM CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM AMEN.

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI EX COLLATIONE quatuor Euangeliſtarum concinnata.

CVM PRAETERISSET SABBAtum, Maria Magdalene, & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Salome, & Ioanna, & cæteræ quæ cũ eis erant, quæ uenerant cũ Ieſu de Galilæa, emerunt & parauerunt aromata, ut uenirent & ungerent Ieſum. Nam ſabbato quieuerant ſecundum præceptum.

Veſpera autem ſabbatorum quæ luceſcit in unam ſabbatorum, id eſt, mane profundo crepuſculo cum adhuc eſſent tenebræ primo die ſabbatorum, ueniunt exorto ſole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et ecce terræmotus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab oſtio, ſedebatque ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & ueſtimentum eius candidum ſicut nix. Præ timore autem eius concuſſi ſunt cuſtodes, & facti ſunt uelut mortui.

Mulieres

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Mulieres autem dicebant ad inuicem. Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Nam erat magnus ualde. Et cum reſpexiſſent, uident lapidem eſſe reuolutum à monumento, Et ingreſſæ in monumentũ non inuenerunt corpus Domini Ieſu. Currit ergo Maria Magdalena, ut hæc nunciet. Et factum eſt dum mulieres mente conſternatæ eſſent de hoc, quod non inueniſſent corpus Ieſu, ecce duo uiri ſteterunt iuxta illas in ueſtibus fulgurantibus. Cum expauiſſent autem & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas. Quid quæritis uiuẽtem cum mortuis? Non eſt hic, ſed reſurrexit. Recordamini ut dixerit uobis cum adhuc in Galilæa eſſet, dicens, quod oportuerit filiũ hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio reſurgere. Et recordatæ ſunt uerborum eius, & regreſſæ à monumento, nunciauerunt poſtea hæc omnia illis undecim & cæteris omnibus, Et dicebant ad Apoſtolos hæc, & uiſa ſunt apud illos ceu deliramentum uerba illarum, neque crediderunt illis. Cũ uero currit Maria Magdalena (ut dictum eſt) uenit ad Simonem Petrum & ad alterũ illum diſcipulum quem amabat Ieſus, & dicit illis, Suſtulerunt Dominum è monumento, & neſcimus ubi poſuerint eũ.

Surgens

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Surgens ergo Petrus exijt & ille alius diſcipulus, & uenerunt ad monumentum. Currebant autem duo ſimul, & ille alius diſcipulus præcucurrit citius Petro, uenitque prior ad monumentum, & cum ſe inclinaſſet, uidit poſita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus ſequens eum, & introiuit in monumentum, Et uidet linteamina ſola poſita, & ſudarium quod fuerat ſuper caput eius, non cũ linteaminibus poſitum, ſed ſeparatim inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiuit & ille alius diſcipulus qui uenerat prior ad monumentum, uiditque & credidit. Nondum enim nouerant ſcripturã, quod oportuiſſet eum à mortuis reſurgere. Diſcipuli ergo abierunt rurſus ad ſemetipſos. Et Petrus mirabatur, quod acciderat.

Maria autem ſtabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit ſe in monumentum, & uidet duos Angelos amictos albis ſedentes, unum ad caput & alterum ad pedes, illic ubi poſuerant corpus Ieſu. Dicunt ei illi, Mulier quid ploras? Dicit eis, ſuſtulerunt Dominum meũ, nec ſcio ubi poſuerant eum. Hæc cum dixiſſet conuerſa eſt retrorſum, & uidet Ieſum ſtantem, nec ſciebat ꝙ Ieſus eſſet, dicit ei Ieſus: Mulier

quid

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quid ploras? quem quæris? Illa exiſtimans quod hortulanus eſſet, dicit ei: Domine ſi tu aſportaſti eum, dicito mihi ubi poſueris eũ, & ego eum tollam, Dicit ei Ieſus: Maria, Conuerſa illa dixit ei: Rabboni, quod dicitur Magiſter. Dicit ei Ieſus: Noli me tangere, Nondum enim aſcendi ad patrem meum, Sed uade ad fratres meos & dic eis, Aſcendo ad patrem meum & patrem ueſtrum, & Deum meum & Deum ueſtrum. Hæc eſt illa Maria Magdalene, de qua Ieſus eiecerat ſeptem dæmonia, cui cum ſurrexiſſet apparuit primum, mane primo die ſabbati. Illa autem profecta renunciauit diſcipulis, qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, quod uidiſſet Dominum & ea dixiſſet ſibi. Et illi cum audiſſent quod uiueret ac uiſus eſſet ab illa, non crediderunt.

Ingreſſæ autem mulieres in monumentum, uiderunt adoleſcentem à dextris, amictum ſtola candida, & expauerunt. Erat autẽ Angelus Domini. At ille dicit eis: Nolite timere uos, ſcio enim quod Ieſum Nazarenum qui crucifixus fuit quæritis, Non eſt hic, ſurrexit enim ſicut dixit: Venite & uidete locum ubi poſuerant Dominum. Et abeuntes, cito dicite diſcipulis eius & Petro quod ſurrexit à mortuis, & ecce præcedit uos in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uos in Galilæam, illic eum uidebitis ſicut dixit uobis. Ecce dixi uobis. Et abeuntes celeriter fugerunt à monumento cum timore & gaudio magno & currebant ut renunciarent diſcipulis eius, Habebat autem illas tremor & ſtupor, neque cuiquam quicquam dicebant, timebant enim. Cum autem iſſent ad renunciandum diſcipulis eius, ecce Ieſus occurrit illis dicens: Auete. Illę autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, Ite renunciate fratribus meis ut eant in Galilæam, & ibi me uidebunt.

Quæ cum abiſſent ecce quidam è cuſtodibus uenerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ acciderant, Et congregati cum ſenioribus, conſilio habito, pecuniam copioſam dederũt militibus, dicentes: Dicite, Diſcipuli eius nocte uenerunt, & furati ſunt eum uobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos perſuadebimus ei, & ſecuros uos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti, & diuulgatus eſt hic ſermo apud Iudæos uſque in hodiernum diem.

ENARRATIO TEXTVS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

HOc feſtum ſummum omnium feſtorum eſt, in quo proponitur nobis Articulus de reſurrectione Domini ex mortuis, idque tertio die, iuxta ſcripturas, qui per ſuam glorioſam reſurrectionem, vt victor mortis, peccati, Diaboli: ita redemptor omnium, qui in ſe credere non recuſauerint, factus eſt. Solet autem in hoc feſto dici ex Hiſtoria reſurrectionis, de beneficio ſeu fructu eiuſdem & de vſu: quæ omnia hoc præſens Euangelium cõtinet: Narratur ab Angelo quòd Chriſtus reſurrexerit, Hæc eſt hiſtoriæ ſumma: iubentur mulieres non timere, Et eſt fructus huius beneficij: ac mulieres Chriſtũ excitatum quærunt, quarum exemplo nobis ſalutaris reſurrectionis Domini vſus commendatur: quare non fruſtra Paulus Timotheo ſcribens, ait: Memento quòd Ieſus Chriſtus reſurrexit à mortuis. Nam ut dicit idem Apoſtolus Roma. 10. ſi in corde tuo credideris, quòd Deus eum ſuſcitauit ex mortuis, ſaluus eris. Cæterum quò nobis hic Articulus fidei noſtræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione qui ſunt:

I. Quotuplex ſit probatio reſurrectionis dñi.
II. Cur tertia die reſurrexerit.
III. Quis ſit reſurrectionis Chriſti fructus.

DE PRIMO.

Triplici teſtimoniorũ genere confirmatur reſurrectio Domini: nam ſunt teſtimonia an-

tecedentia, coniuncta & conſequentia, de quibus ordine dicam.

Vt antecedentia teſtimonia reſurrectionis domini diligenter expendamus, admonet Chriſtus Lucæ 24. vbi ita ait: Sic ſcriptũ eſt, & ſic oportuit Chriſtum pati & reſurgere tertia die, & prædicari in ipſius nomine pœnitentiã & remiſſionẽ peccatorũ omnibus gentibꝰ. Sed vbi hoc ſcriptũ eſt? Ipſe reſpondit & ait: In Moſe, Prophetis & Pſalmis de me ſcriptũ eſt. Proinde in Moſe Prophetis & Pſalmis debemꝰ quærere teſtimonia antecedentia reſurrectionis Domini.

In Moſe eſt duplex genus teſtimoniorũ de reſurrectione Domini; Nã & claris dictis prænunciatur, et figuris multis adumbratur. Clara ſunt hæc dicta: ſemen mulieris conteret caput ſerpẽtis, id eſt, Chriſtꝰ diabolũ ſuperabit, quod nõ fieri potuit, niſi per reſurrectionẽ Chriſti ex mortuis: nã ſi Chriſtus manſiſſet in ſepulchro, diabolus victor fuiſſet Chriſti. Donec etenim iacuit in ſepulchro Chriſtus, nulla Chriſti victoria, id eſt, nullus triumphus erat; Verum dũ aperto ſepulchro prodijt de ſepulchro viuꝰ Dominus, ſe victorẽ ſathanæ & triumphatorẽ declarauit. Huc & illud dictũ pertinet; In ſemine tuo benedicẽtur oẽs gentes terrę. Vt ergo in morte maledictio; ita in vita Chriſti benedictio cõſpicitur. Adũbratur etiã figuris in Moſe. Adã

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

miens & poſtea excitatus, figura fuit morientis & reſurgentis Chriſti. Sic enim ait Auguſtinus: præfigurata eſt in protoplaſta Adam Chriſti reſurrectio, quia ſicut ille poſt ſoporem ſurgens Euam de latere ſuo fabricatam agnouit: ita Chriſtus è morte reſurgens, ex vulnere lateris ſui ædificauit Eccleſiam. Iſaac quoq; impoſitus rogo vt cremaretur, liberatus tamen per Angelũ, typus fuit Chriſti oblati in cruce, & poſtea è morte exempti virtute diuina. Ioſeph coniectus in carcerem & poſtea eductus ad ſummos honores figurabat mortem & reſurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; ſunt & dicta & figuræ de hac reſurrectione, de qua loquitur Iſaias cap. 53. Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Daniel aperte dicit Chriſtum occidendum, & tamen perpetuò regnaturum. Hoſeas quoq; dicit, tertia die viuificabit nos. Figuræ inter multas ſunt hæ. Sampſon obſeratis portis clauditur in ciuitate: Dominus obſignato clauditur monumento. Sampſon fractis ſeris ſubtractisq; portis ſecurus euadit: Chriſtus ruptis inferni poteſtatibus liber egreditur. Sicut perit nauis, niſi Ionas perditum detur: ita perit mundus, niſi Chriſtus patitur. Et ſicut Ionas fuit in ventre piſcis tribus

tribus diebus & poſtea in terram eiectus eſt: ita Chriſtus triduum in terra erat & poſtea uiuus de ſepulchro prodijt.

In Pſalmis quoq; ſunt teſtimonia & figuræ reſurrectionis Chriſti. Pſalmus 2. totus agit de regno & ſacerdotio Chriſti: Pſalmus 15. Non dabis ſancto tuo videre corruptionem. Pſal. 22. concionatur de paſsione Domini & reſurrectione. Pſal. 110. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & reſurrectionem Domini. Dauid toties fugiens & tandem ad regnum euectus, typus fuit humiliationis Chriſti & glorificationis per reſurrectionem. Huiuſmodi probationes mortis & reſurrectionis Domini, multæ ſunt in Moſe, Prophetis & Pſalmis, ſed pauca recitaui ob temporis anguſtiam. Huc accedit quod Chriſtus ſæpiſsimè præmonuit ſuos de ſua morte & reſurrectione.

Coniuncta teſtimonia ſunt etiam duplicia, nempe clara dicta & ſigna. In hoc Euangelio Angelus dicit: ſurrexit & non eſt hîc. Signum conſpicitur, vacuum ſepulchrum: terræmotus: oſtendit ſe Dominus primum Magdalenæ: Deinde pluribus Apoſtolis: tum 500. fratribus: & 40. diebus cum ſuis verſatur diſcipulis: & tandẽ multis conſpicientibus viſibiliter aſcendit in cœlum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Conſequentia teſtimonia ſunt etiam duplicia, vox Apoſtolorum, ac totius Eccleſiæ vox confitentis Chriſtum ſuum Dominum & mediatorem. Deinde ſunt ſigna quoq;. Internum eſt ſpiritus Chriſti in corde credentiũ qui illis teſtimonium reddit, quòd Chriſtus viuat. Externa ſigna ſunt Baptiſmus & cœna: nam Baptiſmo figuratur mors, ſepultura, reſurrectio Chriſti, vt Paulus docet Roma. 7. cœna Domini quoq; reſurrectionem Chriſti nobis cõmendat. His teſtimonijs antecedentibus, coniunctis et conſequentibus, qui non credit, olim videbit iudicem in nubibus venturum, quem hîc in terra non agnouit ſaluatorem.

DE SECVNDO.

Cur tertia die ſurrexit? Cur non diſtulit ad extremum diem, vt nos vnà cum illo ſurgeremus? Tertia die reſurrexit primum propter prophetias: fuit enim prædictum ab Hoſea Propheta & præfiguratũ in Iona, vt tertia die reſurgeret. Deinde ut ſatisfaceret ſuis promiſſionibus: promiſit enim diſcipulis, quòd poſtquam eſſet traditus gentibus & illuſus ab illis occideretur, & tertia die reſurgeret. Non autẽ anteuertit tertium diem, vt omnibus conſtaret eum verè mortuum fuiſſe. Oſtendit ergò ſe iacens in ſepulchro 40 horis verè mortuum. Cur autẽ non diſtulerit reſurrectionẽ in extremum diem, in promptu ſunt grauiſsimæ cauſæ.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Prima quia ſcriptũ erat: Non dabis ſancto tuo videre corruptionẽ. Non enim debuit corpus Chriſti in ſepulchro putreſcere. 1. quia erat ex caſtiſsimæ virginis ſanguine factũ operante ſpiritu ſancto. 2. quia dum verſaretur in mundo illud purũ & incontaminatũ ſeruauit: indignũ proinde fuiſſet tale corpus fieri vermiũ eſcam.

Secunda cauſa, cur nõ diſtulit reſurrectionẽ, eſt ſpes noſtra: ita enim Petrus ait: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenuit nos in ſpem viuam per reſurrectionem Chriſti ex mortuis.

Tertia cauſa ut eſſet primus reſurgentium: vt enim Adã erat primus qui apparuit in mortali corpore, propter peccatũ: ita Chriſtus primus debuit apparere immortali corpore iuſtificãte & ſanante noſtra corpora ab ęterna morte.

Tametſi autem omnes reſurgemus, & alij quidam præter Chriſtum reſurrexerunt: tamen maximũ diſcrimen eſt inter Chriſti reſurrectionem & aliorum. Primum enim Chriſtus reſurrexit propria uirtute: id nemo præter illum ſolum potuit unquam facere. Deinde alij qui excitati ſunt, vt filius viduæ, filia Archiſynagogi & Lazarus, ac alij ſurrexerunt iterum morituri: at Chriſtus reſurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Chriſti reſurrectio ab aliorum reſurrectione fructu & efficatia. Christvs enim uirtute ſua excitat alios,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

id quod erat ſignificatum in horto vbi erat ſepultus, & reſurrexerit iā oriente ſole. Poſtremo & tempore differt Chriſti reſurrectio à noſtra: Chriſtus enim, vt iam oſtenſum eſt & ſymbolū profitetur, ſurrexit tertia die, noſtra verò reſurrectio differetur ad extremum diem: Tum enim apparebit æterna vita & ſempiterna iuſticia, quam daturus eſt omnibus ſuis, id eſt, in ſe credentibus. Hæc ſint dicta de ſecundo loco, cur Chriſtus reſurrexerit tertia die, quomodo illius reſurrectio à noſtra differat, ut per reſurrectionem Chriſti uiuam ſpem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

DE TERTIO.

Iam tertius locus de fructu reſurrectionis Chriſti reſtat, qui eſt copioſior & abundantior, quàm ut humana lingua explicari poſsit. Paulus dicit omnia per Chriſtum eſſe inſtaurata in cœlo & in terra. Primum enim Chriſtus prodiens de ſepulchro, apparet victor, triumphator mortis, inferni & ſathanæ, atq; ita ſatisfacit promiſsioni olim de illo æditæ: ſemen mulieris conteret caput ſerpentis: quod explicans Iohannes ait: Chriſtus apparuit vt deſtruat opera Diaboli. Verum quantum ad nos homines, propter quorum ſalutem de cœlo deſcendit, factus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

factus homo, mortuus eſt & reſurrexit, quadruplex fructus reſurrectionis Chriſti ſpectandus eſt. Nam reſurrectio Chriſti. 1. eſt noſtra iuſtificatio. 2. eſt virtus qua in nobis domatur peccatum. 3. Exemplũ nouitatis vitæ & cauſa. 4. eſt cauſa noſtræ reſurrectionis eiuſq; pignus certiſsimum: de hoc quadruplici fructu ordine dicam.

PRIMVS itaq; fructus reſurrectionis Domini eſt iuſtificatio noſtri, de quo fructu Paul⁹ Roma. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Et Daniel cap. 9. Auferetur iniquitas & adducetur ſempiterna iuſticia. Quanti autem precij ſit hic fructus perpendendum eſt, quò nobis magis dulceſcat. Nos naſcimur in peccato & rei iræ Dei Epheſ. 2. Nos omnes natura filij iræ ſumus: peccati ſtipendiũ eſt mors, Rom. 6. ab hac morte per reſurrectionem Chriſti liberamur: nam per Chriſtum abſoluimur à reatu peccati, atq; adeo à morte æterna. Hinc illud in Apocalypſi: Beatus & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima, in his ſecunda mors non habet poteſtatem: ſed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti & regnabunt cum illo. Vt enim prima mors per Adam eſt: ita reſurrectio prima eſt per Chriſtum. Huc & illud: Beati qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni, vt ſit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

poteſtas eorum in ligno vitæ & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus reſurrectionis Domini eſt, quod ea ſit virtus quæ in credentes transfunditur, qua fit vt poſsint à viciis ad virtutem ſurgere. Hæc virtus nobis in baptiſmo confertur & confirmatur cœna Domini, modò nos ipſi nobis non defuerimus. Porro hæc virtus ſentitur in ijs tantum, qui ex immortali ſemine ſunt regeniti 1.Pet.1.

TERTIVS fructus eſt exemplum; nam, vt Paulus inquit, Chriſtus reſurrexit, vt nos in nouitate vitæ ambulemus: qui ergo viciis ſuis indulgent, qui uiuunt ſcelerate & impure, teſtantur ſuo facto quòd Chriſtum contemnant; Cuius reſurrectio nobis, vt vitæ degendæ ſpeculum propoſita eſt. Nam illi exiſtimant Chriſtum flagellatū, ſpinis coronatum, fudiſſe ſanguinem in ara crucis, vt liceat ipſis indulgere omnibus furoribus, tyrannidi, ſuperbiæ, libidinibus, & hoc pacto, quantum in ſe eſt, de nouo crucifigunt Filium Dei. Nos igitur qui non ſolum dici: verum etiam eſſe cupimus qui dicimur, hoc eſt, Chriſtiani, id quod res eſt cogitemus, uidelicet quòd Chriſtus mortuus ſit pro peccato expiando eorum, qui illum fide recipiunt & in vera pœnitentia viuunt per mortificationem veteris hominis, & viuificationem

noui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

noui hominis. Quatuor ſunt mala, quib' grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, vicia & cõcupiſcentię ingenitę, & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiã Chriſtus eſt nobis ſapientia, dum nos per Euangeliũ docet de ſua erga nos uoluntate: niſi enim uerbo Dei de uolũtate inſtrueremur perpetuis tenebris noſtra mens inuolueretur, quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

Contra reatum peccati eſt Chriſtus nobis iuſticia: nam ipſius obedientia nobis imputatur credentibus, ut iam non ut peccatores: ſed ut iuſti in Dei conſpectu appareamus.

Contra uicia & concupiſcentias carni ingenitas Chriſtus eſt nobis ſanctificatio, dum virtute ſuæ reſurrectionis per Spiritum ſanctum nos ſanctificat.

Contra metum dãnationis æternæ, eſt Chriſtus nobis redẽptio. Hæc quatuor Chriſti beneficia Paulus cõiungit 1. Cor. 1. his uerbis: Chriſtus factus eſt nobis à Deo ſapientia, iuſticia, ſanctificatio & redemptio: qui ergo extremum & ultimũ beneficiũ expetit, debet per priores, tanquam per gradus ad illud properare: ubi. n. Chriſtum didicit, debet in eum credere: vbi credit, debet eius Spiritu ſanctificari, id eſt, exemplo reſurgentis Chriſti, nouam uitam uiuere. Hanc nouã uitã tandẽ ſequetur plena liberatio in extremo iudicio, quãdo reddet unicuiq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

iuxta facta ſua: Sit ergò hic tertius fructus reſurrectionis Domini, de quo modo dixi, uidelicet ut in noua uita iuxta ipſius exemplum uiuamus. Hinc illud Pauli: ſi ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt ſapite &c.

QVARTVS fructus reſurrectionis domini eſt, quòd ſit & cauſa & pignus noſtræ reſurrectionis, qua animæ mortuorum coniungentur rurſus corporibus, in ſecundo Chriſti Aduentu, cum ueniet iudicaturus uiuos & mortuos. Hinc Paulus 1. Cor. 15. prolixè diſputat, & hoc argumentum tractat: Chriſtus reſurrexit à mortuis, ergo & nos reſurgemus. 1. Teſſa. 4. Nam ſi credimus, quòd Ieſus mortuus eſt & reſurrexit, ſic & Deus eos qui obdormierunt, per eum adducet cum illo. Et Iohan. 5. Veniet hora, in qua omnes qui in ſepulchris ſunt audient vocē eius & prodibunt, qui bona egerunt, in reſurrectionem vitæ, qui vero mala fecerunt ad reſurrectionem iudicij. Hîc fit mentio duplicis reſurrectionis, ſcilicet vitæ & iudicij. Reſurrectio vitæ eſt, quæ promittitur ijs, qui bene fecerunt. Reſurrectio iudicij eſt, quam comminatur ijs qui malè fecerunt. Huc & illud Pauli Rom. 10. Hoc eſt verbum fidei quod prædicamus: ſi confeſſus fueris ore tuo Dominum Ieſum, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum ſuſcitauerit ex mortuis, ſaluaberis, id eſt, reſurges

reſurges ad reſurrectionem vitæ & ſalutis æternæ.

Atq; hæc ſunt breuiter dicta de reſurrectione Domini: unde primum confirmanda eſt fides noſtra de reſurrectionis Articulo. Deinde confutandus eſt error Iudæorum, qui negant Chriſti reſurrectionem. Tum admonebimur de fructu reſurrectionis, vt per eam & nos à peccato in hac vita reſurgamus, & tandē in extremo die reſurgamus ad reſurrectionem vitæ per CHRISTVM DOMINVM noſtrum, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum Amen.

FERIA SECVNDA PASCHATOS, LVCAE 24.

ET ecce duo ex illis ibant eodem die in caſtellum, quod aberat ſpacio ſtadiorū ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emaus, & ipſi confabulantur inter ſe de his omnibus quæ acciderant, Et factum eſt dum confabularentur ac diſputarent, & ipſe Ieſus appropinquās ibat una cū illis. Cæterum oculi eorum tenebantur ne eum agnoſcerent, in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos, Qui ſunt hi ſermones quos confertis inter

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uos ambulantes, & eſtis triſtes? Ac reſpondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, qui ignores quæ facta ſunt illic his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt ei, de Ieſu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potens opere & ſemone coram Deo & toto populo, & quomodo eum tradiderunt ſummi Sacerdotes & Principes noſtri in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem ſperabamus eum eſſe illum qui redempturus eſſet Iſrael. Atqui ſuper hæc omnia tertius dies eſt hodie quod hæc facta ſunt. Sed & mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos, quæ diluculo peruenerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes ſe etiam viſionem Angelorum uidiſſe, qui dicerent eum uiuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiſcum ad monumentum, & ita repererunt ſicut mulieres dixerant ipſum uero non uiderunt. Et ipſe dixit ad eos, O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum & intrare in gloriam ſuam? Et exorſus à Moſe & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus ſcripturis quæ de ipſo erant. Et appropinquauerunt caſtello quo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lo quo ibant. Et ipſe prę ſe ferebat ſe longius ire. Et coegerunt illum, dicentes, Mane nobiſcum, quoniam uergit ad ueſperam & inclinatus eſt dies. Et intrauit ut maneret cum illis. Et factum eſt dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipſe euanuit à conſpectu eorum. Et dixerunt inter ſe, Nonne cor noſtrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in uia & aperiret nobis ſcripturas.

Et ſurgentes eadem hora regreſsi ſunt Hieroſolymam, & inuenerunt congregatos undecim & eos qui cum illis erant, dicentes, Surrexit Dominus uere & apparuit Simoni, Et ipſi narrabant quæ geſta erant in uia, & quomodo fuiſſet agnitus ipſis ex fractione panis, nec his illi crediderunt. Erat autem ueſpera die illo qui erat unus ſabbatorum, & fores erant clauſæ, ubi erant diſcipuli congregati, propter metum Iudæorum.

ENARRATIO TEXTTS.

SVmma huius Hiſtoriæ eſt, quòd Chriſtus eodem die, quo reſurrexerat, apparuerit duobus diſcipulis proficiſcentib⁹ Emaus (fuit

autem

autem Emaus vicus duobus fere miliaribus diſtans à Hieruſalem) Et cum illis diſſeruerit de Meſsia, quos cũ inſtruxiſſet atq; illis fractione panis ſe notum reddidiſſet, euanuit ab illorum oculis. Verum illi iam certi facti de reſurrectione ipſius, mox redeunt Hieruſolymas atq; omnia quæ acciderant, narrauerunt diſcipulis vndecim. Vt autem nos hanc Hiſtoriam intelligamus facilius, eam diſtribuam in quatuor partes: quæ ſunt

I. Quid egerint hi duo diſcipuli antequam Chriſtus ad eos venerit in itinere.

II. Colloquium Chriſti & diſcipulorum in via.

III. Quid acciderit in domo.

IIII. Quid fecerunt illi diſcipuli inſtructi à Domino.

Hæ partes ſingulæ habent ſuas doctrinas & admonitiones, quas in ſingularum explicatione oſtendemus.

DE PRIMA PARTE.

Duo ex illis ipſo die, quo reſurrexerat Dominus, ibant in caſtellum, quod erat in ſpatio ſtadiorum 60. quæ faciunt ſeptem millia paſſuum, & paſſus quadringentos, hoc eſt, plus minus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

minus duo miliaria. Hæc occaſio fuit colloquij: & cum ita irent colloquebantur de Chriſto. Hinc duo nos diſcamus. Primum occaſionem non negligendam eſſe exercendę pietatis. Deinde vbi hanc nacti fuerimus, non eſſe alienis negotijs et friuolis interrumpendam. In his diſcipulis videmus tria, 1. Signum pietatis. 2. Fidei infirmitatem. 3. Admirationem eorum quæ acciderant.

Quòd de Chriſto & eius geſtibus ſint locuti piè, ex eo conuincitur, quòd iſto ſuo colloquio Chriſtum ad ſe alliciant. Infirmitas fidei fuit quòd tametſi antea prophetias de Chriſto audierant: tamen tardiores fuerunt ad perfectè credendum: Ita fides Chriſtiana habet ſuam conceptionem & ſuam teneritudinem, quæ fouenda eſt donec adoleſcat colloquijs de Chriſto. Admirati ſunt quoq; de ijs quæ acciderant: nihil enim maiori admiratione dignũ eſt, quàm mortuum de ſepulchro viuum prodire. Hæc admiratio erat mixta ſpe & metu ſeu aſſenſu & dubitatione: quemadmodum enim carnis ſenſus & rationis iudicium ad dubitandum ſollicitauit eos: ita igniculus fidei, q in ipſis erat, reſtitit dubitationi, etſi admodũ languidè. Ita fit ſæpè in Chriſtianis. Caro una ex parte adoritur & hominem in diffidentiam pertrahere conatur: Spiritus ex altera parte ſe

carni opponit, nunc languidius, nunc fortius. Verum ne ſuccumbat ſpiritus, colloquijs de Chriſto, id eſt, meditatione & auditione Euangelij, alijsq; pijs exercitijs eſt excitandus. Hoc ergò exemplo confirmatur dictum Prophetæ Iſaiæ 42. qui ait de Chriſto: Arundinem quaſſatam non perfringet, nec linum fumigans extinguet in veritate proferet iudicium. Hæ duæ ſimilitudines docent, quomodo Chriſtus agit cum ſuis, in quibus aliquam pietatis ſcintillulam repererit.

Arundinis quaſſatæ ſimilitudine ſignificat ſe nolle eos, qui ſemifracti ſunt, frangere omnino & conterere; ſed leuare potius & ſuſtinere, ut quid boni in ipſis erit, conſeruet atq; adaugeat. Hi duo diſcipuli ſemifracti fuerunt & non procul à caſu, adeo uento carnis agitabantur: ſed Chriſtus ne cadant ſua ſubleuat gratia. Deinde Metaphora lini fumigantis ſumpta eſt ab elychnis, quæ propter fumũ quem ædunt, non extinguuntur, modò adſit qui manum admouet: ita ubicunq; emicat aliqua pietatis ſcintilla Chriſtus adeſt & eam fouet atq; excitat, ut clarius ardeat, ſicuti in his duobus diſcipulis videmus. Hinc maxima nobis haurienda eſt conſolatio. Etſi nos infirmi homines uacillamus ac claudicamus, tametſi iam quaſſati aut luxati ſumus: tamen nos nõ ſtatim abijcit quaſi prorſus inutiles, ſed diu perfert quoad firmio-

res & conſtantiores reddiderit, modò horum diſcipulorum exemplum imitemur.

DE SECVNDA PARTE.

Et factum eſt cũ fabularentur & inter ſe quęrerent, ipſe Ieſus appropinquans ibat cũ illis. Hoc Chriſti factum Primum confirmat promiſsionem Chriſti, quæ eſt: vbicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum ſum: quod tametſi non fit corporaliter ſemper: tamen verè ſpiritualiter, id quod hac ſua corporali præſentia vult ſignificare. Hinc ergò diſcamus de quo in priori Hiſtoriæ huius parte admonui, quòd quicunque piè de Chriſto inquirunt, aperiunt Chriſto ianuam ad ſe iuuandos, ac ipſum doctorem ſuis pijs exercitijs accerſunt, ſicuti cõtra prophani homines impuris ſuis ſermonibus, ei ianuam, quo minus ad ſe veniat, occludunt. Hoc cõfirmatur, non ſolũ hoc exemplo: verumetiã dicto Prophetæ Iſaiæ 66. Ad quem reſpiciam niſi ad pauperculum & contritum ſpiritu & trementem ſermones meos.

Sed qd eſt quod dicit Euãgeliſta: Oculi corũ tenebantur ne eum agnoſcerent. Hinc monemur de noſtra imbecillitate; neq; enim oculi noſtri neq; aures ſuo funguntur officio, niſi eã facultatẽ eis diuina cõceſſerit clemẽtia: ſi ita ſe habet res cũ oculis corporeis, multo magis in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

oculis mentis verum eſt. Hinc tria diſcamus: Vnum, quòd nullæ ſint ſenſuum aut mentis noſtræ vires, niſi facultas illis diuinitus detur. Alterum, ne noſtra mente & noſtris ſenſibus abutamur in contumeliam creatoris: quod ſi fecerimus metuenda eſt pœna, ne omnem mentem & ſenſum nobis adimat. Tertium, vt ab eo petamus & illuminationem & conſeruationem ſenſuum, in ipſius gloriam.

Et ait ad illos: qui ſunt hi ſermones, quos confertis ad inuicem ambulantes & eſtis triſtes. Hæc ſatis oſtendunt, quod antea dixi, eos verſatos fuiſſe inter metum & ſpem, ſed tantū non metum ſuperaſſe. Verum Dominus hic vacillantes confirmat quod Paulus dicit: Dominus non ſinit vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet cum tentatione etiam euaſionem, vt poſsitis ſuſtinere. Hic duo illi diſcipuli ſuccubuiſſent, & illorum fides fuiſſet extincta tentatione, id quod illorum triſticia teſtatur, niſi Chriſtus mox adueniſſet & illorum ruinā erexiſſet: horum exemplo & Chriſti facto, & nos conſolemur & erigamus.

Et reſpondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit: tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem & non cognouiſti quæ facta ſunt in hiſce diebus? Miratur Cleophas, quòd ſolus ignoret, quod toti ciuitati notum erat, & omnibus

nibus qui illuc ad feſtum paſchæ confluxerant peregrinis.

Quibus ille. Quæ? De Ieſu Nazareno &c. Reſponſio Cleophæ quatuor habet. 1. Confeſſio eſt de Chriſto & teſtimonium qualis nimirum fuit: qui (inquit) uir Propheta, potens in opere & ſermone coram Deo & omni populo.

Hæc deſcriptio tria de Chriſto habet. Primo loco quod Chriſtus ſit Propheta, id eſt, doctor voluntatis Dei à Deo miſſus. Deinde quòd non fuerit vulgaris Propheta: ſed potens in opere & ſermone, id eſt, excellens vitæ ſanctimonia, & docendi facultate: Tertiò additur, coram Deo & hominibus, quo ſignificatur Chriſtum ita Propheticum munus obijſſe, quòd ſe ſanctè in omnibus geſſerit tanquã ſub Dei oculis. Hæc Chriſti confeſsio magna fuit, etſi non plena. Phariſæi, ſacerdotes ſummi, Pilatus, Herodes Chriſtum tanquam blaſphemum occiderunt: Hi diſcipuli eum à Deo miſſum teſtantur, vnde nos hanc hauriamus doctrinam, quòd in religione non ſit ſequendum potentum iudicium: ſed verbi Dei regulam. Illi offenſi erant externa ſpecie Chriſti: hi veritatem Dei ſecuti ſe quantum potuerunt blaſphemis iſtis oppoſuerunt.

SECVNDVM, quod eſt in Cleophæ reſponſione,

ſione, eſt narratio paſsionis Domini: in qua, & à quibus ſit damnatus & quo mortis genere ſit affectus teſtatur. Summi, inquit, ſacerdotes & principes noſtri in damnationẽ mortis eum tradiderunt. Hoſtes Chriſti apertè pronunciat ſummos ſacerdotes & principes: vnde & nos monemur, palam accuſare eos qui Euangeliũ perſequuntur, vt Papa facit et multi tyranni in orbe terrarum. Deinde quo mortis genere ſit afflictus indicat, cum inquit, & crucifixerunt eum. Quo mortis genere nullũ fuit ignominioſius in mundo: quo tamen non eſt abſterritus Cleophas, quò minus illum pro viro ſancto habuerit.

Tertivm, quod eſt in Cleophæ reſponſione, eſt confeſsio fidei in Chriſtum: Nos, inquit, ſperabamus quòd ipſe eſſet redempturus Iſrael, fatetur apertè Cleophas ſe in Chriſtum credere, quẽ ſummi ſacerdotes occiderũt: atq; hæc eſt indoles veræ fidei: qui enim fide credit ad iuſticiam, ore confitetur ad ſalutem.

Qvartvm, quod eſt in reſponſione Cleophæ, eſt fidei imbecillis cõfirmatio ex promiſſione Chriſti, & teſtimonio mulierum, viſione Angelorum & diſcipulorum quorundam teſtificatione. Nam cum tertium diem nominat Cleophas, id facit ideo, quia Dominus promiſerat ſe tertio die reſurrecturum. Hanc promiſſionem cõpletam credit, etſi inter ſpem & metũ

iactatur: ſed contra metum adhibet fidei fomenta ne prorſus extinguatur. Quòd autem corpus à mulieribus non fuiſſe repertum narrat, & oblatam illis Angelorum viſionem indicat, & quòd de ſepulchro vacuo dixerant mulieres virorumq; teſtimonio idem fuiſſe probatū, eò pertinet ut ſibi certò perſuadeat Chriſtum reſurrexiſſe. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta & contra metum pro ſua virili luctatur.

Sed quid ad hæc Dominus? O ſtulti, inquit, & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Hic primum fides noſtra habet quod à Chriſto diſcat: Chriſtus reprehendit quidem in illis diſcipulis cùm diſcendi, tùm credendi tarditatem, ſed nō abijcit imbecilles: ſed ſuo more eos potius paternè caſtigat & imbecilles iuuat, ne metu fracti fidei igniculum extinguant. Venit enim vt medicus eſſet infirmorū, non vt infirmos terrore occideret. Hînc nos diſcamus, ꝙ Chriſtus non uelit quemquā abijcere qui exiguā & imbecillem fidem habet, modò eam confirmari & augeri per verbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus diſcipulis? Duo. Ignorantiam ſeu diſcendi ignauiam, & tarditatem ad credendum Prophetis. Ignauia impediuit intellectum: tarditas remorata eſt fidem. Etſi enim habuerunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

perexiguam fidem : tamen oportuit eos maiores progreſſus feciſſe, qui nō ſolum ab ineunte ætate Prophetarū vaticinia de Chriſto audiuerant ſed & ipſum Chriſtū prędicentē quo mortis genere erat afficiendus, & quòd tertio die iterum viuus de ſepulchro erat egreſſurus. Hîc & noſtra taxatur ignauia, qui per tot annos audimus Euangelium, inter quos tamen multos inuenire eſt, qui non dum didicerunt ſymbolum Apoſtolicum, quibus admodum metuo niſi maturè reſipiſcant.

Poſtquam Chriſtus reprehendit, incipit docere, quod eſt boni magiſtri, ait igitur: Nonne hæc oportuit pati Chriſtum & ita intrare in gloriam ſuam? Hæc Domini docentis propoſitio eſt. Cuius hic ſenſus eſt: Chriſtus debuit iuxta Prophetarum vaticinia pati mortem crucis, & poſtea excitatus à mortuis in ſuam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata noſtra; reſurgere uerò propter iuſtificationem noſtri Roma. 4. Cum ergò fatimini me Chriſtum eſſe, debetis etiam ex Prophetis ſcire, quòd me oportuerit mori & reſurgere à mortuis. Hoc etiam ex Moſe & Prophetis oſtendit: ſed Euangeliſta quibus ſcripturæ locis hoc fecit non explicat. Non eſt tamen dubium quin promiſsionem de Chriſto primum Adæ propoſitam expoſuerit, quæ eſt; ſemen mulieris

ris conteret caput ſerpentis,& huiuſmodi alias multas,quales heri audiuiſtis. Moſes mandato Dei erexit Æneum ſerpentem in deſerto, in quem qui aſpexerunt,à ſuis ſanabantur plagis: quem typum Chriſtus explicans Iohan. 3. ait: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto:ita oportet filium hominis exaltari, vt omnis qui credit in eum non pereat:ſed habeat vitam æternam. Verum cum hæc ex Moſe & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quo iter inſtituerant, & ille finxit ſe longius ire, at illi cogunt eum & rogant vt apud ſe maneat, Hinc nos diſcamus, quo in loco habere debeamus eos,qui nos errantes obiurgant & in viam ſanæ doctrinæ reuocant. Non hic rurſus obiurgant Chriſtum & eum ſtultum uocant: ſed agnoſcant ſuam ſtulticiam & præbent ſe dociles ei,quò de errore ſuo & ſtulticia liberentur. Hoc omnes faciunt pij: contra, impij fremunt & aduerſus eos inſaniunt,qui ſe in viam reuocare conantur monſtrato eorum errore, ſicuti nuper audiuimus Iudæos feciſſe.

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo geſtum ſit,ſequitur:Et factum eſt (inquit Euangeliſta) dum diſcumberet cum eis,accepit panem & benedixit ac

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

fregit & porrigebat eis. Et aperti ſunt oculi eorum & cognouerunt eum. Hîc exponit Euangeliſta quòd diſcipuli agnouerint Dominum in fractione panis: nam quoties Dominus ſumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi & ſingularem geſtum porrigendi panem: quæ cum ſæpè in Chriſto animaduertiſſent, agnouerunt ipſum, qui iam excitatus à mortuis, eundẽ morem ſeruauit, quem antea. Quemadmodũ itaq; diſcipuli hoc geſtu agnouerunt Chriſtum: ita nos eius exemplo diſcamus quoties pane veſcimur, ipſi uitæ authori gratiarum actionem offerre, quæ nota nos à prophanis hominibus diſcernet.

Porrò agnitus Chriſtus euanuit ab oculis eorum: ipſi vero ſuauius de eo iam colloquuntur quàm antea. Nonne (inquiunt) cor noſtrũ ardebat in nobis in via, dum loqueretur nobis & aperiret nobis ſcripturas. Hic obſeruemus fructus verbi Dei in hominibus. Etſi autem Chriſtus iam non apparet corporaliter & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per miniſtros verbi, ſicut ait: Qui vos audit me audit. Quis eſt ille fructus? qui autem verbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius: vt ergò qui hunc ardorẽ in corde ſuo nõ ſentit, quando verbũ Dei audit, habet aures, ſed nõ ad audiendũ:

&cor,ſed nõ ad intelligendũ:idq; ſuo proprio uicio,quia ſpiritui ſancto reſiſtit: ita qui hunc ardorem ſentit in ſuo corde, habet teſtimoniũ loquentis ſpiritus Chriſti in ſe, & quòd ueram viuamq; fidem habeat: Quare monemur, vt in timore Dei ſumma cum reuerentia & deſiderio verbum Dei audiamus.

DE QVARTA PARTE.

Et ſurgentes eadem hora regreſsi ſunt in Hieruſalem & inuenerunt congregatos undecim &c. Hæc docent quòd ardor ille, qui in nobis ad prædicationem uerbi accenditur, non ſit ocioſus: ſed ſe mox etiam foris oſtendat: nã qui Chriſtum verè nouit, is etiam cupit ut alij etiam ipſum agnoſcant, vt multi ſimul eum prædicare poſsint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit ſaluator noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor in ſæcula,

AMEN.

FERIA TERTIA PASCHATOS, LVCAE 24.

DVm autẽ hęc loquuntur, uenit Ieſus ipſe, diſcũbentibus illis, & ſtetit in medio eorũ & dicit eis, Pax uobis, Et exprobrauit illis incredulitatẽ ſuã & cordis duritiẽ ꝙ ijs ꝗ

ſe uidi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uidiſſent reſurrexiſſe non credidiſſent. Expauefacti uero & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum uidere. Et dixit eis, Quid turbati eſtis & cogitationes aſcendunt in cordibus ueſtris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Contrectate me & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac pedes & latus ſuum, Gauiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo Domino. Adhuc autem illis non credentibus & præ gaudio mirantibus, dixit eis, Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & aliquid de fauo apiario, Et accepit & in conſpectu illorum comedit, Et dixit ad eos, Hæc ſunt uerba quæ locutus ſum ad uos cũ adhuc eſſem uobiſcum, quod neceſſe foret impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moiſi & Prophetis & Pſalmis de me, Tunc aperuit illorum mentem ut intelligerent ſcripturas, Et dixit eis, Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari ſub nomine eius pœnitentiam ac remiſsionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hieroſolymis, Vos autem eſtis teſtes horum. Et dixit eis iterum, Pax uobis. Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto uos. Hæc cum dixiſſet flauit

in eos,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

in eos, & dicit eis. Accipite Spiritum ſanctũ, Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis, quorumcunque retinueritis, retenta ſunt.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc eſt quinta apparitio Domini ipſo die Paſchatos, qua apparuit diſcipulis confabulantibus de ipſo. Primum enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua ſeptem eiecit dæmonia. 2. Apparuit mulieribus redeuntibus à ſepulchro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & ſocio eius. 5. Vt hic textus habet, vndecim diſcipulis de illo confabulantibus.

Loci duo:

I. Salutatio Chriſti & teſtimonia quibus probatur eius reſurrectio.

II. Neceſsitas mortis & reſurrectionis Chriſti, & eiuſdem uſus, videlicet quòd oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiam & remiſsionẽ peccatorum omnibus gentibus.

DE PRIMO.

Ieſus ſtetit in medio eorum & dixit eis: pax uobis. Diſcipuli mœſti loquuntur de Chriſto, qui illis adeſt iuxta promiſsionem: vbicunq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ego ero in medio illorum. Etſi enim id non ſemper fit corporaliter: tamen verè fit. Non enim unquam faciet contra ſuam promiſſionem. Quid autē adfert quando venit, oſtendit eius ſalutatio, qua hîc ſuos mœſtos conſolatur diſcipulos. Nam cum datus eſt Chriſtus mœſtis in conſolationem, hic pacem offert dicens: PAX VOBIS. Hæc pax, quam ſuis optat, non eſt vulgaris, ſed diuina: non mundi, ſed regni cœlorum inter Deum & hominem. Verum ut nos intelligere poſsimus, quantum ſit bonum hæc pax quam Chriſtus ſuis offert, copioſius exponam, quæ in huius pacis conſideratione concurrunt: vnde huius pacis plenam deſcriptionem colligemus.

Quia pax ſancitur inter partes diſsidētes, primum ſpectandum eſt quænam ſint partes diſsidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus fœlix & beatus eſt ſine homine: homo miſer & damnatus eſt ſine Deo: ergo Deus nō opus habuit, vt pacem cum homine quæreret: ſed homo ſine pace cū Deo extremè miſer eſt, atq; ideo nulla re magis opus habet, quàm pace cum Deo.

Deinde cum partes diſsident, neceſſe eſt aliquam offenſam præceſsiſſe. Hæc offenſa non à Deo, ſed ab homine initiū ſumit. Quænam eſt illa offenſa? Peccatum. Hoc peccatū fuit quæ-

dam à Deo proditoria defectio ad diabolū cui ſe homo ſubiecit. Quanta autē ſit hæc offenſa facile ęſtimare eſt ex eiꝰ magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo eſt ꝙ creatura creatorē offendit & contempſit, qui hoīs ſummum bonum fuit. Multitudo ex eius fructibus ſpectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis quæ ſecuta eſt hanc offenſam. Pœna maledictio & damnatio, vt taceam innumeras calamitates & ærumnas, quibus humanum genus in hac uita tantum non oppreſſum eſt.

Cognita offenſa quæ fecit nos Dei hoſtes, tertio loco mediator cōſiderādus eſt, qui certè debuit eſſe talis qui & Deum offenſum placare poſset, & qui illatam iniuriam iuſtè compenſaret. Deum offenſum creatura non potuit placare: iniuriam compenſare Deus non debuit: Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam & debuit per naturam. Cum talis non potuit haberi, æternus Dei filius altera perſona in trinitate uenit in mundum & aſſumpſit humanam naturam, & factus eſt homo, Ieſus Chriſtus. Hic Ieſus Chriſtus cōiunctus eſt Deo Patri diuinitate, & homini per humanitatem: Quare potuit vt Deus, debuit ut homo, qui noſtram cauſam in ſe recepit.

Hic mediator compenſauit iniuriam: nam

noſtrum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

noſtrum reatum in ſe recepit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita ſatisfecit iuſticiæ Dei. Verũ quia nos adhuc manemus peccato coinquinati, Chriſtus tota ſua uita in hoc mundo legi Dei obediuit perpetuò plenè & perfectè, quam iuſticiam credentibus imputat, vt ſint iuſti in Dei conſpectu: atq; ita uictima ſua iram Dei placat, & obedientia ſua nos veſtit, ut iuſti appareamus in conſpectu Dei.

Facta compenſatione, reconciliatio inter Deum & hominem inita eſt: nam Pater placatus eſt per obedientiam filij.

Verum quia in omni reconciliatione neceſſe eſt inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoq; in hac cum deo pace conſtituta conſpicitur: Nam vt ex parte Dei eſt liberalis & paterna miſericordiæ promiſsio, iuxta illud: Ero Deus tuꝰ & ſeminis tui poſt te. Item: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui: Viuo ego nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat: ita ex parte hominis eſt fides qua paterna promiſsio accipitur, quaq; adoptamur in filios Dei per unigenitum filium Ieſum Chriſtum.

Cæterum quia in pactis adhiberi ſolent obſignationes, neq; hæ in hoc ſummo pacto amiſſæ ſunt. Sunt autem triplices obſignationes. Prima eſt iuramentum Chriſti: Amen amen

dico

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dico vobis qui credit in me habet vitam æternam. Secunda eſt obſignatio per Sacramenta Baptiſmum & cœnam Domini, quæ ſunt firmiſsima pacti inter Deum & hominem ſigilla, quæ nunquam violabuntur, niſi homo ſua culpa abiecerit fidem. Tertia obſignatio eſt Arrhabo ſpiritus, qui teſtimonium dat ſpiritui noſtro, quòd ſimus filij Dei. Huc etiam illud pertinet 2. Cor. 1. obſignauit nos & dedit Arrhabonem ſpiritus in cordibus noſtris. Hæ ſunt obſignationes & ſigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obſignatur & confirmatur, ut rata ſit.

Præterea, ne quis exiſtimet hanc pacem ad paucos quoſdam pertinere, obſeruanda eſt eius promulgatio, quæ eſt vniuerſalis: Chriſtus enim aſcenſurus in cœlum mandatum dedit diſcipulis, vt hanc pacem proclamarent per vniuerſum orbem: ita enim ait: ite in mundum vniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes qui vocem Euangelij recipiunt & in Chriſtum credunt, perſeuerantes vſq; in finem. Nā ita ait Dominus: Beatus qui perſeuerauerit vſq; ad finem: non eſt enim ſatis benè incepiſſe, niſi quis quotidianos faciat progreſſus.

Si quæris huius gratiſsimæ pacis fructus, inuenias plurimos in hac vita, & poſt reſurrectionē. In hac vita habes huius pacis beneficio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

acceſſum ad Deum tanquam ad Patrem clementiſsimum per Ieſum Chriſtum. Ita enim inquit Paulus: fide iuſtificati pacem habemus cum Deo per Ieſum Chriſtũ, per quem & acceſſum habemus ad gratiã hanc, in qua ſtamus. Secundus huius pacis fructus, eſt bona cõſcientia: antea enim peccati conſcientia nos uexat: verum poſtquam hanc pacem ſentimus, conſcientia bona & læta redditur, ſicut latronis in cruce, quando audiuit, hodie eris mecum in Paradiſo. Ad eundem modum cũ audimus in Euangelio annunciari remiſsionem peccatorum credentibus, conſcientia credentium redditur tranquilla. Cũ hac bona conſcientia coniunctũ eſt gaudium ſpiritus, quo efficitur vt in medijs afflictionibus gloriemur, vt inquit Paulus: Verum hæc gloriatio & hoc gaudium ſpiritus augetur meditatione verbi, oratione, uſu ſacramentorum, & alijs pijs exercitijs. Hunc fructũ & quartus ſequitur, nimirũ fraterna dilectio. Cũ enim intelligimus, & fide ſentimus nobis Deũ communẽ Patrẽ, per communẽ mediatorem nobis recõciliatũ, incipimus nos inuicem diligere, tanquã huius theſauri cõmunes hęredes. Hunc quartũ fructũ ſequitur quintus, qui eſt lętus diſceſſus ex vita, quemadmodũ Simeõ conſpecto autore huius pacis Chriſto ait: Nũc dimitte ſeruũ tuũ in pace, quia viderunt oculi mei ſalutare tuum.

Poſt

Poſt reſurrectionem, huius pacis fructus erit perpetua iucunditas, perpetua lætitia & fruitio conſpectus Dei & ſanctorum omnium, qui vixerunt inde vſq; ab initio mundi: hunc fructum nemo in hac vita ſatis cogitare poteſt.

Poſtquam iam dictum eſt fuſius quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem ſummam ſeu deſcriptionem, quæ ſit hæc pax. Pax igitur inter Deum & hominem eſt mutuus conſenſus Dei & hominis, Dei quidem hominem propter Chriſtum in gratiam recipientis: hominis vero oblatam gratiā fide recipientis ac obedientiam erga Deum ſeriò promittentis. Hæc ſint dicta de pace, quā Chriſtus hîc offert, non ſolum diſcipulis undecim, qui tum aderant: verumetiam nobis & omnibus, qui hanc pacem volunt recipere, cum illis per Euangelij prædicationem offertur. Poſt hanc pacificam ſalutationem ſequitur in textu, quomodo ſe Chriſtus probauerit verè à mortuis reſurrexiſſe, & id ita prænunciatū in Moſe, Prophetis & in Pſalmis oſtendit. Verum quia de his die Paſchatos & heri audiuiſtis: nunc tantum de neceſsitate & uſu mortis & reſurrectionis Chriſti dicam.

DE SECVNDO.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Sic ſcriptum eſt & ſic oportebat Chriſtũ pati & reſurgere à mortuis tertio die, ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus initio facto ab Hieruſolymis.

Primum ergò cum dicit: ſic ſcriptum eſt, vult ut nõ ratio: ſed ſcriptura apud nos valeat, quoties de regno Dei fit quæſtio. Vbi autem hoc ſcriptum ſit, addit inquiens: Neceſſe eſt impleri omnia in lege Moſis, & in Prophetis & in Pſalmis. Cum igitur quæritur de ſalute conſulendus eſt Moſes, legendi ſunt Prophetæ, & cognoſcendi ſunt Pſalmi, deinde ſcripta Euangeliſtarum & Apoſtolorum. Quicquid cum iſtis ſcriptis pugnat repudiandum eſt, tanquam à Sathana profectum.

Quid ſcriptum eſt? quòd oportuerit ſic pati Chriſtum & reſurgere ex mortuis tertio die. Cum dicit, Sic oportebat, neceſſitatem mortis & reſurrectionis Chriſti indicat.

Quare ergo oportebat? 1. Vt impleretur ſcriptura, quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet in æternum: ita eius verbum in æternũ manet, & Chriſtus dicit: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. 2. Oportebat hoc fieri, quia ita Deus decreuit. Nullo enim pacto fieri poteſt, vt quod Deus certò conſtituit, non procedat. 3. Oportebat

Chriſtum

Chriſtum pati propter hominum redemptionem à pœnis æternis, quas ſuis peccatis meruerant: niſi enim Chriſtus fuiſſet paſſus, nos in peccatis ſub ira Dei manſiſsemus, 4. Oportebat Chriſtum pati propter gloriam qua poſtea coronandus erat. 5. Oportebat Chriſtum pati, in noſtri inſtructionem & conſolationem: is cum caput ſit, debuit præcedere cùm in cruce, tùm in gloria. 6. Oportebat Chriſtum pati, vt figuris reſponderet veritas; multæ enim figurę veteris teſtamenti, mortem & reſurrectionem Chriſti repræſentabant, de quibus dictum eſt die Paſchatos. Breuiter vt vno verbo omnia complectar, Chriſtus paſsus, mortuus & excitatus eſt, vt placaretur Deus offenſus, ſaluaretur genus humanum, & deſtrueretur regnum Diaboli.

Habemus quanta fuerit neceſsitas mortis & reſurrectionis Chriſti, iam audiamus, quis ſit fructus & vſus huius admirandi operis. Id quod Dominus hiſce verbis exponit: *Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus.* Ex his primum colligitur, quid ſit Euangelium & quæ eius ſumma. Euangelium eſt prædicatio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum propter Chriſtum. Summa Euangelij eſt, quòd liberatio à peccatis & ſalus contingat per ſolum

Ieſum Chriſtum. Verum vt planius nobis euadat quanta beneficia nobis offeruntur per Euangelium, quæ omnia ſub his Chriſti verbis latent, paulò copioſiorem deſcriptionem ex ſcripturis adferam.

Euangelium eſt vniuerſalis prędicatio, in qua annunciatur liberatio â maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remiſsio peccatorũ, ſalus ac vita æterna credentibus in filium Dei propter eiuſdem victimam, ſecundum promiſsiones olim patribus factas, ut perpetuò gloria bonitatis Dei prædicetur, utq; porrò dignos Euangelio fructus ædant homines per Chriſtũ liberati, tandemq; vita fruantur æterna.

In hac deſcriptione primum ſignificatur à quibus malis per Euangelium liberamur, nempe à maledictione legis, iuxta illud Gal. 3. Chriſtus factus eſt pro nobis execratio: hoc eſt, execrationem, quam nos meruimus noſtris peccatis, is in ſe recepit, ut nos fieremus hæredes iuſticiæ & benedictionis. Hoc etiam teſtatur Paulus 2. Cor. 5. vbi ita ait: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Hoc eſt, Chriſtus qui immunis erat ab omni peccato, factus eſt reus pro nobis: ergo rectè dictum eſt, nobis per Euangeliũ annunciari liberationẽ a maledictione legis. Deinde quia cũ maledictione legis etiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ira Dei erat coniuncta, liberamur etiam ab ira Dei, cum credimus Euangelio. Qui non credit (inquit veritas) ira Dei manet ſuper eum: proinde qui credit, non amplius eſt ſub ira: ſed ſub gratia. Iam ubi gratia regnat, nulla vis eſt tyrannidis Diaboli, nullus ſtimulus mortis æternę, nullus metus inferni: ab iſtis ergo malis liberationem prædicat Euangelium.

Sed quæ bona ſunt quæ annunciat? Annunciat remiſsionem peccatorum, ſalutem & vitam æternam. Nos rei peccati ſumus natura maledicti & damnati ad mortem æternam: ſed iam Chriſtus in ſuo Euangelio annunciat nobis remiſsionem peccatorū, ſalutem, & vitam æternam, quæ bona nobis meruit ſua morte & glorioſa reſurrectione.

Habemus à quibus malis liberamur per Euangelium & quæ bona nobis offeruntur per idem: nunc ſequitur quibusnam contingant iſta bona, nimirum credentibus in filium. Hoc multis probatur ſcripturæ teſtimonijs: Qui credit, inquit Chriſtus, habet vitam æternam. Vt hanc præcedit remiſsio peccatorum: ita cum ea coniuncta eſt ſalus. Et Petrus dicit fidei noſtræ finem eſſe ſalutem animarū. Hoc ipſum hîc ſignificatur cum dicitur: oportet prædicari pęnitentiā, qua ſcz ob peccatū perpetratū dolemus & confugimus ad Chriſtū, qui ait: nō ueni

vocatum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiã. Poſt hæc ſequitur, cuius beneficio tanta bona conſequimur, propter victimam Chriſti, id eſt, propter mortem & reſurrectionem Chriſti. Vnde Paulus Roma. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra & excitatus propter iuſtificationem noſtri.

Et ne quis nouam doctrinam exiſtimet Euangelium eſſe, adieci in definitione, ſecundum promiſsionem olim patribus factam: nam & Adamo poſt lapſum facta eſt promiſsio, Geneſ. 3. & ſæpè poſtea repetita eſt & inculcata patribus ſpacio 4000. annorum, donec Chriſtus in carnem venit.

In fine adduntur fines. 1. liberatio à legis ſententia per Chriſtum. 2. vt liberati fructus dignos Euangelio ædant. 3. vt prædicent hoc tantum beneficium. 4. vt tandem plenam redemptionem conſequantur in vita æterna per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & ſpiritu ſancto laus, honor, & gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMINICA PRIMA POST PASCHA, IOHAN. 20.

Cum

CVm ueſpera eſſet die illo, qui erat unus Sabbathorum, & fores eſſent clauſæ, ubi diſcipuli erant congregati propter metū Iudæorum, uenit Ieſus, ſtetitque in medio, & dicit eis, Pax uobis. Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac latus ſuum. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax uobis. Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto uos. Hæc cum dixiſſet, flauit in eos, & dicit eis: Accipite ſpiritum ſanctum. Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis: quorumcunque retinueritis, retenta ſunt. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando uenit Ieſus. Dixerunt ergo alij diſcipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Niſi uidero in manibus eius ueſtigiū clauorum, & mittam digitum meum in ueſtigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit: Pax uobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc & uide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli eſſe incredulus, ſed credens. Reſpondit Thomas & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Ieſus: Quia uidiſti me Thoma, credidiſti, beati qui non uiderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia ſigna fecit Ieſus in conſpectu diſcipulorum ſuorũ, quæ non ſunt ſcripta in libro hoc, hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis, quòd Ieſus eſt Chriſtus ille filius Dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet partem Hiſtoriæ, quam ſcripſit Iohannes Euangeliſta de reſurrectione Domini, in qua parte, uiſibili & carnali præſentia, voce, facto, & ſignis teſtatur Dominus ſe à mortuis reſurrexiſſe: Et commendans diſcipulis miniſteriũ verbi, prædicat beatos fore qui in ſe crediderint. In fine textus, additur cauſa finalis totius ſacræ ſcripturæ: ita enim inquit. Hæc ſcripta ſunt ut credatis, & vt credentes vitã habeatis in nomine eius. Cæterum quia ſatis dictum eſt ſuperiori ſeptimana de reſurrectione Domini, nolo pluribus de ea hac vice agere: ſed dicam de tribus alijs locis, qui in hoc continentur Euangelio.

Loci:

I. De miniſterio verbi & poteſtate Eccleſiæ.

II. De Thomæ confeſsione.
III. De fine ſacræ ſcripturæ.

DE PRIMO.

Verba textus de verbi miniſterio & poteſtate Eccleſiæ ſunt hæc. Pax uobis: ſicut miſit me Pater, & ego mitto uos. Hęc cũ dixiſſet, inflauit, & dixit eis: accipite ſpiritum ſanctum. Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Hic habemus pauca verba, ſed efficacia, quæ continent copioſam doctrinam, quã omnes Chriſtiani ſcire debent. Quare uos hortor ut ſitis attenti, quò hanc doctrinam percipere poſsitis: quò autem id fiat commodius, diſtinguam hæc uerba, quibus miniſterium inſtituitur, in quatuor partes. PRIMA pars: Pax uobis. SECVNDA pars: ſicut miſit me Pater: ita ego uos mitto. TERTIA pars: Inflauit & dixit: Accipite Spiritum ſanctum. QVARTA pars: Quorumcunque remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorumcunque retinueritis retenta ſunt: de his quatuor partibus ordine dicam.

PRIMA pars nempe ſalutatio, PAX VOBIS, conſolatur non ſolũ diſcipulos qui tũ aderant, verumetiam animum addit omnibus, qui ſunt & qui futuri ſunt miniſtri uerbi in Eccleſia.

Qui

Qui miniſterium verbi in ſe recipit,ſtatim habet hoſtem Diabolum,qui perpetuò ipſius doctrinæ & vitæ inſidiatur.Si doctrinam corrumpere non poteſt,uitam contaminare ſtudet, vt quod uerbis docet quis, factis neget.Si vitã nõ poteſt Diabolus polluere,doctrinæ inſidiatur, vt homines decepti erronea doctrina damnentur.In multis & doctrinam & uitam contaminat. Deinde habet miniſter uerbi etiam mundum aduerſus ſe, qui nunc tyrannide, nunc hypocriſi, nunc ſophiſtica ſe adoritur,ut officio ſuo non rectè fungatur.

Quid faciat miniſter verbi in tantis periculis?Conſolabitur ſe hac Chriſti voce: PAX VOBIS: & ſimul orabit Deum, ut ſe in hac pace contineat, ne vel doctrina, uel moribus curſum Euangelij impediat: pluris faciet pacẽ Chriſti, quàm omnes mundi delitias & amicitias. Hæc ſit ergò conſolatio miniſtrorum Euangelij, qui pugnare debent aduerſus Diaboli inſidias,mundi tyrannidem,hypocriſin & Sophiſticen.

SECVNDA pars eſt: *Sicut miſit me Pater: ita ego mitto vos.* Quomodo Pater miſit filium?Pater miſit Filium,vt regnum Diaboli aboleret iuxta illud: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Item Chriſtus apparuit ut deſtruat opera Diaboli. Quid? An non ſolius

Chriſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſti eſt conterere caput ſerpentis? An non ſolius Chriſti eſt deſtruere opera Diaboli? Verè ſolius Chriſti eſt: ſed in hoc tanto opere, opus eſt duabus machinis: uictima & doctrina. Chriſtus eſt miſſus ut ſolus ſua uictima iratum Patrem placet, & Diabolum ſuperet. Deinde quia hoc beneficium hominibus per doctrinã offertur, deſtruxit etiam opus Diaboli per doctrinam. Proinde Chriſtus miſſus erat ad duo, ad placandum Deum victima & ad docendum. Ad prius illud, ſolus Chriſtus mitti idoneus fuit: ad poſterius, hoc eſt, ad docendum miſsi fuerunt olim omnes Prophetæ & poſtea Apoſtoli & homines omnes, qui legitimè ſunt vocati ad prædicandi munus. Quantum ergò ad docendum attinet, Chriſtus mittit diſcipulos, quemadmodum ipſe erat à Patre miſſus. Hînc duo colligamus. Primum diſcrimen inter regna mundi & Eccleſiæ adminiſtrationem, ſeu inter gubernatores mundi & gubernatores Eccleſiarum. Miniſtri enim verbi non mittuntur, ut dominentur in terra: Chriſtus enim nullum dominium ſibi vendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi quas Chriſtus contempſit: ſed ad docendum Euangelium, ad erigendum regnum Dei, ad ſalutem annunciandam hominibus. Deinde hinc colligendum eſt quæ ſit verbi, quod prædicant vocati ad mini-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſterium, authoritas: Sicut pater, inquit, me miſit: ita ego uos, ut non ueſtro, ſed meo nomine loquamini. Huc illud dictum Domini ad diſcipulos, Matth. 10. Qui vos audit me audit: qui vos ſpernit, me ſpernit. Hinc habent, qui docent verbum, conſolationem: & qui audiunt, grauem admonitionem. Nam cum docentes uerbũ piè in legitima uocatione, patiuntur aliquid ab ingrato mundo, habent ex eo conſolationem, quòd uice Chriſti fungantur, & Chriſtus cum illis iniuriam patiatur qui ſe ſuo tempore vlciſcetur: Qui vero audiunt uerbum, admonentur primum de authoritate uerbi: non enim ſecus audire uerbum debent, quam ſi Chriſtum ipſum loquentem audirent. Deinde admonentur, ut pios uerbi miniſtros in precio habeant, tanquam Chriſti legatos. Præterea admonentur pœnæ, in quam iuſto iudicio Dei incurrent quicunque vel verbum prædicatum, uel ipſos miniſtros contemnunt. Debent quoque miniſtri uerbi cogitare in quem gradum dignitatis ſint euecti, ne uel doctrinę puritatem inficiant, uel moribus malis à ſe auditores alienent.

TERTIA pars. Et cum dixiſſet inſufflauit & dixit eis: accipite Spiritum ſanctum. Hæc uerba ſingularem doctrinam continent. Nam Chriſtus his uerbis oſtendit, unde verbũ, quod

prædica-

prædicatur uoce miniſtrorũ, habeat ſuam vim & efficatiam, quæ ſane non incluſa eſt in uoce miniſtri, nec pendet ex ſanctitate & dignitate hominis; ſed omnis uerbi uis & efficacia ex uirtute ſpiritus Chriſti proficiſcitur: Nam cũ hic Chriſtus ſufflat in diſcipulos, ac iubet eos accipere Spiritum ſanctum, ſignificat ſpiritum ſanctum perpetuò affuturum miniſterio uerbi: Quaſi dixiſſet: Ecce uos eritis miniſtri noui teſtamenti, qui Eccleſiam mihi in mundo ædificabitis, per prædicationem Euangelij, & ſcio quàm ſitis imbecilles ad tantum opus peragendum, præſertim cum Diabolus, mundus & ratio omnium hominum ſe uobis opponet. Quapropter, huic ueſtro miniſterio uolo adeſſe ſpiritum ſanctum, per quem ueſter labor erit efficax: is enim ſua uirtute faciet, ut uerbum meũ quod prædicabitis, non ſit ad uos uacuum rediturum. Hîc utilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quòd ſpiritus ſanctus ſit alligatus uerbo & uelit per illud eſſe efficax. Conſolationem uero, qua & qui docent, & qui audiunt ſe erigant præſentia Spiritus ſancti aduerſus ſuæ ſalutis hoſtes.

QVARTA pars. Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta ſunt. His uerbis inſtituit & ſancit

ſpiritua-

ſpiritualem illam Eccleſiæ poteſtatem, quam vocamus poteſtatem clauium, & oſtenditur clauis qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.

Verum ut hæc vtiliſsima doctrina clarè ab omnibus intelligi poſsit, uolo iam in quædam puncta diſtinguere, quæ ſunt: unde ſit poteſtas Eccleſiaſtica, quid ſit, penes quem ſit, & in quo conſiſtat. His punctis benè intellectis, nemo erit qui non dextrè intellecturus ſit, quænam res & qualis ſit poteſtas Eccleſiaſtica.

Vnde ergò eſt hæc poteſtas? A Deo per Ieſum Chriſtum. Si enim hominem ſpectes, eſt miniſterium purum; At ſi Chriſtum, ſublimis eſt poteſtas, qua nulla in terra uel maior, vel utilior, uel dignior exiſtit. Nam Chriſtus ſedens ad dexteram Patris in ſolio Maieſtatis ſuæ, hanc poteſtatem adminiſtrat. Qui igitur hanc poteſtatem contemnit, & eius fructu priuatur & eſt in filium Dei contumelioſus.

Quid eſt poteſtas Eccleſiæ? Eſt poteſtas remittendi & retinendi peccata, hoc eſt, prædicandi Euangelium, cui qui credit aperitur regnum cœlorum, qui uero non credit, ei oſtenditur eſſe clauſum.

Penes quem eſt hæc poteſtas? Penes Eccleſiam: quando Petro & alijs Apoſtolis Dominus dedit claues, apud ipſam Eccleſiam

claues

claues has depoſuit, à qua miniſtri habent claues, tanquam ancilla claues ſuæ heræ habet.

In qua re conſiſtit poteſtas clauium? In efficacia ſpiritus ſancti, qui in verbo & per verbum eſt efficax, & fidem in auditoribus verbi operatur: ita verbum eſt ueluti vna clauis, quam adhibet miniſter verbi, & fides eſt altera clauis, quam adhibet ſpiritus ſanctus, quæ claues cum adhibentur aperitur regnum cœlorum.

His ita explicatis verba huius textus altius perpendamus. Primum igitur cum dicit: QVORVMCVNQVE: ſiſte gradum & de hac uoce QVORVMCVNQVE cogita. 1. quòd promiſsio gratiæ ſit uniuerſalis: hanc uniuerſalem promiſſionem opponito tentationi de particularitate & te in vniuerſalem promiſsionem includito. Deinde hanc uocem QVORVMCVNQVE multitudini peccatorum oppone. Cum igitur tentaris ad deſperationem ob peccatorum tuorũ multitudinem, veniet in mentem hæc Domini promiſsio: QVORVMCVNQVE &c. Non dicit, ſi pauca peccata quis perpetrauerit, aut ſi multa, neq; dicit ſi Iudæus eſt, ſi Grecus, nobilis, ignobilis, diues aut pauper: ſed dicit QVORVMCVNQVE. Præterea hic locus monet, quòd & publicè & priuatim poſsit fieri abſolutio. Sic Deus tria milia hominum publicè abſoluit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Item priuatim Cornelium, ſicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa abſolutione vtantur miniſtri verbi quoties Euangelium prædicant. Speciali quando ratio hoc poſtulat, hoc eſt, quando aliquis priuatum colloquium cum miniſtro verbi expetit, confirmandæ ſuæ fidei cauſa.

2. Ponitur in textu PECCATA ſine addito, quare omnia peccatorum genera hîc intelligi debent, quæ ſunt quatuor. 1. vicioſitas naturæ. 2. pullulantes rami ex mala radice. 3. peccata errore commiſſa. 4. peccata voluntaria. Nullũ plane peccatum eſt, quod non ignoſcitur, ſi venia propter Chriſtum petatur.

3. Verbum REMITTERE obſeruandum eſt, pro quo Matthæus habet ſoluere. Iubet Dominus ut diſcipuli peccata remittant & ſoluant. Remittant quidem ut debitum: ſoluant vero vt onus prægrauans. Peccata ſiquidem ſunt debita, quia vt debita obligant ad ſolutionem: ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ niſi fiat remiſsio. Sunt & onera peccata, quia ut onus graue portantem deprimit, ut tandem ſub eo cadat: ita peccata maledictionis onere & legis ſententia opprimunt, donec Chriſtus venerit & onus in ſe leuauerit. Sed quid? poteſt ne homo peccata ſoluere & remittere? Deus dicit Iſaiæ 43. Ego ſum ego ſum ipſe qui deleo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

deleo iniquitates tuas,& peccatorum tuorum non recordabor. Hoc teſtimonium conuincit quòd ſolus Deus remittit peccatum. Rurſus cum hîc dicit Dominus, quorumcunque peccata remiſeritis, erunt remiſſa in cœlo. Reſpondeo: Chriſti dictum manifeſtè indicat duplicem eſſe remiſsionem, vnam in terris à miniſtris verbi: Alteram in cœlo, quæ à ſolo Deo fit. De hac poſteriori loquitur Iſaias. Breuiter Deus vt Dominus: miniſtri verbi, vt ſerui & nuncij remittunt, qui Domini ſui voluntatem annunciant, quæ remiſsio fit voluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. vbi ita ait Dominus: Sacerdotes ponent nomen Domini ſuper filios Iſrael, ſed ipſe benedicam: ſoluere ergo ſacerdotis, eſt indicare culpam à Deo remiſſam.

Sed quomodo retinent peccata? verbo & iuxta verbum, hoc eſt, quæcunque peccata indicaueritis uerbo Dei eſſe retenta, retenta erunt etiam in cœlo. Plura de hac re dixi in feſto cœnæ Dominicæ: Quare nunc ad ſecundum locum pergo, de quo breuiſsimè dicam.

DE SECVNDO LOCO.

De Thoma habemus duo in hac Hiſtoria,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nempe incredulitatem & confeſsionem: incredulitatem indicat his verbis: Niſi videro in manibus fiſſuram clauorum &c. non credam. Audiuit alios diſcipulos narrantes ſe vidiſſe Dominum: is autem immemor omnium prædictionum Prophetarum & Chriſti, non credit. Adeo ratio hominis in rebus ſalutis ſe Deo & eius verbo opponit. Hactenus de eius incredulitate: ſequitur de eius fide & confeſſione. Poſt dies octo iterum erant diſcipuli & Thomas cum eis in vna domo, & venit Ieſus clauſis ianuis, & ſtetit in medio eorum & dixit, pax uobis, & dixit Thomæ, infer digitum tuum huc & uide manus meas &c. & noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Audita voce Domini, & conuictus manifeſto ſigno, concipit fidem, ex qua hanc promit confeſsionem, Dominus meus & Deus meus. A Thoma igitur duo diſcamus, vnde fides ſit & qualis vera fidei confeſsio. Fides eſt ex verbo & ſigno, ſicuti nos habemus Euangelium veriſsimum Chriſti verbum, & ſigna duo auguſtiſsima, Baptiſmum & cœnam Domini. Hæc fides concepta verbo & confirmata ſigno, veram ædet confeſsionem qualis hæc Thomæ eſt, qui hic clamat Dominus meus & Deus meus. Hæc Thomæ confeſsio, ſi rectè perdenditur, quatuor continet. Primum enim agnoſcit Chriſtũ

eundem

eundem hominem eſſe qui ante triduum fuit occiſus à Iudæis. Deinde cum Deum appellat, eius diuinitatem fatetur. Tum cum non duos Dominos aut duos Deos dicat, agnoſcit vnitatem perſonæ. Poſtremò cum meus Dominus & meus Deus dicit, officium redemptionis profitetur, in quem & ipſe viua recumbit fide.

DE TERTIO.

Beati qui non uiderunt & crediderunt. Hæc uniuerſalis doctrina de credentibus eſt obſeruanda: nam hîc Chriſtus diſertè pronunciat beatos qui credunt, etiamſi oculis corporeis non viderint Chriſtum. Huc pertinet tota ſcriptura, ut inquit, Hæc autem ſcripta ſunt vt credatis quòd Ieſus eſt filius Dei & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Finis ergo ſcripturæ eſt vt credamus: finis fidei, vt credentes habeamus vitam æternam, quam donet nobis author vitæ Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor in ſæcula Amen.

* *

DOMINICA SECVNDA POST PASCHA, IOHAN. 10.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

EGo ſum paſtor ille bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, ac deſerit oues, fugitque, & lupus rapit ac diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & oues non ſunt illi curæ. Ego ſum paſtor ille bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcor à meis. Sicut nouit me Pater, ita & ego noui Patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, illas quoque oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile, & unus paſtor.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio, cur hoc Euangelium proponitur in Eccleſia hoc tempore, hæc eſt. Audiuimus in proximo paſchatis feſto, in quem finem oportuerit Chriſtum pati & reſurgere ex mortuis, nimirum ut in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remiſsio peccatornm omnibus gentibus: per quam prædicationē, deſtrueretur regnum Sathanæ, & erigeretur regnum Chriſti. Hoc autem cum aliter fieri non poteſt, quàm per fideles uerbi miniſtros, quos

quos ſcriptura paſtores uocat, placuit Eccleſiæ, hoc die proponere Euangelium de ſummo paſtore Ieſu Chriſto, de eius cura erga oues: idq; ideo ut fideles uerbi miniſtri huius paſtoris exemplum, in doctrina, uita, & cura pro ouibus imitentur. Hactenus de occaſione cur hodie præſens Euangelium proponitur. Summa autem Euangelij eſt, quòd ut Chriſtus ſe uerum paſtorem eſſe & curam habere ſuarum ouium profitetur: ita ex aduerſo lupos eſſe teſtatur, qui ouili ſuo inſidiantur, quos uidentes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lacerandas relinquunt; contra quorum perfidiam Dominus promittit ſe ſuas oues curaturum, & ſignificat ſe adhuc alias habere oues quas adducet, ut fiat unum ouile & unus paſtor.

Loci tres:

I. De paſtore Chriſto alijsq; ueris paſtoribus.

II. De lupo, mercenario, & fuga mercenarij.

III. De ouibus Chriſti, earum nota & unitate ouilis.

DE PRIMO.

In primo loco de paſtore Chriſto habemus duo: unum, quæ ſit eius indoles, Alterum, quę

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſint eius beneficia erga Eccleſiam. Quantum autem ad Chriſtum paſtorem attinet, ſemper meminiſſe debemus confeſsionis Thomæ, quã ab hinc die octauo audiuimus. Is enim cum dicit Dominus meus & Deus meus, Primum confitetur eum quem alloquitur eundem hominem eſſe, qui erat crucifixus & mortuus, quem nunc verè à mortuis reſurrexiſſe agnoſcit. 2. Confitetur eundem hominem eſſe quoque verum Deum: Dicit enim ET DEVS MEVS. 3. Confitetur hunc hominem & Deum unam perſonam: non enim dicit Domini mei, ſed Dominus meus. 4. Confitetur hunc θεάνθρωπον (perſonam vnicam quæ eſt Deus & homo) eſſe ſuum ſaluatorem: Nam Dominus meus, qui mei curam habet, & Deus meus eſt qui me in ſuam fidem & gratiam recepit. Confitetur ergò Chriſtum verum Meſsiam & ſaluatorem mundi eſſe, adeoq; verum illum paſtorem olim promiſſum, de quo Zachariæ 10. Suſcitabo paſtorem in terra. Hunc Petrus vocat paſtorem & Epiſcopum animarum. Hæc dixi breuiter ex confeſsione Thomæ de Chriſto paſtore, vt quæ ſit huius noſtri paſtoris indoles intelligamus: Iam verba Domini audiamus. Ego (inquit) ſum paſtor bonus. Sed quid paſtor bonus? paſtor bon' ponit animã ſuam pro ouibus ſuis, hoc eſt, paſtor ille bonus eſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nus eſt, qui adeo ſuas oues diligit, quòd potius velit mortem oppetere, quàm oues ſuas lacerationi & predæ furum & luporum relinquere. Hoc promiſſum etiam facto declarauit, qui pro ouibus ſuis turpiſsimam mortem eſt perpeſſus.

Habemus quantus ſit amor Chriſti erga ſuas oues: Iam ut conſpiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præſtat, ſimilitudinem paſtoris ouium Chriſto paſtori accommodabimus. Quid ergo facit bonus ouium paſtor? 1. colligit oues. 2. præcedit. 3. educit eas in paſcua. 4. paſcit eas. 5. excubias ſuper eas agit. 6. regit. 7. defendit. 8. lęſis medetur. 9. errantes caſtigat virga paſtorea. 10. in ſua reducit paſtas. Hæc omnia beneficia Chriſtus ſpiritualiter Eccleſię præſtat.

PRIMVM ergò Chriſtus paſtor colligit oues. Sed quomodo? per prœdicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox poſt lapſum primorum parentum: nam in ſpiritu adfuit Prophetis & multas oues ſibi collegit. Deinde ipſe venit vt ouem perditam quæreret; & hodie dat prædicatores qui ſuo nomine colligunt oues.

DEINDE præcedit oues. Quomodo? In cruce & in gloria: in cruce quidem, dum varias in hac uita ærumnas perpeſſus eſt, quas etiam

ſanctos experiri neceſſe eſt: in gloria, dum per reſurrectionem à mortuis in gloriam cœleſtem intrauit quē ſuo tēpore ſequentur quotquot eius veræ oues fuerint.

TERTIÒ educit eas in paſcua in amenißſima prata, vt Dauid Pſalmo 23. loquitur: In paſcuis herboſis accubare me facit, ad aquas refectorias deducet me.

QVARTÒ, eductas in prata paſcit ſpiritu & verbo. Spiritu quidem dum intus animum confortat: verbo vero dum prædicatur Euangelium, unde concipitur fides in hunc paſtorem.

QVINTÒ, excubias ſuper eas agit, & tanquam in ſpecula ſedet ut obſeruet ne quis ex inſidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per ſuos Angelos, per fideles verbi miniſtros, per pium magiſtratum, breuiter per bonos Rectores in familijs, politijs, Oeconomijs.

SEXTÒ, regit, ſcilicet Spiritu, verbo, & diſciplina, vnde: Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit.

SEPTIMÒ, defendit, vnde Paulus: ſi Deus pro nobis, quis contra nos. Et Dauid: Etiamſi ambulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

OCTA-

Octavò læſis medetur: ut enim oues ſæpè ſpinis & uenenis inficiuntur, quæ à perito paſtore ſanantur: ita Chriſtus paſtor ſuas oues ſpinis malorum morum & ueneno peſtiferæ doctrinæ læſas curat & ſanat, vnde Pſalmus 146. Qui ſanat contritos corde & alligat contritiones eorum. Ezech. 34. Ego paſcam oues meas & ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat conſolidabo.

Nonò errantes caſtigat virga, dum cruce premit, ac ueluti capiſtrum inijcit. Hoc ſi non faceret bonus ille paſtor, multæ huius mundi delicijs, fœlici rerum ſucceſſu abducerentur à grege & ſe ipſas in ora luporũ conijcerent: vnde Dauid de ſe inquit. Bonum eſt mihi Domine quod humiliaſti me, vt diſcerem iuſtificationes tuas.

Vltimò in ſua reducit paſtas. In hoc mundo Chriſtus ſuas oues colligit, paſcit, defendit, curat tanquam in deſerto in peregrino regno: verum in extremo die ſuas oues in ſua reducet, hoc eſt, in Patriam, ubi pij cum Chriſto perpetua pace & ſecuritate fruentur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dixi de Chriſto paſtore, eius indole, cura & beneficijs erga oues, id eſt, omnes qui in ſe credunt: nunc aliquid adijciam de paſtoribus, qui ſub illo ſunt conſtituti, vt curam dominici gregis habeant. Et optandum eſſet, vt omnes doctrinam, vitam, & curam erga oues haberent qualem ſummus ille paſtor: verum quia id non fit, obſeruanda ſunt quatuor paſtorum diſcrimina & genera.

VNVM genus eſt eorum, qui benè docent & benè uiuunt, exemplum ſummi paſtoris imitantes. Talis fuit Iſaias, Hieremias, Ezechiel, & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus: tales ſunt hodiè omnes pij parochi & Epiſcopi, qui doctrina, vita, confeſsione alijs prælucent. Hi à Dauide & Daniele comparantur ſtellis lucentibus in cœlo, ubi Chriſti ſolis æterno lumine illuſtrantur: Hi, vt Paul⁹ ait, digni ſunt duplici honore: hi ædificant ciuitatem Dei vtraq; manu.

SECVNDVM genus eorum eſt, qui malè docent & malè uiuunt. Hi peſsimi ſunt, qui utraq; manu templum Dei deſtruunt: quales multos fore his poſtremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apoſtoli.

TERTIVM genus eorum eſt, qui benè quidem docent: ſed malè uiuunt. Hi quod dextra manu in Eccleſia ædificant, ſiniſtra rurſus deſtruunt,

ſtruunt, & ſunt omnino ſimiles fabris lignarijs, qui arcam Nohæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes arcam, per quam à diluuio ſunt liberati, ipſi in medijs perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, & hodie multi inueniuntur. Dicunt quidem: facite ſicut docemus, nolite opera noſtra imitari. De his locutus eſt Chriſtus: cum ſcribæ & Phariſæi ſedent in Cathedra Moſis, quæ dicunt facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iuſta eſt: ſciunt enim & docent facienda, ipſi tamen non faciunt, cum turpe eſt doctori, cum culpa redarguit ipſum. Bernardus igitur benè ait: Paſtores debent impinguare pecus ſuis potius quàm alienis exemplis.

QVARTVM genus eſt eorum qui malè docent, ſed benè viuunt, ita ut publicis criminationibus non ſint obnoxij. Hi hypocritæ ſunt & maximum damnum faciunt. Nam cum homines admirantur externam morum ſpeciē, facile etiam pertrahuntur, vt doctrinam amplectantur: vt multi ex uobis in Papatu vidiſtis Monachos, qui non ſolum ſibi ſancti viſi ſunt: uerumetiam alijs ſua bona opera vendiderunt: ita & animabus hominum & facultatibus eorū inſidiati ſunt. Dixi de quatuor generibus paſtorum ſeu doctorum in Eccleſia, quorum primum tantum laudabile eſt & Chriſti regnum

in mul-

in multorum ſalutem ædificat, idq; iuxta doctrinam & mandatum ſummi paſtoris Iesv Chriſti.

DE SECVNDO LOCO.

Iam ſequitur ſecundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Chriſti lacerat & perdit: Hic oues periclitantes, in luporum faucibus relinquit. Ita enim ait textus: Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues proprię, uidet lupum uenientem, dimittit oues & fugit, & lupus rapit ac diſpergit oues. Hic nos ſcire oportet, quis nam ſit ille lupus, de quo Dominus loquitur, & quę ſit eius in oues inuadendi ratio, & quando mercenarius fugere putandus ſit.

Quis eſt igitur lupus de quo Dominus hîc loquitur? Eſt Diabolus: Is enim cum primum homo conditus erat, eum adoritur, inuadit & in terram proſternit: ideo hodie circumit famelicus, quęrens quem deuoret, neq; ceſsabit donec hic mundus ſteterit.

Quomodo quæſo inuadit oues Chriſti? Non una uia eas adoritur: ſed ei eſt quadruplex inuadendi ratio: vel enim Sophiſtica, vel tyran-

tyrannide, vel flagitijs, vel hypocriſi in oues Chriſti impetum facere conſueuit.

Sophiſtica inuadit, quando vel vicia virtutum titulis ornat, uel pro veritate Dei errores ingerit, quò miſeras oues Chriſti perdat. Inuocare ſanctos, mereri uitam æternam operibus ſunt grauiſsima uicia: ſed ea tanquam bona opera defendit, & ſic de multis alijs.

Tyrannide inuadit Chriſti oues, quando facit ut vel uictu & præſidijs præſentis uitæ deſtituantur, uel aperto bello eos adoritur, ut Euangelij puritatem uel turbet, uel prorſus aboleat.

Flagitijs & ſcandalis oues Chriſti inuadit, quando multos pertrahit in crimina, per quę excutitur ſpiritus ſanctus & homines rurſus fiunt Sathanæ obnoxij. Quàm multi hodie hac machina proſternuntur, nemo eſt qui non uidet in quo pago regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, ſcortationes & alia horrenda ſcelera. Hæc cum uidemus certum teſtimonium habemus Sathanæ inuadentis in ouile Chriſti.

Hypocriſi etiam inuadit in ouile Chriſti, quoties ſua externa ſpecie ſanctitatis grauiſsima ſcelera tegit, quemadmodum in Monachis olim factum eſt, & hodie ab ijs

fit qu

i

ſit qui Phariſaiſmum nondum depoſuerunt.

Habemus iam quibus uijs lupus, qui eſt Diabolus, inuadit in ouile Chriſti: iam de mercenarij fuga dicemus: Eſt enim mercenarius cuius non ſunt propriæ oues, atq; ideo fugit videns accelerantem lupum.

An non Chriſtus interdum fugit? An nõ mandauit diſcipulis ſuis, cum perſecuti vos fuerint in una ciuitate, fugite in aliam? An non Paulus ipſe fugit cum demiſſus eſt in corbe per murum? Iam cum certum ſit, nec Chriſtũ lupum fuiſſe, nec Apoſtolos reliquos, neceſſe eſt vt non de quauis fuga intelligendum ſit quod Dominus hîc de fuga dicit. Verũ ſciendum eſt quòd ſit fuga corporis & fuga animi: illa interdum licita eſt, hæc non. Sed quænam eſt animi? cum aliquis ab officio praſtando fugit, & hæc fuga quadruplex eſt iuxta quadruplicem lupi inuaſionem in ouile Chriſti. Nam quicunq; uerbi miniſter vlla de cauſa ſe non opponit Sophiſticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocriſi, is mercenarius eſt & non verus paſtor. Paſtor enim bonus. 1. opponit ſe Sophiſticæ, defendendo veram doctrinam & reprehendendo, confutandoq; falſam: ſed mercenarius ad hanc lupi inuaſionem timet, non audet defendere ueram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare uel conniuet ad
falſam

falſam doctrinam, vel ſaltem non vt deberet reprehendit, quod cum facit, fugere dicitur, nō quidem corpore; ſed animo quia officiū deſerit. Secundò, Bonus paſtor opponet ſe tyrannidi; verum quia ſunt duo paſtorum genera; vnum ciuile, alterum Eccleſiaſticum, vt ciuilis paſtor armis, ita Eccleſiaſticus precibus opponet ſe luporum tyrannidi. Qui hoc non facit mercenarius eſt, non paſtor. Tertiò, bonus paſtor opponet ſe flagitijs reprehendendo & excommunicando eos qui ſuis moribus Eccleſiam offendunt, quemadmodum Iohannes reprehendit Herodem, Chriſtus Phariſæos, & Prophetæ omnes ſui ſæculi vicijs ſe oppoſuerunt. Diabolus fideli adulterium perſuaſit, perſuaſit inceſtum, auaritiam, libidines, potationes. Hîc paſtor bonus non timet homines: ſed Deum, & hominum vicia ex officio carpit. Contra mercenarius, de ſua quiete ſollicitus non audet aperire os. Si reprehendit, in genere id facit; non audit reos in faciem obiurgare cum Prophetis alijsque veris paſtoribus. Sed poſsit aliquis talis mercenarius obijcere. Ecce hîc ſum, nō fugi. Reſpondet Auguſtinus; Quia tacuiſti, fugiſti: tacuiſti, quia timuiſti. Quartò, bonus paſtor opponet ſe Hypocriſi quando detrahit laruam externorū hypocritarum, & oſtendit quàm turpis ſit facies peccati; ſed

mercenarius lupum hunc fugit, non audit offendere quemquam, ne in hominum odium incurrat.

Iam quæſtio excutienda reſtat, num fuga corporalis ſemper ſit licita. Ad quam reſpondeo: paſtor aliquis qui de loco in locum fugit, uel rei augendæ gratia, uel tedij cauſa, uel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius eſt & non paſtor. Verum ſi Tyranni perſequuntur & inſidiantur uitæ alicuius, licet pio paſtori fugere manus tyranni, vt poſtea, ſi id fieri poteſt, reuerſus magis proſit uiuus, quàm mortuus prodeſſe potuit; uerum hîc pietas regula eſſe debet.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus eſt de ouibus Chriſti, earum nota, & quòd ſit unum ouile & unus paſtor. Oues Chriſti ſunt omnes, qui Chriſtum audiunt & eum veluti oues ſequuntur, in uera ſimplicitate, innocentia, manſuetudine & obedientia. Neque aliæ notæ ſunt ouium Chriſti, quàm pietas erga Deum, charitas erga proximum, in uita puritas & in uocatione ſancta quædam cura & induſtria. Quòd autem dicit ſe alias oues habere, quæ adducendæ ſunt in idem ouile, ſignificat ex gentibus & Iudæis unam eſſe ſanctam Eccleſiam Catholicam. Et ſimul

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſimul modum, quo adducentur oues, exprimit, cum ait: & audient vocem meam. Prædicatio ergò Euangelij, & prædicati Euangelij fides facit, ut ouili Chriſti aggregemur. Qui ex hoc loco ſtatuunt fore, quòd ante iudicium tantus ſit futurus conſenſus in uera religione, ut nullæ ſint futuræ hæreſes, nulla ſchiſmata, toto cœlo errant: nam omnia vaticinia Prophetarũ contrariũ docent. Et Chriſtus cũ dicit: putatis ne cum uenerit filius hominis, quòd ſit inuenturus fidem ſuper terram, ſignificat ob perſecutiones fore, ut plurimi à fide deficiant, & quo propior eſt dies Domini, eo magis ſeuit Diabolus ut Sophiſtica, tyrannide, flagitijs, & Hypocriſi puſillum Chriſti gregem turbet: Quare nos oremus Chriſtum paſtorem animarum noſtrarum, vt ipſe velit nos in tantis periculis defendere in ſui nominis gloriam.

Cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſæcula, AMEN.

DOMINICA TERTIA POST PASCHA, IOHAN. 16.

PVſillum, & non uidebitis me, & iterum puſillum, & uidebitis me, quia ego uado ad patrem. Dixerunt ergo quidam ex diſcipulis eius inter ſe: Quid eſt hoc ꝙ dicit

 nobis,

nobis, puſillum, & non uidebitis me, & rurſus puſillum, & uidebitis me, & quia ego uado ad patrem? Dicebant ergo: Quid eſt hoc quod dicit, puſillum: Neſcimus quid loquatur. Cognouit autem Ieſus, quòd uellent ipſum interrogare, & dicit eis? De hoc quæritis inter uos, quod dixi, puſillum, & non uidebitis me, & iterum puſillum, & uidebitis me. Amen amen dico uobis, plorabitis & lamentabimini uos, mundus contra gaudebit. Vos autem mœrore afficiemini, ſed mœror ueſter uertetur in gaudium. Mulier cum parit, dolorem habet, quia uenit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit anxietatis, propterea quòd gaudeat hominē eſſe natum in mundo. Et uos igitur nunc quidem mœrorem habetis, ſed iterum uidebo uos, & gaudebit cor ueſtrum, & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis. Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangeliū pars eſt concionis Chriſti, quam habuit pridiè antequam pateretur, in cœna coram diſcipulis ſuis, in qua concione multa docuit. Nam de officio ſuo, morte, cruce, reſurrectione, & glorificatione

verba fecit. Deinde de Eccleſia diſſeruit, quæ ſit, & quæ ſit eius in hoc mundo fortuna futura: quòd ſit habitura aduerſarios qui eam impugnent: quòd fide tandem ſit ſuperatura omnes ſuas ærumnas, ad quam partem etiam præſens Euangelium pertinet. Conſolatur enim diſcipulos ſuos quos mœſtos animaduertit ex prædictione ſuæ crucis: prænunciat fore, vt excitatus à mortuis, rurſus ſit eos viſurus: & addit pulcherrimam de muliere parturiente ſimilitudinem, cum qua ſimilem fortunam experietur Eccleſia: quemadmodum enim triſtis puerpera conſolationem maximam capit, ex prole nata: ita Eccleſia eluctata è præſentis vitæ ærumnis, plena tandem gloria cum Chriſto fruetur, modò in eius fide uſque ad finem conſtans perſtiterit.

Loci tres:

I. Præmonitio Chriſti de ſua morte & reſurrectione.

II. Infirmitas Apoſtolorum adeoque omnium mortalium.

III. Crux Eccleſiæ in hoc mũdo & eiuſdem glorioſa ac læta liberatio.

DE PRIMO.

De morte & reſurrectione Chriſti breuius dicã, quia nuper omnia copioſius audiuimus.

Modicum, inquit, & non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, quia uado ad patrem. Hic Chriſtus paulo obſcurius prędicit ſuam mortem & reſurrectionem. Senſus autem eſt: Modicum & non uidebitis me, id eſt, mortuus ad triduum in ſepulchro iacebo, ut me non videatis; & rurſus modicum & uidebitis me, hoc eſt, excitatus à mortuis conſpiciar à vobis 40. diebus, antequam viſibiliter aſcendam in cœlum ſublatus nube, è conſpectu veſtro. Et hoc eſt quod dicit, quia uado ad patrem, id eſt, per mortem tranſitum faciam à cruce ad gloriam cœleſtem. Quid, an non poſt aſcenſionem adeſt ſuæ Eccleſiæ? Imò adeſt iuxta ſuam promiſsionē uſq; ad conſummationem ſæculi, nō quidem corporali modo, ſed ſpirituali. Nam verbum Dei & gratia ſpiritus ſancti, ſunt ſpeculum, in quo Chriſtus vult aſpici: & hic aſpectus ſatis eſt, quo contenti eſſe debemus, donec ipſe ad iudicium uenerit; nā poſtea perpetuò fruemur eius conſpectu.

Sed cur diſcipulos ſuæ mortis & reſurrectionis admonuit? Multæ ſanè ſunt cauſæ, quarum præcipua eſt quam ipſe aſsignat his uerbis. Hæc prædixi uobis, ut cum facta fuerint credatis: multum enim confirmantur animi hominum, cum uident euentum prædictionibus reſpondere. Neq; quicquam magis erexit Apoſto-

Apoſtolos; quàm quòd viderent omnia reſpondere prædictionibus Chriſti: vnde & eius diuinitatem intelligere & eius officium perſpicere potuerunt. Deinde voluit Dominus his crebris præmonitionibus diſcipulorum ſuorum infirmitati conſulere, idq; eſt fidelis magiſtri, ut habita ratione captus eorũ, quos docendos ſuſcepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum, medeatur. Præterea quoque ideo prædixit ſuam mortem & reſurrectionẽ, quò diſcipuli ſcirent eum ſuã præſciuiſſe mortem & reſurrectionem, & libenter uſq; ad mortem Patri obtemperaſſe, vt nos à morte liberaret. Hæc Chriſti concio nobis quoq; accõmodanda eſt: nam nõ diſsimile nobis accidit. Modicum abeſſe à nobis uidetur, dum nos ſine cõſolatione relinquit luctantes ſub cruce. Deinde rurſus videtur, quando per Euangeliũ nos conſolatur & ſui Spiritus præſentiam in noſtris precibus teſtatur.

DE SECVNDO.

Ruditas diſcipulorum Chriſti in rebus ſalutis his verbis deſcribitur. *Quid eſt (inquiũt) quod dicit nobis modicum & non uidebitis me & iterum modicum & uidebitis me, & quia uado ad Patrem, neſcimus quid loquitur.* Valde mirũ eſt quòd toties admoniti, non ſolum typis, figuris & enigmatibus: verumetiã

claris verbis de morte & reſurrectione Domi-
ni, nō tamen intelligere potuerint. Quæ huius
rei cauſa eſt? Duplex ſanè cauſa eſt. Vna quòd
opinio ſemel mente concepta, non facile euel-
latur, præſertim ſi altas radices egit. Iudæi atq;
adeo ipſi diſcipuli Domini ſomniarunt Chri-
ſti imperium ciuile fore, ut ipſe Chriſtus ſum-
mus imperator, ſubiecto toto terrarum orbe,
dominaretur, atq; ipſi diſcipuli proximi ab eo
eſſent futuri, id quod ſatis filiorum Zebedæi
mater declarauit, quando petijt, ut alter filio-
rum ſederet Chriſto à dextris, alter à ſiniſtris.
Altera cauſa, eſt caligo in toto humano gene-
re, qua fit vt nemo poſsit quæ Dei ſunt perci-
pere, niſi doctorem habeat Spiritum ſanctum.
Hinc nos diſcamus. 1. deplorare hanc noſtram
cęcitatem. 2. audire frequentius verbum, quò
ab iſta caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare
ipſum Deum, ut ipſe nos doceat, iuxta illud
Pſalm. 25. Deduc me in veritate tua & doce
me, quia tu es Deus ſalutis meæ: bonus & rec-
tus eſt Dominus, propterea docebit peccato-
res in via. Sed nobis cauendum eſt, ne cum Do
minus doceat, aures cordis ad eius vocem oc-
cludamus, quemadmodum omnes illi faciunt,
qui verbum Dei ſine fructu audiunt. Qui au-
tem ita aures ſuas ad vocem Dei occludunt,
tandem commereantur, vt perpetuò relin-
quan-

quantur in ſua cæcitate & ignorantia. Deus nos conſeruet, ne in hanc ingratudinis pœnã incurramus, qua videmus multos eſſe horribiliter punitos. Multos enim inuenias, quos ſi interroges poſt auditam concionem, quid perceperint, non habent verbum quod reſpondeant: interrogati de ſermonibus habitis in cõuiuio aut in placito, poſſunt ſingula referre, ita vt ne vnum quidem verbum eos fugiat. Quæ eſt ratio? In quibusdam hoc facit naturalis ruditas de rebus ſalutis: in quibuſdam autem & pœna, vt audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Quapropter, chariſsimi, mature reſipiſcamus, imploremus opem diuinam, & quando ſentimus tedium audiendi & diſcendi verbum Dei in nobis, mox cogitemus quòd Diabolus ſtruat nobis inſidias, mox cofugiamus ad orationem qua petamus à Deo, vt & doceat nos, & ſuo ſpiritu faciat ſuo verbo locum in nobis.

DE TERTIO LOCO.

Amen amen dico uobis quòd plorabitis & fflebitis vos, mundus autem gaudebit. Vos autem contriſtabimini, ſed triſticia ueſtra uertetur in gaudium. Idem repetit, quod paulo antea dixit de ſua morte & reſurrectio-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ne;nam ſigno propoſito triplici, quid eueniet indicat,ſed obſcurius. Ploratu diſcipulorũ ſignificatur mors Chriſti & ſepultura. Gaudio mundi ſignificatur triumphus Iudæorum occidentium Chriſtum: nam illo mortuo, putabant ſe ſuamq; rempublicam ſecuram fore. At cum ſubiungit, triſticia ueſtra uertetur in gaudium, ſignificat ſe ex mortuis reſurrecturum, unde rurſus gaudium concipient diſcipuli. Hoc ipſum declarat propoſita ſimilitudine mulieris parturientis, quæ quidem dum parturit, graues dolores ſentit: uerum poſtquam puerum natum uidet, tantum percipit gaudium, quòd doloris, quem paulò antea ſenſit, prorſus immemor reddatur. Ad eundem modum diſcipuli Domini, mortuo & ſepulto Domino, graues dolores animi ſentiunt: ſed mox excitatio ex mortuis Domino, prę gaudio pręteriti doloris obliuiſcentur. Atq; hoc eſt, quod dicit: iterum autem uidebo uos & gaudebit cor ueſtrum, quòd me à mortuis excitatum uidebitis: & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis, id eſt, poſtea non ſum moriturus, ut ex mea morte concipiatis dolorem: ſed perpetuò uiuam, & ita uos Spiritu meo de noticia Dei inſtruam, ut non amplius ſit uobis opus me quicquam interrogare. Ita ſimpliciter uidimus ſenſum textus: Nunc autem hæc omnia ad Eccleſiam

omnium

omnium temporum transferenda ſunt,quæ in hoc mundo erit ſub cruce,dum impij lętantur: verum tandem apparente Chriſto plenum & perfectum gaudium in omni æternitate conſequetur. Nam illud triduum,quo Dominus paſſus eſt & excitatus, imago eſt crucis Eccleſiæ, gaudij mundi,id eſt,impiorum perſequentium Chriſtū & ipſum in ſuis membris occidentium, & glorioſæ liberationis Eccleſiæ, quæ tum futura eſt plena, quando Dominus veniet in nubibus, cum gloria & poteſtate magna, & aſſumet ſuos ad æterna gaudia, & impios tradet Diabolo æternis pœnis cruciandos.

Cum igitur hic locus admonet nos de cruce Eccleſiæ, & eius glorioſa liberatione: Dicam. 1. Quid ſit crux & quàm varia. Deinde, quæ cauſæ crucis. Tum, diſcrimen inter crucem piorum & ſupplicia impiorum. Ad hæc quo animo,pio ſit crux ferenda. Poſtremò, unde conſolatio ſub cruce petenda ſit.

Quid eſt crux? Eſt quæuis afflictio,cui mē-
bra Eccleſiæ Chriſti in hoc mundo obnoxia
ſunt. Cuius differentiæ quadruplices eſſe ui-
dentur:Nam crux pij hominis uel eſt animi do 1.
lor afflictioq; corporis,idq; varijs de cauſis:ut
ex accepto damno,triſti amicorū caſu,ſiti,nu-
ditate,carcere ,tortura,ut ſanctꝰ Iacob ſummū
dolorem animi habuit propter amiſſum filium
Ioſeph:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Ioſeph; Ioſeph corporis afflictionem in carcere expertus eſt: Lazarus extra portam diuitis famem & corporis ulcera ſenſit, & multi pij hodiè, varijs animi & corporis exercentur ærumnis.

2 Vel eſt pugna acerrima carnis & ſpiritus in pijs: Nam caro ſemper concupiſcit aduerſus ſpiritum, interdum vincit & prorſus videtur ſpiritum proſternere, vt in Dauide uidemus, qui uictus carnis concupiſcentijs in peſsima ſcelera homicidij & adulterij lapſus eſt, & niſi reuocatus fuiſſet ad pœnitentiam, & rurſus imperio ſpiritus fuiſſet ſubiecta caro, æternum perijſſet. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Ieſum Chriſtum.

3 Vel eſt difficultas vocationis in Oeconomia, politia & Eccleſia. Quantam crucem pij etiam mariti & matronæ experiuntur, in educandis liberis, in quærendis neceſſarijs uitæ, norunt illi qui hoc experti ſunt. Qui gerunt magiſtratum; ut reges, nobiles, conſules, præfecti, non ſunt immunes à cruce, modo alioqui pij ſunt. Ita quoq; pij Epiſcopi, parochi & alij Eccleſiarum miniſtri ſæpe ex difficultate officij grauem experiuntur crucem.

4 Vel crux eſt certi delicti pœna, ſicut ſunt multæ cauſæ calamitatum Eccleſiæ, de quibus cauſis iam dicam.

Quæ

Quæ ſunt itaque crucis Eccleſiæ cauſæ? Quædam cauſæ crucis in nobis ſunt: quædam extra nos. In nobis ſunt tres cauſę crucis, quarum prima eſt peccatū inhabitans, hoc eſt, originale: hoc peccatū, niſi coherceretur, produceret fructus exitiales. Secūda eſt cōcupiſcentia inde pullulans, tanquā flamma ex igni, quæ flamma niſi aqua crucis extingueretur, incendium inferni excitaret. Tertia cauſa, in nobis ſunt quotidiani lapſus, quos peccatum originis per ſuas concupiſcentias gignit. Septies, inquit Salomon, in die cadit iuſtus & reſurgit. Hos quotidianos lapſus reprimit crux nobis diuinitus impoſita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis noſtris.

Deinde ſunt & extra nos cauſæ crucis, ſed diuerſæ: Nam Deus ex paterna bonitate, nos ſua virga uiſitat. Quemcunq; enim recipit, caſtigat, non alio affectu quàm bonus Pater. Deinde Diabolus inſidiatur Eccleſiæ, vt in Iob videmus: ſed Deus ei limites præſcribit, ultra quos progredi non ualet. Præterea membra Diaboli, hoc eſt, tyranni & mali homines in mundo, qui Eccleſiæ moleſtias faciunt in hac vita. Sunt & aliæ cauſæ crucis, quas omittam, & dicam de diſcimine crucis piorum & ſupplicij impiorum.

Quod eſt igitur diſcrimen inter crucem

piorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

piorum & ſupplicia impiorum, poſtquam ſæpe in hoc mundo videmus pios & impios grauib⁹ ærumnis affici? Sunt ſanè multa diſcrimina.

PRIMVM diſcrimen ſumitur, à cauſis efficientibus: Nam ut afflictio piorum proficiſcitur ex paterno amore Patris cœleſtis erga filios ſuos: ita ſupplicia impiorũ ex ira & furore iuſti iudicis Dei proueniunt, qui ſceleratos punit, vt hoſtes & aduerſarios.

SECVNDVM diſcrimen ſumitur, à cauſis finalibus: pij enim cruce exercentur in illorum bonum: impij vero ſupplicijs afficiuntur in ipſorum malum, niſi reſipiſcant.

TERTIVM diſcrimen ſumitur ab effectibus: pij enim, ut Iob, Dominum benedicunt & inuocant ſub cruce: impij autem fremunt aduerſus Deum & indignantur: pij erudiuntur, impij confunduntur: pij probantur, impij perturbantur: pij ſub cruce ſperant, impij vero deſperant.

QVARTVM diſcrimen à tempore petitur. Pij ad breue tempus, vt poſtea cũ capite Chriſto glorificentur: impij vero perpetuo malo inuoluuntur, quorũ præſens afflictio præludium eſt æternarum pœnarum in inferno.

QVINTVM diſcrimen à loco ſumitur. Pij in hoc mundo tantum erudiuntur: impiorum ignis nunquam extinguetur: hîc enim mala crucian-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cruciantur conſcientia, illic æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent ſupplicia. Ita habemus diſcrimina crucis piorum & afflictionis impiorum; nunc pauca adijciam de conſolatione, qua pij ſe ſub cruce erigere debent.

Vnde ergò petenda eſt conſolatio? 1. Pius qui ſub cruce premitur duo conſiderabit in ſua afflictione, nempe iudicium & miſericordiam. Iudicium quidem, quòd propter ſua peccata puniatur: ideo Chriſtus dicit, noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Miſericordiã vero, quòd ideo puniatur, ut cõuertatur & agat pœnitentiam, iuxta illud 1. Cor. 11. Cum iudicamur à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergo cũ exercetur cruce, ex paterna miſericordia conſolationem petat.

SECVNDO, pius in cruce petet conſolationem ab exemplis, cuiuſmodi multa ad Hebr. 11. recitantur; & Paulus ſępe nobis proponit exemplũ Chriſti, cui nos conformes fieri oportet in cruce, vt olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cũ Chriſto, tanquã eius membrũ: Nam vt Chriſtus paſſus eſt, primum, vt obediret Patri; deinde, vt vinceret & damnaret peccatũ noſtrũ, ita & nos Deo obedire debemus ſub cruce & uincere & damnare peccatũ noſtrum; non quidẽ illud expiando ut ipſe fecit, ſed mortificãdo.

TERTIÒ, pi9 cõſolationẽ petet à finib9 crucis;

non

non enim caſtigatur pius cruce ut pereat: ſed ut coherceatur, & ueluti freno quodam retineatur ne à Deo deficiat.

Qvinto pius conſolabitur ſe ex præſentia Dei: ita enim Deus inquit: Ego tecum ſum in tribulatione. Niſi enim Deus nos ſua præſentia in cruce tueretur, omnino deſponderemus animum & abijceremus confeſsionem.

Sexto petet pius conſolationem ex promiſsione liberationis, mitigationis pœnarũ, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Pſalmus, Patres noſtri & exaudiſti eos.

Septimo petet pius conſolationem ex collatione præſentis afflictionis & futuræ gloriæ. Illa momentanea eſt: hæc æterna. Hæc ſint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam ut ſub cruce Deum vera patientia glorificemus per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, Cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

DOMINICA QVARTA POST PASCHA, IOHAN. 10.

VAdo ad eum, qui miſit me, & nemo ex uobis interrogat me, quò uadam. Sed quia hæc locutus ſum uobis, mœſtitudo impleuit cor ueſtrum. Sed ego ueritatem dico uobis,

uobis, expedit uobis, ut ego uadam. Si enim nõ abiero, conſolator ille non ueniet ad uos. Sin autem abiero, mittam eum ad uos. Et cũ uenerit ille, arguet mundũ de peccato, & de iuſtitia, & de iudicio. De peccato quidẽ, quia non credunt in me. De iuſtitia uerò, quia ad patrem uado, & poſthac non uidebitis me. De iudicio autẽ, quia princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Ad hæc multa habeo, quæ uobis dicam, ſed non poteſtis portare nunc. Cum autem uenerit ille, qui eſt ſpiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem. Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunq; audierit, loquetur, & quę futura ſunt, annunciabit uobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea ſunt, Propterea dixi, quòd de meo accipiet, & annunciabit uobis.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangeliũ eſt pars concionis Chriſti quam habuit poſt cœnã, pridiè quàm pateretur, in qua vt die abhinc octauo admonui, præmonuit diſcipulos ſuos de ſua paſsione, morte, reſurrectione, & de Eccleſiæ perſecutione, conſolatione & ſtatu regni ſui, qualis futurus eſſet vſq; ad conſummationem ſæculi,

 diſſeruit,

diſſeruit: idq; in eum finem, vt diſcipuli confir marentur in fide, & ne abijcerent confeſsionem, propter crucem & ſcandala inde orta inter multos. Iſta cauſa fuit etiam huius concionis, quam recitaui: cuius ſumma eſt, quòd Chriſtus polliceatur Eccleſiæ aduocatum, doctorem, & gubernatorem Spiritum ſanctum: vnde indicatur diſcrimen inter adminiſtrationem regni politici & regni Chriſti. Illud enim externis opus habet neruis, ut legibus, magiſtratuum ordinibus, publicis pœnis &c. Hoc, verbo, ſpiritu, diſciplina paterna & Sacramentis adminiſtratur.

Loci tres:

I. Vtilitas & neceſsitas abitus Chriſti ad Patrem, in quo regnũ Chriſti deſcribitur.

II. Quid efficiat Spiritus ſanctus in mundo.

III. De dicto: multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modo.

DE PRIMO.

Vado ad eum qui miſit me, & nemo ueſtrum interrogat me, quo vadis? hoc eſt: Nunc mea mors imminet & victoria ſuper morte, quam nactus ad Patrem aſcendam.

Quod

Quòd ita obſcurè loquatur Dominus ideo facit, vt diſcipulos excitet ad inquirendum de ſua morte & reſurrectione diligentius: verum illi nihil minus cogitarunt, quam vt traderetur tam turpi morti, quem illi Meſsiam agnouerunt: adeo cæcutit ratio in rebus diuinis, repit hîc in terra, non poteſt rectè de rebus cœleſtibus & de regno Chriſti cogitare.

Quia, inquit, hæc dixi uobis, triſticia impleuit cor ueſtrum. Hoc eſt, quia auditis me mentionem facere mortis & crucifixionis, triſticia afficimini: nec enim intelligitis, quid boni mea mors & reſurrectio ſit vobis apportura. *Sed ueritatem dico uobis: expedit uobis ut ego uadã,* quaſi dicat: non cogitabitis de mea morte, quaſi de morte alterius hominis: ſed hoc ſcitote, quòd mea mors, mea reſurrectio, & abitus ad Patrem ſingularem vtilitatem vobis adferet. Vtilitas autem hæc in ſumma eſt. Vt Chriſtus natus, circumciſus, oblatus, Doctor factus eſt: ita etiam paſſus eſt & excitatus ex mortuis in noſtram ſalutem, modò firma fiducia in illum recumbamus: vnde illud, Roma. 10. Si in corde tuo credideris, quòd Deus excitarit Ieſum ex mortuis, ſaluus eris. Hanc vtilitaté abitus Chriſti, non intellexerũt diſcipuli: ſed tantũ ſomniarũt de regno

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

mundano, in quo Chriſtus vt ſummus Monarcha præſideret.

Si enim non abiero paracletus non veniet ad vos, quaſi diceret, veſtra cauſa patiar, ueſtra cauſa reſurgam, ueſtra cauſa vadam ad Patrem, vt inde vobis paracletum, conſolatorem & aduocatum, mittam. His verbis duo innuit. Vnũ quòd Eccleſia ſit habitura hoſtes in hoc mundo, et quòd ſit exercenda cruce. Alterum, quòd in cruce & perſecutione ſit habitura conſolatorem & aduocatum Spiritum ſanctum, quem ipſe donabit ei. Ita enim ait: Cũ autem abiero, mittam eum ad vos. Hæc omnia eò pertinent: vt cum diſcipuli videant Chriſtum tradi à Iuda, rapi ad ſupplicia, condemnari ad mortem turpiſsimam, animum aliquo modo erigant, freti his Chriſti promiſsionibus. Hinc & nos petamus conſolationem, quoties in regnis mundi affligimur, & cogitemus diſcrimen inter regnum Chriſti & regnum mundi. In illo eſt Spiritus ſanctus, aduocatus, & conſolator, quem Pater dabit petentibus iuxta promiſsionem Chriſti: & dabit Spiritum ſanctum petentibus: in hoc afflictio & miſeria.

DE SECVNDO LOCO.

In ſecunda parte textus dicit, quid Spiritus ſanctus faciat in mundo. Cum uenerit (inquit) ille, arguet mundum de peccato & de iuſticia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſticia & de iudicio. De peccato quidem, quia nō crediderunt in me: de iuſticia vero, quia ad Patrem vado & iam nō videbitis me: de iudicio autem, quòd Princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Hæc Chriſti verba ad duo tempora referenda ſunt, nempe ad illud quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, & ad reliquum totum tempus, vſq; ad conſummationem ſæculi. PRIMVM ergo dicam quomodo intelligenda ſunt hæc verba reſpectu temporis quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, quando Spiritus ſanctus viſibiliter die Pentecoſtes datus eſt Apoſtolis. Primum dicit: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, hoc eſt, ita conuincet mundum reum peccati, vt nihil habeat, quod prætexat. Mundus id eſt, hoſtes â quibus ſum reiectus, ſpretus & in crucem adactus, manifeſto ſpiritus teſtimonio, ac propria conſcientia conuictus fatebitur ſe erraſſe, & vehementer peccaſſe, quod in me nō crediderit. Hoc quàm verum fuerit, oſtendunt illi quos Petrus arguit homicidij Acto. 2. Hi enim conuicti de ſuo peccato, dicunt: Quid faciemus viri fratres? ita hi ad homicidij confeſsionem adacti ſunt & agnoſcunt ſe vehementer peccaſſe, quòd illum occiderint in quem credere potius debuiſſent.

Deinde arguet mundum de iuſticia. De

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cuius iuſticia? Mundi ne? Non. Mundus enim nullam veram iuſticiã habet. De cuius ergo iuſticia? De Chriſti iuſticia. Conuincet enim ſpiritus ſanctus coram mundo, quòd Chriſtus verè iuſtus fuerit. Hoc ita eſſe, ex ſubiecta ratione patet. Quia, inquit, uado ad Patrem & amplius non uidebitis me. Hoc eſt: cum mundus apertè in Eccleſia ſpectabit ſpiritum ſanctum, per me in vos effuſum, fateri cogetur me verè iuſtum fuiſſe & non blaſphemum & impium, propterea quòd me dicerem Dei filium: Spiritus ſanctus enim teſtabitur de mea innocentia.

Prætera arguet Spiritus ſanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus eſt. Quid eſt hoc? Mundus qui me per ludibrium Chriſtum dixit, & iuſsit ut de cruce deſcenderem, conuincetur per Spiritum ſanctum, quem die Pentecoſtes in vos effundam, quòd iniquè iudicarit. Nam ſpiritus ſanctus faciet, vt re ipſa intelligant & cognoſcant me Diabolo ſuperato per reſurrectionem, imperiũ exercere in mundo, cum nemo vobis reſiſtere poterit. Hic eſt horum uerborum ſenſus, ſi ea ad efficaciam ſpiritus in die Pentecoſtes referamus. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus vſq; ad ſæculi huius conſummationem referri poſsint ac debeant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

beant, quemadmodum nunc declarabo.

Primvm ergo Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, hoc eſt, reum oſtendet peccati. Cuiusnam peccati? quòd, inquit, non crediderunt in me. An ergo non ſunt alia peccata, quæ arguet ſpiritus ſanctus, quàm infidelitas ſeu non credere in Chriſtum? Sanè ſunt infinita & horrenda peccata contra primam & ſecundam tabulam. Quare ergo hoc ſolum poſuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur: & hoc diſcedente, & cætera remittuntur. Vt ergo cum infidelitate omnia reliqua peccata adſunt: ita vbi fides eſt in Chriſtum, omnia peccata remiſſa ſunt. Nam credenti promittitur vita æterna, quod non fieret niſi peccata remiſſa eſſent. Hic ergo videmus, quàm ſit neceſſarium in Chriſtum credere. Sed quid eſt in Chriſtũ credere? Eſt ſtatuere illum eſſe pontificem & regem, qui ſua morte expiauit peccatum, & reſurrectioneglorioſa adduxit iuſticiã, ſeu quòd ſuo ſanguine, qui Deus & homo eſt, ſibi Eccleſiam acquiſierit, Acto: 20. Hæc fides non eſt opus hominis, ſed Dei: non eſt nata ex ratione, ſed ex verbo Dei. Porro verbum Dei eſt duplex: lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam noſtri: Euangelium operatur fiduciam Christi. Lex enim proponit nobis iuſtam voluntatem Dei, videlicet ut cuſtodiamus

 legem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

legem alioqui voluntate Dei damnandi. Euangelium proponit nobis gratioſam voluntatem Dei, quę eſt quòd Deus velit nos remiſsis peccatis, propter Chriſtum in gratiam recipere. Vt ergo ex lege deuenimus in cognitionem noſtræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem voluntatis Dei iuſtæ, & iudicij, vnde & in deſperationem: Ita ex noticia Euangelij deuenimus in cognitionem miſericordiæ Dei propter Chriſtum, datum, vt fieret victima, & tolleret peccata omnium in ſe credentium. Ex hac cognitione, operante Spiritu ſancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata & offertur Chriſti iuſticia, ut non amplius ut peccatores damnemur: ſed iuſti & filij Dei, in cōſpectu eius appareamus, quibus vt hæreditas vita æterna eſt promiſſa, iuxta illud. Qui credit in filium habet vitam æternam, qui vero incredulus eſt filio, non videbit vitam: ſed ira Dei manet ſuper eum. Cur ita? quia in peccato ſuo manet, propter quod ad pœnas æternas obligatus eſt, iuxta illud; Qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum. Iræ nomine maledictio & pęna cum damnatione coniuncta ſignificatur. Hinc patet quàm neceſſaria fides ſit & quid efficiat.

Deinde ſequitur. Et arguet mundum de iuſticia; quia vado ad Patrem & amplius non videbitis

videbitis me. Hoc eſt, ſpiritus ſanctus arguet mundum, quòd non ſectetur veram iuſticiam qua coram DEO conſiſtere poſsimus: illa autem iuſticia eſt Chriſti, videlicet quòd ipſe vadens ad Patrē, illic eſt pontifex & interpellator pro credentibus: nam Chriſtum pati & interpellare apud Patrem eſt credentium iuſticia. Sed quia hoc non ſtatuit infidelis mundus, arguitur à Spiritu ſancto: is enim efficaciter conuincit, quòd non aliunde poſsit hominibus iuſticia contingere, quàm ex imputatione iuſticiæ Chriſti, quæ illis contingit, qui in ipſum credunt. Hæc ſunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iuſticiam fidei non intelligunt: ſed ſomniant ſe iuſtos eſſe, vel externa obedientia legis, vel humanis traditionibus, ut olim Phariſæi & hodie Papiſtæ faciunt. Hi non intelligunt, quòd omnia opera mundi ſint longe imperfectiora, quàm ut potentiā Diaboli & mortem ſuperare poſsint. Sed quomodo probatur quòd Chriſti obedientia ſit noſtra iuſticia? Id probatur firmiſsimis ſcripturæ teſtimonijs. Paulus Roma. 5. Quemadmodum per inobedientiam unius, ſcilicet Adę, peccatores conſtituti ſunt multi: Ita per obedientiam unius Chriſti, iuſti conſtituentur multi. Hanc Chriſti iuſticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus iuxta illud Rom. Corde cre-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ditur ad iuſtitiam. Item: credidit Abraham Deo & imputatum eſt ei ad iuſtitiam. Paulus Roma. 3. Arbitramur hominem iuſtificari fide abſq; operibus legis. Hoc ipſum ſignificat hic Chriſtus, quum ait: Arguet Spiritus ſanctus mundum de iuſticia, quia uado ad Patrem. Hoc eſt: ſpiritus ſanctus non ſolum me iuſtum conuincet fuiſſe: verumetiam iuſticiam eorum eſſe, qui in me crediderint, manifeſtabit.

Præterea ſequitur: & arguet Spiritus ſanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus eſt. Hoc eſt, Spiritus ſanctus conuincet inuito mundo, me ſemen illud eſſe, quod promiſſum erat, ut contereret caput ſerpentis, id eſt, quod iudicaturum erat principem huius mundi: cum quo etiam iudicata & damnata ſunt omnia eius membra: nam ſi caput damnatum eſt, quid poterunt membra? Quare ſeuiat Diabolus contra pios quantum velit: nihil tamen poteſt. Inſidiabitur quidem: ſed non proſternet, donec fidem ſeruauerimus firmã & conſtantem. Ita enim ait Iohannes. Hæc eſt uictoria, quæ vincit mundum, fides veſtra. Per mundum ſignificatur ipſe Sathanas, cum vniuerſa ſua cohorte, tyrannis, Sophiſtis, Hypocritis & piaculis. Nam Chriſtus per ſuum Spiritum confundit iudicium

Sathanæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Sathanæ, qui per ſuos ſatellites condemnat Euangelium. Non enim curſum Euangelij impediet; etiamſi id ſæpiſsimè facere conatur flumine ſanguinis, inde vſque ab initio mundi & maximè poſt reſurrectionem Chriſti.

Habemus quomodo Spiritus ſanctus arguet mundum; Nunc breuiter uideamus, quid in Eccleſia faciat. Primum adeſt efficax in uerbo & Sacramentis. Vbicunq; enim uerbum Dei purè prædicatur, & Sacramenta iuxta inſtitutionem Chriſti adminiſtrantur, illic adeſt & vult eſſe efficax in auditoribus uerbi & participantibus Sacramenta. Qui autem uerbum uel ocioſè audiunt, uel Sacramentis utuntur ſine reuerentia, hi ſe opponunt Spiritui ſancto, & verbi & Sacramenti miniſterium contemnunt in ſuum proprium malum & damnationem.

Deinde, ut hic textus docet, adeſt ſpiritus ſanctus Eccleſiæ, ut conſolator, Aduocatus, Doctor ueritatis. Nam nos in hoc mundo premimur uarijs malis, contra quæ opus eſt conſolatore, ne fracti aduerſis, confeſsionem abijciamus. Aduerſarius noſter Diabolus quotidie nos accuſat; quemadmodum Iob accuſauit. Hic non conſiſteremus ſine aduocato, qui teſtatur nos Deum habere propitium,

pitium, qui non uelit nos abijcere propter no-
ſtra peccata, modò pœnitentiam egerimus.
Deinde multa & profunda ignorantia labora
mus, ut non poſsimus, quæ Dei ſunt intelli-
gere. Quare opus habemus doctore Spiritu
ſancto, qui nos in omnem ueritatem ducet, iux-
ta hanc Chriſti promiſſionem: cum autem
uenerit Spiritus ueritatis, docebit uos omnem
ueritatem.

Venit autem Spiritus ſanctus dupliciter,
uiſibiliter & inuiſibiliter. Viſibiliter uenit in
Apoſtolos die Pentecoſtes, quemadmodum
ſuo tempore audiemus. Inuiſibiliter uenit in
corda hominum, quando prædicatur Euange-
lium, & obſignat ueritatem Euangelij in cordi-
bus auditorum. De utroq; Spiritus aduentu
loquitur Chriſtus. Nam quod in Apoſtolis
præceſsit uiſibiliter, id ſequitur inuiſibiliter,
ubicunq; purè docetur Euangelium.

Sed quò ſpectat doctrina Spiritus ſancti?
Nō loquetur à ſemetipſo, ſed quęcunq; audiet
loquetur, ideſt, Spiritus ſanctus eandem do-
ctrinam uos docebit, quam ego docui, & quæ-
cunq; uentura ſunt annunciabit uobis: Hoc
eſt, quale ſit meum regnum futurum in hac ui-
ta & poſt reſurrectionom communem, reuela-
bit uobis: Et me glorificabit quia de meo acci-
piet & annunciabit uobis: Hoc eſt: Spiritus
ſanctus

ſanctus ſuo teſtimonio & efficatia gloriam mihi à Patre datam ſtabiliet: ita vt portæ inferorum nihil prȩualere poſsint aduerſus regnũ meum: nunquam enim poterunt meum obſcurare gloriam.

DE TERTIO.

Nunc reſtat vt dicamus de dicto: Adhuc habeo vobis multa dicere: ſed non poteſtis portare modo. Hoc loco abutuntur Papiſtæ, ac ſi Apoſtoli non plenam doctrinam tradidiſſent Eccleſiæ: idque in eum finem aſtruunt, ut ſuas miſſas, inuocationem ſanctorum, roſaria, indulgentias, aquam luſtralem, & alias Antichriſti fraudes confirment. Verum Chriſtus loquitur ad diſcipulorum captum & de infirmitate quam habuerunt ante ſuam mortem, & de dono quod accepturi erant poſt reſurrectionem in die Pentecoſtes. Quaſi dicat: Multa dicerem uobis de meo regno & myſterijs alijs: ſed iam nondum plenè edocti eſtis per Spiritum quem ſuo tempore dabo uobis, qui ducet uos in omnem ueritatem, id eſt, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam ueritatem conſecuti ſunt Apoſtoli ipſo die Pentecoſtes, quam poſtea ſcriptis tradiderunt. Nos eandem ueritatem petere debemus & ea ſola

conten-

contenti erimus, ſi modo diſcipuli Spiritus ſancti eſſe uelimus, cui cum Deo Patre & æterno filio ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

* *

DOMINICA QVINTA POST PASCHA, IOHAN. 16.

AMen amen dico uobis, quæcunque petieritis patrem, in nomine meo, dabit uobis. Hactenus non petiiſtis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, ut gaudium ueſtrum ſit perfectum. Hæc per prouerbia loquutus ſum uobis. Veniet tempus, cum iam non per prouerbia loquar uobis, ſed palam de Patre meo annunciabo uobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico uobis, quòd ego rogaturus ſim Patrem pro uobis. Ipſe enim pater amat uos, quia uos me amaſtis, & credidiſtis, quòd à Deo exiuerim. Exiui à Patre, & ueni in mundū, iterum relinquo mundum, & uado ad Patrem. Dicunt ei diſcipuli eius: Ecce nunc apertè loqueris, nec prouerbium ullū dicis. Nunc ſcimus, quòd ſcis omnia, nec opus eſt tibi, ut quis te interroget. Per hoc credimus, quòd à Deo exiſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

SApienter hoc Euangelium hodiè Eccleſiæ proponitur. Continet enim præcipuũ Chriſtianorum opus, quod & illorum propriũ eſt: ſoli enim Chriſtiani hunc cultum inuocationis præſtare poſſunt. Nam poſtquam proximo die dominico traditum ſit, quæ ſit vera fides, quæ iuſticia, quod iudicium, breuiter quodnam ſit regnum Chriſti, & in quibus ſitũ ſit: oportunè hoc die, de præcipuo cultu, quem ciues regni Chriſti præſtare poſſunt, qui eſt vera Dei inuocatio, prædicatur. Et quia nullũ exercitiũ piorum eſt magis neceſſarium, quàm oratio, & nullum opus ſit difficilius, quàm rectè orare, volo hac concione, tantum de oratione dicere: & quò facilius hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicã: quæ ſunt:

I. Quid ſit Chriſtiana oratio & quotuplex.

II. Quæ ſint conditiones, quę in omni oratione adeſſe debent.

His enim duobus locis explicatis, ſpero ut nemo ſit futurus, modo ſe docilem præbuerit, qui non planè & clarè intelligat, quidnam ſit Chriſtiana oratio, & quàm neceſſariò orandi cultus, à nobis requiratur.

DE PRIMO.

Quid eſt ergo Chriſtiana oratio?

Eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Eſt ſupplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quod autem ſit ſupplex eleuatio mentis ad Deum, primum confirmatur Dauidis teſtimonio, qui precaturus ait Pſal. 25. Ad te Domine leuaui animam meam. Deinde ex forma precandi nobis à Domino præſcripta; Pater noſter qui es in cœlis. Præterea ex geſtu precantium, qui ſolent oculos in cœlum leuare inter precandum. Hoc igitur ſcire oportet, quòd non ſit tantum vocis ſtripitus oratio: ſed quod ſit eleuatio ſupplex cordis ad Deum, cum qua ſupplici cordis eleuatione verba quoq; ex ore procedunt.

Sed quotuplex eſt Chriſtiana oratio? Eſt quadruplex. Deprecatio. (affbedelſſe) Adoratio (tilbedelſſe) poſtulatio (faarbedelſſe) & gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergo eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ moleſtiam adferunt: Vt cum petimus nos liberari à tyrannide, violentia, morbis, fame & alijs quæ nobis aſpera videntur.

Adoratio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquod petimus: vt cum petimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, caſtitatis, & cum petimus ea

quibus opus habemus ad huius vitæ ſuſtentationem.

Poſtulatio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua alius pro alio petit, vel omnes pro ſe inuicem intercedunt: vt cũ oramus pro morbo laborantibus, alijsue qui noſtra prece indigent.

Gratiarumactio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua Deo gratias agimꝰ, vel pro beneficijs nobis ipſis, alijsue prœſtitis, pel pro malis nobis alijsue ſublatis. Iam tenemus quid ſit Chriſtiana oratio, & quot ſint eius genera: nunc reſtat, vt de piæ orationis perpetuis circumſtantijs dicamus.

DE SECVNDO.

In omni pia precatione, has quinq; perpetuas proprietates & circumſtantias adeſſe oportet: quæ ſunt, 1. affectus cordis in eo, qui precaturus eſt, 2. cogitatio cauſarum, quibus ad orandum impellamur, 3. quisnam ſit inuocandus, 4. per quem exaudiamur, 5. quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ cirumſtantiæ facient nobis diſcrimen inter inanem Battologiam Ethnicorum, & efficacem precationem piorum. Quare rogo vos chariſsimi, vt diligenter has perpetuas orationis circumſtantias, & diſcatis, & perpendatis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Prima circvmstantia piæ orationis eſt affectus cordis, ut cor ſit benè compoſitũ inter precandum; Nam ſi honeſtas expoſtulat, ut corpus benè componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit ſermo: multo magis par eſt, ut cum coram Deo, in conſpectu Angelorum, animus noſter quàm optimè ſit compoſitus. Qualis ergò debet eſſe eius affectus, qui cum fructu inuocare velit? Primum omnium exuat omnem cogitationẽ propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde verè inopiam ſuam ſentiat, ſtatuatque ſe prorſus omni ope deſtitutum, niſi Dominus ipſe manus auxiliatrices porrexerit. Tum vera pœnitentia ſe coram Deo proſternat. Poſtremò fiducia promiſsionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim uel tumet opinione propriæ virtutis, vel ſuam inopiam non ſentiat, vel vera pœnitentia ſe coram Deo non proſternat, uel fide careat, cum Phariſæo orat, & non cum publicano, hoc eſt, non orat verè & efficaciter.

Secvnda circvmstantia eſt cauſarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ cauſæ, ex quibus quaſdam recitabo, quò maius orandi deſiderium in nobis excitetur.

Prima cauſa eſt mandatum Dei, cui obedire omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

re omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die tribulationis. Et Chriſti Apoſtoli ſæpe ad orandum ex mandato Dei nos inuitant. Hanc cauſam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

Secvnda cauſa eſt promiſsio: promiſit enim Deus ſe exauditurum preces noſtras, ſicuti in hoc Euangelio dicitur: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit uobis. Item in Pſal. Inuoca me in die tribulationis & exaudiam te. Exaudire nihil aliud eſt, quàm largiri petita.

Tertia cauſa eſt crux premens, id eſt, ſenſus cùm noſtræ, tùm aliorum inopiæ. Hîc debemus circumſpicere, quid domi, quid foris nos premit: debemus perpendere pericula publica & priuata: debemus anguſtias Eccleſiæ militantis in hoc mundo contra Diabolũ, & eius membra, cogitare: breuiter omnes neceſsitates vrgentes in hac vita animo cogitandæ ſunt, quibus ad inuocandum excitabimur.

Qvarta cauſa eſt victoria in tentationibus: vnde Iacob. 1. iubemur orare quoties tentationibus infeſtamur. Et Chriſtus inquit: orate ne intretis in tentationem. Non enim facilè vel inſidijs diaboli, vel improbitate mundi, vel inſtigatione vicioſæ carnis ſuperabitur, q ſeriò & aſsiduè orat. Hînc Solomõ: turris fortiſsima

nomen Domini,hoc eſt,inuocatio Dei aduerſus omnia mala tutiſsimum eſt præſidium.

QVINTA cauſa, Sathanæ variæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus inſidiatur. Paulus Epheſ. 6. iubet nos gladium Spiritus, qui eſt verbum Dei ſumere contra Sathanam per omnem deprecationem & orationem.

SEXTA cauſa, fructus vberrimus orationis crebræ:nam conſuetudo orandi nos in timore Dei & pietate conſeruat. Non enim facilè lapſui eſt expoſitus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem ſeriò meditatur: contra,qui orandi ſtudium negligunt, varijs caſibus ſunt obnoxij.Pleriq; qui rapiuntur ad ſupplicia, ignorant formam precandi à Chriſto præſcriptam: & ſi qui norunt, interrogati fatentur ſe rarius oraſſe.

SEPTIMA cauſa,exempla ſanctorum,quorum præcipua cura in vita fuit Deum ſeriò inuocare.Iudaicus populus ter in die orauit,mane,meridie,veſperi. Sic & Daniel fecit, atque adeo alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies,qui loco orationis, non ſolum mane,meridie, & veſperi: verumetiam integris noctibus & diebus ſcelera perpetrant, ut molle puluinar Diabolo faciant, quo ſecurius in illorum pectoribus quieſcere poſsit. Has grauiſsimas cauſas ſeriò nos cogitare

tare oportet, quò veternum noſtrum pellamus, & ad ſeriò inuocandum excitemur.

Sed quidam his cauſis grauiſsimis prætéritis, inquiunt. Deus ſcit quibus indigemus, & ipſe nobis benè vult: Nam eſt noſter Pater: ergo non opus eſt, vt nos fatigemus precibus. Reſpondeo: verum quidem eſt, quòd Deus ſciat quibus indigeamus, & verè eſt noſter Pater, modò eius filij ſumus per fidem: neq; ideo petimus, vt Deum doceamus quod ignoret. Sed rurſus ſciendum eſt, quòd non vult turbari ordinem à ſe inſtitutum. Vt enim inſtituit quòd velit nos alere cibo & potu: quod tamen poſſet facere ſine iſtis medijs: ita vult ut bona, quæ cùm ad ſalutem noſtram, tùm ad huius vitæ ſuſtentationem pertinent, impetremus precibus quæ ex fide manant. Nõ habetis (dicit Iacob 4) quia non petitis: petitis & non accipitis, quia malè petitis. Et Chriſtus dicit: Dominus dabit Spiritum ſanctum petentibus, non dicit ocian tibus aut ſecurè viuentibus. Petendum eſt igitur, modò ſalutaria nobis cupiamus. Agnoſcendum eſt vtrumq; & Dei bonitas, qui paratus eſt ad dandum petentibus, & noſtra inopia qui ne Spiritum trahere ualemus, niſi nos ſuſtentet.

Tertia circvmstantia eſt, quiſnam ſit inuocandus: de hac circumſtantia non opus

eſſet dicere, niſi inuenirentur adhuc qui ſanctos, neſcio quos, inuocant. Quare dicam breuiter de hac ſummopere neceſſaria circumſtantia. Et diſertè dico quòd ſolus Deus ſit inuocandus. Hic ſolus Deus eſt Pater, filius & ſpiritus ſanctus. Filius ut idem Deus cum Patre & ſpiritu ſancto eſt inuocandus. Deinde eſt etiam inuocandus ut mediator inter nos & Deum. Quòd ſolus Deus ſit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum prima eſt mandatum: Nam de ſolo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc autem cum nihil placet Deo ſine fide, & fides non poteſt eſſe ſine verbo: ſequitur neminem eſſe inuocandū, niſi de quo mandatum habemus.

Secunda eſt promiſsio: nulla inuocatio habet promiſsionem, niſi quæ fit ad Deum: igitur temerè inuocamus id, quod nō eſt Deus.

Tertia eſt exemplum: nulla exempla ſanctorū habemus, qui ſanctos inuocarunt: Quare nos inſiſtamus illorum veſtigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, niſi cui debetur, hoc eſt, ſoli Deo.

Quarta eſt manifeſta prohibitio: Dominū Deum tuum adorabis & illum ſolum coles. Quare certiſsimum tenendum eſt, quòd Diabolus inuexerit inuocationem creaturarum, id eſt, ſanctorum propter tres fines. Primum, vt Chriſto

Chriſto ſuum honorem eriperet: Deinde, ut ignominia afficeret demortuos ſanctos; Præterea, ut perirent idololatræ qui ſanctos inuocant. Moneo vos igitur qui adhuc in errore eſtis, vt reſipiſcatis maturè, ne præter expectationem incidatis in manus Dei viuentis. Neq; iuuat, quòd quidam ſe hoc facere dicant bona intentione: nam omnis intentio hominis in rebus ſalutis eſt mala, niſi quæ regitur verbo DEI & ſpiritu ſancto. Sic enim ipſe Deus dicit; prauæ ſunt cogitationes hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis homo (id eſt, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea quæ ſunt Dei.

QVARTA CIRCVMSTANTIA; per quem inuocandum. Scriptum eſt enim quòd Deus non exaudiat peccatores. Eſt nobis datus mediator, Ieſus Chriſtus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodiè Chriſtus in Euangelio docet, inquiens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit uobis. Huius ergo fiducia, non noſtra dignitate freti inuocabimus, certi quòd Deus per ipſum uelit nos exaudire. Verum quia hæc Chriſti ſententia eſt inſignis & plena conſolatione, volo eam diſtinctius explicare: nã multas admonitiones vtiles continet. Hoc dictum IN NOMINE MEO, id eſt, propter me & in agnitione & fiducia mei,

multa complectitur; Nam docet, monet, & conſolatur.

Quid quæſo docet? 1. Excludendam eſſe dignitatem noſtrã. Non enim freti noſtra dignitate: ſed Chriſti patrocinio inuocabimus. 2. Separandã eſſe à pia oratione Hypocriſin. Phariſæus in ſua oratione multũ gloriebatur de ſua ſanctitate; Nõ ſum, inquit, ut cęteri homines: offero decimas de omnib⁹ quę poſsideo: ieiuno bis in Sabatho. Hic non in Chriſti nomine inuocauit: ſed fretus ſua ſanctitate, verba fudit inania potius quam orauit. 3. Gloriationem Ethnicam deponendam eſſe. Ethnici enim putarunt ſe exaudiri cum ipſi prius id à Deo meruiſſent, ut Agamemnon putauit ſe exanditum iri propter ſuas Hecatombas. 4. Docet diſcrimen inter Chriſtianam orationem & aliorum omnium hominum. Sola enim fides in Chriſtum facit diſcrimen inter orationem Chriſtianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici, & ſimiles putant ſe quidem inuocare: ſed reuera non inuocant, quia fiducia mediatoris ſunt vacui, nec agnoſcunt illum Deum eſſe, qui eſt Pater, filius & Spiritus ſanctus.

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE MEO? Monet nos noſtræ cæcitatis. Nam cum Chriſtus iubet nos petere in ſuo nomine, non eſt du-

eſt dubium, quin magna ſunt illa, quæ ſunt à nobis petenda. Hoc ergo dicto admoniti, aperiamus oculos & circumſpiciamus, quæ publica, quæ priuata: quæ interna, & quæ externa: quæ ſpiritualia, & quæ corporalia bona ſunt petenda à nobis: & contra quæ mala ſunt deprecanda.

Quomodo conſolatur nos hoc dictum, IN NOMINE MEO? Conſolatur nos contra duo orationis impedimenta maxima, quæ ſunt indignitas & diffidentia. Contra indignitatem enim noſtram, vult nos opponere ſuam dignitatem, cum ait: Petite in nomine meo. Contra diffidenciam vult nos ſuam promiſsionem opponere. Verum multi nō accipiunt quod petunt, quia malè petunt, fidem Chriſti negligunt, aërem potius verberant Battologia inani, quàm cœlum ardenti fidei affectu penetrant. Hi non poſſunt iuſtè conqueri, quòd ſæpe orent, & nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero, ex fide oremus.

QVINTA CIRCVMSTANTIA eſt de rebus, quas petere & quas deprecari oportet. Res petendæ ſunt in diſcrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, vel agitur ſalus noſtra, vel bona ad huius vitæ commoditatem ſpectantia aguntur.

Gloriam Dei ante omnia propagari peti-

mus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuum. Verum hîc non debemus Deo modum præſcribere: ipſe enim ſcit optimè, quo modo ſua gloria illuſtrari poſsit: ſed vera fiducia petere, & perſuadere nobis quòd nos exaudire uelit.

Salutem noſtram etiam petimus, ſed abſq; omni conditione, quia habemus uniuerſalem promiſsionem ſalutis. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, hic ſaluus erit.

Verum bona, quæ ad hanc vitam faciunt, petamus cum duplici conditione, videlicet ſi vel gloriam Dei impetratio eius, quod petitur, non impedit, vel noſtram ſalutem non remoratur.

Ad eundem modum mala, quæ cum his generibus bonorū pugnant, deprecanda ſunt. Primi & ſecundi generis mala ſunt deprecanda ſine conditione; at ea mala, quæ nobis in hac vita moleſta ſunt, deprecanda ſunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & noſtræ ſalutis: omnia enim gloriæ Dei poſtponenda ſunt. Hæc ſint dicta de oratione: Deus det gratiam, ut radicem agant in cordibus noſtris per Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſæcula ſæculorem,

AMEN.

IN

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI, MARCI 16.

DIſcumbentibus undecim, apparuit Ieſus, & exprobrauit illis incredulitatem ſuam, & cordis duritiem, quòd his qui ipſum uidiſſent reſuſcitatum non credidiſſent. Et dicebat eis. Ite in mundum uniuerſum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui uero non crediderit, condemnabitur. Porrò ſigna eos qui crediderunt, hæc ſubſequentur. Per nomen meum dæmonia ejcient, linguis loquentur nouis, ſerpentes tollent, & ſi quid lætale biberint, non nocebis eis. Super ægrotos manus imponent, & bene habebunt. Itaq; Dominus quidem, poſt quam locutus fuiſſet eis, receptus eſt in cœlum, & conſedit à dextris Dei. Illi uerò egreſsi prædicauerunt ubique, Domino cooperante, & ſermonem confirmante per ſigna ſubſequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

HOc feſtum in Eccleſia inſtitutũ eſt propter Articulum fidei noſtræ, in quo profitemur nos credere in Ieſum Chriſtum aſcendentem in cœlum, poſtquam à ſua glorioſa reſurrectione 40. diebus cum ſuis diſcipulis fuiſſet conuerſatus. In hoc feſto, vt in alijs, tria ſunt perpendenda. Primum hiſtoria cum ſuis circumſtantijs. Deinde, beneficium, quod nobis collatum eſt. Poſtremò, verus uſus & meditatio hiſtoriæ. Hæc tria ſe offerent in enarratione huius Euangelij: cuius ſumma eſt, quòd Dominus 40. die à ſua reſurrectione apparuerit diſcipulis ſuis, quib⁹, exprobrata illis prius incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum: & quis fructus ex prædicatione ea perueniet ad auditores, modò Euangelium fide receperint, oſtendit. Præterea ut fides prædicationi illorum habeatur, promittit ſe miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato uiſibiliter in cœlum aſcendit, & ſedet ad dextrã patris. Verum diſcipuli, mandato eius obtemperantes, profecti ſunt prędicatũ Euangelium quod Dominus ſequentibus ſignis confirmauit. Hæc Euangelij ſumma eſt.

Loci tres:

I. Reprehenſio Apoſtolorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

II. Inſtitutio miniſterij verbi.
III. Aſcenſio Chriſti in cœlum.

DE PRIMO.

40.die à reſurrectione apparuit diſcipulis, exprobrauitq; eis incredulitatem illorum & duritiem cordis, quod his qui uiderant eum reſurrexiſſe nõ crediderũt. Duo reprehendit in diſcipulis; duritiem cordis & incredulitatẽ, hoc eſt, radicem & eius fructum. Radix eſt duritia cordis, quæ cùm ab origine ſua, tùm à propria vicioſitate ſumit incrementa, & uires; non enim poteſt homo, non afflatus Spiritu ſancto, quicquam eorum intelligere, quæ ſunt ſpiritus Dei. Huius peſsimæ radicis fructus ſunt plurimi, & mali. Primus eſt, qui hîc præcipuè taxatur, incredulitas. Ex hac poſtea peſsimi pullulant rami, ut inobedientia erga Deum, & quicquid eſt in hac vita ſcelerum & flagitiorũ. Ex quibus & radicis uirtus non ſuppreſſa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas ſumpſerit, animaduertitur. Nam hoc eſt firmiſsimum indicium, vbi peccatum regnat, illic incredulitas, ueluti imperatrix, cor hominis occupat.

Præter ea nos hinc diſcamus primum, vt nos imbecilles, exemplo Apoſtolorum imbecillium, non deſperemus, etiamſi ſtatim non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

poſsimus cœleſtia myſteria percipere. Semper enim Eccleſia habet ſua quædam uulnera, in quæ Dominus noſter ſuum uinum & oleum infundat. Nec eſt quod quiſquam ſperet ſe omnem imbecillitatem poſſe exuere, donec hoc mortale corpus geſtauerit. Verum quemadmodum olim populus Dei, introductus in terram promiſſam, habuit uicinos hoſtes Philiſtæos, contra quos perpetuum bellum geſsit: ita nos in Eccleſiam Chriſti introducti & internos & externos hoſtes habemus, contra quos bellum gerendum eſt nobis, ne ignauia torpeamus. Alterum, quod hîc diſcamus, eſt, ut ex Chriſti facto non abijcientis rudes diſcipulos & imbecilles cogitemus quàm habeamus clementem pontificem, qui non abijcit nos propter imbecillitatem, modo aliqua fidei ſcintilla in nobis fuerit. Deinde huius exemplo & nos diſcamus clementer & leniter cum imbecilliorib' agere.

DE SECVNDO.

Cum Chriſtus aſcenſurus in cœlum, mandatum dat diſcipulis, dicens: Euntes in mundum uniuerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: Qui uero non crediderit, condemnabitur. Inſtituit modum erigendi ſui regni, & eius regni fructum indicat.

Duobus

Duobus modis erigitur regnum Chriſti: verbo & Sacramento. Eius fructus eſt ſalus ciuium: Contra, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues, damnationis ſententiæ ſubiaceāt. Hic uidemus magnū eſſe diſcrimen inter regni mundi & regni Chriſti adminiſtrationem; neq; id mirum eſt. Mundi enim regnum carnale eſt: Chriſti uero ſpirituale. Illud legibus hominū: hoc verbo Dei erigitur & conſeruatur.

Cæterum quia verba Domini ſingulares doctrinas continent, volo ea paulo fuſius & diſtinctius explicare, quò magis animum Chriſti erga nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primum dicit: Euntes in mundum uniuerſum. Vides mandatum: mittit enim diſcipulos ſuos, non ad unam aliquam nationem: ſed ad omnes homines latè per orbem habitantes. Hinc diuitias miſericordiæ Dei & preciū uictimæ Chriſti æſtimemus. Miſericordia Dei eſt, ut omnes, qui per peccatū damnati erant, audiant uocem filij Dei de ſalute per Chriſtū conſequenda. Neq; enim hoc putandum eſt, quòd Deus uoluerit uocem filij hominis in uniuerſo mundo ſonare, ut fructu eius maxima pars deſtitueretur: ſed potius ut audientes uiuerent, & ſaluarentur per Chriſtū, modò prædicationem Apoſtolicam fide reciperent.

Hoc

Hoc clarius explicatur voce: prædicate ſeu proclamate. Quibus? Omni creaturæ, hoc eſt, omnibus hominibus, abſq; omni conditione perſonarum, nationum, ſexuum. Eſt enim Deus amans hominum & uult omnium ſalutem, iuxta illud: vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Sed quid debent Apoſtoli proclamare? Euangelium, hoc eſt, lætum nuncium deuictis hoſtibus generis humani, qui ſunt peccatum, mors, Diabolus & infernus: de pace facta inter Deũ & homines: de ſalute æterna quam credentes in Chriſtum hæreditate conſequentur. Hæc ſumma eſt Euangelij: verum ut hæc ſumma intelligatur melius, definitionem vberiorem dabo, quam etiam breuiter ſcripturæ teſtimonijs declarabo.

Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remiſſio peccatorum, ſalus & uita æterna, credentibus in filium Dei, propter eiuſdem filij Dei uictimam, ut bonitas & miſericordia Dei prædicetur, utq; liberati per filium fructos Euangelio dignos ex fiducia filij proferant.

Hæc definitio multa continet, quæ ordine recenſebimus & confirmabimus.

Primvm dixi, quòd Euangeliũ ſit doctrina

diuinitus

diuinitus reuelata, id quod ex eo confirmatur, quod eſt Rom. 16. vbi Paulus Euangelium myſterium abſconditum à ſæculis pronunciat: quibus verbis apertiſsimè ſignificat, ex humana ratione non pendere Euangelium. Nam ſi ratio ullo pacto potuiſſet, ſuo acumine hanc doctrinam perſpicere, nequaquam myſterium abſconditum à ſæculis dicendum fuiſſet.

DEINDE dictum eſt in definitione, quòd in Euangelio annuncietur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei. Dicit enī Daniel Propheta Chriſtum ablaturū eſſe peccatum: & Paulus maledictionē legis per Chriſti aduentū, abolitam eſſe docet: Pater cœleſtis de cœlo dicit ſe placatum propter filium. Hoc veriſsimū eſſe experiuntur etiam omnes pij, teſtimonium habentes Spiritus ſancti, per quem clamant: Abba Pater. Quòd profectò non facerent, niſi certò ſtatuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, & iram Dei placatam.

TERTIO loco additur, quòd in Euangelio proclametur remiſsio peccatorum, ſalus & vita ęterna: ita enim ipſe Dominus ait Luc. 24. Sic ſcriptū eſt, & ita oportebat Chriſtum pati & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remiſsionem peccatorum omnibus gentibus. Et in hodierno Euangelio dicit: qui crediderit ſaluus erit. Et ipſe Dominus dicit; Qui credit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

in filium habebit vitam æternam. Quid multis? vniuerſa ſcriptura remiſsionem peccatorum, ſalutem & vitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus Euangelium.

Verum quia hæc beneficia non contingunt omnibus; Cain enim, Iudas, Saul & multi alij perierunt, & hodie, proh dolor, magna pars mundi ruit in æternum excitium, additur in definitione QVARTO loco, quòd hæc beneficia contingant credentibus. Clarè enim dicit Dominus: Qui credit in me non peribit; ſed habebit vitam æternam. Ne quis autem hoc ex operum conditione pendere exiſtimet, Paulus iuſtificare hominem ſine operibus ſcribit, & idem pronunciat uitam æternam donum Dei eſſe per Ieſum Chriſtum, id eſt, contingere credentibus in Chriſtum, non ſuo merito; ſed Chriſti beneficio.

QVINTO additur: propter filij Dei victimam. Sic enim ait Paulus: per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu. Vox enim ἀπολύτρωσις, qua Paulus utitur, ſignificat redemptionem quæ fit ſoluto precio pro capitis pœna. Tale precium pro nobis ſoluit Chriſtus, quando pro nobis factus eſt peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo 2. Cor. 5.

SEXTO additur: ut bonitas & miſericordia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo

emplo cohortis Angelorũ canentis nato Domino hunc hymnum: Gloria in excelſis Deo & in terra pax, & hominibus bona uoluntas. Hoc ideo eſſe factum exiſtimemus, ut omnes qui hunc Chriſtum agnoſcunt, diſcant caſtiſſimorum Angelorum exemplo bonitatem & miſericordiam Dei prædicare, præſertim cum natura clamitet reddendam eſſe gratiam bene meritis.

POSTREMO in definitione Euangelij additur; ut fructus Euangelio dignos ædant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Ephe. 2. nos in Chriſto Ieſu creatos ad bona opera, in quibus ambulandum eſt. Et idem Paulus dicit nos in luce debere ambulare, cum ſimus lucis filij. Quomodo enim, quæſo, conuenit, nos ex ſeruitute peccati exemptos eſſe, & tamen peccato ſeruire & eius iugo premi? Apparuit, inquit Paulus, gratia Dei ſalutaris omnibus hominibus, ut abnegatis omni impietate & humanis deſiderijs, ſobriè, piè & iuſtè uiuamus in præſenti ſæculo.

Cum igitur firmis rationibus oſtendimus per Euangelium tolli peccatum, maledictionẽ & iram Dei, & ſuccedere in horum locum iuſticiam, ſalutem & uitam æternam propter Chriſtum, dũ in ipſum credimus, & quod uelit nos Deus, propter hoc beneficiũ ſuã bonitatẽ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

prædicare, ac in tota vita gratitudinem oſtendere, ſequitur Euangeliũ eſſe, ſicuti dixi, doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei, & proclamatur iuſticia, ſalus & vita æterna, omnibus credentibus in Chriſtũ, propter eiuſdem victimam, vt bonitas & miſericordia Dei prædicetur, & vt liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio ſint dicta. Quod autem additur de Baptiſmo, quo beneficium Euangelio applicatur & obſignatur, dicam alio tempore, quod & audiuimus Dominica prima quadrageſimæ.

DE TERTIO LOCO.

Iam ſequitur locus, qui eſt proprius huius Feſti: nam quòd Dominus in cœlum aſcenderit, narrat Euangeliſta. Quare de aſcenſione Chriſti in cœlũ, quæ eſt Articulus fidei noſtræ pauca dicam, idq; clariſsimè.

In hoc ergo Articulo de aſcenſione Domini ſunt tria nobis in primis ſpectanda. 1. Deſcenſus: nam prius quam aſcenderit, deſcendit. 2. Aſcenſio. 3. fructus aſcendentis Chriſti.

In deſcenſu Chriſti de cœlo in terram duo ſpectanda ſunt: Donum & exemplum. Donũ quidem,

quidem, quòd Chriſtus de cœlo deſcenderit & humanam naturam aſſumpſerit, vt per ſuam uictimam, peccata noſtra expiaret. Per Chriſti enim victimam placatus eſt Pater, & propter mediatorem Chriſtum ita humiliatum, omnes credentes recipiuntur & ſunt filij & hæredes Dei. Ideo enim Dominus deſcendit de cœlo, ideo ſe humiliauit & deiecit, vt nos aſcenderemus ex terris ad cœlos, & ut exaltaremur ad æternam vitam & gloriam. Exemplum vero ut & nos deſcendamus & humiliemur. 1. Petri 2. Chriſtus paſſus eſt pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia eius.

Aſcenſus Chriſti in cœlum qualis fuerit, oſtendit ſcriptura. Aſcendit viſibiliter, corporali & Phyſico motu, & nubes ſuſcepit eum in cœlum. Vnde illud: Aſcendit ſupra omnes cœlos: Ephe. 4. Neq; enim aſcendendo humanã naturam in diuinam mutauit, aut ita diffundit, vt ſit vbiq; cum diuinitate.

Fructus aſcendentis Chriſti eſt multiplex, ſicuti ex varijs ſcripturæ locis colligere eſt facile.

PRIMVS ergo fructus eſt, quòd Chriſtus ſit triumphator ſuorum hoſtium, qui ſunt peccatum, mors, Diabolus, infernus. Hos enim hoſtes deuicit, et ſuper eis triumphum egit, per ſuam glorioſam aſcenſionem. Deleuit pecca-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tum, quando eſt factus victima pro peccato. Deleto peccato: exarmata eſt mors: nam peccatum eſt aculeus mortis. Deſtructa morte: Diabolus ſuas vires & arma amiſit. Poſtremò quia infernus tantum eos deuorat, qui ſub peccato, morte & Diabolo ſunt: ſequitur Chriſtũ peccati, mortis, & Diaboli victorem infernum quoq; deuiciſſe.

SECVNDÒ aſcendit, ut ſit nobis caput, quod in cœlum prius aſcendit, quò nobis viã monſtret: vnde Iohan. 14. Ego abeo paratum vobis locum & aſſumam uos ad me.

TERTIÒ aſcendit, vt de cœlo ſpergat radios ſuæ virtutis in vniuerſum mundũ Ephe. 4 Aſcendit ſupra omnes cœlos ut omnia impleat. Non ergo aſcendit, ut abeſſet: ſed ut præſenti virtute regat cœlum & terram, & adſit ſuæ Eccleſię vſq; ad conſummationem ſæculi.

QVARTÒ aſcendit, ut det dona hominibus Ephe. 4. Ipſe autem dedit, alios quidem Apoſtolos, alios Prophetas, alios Euangeliſtas, alios Doctores. Hoc eſt, aſcendit vt ſit efficax in miniſterio, illud uirtutibus admirandis confirmans & obſignans in cordibus hominum.

QVINTÒ aſcendit, vt habeamus in cœlo aduocatum 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem Ieſum Chri-
ſtum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.

Sexto aſcendit, vt ad ſe corda noſtra trahat Matth. 6. vbi eſt theſaurus tuus, illic & cor tuum. Collo. 3. Si ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus ſedet ad dextram Patris: debet ergo noſtra conuerſatio eſſe in cœlo, ubi noſter ſaluator in gloria ſedet, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMINICA SEXTA POST PASCHA, IOHAN. 16.

CVm uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à Patre, ſpiritus ueritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Quin & uos teſtes eſtis, quia ab initio mecum eſtis. Hæc loquutus ſum uobis, ne quid offendamini. Alienos à ſynagogis facient uos. Sed ueniet tẽpus, ut quiſquis interficiat uos, uideatur cultum præſtare Deo. Et hæc facient uobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sed hæc loquutus ſum uobis, ut cum uenerit tempus illud, reminiſcamini eorum quod ego dixerim uobis. Hæc autem uobis ab initio nõ dixi, quia uobiſcum eram.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Chriſti, quam habuit ad diſcipulos pridie quàm pateretur: cuius ſummam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promiſſionem aduocati Spiritus ſancti, qui aderit Eccleſiæ, quando ipſa ab impio mundo perſecutionem patietur. Nam Chriſtus futurum eſſe pronunciat, ut tanta rabie ferantur aduerſus Eccleſiam impij homines, & præſertim Iudæi, vt religionis Zelo ruant toto impetu contra pios: adeoq; perſuadeant mundo cultũ quendam Dei eſſe pios trucidare, eoſq; extra ſuos cœtus eijcere. Huius autem furoris cauſam eſſe ait ignorantiam & cæcitatem, nimirũ quòd nec Dei iram aduerſus peccatum agnoſcant, nec beneficia Chriſti intelligant.

Loci tres:

I. Officia Spiritus ſancti & miniſtrorum verbi in Eccleſia.

II. Admonitio, ne pij ſcandalo offenſi abijciant confeſsionem & fidem.

III. De cruce piorum & eorum glorioſa liberatione.

DE PRIMO.

Cum

Cum autem uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à Patre, is teſtabitur de me: ſed & uos teſtabimini. Hæc verba primā doctrinā huius Euangelij continent, nimirum quòd ſpiritus ſanctus & Apoſtoli, adeoq; eorum ſucceſſores debeant teſtari de Chriſto.

De ſpiritu ſancto hæc ſunt colligenda ex textu. 1. quod ſit vnus Deus cum Patre & filio. 2. quòd ſit diſtincta perſona à Patre & filio. 3. quòd procedat à Patre & filio. 4. quòd detur Eccleſiæ à Chriſto. Cur autem datur Eccleſiæ exponitur, nimirum vt ſit paracletus, vt ſit Doctor veritatis, vt teſtetur de Chriſto: de quibus officijs breuius ideo dicam, quia hæc ſunt repetenda die Pentecoſtes.

Cur vocatur paracletus ſeu aduocatus? vt hac appellatione innuitur Eccleſiæ perſecutio & accuſatio ſiue condemnatio à prophano mundo: Ita expreſſe ſignificatur, quòd non ſit deſerenda à Chriſto tempore perſecutionis: ſed Chriſtus mittat ei aduocatum, nempe ſpiritum ſanctum.

Conditiones autem aduocati ſunt quatuor: prima, vt adſit reo, id eſt, ei qui vim aut iniuriam patitur, ſeu accuſatur ab impio mundo. Secunda, ut cauſam hominis adeoque totius Eccleſiæ in ſe recipiat tanquam ſuam. Tertia, vt doceat & admoneat errantem & inſtruat ne

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cauſa cedat. Quarta, ut conſoletur afflictum: proinde cum Spiritus ſanctus aduocatus dicitur, ſignificatur quod ſit Eccleſiæ patronus, cauſam eius in ſe recipiat, doceat ac conſoletur Eccleſiam.

Deinde dicit textus, quòd ſpiritus ſanctus ſit futurus Doctor veritatis: quo nomine primum indicatur, quòd homines ſuopte ingenio veritatem ſalutarem aſſequi non poſsint. Deinde quòd veritatis doctrina non ſit legis ſed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo ſuopte ingenio intelligit. Tũ quòd Spiritus ſanctus in docentibus & diſcentibus ſit efficax. Facit enim ut docentes intelligant veritatem, & diſcentes recipiant. Præterea admonemur, ut hunc doctorem veritatis imploremus, ut nobis clauem ſcientiæ donet, caueamusq;, ne noſtra impuritate ipſum caſtum ſpiritum à nobis pellamus. Nam cum ſit ſanctus, id eſt, mundus, caſtus & ſanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id eſt, in eo quod in ſuis ſordibus ſe inuoluit, & ut ſus in uolutabro ſe coinquinat.

Adhæc dicit: hic Spiritus ſanctus teſtabitur de me. Cuius officij participes etiam erunt miniſtri uerbi.

Sed quid teſtatur ſpiritus ſanctus de Chriſto? & quid de eodẽ teſtabuntur miniſtri uerbi.

Primum

Primum teſtatur ſpiritus ſanctus & miniſtri uerbi de Chriſto, quòd ſit verus Deus ſecundũ ſcripturam, unus in diuinitate cũ patre & ſpiritu ſancto ſicuti nos in ſymbolo profitemur. Secundò teſtatur ſpiritus ſanctus, quòd Chriſtus ſit uerus homo, iuxta ſymbolum: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine. Tertiò teſtatur ſpiritus ſanctus, quòd Chriſtus, etſi Deus & homo: tamen unus ſit Dominus, vnus Chriſtus, una perſona, quemadmodum ſymbolum teſtatur, & Chriſtus ipſe de ſe, cum ait: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, qui eſt in cœlo. Quartò teſtatur ſpiritus ſanctus de Chriſti officio, quòd ſit pontifex & rex. Pontifex quidem, qui uictima Patrem placauit, qui ſua interceſsione nos Deo adducit. Rex vero quòd hoſtes noſtros deuicerit, peccatum, mortem, Diabolum, infernum, & ad iudicium ſit uenturus iudicatũ viuos & mortuos. Hæc quatuor ſpiritus teſtatur de Chriſto: hæc quatuor nobis in ſymbolo de Chriſto commendantur: hæc quatuor omnes ſinceri miniſteri Dei teſtabuntur de Chriſto, donec uenerit ad iudicium

DE SECVNDO.

Hæc locutus ſum uobis ut non ſcandalizemini. Significat Chriſtus in quem finem ita multum de Eccleſia, de ſpiritu ſancto, de ſua morte

morte & reſurrectione dixerit: nimirum ut his confirmati, ne cum reliquo mundo ſcandalizentur. Hæc admonitio admodũ neceſſaria eſt omnibus temporibus: nam mundus eſt plenus ſcandalis. Væh, inquit Christus, mundo à ſcandalis: ſignificans grauia ſupplicia manere eos, qui ob ſcandalum ab Euangelio deficiunt. Vt autem vnuſquiſque noſtrûm recte iudicare poſsit de ſcandalo, plenam doctrinam de ſcandalo proponam.

Scandalum in genere eſt, quicquid impedit hominem à recto Euangelij curſu; hoc eſt, dictum, vel factum, vel apparentia, vt ita dicam, externa, quod cuidam, vel cauſſa, vel occaſio offenſionis eſt, ut à recto ſalutis curſu, vel impediatur, vel deflectat.

Huius ſcandali plura ſunt genera. Eſt enim vnum ſcandalum, quod datum vocant. Alterum quod acceptum nominatur, quæ qualia ſunt, definitionibus & exemplis declarabo.

Datum igitur ſcandalum, eſt quod oritur aut ex facto dictoue in ſe malo, aut ex facto dictoue in ſe indifferenti, id eſt, nec bono nec malo, ſed intempeſtiuo commiſſo. Vtrumque grauiter prohibitum eſt voce Dei, & Chriſtus pronunciat melius eſſe hominem demergi in medium maris, quàm vlli eſſe ſcandalo. Exempla ſunt hæc: Arrhius negauit diuinam naturam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ram in Chriſto, quare plurimos offendit, & fuit & ſibi & alijs multis cauſa æternę damnationis. Dauid ſuo adulterio ſcandalo fuit omnibus ſui regni incolis, qui niſi reſipuiſſet, æternum perijſſet. Contra hoc ſcandalum orat Solomon, cum inquit: cuſtodi me à laqueo quem poſuerunt mihi, & à ſcandalo operantium iniquitatem. Hoc ſcandali genere maxima pars mundi offenſa hæret in damnatione, & quotidie multi præcipites dantur in ruinam hoc ſcandolo offenſi, cùm priuatim, tùm publicè. Priuatim offenduntur pueri, ſerui, coniuges. Pueri vident parentes à cultu Dei abſtinere, abſtinent & ipſi: audiunt ipſos parentes iurare, iurant & ipſi eorum exemplo: audiunt eos impudicè loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua enim tenacius hærent: vident potantes, fallentes, iniquè cum proximis agentes, illi quoq; ut diſcipuli eaſdem artes diſcunt: ſed væh illis per quos hæc ſcandala fiunt. Illi enim ſeminariam Eccleſiæ Chriſti turbine & tempeſtate ſcandalorum deijciunt & calcant.

Hoc domeſticum ſcandalum, eſt ſemen omnium malorum in mundo. Ea enim quæ pueri à parentibus diſcunt, retinent ſenes, & eadem quoq; ſuos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, ſumma cura cauere debent, ne ſuis pueris ſint ſcandalo; piè igitur

loquan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

loquantur, rectè omnia agant, Deum colant & ſuos pueros ad ſimile ſtudium inuitent, ac eos in correptione & admonitione Domini erudiant, quemadmodum Paulus monet: & perpetuò meminerint huius dicti Chriſti, quod eſt Marci 9. Quisquis offenderit unum ex paruis iſtis, qui credunt in me, bonum eſſet ei potius, ſi circumponeretur ſaxum molare circa collū eius & proijceretur in mare.

Præterea hoc ſcandalum etiam committitur cùm à magiſtratu, tùm à ſubditis. Vt cum Hieroboam vitulum adorandum proſtituit in Samaria: cum idem tyrannide ſanctos Dei Prophetas perſecutus eſt. Eſt autem hoc ſcandalū grauiſsimum in miniſtris Eccleſiarum, cum illi uel praua doctrina, uel impura uita, multis præbent occaſionem malè loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occaſionem lapſus præbent: vt ſunt auari, ſcortatores, potatores, homicidæ & alij, qui ſuis moribus offendunt Eccleſiam, qui ſanè à cordatis Epiſcopis deponi deberent, ne ſua ruina plures ſecum in lapſum traherent. Neque ſubditi hic excuſari debent: uidemus enim qualis ſit mundus: omnes corrupti ſunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi conſuetudine ſcandalizat? quotusquiſque non aliquem laqueum ſtruit ad offendiculum?

Verum

Verum quia ſcandalũ datum non eſt ſimplex. Aliud enim ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto non in ſe malo, ſed intempeſtiuè facto; ſciendum eſt quòd primũ genus abſq; omni conditione fugiendũ ſit omnibus quibus ſalus æterna curæ eſt. Verum quantum ad illud ſcandalũ attinet quod datur ex indifferenti re, non ſemper fugiendum eſt, ſed iuxta hoc hominũ diſcrimen eſt agendum. Quidam homines ſunt firmi, vt qui iam norunt Chriſtianam libertatem: Quidam ſunt infirmi, qui habent initia religionis: ſed nõ ſunt ſatis edocti de Chriſtiana libertate: Quidam ſunt obſtinati & indociles & contumaces. Primum genus nõ offenditur uſu rerum indifferentium, imò potius gaudet de Chriſtiana libertate. Tertium genus offenditur quidem, ſed eos non curabis: ſunt enim hoſtes Chriſti. Neq; ab uſu rerum indifferentium abſtinebis propter ipſos, multo minus abſtinendum eſt à veris uirtutibus: vt ſunt verus cultus Dei, vera inuocatio, vera filij confeſsio. Neque à vera doctrina, ſed Chriſti exemplo, inuitis etiam portis inferorum, uerum Euangelium doce & profitere. Sic enim CHRISTVS fecit: ſic Prophetæ: ſic Apoſtoli, adeoque omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter dici, quòd qui rectè indicat, rectè docet & rectè facit, non debeat

propter

propter ſcandalum abſtinere ab eo quod rectũ eſt. Hoc ſanè veriſsimum eſt & confirmatur Chriſti & Apoſtolorum exemplis. Verum de medio genere hominum, hoc eſt, de infirmis, notanda eſt regula Pauli: Priuſquam offendam infirmum meum fratrem, non ueſcar carnibus in æternum. Ad eundem modum de alijs rebus Adiaphoris iudicandum eſt: Nam in omnibus noſtris factis, ratio mutuæ charitatis & ædificationis habenda eſt.

Verum hoc datum ſcandalum, de quo iam dictum eſt, habet & aliam differentiam a diſcrimine perſonarum ſumptam. Aliæ enim perſonæ in aliqua dignitate conſtitutæ ſunt: aliæ obſcuræ priuatam vitam degentes. Scandalum quod datur à perſona, in aliqua dignitate conſtituta multo eſt eo grauius, quàm quod datur à priuata perſona, quæ non in dignitate aliqua eſt, atq; ideo meretur grauiora ſupplicia, cùm propter perſonam ipſam, quæ ſuum locum in quem à Deo euecta eſt commaculat, tùm propter homines alios, quibus lapſus cauſam præbuit efficaciorem, ſuo exemplo malo. Vt enim quo ingentius fuerit ſaxum cadens ab alta rupe, eo plura fragmenta facit: ita quo dignior fuerit perſona, & in ſublimiori dignitatis culmine conſtituta, eo plureſ in lapſum ſecum trahit cum cadit. Vt miniſter verbi peccans ebrietate,

tate, ſcortatione, homicidio, aut alio flagitio, maiori offendiculo eſt, quàm miles, aulicus, aut nauta ſiue ruſticus, atq; ideo maiori pœna cohercendus & puniendus eſt: nam plures ſecum in ruinam trahit. Ad eundem modum de alijs iudicandum eſt. Dauid in regno Iudaico, non ſolus adulter & homicida erat: attamen eius peccatum ob maius ſcandalum inde ortum, in conſpectu Dei aliorum delictis multo fuit atrocius: Quare & grauioribus pęnis, præſertim corporalibus eſt punitus. Multo grauius peccat ebrioſus paterfamilias, quàm ſeruus: Nam ille exemplum domeſticum eſt: hic vt contemptus, non niſi ab improbis in exemplum trahitur. Atq; hactenus de dato ſcandalo.

Acceptum ſcandalum eſt, quod aliquis ſibi ſumit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus: & eſt duplex: Humanum & Diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum eſt. Impiorum quidem, quando impij offenduntur aut rectè factis piorũ, aut libero Adiaphororũ vſu, aut etiam externa Eccleſię forma. Nam cum impij vident cruce premi pios, & eſſe veluti reiectamenta in mundo, occaſionem inde maioris ruinæ accipiunt impij: vt Iudæi qui offendebantur humilitate Chriſti & calamitate Eccleſiæ, quemadmodum hodiè offendun-

tur multi vulneribus Eccleſiæ. Contra, pij accipiunt ſcandalum, quando vident impios florere; quando Eccleſia à tyrannis opprimitur: cum multi innocentes trahuntur ad ſupplicia; cum hæreſibus turbari Eccleſiam animaduertunt. Verum hoc ſcandalum rurſus ſuperant, partim confirmante eos Spiritu ſancto; partim exemplis Eccleſiæ Chriſti: partim ardentibus precibus. Nec ullum præſtantius eſt aduerſus huius generis ſcandala remediū, quàm opponere perpetuam conſuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideo ſinit Eccleſiam ſuam obrui varijs calamitatibus, vt olim glorificetur cum filio ſuo dilecto Domino noſtro Ieſu Chriſto.

Diabolicum ſcandalum eſt, cum homines præpoſterè captant, quæ ad peccandi licentiā obtendunt, ut Cham qui abſq; dubio ita proteruè inſultauit Patri, vt ſibi impunè peccandi licentiam acquireret. Tales hodie videmus permultos, qui vicia ſanctorum Patrum plusq̃ ſtudioſè conquirunt, vt incœſtum Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatum Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugū quod impoſuit Ægyptijs Ioſeph, rapinam Zachæi, ut ſine pudore ad omnem nequitiam ſe proſtituant: imò ex hominum uicijs quærunt, quomodo ſe obdurent ad Dei contemptum. Quare non immeritò, hoc genus

nus ſcandali Diabolicũ vocatum eſt, ut quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus eſt de perſecutione ſeu cruce Eccleſiæ. De quo loco vide ſupra Dominica tertia à Paſchate.

DOMINICA PENTECOSTES,

EVANGELIVM IOHAN. 14.

SI quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat: & ſermo quem auditis non eſt meus, ſed eius qui miſit me patris. Hæc loquutus ſum uobis, apud uos manẽs. Paracletus autem ille, qui eſt ſpiritus ſanctus, quem ſpiritũ mittet Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia, quęcunq; dixi uobis. Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Ne turbetur cor ueſtrum, neq; formidet. Audiſtis quod ego dixi uobis, Vado, & uenio ad uos. Si diligeritis me, gauderitis utiq;, quod dixerim: Vado ad patrẽ, quia pater maior me eſt. Et nunc dixi uobis, priuſquam fiat, ut cum factum fuerit credatis. Poſthac non multa loquar uobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

habet quicquam. Sed ut cognoſcat mundus, quod diligo Patrem. Et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio: Surgite, eamus hinc.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Feſtum, quod Pentecoſten, id eſt, quinquageſimam vocamus, eſt inſtitutum in memoriam confirmati Euangelij die quinquageſimo à reſurrectione Chriſti. Nam eo die Dominus noſter mittit de cœlo ſpiritum ſanctum, qui ſedet ſuper Apoſtolos viſibiliter inſtar flammæ ignis, qui non ſolum Apoſtolos in omnem veritatem, iuxta promiſsionem Chriſti ducit: verumetiam toti mundo confirmat Ieſum in cœlo eſſe, & inde hoc ſtupendo facto ſuam confirmat doctrinam. Sicut enim quinquageſimo die poſt Paſcha Iudaicum, quod primum comederunt in Ægypto, lata eſt lex: & eius doctrina magnis miraculis confirmata eſt, quemadmodum ſcribitur Exodi 19. Ita poſt verum Paſcha, id eſt, poſt occiſum agnum Dei, qui eſt Ieſus Chriſtus, voluit Deus Euangelium filij ſui confirmare hoc mirando facto, id eſt, viſibili donatione Spiritus ſancti, quemadmodũ in veſpertina concione fuſius audiemus.

Iam Euangelium dulciſsimum accedamus, quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quod eſt etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad diſcipulos pridiè quàm pateretur. Summa autem textus, quem audiuiſtis, eſt quòd Chriſtus tradat veram notam fidei & dilectionis Dei, & eiuſdem fidei & dilectionis fructus, nimirum vt diſcipuli ſint pacatis conſcientijs per Spiritum ſanctum, quem promittit patrem miſſurum in ſuo nomine. Monet etiam Chriſtus de ſua contra Sathanam victoria, ut vel ex hac uictoria cognoſcat mundus quàm charus ſit Patri. Pertinent autem hæc omnia ad confirmandos diſcipulos ne ſcandalo crucis à confeſsione deficiant.

Loci quatuor:

I. Vera nota fidei & dilectionis Dei.
II. Fructus & vſus ſeruati verbi Dei.
III. Promiſsio Chriſti de Spiritu ſancto paracleto.
IIII. De pace quam ſuis promittit Chriſtus.

DE PRIMO.

Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit. Hæc verba diligenter obſeruemus. Veram enim notam fidei & dilectionis Dei oſtendunt. Qui diligit Chriſtum, libenter ip-

ſum audit: libenter ſeruat, quod audit: libenter facit, quod ſeruat. Hæc enim natura coniuncta ſunt. Videmus inter homines hunc morem eſſe, quòd non ſine tedio eos audiant erga quos non optimè ſunt affecti: Contra, nihil magis expeti quàm vt audiant cum ſumma animi obſeruantia eos, quos intimè amant, præſertim cum ſciant ſapienter & prudenter, multa ſalutaria & utilia ab illis dici.

Sed quis eſt ſermo Chriſti? Primum agere pœnitentiam. Ita enim & eius præco Iohannes Baptiſta, & ipſe ſuam concionem eſt orſus Hinc eius affectus erga nos indicatur: nam ſine pœnitentia impoſsibile eſt ſaluari. Vnde dicit: niſi pœnitentiam egeritis omnes peribitis. Secundò, credere Euangelio, hoc eſt, ſtatuere Chriſtum ſibi talem eſſe, qualis nobis per Euangelium annunciatur, id eſt, ſaluator, iuſtificator & redemptor. Huius fidei finis eſt ſalus animarum 1. Petri 1. & apud Iohannem: Qui credit in filium, habet vitam æternam. Tertiò, ex hac fide fructum producere: PRIMVM, pietatem erga DEUM ſeu cultum Dei. SECVNDVM, innocentiam vitæ & ſanctificationem animi & corporis. TERTIVM, dilectionem proximi manantem ex uera fide & ſincero corde & bona conſcientia. QVARTVM, opus vocationis facere in timore, in gloram Dei & utilitatem

proximi.

proximi. Has omnes uirtutes patientia vera ornat, quæ eſt quædam erga Deum ſub cruce obedientia. Qui meus uult eſſe diſcipulus, inquit Dominus, tollat cruem ſuam & ſequatur me,

Quid? Cur tam multa requiris, An non ſola fide iuſtificamur & ſaluamur? Verum quidem eſt: Sed diſcernẽdum eſt inter ſalutis cauſas, & obediẽtiam quam requirit à ſuis Deus. Sola fide iuſtificamur: ſed iuſtificati noui facti ſumus homines, nempe filij Dei, qui iam exemplo Patris nouam & beatam vitam degere debemus.

Verum hîc quoq; tenendum eſt, quòd ut duplex nota eſt filiorum Dei: ita etiam duplex eſt nota filiorum Sathanæ. Nota enim filiorum Dei, alia eſt interna, alia externa. Interna eſt pœnitentia, fides, pietas, bona conſcientia. Externa eſt auditus verbi, & honeſta conuerſatio inter homines. Nam ut Chriſtus hîc indicat amorem ſui verbi, & auditum notam eſſe ſuorum diſcipulorum: Ita Petrus honeſtam conuerſationem requirit inter homines: unde Deus glorificari & Eccleſia ædificari poſsit. At nota filiorum Sathanæ interna eſt, eſſe ſine pęnitẽtia, ſine fide, ſine pietate, mala conſciẽtia imperiũ malorum affectuũ, externus cõtemptus verbi & improba uita. Has notas obſeruate

& vnusquiſque ſeipſum examinet, vtrum ſit inter filios Dei cenſendus an inter filios Sathanæ. Si inter filios Sathanæ ſe ſenſerit eſſe, reuocet quàm primum gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei ſe intellexerit eſſe, agat gratias Deo, petat incrementa fidei, dilectionis & aliarum virtutum, petat ſe confirmari Spiritu ſancto, ne Sathanæ technis à pio ſanctoq; curſu abducatur.

DE SECVNDO LOCO.

Et Pater meus diligit eum: & ad eum ueniemus & apud eum manſionem faciemus. Hic recitantur dulciſsimi fructus ſeruati verbi Chriſti.

PRIMVS eſt, quòd Pater diligit ſeruantes verbum Chriſti. Habet enim eos charos in dilecto, Ephe. 1. Hoc quantū ſit bonum, ex eo intelligi poteſt, quòd qui in Chriſtum non credunt, manent ſub ira Dei, iuxta illud: Qui non credit in filium, manet ira Dei ſuper eum. Vbi ira Dei eſt, ibi peccatum, mors, damnatio, infernus, Diaboli tyrannis, breuiter omne malum. Cōtra, vbi amor Dei, ibi victi hoſtes ſunt, ibi ſalus, ibi gaudium, ibi vita æterna. Cogitemus ergo de hoc primo fructu ſeruati verbi Chriſti, ut eius cogitatione magis accendamur ad amorem verbi.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

SECVNDVS fructus eſt: & ad eum, inquit, ueniemus. Quo Aduentu nullus honor maior eſſe poterit. Si Deus Pater, filius & Spiritus ſanctus ueniunt ad eum, qui ſeruat ſermonem Chriſti, profectò ſequitur, quòd antea non uenerint ad ipſum: ſed fuerit ſub Diaboli poteſtate, & in regno tenebrarum, vbi mors & damnatio regnant. Magna amicitia eſt, ſi rex venit ad ſubditum, magnus honor eſt à maiori viſitari; ſed huic honori nullus alius conferri poteſt, quòd Deus Pater, Deus filius & Deus ſpiritus ſanctus veniant ad hominem diligentem Chriſtum & ſeruantem ſermonem eius.

TERTIVS fructus eſt, quòd non ſolum Trinitas ueniat ad hominem ſeruantem ſermonem Chriſti; verumetiam faciat manſionem apud eum & in eo maneat. Significat Chriſtus hac dulciſsima promiſsione, audientes verbum Chriſti & illud ſeruantes eſſe templa Trinitatis, in quibus habitat Pater, filius & ſpirit' ſanctus. Tametſi autẽ tota Eccleſia, vnũ Dei templum dicitur; tamẽ ſinguli Chriſtiani, ſingula Spiritus ſancti templa ſunt. Ecce quàm magnifica eſt hæc promiſsio. Si quis promitteret miſero homini magnum auri theſaurum, meritò ſanè gauderet & exultaret, quòd è paupere & miſero, diues & fœlix eſſet factus. Verum hic longè maximus theſaurus promit-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

titur, nempe inhabitatio Trinitatis in nobis, quæ omnibus theſauris in infinitum præſtantior eſt.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid filius? quid Spiritus ſanctus? Pater homines in quibus habitat ſua potentia, protegit & tuetur aduerſus furores Sathanæ, cum in omnes incredulos plenum imperium exerceat Sathan. Filius eoſdem ſua ſapientia & luce docet et illuminat, cõtra omnes nebulas omniũ tenebrarum. Spiritus ſanctus eoſdem ſua ſanctitate ſanctificat, cõſecrat & ungit in Prophetas, reges, ſacerdotes, & ſanctos Domini. In Prophetas quidem quia ea uidemus oculis fidei noſtræ, quæ nullus corporalis oculus intueri poteſt; ea audimus auribus fidei, quæ nulla auris corporalis percipere poteſt. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodũ Lucas etiam meminit Acto. 2. In reges cùm quia Dei filij effecti ſumus per victoriam Chriſti, tùm quia virtute Chriſti dominamur morti & inferno Lucæ 22. diſpono vobis regnum, quemadmodum Pater diſpoſuit mihi. In Sacerdotes, quia cum credimus in Chriſtum habemus ius offerendi Deo ſacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum, per Chriſtum unicum mediatorem, & ſummũ ſacerdotem: habemus authoritatem docendi verbum

bum Dei, ſed quilibet pro ſuæ vocationis ra- tione.In ſanctos verò, quia per fidem in Chriſtum,non aliter reputamur puri,quàm ſi legem perfectè impleuiſsemus. Vide quàm multiplex fructus adfert ſecum obſeruatio & amor verbi CHRISTI: nulla maior dignitas, nulla gloria , nullum decus magis eximium eſſe poteſt. Sed quid hînc diſcemus? vt dignè viuamus tanto honore, ne noſtra impuritate Deum expellamus è cordibus: ſed potius ipſum perpetuis laudibus celebremus in vera pietate & ſanctificatione. Quòd huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1.Petri. 2. ubi ita ait: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium,gens ſancta, populus quẽ ſibi Deus vt proprium uendicat,vt prædicetis uirtutes illius, qui è tenebris vos vocauit in admirabilem ſuam lucem. Qui quondam eratis non populus,nunc eſtis populus Dei: qui quondam non conſecuti miſericordiam, nunc eſtis miſericordiam conſecuti.Hînc infert Apoſtolus: Abſtinete ergo à carnis cupiditatibus quæ militant aduerſus animam,& conuerſationem veſtram habete honeſtã inter gentes.Quot igitur beneficia Dei erga nos audimus,tot erũt nobis ſtimuli ad piè ſanctèq; uiuendũ. Quare cũ Chriſtus hîc tanta promittit, & cum diuina trinitas in credentibus habitet,demus operam ut ſimus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ut ſimus mundi & puri, quemadmodum decet templa Dei eſſe: ſimus ſpirituales reges, ut dominemur peccato, & non amplius ſeruiamus ei in concupiſcentijs ſuis: ſimus ſacerdotes, qui Deo viuas hoſtias offeramus, eumque ex fide Chriſti inuocemus: ſimus ſancti & ſegregati à prophanis mundi turbis, ne in priſtinas ſordes rurſus incidamus.

DE TERTIO.

Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia &c. Hæc eſt Chriſti promiſsio, qua pollicetur ſuis ſpiritum ſanctũ. Antea audiuimus, quæ ſit Chriſtianorum dignitas: nunc quid cum hac dignitate coniunctum ſit audiamus. Et quia hæc pro illorum dignitate explicare non poſſumus, volumus infantum more de ſingulis, quæ hic dicuntur in hac magnifica promiſsione, balbutire. Continent igitur hæc pauca verba ſeptem de ſpiritu ſancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad noſtrum uſum accõmodabo. Hæc enim puncta cauſas miſsi & dati Spiritus ſancti continent.

PRIMVM dicitur paracletus: hac de appellatione, etſi nonnihil dixi die abhinc octauo: tamen ea hodie repetere non fortè erit inutile.

Dicitur

Dicitur itaq; paracletus, hoc eſt, aduocatus, vt adſit afflictis, illos doceat, illos conſoletur, illorum cauſam tanquam ſuam in ſe recipiat, ac tandem nos impellat, ut clamemus ac ex corde dicamus: Abba Pater, Miſerere noſtri propter filium tuum, quem nobis ſaluatorem dediſti. Atq; hæc eſt prima cauſa dati ſpiritus ſancti.

Secvnda eſt, ut nos viuificet, atq; ideo dicitur ſpiritus. Eſt aũt duplex uita: una naturalis, qua omnia animantia uiuunt: Hæc durat ad breue tempus, nam morte tandem abſorbetur. Alia uita Dei eſt, à qua dicit Paulus alienatos eſſe eos, qui non cognouerunt Chriſtum. Huius vitæ author eſt ſpiritus ille Chriſti, quẽ ſuis promiſit diſcipulis. Hæc non eſt momentanea: ſed perpetua, ut quæ Dei æterni propria eſt. Hanc viuunt, omnes qui in filium Dei credunt Gala. 2.

Tertia cauſa miſsi & dati ſpiritus ſancti eſt, ut ſanctificet, à quo effectu ſanctus dicitur: ſanctificat autem dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat, dum noſtram mentem, affectus & uoluntatem reformat: breuiter dum efficit ut ſimus nouæ creaturæ, iuxta Dei voluntatem viuentes.

Qvarta cauſa miſsi & donati nobis ſpiritus ſancti, eſt, ut inter nos quandam confirmet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

met charitatem: ideo à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima ſtorga & charitate complectitur ſuos filios; ita nihil magis expetit, quàm ut filij, Patris ingenium imitantes, fraternam inter ſe colant charitatem. Hoc facere decet eos, qui Deum communem Patrem agnoſcunt: Qui uero id facere recuſant, illi vel filij nunquam fuerunt, vel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

Qvinta cauſa miſsi ſpiritus ſancti eſt, ut ab illo diſcamus qualiter Pater noſter cœleſtis erga nos affectus ſit. Ideo dicit Dominus: Et docebit uos omnia. Quid? an aliud docebit, quàm quod Prophetæ & Moſes docuerunt? An aliud quàm quod in ſcriptura nobis commendatur? Nullo pacto. Eadem enim docebit. An non ſufficit ſcriptura? Sufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad noſtrum captum: Nam etiamſi millies audiamus uerbum: tamen inefficax eſt, niſi ille intus doceat. Vnctio enim, ut inquit Apoſtolus, docet omnia.

Sexta cauſa miſsi & donati Spiritus ſancti indicatur hoc dicto, In nomine meo: quo dicto ſignificatur vltimus finis donati ſpiritus ſancti, qui eſt, ut in Chriſtum credentes ſaluentur. Nam cum Chriſtus ſalus noſtra ſit, & ſpiritus ſanctus eius nomine mittatur non eſt

eſt dubium, quin noſtræ ſalutis cauſa mittatur.

Septima cauſa eſt, ut Chriſti ſermonem in nobis confirmet. Ille uos, inquit, docebit omnia: ille ſuggeret uobis quæcunque dixi. Hæc de Spiritu ſancto in Euangelio noſtro, quod hodie in Eccleſia legitur, breuiter ſignificantur, plura in ſymbolo adhuc breuius notantur: quæ ſunt, quòd ſit verus Deus, & quòd tertia perſona in diuinitate, quòd viuificet & ſanctificet & quòd in illum uiua fiducia ut in Patrem & filium recumbere debeamus. Verũ de his plura aliâs, & quædam nuper audiuimus.

DE QVARTO.

Pacem meam relinquo vobis, pacem meã do uobis, non quomodo mundus dat ego do uobis. Hæc promiſsio Chriſti etiam eſt magnifica, & maior ſanè quam mundus intelligit. An non dicit Chriſtus, ſicuti nuper audiuimus, in mundo preſſuram habebitis & vos eijcient de ſynagogis ſuis? Sic eſt. Ideo Chriſtus diſtinguit inter duplicem pacem; pacem mundi & pacem ſuam. Pax mundi qualis ſit, nemo non intelligit: At pax Chriſti qualis ſit, ſoli filij dei intelligunt. Nam ea eſt de qua Euangelium ſonat,

ſonat, de qua prima dominica à Paſchate copioſè dixi. Verum vt breuiter ea repetam: pax Chriſti eſt reconciliatio noſtri cum Deo, remiſsio peccatorum, donatio ſpiritus ſancti ac uita æterna iuxta orationem Eccleſiæ: Deus qui corda fidelium ſancti ſpiritus illuſtratione docuiſti, da nobis quam mundus dare non poteſt pacem, & ut corda noſtra ſint tranquilla.

Hanc pacem donet nobis filius Dei, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor & gloria in ſæcula,

Amen.

FERIA SECVNDA PENTECOSTES, IOHAN. 3.

SIc Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam. Non enim miſit Deus filium ſuum in mundum, ut condemnet mundum, ſed ut ſeruetur mundus per eum. Qui credit in eum, non condemnatur: qui uerò non credit, iam condemnatus eſt, quia non credit in nomen unigeniti filij Dei. Hæc eſt autem condemnatio, quòd lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem. Erant enim opera eorum mala. Omnis enim qui

qui mala agit, odit lucem, nec uenit ad lucẽ, ne arguantur opera ipſius. Qui autem operatur ueritatem, uenit ad lucem, ut conſpicua fiant facta ipſius, quòd per Deum ſint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus confirmatum eſſe Euangelium Ieſu Chriſti per ſtupendum miraculum, uidelicet quòd miſerit Chriſtus de cœlo ſpiritum ſanctum in viſibili forma, quem non ſolum ſenſerunt Apoſtoli, verumetiam viderunt omnes qui eo die adfuerunt Hieruſolymis: quemadmodum narrat Lucas Acto.2. Hodiè Eccleſia proponit Euangelium, in quo Chriſtus proponit ſummam eius doctrinæ, ad quam confirmandam, datus erat Spiritus ſanctus in die Pentecoſtes. Colloquitur autem Chriſtus cum Nicodemo, qui fuit ex Phariſæis, & princeps Iudæorum, quemadmodũ audiemus latius Dominica Trinitatis. Huic proponit Chriſtus in textu, quem legi, ſalutis & damnationis cauſas, monſtratq; vnde ſit & ſalutis origo & unde damnatio veniat. Dicit Chriſtum ideo datum, vt credentes per ipſum ſaluentur; reliquos teſtatur hærere in ſua damnatione; quemadmodum clarè videbimus in textus enarratione.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Loci:

I. Commendatio dilectionis Dei & miſericordię erga homines.

II. Inſtrumentū, quo hominibus applicantur beneficia Chriſti, ſignatur.

III. Conſolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.

IIII. Diſcrimen inter credentes & non credentes.

DE PRIMO.

Ita Deus dilexit mundum ut filium ſuum unigenitum daret. His paucis verbis commendatur nobis Dei dilectio & miſericordia: idq; non nudis verbis; ſed facto omnium maximo. Non eſt enim vera dilectio quæ vel in corde tantum latet, vel in lingua ſedet: ſed quę ex intimo cordis affectu proficiſcens, uoce & facto ſe declarat. Quomodo ergo hîc diligit Deus? Diligit adeo ut etiam filium ſuum pro mundo redimendo dederit precium redemptionis, vt ſua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Roma.5. Commendat nobis ſuam charitatem Deus, quòd cum adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus ſit. Et Rom. 8. Si Deus pro nobis quis contra nos? qui etiam proprio filio non pepercit: ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidiè maxima

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ma argumenta charitatis Dei erga homines cõ templamur in tota uita & rerũ gubernatione: Verum illa charitas, quæ ita in rebus huius uitæ relucet, uix eſt tenuis umbra illius ſummæ dilectionis, qua nos in filio (quem dedit in amariſsimam mortẽ pro nobis) complectitur. Hęc Dei dilectio habet ſummã miſericordiam coniunctã, de qua in multis locis Moſes, Prophetę & Pſalmi cõcionantur: vnde pauca teſtimonia deſumã ad nos confirmandos de voluntate dei erga nos. Moſes Exod. 34. ita ait: Dominator Domine Deus miſericors, & clemens, & multę miſerationis, & verax, qui cuſtodis miſericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & ſcelera atque peccata. Deuterono. 5. Ego ſum Dominus Deus tuus & faciens miſericordiam in multa millia diligentibus me & cuſtodientibus præcepta mea. Iſaiæ 16. Et præparabitur in miſericordia ſolium. Ionæ 4. Scio enim quia tu Deus clemens & miſericors, patiens & multæ miſerationis & ignoſcens ſuper malitiam. Dauid Pſal. 32. Miſericordia Domini plena eſt terra. Et Pſal. 102. Secundum altitudinem cœli à terra corroborauit miſericordiam ſuam ſuper timentes ſe. Item Pſal. 103. Miſericordia Domini à ſæculo vſq; ad ſæculum ſuper timentes eũ, & iuſticia eius ſuper filios filiorum. Item in eodem Pſalmo: pius & clemens Dominus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lentus ira, & magnus miſericordia, non ſecundum iniquitates noſtras agit nobiſcum, neq; ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis: ſed ſecundum altitudinem cœli à terra præualuit miſericordia eius ſuper timentes eum. Sicut miſeretur Pater filiorum: ita miſeretur Dominus timentibus eũ. Huiuſmodi ſunt multa ſcripturæ teſtimonia, quæ nobis dilectionem & miſericordiam Dei inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & miſericordiæ amplitudinem, effectũ & applicationem monſtrant. Amplitudo enim miſericordiæ Dei in his cernitur, quòd ſe in millia extendat, quòd impleat terram, quòd excedat cœlum & terram, quòd ſit ueluti Pater miſertus filiorum. Effectus eius ſeu fructus cernitur in eo, quòd tollat peccatum, quòd iuſtificet peccatores, quòd à pœna debita abſoluat. Hæc miſericordia in filio fundata eſt, quia ſua victima iuſticiæ Dei ſatisfecit, & ſua obedientia erga legem Dei iuſticiam nobis comparauit. Applicatio huius miſericordiæ fit diligentibus Deum, timentibus ipſum & cuſtodientibus præcepta eius, hoc eſt, credentibus in Chriſtum, qui ex fide nouam obedientiam præſtant. Sed de hac re plura in ſecundo loco dicenda ſunt: Nos hîc verba textus altius perpendamus. Ita, inquit, Deus dilexit mundum. Quis diligit? Deus. Quem diligit?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ligit? Mundum. Hic ſiſte gradum, & de hac voce cogita. Diligit mundum: ergo ſalutaris ipſius dilectio non ad ſolos Iudæos pertinet: ſunt enim pars mundi. Diligit mundum: ergò non paucos quoſdam de mundo, ut ſanctos & probos, qui in mundo ſunt: imò Chriſtus ideo venit in mundum, vt peccatores ſaluos faceret. Quid ergo per mundum ſignificat? Omnes homines qui ſunt in mundo. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei tollit peccata mundi. Item: Deus vult omnes homines ſaluos fieri. Quotiescunq; ergò audimus Deum mundum diligere, cogitemus nos partem mundi eius eſſe quem diligit. Qui fit quòd diligat cum ſimus peccatores? Deus duo in nobis inuenit. Vnum quod ipſe fecit: Alterum, quod à nobis profectum eſt. Quòd ſimus homines conſtantes animo & corpore, ab ipſo eſt: hanc ſuam creaturam diligit Deus. Quòd autem ſimus peccatores, non ab ipſo habemus: ſed à nobis ipſis profectum eſt: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit filium, & uult ut illi, qui volunt miſericordiæ ipſius eſſe participes, hoc in ſe mortificent perpetua pœnitentia. Sed quomodo Deus mundum diligit? vt dederit filium pro eo, nempe vt ipſe mundi peccatum in ſe reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna ſanè dilectio, qua nulla maior eſſe poteſt. Verũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

hîc ratio offenditur, quæ Dei conſilium non intelligit, ac ita obijcit. An nõ Deus eſt omnipotens? Eſt ſanè. Nonne omnia quæ vult poteſt? poteſt profectò. An non ergo fuiſſet melius, ſi alio modo ſuam erga homines dilectionem oſtendiſſet? Reſpondet Auguſtinus. Si feciſſet aliter neq; hoc placuiſſet. Placuit, inquit Paulus, per ſtultam prædicationem ſaluos facere credentes. Quare nos, ſepoſito rationis iudicio, dicamus cum Dauide: lucerna pedibus meis verbum tuum. Deinde hoc ſciendum eſt, quòd Deus non ſolum ſit omnipotens; verumetiam iuſtiſsimus, maximè miſericors & ſapientiſsimus. Lapſum erat genus humanum in peccatum. Quid hîc requirebat iuſticia? Certe ut ſecundum peccati magnitudinẽ puniretur genus humanum. Vt peccatum fuit infinitum (nã eo infinitum bonum offenſum erat) ita requirebat Dei iuſticia, ut vel infinitas pœnas lueret genus humanũ, uel fieret iuſta pro pœna compenſatio. Hanc compenſationem nemo potuit præſtare, niſi Deus. Verum quia Deus non debuit pœnã, aſſumpſit humanam naturã filius Dei, & in ea ſatisfecit pro peccatis mundi. Atq; ita Deus ſe non ſolum omnipotentẽ; uerumetiam iuſtiſsimũ, maximè miſericordem & ſapientiſsimũ declarauit. Solus enim ille inuenit uiam, quam ratio inuenire non potuit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dedit filium qui diuina potentia ſuperauit peccatū, mortem, Diabolum & infernum, qui ſua miſericordia nos recepit, qui ſua iuſticia Dei iuſticiæ ſatisfecit, qui ſua ſapientia viam ſalutis inuenit.

DE SECVNDO.

Vt omnis qui credit in eum non pereat: ſed habeat uitam æternam. Hic inſtrumentum proponitur, quo nobis beneficia mediatoris Chriſti applicantur. Verum quia hæc verba ſunt filij Dei, & præcipuus flos ſeu clenodium totius ſacræ ſcripturæ, volo ea ſigilatim perpendere & quid doctrinæ ex ſingulis vocibus ſit hauriendum oſtendam.

PRIMVM inquit: Omnis. Hæc vox, OMNIS: medetur duabus grauiſſimis tentationibus, quarum una eſt de particularitate: altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi ſunt qui fatentur quidem Deum propitium eſſe multis propter Chriſtum: ſed dubitant an ad ſe quoq; pertineat tantum bonū. Hæc grauis eſt tentatio, cui medetur filius Dei hac una uoce, OMNIS. Nā ſi ad omnes ſe nō extenderet beneficiū Chriſti, nequaquā dixiſſet OMNIS: ſed multi aut quidam. Demus ergo Chriſto laudē veritatis, & firmiter unusquiſq; ſtatuat, Chriſti beneficia ad ſe quoq; pertinere. Deinde alia tētatio oritᷓ ex cogitatione magnitu

peccatorum, quam augent ærumnæ præſentis uitæ.Huic quoq; medetur Chriſtus hac uoce, OMNIS. Non enim dicit omnis iuſtus, uel minora peccata comittens: ſed OMNIS, ſcilicet qui in hoc uaſto mundo inuenitur.Hoc confirmat etiam precium redemptionis.Sanguis Chriſti, inquit Iohannes, emundat nos ab omni iniquitate,id eſt, ab omni eo quod à nobis iniquè perpetratum eſt contra legem Dei. Nemo ergo deſperet propter magnitudinem morbi: Medicus Chriſtus ſapiens eſt, & efficax remedium contra omnes morbos habet ſuam mortem & obedientiam.

DEINDE ſequitur ſecunda uox, QVI CREDIT: qua voce diſtinguitur genus humanum in duo genera hominum,quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt qui ſtatuunt Chriſtum ſibi propitium eſſe, iuxta promiſsionem: Non credunt qui contemnunt Euangelium, qui nolunt Chriſto fidem adhibere:hi ſua culpa non credunt.Beneficium quidem ſe ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Chriſti: ſed tantum à credentibus accipitur, iuxta mandatũ & promiſsionem Chriſti: Euntes in mundum vniuerſum,prædicate Euangelium omni Creaturæ, qui crediderit ſaluus erit.Ecce omnibus offertur beneficium: ſed ſoli credentes illud apprehendunt: reliqui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uero ſua culpa pereunt. Tametſi enim Deus ſua miſericordia uult omnes ſaluos fieri: tamen uult iuſto ſuo iudicio perire incredulos, quos ſaluari uoluiſſet, ſi ſalutem fide amplecti non recuſaſſent.

TERTIA VOX eſt, IN EVM: Is enim ſaluatur, qui in eum, id eſt, in Dei filium, verum hominem & ſaluatorem mundi Ieſum Chriſtum credit. Quid eſt in eum credere? eſt deſperare de te ipſo, & omnia bona ſperare ab ipſo.

QVARTA uox ſequitur NON PEREAT. Hac voce duo indicantur. Primum, quòd omnes non credentes in Chriſtum damnationis ſententiæ ſubiaceant. Alterum, quòd ſolius Chriſti merito homines ſola fide, ab hac damnationis ſententia abſoluantur. Eſt ergo hoc maximum beneficium Euangelij, liberari à commerito exitio & æterna damnatione.

QVINTA uox, SED HABEAT VITAM ÆTERNAM: Hoc eſt ſummum Euangelij beneficiũ. Mors æterna debetur nobis ex noſtro merito: vita æterna debetur nobis ex Chriſti merito, modo in eum firma fiducia vſque ad finem recumbamus. Ex his iam firmum diſcrimen colligendum eſt inter legem & Euangelium: inter opera & fidem. Lex promittit uitam æternam: ſed facientibus legem. Verum quia nemo legi ſatisfacere poteſt, ſequitur neminem per

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

legem vitam æternam conſequi. Euangelium promittit vitam æternam gratis omnibus qui in Christum credunt, quia Christus pro omnibus ijs legis iuſtitiæ ſatisfecit. Fides igitur accipit gratuitum beneficium, quod lex offert cum conditione impletæ legis: Verum nacti hoc beneficium fide debemus opera facere, non ut illis mereamur cœlum & uitam æternam; ſed vt filij Dei, ipſi ueram obedientiam, & noſtram fidem ex ſuis operibus declaremus in omni pietate & honeſtate.

DE TERTIO.

Non enim miſit filium ſuum Deus in mundum, ut condemnet mundum: ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Qui credit in eū non condemnatur: Qui autem non credit iam iudicatus eſt quia nō credidit in nomen filij unigeniti Dei. Hæc verba tertium locū continent, nempe conſolationem & terrorem. Illa conſolatur credentes, agnoſcentes ſua peccata: hoc terret contumaces qui in Chriſtum nolunt credere. Cum autē Dominus facile uideret, quæ eſſet hominū infirmitas, & maxime eorum qui verè ſententiam legis cogitant. Illi enim dum audiunt mortis ſententiæ ſubiacere omnes, qui legi plenam obedientiam non præſtant, non poſſunt nō paueſcere ad legis minas: hos igitur conſolatur Chriſtus & ait: Non mi-

ſit Deus filium ſuum ut condemnet mundũ ſed ut ſaluetur mundus per ipſum. Loquitur de primo ſuo in mundũ Aduentu, qui fuit ad ſaluandum peccatores agentes pœnitentiam. Hac enim dulci inuitatione uſus eſt; Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam uos. Item: non ueni uocare iuſtos: ſed peccatores ad penitentiã. Quotquot ergo uoci Chriſti obtẽperant & pœnitentiã agunt, liberi ſunt à iudicio condemnationis. Ita enim ait ueritas: qui credit in eũ nõ iudicatur, ſcilicet iudicio condemnationis. Hæc promiſsio conſolabitur nos aduerſus legis & conſcientiæ ſententiã. Is enim qui futurus eſt iudex viuorũ & mortuorũ, dicit clara uoce: qui credit in eum non iudicatur. Hui⁹ promiſsionis fiducia aduerſus minas legis, terrores mortis, flammas inferni, tyrannidem Diaboli in hora mortis erit nobis neceſſaria; non enim fieri poteſt ut ipſa æterna ueritas mentiatur. Hacten⁹ de cõſolatione credentium: De terrore eorum, qui nolunt Euangelio credere, ſequitur. Qui autẽ non credit, iã iudicatus eſt, quia nõ credidit in nomen unigeniti filij Dei. Quid? An non ergo aliud futurum eſt iudicium? Imo ad iudicandum ueniet filius hominis ſuo tempore, quemadmodum promiſit. Quid ergo eſt quod dicit, iam iudicatus, id eſt, condemnatus eſt? Hoc dicto

oſtendit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

oſtendit qualesnam ſunt omnes filij Adam ſine fide, id eſt, ſine Chriſto mediatore, uidelicet quod ſint iudicati, id eſt, condemnati, ſcilicet quantum ad cauſam attinet & materiam. Cauſa enim & materia damnationis in ipſis eſt, quæ eſt tranſgreſsio legis diuinæ, & contumax rebellio aduerſus Deum. Præterea legis ſententia, olim à Deo creato primo homine propoſita, & deinde repetita in monte Sina eſt, quòd maledictus ſit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipſius mandatum. Ad hanc maledictionem obligati ſunt omnes qui non credunt in filium Dei, qui ſolus eorum maledictionem in ſe recepit qui in ſe crediderint. Hoc ita eſſe ſignificant quæ ſequuntur: *Hoc eſt autem iudiciũ, quod lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.* Hoc eſt, ideo homines condemnabuntur, quia lucem filij Dei fide non receperunt: ſed potius in ſua ignorantia permanere uoluerunt, idq; ideo quia eorum opera erant mala.

DE QVARTO.

Omnis enim qui malè agit odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Fures cũ furari uolunt tenebras amant: ita homines qui nondum ad benè agendum

ſunt

ſunt nati per fidem Chriſti, toto impetu ad male agendum feruntur, ideo lucem Euangelij oderunt: cum contra, qui ſincerè agit, benè ſibi conſcius, uenit ad lucem, id eſt, ſua opera manifeſtè facit, non ueretur hominũ conſpectum. Id eſt, qui venit ad Chriſti lucem & eius ſpiritu benefacere didicit, is non manet diutiꝰ in ignorantię tenebris: ſed ut lucis filius ambulare conatur. Hinc ergo diſcamus, primum differentiam inter credentes & non credentes. Diſcrimen enim ab operibus petendum eſt, ſicuti Dominus in alio loco ait: Bona arbor, bonum fructum facit: Mala uerò malum producit fructum. Deinde etiam diſcamus, quòd lux Euangelij non ferat, vt veteribus tenebris inuoluamur. Huc tot Chriſti adhortationes & Apoſtolorum. Apud Matthæum ait Dominus: ſic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut glorificent Patrem cœleſtem. Et Paulus ait: Lucis filij eſtis tanquam in luce ambulate. Ad eundem modum & Petrus: Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus vero reprobatum, à Deo quidem electum, & honorificatum, & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctũ, offerentes ſpirituales hoſtias acceptas Deo per Ieſum Chriſtum: nemo igitur cogitet per Euangelium datam eſſe licentiam peccandi. Euan

gelium

gelium à peccato liberat, quare non vult ut liberati amplius peccati iugo ſe ſubmittant. Si, inquit ſaluator, filius vos liberauerit, verè liberi eritis: Qui facit peccatum ſeruus eſt peccati. Cum igitur liberi ſimus per Ieſum Chriſtum, libertate noſtra ita utamur, ut ſimus ſerui non peccati: ſed Dei per Chriſtum Ieſum Dominũ noſtrum, cui honor in ſæcula AMEN.

FERIA TERTIA PENTECOSTES, IOHAN. 10.

AMen amen dico uobis, qui non intrat per oſtium in ſtabulum ouium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Qui autẽ intrat per oſtium, paſtor eſt ouium. Huic oſtiarius aperit, & oues uocẽ eius audiunt. Et proprias oues uocat nominatim, & educit eas: Et cum proprias oues emiſerit, ante eas uadit, & oues illum ſequuntur, quia nouerunt uocem eius. Alienum autem non ſequentur, ſed effugient ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Ieſus: Illi autem non cognouerunt quæ eſſent, quæ loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Ieſus: Amen amen dico uobis, ego ſum oſtium ouium. Omnes quotquot ante me uenerunt, fures ſunt & latrones, ſed non audierunt oues eos. Ego ſum oſtium,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

per me ſi quis introierit, ſeruabitur, & ingredietur, & egredietur, & paſcua inueniet. Fur non uenit, niſi ut furetur, & mactet ac perdat. Ego uerò ut uitam habeant, & abundantius habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus de uita æterna, quam conſequimur fide Chriſti: hodiè nobis monſtratur verum oſtium & oſtiarius, ne quis à vera vitæ æternæ ianua aberret & quærat viā aliam, aut oſtium per quod ad uitam peruenire non poteſt. Vt autem hunc Euangelij textum melius intelligamus, obſeruanda eſt eius occaſio & ſcopus, vnde ſumma ſententiæ colligetur. Occaſio fuit: Chriſtus ſanauit hominem cęcum qui cęcus à natiuitate fuerat: quo facto ſuam declarauit diuinitatem & ſe Meſsiā olim promiſſum oſtendit. Verū Phariſæi & Scribæ, qui tum habebantur paſtores populi Dei, offendebantur ut qui Chriſto honorē Meſsiæ & paſtoris veri promiſsi inuidebant: contra quorum impietatem ſe tuetur & verū paſtorē eſſe defendit. Scopus ergo eſt ut monſtret verum ouile, id eſt, ueram Eccleſiam definiat, cuius ipſe ſolus ſit uerus paſtor. Habemus occaſionem & ſcopum huius concionis: Summa autem eſt, quòd & confutat Scribas, qui ſe pro veris paſtoribus uenditarunt, & ſe aſſerit

verum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

verum paſtorem eſſe in cuius ouili ſunt quotquot audiunt ipſius vocem & ſe ſequuntur, & ab alienis, id eſt, à falſis paſtoribus diſcedunt.

Loci duo :

I. De falſis paſtoribus.
II. De vero paſtore & ouili vero.

DE PRIMO.

Amen amen dico uobis qui non intrat per oſtium in ouile ouium: ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro. Hæc deſcriptio eſt falſi Prophetæ, & vnius propoſito exemplo, omnes falſos Prophetas intelligit. Falſus Propheta eſt qui non intrat per oſtium. Quid eſt non ingredi per oſtium? eſt aliam ſalutis viam proponere, quàm ſolum Chriſtum. Quicunq; igitur à Chriſto aberrat, ab oſtio aberrat & eſt falſus Paſtor. Arrhius negauit Chriſti diuinitatem, aberrauit ergo ab oſtio: eſt enim Chriſtus verus Deus. Fontinus Chriſti humanitatem negauit, aberrauit igitur ab oſtio: eſt enim Chriſtus homo verus. Sabellius poſuit in Chriſto duas perſonas, aberrauit igitur ab oſtio: eſt enim Ieſus Deus & homo vnus Dominus & vnus Chriſtus. Papiſtæ dicunt quòd non ſolo Chriſti merito ſaluemur, errant igitur ab oſtio: Chriſtus enim ſolus mundi ſaluator eſt.

Phariſæi

Phariſæi & Papiſtæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab oſtio aberrant, & intrant in ouile, id eſt, in Eccleſiã per aliam doctrinam, quàm Moſis, Prophetarum, Pſalmorum & Apoſtolorum: hoc enim eſt aſcendere aliunde. Obſeruemus igitur hinc veram notam falſorum Prophetarum, quæ eſt aliunde, quàm per verũ Chriſti Euangelium, & per Chriſtum ipſum aſcendere in ouile, & ſumere ſibi docendi officium. Hi falſi doctores ſunt fures & latrones. Latrones dupliciter ſunt: Primum, quia ſentiebant ſuam doctrinã ſatis eſſe ad ſalutem, & eam eſſe quæ ſola paſceret, cum tamen non ſit intellectus verbi niſi aperiente Chriſto & veluti recludente oſtium. Secundò, quia nouas etiam traditiones comminiſcebantur, quas putabant ad ſalutem conducere: Quemadmodum etiam à Papiſtis factitatum eſſe manifeſtum eſt, qui hoc opus, hanc miſſam, hoc roſareum, hanc inuocationem ſanctorum, hunc ordinem docuerunt ſalutem mereri. Fures præterea ſunt: quia primum dolo veram doctrinam auferunt. 2. Corinth. 11. ſicut Serpens Euam ſeduxit aſtutia. Deinde, quia poſtquam veram doctrinam ſuffurati ſunt, obtrudũt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant & contriſtant cor iuſti Ezech. 13.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Sed quid eſt quod poſtea in textu ſequitur: Quotquot ante me uenerunt fures ſunt & latrones? Nonne Moſes, Elias, Eſaias, Heliſeus, Hieremias, Daniel, & multi alij venerunt ante Chriſtum? ſi venerunt ante ipſum, fuerunt fures & latrones, ſicuti hic Dominus clarè pronunciat. Illi venire dicuntur ante Chriſtum qui ſine Chriſto veniunt, qui ſine ipſius doctrina, & ſpiritu veniunt: verum ſancti Dei Prophetæ venerunt cum Chriſti ſpiritu & doctrina: ergo non ante Chriſtum venerunt, nec fuerunt fures & latrones: ſed ueri paſtores ouilis Chriſti. Hinc rectè Auguſtinus: cum illo veniunt qui cum verbo Dei veniunt. Ego, inquit, ſum via, ueritas & vita. Si ipſe eſt veritas, cum ipſo veniunt qui veraces fuerunt. Quotquot ergo veniunt ſine illo ſunt fures & latrones, id eſt, ad furandum & occidendũ veniunt ſponte. Fures quidem ſunt, quia quod alienum eſt ſuum eſſe dicunt. Latrones, quia & quod ſunt furati, occidunt. Videte ergo quantum periculum ſit à falſis doctoribus: oues Chriſti ſibi vendicant, ut fures: eaſdem occidunt, ut latrones. Meritò ergo Chriſtus in Euangelio hortatur omnes, ut caueant ſibi à Prophetis falſis, id eſt, à falſis paſtoribus, qui veritatem Dei non adferunt.

DE SECVNDO.

Qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Qui autem intrat per oſtium paſtor eſt ouium. Hic de bono paſtore agit & definit bonum paſtorem eſſe, qui per oſtium intrat. Sunt autem quatuor genera bonorum paſtorum. Primum enim Deus ipſe paſtor ſuarum ouium dicitur, iuxta illud Hiere. 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnib⁹ terris, ad quas eiecerant eas & conuertã eas ad rura ſua & creſcẽt & multiplicabuntur. Itẽ Pſal. 23. Dominus paſtor meus, nihil mihi deerit, in loco paſcuæ me collocabit. Deinde, Chriſtus Deus & homo eſt etiã paſtor uerus, ſicut in hoc Euangelio teſtatur & nuper audiuimus. Ego ſum paſtor bon⁹: quod inde probauit, ꝙ ſuas oues uita redemerit. Tertium genus paſtorum, ſunt pij doctores, de quibus loquitur Dominus apud Hieremiam: Suſcitabo inter eos paſtores & paſcent. Et Chriſtus Petrũ paſtorem facit, cũ ait: paſce oues meas. Quartum genus paſtorum eſt magiſtratus ciuilis. Vnde Dauid rex, paſtor populi dicitur: & olim reges paſtores populorum dicebantur. Verum de primo & ultimo genere paſtorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio: ſed tantum de medijs generibus, hoc eſt, de ſe ipſo & alijs pijs doctoribus Eccleſiæ: De quibus non nihil dicam: ſed breuius, quia nuper de hoc materia dictum eſt. Bonus igitur paſtor in genere eſt: Primum, qui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

intrat per oſtium, id eſt, qui cum Chriſto uenit & adfert uerum Euangelium, quemadmodum Prophetæ & Apoſtoli olim fecerunt, & hodie omnes quotquot ſincerè docent Euangelium. 2. paſcit oues, non caduco, ſed ſalutari pabulo, ſcilicet viuifico verbo Dei. 3. oſtiarius hic aperit, id eſt, Chriſtus facit, ut verbum ſit efficax & proficiat ouibus ad ſalutē. Niſi enim Chriſtus aperit, fruſtra laboratur, nec oues efficaciter paſcuntur. 4. proprias oues vocat nominatim, hoc eſt, nouit ſuas oues, amat & cura ſingulari complectitur. 5. vadit ante eas. Quomodo? Doctrina, vita & cruce. Debet enim bonus Paſtor eſſe forma gregis in doctrina, vita & cruce. 6. oues illum ſequuntur, ſcilicet in doctrinæ puritate, in uitæ ſanctimonia, & patientia ſub cruce. Sed quare oues ſequuntur illum? 1. Quia vocem eius agnoſcunt. 2. Quia ab alieno fugiunt: nam eius vocem non nouerunt. Habemus hîc deſcriptionem non ſolum veri paſtoris: verumetiam verarum ouium quę in uno ſunt ouili ſummi paſtoris Dei. Quid eſt ouile? Eſt Eccleſia Catholica. Quæ ſunt oues? omnes qui vocem paſtoris audiunt, eum ſequuntur & fugiunt ab alienis paſtoribus, qui reuera non ſunt paſtores: ſed fures & latrones. Hîc tenendæ ſunt differentiæ veræ Eccleſiæ, & falſæ Eccleſiæ. Veræ Eccleſiæ propriæ notæ

ſunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſunt hæ, quas qui non habet, ſciat ſe non eſſe de ouili Chriſti.

Quæ ſunt iſtæ notæ veræ Eccleſiæ ſeu veri ouilis Chriſti? Prima eſt vox incorrupta doctrinæ cœleſtis, iuxta illud: oues meæ vocem meam audiunt. 2. vſus Baptiſmi integer. 3. uſus cœnæ Dominicæ iuxta Chriſti inſtitutionem. 4. uſus clauium iuxta mandatum Chriſti. 5. crux. 6. mutua ouium Chriſti charitas. 7. mutuæ pro ſe inuicem preces. 8. conſeruatio miniſterij verbi. Hæ ſunt veræ notæ Eccleſiæ Chriſti, quas paucioribus verbis comprehendere licet: vt dicamus primam notam eſſe ouium Chriſti, incorruptã Euangelij uocem. Secundam, legitimum vſum ſacramentorum. Tertiam, obediẽtiam erga miniſterium verbi. In his.n.tribus cõtinẽtur octo illæ quas poſui.

Habemus in genere, quis ſit bonus paſtor, & quæ ſint veræ oues: nunc ea accomodemus ad exempla: Primum ad Chriſtum ſummum paſtorem & eius oues. Deinde ad alios verbi miniſtros qui ſub Chriſto paſtore, etiam dicuntur paſtores.

Chriſtus probat ſe bonum paſtorem eſſe ex eo, quòd vitam ſuam ponat pro ouibus: is enim de cœlo deſcendit, ut quæreret quod perierat, ut ſanaret quod languidum erat, & conſolidaret uulnera ouibus à lupis inflicta. Hic

præceſsit oues doctrinæ puritate, vitæ innocentia & cruce: hic paſcit oues ſaluifico pabulo Dei, id eſt, verbo Euangelij: hic oues errantes colligit: hic lupos pedo ſuo arcet: Breuiter nihil charius habet ſalute ſuarum ouium. Huius oues ſunt Abel, Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Ioſeph, Anna, Maria, Symeon & multi alij, qui relicto errore, voci Chriſti præbuerunt aures, eum ſequentes in doctrina, uita & cruce, quem etiam ſuo tempore ſequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues ſunt hodie quotquot Euangelio credunt, & Chriſtum vera confeſsione & pietate colunt.

Quem autem fructum oues Chriſti à ſuo paſtore, qui & oſtium eſt & oſtiarius, expectabunt, Chriſtus oſtendit, cum inquit: per me ſi quis introierit, ſaluabitur & ingredietur & egredietur & paſcua inueniet. Hoc eſt, ſi quis relictis tenebris, me lucem ſecutus fuerit, ingredietur ſcilicet fide, & egredietur confeſsione, pietate & charitate, & paſcua inueniet, ſcilicet per verbum vitæ in hoc mundo & æternam beatitudinem in futura vita.

Deinde ſunt boni paſtores omnes pij miniſtri uerbi, qui exemplum Chriſti in paſcendis ouibus ſequuntur. Talis fuit Helias, talis Hieremias,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Hieremias, talis Eſaias, tales Apoſtoli, tales hodie omnes qui Chriſtum ſincerè prædicant, & oues præcedunt doctrina, vita & cruce, qui lupos non fugiunt: ſed arcent ab ouili Chriſti gladio ſpiritus & ardentibus precibus. Hi etiã habent proprias oues, eos qui eorum uocem audiunt ac ipſos ſequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? an non oues ad ſolum Chriſtum pertinent? Pertinent quidem. Quomodo ergo dicit eas paſtorum eſſe qui eas paſcunt? Sunt paſtorum ſi curam ſpectes: ſolius uerò Chriſti ſi poſſeſsionem & uerum dominium. Is enim ſuo precioſo ſanguine ſibi oues ſuas acquiſiuit. Verum quia nuper etiam audiuimus concionem de paſtore & ouibus, nolo hìc plura dicere: ſed commendo uos omnes ſummo paſtori noſtro IESV CHRISTO, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor & gloria in ſæcula, AMEN.

DOMINICA TRINITATIS, EVANGELIVM IOHAN. 3.

ERat homo ex Phariſæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic uenit ad Ieſum nocte, & dicit ei: Rabbi, ſcimus quòd à Deo ueneris magiſter. Nemo enim poteſt hæc ſigna facere, quæ tu facis, niſi fuerit Deus cum eo. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Amen amen dico tibi: Niſi quis natus fuerit è ſupernis, non poteſt uidere regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo poteſt homo naſci cum ſit ſenex? Num poteſt in uentrem matris ſuæ iterum introire ac naſci? Reſpondit Ieſus: Amen amen dico tibi, Niſi quis natus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt introire in regnũ Dei. Quod natum eſt ex carne, caro eſt, & quod natum eſt ex ſpiritu, ſpiritus eſt. Ne mireris quod dixi tibi, Oportet uos naſci è ſupernis. Spiritus ubi uult, ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde ueniat, & quò uadat: ſic eſt omnis qui natus eſt è ſpiritu. Reſpondit Nicodemus & dixit ei: Quomodo poſſunt hæc fieri? Reſpondit Ieſus, & dixit ei. Tu es ille Magiſter Iſraëlis, & hæc ignoras? Amen Amen dico ti[illegible]i, quod ſcimus, loquimur, & quod uidimus, teſtamur, & teſtimonium noſtrum non accipitis. Si terrena dixi uobis, & non creditis, quomodo ſi dixero uobis cœleſtia, credituri ſitis? Et nemo aſcendit in cœlum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lum, niſi qui deſcendit è cœlo, filius hominis qui eſt in cœlo. Et ſicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita exaltari oportet filiũ hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, ſed habeat uitam æternam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum meritò noſtri ſymboli ſeu fidei Feſtum dici poterit. Eſt enim inſtitutum, vt doceatur in Eccleſia de Deo, qui eſt vnus & verus in eſſentia, trinus in perſonis, & de eius erga Eccleſiam beneficijs. Nam poſtquam ſuperioribus dominicis de Chriſto, eiusq; beneficijs, de dilectione Patris mittentis filium in mundum, de miſsione ſpiritus ſancti ad confirmandum Chriſti Euangelium dictum eſt: commodum iudicauit Eccleſia hæc omnia ſimul coniungere, & de ijs hoc die docere: quò breuiter in memoriam, quæ fuſius declarata ſunt, reuocentur. Proponit autem Eccleſia hunc textum Euangelicum, quem audiuiſtis, ſapienti conſilio: Nam in eo beneficia Dei erga Eccleſiam proponuntur. Vt enim Pater filium mittit, vt fiat uictima pro peccato: ita Spiritus ſanctus datur, qui credentes ad vitam æternam regenerat. Eſt ergo ſumma præſentis Euangelij quod regenerati fide Chriſti, ſint hære-

des uitæ æternæ, beneficio & merito Chriſti, quem Pater miſit. Vt autem certum teneamus ordinem, in hac concione dicam:

I. De noticia Dei.
II. De ſpirituali regeneratione.
III. De conſolatiſsimo Chriſti dicto: ſicut Moſes exaltauit ſerpentē in deſerto: ita oportet exaltari filium hominis &c.

DE PRIMO.

Cum noſcere Deum ſit uita æterna, operæ precium eſt, ut homines ad ueram noticiam Dei aſpirent. Eſt autem noticia Dei duplex. Vna eſt gentilis, naturalis, & Philoſophica, & hæc eſt imperfecta. Nam mundi ſapientes, qui uerbo Dei non erant inſtituti, in quatuor errarunt. 1. in ſubſtantia. 2. in perſonis. 3. in prouidentia. 4. in uoluntate. Epicuræi ab omnibus exploduntur qui negarunt ullum Deum eſſe. Sapientes, qui vnum Deum ſunt confeſsi, errarunt in ſubſtantia: nam non putarunt hunc eſſe Deum, qui eſt Pater, filius & ſpiritus ſanctus. Nec rectè iudicarunt de perſonis. Prouidentiam Dei quidam ſuſtulerunt: quidam uniuerſalem negarunt: putarunt enim Deum maxima curare, non autem hæc terrena. Voluntatem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tatem Dei de gratuita miſericordia ignorarũt prorſus: at quòd punire velit aliquando contumaces propriæ conſcientiæ teſtimonio admonebantur. Sed unde gentes hanc qualemcũque noticiam Dei habuerunt? Dauid & Paulus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuiſſe teſtantur. Paulus enim Roma. 1. ait: Id quod de Deo cognoſcitur, manifeſtum erat ipſis: Deus enim eis manifeſtauit. Nam quę eius ſunt inuiſibilia, dum per res creatas intelligun tur, ex creatione mundi peruidentur, æterna ſcilicet eius tũ potentia, tum diuinitas, ad hoc, ut ſint ipſi inexcuſabiles. Dauid dicit: Cœli enarrant gloriam Dei & opera manuum eius annunciant firmamentum: Hoc eſt, Cœlum quod videmus oſtendit Deum opificem. Summa autem cognitionis Philoſophicæ de Deo huc redit. Primum homo res conditas contem plans huc perducitur, vt aliquem eſſe fateatur a quo hæc omnia ſint condita, & cuius virtute adminiſtrentur cuncta: inde uero ad æternam eius potentiam ac diuinitatem peruehatur neceſſe eſt. Siquidem eum, qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum eſſe oportet: & incredibilis iſta uis quæ tantæ moli regendæ ſufficiat, excellentior ſit neceſſe eſt quauis alia etiam præſtantiſsima virtute. Id ipſum autem eſt, quod Deũ

vocamus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uocamus,qui rurſus niſi unus ſit, certè neque is ſit,qui omnia condiderit, neq; qui omnia adminiſtret, ac proinde nec æternus neq; omnipotens,deniq; nec Deus fuerit. Hæc ſumma noticiæ Dei eſt,apud mundi ſapientes: Cuius noticiæ uſus eſt triplex. Primus, ut homines Deum ex creaturis agnoſcât.2.ut agnitum uenerentur, 3. ut non colentes Deum agnitum ſint inexcuſabiles. Primus & ſecundus proprius eſt finis noticiæ Dei. Tertius eſt acceſſorius hominum culpa. Altera noticia Dei eſt ex ſcriptura ſeu ex uerbo Dei, quæ noticia ſummatim in ſymbolo continetur Apoſtolico, quæ eſt,ut credamus eſſe unum Deum: vt credamus eſſe tres perſonas in vna diuinitate: ut cognoſcatur uoluntas Dei,& eius erga Eccleſiam beneficia: ut modus à nobis intelligatur, per quem beneficiorum ſanctæ Trinitatis participes fieri poſsimus.

Verum ut hæc Dei noticia plenior à nobis haberi poſsit, quatuor membra de hac ſalutari Dei noticia proponam & explicabo: quorum primum erit confirmatio, quòd tantum ſit unus Deus. Secundum, oſtenſio quòd ſint tres perſonæ in una diuinitate. Tertium, quid in ſingulis perſonis ſit ſpectandum. Quartum, quinam ſit ſalutaris uſus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda eſt ex teſtimonijs.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſtimonijs. Teſtimonia autem confirmantia unitatem Dei ſuinam ex Moſe, Prophetis, Pſalmis & Apoſtolicis ſcriptis. Moſes Exod. 20 Deut. 5. ait: Ego Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti, non habebis alios Deos coram me. Deut. 6. Andi Iſrael: Dominus Deus noſter Deus unus eſt. Eſaiæ 43. Ante me non eſt formatus Deus & poſt me non erit: ego ſum ego ſum Deus, & non eſt abſq; me Saluator 44. ego primus & nouiſsimus & abſq; me non eſt Deus. Pſalm 18. Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præte, Deum noſtrum Paulus 1. Corinth. 8. ſcimus quòd non ſit alius Deus quam vnus 1. Tim. 2. vnus eſt Dens. Hęc teſtimonia & multa alia, vnum eſſe Deum enidenter connincunt, id quod etiam Catholica confitetur Eccleſia, du& ait: Credo in Deum unum.

SECVNDVM de perſonis eſſe antem tres perſonas in vna diuina natura, non multiplicata: ſed una numero manente ratio non capit: Quare potius hoc myſterium eſt uenerandum, quàm ſcrutandum. Hinc Bernardus: ſcrutari hoc temeritas eſt, noſſe uero uita eſt æterna. Et Salomon: ſcrutator maieſtatis opprimitur à gloria. Quare hîc rationem noſtram ſub uerbo Dei captiuam teneamus, & ſcripturæ teſtimonijs de tanta myſterio credamus. Cur autem

Eccleſia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Eccleſia credat tres eſſe perſonas in vna diuina natura, hæc eſt ratio: Vnus tantum eſt Deus, quod iam multis teſtimonijs probatum eſt, Pater eſt Deus, Filius eſt Deus, Spiritus ſanctus eſt Deus: ergo Pater, Filius & Spiritus ſanctus vnus eſt Deus. Quod autem Pater ſit Deus, ſimiliter filius & ſpiritus ſanctus, probatur quadrupliciter. 1. ex claris ſcripturæ verbis. 2. ex operibus. 3. ex cultu qui debetur Patri, filio & ſpiritui ſancto. 4. ex Eccleſiæ perpetuo conſenſu.

Clara ſcripturæ verba ſunt Matth. 3. Pater ſonat de Cœlo: filius ſtat in fluuio: Spiritus ſanctus deſcendit, ut columba, ſuper Chriſtū. 1. Iohan. 5. Tres ſunt qui teſtimonium perhibent in cœlo, Pater, verbum & Spiritus ſanctus, & hi tres vnum ſunt.

Deinde idē opera oſtendunt. Pater creat, Filius creat, & Spiritus ſanctus creat: Pater iuſtificat, filius iuſtificat, & ſpiritus ſanctus iuſtificat: Pater omnia gubernat, filius omnia gubernat, & ſpiritus ſanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iuſtificationis, & gubernationis Dei ſunt propria. Quare cum hæc Patri, filio & ſpiritui ſancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri neceſſe eſt.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, filius

filius inuocatur, ſpiritus ſanctus inuocatur: nunc autem ſolus Deus inuocandus eſt, & in ſolum Deum credere licet: Quare Pater, & filius, & ſpiritus ſanctus Deus vnus eſt.

Huc & teſtimonium Eccleſiæ pertinet. Hæc eſt autem fides Catholica, vt vnum Deũ in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, non confundentes perſonas, nec ſubſtantiam diuidentes. Nam alia eſt perſona Patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti.

Tertivm de ijs quę ſpectanda ſunt in perſonis. In perſonis ſpectanda ſunt quinq;. 1. eſſentia. 2. perſona. 3. perſonalis diſtinctio. 4. opus. 5. voluntas.

Eſſentia ſeu natura eadem eſt Patris, filij & ſpiritus ſancti. Non eſt enim aliud Pater, aliud filius, aliud ſpiritus ſanctus; Nam vna eſt diuina eſſentia & natura ſimplex; atq; ideo dicitur Pater eſſe in filio & ſpiritu ſancto; filius in Patre & ſpiritu ſancto; ſpiritus ſanctus in Patre & filio.

Altervm, quod ſpectandum eſt in Trinitate, eſt perſona, videlicet quòd alia ſit perſona Patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti. In hac perſonarum Trinitate, nihil eſt prius, nihil poſterius, nihil maius, nihil minus; idque nec tempore, quia omnes perſonæ ſunt coæternæ: nec natura, quia omnes ſunt vnius & eiuſdem

eiuſdem eſſentiæ: nec dignitate, quia ſunt coæquales: nec intellectu, quia ſimul intelliguntur.

Tertium, quod eſt ſpectandum in perſonarum Trinitate, eſt perſonalis diſtinctio. Hic primum obſeruandum eſt quomodo Deus à creaturis diſcernatur: Deinde, quomodo perſonæ diuinæ à ſe inuicem diſtinguantur. Diſtinctiones, quibus Deus à creaturis diſtinguitur, ſunt hæ. 1. in vna & indiuidua natura non multiplicata, ſunt tres perſonæ. 2. Deus eſt mens æterna. 3. Deus eſt creator. 4. Deus eſt in mundo & ſupra mundum. 5. Deus eſt in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates ſoli Deo competunt, & nulli creaturæ.

Perſonæ à ſe inuicem diſtinguuntur duplicibus proprietatibus, interioribus & exterioribus. Interiores ſunt gignere, naſci, procedere. Solus Pater gignit filium: ſolus filius naſcitur è Patre: ſolus ſpiritus ſanctus prcoedit ab vtroq;. Exteriores ꝓprietates ſunt, mittere & mitti. Solus Pater mittit: filius & Spiritus ſanctus mittútur, ſed diuerſimodè. Filius miſſus aſſumpſit humanam naturam, in qua uictima factus eſt: Mittitur Spiritus ſanctus in corda, ut nouam lucem in cordibus incendat.

Quartum, quod in perſonis conſiderandum dixi, eſt opus Trinitatis. Hic obſeruanda

uanda eſt regula Auguſtini. Opera diuinitatis ad extra ſunt indiuiſa: ſed ſeruata cuiuſq; perſonæ proprietate. Pater creat, filius creat, Spiritus ſanctus creat: Pater regenerat, filius regenerat, & ſpiritus ſanct⁹ regenerat. Sed pater creat per filium & res creatas ſpiritus ſanctus conſeruat: Pater regenerat in filio per Spiritum ſanctum.

QVINTVM, quod conſiderandum in perſonis dixi, eſt voluntas: quæ qualis ſit docent. 1. facta præterita & præſentia. 2. præcepta. 3. comminationes & promiſsiones legales. 4. promiſsiones Euangelij. 5. exempla. 6. ἀπροσωπολυψία ſeu quòd non ſit acceptor perſonarum. Hæc omnia ſimul docent, quòd Deus iraſcatur peccantibus & velit eos punire, & quòd velit peccatum remittere omnibus ad mediatorem confugientibus, & dare eis vitam æternam, nulla nationum aut populorum habita ratione.

Iam vſus reſtat qui eſt multiplex. Primum igitur hæc rectè formabunt iudicium noſtrũ de Deo. Talem enim Deum agnoſcere debemus, qualem ſe patefecit verbo & teſtimonio, iuxta verſiculum: Ecce Deum credas quod de ſe prędicat ipſe. Secundò hæc docent nos rectè ſentire de creatione quæ eſt opus totius Trinitatis. 3. Rectè ſentire de reparatione generis

humani, quæ eſt etiam opus totius Trinitatis, vt ſupra dictum eſt. 4. Hæc confirmant Articulos fidei noſtræ de Deo & Trinitate. 5. Hæc nos ad rectè inuocandum inſtruunt. Inuocatio enim in hunc ſolum Deum eſt dirigenda, qui eſt Pater, filius & ſpiritus ſanctus. 6. Nos hæc monent, vt ſolicitè & ſanctè viuamus, tanquã in Dei conſpectu. Hæc ſint de Deo & Trinitate dicta, quæ omnia in ſymbolo noſtro breuiter indicantur.

DE SECVNDO.

Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu non poteſt intrare in regnum Dei. Hæc eſt ſecunda doctrina quam propoſui, quæ vt melius intelligatur, duo ſunt obſeruanda. Primum cum quo loquatur Chriſtus. Alterum, quæ fuerit huius dicti occaſio. Qualis autẽ fuerit cũ quo loquutus eſt Chriſtus, exponit textus. Fuit vir honeſtus & nobilis: fuit princeps Iudæorum: fuit Phariſæus, qui vixit inculpatè ſecundum legem. Occaſio autem fuit hæc. Nicodemus venit ad Chriſtum nocte, qui vt Phariſæus iudicauit ſe iuſtum ex legis operibus, ſacrificijs & ſabathiſmis: quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de iuſticia & Baptiſmo, quam ipſe legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Chriſtus hoc dicto. Niſi quis natus fuerit denuo

non poteſt intrare in regnum Dei. Ad hæc verba ſtupeſcit Nicodemus & ait: Quomodo poteſt homo cum ſit ſenex iterum naſci? cui Chriſtus: Amen dico tibi niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in regnum Dei. Hîc Chriſtus dicit ſe non de carnali natiuitate, quemadmodū eum intellexit Nicodemus loqui: ſed de ſpirituali, quam neceſſariam eſſe eo probat, quod prior noſtra natiuitas eſt immunda. Quod natum (inquit) eſt ex carne, caro eſt. Id eſt, quicquid naſcitur in hac vicioſitate naturę, immundum & reum eſt, atq; ideo regni Dei non eſt capax. Huc addit modum regenerationis: Spiritus ubi vult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde veniat, aut quo vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Hoc eſt, quemadmodum uentus tum primum ſentitur, quando ſpirat, tametſi nemo nouit vnde ueniat, aut quo vadat: ita ſpiritualis hæc regeneratio fit oculto quodam modo virtute Spiritus ſancti, quæ cum facta eſt, ſentitur per noui hominis nouos motus.

Verum vt hæc intelligamus, obſeruanda ſunt organa & inſtrumenta huius ſpiritualis natiuitatis. 1. Semen huius natiuitatis eſt verbū Euangelij, quod annunciatur uoce miniſtrorum. 2. Spiritus ſanctus, qui in prædicatione

Euangelij eſt efficax, operatur fidem, qua & aſſentimur verbo Dei, & ſtatuimus nobis Deum eſſe propitium propter filium, & ſimul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cum hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox ſentit in ſe motus ſpiritus ſancti: aqua foris adhibetur, tanquam ſigillum internæ regenerationis, & teſtimonium collatæ gratiæ Chriſti. Huius regenerationis effectus conſpiciuntur in mente, in affectibus, in voluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illuſtratur, affectus purgantur, voluntas fit prompta & obedientia noua omnium virium inchoatur: breuiter, qui credit regenitus eſt.

DE TERTIO.

Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet exaltari filium Dei, ut omnis qui credit in ipſum nõ pereat: ſed habeat uitam æternam. Hiſtoria exaltati ſerpentis in deſerto eſt in quarto libro Moſis cap.12. quam figuram hîc Chriſtus ad ſuam perſonam applicat, dicens: *Sicut Moſes exaltauit ſerpentem.* Hoc Chriſti dictum multa continet. PRIMVM enim apertè teſtatur, quòd lex non tollat peccatum: nam ſi lex tolleret peccatum, non opus eſſet expiatione per victimam Chriſti. Deinde cur ſit

cur ſit datus Meſsias, & cur filus Dei aſſumpſerit humanã naturam indicat: datus eſt enim ut exaltaretur in cruce, & ita per eum ſalus mundo contingeret. Præterea oſtendit hoc dictum, Chriſti regnum ſpirituale eſſe & æternum. Tum docet qualis ſit iuſticia, qua conſiſtimus coram Deo, ſeu quomodo participes reddimur beneficiorum Chriſti, videlicet cum credimus in Chriſtum exaltatum, id eſt, mortuum in ara crucis. Poſtremò dulciſsima eſt conſolatio hîc propoſita, quòd gratia hæc, quę eſt in cœlũ aditus, offeratur omnibus: Id quod indicat vniuerſalis particula OMNIS qui credit. Nos igitur bonam ſpem concipiamus de ſalute, quæ omnibus offertur per Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMINICA PRIMA POST TRINITATIS, EVANGELIVM LVCAE 16.

HOmo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide. Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulceroſus, cupiens ſaturari de

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

micis, quæ cadebant de menſa diuitis. Sed & canes ueniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem ut moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autẽ & diues, ac ſepultus eſt, atque in tartaro ſublatis oculis ſuis, cum eſſet in tormentis, uidit Abraham eminus, & Lazarum in ſinu eius. Et ipſe clamans dixit, Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham. Fili recordare quod receperis bona tua in uita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic ſolatio fruitur, tu uerò cruciaris. Et ſuper hæc omnia inter nos & uos hiatus ingẽs firmatus eſt, ut ij, qui uolunt hinc tranſire ad uos, non poſsint, neque iſthinc hûc tranſcendere. Ait autem: Rogo ergo te Pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut teſtificetur illis, ne & ipſi ueniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Moſen ac Prophetas, audiant illos. At ille dixit, Non Pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcent. Ait autem illi: Si Moſen & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

A Dominica Aduentus huc vſq;, propoſita eſt doctrina de ſingulis Articulis fidei noſtræ: nunc in ſequentibus dominicis, vſque ad Dominicam Aduentus, proponitur de miraculis Chriſti, & fidei natura veriſque fructibus: idq; ideo, vt miraculorum doctrina confirmetur Euangelij veritas & doctrina de fide, & fructibus eius nos ad bona opera excitemur. Docet autem Chriſtus de bonis operibus quinq; modis.
1. Interdum enim ſimplici doctrina eſt contentus, ut cum dicit: Eſtote miſericordes: agite pœnitentiam: facite fructus pœnitentia dignos.
2. Interdum ſuum exemplum proponit, quod ſuos vult imitari, ut cum dicit: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde.
3. Interdum proponit parabolas: ut de bono vilico, de virginibus decem, de ſemine in terram iacto, quales multæ ſunt paſsim in Euangelicis hiſtorijs.
4. Interdum minis utitur, vt cum dicit: Niſi abundauerit iuſticia veſtra, pluſquam ſcribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item: væh vobis ſcribæ, Phariſæi hypocritæ &c.
5. Interdum proponit præmia & pœnas in illuſtribus exemplis, quemadmodum in hoc Euangelio facit. Breuiter nihil non agit Dominus, ut ſuos honeſtæ uitæ ſtudioſos faciat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius ſumma eſt, quòd Chriſtus Dominus propoſitis duobus exemplis, dehortetur ab impietate & crudelitate aduerſus pauperes, & exhortetur ad pietatem & conſtantiam in ferendis ærumnis huius vitæ. Nam ut diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impios: ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honeſtam vitam in timore Dei. Vſus ergo erit, ut diuites & crudeles erga ſuos proximos videant, tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, ſi non reſipiſcant maturè. Deinde, vt pauperes pij & afflicti in hac vita huius pauperis Lazari exemplo ſe erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, ſi in fide ad mortem perſeuerauerint.

Loci tres:

I. Deſcriptio huius Epulonis, cum ſuis doctrinis.

II. Deſcriptio Lazari, cum ſuis conſolationibus.

III. Dictum Domini: habent Moſen & Prophetas.

DE PRIMO.

Homo quidem erat diues qui induebatur purpura & byſſo. In hoc primo loco quatuor

tuor ſunt obſeruanda: quæ ſunt, 1. generalis reprehenſio eorum, qui ſunt crudeles in pauperes. 2. cauſa damnationis huius diuitis. 3. verus vſus diuitiarum. 4. ſtatus animarum impiorum poſt hanc vitam.

PRIMVM ergò cum hic Epulo damnatur, in genere reprehenduntur omnes, qui ſunt duri in pauperes, & qui cum ipſi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi ſunt in mundo. Hæc reprehenſio etiam ad eos pertinet, qui neq; conſilio, neq; re miniſterium verbi, aut egentia Eccleſiæ membra iuuant: quare vnusquiſque apud ſe cogitet, & huius Epulonis damnatione admonitus ſapere diſcat.

Cauſa damnationis huius Epulonis non ſunt diuitiæ & ſplendor veſtium & deliciæ in cibis, modo temperatæ fuiſſent, quod ex ipſo Euangelio patet: nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami ſinum receptus eſt. Si enim diuitiæ fuiſſent efficaces cauſæ damnationis, damnatus fuiſſet & Abraham: damnatus fuiſſet Dauid, & multi reges, & alij qui diuites fuerunt. Verum diuitiæ, ſplendor & huiuſmodi alia, occaſio poſſunt eſſe damnationis, quando videlicet homines iſtis abutuntur in contumeliam Dei & contemptum proximi, in ſuperbiam & luxũ. Sed quæ fuerunt cauſæ dam-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nati huius Epulonis? tria horrenda mala quæ in textu diſertè notantur: quorũ primum fuit ſecuritas carnalis, quæ habuit ſecum hæc mala, quòd non egerit pœnitentiam, quòd nullum ſenſum iudicij & iræ Dei habuerit, quod nulla cura officij tangeretur. Nam hæc perpetuò ſecum habet carnalis ſecuritas. Alterum malum, propter quod damnatus fuit hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid poſsint homines de rebus ſuæ ſalutis cogitare. Tertium malum, quod cauſa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res ſatis indicat quòd nullam fidem habuerit: vbi enim fides vera eſt, nõ poteſt in miſeros & egenos eſſe crudelitas. Propter has tres cauſas damnatus eſt Epulo, cuius exemplo multi quotidie ad damnationem certam properant, qui ſuis diuitijs ſecuritatem, crapulam & neglectum membrorum Chriſti fouent. Quare ſi nobis ſalus cordi eſt, maturè reſipiſcamus, caueamusq; ne donis Dei in noſtram pernitiem abutamur.

Tertio loco, ex hoc exemplo colligendum eſt per contrarium, quis ſit uerus uſus diuitiarum, qui verus vſus in his quatuor eſt poſitus.

Primvs eſt, ut conferamus partem noſtrarum facultatum ad conſeruationem miniſterij, quem

quem uſum confirmat primum finis hominis: eſt enim homo conditus, ut Deum agnoſcat & celebret: Quare & bona quæ habet ad iſtum finem referenda ſunt. Deinde hunc uſum confirmant ſæpius repetita mandata Dei. Deus enim mandat, ut Eccleſiam noſtris facultatibus iuuemus. Præterea hunc vſum ſtabiliunt piorum regum & ſanctorum aliorũ exempla, qui nihil in uotis magis habuerunt, quàm ſuis diuitijs miniſterium uerbi ornare, & conſeruare. Contra hunc primum & pium diuitiarum uſum peccant multi: inter quos ſunt primum, qui ſuas diuitias conuertunt ad ruinam miniſterij, quemadmodum multi tyranni olim & hodie faciunt. Deinde, qui auferunt bona Eccleſiaſtica & ſibi occupant. Tum etiam, qui ex ſuis facultatibus nihil conferunt ad conſeruandum miniſterium verbi. Præterea & illi, qui vel precibus, vel artibus alijs bona Eccleſiaſtica ad ſe honeſto titulo transferunt, quaſi eſſent Eccleſiæ miniſtri, cum ſint prorſus canes muti, qui nec unquam ſeruierunt Eccleſiæ, aut Reipub. nec poſſunt unquam ſeruire, ventres pigri, & beſtiæ inertes: qui tamen Prælati, Canonici & vicarij & Abbates ſalutari uolunt.

SECVNDVS verus & legitimus diuitiarũ uſus eſt, ut earũ partem cõuertamus ad conſeruandam

uandam & ornandam Rempublicam , in qua uiuimus. Sunt enim Reſpublicæ Eccleſiæ hoſpitia : quibus etiam gratitudinem debemus, etiamſi alia commoda ad nos non peruenirent. Cõtra hunc uſum multi peccant, ut ſunt: qui iuſta tributa non ſoluant: qui iniuſta exigunt: qui tributa non conuertunt ad rerumpublicarum conſeruationem , ſed ad luxum & crapulam.

TERTIVS vſus rectus & legitimus diuitiarum eſt, vt vnuſquiſq; ſuum ſtatum honeſtè tueatur ſine ſordibus. Contra quem vſum peccant primum, qui potationibus, commeſſationibus, veſtibus ſuo ſtatui non conuenientibus ſuas res abliguriunt , quemadmodum multi faciunt. Deinde etiam auari, qui ſordibus ſuis oblectantur & ſuum ſtatum honeſtè, ut decet, non tuentur , qui & malè veſtiuntur & malè edunt , cum interim eorum pecunia erugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum verus uſus & legitimus eſt, ut partem aliquam in pauperes erogemus , & maximè in eos , qui cum paupertate pietatem coniunxerunt. Eſt enim hæc potiſsima cauſa , cur Deus ſinit eſſe pauperes inter nos, ut faciat periculum , an ipſius miſericordiam imitari velimus, iuxta mandatum Chriſti: Eſtote miſericordes, ſicut Pater veſter cœ-

leſtis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

leſtis miſericors eſt. Contra hunc uſum etiam multi peccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in ſupplicijs erunt ſocij, qui ipſum magiſtrum crudelitatis erga egenos in hoc mundo ſunt ſecuti.

QVARTVM ſequitur, quod in Epulonis exemplo conſiderandum dixi, uidelicet qualisnam ſit ſtatus animarum eorum qui ex hac uita ſine fide diſcedunt. Nam cum Chriſtus dicit diuitem Epulonem apud inferos ſublatis oculis vidiſſe Abrahamum ominus, & petijſſe intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerandam linguam ſuam, depingit tabulam, quæ ſtatum animarum impiorum poſt mortem repreſentat: in qua hæc notantur. 1. ſummus cruciatus & conſcientiæ perpetuus uermis. 2. memoria crudelitatis quam exercuerant in miſeros. 3. votum recreationis per eorũ officia in quos in hac uita crudeles erant. 4. quòd non ſit futurus finis tormentorum, & ꝙ fruſtra expetatur ulla in tormentis refectio. Quod enim hîc Dominus per colloquiũ Epulonis & Lazari depingit propter noſtrum captum, id ipſe Epulo in ſua conſcientia ſenſit, quam Dominus qui omnia nouit, ignorare nõ potuit. Hæc igitur impietatis pœna nos ad ſeriam pœnitentiam inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DE SECVNDO.

Et erat quidem mendicus nomine Lazarus qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus, cupiens ſaturari de micis quæ cadebant de menſa diuitis & nemo dabat. In hoc Lazari exemplo multa ſunt obſeruanda, unde nos & doctrinam & conſolationem capere poterimus.

Primvm hîc confirmatur concio Petri, qui dicit iudicium à domo Dei incipere: punit enim ſuos in hac vita Deus, ut tanquam freno quodam retineantur in officio. Si enim omnia ſuccederent illis ex voto, ebrij facti fœlici rerũ ſucceſſu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moſes de populo iudaico dixit: Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexit ad ludendum, hoc eſt, in idololatriam & alia ſcelera lapſus eſt. Quare memores ſimus dicti Pauli 1. Cor. 11. Cum iudicamur, id eſt, affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternum igitur Dei animum reſpiciamus, quoties duris afficimur in hac vita, & cruce admoniti timeamus Deum piè & innocenter viuendo.

Deinde hoc exemplo Lazari docemur non omnes coram Deo miſeros eſſe, qui in hac vita ſunt calamitoſi: nec ecótra omnes placere Deo,

Deo, qui in hac uita videnter fœlices & beati. Lazarus in hac vita miſer fuit: ſed Deo erat charus. Epulo in hoc mundo fœlix; ſed Deo diſplicebat. Quæ cauſa? Lazarus timuit Deũ ex viua fide; Epulo autem Deum non timuit: fide enim vacuus erat.

TERTIO, in Lazaro videmus exemplum prouidentiæ Dei. Iacet contemptus & ſpretus; verum cum nunc abſq; omni conſolatione iaceret, uenerunt canes & linxerunt ulcera eius; quo ſignificatur, quòd Deus non ſinat pios ita calamitatibus obrui, quin conſolationes ærumnis admiſceat. Neq; enim dubium eſt, quin prouidentia Dei factum ſit, ut canes uenirent & lingerent ulceroſum in maiorem damnationem diuitis Epulonis & familiæ eius. Nam familia Domini ſui impietatem eſt imitata: textus enim dicit & nemo dabat ei.

QVARTO obſeruemus hîc communem ſortem piorum & impiorum. Moritur Epulo, moritur & Lazarus. Mors quidem utriq; eſt communis; ſed non mortis euentus. Epulo enim per mortem ad miſeriam tranſijt; Lazarus uerò ad fœlicitatem peruenit.

QVINTO hîc obſeruetur in Lazaro Angelorũ miniſterium. Epulo uiuum Lazarum contemſit: ſed mortui animam Angeli deportant: qui in uita contemptus erat, in morte curatur

& ho-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

& honoratur ab Angelis Dei. Neque hoc in ſolo Lazaro accidit: ſed quod de illo legimus, commune eſt omnibus. Nam ut piorum animæ Deo curæ ſunt: ita à ſanctis Angelis in portum ſalutis & fœlicitatis deportantur.

SEXTÒ in Lazari exemplo uidemus qualis ſtatus ſit animarum piorum poſt hanc uitã. Deportatur Lazarus in ſinum Abrahæ. Quid eſt ſinus Abrahæ? Sicuti Abraham ideo Pater fidelium dictus eſt, quia penes ipſum depoſitũ fuit æternæ vitæ fœdus, quod fideli cuſtodia ſeruatum filijs ſuis primũ, deinde cunctis gentibus quaſi per per manus tradidit. Filij eius vocantur, quicunque eiuſdem promiſsionis ſunt hæredes: Ita poſt mortem dicuntur in eius ſinum colligi, quia eiuſdem cum eo fidei fructum percipiunt. Nam quemadmodum filij, dum veſpere ab operibus diurnis domi congregantur & veluti in ſinu paterno fouentur: ita pij poſt labores exhauſtos in hac uita, poſt mortem colliguntur in beata requie, vbi benè & beatè habent uſque ad reſurrectionem mortuorum. Hic Abrahæ ſinus uocatur etiam Paradiſus, ut in illo Chriſti dicto ad latronem: hodiè eris mecum in Paradiſo: vbi eſt iuxta Pſalmum, abundantia læticiarum ex uultu Dei & perpetuæ iucunditates in dextra eius. Breuiter beati qui in Domino moriuntur,

quia perpetuò cum Domino erunt & perpe-tuo gaudio fruentur.

Porro quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, ſciendum eſt, quòd iſta acciderunt ſpiritualiter. Ita enim apud ſe cogitauit Epulo in tormentis, & tale reſponſum accepit iſte in propria conſcientia.

Septimò obſerua in Lazaro imaginem Eccleſiæ in hac vita. Eſt enim afflicta, & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.

DE TERTIO.

Habent Moſen & Prophetas audiant illos. Hæc grauiſsima eſt admonitio in primis vtilis. Hoc enim dicto multi damnantur.

Primvm damnatur omnis qui Moſen & Prophetas non recipit. Nam hi dati ſunt diuinitus, vt ad Deum nos ducant & ſalutis viam monſtrent. Qui ergo hos non recipit manet in ſua damnatione.

Secvndò damnantur recipientes, ſed tamen pluris facientes humanas traditiones, & potius vitam inſtituunt iuxta præcepta hominum, quàm iuxta præcepta Dei, contra apertum Dei interdictum. Ita enim ait apud Hieremiam ca. 20. In præceptis meis ambulate & non in præceptis Patrum veſtrorum.

Tertiò damnatur hîc Gregorius Papa,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Anabaptiſtæ & alij Enthuſiaſtæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis vicioſi & melancholici cerebri, quàm voci cœleſti credunt: imò relinquunt verbum & prorſus abijciunt.

QVARTÒ diſcamus hinc magnifacere doctrinam Moſis, Prophetarum & Apoſtolorum, quæ lucerna nobis erit ad æternam ſalutem, modo eius ductum ſequamur: nullum enim habet mundus præſtantius clenodium, quàm verbum Dei. Hoc Dauid pluris fecit, quàm aurum præſtantiſsimum: hoc Lazarus in mundo pauper diues erat coram Deo: hoc Iob in medijs ærumnis ſe erexit. Quare & nos chariſsimi, amemus verbum Dei, ſciamus eſſe inſtrumentum quo nobis offertur theſaurus omnium precioſiſsimus Chriſtus Ieſus, & per illum vita æterna, quam donet nobis Pater cœleſtis per eundem Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſæcula ſeculorum AMEN.

DOMINICA SECVNDA TRINITATIS, LVCAE 14.

HOmo quidam apparauerat cœnã magnam, & uocauit multos, miſitq; ſeruum ſuum

ſuum hora cœnæ, ut diceret inuitatis: Veni-
te, quia iam parata ſunt omnia. Et cœperũt
ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei. Vil-
lam emi, & neceſſe mihi eſt exire & uidere
illam, rogo te, habe me excuſatum. Et alter
dixit. Iuga boum emi quinque, & eo ad pro-
bandum illa, rogo te, habe me excuſatum. Et
alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non poſ-
ſum uenire. Ac reuerſus ſeruus, renunciauit
hæc Domino ſuo. Tunc iratus paterfami-
liâs, dixit ſeruo ſuo: Exi citò in plateas & ui-
cos ciuitatis, & pauperes ac debiles claudoſ-
que & cæcos introduc hûc. Et ait ſeruus:
Domine, factum eſt, ut imperaſti, & adhuc
locus eſt. Et ait Dominus ſeruo: Exi in uias
& ſepes, & compelle intrare, ut impleatur
domus mea. Dico enim uobis, quod nemo
uirorum illorum qui uocati ſunt, guſtabit
cœnam meam.

ENARRATIO TEXTVS.

SIcuti proximo die Dominico, impedimen
tum ſalutis eſſe contemptum proximi in
Epulone oſtenſum eſt: ita in hoc Euangelio,
aliud impedimentum cauendum docemur, ne
uidelicet noſtras poſſeſsiones & negotia, cu-
raſque rerum mundanarum pluris faciamus,

quàm Euangelium Chriſti, neue ſinamus nos commodis & voluptatibus huius mundi impediri & occupari, quò minus veniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem vocamur.

Porrò occaſio huius parabolæ, fuit vox cuiuſdam Phariſæi in conuiuio, ad quod Chriſtus erat inuitatus. Nam cum Chriſtus pronunciaſſet retributum iri in reſurrectione iuſtorum ijs, qui ſunt liberales erga pauperes, Phariſæus Chriſti ſermonem approbaturus ait: beatus qui comedit panem in regno Dei. Verum quia Chriſtus huius Phariſæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruerſos & præpoſterum ſtudium vidit: proponit hanc parabolam: in qua & Iudæorum iuſtam reiectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ ſcopus & finis eſt, ne ſinamus huius vitæ res caducas nobis impedimento eſſe, quò minus ad cœnam cœleſtem inuitati per Euangelium veniamus.

Loci quatuor:

I. Magnitudo miſericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs qui vocati recuſant venire.

III. De coactione, quomodo cogat & per quos.

IIII. Com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

IIII. Comminatio pœnæ eorum qui Euangelium non recipiunt.

DE PRIMO.

Quanta ſit miſericordia Dei erga genus humanum, multis indicijs oſtenditur. Nam non ſolum vox Dei: verumetiam ingentia Dei beneficia erga totum mundum, & præcipuè erga Chriſti Eccleſiam ineffabilem miſericordiam Dei teſtantur. Miſericordia (inquit Dauid) Domini plena eſt terra. Argumentum maximum huius miſericordiæ eſt datus filius, vt mundum in extremam miſeriam dimerſum redimeret, idque per ſuam mortem & paſsionem, quò homines ab hac miſeria liberati, donarentur æterna vita, quæ hîc cœna magna dicitur, & in Matthæo nuptiæ regis: ad quam cœnam magnam homines vocantur, ex mera Dei miſericordia, quò in ea ſaturentur delicijs ſpiritualibus in omni æternitate.

Verum vt nobis magis dulceſcant lauticiæ huius cœnæ, circumſtantias, quæ in textu notantur, proponam ſeorſum, & quid doctrinæ & admonitionis ex ſingulis petendum ſit dicam.

Prima itaq; circumſtantia in hac cœna ſpectanda, eſt de eo, qui ad hanc cœnam inuitat: nam inde eius æſtimatio dependet. Quis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ergo inſtruit hanc cœnam? Num rex aliquis mundanus? Non; Imò magnificanda eſſet eius regis liberalitas & laude extollenda miſericordia, qui miſeris & pauperibus regale conuiuiū & magnificè inſtructum pararet. Sed quis eſt? Deus Pater cœleſtis Dominus dominantium & rex regū, ſolus diues & lauticijs abundans. Hæc circumſtantia bonitatis & miſericordiæ Dei clariſsimum teſtimonium eſt.

SECVNDA circumſtantia eſt, quòd hic Paterfamilias Deus ad cœnam inuitet. Sed quid cœnæ nomine ſignificatur? Ipſum Euangeliū, eaque omnia quæ cum Euangelio coniuncta ſunt: vt eſt ſalus & vita æterna. Vide quanta miſericordia hîc relucet. Sed quæ ratio eſt appellationis? Cur hæc tanta bona, cœna dicuntur? Id fit ſanè non ſine magnis cauſis, quarum de numero ſunt tres præcipuè. PRIMA quia Euangelium æternum gaudium, & nunquam finienda bona promittit. Vt enim cœna in extrema diei parte apponitur; ita bona quæ Euangelium offert, poſt multos exhauſtos in ærumnis huius vitæ labores, credentibus ex mera Dei miſericordia donabuntur. SECVNDA cauſa eſt, quia ſicut veſpera, quando cœna inſtrui ſolet, eſt finis diei; ita ætas, in qua per miniſterium prædicationis omnes ad Epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema eſt. TERTIA, quia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quia Euangelium extrema uox Dei eſt in mundo, poſt quam nulla alia eſt expectanda: ſicut cœna vltimum in die cibum proponit. Nunquam enim alia de cœlo ſonabit uox Dei: ſed hæc eadem Euangelij vox ſonabit uſque ad iudicij extremi diem.

Tertia circumſtantia eſt in hac voce Magna, qua commendantur nobis diuitiæ miſericordiæ Dei: non enim Deus vnum & alterum regem & ſapientem inuitat ad ſuam cœnam: ſed totum mundum. Non prætermittit pauperes, non diuites negligit, non nobiles excludit, non ruſticos aut ciues à ſuo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos faſtidit: ſed omnes promiſcuè per orbem ſparſos homines inuitat ad magnam illam cœnam: nam textus & magnam cœnam eſſe, & multos inuitatos teſtatur.

Qvarta circumſtantia eſt de modo inuitationis. Modus exprimitur hiſce verbis: *Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ ut diceret inuitatis.* Hîc ſerui nomine intelliguntur Prophetæ, Apoſtoli & omnes pij Doctores quos inde ab initio mundi miſit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hanc cœnam ipſe Deus Patriarcham Nohe inuitauit. Hic inuitatus reliquū mundum vice Dei vocauit. Deinde cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ob ſuam ingratitudinem mundus diluuio periiſſet, inuitatur voce Dei Abraham ad hanc cœnam. Præterea cum mundi malitia creuiſſet ſuper terram, vnum populum peculiarem elegit Deus, in quo ſæpe excitauit Prophetas, vt ad hanc cœnam inuitarent; idq; continuauit paterfamilias donec proprium filium miſit Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quem inuitati ſuſpenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, miſit Apoſtolos in vniuerſum mundum, ut ad hanc lautiſsimam cœnam omnes gentes inuitarent.

QVINTA circumſtantia eſt de hora cœnæ. Quænam eſt iſta hora? Tempus gratiæ & tempus gloriæ. Tempus gratiæ eſt, quo annunciatur hominibus liberalitas & miſericordia patrisfamilias, quod in tres partes diſtribuitur: In promiſsionem, exhibitionem & tempus ſecutum exhibitionem. Promiſsionis tempus fuit inde ab Adam vſque ad Chriſtum natum ferè 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat dum Chriſtus ipſe in carne hîc in terris verſatus eſt, prædicauit, obtulit ſeipſum precium redemptionis pro inuitatis ad hanc cœnam. Tempus ſecutum exhibitionem eſt inde à miſsione Apoſtolorum in mundum vniuerſum uſq; ad diem iudicij: in quo tempore & nos ſumus, & inuitamur ad hanc

cœnam

cœnam voce miniſtrorum verbi. Tempus gloriæ eſt æternitas, quando in cœleſti gloria accubabimus non ſolum cum Abraham & Iſaac: ſed cum Deo Patre, Deo Filio, Deo Spiritu ſancto, & fruemur æterno gaudio & læticia in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Sexta circumſtantia eſt inuitandi forma. Venite (inquit) quia parata ſunt omnia. Hoc eſt, vt in Baptiſtæ & Chriſti inuitatione videmus: agite pœnitentiam & credite Euangelio: appropinquat enim regnum cœlorum. Hæc inuitatio requirit pœnitentiam, hoc eſt, prioris vitæ mutationem, ut diſcedamus à malo & faciamus bonum, & requirit fidem, id eſt, vt credamus hanc cœnam nobis apponi, non noſtrum ob meritum, ſed ex mera miſericordia propter filium, qui nobis à Deo datus eſt ſapientia, iuſticia, ſanctificatio, redemptio. His enim donis & veluti ueſtibus filij Dei in cœnā æternæ uitæ intrabimus. Nam ſapientia ſua Chriſtus mentes noſtras reformat: iuſticia ſua nos ornat, cum in eum credimus: ſanctificatione ſua nos purificat, ac tandem recipit in ſuum cęnaculum, vbi erit perpetua redemptio, gloria & fœlicitas. Atq; hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis miſericordia Dei quæ eſt à progenie in progeniem ſuper omnes timentes eum, ut virgo mater Domini canit.

DE SECVNDO.

Sed omnes cœperunt uno animo ſe excuſare: Recuſarunt enim venire ad cœnam hanc cœleſtem. Quemadmodum enim ſus pluris facit cœnum in quo ſe commaculat, quàm aurum aut precioſas gemmas: ita homines ſordibus ſuis inuoluti fugiunt ſplendorē tantæ cœnæ. Qua in re, tria deploranda ſunt mala: Miſeria generis humani, maxima ingratitudo, & corruptum iudicium. Miſeria eſt quòd peccatis & maledictione oppreſsi homines, nō ſolum non eluctari de ſuis malis conantur: verumetiam ipſis ſordibus delectantur: tantum abeſt, ut remedium quærant. Atq; hoc eſt, quod Chriſtus dicit: Nemo venit ad me, niſi quem Pater traxerit. Ingratitudo eſt, quòd homines inuitati ad gratuitam cœnam, id eſt, gratuitam liberationem à peccato, ab ira Dei, a maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remiſsionem peccatorum, ad fauorem Dei, ad iuſticiam, ad cœlum, ad Deum, vt cum illo beati viuant in omni æternitate: recuſant tamen venire. Quis hanc ingratitudinem ſatis deplorare poteſt. Corruptum iudicium eſt, quòd homines pluris faciant finita bona, quàm æterna: pauca, quàm multa: caduca, quàm firma: terrena, quàm cœleſtia: conſeruantia hanc uitam ad modicum tempus: quàm conſeruantia ani-

mam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

mam & corpus in æterna vita. Stultus ne iudicatur, qui præfert lutum auro? Sanè ſtultiſſimus, vt qui nihil recte iudicare poſsit. Multo ſtultior eſt, imò in infinitū ſtultiſsim⁹, qui præfert mortem uitæ, peccatum iuſticiæ, infernum cœlo, Diabolum Deo: Breuiter infinita mala infinitis bonis. Hoc noſtrum corruptiſsimum iudicium agnoſcamus, & petamus noſtras mentes noua luce reformari, ut rectè intelligamus, quæ verè bona ſunt: ordinatè appetamus, quæ rectè iudicamus, & uſq; ad finem perſeueremus in quærendis ijs, quæ ordinatè appetimus.

Poſtquam autem hæc in genere dicta ſunt de miſeria generis humani, de ingratitudine ſumma & corruptiſsimo iudicio hominum: textum uideamus qui varios modos excuſationis continet. Primum dicit: Et omnes cœperunt una ſententia recuſare. Hoc eſt, maxima pars mundi ingrata contempſit gratuitò oblatum beneficium. Primus ergo dixit: Agrum emi, neceſſe habeo exire & uidere eum: rogo te, habe me excuſatum. Hìc deſcribitur primum genus hominum excuſantium ſe: quo ſub genere omnes continentur, qui potentia ſua freti recuſant uenire ad hanc præclaram cœnam. Neq; tamen potentia eſt efficax cauſa huius excuſationis: ſed occaſio tantū in ijs qui

ſuam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſuam potentiam à Deo eſſe nõ agnoſcunt, qui ſua potentia nituntur, hoc eſt, baculo arundinis. Nam cum peccatum, mors, infernus, Diabolus inuadit, hominum potentia non valet: hîc enim ſola potentia Dei valet, nempe Euangelium Chriſti, quod Paulus definit eſſe potentiam Dei in ſalutem omni credenti. Quod autem hæc potentia, & agrorum poſſeſsio non ſit efficax cauſa recuſatæ huius opiparæ cœnæ oſtendunt exẽpla: potens fuit Dauid, & habuit agros plurimos: potens fuit & Nero, & habuit agros. Quorum ille inuitatus ad nuptias venit: hic recuſauit. Quare? Quia ille uſus eſt potentia in gloriam Dei: hic eadem eſt abuſus in ſui interitum. Nam ea deceptus recuſauit venire ad hanc cœnam. Hîc ergo monemur rectè vti agris noſtris, ne ſint nobis impedimento, quò minus ad hanc cœleſtem cœnam veniamus: exempla omitto.

Alter uero dixit: Iuga boum emi quinque & proficiſcor ad probandum ea: rogo te habe me excuſatum. Hîc deſcribitur alterum genus hominum excuſantium ſe, quò minus ad cœnam venire poſsint: ſub hoc genere continentur diuites huius mundi. Quid? an diuitiæ ſunt cauſæ efficaces huius recuſationis? Nequaquam. Fuit Abraham diues, fuit & Epulo diues, de quo nuper audiuimus:

mus: ſed Abraham non impeditus eſt ſuis diuitijs. Nam pluris fecit hanc cœnam, quàm terrenas diuitias. Contra, Epulo ebrius fuit ſuis diuitijs, atq; ideo uenire recuſauit. Sunt enim diuitiæ quando à malis poſsidentur, ueluti eſca, qua illecti capiuntur & necantur: ideo Chriſtus dicit eas ſpinas eſſe; & difficile pronunciat diuitem poſſe intrare regnum cœlorum. Plato Philoſophus rectè dixit diuitias cæcas eſſe ſine prudentia, & acutum cernere, quando ſequuntur prudentiam. Ita & nos poſſumus dicere, diuitias ſpinas eſſe ſine pietate, & roſas quando pietatem ſequuntur. Nam pij diuites ſuis diuitijs ueluti roſis quibuſdã ornant miniſterium verbi, ornant Reſpub. & propriam domum. Quicunq; ergo huius mundi diuitias habet, det operam, ut earum adminiſtratrix ſit pietas & charitas, ut in ſanctis Patriarchis & regibus, alijsq; multis pijs & ſanctis hominibus videmus.

Et alius dixit: duxi uxorem, propterea non poſſum uenire. Hic deſcribitur tertium genus hominum recuſantium venire ad hanc cœnam; quo ſub genere continentur omnes, qui huius mundi voluptatibus dediti Euangelium Chriſti non curant. Ducere uxorem non eſt per ſe aut malum, aut cauſa recuſationis: ſed tantum occaſio in quibuſdam, qui non

rectè

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

rectè vtuntur dono Dei. Abraham habuit vxorem & multi pij, qui tamen non propterea recuſarunt obtemperare Euangelio: Quare coniuges dent operã, ut Chriſtum ſecum habeant, caueant ne occaſionem mali à bono ſumant. Hactenus audiuimus tria genera hominũ excuſantium ſe, quòd non venirent inuitati ad hanc cœleſtem cœnam: ſed ex his intelligemus omnia quæ hominibus impedimento ſunt, cur Euangelio non auſcultent.

DE TERTIO.

Seruus reuerſus domum, nunciat patrifamilias quæ reſponderunt, & rurſus miſſus multis collectis pauperibus & claudis, iubetur cogere homines, ut intrent, quò impleatur domus conuiuij. In hac coactione nobis proponitur ſumma conſolatio. Deus enim nõ ſolum promittit, non ſolum inuitat multos, non ſolum mandat: ſed cogit & compellit intrare in ſuam cœnam. Sed quomodo compellit? multis ſanè modis. Parentes in familia cogent ſuos domeſticos & diſciplina domeſtica aſſuefacient eos, ut Chriſtum audiant, piè & ſanctè viuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros in diſciplina & correptione Domini. Magiſtratus ſimiliter coget edictis, bonis ordinationibus, exemplo, ſublatione idololatriæ: quemadmodum Ezechias & Theodoſius fecerunt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cerunt, qui inſtrumenta idololatriæ ſuſtulerũt. Omnium autem maximè miniſtrorum verbi eſt cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Chriſtum, Prophetas & Apoſtolos feciſſe legimus.

DE QVARTO.

Nemo uirorum illorum, qui uocati fuerunt & recuſarunt uenire, guſtabunt cœnam meam. Hoc eſt omnes contemptores Euangelij excludentur de vita æterna. Nam ira Dei manet in omnes qui non credunt in filium. Hæc ſumma eſt quarti loci.

Cæterum vſus totius hodierni Euangelij triplex eſt. Primus, vt conſiderata magnitudine miſericordiæ Dei, gratias agamus Deo per Ieſum Chriſtum. Secundus, ut caueamus ne vllo prætextu nos ſubducamus ab obedientia erga Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & voluptuariorum ſeducamur & ruamus in proprium excitium: ſed potus totis viribus demus operam, vt in hanc cœleſtem cœnam includamur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA TERTIA TRINITATIS, LVCAE 15.

ACcedebant ad Ieſum omnes publicani & peccatores, ut audirent illum. Et murmurabant Phariſæi ac ſcribæ, dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat autem ad illos parabolã hanc, dicens: Quis ex uobis eſt homo, qui habet centum oues, & ſi perdiderit unam ex illis, nónne relinquit nonaginta nouem in deſerto, & uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros ſuos gaudens, veniensq; domũ, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Gaudete mecũ, quia inueni ouem meam quę perierat. Dico uobis, quòd ita gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore reſipiſcente, magis quàm ſuper nonaginta nouem iuſtis, qui non indigent pœnitentia. At quæ mulier habens drachmas decem, ſi perdiderit drachmã unam, nónne accendit lucernam, & uertit domum, quæritq; diligenter, donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmã quam perdideram. Ita dico uobis, gaudium erit coram Angelis Dei ſuper uno peccatore reſipiſcente.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio hodierni Euangelij hæc eſt. Cum tanta eſſet bonitate Dominus noſter prę ditus, vt neminem quantumuis afflictum & magnum peccatorem faſtidiret, imò potius omnes ad ſe inuitaret, iuxta illud Matth. 11. venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: factum eſt quòd ipſi publicani, cognita hac Chriſti miſericordia & bonitate, ad eum venirent, quò gratiæ omnibus liberaliſsimè oblatæ participes fierent. Atque ideo Chriſtus non voluit eos tantum voce conſolari: ſed facto & conuerſatione. Inuitatus proinde ab ijs venit & comedebat cum illis: idque ea de cauſa, vt eos Deo Patri lucrifaceret, hoc eſt, conuerteret eos à vijs ſuis peſſimis ad veram & ſalutarē pœnitentiam, quò à maledictionis reatu abſoluti hæredes fierent vitæ æternæ per Ieſum Chriſtum. Hoc Chriſti factum obſeruantes Phariſæi, ut erant ſuperbi, tumentes ſua Phariſaica, id eſt, falſa iuſticia, murmurant, ac tacitè Chriſtum violatæ legis diuinæ accuſant. Sed quid ad hæc Chriſtus? vtroſq; docet. Publicanos quidem, quòd venerit ſaluatum peccatores. Phariſæos verò, cur cum peccatoribus conuerſetur: unde colligitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ligitur Chriſti regnum pugnare cum Phariſæorum opinione & Sathanæ regno. Nam ut Chriſti regnum eſt miſericordia & remiſsio peccatorum, adeo ut Angeli in cœlo gaudeant ſuper ſingulis peccatoribus pœnitentiam agentibus; ita Sathanæ regnum eſt crudelis immanitas & peccati inundatio quædam.

Loci duo:

I. Murmur Phariſæorũ, & cur Chriſtus ſit conuerſatus peccatoribus.

II. Docetur parabolis duabus, cur Chriſtus in hunc mundum venerit, & quid nos facere oporteat, modo ſaluari velimus.

DE PRIMO.

Appropinquabant ei publicani & peccatores, ut audirent eum, & murmurabant ſcribæ & Phariſæi, dicentes: hic peccatores recipit & manducat cum illis. Hic proponuntur nobis duo hominum genera, & eorum diuerſa ſtudia. Vnum publicanorum & peccatorum, qui Chriſtũ accedunt, ut illum audiant, vt ad ipſius ouile aggregentur & ſaluentur. Poſtquam enim audiuerunt Chriſtum nullos peccatores reijcere: ſed omnibus gratiam, modò pœnitentiam agere non recuſarent, offerre,

ferre, ipſum accedere non dubitarunt, ſpe magna ſalutis concepta. Alterum Phariſæorum & ſcribarum. Hi Chriſti factum & miſericordiam erga peccatores improbarunt, atq; ideo murmurarunt, dicentes: hic peccatores recipit & manducat cum illis.

Porro huius Phariſaici murmuris plures ſunt cauſæ, quarum nonnullas recitabo, ut videamus quo ſpiritu ſint locuti, nosq; caueamus, ne ſimili morbo laborantes, aliorum ſalutem impedire videamur.

PRIMA ergò cauſa eſt Diaboli inuidia, quæ propria eſt Diaboli & membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne videre poſsint Chriſtum & publicanos vnà conuerſari. Tanta enim inuidia erga publicanos laborarunt, quòd noluerint eos bonorum conuerſatione emendari. Huius generis Phariſæi plures ſunt hodiè, quàm qui Phariſæorum titulum agnoſcunt.

SECVNDA cauſa murmuris fuit intollerabilis ſuperbia in Scribis & Phariſæis, qua vt canes publicanos ſpreuerunt, adeo ut cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recuſarint.

TERTIA cauſa murmuris fuit opinio iuſticiæ & ſanctitatis. Nam vt ſe iuſtos, tantū ex

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

paternis obſeruationibus & ſacrificijs, reliquosq; vt iniuſtos contempſerunt (ut ille qui ait: Non ſum ſicut cæteri peccatores, nec ut ille publicanus, ieiuno bis in Sabbatho &c.) ita eos, qui hanc ſanctitatis laruam non habuerunt, ſtrenuè tanquam anathemata & res abominabiles aſpernabantur.

QVARTA cauſa fuit ſtudium Chriſto infamiæ notam inurere. Nam vulgo perſuadere conabantur Chriſtum talem eſſe, quales eſſent illi cum quibus verſaretur.

QVINTA cauſa fuit zelus legis diuinæ, ſed falſus. Mandatum enim legis ſuo murmuri prætexuerunt: lex enim præcipit Exo. 23. ne conuerſentur cum Inſulis terræ. Item Exo. cap. 34. Præcipitur ne unquam cum habitatoribus terræ illius amicitiam iungerent, ne ipſis foret in ruinam, hoc eſt, ne illorum praua corrupti conſuetudine idololatræ efficerentur & prophani legis diuinæ contemptores. Nam, vt Paulus inquit, modicum fermentum corrumpit totam maſſam: & vt eſt in verſiculo quodam: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Vt vna vua à liuore alterius liuorem contrahit: ſic & malo conſortio homines facilè deteriores fiunt. Sicuti & Medæa quodam in loco dicit: Malarum fœminarum ingreſſus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis:

lomonis: Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea. Item: qui communicauerit ſuperbo, induet ſuperbiam. Et Syrac: Omnis homo ſibi ſimilem ſociat. Huiuſmodi ſcripturæ teſtimonia multa haud dubiè congeſſerant Phariſæi, vt Chriſtum infamarent.

Sed quid dicemus ad iſtas ſcripturæ ſententias? pleræq; ex illis habent adiunctas cauſas prohibitæ cum peccatoribus conuerſationis, & vt ſummatim dicam, prohibent adducta ſcripturæ teſtimonia, ne infirmi, qui facilè deteriores fieri poſsint, cõuerſentur cum ijs, qui conuerti nolunt, ſed potius in hoc totis incumbunt viribus, vt alios ſibi nequitiæ ſuæ ſocios adiungant. Primũ nõ potuit Chriſto cõuenire: non enim erat infirmus, ut peccatorũ cõſuetudine cõtaminari poſset, quare interdictũ legis nõ in illũ quadrat. Dicit enim diſertè lex, vnde reliqua dicta manant: Ne fortè peccare te faciant in me, ſi ſeruieris dijs eorum, quod tibi certè erit in ſcandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cum Dominus hìc conuerſatus legitur. Non enim Chriſtum voluerunt ſibi ſuæ nequitiæ ſocium adiungere: verum accedebant vt audirent illum, & ex auditu fidem conſecuti ſaluarentur. Cum ergo & Chriſtus motus miſericordia conuerſetur cum illis, vt eos adducat in ſtabulum ouium, vnde

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

aberrarunt: & publicani ſitientes ſalutem cupiant ſubleuari ab onere peccatorum ſuorum, quod ſenſerunt grauiſsimum eſſe, iniuſtè aduerſus Chriſtum murmurant: quos in uiam reuocare conatur propoſitis his parobolis: vna de centũ ouibus, altera de decẽ drachmis.

Iam ex ijs, quæ dicta ſunt ad criminationes Phariſæorum, oritur quæſtio. Nam poſtquam reſponſum eſt ſcripturas, quæ malorum conſuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri poteſt, cum nos infirmi ſimus, quid nos facere oporteat, an omnino & perpetuò fugere debeamus Phariſæos. Ad hanc quæſtionem reſpondeo. Sunt fugiendi, & non ſunt fugiendi. Imbecilles qui conſcij ſunt ſuæ imbecillitatis, quòd videlicet ſint faciles & proni ad lapſum edocti propria experientia, ipſi fugient conuerſationem eorum, à quibus ſibi metuunt, ne illorũ pice inquinentur & ſcabie inficiantur. Nam, vt dicit Iuſtinus martyr, mens hominis ex malorum conſuetudine ſcabiem quandam ſibi acquirit & multis malis ſuccis impletur. Hoc Patrumfamiliarum, magiſtratus, & miniſtrorum verbi officium eſt, vt caueant ne tales ferantur, quorum conuerſatione ſimplices reddantur deteriores. Paterfamilias nullum ſeruum debet ferre in ſua familia, qui pueris ſuis ſit ſcandalo. Magiſtratus gladio,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

gladio coercebit blaſphemos. Miniſtri verbi obiurgationibus primum caſtigabunt impuros: quòd ſi nihil iſta via proficiunt, debent eos eijcere de Eccleſia per excommunicationem, vt pij & ſimplices ſciant, quòd ſibi cauere debeant ab iſtorũ conuictu. Quòd autem huiuſmodi fugiendi ſint, docet & hoc Pauli dictum, 2. Theſſa. 3. Denunciamus autem vobis fratres per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut ſubducatis vos ab omni fratre qui inordinatè ſe gerit, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis. Hoc ergo ſit dictum de infirmis, qui omnino ſibi cauere debent ab improborũ conſortio. Verum quantum ad eos attinet, qui benè ſunt inſtituti, & qui in officio ſunt publico, quorum intereſt oues errantes ad Chriſtũ adducere, illi poſſunt, imò debent nonnunquã cum improbis conuerſari, ſicut Medicus conuerſatur cum ægroto, non vt ipſius ægroti ſcabie inficiatur, ſed vt ſua arte & curandi peritia eum ſanitati reſtituat. Ad eundem modũ non modo licet, verumetiam neceſſitas officij, & fides in miniſtris verbi requirit, ut improborũ maliciam retegant & ſanent quantum quidem fieri poteſt: verum ſi morbus fuerit incurabilis, ſequentur medicorum exemplum, & quod curare non poſſint, amplius non curent: ſed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Quis ex uobis homo qui habet centum oues &c. Hac parabola docet Chriſtus duo. Vnum cur in mundum uenerit: Alterum, quod ex priori pendet, cur conuerſetur cum peccatoribus: vnde ſequitur confutatio murmurantium Phariſæorum. Cur in mundum uenerit, docet exemplo paſtoris. Nam quemadmodum paſtor in deſertum vadit, ut quærat ouem amiſſam: ita Chriſtus in mundum venit, ut homines per peccatum in deſertum abductos quærat. Deinde quia officium eſt Chriſti quærere peccatores, ut reuocentur ad ſalutem, quod ſanè fieri non poteſt, quin cum eis conuerſetur: hinc ſequitur improbandum eſſe murmur Phariſęorum aduerſus Chriſtum, qui eum à legatione ſua abſterrere voluerunt, ne ſanarentur infirmi. Aptè ergo alibi teſtatur: Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hæc ſumma eſt parabolæ de ouibus: eandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amiſſam. Iam parabolã de ouibus particulatim videamus, quò nobis fiat dulcior, perſpecta Chriſti paſtoris ſolicitudine pro nobis.

Homo ille habens centum oues Chriſtus Ieſus eſt, verus paſtor, qui animam ſuam pro ouibus poſuit, Iohan. 10.

Per ouem errantem intelliguntur omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

qui ſe in deſerto uagari intelligunt, id eſt, agnoſcunt ſe peccatores & cupiunt recipi, ſicuti hic publicani fecerunt. Agnouerunt ſe peccatores, audiuerunt famam de vero paſtore, atque ideo ab illo recipi voluerunt, dum audiunt: venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, ego reficiam vos. Atq; ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in publicanis, qui uocem Chriſti audientes ad ipſum veniunt ac ſuum errorem agnoſcunt.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes homines in mundo, qui cum hæreant in ſuis peccatis & damnatione: tamen hoc non animaduertũt, imò ſe iuſtos & beatos putant, atq; ideo Chriſtum audire recuſant. Putant enim ſe iuſtiores eſſe, quàm ut Chriſto iuſto opus habeant: putant ſe magis ſanos, quàm vt Chriſti medici opera indigeant. Quòd hi per nonaginta nouem oues intelliguntur, ipſe textus apertè conuincit. Nam nonaginta nouem oues conferuntur ſcribis & Phariſæis, id eſt, hypocritis qui ſe iuſtos gloriabantur. Habemus quis ſit paſtor, quæ ſit ouis errans, & quæ nonaginta nouem non errantes: Iam videamus. 1. Quando errare cœpit ouis. 2. Quomodo uenit paſtor errantem quæſitum. 3. Quomodo inuentam reportet in ſtabulum, ſanet & paſcat. 5. Quid acciderit inuenta oue.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Quando ergò errare cœpit ouis? Primum cum abducta eſt per lupum in deſertum. Hoc eſt, cum Sathan primos parentes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à vijs ſuis peſsimis ſunt rurſus inſidijs Sathanæ abducti ab ouili. Ita & hodie, quoties à recta ſalutis via, uel in doctrina, uel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo venit Chriſtus paſtor quæſitum ouem errantem? venit primum in ſpiritu, idq; in ſanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, ut hominibus uiam ſalutis monſtrarent. Sic venit miſſo Moſe, miſſo Helia, Helizeo, Iſaia & alijs multis. Deinde venit in carne, quando aſſumpſit humanam naturam & eſt pro nobis paſſus.

Quomodo quærit, & quæſitã reportat in ſtabulum.? Quærit errantem ouem prędicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium: & reportat in ſtabulum, quando credentes in Eccleſiam congregat. Subijt enim in deſertum & inuentam ouem impoſuit humeris, hoc eſt, credentes in ſe merito ſuæ crucis in Eccleſiam perduxit.

Quomodo reportatam ouem in ſtabulum ſanat & paſcit? Sanat omnes contritiones eius ſuo ſanguine, dum credentes in ſe abſoluit à reatu, & donat ſua iuſticia. Paſcit dum donat

eos

eos Euangelio pabulo, & eos fouet ſuo Spiritu. Hæc beneficia paſtoris erga ouem errantem maxima ſunt.

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos & uicinos, dicens: Congratulamini mihi quia inueni ouem meam quæ perierat. Quid autem hoc ſit exponit, cum ait: Dico uobis quod ita gaudium erit in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, pluſquam ſuper nonaginta nouem iuſtis qui non indigent pœnitentia. Ecce quid accidit quando peccator pœnitentiam agit. Ipſi Angeli Chriſto paſtori congratulantur. Gratulantur autem Angeli in cœlo propter tria. Primum quia homines cum illis conditi ſunt ad celebrandum Deum, quod non poteſt fieri ab illis, qui non agunt pœnitentiam: Illi enim omnes laudes Dei, quantũ in ſe eſt, impediunt. Deinde, quia uident regnum augeri per acceſſionem nouorum ciuium. Tertiò, quia nihil magis illis gratum eſt, quàm uideant regnum Sathanæ aboleri, quod fit cum homines pœnitentiam agunt. Sed quinam ſunt illi nonaginta nouem iuſti, qui non indigent pœnitentia? an ullus igitur eſt abſque peccato? Certè nullus eſt ſine peccato. Omnes enim aberrarunt & inutiles facti ſunt. Sed peccatores ſunt triplices. Sunt enim peccatores qui ſe iuſtos eſſe

putant,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

putant,& propterea dicuntur non opus habere pœnitentia: quod ſanè de ipſorum de ſe ipſis iudicio eſt intelligendum. Nam reuera nullus eſt, qui non indiget pœnitentia. Deinde ſunt peccatores, qui ſciunt ſe habere peccata & nihilominus pergunt in peccatis, non morantes accuſanté legem Dei. Sunt quoque peccatores, qui agnoſcunt peccatum, id eſt, oderunt peccatum, atque ideo agunt pœnitentiam & confugiunt ad Chriſtum. Primum & ſecundũ genus intelliguntur per nonaginta nouem; per tertiũ intelligitur vna errans ouis. Nonaginta nouem non agentiũ pœnitentiã ſimilitudinem referunt ſcribæ & Phariſæi. Publicani referunt ouem illam unam errantem. Quid hîc docemur? Maximam eſſe multitudinem eorum qui pereunt, & minimam eſſe quæ recipitur, id eſt, uix unum ex centum ſingulis. Hînc illa Chriſti quærela: Multi ſunt uocati, ſed pauci electi, id eſt, probi, qui vocanti Chriſto per ſuum Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis videmus. Ante diluuium maxima pars mundi ſecuta eſt Caini nequitiam, adeo quòd tantum octo homines reperti ſint iuſti, qui per arcam ſaluati ſunt. Deinde rurſus per multos annos Melchizedech & Abraham ſoli fuerunt pij ferè. Præterea ex magnis illis ciuitatibus Sodoma & Gomorrha & alijs ſolus Loth cũ ſuis

filiabus

filiabus euaſit, reliquis propter ſua peccata incendio interemptis. Neq; aliter hodie fit: à plurimis contemnitur Euangelium, à pauciſſimis recipitur Hoc ergò periculo admoniti agamus pœnitentiam, ne cum maxima parte ingratiſsimi mundi pereamus. Dominus clemens eſt ad nos recipiendos: Angeli expectant reſipiſcentiam: noſtra propria ſalus agitur, quam Chriſtus omnibus peccatoribus offert agentibus pœnitentiam, cui honor in ſæcula AMEN.

DOMINICA QVARTA TRINITATIS, LVCAE 6.

EStote miſericordes, ſicut & Pater ueſter miſericors eſt. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non cõdemnabimini. Remittite, & remittetur uobis. Date & dabitur uobis: Menſuram bonam & conſertam, & concuſſam atq; exundantem dabunt in ſinum ueſtrum. Eadem quippe menſura qua metimini, metientur alij uobis. Dicebat autem illis ſimilitudinem: Nunquid poteſt cæcus cæcũ ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum ſuum, perfectus autem omnis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter ipſius. Quid autem uides feſtucam in oculo fratris tui, trabem autem, qui in oculo proprio eſt, non animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, ſine eÿciam feſtucam quæ in oculo tuo eſt, ipſe in oculo tuo trabem non uidens. Hypocrita, eÿce primũ trabem ex oculo tuo, & tunc perſpicies, ut eÿcias feſtucam, quæ eſt in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Christi concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis enim quòd ſint tres partes: Contritio, fides & noua obedientia. Contritio peccatum agnoſcit, deteſtatur ac fugit: Fides ad Chriſtum confugit qui à peccato liberat, & credentes iuſtificat: Noua obedientia verſatur in quatuor, quæ ſunt: pietas erga Deum, ſanctimonia vitæ cuiuſq; apud ſeſe, charitas proximi, & diligentia uocationis ad quam quiſq; vocatus eſt. Cum autem hæ ſunt partes nouæ vitæ, proponit Chriſtus in hoc Euangelio exhortationem ad charitatem erga proximum, quam hîc per ſuas partes deſignat: & quoniam veluti prima eius proles eſt miſericordia erga proximum, hortatur ad miſericordiam, per quam intelligit omnia officia quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quæ nobis alij alijs in hac uita debemus: Quicquid enim alter alteri debet, cum ſoluerit non amplius debet, excepta una charitate, quam non ita poſſumus reddere, quin ſemper ſimus debitores. Vnde Paulus Roma.13. Nihil cuiquam debetis niſi mutuam dilectionem. Vt autem hoc Euangelium clarius intelligemus: Duo dicam.

I. Quæ ſint dilectionis ſeu miſericordiæ opera, quæ nobis hic cõmendantur.

II. Quæ ſint rationes, quibus Chriſtus nos hîc hortatur ad præſtandam miſericordiam, id eſt, opera charitatis proximo.

DE PRIMO.

Eſtote miſericordes &c. Cum filius Dei ſuos diſcipulos hortatur ad miſericordiam, ſignificat & quo affectu erga nos mutuo eſſe debeamus, & quòd in hac uita ob multas infirmitates alij aliorum opera indigeant. Quod preceptũ ſi hodiè amplecterẽtur, qui Chriſtiani dici uolunt, minus eſſet diſſentionum & minus calamitatum. Volumus quidẽ omnes diſcipuli Chriſti dici: ſed nemo uult facere quòd precepit

Famu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Famulus imperio ſui heri obedit, ancilla oculos ſuos habet intentos in matremfamilias: imò nemo eſt qui non magis ſuis in mundo ſuperioribus auſcultat, quàm multi, qui Chriſtiani dici volunt, ſuo Chriſto Deo & ſaluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, & cœlum meruit. Sed quæ eſt cauſa? quia verbis tantum ſunt Chriſtiani, non corde. Qui enim verè Chriſtianus eſt, nihil prius in votis habet, quàm ut Chriſto ſuo, à quo & nomen & ſalutẽ habet, optẽperet. Quare uos moneo, vt depoſita illa carnali ſecuritate Chriſto obtemperetis & diligenter obſeruetis ex hoc Euangelio, quę officia à nobis erga ꝓximos noſtros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, ſicuti ait ad diſcipulos ſuos: Diligite vos inuicem ſicuti ego dilexi vos: in hoc cognoſcent, quòd diſcipuli mei ſitis, ſi uos mutuo dilexeritis. Nihil aliud hîc requirit, cum ait: Eſtote miſericordes. Qui enim diligunt, miſericordes ſunt, Et qui ſunt miſericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem oſtendit. Verum ideo potius hoc loco Chriſtus vſus eſt miſericordiæ vocabulo, quia indolem veræ dilectionis monſtrat.

Hæc miſericordia, quæ ex dilectione proficiſcitur, & à Chriſto ſuis diſcipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus conſtat:

ſtat: quarum prima in ipſo corde eſt, quæ eſt candor & Philanthropia quædam, qua & candidè de proximo ſentimus, & ſemper meliora de ipſo ſperamus. Hunc candorem notat Chriſtus per contrarij remotionem, cum inquit: nolite iudicare. Hinc Apoſtolus 1. Corinth. 13. Charitas non cogitat malum. Atq; hic ſenſus primæ partis miſericordiæ eſt. Non eſt ergo, quòd quiſquam hoc dicto NOLITE IVDICARE exiſtimet tolli vel iudicium de diſcrimine virtutum & viciorum in hominibus, vel officium patrisfamilias, præceptoris, magiſtratus ciuilis & miniſtri verbi, vel debitam fraternã correptionem, qua alius alium errantem in viam ex mandato Chriſti reuocare debet: ſed tantũ libidinem animi, qua ſumimus nobis officium malè de alijs ſentiendi contra charitatis regulam. Quantum enim ad iudicium attinet diſcriminis honeſtorum & turpium, regula eſt nobis lex DEI firma & immota: Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honeſtum, id nos quoque tale iudicare debemus. Qualis enim eſſet illa inſenſibilitas iſta non diſcernere? Debemus ergò iudicare & diſcernere inter Neronis tyrãnidem, & Fabritij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum inſtituendi proles ſuas in diſciplina & correptione Domini: Item Solomon vult parentes caſtigare ſuos

re ſuos pueros: & Hæli ſacerdos punitus eſt, propterea quòd cum videret filios ſuos Ophni & Phinees malè ſe gerere cùm in cultu diuino: nam meliores partes ſacrificiorum furati ſunt, tùm in vita: nam libidine ſe contaminarunt, non eos iudicio paterno caſtigarit. Hinc manifeſtum eſt, quòd dictum Chriſti non tollat patrumfamilias officium, quod ſanè exercere non poſſunt ſine iudicio & diſcrimine rectè & ſecus factorum. Præceptores præterea quid facerent ſine iudicio? Alij enim diſcipuli ſunt verberibus cogendi, vt faciant officium: alijs ſufficit admonitio: illorum quidem ignauia caſtiganda: horum verò induſtria eſt laudanda: Hic quæſo nō iudicio præditus eſſe debet Pædagogus pius? Neq; aliter de magiſtratu iudicandum eſt. Punire debet malos & tueri bonos, quod ſanè fieri nequit ſine iudicio: & Deus cum approbat magiſtratum, manifeſtè iudicium eius probat, cum ſine iudicio magiſtratus tantum inanis ſit titulus. Miniſtri verbi alios recipient in Eccleſiam, alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas? alios conſolari debent, alios increpare: quod ſanè requirit magnum iudicium. Quantum ad fraternam caſtigationem attinet, manifeſta eſt præceptio Chriſti Matth. 18. Si peccauerit frater tuus te conſcio, vade & argue

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cum inter te & ipſum ſolum. An non hîc cuilibet Chriſtiano mandatur iudicandi officium? Ita ſanè eſt. Quare cũ Chriſtus dicit: NOLITE IVDICARE, non tollit neceſſaria officia ſuperiorum in hac vita, nec eneruat diſciplinam Eccleſiaſticam: ſed tantũ cohibet petulantiam hominũ, qui vel corrupto iudicio, malè de proximis ſentiunt, vel citra fidem & charitatem ius cenſoriũ ſibi in alios vendicant, quod vicium pleriq; cũ inſectantur in alijs, ſibi impunè permittunt. Vix ullus ſe iuſtè excuſare poteſt.

SECVNDA pars miſericordiæ, quam Chriſtus erga proximũ requirit, notatur his verbis: Nolite condemnare: quo dicto requirit, ut benignè & amanter de proximo loquamur renũciantes turpiſsimo illi vicio, quo proni ſumus de alijs malè loqui & eos innocenter condemnare: Breuiter vult Chriſtus vt voce & lingua noſtra quæramus proximi honeſtum nomen & incolumitatem. Pertinet quoq; hoc dictum ad priuatam condemnationem, qua alius aliũ ex malicia condemnat, non ad officia magiſtratus & miniſteriũ verbi, qui Dei ſententiam ex officio illis demandatã pronunciãt ſæpè in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyrũ, vt eſt in actis Apoſtolorũ cõdemnauit: ſic Paulus Alexandrũ & Hymenęũ: ſic Chriſtus pronunciauit ſentẽtiã damnationis in hypocritas, cũ diceret.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Vęh vobis ſcribæ, Phariſæi & Hypocritæ: ſic cum condemnamus Antichriſtum, pronunciamus iudicium Dei in ipſum. Sed hic caueat vnuſquiſque ne ſine verbo Dei ex petulantia potius quàm vero iudicio condemnet.

TERTIA pars miſericordiæ eſt iniuriam ei qui nos offendit condonare. Hoc exigitur hoc verbo: Dimittite: Nam cũ ſunt multæ mutuæ offenſiones, quas ſi nobis inuicem non condonaremus, non poſſet vlla tranquillitas eſſe, imò rumperetur vinculũ humanæ ſocietatis. Quàm hoc officium ſit neceſſarium omnibus pijs ex precationis forma, quam Chriſtus nobis præſcripſit, facilè eſt iudicare: illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hanc adiectionem, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, eſſe ſummè neceſſariam docet parabola de debitore decies mille thalentorum Matthæi 18. Simile eſt, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cũ ſeruis ſuis. Quemadmodum enim hic Rex ſupplici ſeruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: ita Deus Pater confugientibus in vera pœnitentia ad Chriſtum, condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id eſt, peccata. Verum ſicut Rex ille ſeruum ingratũ & durum aduerſus conſeruos, reuocat ad pœnam,

nam, & quod antea ſupplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conſeruos repetit: ita Deus Pater poſtquam cepit gementes in gratiam, uult nos imitari ſuum exemplum benignitate erga proximum, ut ipſi in nos peccanti condonemus, idq; exemplo Patris cœleſtis.

Hic oritur obſcura quæſtio. Si condonandum eſt ijs, qui nos offenderunt, videtur conſequi, quòd accuſare quemquam ob factam nobis iniuriam non liceat. Ad hanc quæſtionem ſic reſpondeo. Diſtinguendum eſt inter ipſam accuſationem, & id quod homines mali accuſationi adijciunt. Accuſare quidem per ſe non eſt vicioſum: nam Paulus 1. Cor.16. permittit Chriſtianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Præterea Deus in ſuo populo conſtituit iudices, qui cauſam inter fratrem & fratrem iudicarent, quod ſanè fieri non fuiſſet neceſſe, niſi licuiſſet accuſare. Certum eſt igitur quòd accuſare per ſe, modo læſus quis ſit, & iniuria affectus, non ſit interdictum Chriſtianis. Verum quantum ad id, quod homines accuſationi adijciunt, ut ſunt multi vicioſi affectus, intemperantia, vlciſcendi libido, inimicitia, pertinacia & ſimiles, ſciendum eſt quòd iſti affectus ſint prorſus abijciendi, modò Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſtianus eſſe velis. Deinde diſcernendũ eſt inter eum qui læſit ſeu rem tuam retinet, & deprecatur culpam & reſtituit quod iniuria tenebat, & inter eum qui vel læſit & rem tuam retinet, & pergit lædere & rem tuam occupare. Vt illi deprecanti condones Chriſti præceptum & charitas ſuadet: & hunc accuſes petendo non tam vindictam, quàm magiſtratus defenſionẽ, Chriſtus permittit, & multi ſancti ſuis exemplis confirmant. Eſt præterea diſcernendum inter eum qui te ſolum offendit, & eum qui Deum offendit & Eccleſiam turbat. De illo intelligendum eſt Chriſti præceptum, non de hoc. Nam Charitas Dei & proximi requirit, vt quantum poteſt, tollas quæ cultum Dei impediunt, & ſcandalo ſint Eccleſiæ. Breuiter vera fides & charitas ſatis docebunt quando accuſare ſit uicium & quando recte factum.

Qvarta pars miſericordiȩ ſignatur hiſce verbis: *Date & dabitur uobis.* Hoc præcepto exigitur vt indigenti proximo conſilio & opere adſimus. Conſilio quoties illum à recto aberrare videmus: opere verò aliàs dando Eleemoſinam largius, aliàs mutuando hilariter, etiamſi ſimile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij viciſsim præſtandi vulgare officium eſt, etiam inter Ethnicos & peccatores, qui non

dum

dum ſunt in familiam Chriſti per Euangelium vocati. Hactenus de miſericordia, quam ex dilectione & Chriſti mandato debemus proximo, & de partibus eius quæ ſunt quatuor, uidelicet: benè ſentire de proximo: benè de eodem loqui: erranti noxam condonare: & indihenti, conſilio & opere ad eſſe: nunc breuiter de ſecundo loco dicemus.

DE SECVNDO.

Quinque argumentis vtitur Chriſtus in hac exhortatione ad miſericordiam, & ad ea officia quæ ſunt præſtanda proximo, quæ nunc ordine recenſebo.

PRIMVM notatur his verbis: *Sicut Pater ueſter miſericors eſt.* Id eſt, exercendo miſericordiam reſpicite ad Patrem veſtrum cœleſtem: debent enim parentum mores ac facta eſſe norma viuendi filijs. Cum ergò videmus Patrem noſtrum cœleſtem ſummè miſericordem eſſe, decet ut eius imitemur exemplum. In hoc argumento plures circumſtantiæ ſunt perpendendæ. 1. quòd Pater noſter cœleſtis ſit omnipotens, nullius indigens, & tamen nobis miſeris tantam præſtiterit miſericordiam. 2. quòd nos ſimus miſeri peccatores. 3. quòd ille cœleſtis Pater nos ex mera miſericordia recipit in gratiam. 4. quòd nos natura filij iræ eramus, Ephe. 2. 5. quòd hæc ſit eius voluntas, vt filij

ipſius effecti paternum imitemur exemplum. 6. vt quemadmodum ille nobis benefecit gratis: ita & nos alijs gratis præſtemus: quod niſi fecerimus horribiliter peccamus. 1. contemnimus eius mandatum. 2. degeneramus ab ipſo. 3. polluimus nos ſceleribus quæ ſunt opera filiorum Sathanæ. 4. abijcimus fidem. 5. proximus noſter noſtra culpa miſer iacet, cuius miſeria tangi deberemus. Hæc perpendant qui Chriſtiani eſſe volunt.

Secundum argumentum ſumitur ab vtilitate, quæ ad nos ipſos venit. *Nolite*, *inquit*, iudicare & non iudicabimini: nolite cōdemnare & nō condemnabimini: Dimittite & dimittetur vobis: Date & dabitur vobis. Hîc partes illas miſericordiæ, quas requirit, promiſsionibus ſuis confirmat. Propoſitio officij eſt: *Nolite iudicare.* Promiſsio mercedis ſeu confirmatio propoſitionis eſt: & non *iudicabimini*, & ſic de alijs. Senſus ergo eſt. Qui candidè de alijs ſentit, is quoq; ſentiet idem ſibi ab alijs præſtari: qui benè de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benignè, is inueniet facilitatem ſimilem, ſi is aliquando offenderit: qui conſilio & opere indigentibus adeſt, is viciſsim indigens ſentiet & conſilium & auxilium, idq; me efficiente. Verum contra: qui malè ſentit de alijs, idem ex-

pectabit:

pectabit: qui malè loquitur, malè audiet: qui iniuriam vindicat, iniuriam patietur: qui negat conſilium & opē indigenti, is quoq; indigens fruſtra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM argumentum his verbis proponitur: Nunquid poteſt cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt: quaſi diceret. Quemadmodum ſe habet dux cæcus ad cæcum ducendum: ita ſe habet homo malè docens & viuens, ad eos quos doctrina & vita ducere deberet. Sed quando cæcus ducit cæcum, uterq; in foueam cadit: proinde qui perperam docet & malè viuit, eſt alijs & ſibi occaſio lapſus. Vt igitur hoc malum uitetur, rectè agendum eſt cùm in doctrina tùm in moribus.

QVARTVM argumentum ſignatur his uerbis: non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum: perfectus autem omnis erit, ſi ſit ſicut magiſter eius. Boni diſcipuli exemplum ſui magiſtri imitari debent: proinde cum Chriſtiani ſint diſcipuli Chriſti, decet ut uita & moribus, quantum quidem id fieri poteſt, exprimant.

QVINTVM argumentum petitur à conſideratione propriorum erratorum: Quid uides feſtucam in oculo fratris &c. Feſtuca in oculo fratris eſt erratum fratris leue: trabs in tuo eſt erratum magnum. Debet ergò unuſquiſq; ſua potius uicia conſiderare, quàm alie-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

na, & prius ante ſuam ianuam, vt dici ſolet, purgare. Quod, ut uere faciamus, donet nobis Chriſtus, cui cum Patre & ſpiritu ſancto honor & gloria in ſæcula,

AMEN.

*

DOMINICA QVINTA TRINITATIS, LVCAE 5.

FActum eſt autem, cum turba immineret Ieſu, ut audiret uerbum Dei, & ipſe ſtabat iuxta ſtagnũ Genezareth, & uidit duas naues ſtantes ad ſtagnum, piſcatores autem deſcenderant ex illis, & abluebant retia. Ingreſſus autem in unam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, ut à terra abduceret puſillum. Et ſedens docebat de naui turbas. Vt ceſſauit autẽ loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia ueſtra in capturam. Et reſpondens Simon, dixit illi: Præceptor per totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iuſſu laxabo rete. Et cũ hoc feciſſent, concluſerunt piſcium multitudinẽ copioſam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerant ſocijs qui erant in altera naui, ut uenirent & adiuuarent ipſos. Et uenerũt, atque

atque impleuerunt ambas naues, ita ut mergerentur. Quod cum uideret Simon Petrus accidit ad genua Ieſu, dicens: Diſcede à me Domine, quia homo peccator ſum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, ſuper captu piſcium quem ceperant, ſimiliter autem Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant ſocij Simonis. Et ait ad Simonem Ieſus: Ne metuas, poſthac homines capies. Et ſubductis in terram nauibus, relictis omnibus, ſequuti ſunt eum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio huius Euangelij hæc fuit: Turba auida verbi Dei eſt ſecuta Chriſtum quocunque perrexit, vt ipſum audiret: in quem cum turba veluti incumberet præ uiſendi & audiendi ſtudio, cogitur nauem Petri ingredi, atque ex ea docere turbam. Verum vt ſuæ doctrinæ fidem faciat, iuſsit eis vt retia dimitterent, qui antea conqueſti erant ſe tota illa nocte fruſtra laboraſſe: quod cum feciſſent, magnam multitudinem piſciũ ceperunt, adeo ut ne duo quidẽ nauigia piſces caperent. Hoc miraculo confirmati ſpectatores & doctrinã eiꝰ receperũt, & ipſius diuinã potentiã agnouerũt.

Et cum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Et cum Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promiſsionem, ut poſtea eſſet futurus piſcator hominum. Hæc eſt ſumma præſentis Euangelij, quæ eò pertinet, ut non ſolum exemplo huius turbę doceamur primum quærendum eſſe regnum Dei: verumetiã ut confirmemur de potentia Chriſti. Oſtendit enim Chriſtus quòd habeat curam ſuorum, declarat quòd nemo quicquam in ſua uocatione praſtare poſsit, niſi ipſe laboranti adſit ac operi ueluti manum adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Et Pſalmus ait: Niſi Dominus ædificauerit domum fruſtra uigilat qui cuſtodit eam.

Loci quatuor:

I. Neceſsitas audiendi uerbum Dei commendatur in exemplo huius turbæ, quæ adeo auidè Chriſtum audiuit.

II. Imago Eccleſiæ, doctorum & auditorum uerbi.

III. Miraculum præſens, & eius uſus.

IIII. Exemplum Petri cùm in captura piſcium, tùm in agnitione Chriſti imitandum.

DE PRIMO.

Factum

Factum eſt autem cum turba irrueret ad eum, ut ipſum audiret. Exemplum huius turbæ docet Euangelium auidè audiendum eſſe. Neque enim adeo auidè ſecuta fuiſſet hæc turba Chriſtum, niſi eius doctrinam ſummè neceſſariam eſſe intellexiſſet. Sequitur ergo Chriſtum hæc turba, non ut obſeruet ipſum; non ut in uerbis comprehendat; non ut irrideat, quemadmodum ſcribæ, Phariſæi & Hypocritæ fecerunt: ſed ut audiat verbũ Domini & ſalutis pane ſaturetur. Eſt enim uerbum Dei panis cœleſtis, cuius dulcedo eſt ſupra mel & fauum, ut in Pſalmo dicitur. Concurrit igitur hæc turba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemoſinam diſtribuit: idq; non immerito. Quemadmodum enim corpus ſaturatur pane corporeo, quia eſt corporeum & ipſum: ita anima pane ſpirituali, qui eſt uerbum Dei, alitur: ipſa enim ſpiritualis eſt. Deinde, ut appetitus cibi eſt ſignum ſanitatis, & faſtidium eiuſdem, ægrotantis & languentis corporis indicium eſt: ita appetitus verbi Dei eſt animæ benè ſe habentis ſignũ: & contra, uerbi Dei faſtidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergo nos debemus (ſi nos uerbi faſtidium capit) eos qui corpore ægro ſunt. Vt enim illi Medicos conſulunt, vt dato pharmaco conualeſcant, & cibum appetant:

ita nos

ita nos (ſi verbum Dei faſtidit & ad illud nauſeat anima noſtra) debemus Chriſtum Medicum quærere noſtris precibus, vt ille animas noſtras ſui verbi, hoc eſt, panis ſalutaris capaces reddat; ne fame verbi Dei deſtituti pereamus. Verbum enim Dei eſt cibus cœleſtis, hoc eſt, panis uitæ & potus, de quo qui bibit non ſitiet in æternum Iohan. 4.

Cæterum ut cum hac turba poſsimus eſurire panem uitæ & ſitire potum cœleſtem, cogitanda eſt huius cibi neceſsitas, qua perſpecta, nemo non hunc cibum expetat, niſi qui ſuã ſalutem omnino non curat obcæcatus & dementatus à Diabolo.

PRIMA neceſsitas hæc eſt, quòd neceſsè ſit mori omnem animam, quæ ad finem uſq; deſtituetur hoc cibo cœleſti. Nam primum vitam conſequimur, quando ex verbo fidem concipimus. Deinde uerbum eſt cibus fidei, quo ipſa alitur & nutritur. Hæc neceſsitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit morietur. Fides enim aliunde non eſt, quàm ex auditu verbi Roma. 10.

DEINDE ſine hoc cibo manet homo ſub ira Dei. Qui non credit (inquit Chriſtus) ira Dei manet ſuper eum.

PRÆTEREA hic cibus eſt qui confortat ad ui-

ad uitam æternam. Hînc Paulus: Euangeliũ eſt potentia omni credenti ad ſalutem.

Postremò, vt vno uerbo dicam, uerbũ Dei ſemen eſt incorruptibile, ſicuti Petrus Apoſtolus docet, quo regignimur & naſcimur per gratiam filij Dei, qui antea propter primo rnm parentum peccatum & noſtrum nati eramus filij iræ. Vt ergo natura naſcimur filij iræ, id eſt, damnationis ad mortem æternam: ita gratia per ſemen verbi Dei naſcimur filij gratiæ, id eſt, benedictionins ad vitam æternam. Qui enim credunt ſunt filij Abrahæ & hæredes promiſsionis. Proinde ſi ſalus animæ noſtræ: ſi euaſio mortis, iræ Dei, & damnationis: ſi dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, ſimus auidi verbi Dei, illud audiamus & conſeruemus, idque non ſolum exemplo huius turbæ: verumetiam totius Eccleſiæ, quæ nihil magis expetit, quàm ſatiari hoc uerbo Dei.

DE SECVNDO.

Aſcendens Ieſus unam nauim, in qua ſedens docuit turbam ſtantem in littore. His uerbis pulcherrimè pingitur ſtatus Eccleſiæ militantis & fluctuantis in hoc mundo: In qua pictura obſeruanda ſunt tria. Nauis ipſa: Chriſt⁹ ſedẽs in naui: & turba ſtans in littore. Nauis ipſa adumbrat Eccleſiã: Chriſtus notat omnes

ſinceros

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſinceros doctores: turba ſtans in littore ſignificat verbi auditores. Iam quemadmodum nauis in mari orta tempeſtate horribiliter concutitur: ita nihil in mundo magis concutitur quàm Eccleſia: id quod totius mundi Hiſtoria docet. Quàm triſtis fuit concuſsio huius nauis, quando Cain ſuum fratrem occidit. Deinde in Sodoma ſanctus Loth: & Abraham in peregrinationibus ſuis. Præterea Eccleſia Dei quantum eſt concuſa primum in Ægypto, & Deinde 40. annis, ut taceam de perſecutionibꝰ quas Eccleſia perpeſſa eſt omnibꝰ tēporibꝰ, ſub iudicibus, ſub regibꝰ, in captiuitate Babilonica. Et vt omittam alia, de noſtro tempore dicam, quantum concutitur Eccleſia ab ijs qui volunt ciues Eccleſiæ uideri: alij hæreſibus tanquam horrendis tempeſtatibus ab ipſo Diabolo emiſsis in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid non alij ſectarij, Anabaptiſtæ, libertini faciunt, vt hanc nauiculam Petri euertant? pontifices eam hæreſeos condem nunt: Iudæi derident: Turca aſpernatur: ciuilis magiſtratus apud multos ſeditionis eam inſimulat, quemadmodum in Hiſtoria impij Achab legimus, qui Heliæ ſanctiſsimo Prophetæ hæc verba obiecit: an non is es qui turbas Iſrael? Quid dicam de noua inuadendi Eccleſiam ratione, quam ipſi inuenerunt qui

Euan-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Euangelici eſſe & dici volunt? Impiè & ſacrilegè bona quæ pertinent ad conſeruandum miniſterium verbi conuertunt in prophanos vſus. Atque adeo Sathanas cum omnibus ſuis membris in hoc incumbit, ut fluctuantem Chriſti Eccleſiam euertat; ſed fortior eſt Chriſtus, quàm ut portæ inferorum aduerſus eam præualeant.

Dixi de Eccleſiæ fluctuatione: vnde & quanta ſint miniſtrorum verbi pericula facilè eſt intelligere. Vt enim Chriſtus in naui ſedet: ita & illi maximam periculorum molem ſuſtinent & multi ad grauiſsima rapiuntur ſupplicia. At turba ſtat in littore, hoc eſt, maxima pars auditorum ſunt extra periculum: nam cum oritur aliqua tempeſtas, vel ſe occultant, vel prorſus diſcedunt. Hæc ſint breuiter de concuſsione Eccleſiæ dicta.

DE TERTIO.

Et dixit Dominus ad Simonem: Duc in altum & dimitte retia ad capturam. Tunc reſpondens Simon, ait illi: Magiſter per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iuſſu laxabo rete. Et cum hoc feciſſent concluſerunt multitudinem copioſam &c. Hæc deſcriptio miraculi eſt. Petrus deſperans de piſcibus, iuſſu Chriſti dimittit rete & cepit

copioſam multitudinem, ita ut duo nauigia eos ferre non potuerint. Etſi autem hoc miraculum æditum eſt cùm ad confirmandam doctrinam Chriſti, tùm ad fidem ſpectatorum roborandam: tamen ſuo quodam modo ad nos quoq; pertinet. Nam quidquid præſcriptum eſt in noſtram doctrinam præſcriptum eſt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarũ ſpem habeamus. Dicam itaq; quomodo nobis ſeruiat præſens miraculum.

PRIMVM certificabit nos hoc miraculum de ueritate Euangelij: eſt enim veluti authenticum ſigillum, quo Deus Pater Euangelium filij ſui obſignat. Nam quidquid miraculorum Chriſtus, Prophetæ, Apoſtoli vnquam æddiderunt, eò ſpectat, ut doctrinam confirmet. Ita & in Marco & in Epiſtola ad Hebræos legimus. Marcus ait cap. 16. Dominus cooperatus eſt Apoſtolis & confirmabat verbum ſequentibus ſignis. Ad Hebræos. 2. Doctrina ſalutis confirmata eſt Deo conteſtante ſignis & prodigijs, & varijs efficacijs, & Spiritus ſancti diſtributionibus.

SECVNDO hoc præſens miraculum conuincit quòd Chriſtus non ſolum ſit hominum terręq; Dominus: ſed etiam maris: vnde fides noſtra hanc concipiet fiduciam, ut ſtatuat nihil vel in terra, vel in mari poſſe huic potenti

Domino

Domino reſiſtere, quin poſsit ſuos potenter ab omni periculo eripere: ſicuti Ionam Prophetam ex ore Ceti eripuit ſua diuina virtute. Non eſt igitur quòd formidemus vel Diabolorum, uel hominum, vel maris crudelitatem: modo viua fide in Chriſtum recumbamus. Vnde Iohannes: hæc eſt victoria, quæ vincit mundum, fides veſtra.

Ad hæc docet præſens miraculum, vnde laboris noſtri benedictio & incrementum rerũ proueniat. Petrus tota nocte laborauerat, ſed fruſtra. Quare? quia benedictionem ex ſua induſtria & non ex fonte benedictionis Chriſto quæſiuit: Verum poſtquam iuſſu Chriſti ſoluit retia, cepit magnam piſcium multitudinem: quo docemur quòd omnis benedictio ex verbo Chriſti pendeat. Contra hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui exiſtimant omnem benedictionem pendere ex proprio labore, aduerſus quorum ſtulticiam Dauid cecinit Pſalmum: Niſi Dominus ædificauerit domum, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.

DEINDE impij, qui ex uſuris & malis artibus, hoc eſt, ex benedictione Sathanæ putant rerum & ſubſtantiarum prouenire incremẽta: & profecto multi vidẽtur inde diteſcere.

Sed contra Salomon dicit: Benedictio Domini diuites facit. Neq; enim ſtatim aliquis rectè diues dicitur, quum multa poſsideat. Aliud eſt panis: aliud robur panis. Multi panem habēt, & alia bona: quorum alij ijs vti non poſſunt: alij ijs ad luxum & ſuperbiam abutuntur: alij inde ſe quotidiè ingurgitant: alijs ſunt inſtrumenta libidinum, & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæſo, hæc eſt benedictio? Contra, pius qui mediocres habet faculates, ſuis rebus vtitur in gloriam Dei, ſubſidium aliorum, & prædicat datorem bona conſcientia.

TERTIVM genus hominum, qui hîc peccant, eorum eſt, qui poſtquam audiuerunt ex benedictione Domini rerum incrementa eſſe, fiunt remiſsiores, & negligunt ſuæ vocationis laborem, cum Dauid in Pſalmo contra dicat: Beatus vir qui timet Dominum & in mandatis volet nimis: labores manuum tuarum manducabis: Beatus es & benè tibi erit. Hîc Dauid rerum ordinem præſcribit agendi. Primo loco eſt timor Dei. 2. deſiderium & ſumma uoluptas in Dei mandato. 3. labores vocationis commendantur. 4. additur promiſsio: & benè tibi erit. Hanc regulam ſi multi ſequerentur hodiè, ſentirent Domini benedictionem.

QVARTVM genus hîc peccantium, eorum eſt, qui nec Deum inuocant, quando eius benedic-

benedictione vtuntur; nec eius auxilium implorant; nec agunt ipſi gratias pro ſua benedictione.

Diſcamus ergo hîc ex præſenti miraculo & laborandum eſſe, & laboris ſucceſſum & benedictionem à ſolo Deo eſſe in quocunq; ſtatu aliquis fuerit. Si quis præſit alijs ut magiſtratus, præfectus, paterfamilias, ita cogitet: laborem ſtrenuè in timore Dei; Deum colam, & inuocem, ut meis laboribus adſit. Colonus quando arat ſuum agrum, quando ſeminat, quando conuehit in hoream, Deũ habeat præ oculis, ſciat omnem benedictionem à Domino eſſe, illũ inuocet, ut ſibi laboranti adeſſe uelit, & benedictionem ſuam largiri. Ita etiam concionator faciat, doceat, admoneat, exhortetur; ſed iuſſu Chriſti in timore Dei. Sed obijces fortè: ego officium facio, colo agros, prædico Euangelium, inſtituo familiam, ſed fruſtra. Nullum habet ſucceſſum mea induſtria. Diſce hîc à Petro quid tibi deſit. Petrus laborauit fruſtra, donec aſſumpſit Chriſtum in nauem ſecum. Proinde tu exemplo Petri credito Chriſto, noli remiſſus eſſe, ſed in nomine Chriſti laborato & videbis benedictionem Domini.

Sed uideo (ais) peſsimos quoſq; fortunatiſsimos eſſe, & contra pios ſæpe video miſerrimos,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

rimos. Reſpondeo? Reſpice finem. Quare hoc reſponſum Dauidis, quod eſt in Pſalmo 36. obſerua. Vidi (inquit) impium fortem & viriſcentem, inſtar lauri viridis, & tranſiui & ecce non fuit, & quæſiui eum & non eſt inuentus. Ita omnis gloria impiorum eſt veluti fumus pertranſiens. Contra, qui timet Dominum non commouebitur in æternum. Exempla habemus. Vbi quæſo nunc ſunt gigantes illi glorioſi? abſorpti ſunt diluuio. Vbi diues epulo? in tormentis iacet. Contra, vbi Abraham? Vbi Dauid? Vbi pauper Lazarus? In cœlo, ubi vera beatitudine fruuntur; horum exempla imitemur.

DE QVARTO.

Quod cum uideret Simon, procidit ad genua Ieſu dicens: exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Hic vide quid Petro & ſocijs eius acciderit ex iſta piſcium captura. Petrus timet horribiliter & iubet Chriſtum à ſe exire. Quid? an non potius debuiſſet dicere: mane apud me Domine, ut fœlix ſit nobis piſcatura? Petrus ut ſe peccatorem miſerum; Ita Chriſtum ex miraculo iuſtum & diuina potentia præditum agnoſcit. Quare & ipſe ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præſentiam, ſed mox ubi adeſſe intelligitur, conſcientia eos reos peccati peragente, fugiunt

giunt & timent donec diuina uoce eriguntur & ſentiunt contra peccati conſcientiam conſolationem: quemadmodum hîc Dominus timentem erigit dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hîc non ſolum erigit Petrum, verumetiam eum eligit in Apoſtolum, ut ſuo tempore verbo prædicationis homines capiat. Nam vt piſces reticulo: ita homines verbo prædicationis capiuntur, & de mari peccatorum in Eccleſiam Chriſti colliguntur, non vt moriantur: ſed ut æternum beati viuant per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui honor, laus & potentia in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMINICA SEXTA TRINITATIS, MATTH. 5.

DIco uobis: Niſi abundauerit ueſtra iuſtitia plus quàm ſcribarũ & Phariſæorum, non poteſtis ingredi in regnum cœlorum. Audiſtis, quod dictum ſit ueteribus, Non occides: quiſquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico uobis, quòd quiſquis iraſcitur fratri ſuo temerè, obnoxius erit iudicio. Quicunque uerò dixerit fratri ſuo, Racha, obnoxius erit concilio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Quiſquis autẽ dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaq; ſi obtuleris munus tuum ad aram, & illic recordatus fueris, ꝙ frater tuus habeat aliquid aduerſum te, relinque illic munus tuum coram altari, & abi, prius concilieris fratri tuo, & tum ueniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduerſario tuo citò, dum es in uia cum illo, ne quando te tradat aduerſarius iudici, & iudex te tradat miniſtro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec perſolueris extremum quadrantem.

ENARRATIO TEXTVS.

HIc textus eſt pars concionis, quam habuit Chriſtus in monte ad diſcipulos, quos recens elegerat, in qua, ut ſummatim dicam, eos docet quòd non ſoluendæ legis gratia uenerit; ſed implendæ. Et quoniam Phariſæi legis interpretes peruerſè & malè legem Dei interpretati ſunt, Chriſtus eorum errorem corrigit ac legem interpretatur. Illi enim legis doctrinam ad externa facta pertinere putarunt; contra, Chriſtus ad intimos animorum receſſus eam pertinere conuincit. Deinde præſcribit Chriſtus in eadem concione formam Eleemoſinæ dandæ, ieiunij rationem, & precandi modum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dum. Quæ omnia eò ſpectant, ut homines intelligant, quàm procul abſint à legis Dei perfectione, & quàm neceſſarius fuerit Chriſti aduentus, in quem omnis qui credit, vindicatur à iure legis & damnationis. Hæc ſint dicta de ſumma concionis Chriſti quam habuit in monte. Verum particula eius concionis, quæ hoc die in Eccleſia proponitur, ſicuti audiuiſtis reprehendit Phariſaicam iuſticiam, & propoſito legis quinto præcepto, oſtendit quantum aberrarunt in interpretando legem Phariſæi. Nam ut hi putarunt ſatis eſſe hominem manu non occidere: ita Chriſtus non ſolum reos huius legis pronunciat, qui homicidium externũ committunt; verumetiam omnes qui cogitant aliquid aduerſus proximum, ſicuti mox audiemus.

Loci duo:

I. De triplici iuſticia, Phariſaica, legali & Chriſtiana.

II. Explicatio præcepti quinti.

DE PRIMO.

Niſi abundauerit iuſticia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum non intrabitis in regnum cœlorum. Vt hæc ritè intelligamus, neceſſe eſt dicere de triplici iuſticia; de Phari-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſaica, quam Chriſtus hîc reprehendit: de legali iuſticia, quam Deus ſua voce nobis commendat: & de Chriſtiana iuſticia, qua ſola conſiſtimus coram Deo.

Phariſaica iuſticia deſcribitur Matth. 15. Cuius deſcriptionis hæc ſunt peculiaria capita. PRIMVM accuſant Chriſtum: tantũ abeſt, ut eum redemptorem agnoſcant. DEINDE, omnia faciunt in hoc, ut ſpectentur ab hominibus: ſunt Hypocritæ, apparent foris religioſi & ſancti: cum interim ſint hoſtes Dei & omnium piorum, quos ut rabioſi canes inſectantur. TVM, irrita faciunt præcepta Dei, propter traditiones hominum. Nam in locum præceptorum Dei ſubſtituunt mandata hominum, ut Deus illis colatur, uelit nolit. Hæc maxima contumacia in Deum eſt. Nam hîc non ſolum contemnitur Deus, & plus tribuitur humanæ ſtulticiæ, quàm ſapientiæ Dei: verum etiam traditionibus humanis ſtudium pietatis erga Deum abolitur, & opera charitatis extirpantur. ADHÆC, appropinquant Deo labijs & cor eorum longe eſt ab illo. PRÆTEREA, dicuntur comedere domos uiduarum, dum eas ſub ſanctimoniæ ſpecie auarè ad ſe pertrahunt. HVC ACCEDIT, amant primos accubitus, qua re notatur eorum ſuperbia. POSTREMO, claudunt regnum cœlorum ante homines dum

falſa

falſa interpretatione legis homines à fide Chriſti abſtrahunt. Breuiter ſunt ſimiles ſepulchris dealbatis, ut Chriſtus ait: foris enim apparent ſancti, intus vero ſcatent impuris affectibus. Exemplum habemus in Phariſæo qui aſcendit in templum cum publicano, qui non ſolum gloriatus eſt de ſuis bonis operibus, ieiunio & decimis: verumetiam proximo ſuo detraxit: ita apertè totam legem Dei primam & ſecundam tabulam tranſgreſſus, & nihilominus putauit ſe iuſtum, & ſuis operibus meruiſſe cœlũ. Ex his quæ hactenus dicta ſunt, hanc iuſticiæ Phariſaicæ deſcriptionem poſſumus colligere. Iuſticia Phariſaica cõſiſtit in externis moribus, uacans timore Dei & fide in Deũ, quæ ut à DEO pro ſuis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ ſanctitatis laudem venatur. Non eſt igitur mirũ, quòd Chriſtus dicat: *Niſi abundauerit iuſticia ueſtra pluſquàm ſcribarũ & Phariſæorũ, non ingrediemini in regnũ cœlorum.* Hæc ſint dicta de Phariſaica iuſticia: jam de legali iuſticia pauca dicamus.

De legali iuſticia quatuor dicam. 1. Quid ſit. 2. An quiſquam iuſtificetur lege. 3. Quis ſit uſus legis. 4. Quomodo lex credentibus in Chriſtum ſit abrogata.

Iuſticia legalis eſt obedientia perfecta, pura & perpetua erga legem Dei: ſeu eſt perpetua & perfecta

perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & proximum tuum ſicuti te ipſum. Neque enim lex Dei, quæ eſt regula iuſticiæ legalis, requirit externam obedientiam tantum; ſed ab omni homine requirit perfectam, puram & perpetuã obedientiã erga Deum, & ſimul promittit vitam & ſalutem obedientibus, & comminatur mortem æternam hanc obedientiam non præſtantibus. Non eſt contenta externa larua: ſed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, voluntatem promptiſsimam erga Deum. Deinde in omnibus uiribus, interioribus & exterioribus plenam & perpetuã harmoniam congruentem ad voluntatem Dei. Huiuſmodi iuſticiam à lege requiri patet ex interpretatione Chriſti, & ex illo Pauli dicto: lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis: requirit ergo ſpiritualem obedientiam.

Habemus qualis ſit legis iuſticia: iam ſecundo loco quæritur, an ullus in toto humano genere hac legali iuſticia poſsit iuſtificari. Ad quam quæſtionem ſimpliciter reſpondeo, quòd nemo unquam poſt lapſum Adæ extiterit præter ſolum Chriſtum, qui legis obedientia eſt iuſtus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA;

PRIMA: Natura humana eſt impura & peccati contagione fœdata, non ergo magis poteſt producere puram obedientiam erga Deum, quàm turbulentus & fœdatus fons producat puram & limpidam aquam: & quàm arbor putrida bonos fructus producat. Vnde Ieſaias 64. clamat omnem iuſticiam noſtram eſſe ſimilem impuriſsimo panno.

SECVNDA: Omnes homines experiuntur obedientiam, quam præſtant erga legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primum enim hominum obedientia eſt temporanea, ſed lex Dei requirit perpetuam. Deinde eſt contaminata. Impurum enim eſt cor hominis, vnde proficiſcitur. Tertiò eſt imperfecta. Non enim præſtatur iuxta exactam legis regulam. Quarto eſt fucata malis opinionibus.

TERTIA: Scriptura diſertè pronunciat nullum iuſtum eſſe lege, ne unum quidem. Et Dauid inquit: ſi iniquitates obſeruaueris Domine, quis ſuſtinebit. Item: non iuſtificabitur in conſpectu tuo (ſcilicet per opera legis) ullus homo.

QVARTA: Si iuſtificari poſſent homines ex operibus legis, non opus haberemus iuſticia Chriſti. Hinc Paulus Gal. 2. Si ex operibus eſt iuſticia, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Eſt enim

illc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ille mortuus propter peccata noſtra & excitatus propter iuſtificationem noſtri. Hinc iam patet quòd nullus habeat eam iuſticiam quam lex requirit.

Iam ſequitur tertia quæſtio de uſu legis, quis ſit. Vſus legis diuinæ eſt triplex: ſcilicet externus, internus, & ſpiritualis. Externus pertinet ad hunc externum hominem, vt honeſtè in hac vita uiuamus, quem uſum habet communem cum ciuilibus & humanis legibus. Internus pertinet ad veterem hominem: nam nobis lex reuelat iram Dei monſtrato peccato. Spiritualis uſus pertinet ad nouum hominem, ut fide inchoemus obedientiam Deo præſtare ſecundum ſuam legem, quantum quidem fieri poteſt in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata eſt propter fidem in Chriſtum.

Sequitur quarta quæſtio. Cum enim pia mens audit legem pronunciare maledictos omnes qui non præſtant legi perfectam obedientiam, incipit legis ſententiam metuere. Hìc proinde ſciendum eſt, quòd Dei lex ſit pijs abrogata & prorſus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet. Chriſtus enim maledictionem legis in ſe pro nobis, modo in Chriſtum credimus, recepit. Vnde Paulus: Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſtus factus eſt pro nobis maledictum. Et Iohan. 3. Omnis qui non credit in filium, ira Dei manet ſuper eum. Et in Epiſtola: ſanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni iniquitate, id eſt, à maledictione quæ nobis pro iniquitate noſtra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quænam ſit legalis iuſticia: quòd legis operibus nemo iuſtificetur: Quis ſit legis uſus: & quatenus lex Dei abrogata ſit: Nunc de iuſticia Chriſtiana pauca dicenda ſunt, vt intelligamus qua in re Phariſaicæ præferenda ſit.

Iuſticia Chriſtiana eſt obedientia Chriſti credenti imputata. Iuſtus enim Euangelicè is dicitur, cui Deus peccata condonat, & imputat iuſticiam filij ſui, & acceptat gratis ad uitam æternam. Quicunque enim credit in CHRISTVM, dum à reo fit non reus, & ab iniuſto fit iuſtus ab CHRISTI iuſticiam ſibi imputatam, dicitur iuſtificari. Quod autem iuſticia Chriſti imputetur credenti, probatur multis ſcripturæ dictis. Qui credit in eum, qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Et Rom. cap. 5. Quemadmodum inobedientia vnius hominis multi conſtituti ſunt peccatores: ita obedientia vnius Ieſu Chriſti multi conſtituentur iuſti, 2. Cor. 5. Eũ qui non nouit peccatum, fecit peccatũ, vt nos

fieremus

fieremus iuſticia Dei in ipſo. Quòd autem ad hanc Euangelicam iuſticiam non requirantur opera legis, probant multa teſtimonia: Rom.3. Arbitramur hominem fide iuſtificari abſque operibus legis. Et Gal.2. ſcimus quòd non iuſtificetur homo ex operibus legis, ſed ex fide Ieſu Chriſti, & nos in Chriſtum Ieſum credidimus, ut iuſtificaremur ex fide, & non ex operibus legis. Hînc iam concluditur, quòd iuſtificatio Chriſtiana ſit credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Chriſtum.

Hæc breuiter ſint dicta de triplici iuſticia: nunc pauca addam de diſcrimine: & primum dicam quomodo Chriſtiana iuſticia differat à legali iuſticia. Deinde quomodo à Phariſaica.

PRIMVM ergo diſcrimen inter legalem iuſticiam & Chriſtianam eſt, quòd legalis ex operibus legis ſit: Euangelica vero ſine operibus legis. SECVNDVM, quòd legalis ſit operantis, & Euangelica ſit credentis. TERTIVM, quòd legalis non imputetur gratis, ſed ſit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica verò imputetur ſine merito propriæ obedientiæ. QVARTVM, quòd legalis ſit formalis, vt quæ ex iuſtis actionibus hominis formetur: Euangelica verò imputatiua ſit, cum iuſtæ Chriſti

actiones

actiones credenti imputãtur. Proinde iuſtificari dicitur legaliter, qui ab iniuſto fit iuſtus, ob ſuam iuſticiam & legis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo viuet in eis: Sed Euangelicè iuſtificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iuſticiam Chriſtj, quæ fide apprehenditur. Iuſticia legalis eſt perfecta obedientia hominis erga legem Dei: ſed Chriſtiana ſeu Euangelica iuſticia eſt obedientia Ieſu Chriſti, imputata credenti. Iuſtus legaliter eſt qui iuſtè agit iuxta legis ſententiam; ſed iuſtus Euangelicè dicitur, cui Deus peccatum condonat, imputat iuſticiam Chriſti & acceptat ad vitam æternam gratis propter Chriſtum. Iuſtificatio legalis eſt approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem ſuæ obedientiæ erga legem Dei: ſed iuſtificatio Chriſtiana ſeu Euangelica, eſt approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Chriſti erga Deum Patrem.

Habemus diſcrimen inter iuſticiam Chriſtianam & legalem: nunc videamus, quomodo Chriſtiana iuſticia Phariſaicam iuſticiam excedat. Excedit autem Chriſtiana iuſticia Phariſaicam his quatuor. Cauſa: qualitate: effectu: fine. Cauſa Chriſtianæ iuſticiæ eſt Deus, Chriſti meritum & fides apprehendens oblatum beneficium: ſed cauſa Phariſaicæ iuſticiæ eſt

Hypocriſis hominis, ignorantia iuſticiæ Dei & externa traditionum humanarum obſeruatio. Qualitas iuſticiæ Chriſtianæ eſt in Chriſto obedientia & impletio legis; ſed iuſticiæ Phariſaicæ qualitas externa tantum larua eſt fictæ & mentitæ ſanctimoniæ. Effectus iuſticiæ Chriſtianæ eſt nouitas ſpiritus, timor Dei, vera pietas, inuocatio, vera humilitas, patientia & inchoata obedientia erga legem Dei, adeo quòd fide iuſtificatus homo, nihil magis in votis habeat, quàm ut Deo obtemperet; breuiter ſumma eius voluptas in lege Domini eſt, poſtquam ſcit damnationem ſublatam eſſe Chriſti merito; ſed iuſticiæ Phariſaicæ effectus, eſt ſuperbia, gloriatio coram Deo, ſuperſtitio, contemptus proximi, breuiter talis eſt fructus, qualis arbor. Non enim poteſt mala arbor bonum fructum facere. Finis iuſticiæ Chriſtianæ eſt habere pacem cum Deo, acceſſum ad Deum, gloriam Deo tribuere, & tandem vitam æternam conſequi gratis propter Chriſtum: ſed finis Phariſaicæ iuſticiæ eſt ſibi ipſi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homines gloriari, quam tandem ſequetur horribilis pœna, niſi fiat ad Dominum conuerſio. Hæc iam ſint dicta de triplici iuſticia & earum differentijs quas tenere admodum vtile eſt.

Quintum præceptum, non occides, interpretatur Dominus, ut Phariſæorum falſam interpretationem confutet. Illi tantum putauerunt externum homicidium prohiberi: at Chriſtus penitius legem introſpicit, & tria alia addit præter externum homicidium. Audiuiſtis (inquit) quòd dictum ſit antiquis: non occides, quiſquis autem occiderit tenebitur iudicio, id eſt, quicunq; hominem occiderit reus erit coram iudicio: loquitur enim hîc de externo homicidio & eius pœna, quæ eſt damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur in quo Triumuiri ſedebant, quando cauſarum diiudicatio erat facilis. Qui enim externum homicidium manu perpetrauit, ſententia legis reus erat mortis, quam ſententiam pauci potuerunt pronunciare. Hic tantum loquitur de iudicio humano ex legis ſententia. Iudicium enim ſpirituale ſatis notum fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio.

At ego dico uobis: Qui iraſcitur fratri ſuo reus eſt iudicio. Hic iram ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non animaduerterunt Phariſæi. Quare dicit: at ego dico uobis. Quaſi diceret, Phariſæi uolunt, quòd ſolus is violet quintũ præceptum, qui manu ſua occidit hominẽ; ſed ego

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dico uobis, quòd plus requirat iſta lex. Nam Prohibet etiam iram quæ non proficiſcitur ex iuſta cauſa & tendit ad bonum finem.

Deinde addit & aliud peccatum quinti præcepti: & quicunque dixerit fratri ſuo Racha, id eſt, qui ullo ſigno ſignificat proximi cõtemptum eſt reus coram concilio. Præterea qui dixerit fratri ſuo fatue, reus eſt gehennæ, id eſt, qui conuicijs & contumelijs obruerit Proximum, reus eſt legis diuinæ, atq; adeo obnoxius pœnis inferni. Breuiter quinto præcepto prohibentur. 1. omnia cogitata, quibus malè de proximo cogitamus. 2. omnia ſigna contemptus proximi. 3. omnia dicta acerba in proximum, ut conuicia, ludibria. 4. externum homicidium: Et contra, omnia opera mandantur quæ cum his pugnant, ut candidè iudicare de proximo, ſignis oſtendere candorem erga proximum, benè loqui proximo, & eius perſonã defendere & tueri aduerſus iniuriam.

Cæterũ vt Chriſtus oſtendat, quàm ſit neceſſarius amor proximi, & quàm ſit pernitioſa iniuria, qua proximus afficitur, duo conſilia, quæ argumenta continent duo, proponit.

Vnum ſumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum, à damno, in quod incidit coram iudicio humano, qui proximum læſit.

Prius

Prius ſic habet: Si obtuleris munus tuũ ad altare &c. Proponit exemplum, quod conueniebat iſti tempori & iſti populo, ſtante Republica Moſis. Eſt autem dicti huius hæc ſententia. Deus non iudicat tuum munus ſibi gratum & acceptum, ſi fratrem tuum odis: hoc eſt, nullus cultus Deo eſt acceptus, qui ab eo præſtatur, qui charitate erga proximum eſt vacuus. Sed quæ eſt huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum eſt, quod ab eius hoſte proficiſcitur, ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. Iam autem Iohannes ait: Qui dicit, diligo Deum, & odit fratrem, mendax eſt. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis eſt dilectio proximi. Qui (ait Dominus) diligit me, ſeruat mandata mea. Vbi ergo fructus hic non adeſt, arborem quoq; abeſſe certum eſt. Quicunq; ergo proximum non diligit, fruſtra Deo ſacrificium offert.

Oratio in ſcriptura ſacrificium eſt: ſed fruſtra oras ſi odis proximum. Gratiarumactiones ſunt vituli labrorum, quos ſi vis Deo placere, reconciliare prius cum proximo, & poſtea ex fide offerto. Crux eſt ſacrificium modo fide temperata fuerit. Nam ſine fide eſt iuſtum peccati ſupplicium. Sabathiſmus eſt Deo gratus cultus: ſed cõtaminatur proximi odio. Eleemoſyna in ſcriptura dicitur ſacrificium

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

boni odoris: ſed Paulus dicit: Si inſumpſero totam ſubſtantiam in pauperes & charitatem non habeam, nihil ſum. Atq; ita de omni opere, quod Deus requirit, iudicandum eſt. Hic vnuſquiſque ſe ipſum examinet, & non adhibeat doloſam ſtateram.

SECVNDVM ſic habet: Habeto beneuolentiam cum fratre tuo, cum adhuc in uia es &c. Qui offendit & lædit proximum incurrit in manus magiſtratus, & conijcietur in carcerem, vnde non eximetur, donec pro damno ſatisfecerit. Quare ne hoc fiat, maturè tibi reconciliandus eſt proximus. Cum itaq; ſine charitate & fruſtra Deum colis, & in periculum coram Magiſtratu incidis, conſultum eſt vt ſis proximo charus. Huc accedit ſententia Dei: Iudicium abſque miſericordia ſentiet, qui non fecit miſericordiam: huc parabola pertinet de debitore, cui Dominus condonauit totum debitum &c.

Cæterum Papiſtæ ex hoc loco ſuum purgatorium extruunt, de quo hodie in ſuis templis concionantur: Quibus reſpondeo.

1. In his verbis nulla fit mentio purgatorij: ſed carceris, in quem conijcitur à Magiſtratu, qui proximum læſit.

2. Quia confugiunt ad allegoriam, ſciant

ſe infirmo

ſe infirmo niti fundamento. Primũ enim nullá allegoria eſt recipienda niſi quæ expreſſo verbo confirmari poteſt. 2. nulla allegoria quæ pugnat cum Analogia fidei eſt probanda. 3. nulla allegoria, in qua vel eſt aliquid abſurdi, vel ex qua aliquid abſurdi ſequitur, eſt admittenda. Huic proinde præcepto cum nullus ſatisfacere poſsit, agamus pœnitentiam, confugiamus ad Chriſtum, & deinde conemur Deo iuxta hoc præceptum obedire quantum fieri poteſt per auxilium Chriſti, cui gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

*

DOMINICA SEPTIMA TRINITATIS, EVANGELIVM MARCI 8.

IN diebus illis, cum turba admodum multa eſſet, nec haberent quod manducarent, accerſitis ad ſe Ieſus diſcipulis ſuis, ait illis: miſericordia tangor erga turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in uia. Quidam enim ex eis è longinquo uenerant. Et reſponderunt ei di-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſcipuli ſui: Vnde iſtos quis poterit hîc ſatiare panibus in ſolitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi uerò dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et acceptis ſeptem panibus, cũ gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis ut apponerent. Et appoſuerunt turbæ. Et habebant piſciculos paucos, & cum benedixiſſet, iuſsit apponi & hos. Comederunt autem & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt, quæ ſuper fuerant, fragmentorũ ſeptem ſportas. Erant autem qui comederunt fermè quatuor mille, & dimiſit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc anni tempore proponitur iſtud Euangelium, quia eſt meſsis: idq; ideo ut admoneamur, quòd fruges & fructus terræ generentur Dei benedictione: vnde admonebimur gratitudinis erga Deum pro iſto munere. Statuere igitur abſq; omni dubitatione debemus, quòd Deus terræ naſcentia nobis largiatur, ad huius vitæ ſuſtentationem, quibus reuerenter vti debemus tanquam donis, Dei manu nobis porrectis & datis, idq; in Dei gloriam, proximi utilitatem & ſtatus noſtri ſuſtentationem. Porrò ſumma Euangelij eſt, quòd præterquam quod

quòd Chriſtus hoc miraculo probet ſe verum Meſsiam eſſe, prẹditum diuina potentia, etiam oſtendat ſe habere curam eorum, qui ſe ſequuntur, iuxta promiſsionem ipſius: Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius & reliqua adijcientur vobis.

Loci tres:

I. Sors eorum qui Chriſtum ſequuntur in hac vita.

II. Affectus Chriſti erga eos qui ſe ſequuntur.

III. Recta vtendi Dei donis ratio.

DE PRIMO.

Cum turba multa eſſet nec haberet quod ederet &c. In hac turba tanquam in tabula oſtenditur nobis qualisnam ſit ſors eorum, qui Chriſtum ſequuntur in hoc mundo. Per multas enim tribulationes ad regni cœleſtis poſſeſsionem peruenire oportet. Hæc turba venit in deſertum, ubi non eſt panis: ſed fames, periculum, mors. Eandem fortunam experientur omnes, qui Chriſtum ſequi volunt: ideo non fruſtra Chriſtus iubet, vt qui velit ſuus diſcipulus eſſe, abneget ſemetipſum, tollat crucem ſuam & ſe ſequatur. Et Paulus: omnes qui volunt piè in Chriſto viuere perſecutionem patientur. Verum, ſit Deo gloria, ſors tamen no-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſtra melior eſt, quàm eorū qui in mundo beati videntur. Nam finis & exitus erit lætus: ideo Chriſtus ait: Beati qui lugent, quia conſolationem accipient.

Sed quæ cauſa eſt, quòd diſcipuli Chriſti in hoc mundo affligantur? hoc mirum non eſt. Quod præceſsit in capite, ſequetur in membris, donec hic mundus ſteterit: idque ideo quia ſunt in deſerto, hoc eſt, in mundo inter membra Sathanæ: quæ Chriſtum & eius membra ferre non poſſunt. Id quod olim prædictum fuit: Semen ſerpentis mordebit calcaneum ſeminis mulieris: hoc eſt, Sathan cum ſuo ſemine perſequetur Chriſtum & eius membra. Nam vbi Sathan uidit creſcere Chriſti regnum & ſuum deſtrui, fremit & iraſcitur, & tanquam ſaucius leo inſurgit aduerſus oues Chriſti, ut eas deuoret. Hoc eſt quod Petrus dicit: Diabolus tanquam Leo rugiens circumit quærens quem deuoret. Leo enim amiſsis catulis & præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam fiunt inſurgit, ut vaſtet, deuoret & perdat. Simile ſtudium eſt Sathanæ, quando vidit ſe ſuos catulos amittere, id eſt, eos, qui prius fuerunt ſub eius poteſtate, conuerti ad Chriſtum, armat ſuos ſatellites aduerſus Eccleſiam, ut alij eam oppugnent Hypocriſi, alij Sophiſtica, alij tyrannide, alij

alij ſcandalis & ſchiſmatibus: quemadmodum omnibus temporibus fecerat, & hodie non ceſſat: & ſi aliud non poteſt, conatur eam fame necare in deſerto. Verum Chriſtus contra, regnum quod ſuo ſibi acquiſiuit ſanguine fortiter tuetur, dat Spiritum ſanctum, dat panem, excitat pios Doctores, qui pabulo cœleſti eam paſcant, & in medijs periculis adeſt opitulator, quemadmodum hoc præſenti facto declarat: vſque adeo furioſus Sathan & rabioſi hoſtes Eccleſiæ non præualebunt aduerſus eam. Nam ipſe excubias agit ſuper Eccleſiam, & eam ſtrenuè tuetur. Nec eſt quòd quiſquam aliter exiſtimet Chriſtum hodiè affectũ eſſe erga ſuam Eccleſiam, quam fuit erga hanc turbam. Tametſi enim non ſemper Eccleſiam ſuam viſibilibus miraculis defendit: tamen ſpiritualiter, inuiſibiliterq; non minora miracula hodie ædit in gubernanda Eccleſia. Non eſt enim perſonarum apud ipſum reſpectus, ſed fidei & bonæ cauſæ. An non magnum miraculum eſt, quòd illum vnicum virum beatum Lutherum, Sathan & totus mundus aduerſus ipſum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere? An non magnum miraculum eſt hodiè, quòd pontifex cum florentiſsima mundi parte non poſsit ECCLESIAM abolere? Conatur quidem

Papa curſum Euangelij flumine ſanguinis martyrum impedire, ſed quo plures occiderit, eo plures quaſi ex eorum ſanguine naſcuntur, ſicuti in Hiſpania & Gallia hodiè videre eſt.

Muniamus ergò nos contra furores Sathanæ & potiſsimum contra ſcandalum deformitatis & paupertatis Eccleſiæ: nec deficiamus à Chriſto propter vlla terriculamenta Sathanæ; nec abijciamus confeſsionem, etiamſi famem nos in hoc deſerto pati ſit neceſſe; nec ſinamus nos moueri eorũ exemplo, qui propter perſecutionem & famem diſcedunt à Chriſto; quemadmodum populus Iudaicus fecit, dum fame & perſecutionibus à vicinis hoſtibus premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumelioſè reſtiterunt, quemadmodum legitur, Hieremiæ 44. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te; ſed faciendo faciemus omne verbum, quod egreditur de ore noſtro, ut ſacrificemus reginę cœli (id eſt, Soli) & libemus ei libamina, ſicuti fecimus nos & Patres noſtri in vrbibus Iuda & in plateis Ieruſalem, & ſaturati ſumus panibus & benè erat nobis, malumq; non vidimus. Verum ex eo tempore, quo ceſſauimus ſacrificare reginæ cœli & ei libare libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame conſumpti ſumus. Sed quid reſpondet illis Hieremias

mias ſanctus ille Propheta? Non ita eſt, inquit, ſed propter abominationes ueſtras & multa ſcelera vos punit Deus, & quòd nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modum hodiè multos inuenies, qui ob famem, caritatem annonæ & alia incommoda volunt deficere à Chriſto & eius Euangelio. Dicunt enim, quando habuimus miſſas, quando Monachos aluimus, quando ſanctos inuocauimus, abundauimus omnibus bonis: ſed poſtquàm hæc noua doctrina venit, plurima cum illa mala venerunt: non eſt tantus timor Dei (inquiunt) minor eſt inter homines charitas: maiora & frequentiora diſsidia: maior tyrannis: omnia cariora ſunt. Ita ſe homines excuſant, ne ſequantur Chriſtum. Sed ſi vis ſcire cauſas horum malorum, ego dicam. Seruus ſciens voluntatem Domini (inquit Chriſtus) vapulabit plagis multis. Nos ſcimus quod rectum eſt, & non facimus. Ideo Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ ſunt cauſæ, nempe tyrannis Diaboli, qui magis ſæuit in Eccleſiam Chriſti, quàm in alios cœtus mundi, idq; Deo permittente, ut probentur electi, id eſt, ut periculum faciat de ijs, qui verè Chriſto adhærent, & cum corde colunt & nō labijs. Vos igitur adhortor propter Chriſtum & propriam veſtram ſalutem, ut malorum ho-

minum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

minum blaſphemis vocibus non permittatis vos corrumpi, ut à Chriſto deficiatis, propterea quòd oporteat illum in deſertum ſequi, vbi eſt crux, vbi eſt fames, vbi ſunt lupi, vbi mille mortis pericula: Imò potius mentes noſtras in cœlum leuemus, ubi Chriſtus ſedet ad dexteram Patris in gloria cœleſti. Neq; enim alia via nos in cœlum perueniemus, quàm ipſe, qui eſt caput & nos membra. Is in hac vita famem & frigus, & alia dura paſſus eſt: hæc & nos patienter feramus: quod ſi fecerimus, olim cum illo glorificabimur.

DE SECVNDO.

Et ait Dominus ad diſcipulos: miſereor ſuper turba, quia ecce iam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent. Et ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in uia. His verbis deſcribitur affectus Chriſti erga turbam ſe ſequentem. Dolet corporis famem: multo magis putandus eſt dolere animæ famem. Nam vt anima corpore multo eſt nobilior: ita animæ fames multo eſt pernicioſior. Quid facit ergò miſericors Dominus? Corpus alit corporali cibo, animam ſpirituali: corpus pane terreno, animam pane cœleſti, hoc eſt, verbo Dei. Hic ratio noſtra, quæ vult

ſa pere

ſapere in rebus diuinis, etſi ſtulta eſt, quærit. Quid? an non Chriſtus eſt Deus? cur igitur non ſtatim ædito miraculo illos pauit? aut ſine pane illos ſuſtentauit? Noluit ordinem naturæ ſine magna cauſa mutare. Ordo autem diuinitus inſtitutus eſt, ut quemadmodum corpus pane: ita anima alatur & ſuſtentetur verbo Dei. Et hoc eſt quod dicitur in Moſe: Non in ſolo pane viuit homo, ſed ex omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Non ergo vult, vt aliquid contra hunc diuinum ordinem expectemus: ſed ut ipſius diuina miſericordia nitamur, expectantes ab eo auxilium in tempore opportuno. Hunc diuinum ordinem Phanatici inuertunt. Scribitur de duobus Eremitis, qui, cum incidiſſent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem ſunt perpeſsi: quorum tandem miſerti latrones, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum vnus ait: non comedam niſi panis mihi diuinitus detur. Alter accepit cum gratiarumactione & comedit; & paulò poſt, qui expectauit de cœlo panem, mortuus eſt fame: & alter euaſit incolumis, qui non miraculum expectauit, ſed tanquam ex manu Dei ſumpſit panem ſibi à latronibus oblatum. Anabaptiſtæ hodiè etiam hunc ordinem inuertunt. Chriſtus iuſsit prædicari Euangelium, vt illo alatur anima tanquam

pane

pane ſpirituali: ſed Anabaptiſtæ, contempto verbo, nouas reuelationes expectant ſine verbo. Vnde fit, vt in laqueos Diaboli incidant, qui ſe conuertit in Angelum lucis, ut eos præcipitet in damnationem. Vt ergo ordinem diuinitus inſtitutum non inuerteret, CHRISTVS differt miraculum: Sed tandem uincit affectus, qué erga ſuos habet pluſquam paternum. Nam qualis ſit Chriſti affectus erga ſuos non ſolũ Euangeliſta in hoc Euangelio oſtendit, cum dicit: Miſericordia commoueor erga turbam: verumetiam Propheta Iſaias cap. 49. pulcherrima figura oſtendit: Nunquid (inquit) obliuiſci poteſt mater infantis ſui, ut non miſereatur filij uteri ſui? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Hunc affectum Chriſti erga ſuos etiam parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de ſimilitudinibus & parabolis? Crux Chriſti oſtendit qualem Chriſtus habuerit erga ſuos affectum. Adeo enim nos amauit adhuc hoſtes, quòd ignominioſiſsimam mortem pro nobis redimendis ſubierit. Sed quò hæc ſpectant? Primum eo, ut induamus filialem affectum erga Deum Patrem & Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum. Deinde, vt agnito eius erga nos amore, nihil ſit nobis in vita charius, nihil dulcius, nihil precioſius, quàm eius

voluntati

voluntati nos totos ſubijcere, ac ipſius voci obtemperare: in qua re conſiſtit perfectio Chriſtiana in hac vita. Ita legimus patrem noſtrum Abrahamum feciſſe, qui poſtquam audiſſet à Domino; Ambula coram me & eſto perfectus, accepit mandatum, vt filium ſuum vnigenitum Iſaac, quem peperit ei Sara in ſenectute, mactaret. Sed quid ille? Mox voluntati Domini obediuit, & inſtructa lignorum ſtrue filium mactare voluit: ſed Angelus Domini eũ retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham; Iam ſcio quòd timeas me. Videmus hîc in Patre noſtro Abrahamo, quo fuerit erga Deũ obedientiæ ſtudio, qui ne filio ſuo vnigenito parcere voluit; ſed mactare ad mandatũ Domini. Sed, proch dolor, multos inuenies qui ne vnum quidem affectum iuſſu Dei clementiſſimi Patris iugulare volunt, tantum abeſt ut Patris Abrahæ exemplum imitare cupiant. Præterea, affectus Chriſti paternus erga nos debet nos admonere ſimilis beneuolentiæ & amoris erga fratres. Exemplum dedi vobis (inquit) diligite vos inuicem, ſicuti ego vos dilexi.

DE TERTIO.

Miraculum hoc præſens, quo Deus ſeptem panibus & paucis piſciculis alit quatuor millia hominum, eò ſpectat, ut confirmet ve-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ritatem Euangelij Chriſti & augeat fidem turbæ præſentis, de quo plura iam non dicam: ſed volo nonnihil de modo rectè vtendi donis Dei loqui, quò nos excitemur ad gratitudinẽ erga Deum & rectè vtamur benedictione Domini.

PRIMVM ergo hoc obſeruandũ eſt, quòd in manibus Chriſti orantis & gratias agentis Patri cœleſti creſcat panis: vnde docemur omnem benedictionem à Domino eſſe, quemadmodum Paulus 1. Timoth. 4. docet, cum ait: Omnis creatura Dei bona eſt. Hîc paululum ſubſiſte, & cogita res, quas habes, cibum & potum eſſe Dei creaturam, non tuam creaturam: Quare furem agis, ſi ab inuito quicquam abſtuleris: quod facis quoties vteris creaturis Dei ſine gratiarumactione & inuocatione Dei. Quicquid enim habes tanquam tuũ, alienum eſt & illicitum, niſi illud ab eo petas. Hinc eſt quod Chriſtus doceat ſuos orare: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodiè. Vide hîc. Idem panis dicitur noſter & Dei. Noſter eſt quando labore partus eſt iuſto: Dei eſt, quia ipſius eſt creatura, qua non licet tibi vti, niſi antea eam ab ipſo petieris. Propterea Paulus etiam addit: ſanctificatur enim per verbũ Dei & precationem. Sanctificatur, id eſt: eius vſus fit nobis purus & licitus, ut ipſa creatura vti

vti poſsimus conſcientia bona. Sed quomodo ſanctificatur? per verbum & precationem. Per verbum quidem fidem intellige, quam uerbum requirit. Ex verbo enim fide apprehenſo duo profitemur nos credere. VNVM, creata eſſe omnia hominū cauſa à Domino pro immenſa ac infinita ſua ſapientia. ALTERVM, nos ex eorum eſſe numero, qui ius illud iuſtæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Chriſto receperimus, ut hanc vitam tueamur, quam ipſius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei profeſsionem ſequitur oratio, ut nobis det Dominus, ut bona conſcientia dapibus ab ipſius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui poſsimus. Poſtremò gratiarum-actione, repetitis etiam precibus, conuiuia noſtra claudemus: ita nobis ſanctificantur cibi. Verùm ij, quibus non hoc pacto ſanctificantur cibi, duplicem iniuriam faciunt. PRIMVM enim Deum ſpoliant ſuo honore, quem non inuocant & agnoſcunt datorem omnium bonorum eſſe. DEINDE creatura Dei inuita utuntur: vnde Paulus dicit creaturam vanitati ſubiectam eſſe. A qua vanitate Deus apud Oſeam cap. 2. promittit ſe liberaturum creaturam. Etſi autem hæc, quę iam dicta ſunt, ſatis monere nos poſſunt, ut rectè vtamur creaturis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dei exemplo Chriſti: tamen vt magis noſtra ſocordia uincatur, rationes quaſdam recitabo, quæ nos commouebunt.

PRIMA: ipſe Chriſtus, qui omnia condidit, petijt & egit gratias, quoties donis Dei fuit illi vtendum: multo magis id nos decet facere, qui prorſus mendici ſumus in conſpectu Domini.

SECVNDA: pulli coruorum ſuo more inuocant, & Dominus eos paſcit. Vnde Dauid dicit Dominum dare eſcam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos ſuos implumes non agnoſcit pro ſuis, quare eos deſerit; ſed Dominus, ne pereant, vermiculis illos alit donec nigreſcant: tum enim mater redit & agnitos alit.

TERTIA: Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini; & nos Chriſtiani negligimus.

QVARTA: Ethnici ſemper ſua prandia inceperunt à ſacrificijs & inuocatione, tametſi recte inuocare non potuerunt.

QVINTA: Eccleſia inde vſque ab initio mundi vſura donis Dei incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus noſtris Deum inuitamus ad noſtra prandia, cui ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA OCTAVA TRINITATIS, MATTH. 7.

CAuete uobis à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtitu ouium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. A fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: putris autem arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur. Igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Non quiſquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnũ cœlorum, ſed qui fecerit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio huius Euangelij duplex fuit. Vna erat doctrina Chriſti, quam in 5.6.7. cap. propoſuit Dominus. Altera, falſorum doctorum apud Iudæos vanitas: qui partim deprauabant doctrinam Moſis & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergo omnibus Do-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

minus, vt & diſcant quæ recta ſunt, & caueant à corruptelis falſorum doctorum. Proinde hîc Dominus Medicus animarum, imitatur fideles coporum Medicos. Nam vt illi poſtquam veram medicinam tradiderunt, quæ noxia ſunt cauenda docent: ita filius Dei ſaluator ac Medicus noſter, primo quidem loco præſcribit animæ ſalutarem medicinam: poſtea verò, quæ cauenda ſunt, monet. Summa autẽ huius Euangelij hæc eſt, quòd vt fugiendi ſint falſi Prophetæ, qui ex fructibus ſuis agnoſci poſſunt: ita vera pietas non ſita ſit in vana religionis profeſsione; ſed in vera pœnitentia & conuerſione.

Loci tres:

I. Mandatum vitandi falſos Prophetas.

II. Falſorum Prophetarum deſcriptio.

III. Præmonitio Chriſti: non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorũ, ſed qui facit voluntatem &c.

DE PRIMO.

Cauete à falſis Prophetis &c. Hoc mandatum Chriſti vniuerſale eſt, quod ad omnes homines pertinet; quare diligenter perpendendum eſt & obſeruandum. Verum in hoc mandato

dato tria ſunt ſpectanda : Neceſsitas : obligatio : & vſus, de quibus ordine dicam.

Neceſsitas ſanè maior eſt, quàm vulgus intelligit. Nam Diabolus hoſtis Chriſti & humani generis inimicus, nihil non facit, ut vel regnum Chriſti prorſus aboleat, vel deformet ſcandalis. Ad quod utitur varijs technis ſuo more. Aut enim doctrinam ſanam prorſus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat: aut eam corruptelis ſuis deprauare nititur, quemadmodum in Paradiſo fecit & poſtea omnibus temporibus: aut Sacramenta mutilat & peruertit, ſicuti in Papatu & in multis locis fecerat: aut mores & vitam hominum, ſuo veneno inficit. Scripturam igitur & ſanam doctrinam inuadit, ut vnum ad minimum ex his quatuor obtineat. 1. vt perſuadeat nobis, quòd non ſimus curæ Deo. 2. vt tentemus aliquid contra noſtram vocationem facere. 3. vt inſtituamus cultum contra mandatum Dei. 4. vt omni turpitudine & iniuſticia inuoluamur. Quoduis horum effecerit hoſtis iſte, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiam negat, Epicureus damnatus eſt: qui uocationem ſuam fraudulenter obit, infideli deterior eſt: qui cultũ inſtituit contra Dei interdictũ, Deũ contemnit, & eſt Diaboli potius, quàm Dei ſeruus: qui uitã turpẽ viuit, ſeruus

eſt peccati, & ſtipendiarius mortis & Sathanæ. Sed quid remedij eſt contra hæc mala? Doctrinæ puritas & abſtinere à falſis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo eſſe curæ docet, adeo quòd Dominus in numero habeat omnes pilos capitis noſtri: eadem nos retinet in vocatione noſtra: & formam veram colendi Deum tradit: Præterea veræ ſanctimoniæ ac vitæ inculpatè tranſigendæ regulam continet.

SECVNDVM, quod ſpectandum admonui in hoc primo loco, eſt obligatio. Quæri autem poteſt an hæc obligatio ſit omnium, aut tantum gubernatorum Eccleſiæ. Multi enim putant ſe excuſari, ſi eis obtemperent qui habent ordinariam vocationem: quibus Propheta Ezechiel capite 3. imò ſpiritus Chriſti, qui in Ieremia loquitur, reſpondet his verbis: Speculatorem dedi te domui Iſrael & audies ed ore meo verbum & annunciabis eis ex me. Si ego dixero ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei, neq; locutus fueris, vt auertatur à via ſua impia & uiuat: ipſe impius in iniquitate ſua morietur: ſanguinem autē eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuerſus ab iniquitate ſua & via ſua impia: ipſe quidem in iniquitate ſua morietur: tu autem animam

tuam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tuam liberaſti. Hoc Prophetæ dictum ſatis oſtendit errare eos, qui putant ſatis eſſe, ſi ſuis parochis obtemperauerint, ſiue benè ſiue malè doceant. Si ſic eſſet & Turcæ & Ethnici eſſent ſaluandi, quorum multi ſuis obtemperarunt Doctoribus. Sciendum eſt igitur obligari omnes, ut falſos Prophetas fugiant tanquam ſuæ ſalutis peſtes. Nam mandatum Chriſti eſt manifeſtum, quod hîc datur omnibus; loquitur enim turbis. Et Iohan. 1. Epiſtolæ 4. ait; Nec cuiuis ſpiritui credatis: ſed probate ſpiritus, an ex Deo ſint, quoniam multi Pſeudoprophetæ exierunt in mundum. Et Chriſtus dicit: oues meæ vocem meam audiunt. Sed quid hîc facit tyrannus Papa? Dicit ad ſe & ſuos raſos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid, quæſo, impudentius cogitari aut dici poteſt? an non hoc eſt ſponſæ Chriſti imperare & dominium ſibi vſurpare in ſortem Domini contra prohibitionem Petri Apoſtoli, cuius ſucceſſorem ſe eſſe gloriatur? Iohannes Baptiſta dicit ſe miniſtrum ſponſæ eſſe: ſed Papa vult ſponſæ dominari. Chriſtus cupit ſibi ſponſam ſeruari caſtam: ſed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas dæmoniorum, quibus adulterari diſcit. Paulus dicit: Deſponſaui vos vni uiro, ut uos uirginem caſtam exhibeam Chriſto. Hæc deſponſatio fit per fidē

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

puriſsimi & caſtiſsimi uerbi Dei: Sed Papa, qui ſe Petri ſucceſſorem gloriatur, hanc virginem mille adulterijs conſpurcat: quando eam abducit ab amplexu Chriſti ſponſi ad idololatrias uarias & cultum ſanctorum.

Tertium, quod ſpectandum propoſui in hoc primo loco, eſt uſus huius prohibitionis: Cauete à falſis Prophetis: qui uſus ſanè eſt multiplex.

Primum enim hæc prohibitio monet fore in Eccleſia falſos doctores: quod Dominus etiam ſignificauit parabola de homine mittente bonum ſemen in agrum, & inimico, qui venit & in eundem ſeminauit zizania. Tanta enim eſt rabies Diaboli, ut nunquam quieſcat, quin verbum Dei corrumpere conetur: quod facere cœpit ſtatim conditis primis parentibus in Paradiſo: & hodiè (proh dolor) in toto terrarũ orbe graſſatur. Hoc cum ſcimus, diligentiores nos eſſe & cautiores oportet.

Secundò, hæc prohibitio: Cauete à falſis Prophetis, excitare nos debet ad acrius ueræ doctrinæ ſtudium: vnde Paulus optat, vt Philippenſes creſcãt in omni cognitione. Et Chriſtus dicit: Scrutamini ſcripturas & diſcite à me. Si vos manſeritis in ſermone meo, verè diſcipuli mei eſtis & cognoſcetis veritatem & veritas liberabit uos.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

TERTIÒ, hæc prohibitio conuincit, quòd Eccleſia & poſsit deponere falſos doctores, & in eorum locum ſubſtituere veros doctores. Fruſtra enim iuberemur à falſis Prophetis abſtinere, niſi eos deponere liceret ab officio & docendi munere, & ueros miniſtros in eorum locū ſubſtituere. Laudandi igitur ſunt pij Reges & Principes qui de reformatione Eccleſiarum & conſeruatione miniſterij uerbi ſunt ſoliciti.

QVARTÒ oſtendit & hæc prohibitio quomodo ſint accipienda uerba eorum qui docent. Si uera docent, audiendi ſunt non ſecus atq; Deus ipſe. Ita enim ait Dominus: Qui uos audit me audit, qui uos ſpernit me ſpernit. Si falſa docent, ſunt non ſecus atq; Sathan ipſe fugiendi. Nam ut Sathan Euam ſeduxit mala doctrina: ita qui falſa docent, homines à gratia Dei, imò à regno cœleſti deturbant, quemadmodum in papatu factū eſſe nemo non nouit.

DE SECVNDO.

Qui ueniunt ad uos in ueſtitu ouium, ſed intus ſunt lupi rapaces. In huius loci declaratione quinque ordine uidebimus. 1. Vnde ueniunt falſi Prophetæ & quò. 2. Quæ ſunt illorum in ſcriptura appellationes: unde

vnde periculi magnitudo intelligi poteſt. 3. Quæ ſit externa ſpecies falſorum doctorum. 4. Quodnam ſit illorum ſtudium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, vnde à veris Prophetis diſcerni queant.

Si quæris vnde veniunt & quò, breuiter reſpondeo: veniunt à Sathna excitati, idq; in vineam Domini, hoc eſt, in Eccleſiam. Exempla ſunt multa. In paruam illam Eccleſiam Adam, Euę, Abelis, venit falſus Doctor Cain, qui armatus à Sathana, proprium fratrem tandem propter diuerſam religionem occidit. Deinde multi ſunt ſecuti falſi Prophetæ uſq; ad diluuium, quo & ipſi falſi Doctores, & ipſorum diſcipuli ſunt puniti. Mox à diluuio rurſus Sathan miſit falſos Doctores in Eccleſiam, qui adeo vineam Domini vaſtarunt, quòd veritas Dei ſolummodo manſerit apud paucos quoſdam de familia Sem. Sic & poſtea vſque ad Chriſtum ſemper in Eccleſiam falſi Doctores ſubintrarunt & ſepiſsimè penes ipſos fuit ſumma rerum adminiſtratio cùm politica tùm Eccleſiaſtica. Reſuſcitato Chriſto, multi venerunt falſi Prophetæ & omnibus temporibus fuerunt plurimi. Papa tandem verus Antichriſtus innumeros emiſit hæreticos, Monachos potiſsimum, qui miſerrimè Eccleſiam Chriſti falſa doctrina lacerarunt. Et hodie

die paſsim ſunt falſi Doctores. Breuiter ubicunque Chriſtus ſuum bonum ſemen iacit in agrum, ibi Sathan mox addit ſuum ſemen Zizaniorum. Chriſtus igitur non fruſtra hortatur, ut caueamus à falſis Prophetis.

Scimus vnde veniant falſi Doctores & quò ueniant: iam ut periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipſorum nominibus recitabo. 1. uocantur generali nomine falſi Prophetæ, id eſt, tales qui uidentur eſſe ueri Doctores, habentes ordinariam ſucceſsionem & poteſtatem, & ſunt nihilominus mendaces, ut qui in locum ueræ Doctrinæ, Sathanica mendacia & humana ſomnia ſubſtituunt, quales in Papatu fuerunt multi. 2. A Iohanne Apoſtolo uocantur ſpiritus mali, tùm quòd à Sathana, qui malus eſt, ſint miſsi, tùm quòd ſint alijs occaſio mali & damnationis. 3. A Iuda Apoſtolo uocantur nubes ſine aqua, ſimiles Cain, Balaam & Chore. Væh ipſis, inquit, nam uiam Cain ingreſsi ſunt & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effuſi ſunt, & contradictione Chore perierunt. 4. uocantur à Paulo canes cùm quia lacerant uerbũ Dei, tùm quia oues ab ipſo ouili Chriſti arcent. 5. uocantur mali operarij, quia malè laborant, & finis laboris eorum eſt cùm ipſorum exitium, tum eorũ damnatio, qui eis auſcultant. 6. uocantur ab

Apoſtolo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Apoſtolo Iohanne Antichriſti, non quòd negant Chriſtum, ſed quia doctrinam Chriſti peruertunt & uita ſua Chriſto aduerſantur. 7. A Paulo uocantur inimici crucis Chriſti, quia non tribuunt ſalutis principium, medium & finem unius Chriſti merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, ſed habentes laruam ouinam, hoc eſt, ſimulantes ſe homines manſuetos eſſe: ſed fraudibus tamen ocultè in ouile Chriſti inſtar lupi inſilientes, lacerantes & occidentes oues Chriſti falſa doctrina, & ſimulata ſanctimonia.

Sed quæ eſt externa ſpecies falſorum doctorum? *Veniunt, inquit Chriſtus, in ueſtitu ouium.* Loquitur hîc Dominus non in genere de omnibus malis doctoribus: ſed tantum de uno genere. Nam quidam ſunt, qui benè docent & malè uiuunt: quidam qui malè docent, & malè uiuunt: quidam qui malè docent, & benè uidentur uiuere. De hoc tertio Prophetarum genere hîc Dominus loquitur. Nam ex his maximum eſt periculum.

Quodnam eſt eorum ſtudium? Hoc docet Chriſtus pulchra imagine, cum eos dicit lupos eſſe. Vt lupus hoc ſtudet, ut oues ab ouili auertat. Deinde ut abigat in ſyluam. Tertiò, ut deuoret & perdat: ita falſi Prophetæ oues, id eſt, pios & manſuetos homines, fraudi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

fraudibus conãtur abducere à uera Eccleſia & abigere in deſertum, ubi non eſt pabulum uerbi Dei, ut eis dominentur & ad poſtremũ trucident non tam corpora, quàm animas. Quàm hoc uerum ſit, docet Turcia à ſuo malo Propheta decepta: docet Papatus ab Antichriſto Romano in errorem præcipitatus: docent multæ nationes quæ à Libertinis & Anabaptiſtis in horribiles furores ſunt abductæ.

Sed dicis: Quomodo poſſum ego rudis & imperitus in hac opinionum uarietate iudicare, qui ſint ueri & qui falſi doctores? Vt poſſimus iudicare & diſcernere inter paſtorem & lupum, Chriſtus nobis lupi notas monſtrat & ſuis proprijs notis falſos doctores deliniat. Veniunt, inquit, ad uos in ueſtitu ouium. Videntur, ſi laruam externam reſpicis, ſanctiſſimi, imò Angeli Dei: Verùm ſi laruam detrahis, lupos agnoſces, primum quia non ſonant uocem Chriſti, imò alieno ſono abducunt oues Chriſti à ſuo uero ouili in deſertum, ut hominum conſcientias occidant & animas eorum perdant. Atq; hæc eſt una nota. Addit præterea & aliam, cum ait: à fructibus eorum cognoſcetis eos. Hic diligenter cauendum eſt, ne folia pro fructu agnoſcas. Mala interdum arbor habet ſpecioſa folia: & rurſus bona nonnunquam fructum quidem copioſum habet,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

habet,ſed folia non ita ſpecioſa. Sed quinam ſunt ueri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinæ. Verus Propheta cultũ, doctrinam, & mores habet iuxta præſcriptum uerbi Dei. Falſus Propheta habet cultum ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionũ & mores externè quidem honeſtos: ſed meram hypocriſin redolentes.

DE TERTIO.

Non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorum: ſed qui facit uoluntatem Patris mei qui in cœlis eſt, ipſe intrabit in regnum cœlorum. Hoc Domini dictum duplicem doctrinam continet: unam de damnandis, alteram de ſaluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Eccleſiæ ſocietate ſunt: nam de alijs non dubium eſt, quin damnentur. Sed quinam damnantur? qui gloriantur de Chriſto, & non faciunt uoluntatem Patris cœleſtis. Quinam ſunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id eſt, profitentur fidem ſine pœnitentia & pia uita: hos damnari pronunciat Chriſtus: neq; id mirum eſt. Nam huiuſmodi horribiliter peccant. Primum peccant mendacio, quia Deo mentiuntur. 2. contumelia, quia abutuntur ſanguine Chriſti,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſti, effuſo pro nobis, non ut indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis: ſed ut deleatur peccatum & Deo ſanctificemur. 3. peccant furto, quia ſpoliant Deum ſuo honore. 4. homicidio, quia primum ſeipſos falſa perſuaſione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. prophanant templum ſpirit' ſancti. Quinam ſaluantur? Qui faciunt voluntatem Patris cœleſtis. Verùm hìc multi impingunt. 1. Qui gentes ſaluare dicunt, quæ honeſtè in mundo uiuunt: quos confutat hoc dictum: Qui non credit ira Dei manet ſuper eum. 2. Qui dicunt ſuam regulam eſſe voluntatem Dei, contra quos Chriſtus dicit: fruſtra me colunt docentes mandata hominum. 3. Qui dicunt legem eſſe voluntatem Dei: quod quidem verum eſt: ſed ſi qui hanc uoluntatem facerent, ſaluarentur, tum nemo ſaluaretur. Quæ eſt ergò voluntas, quam facientes ſaluantur? Chriſtus reſpondet Iohan. 6. Hæc eſt voluntas Patris, ut credant in eum quem miſit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in filiũ, habet vitam æternam. Hæc fides habet ſecum pietatem & charitatem germanos ſuos fructus, quos ædunt pij per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

* *

r DOMI-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA NONA TRINITATIS, LVCÆ 16.

IEſus dicebat ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat diſpenſatorem, & hic delatus eſt apud illum, ut qui diſsiparet bona ipſius. Et uocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationē diſpenſationis tuæ. Non enim poteris poſthac diſpenſare. Ait autem diſpenſator intra ſe: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me diſpenſationē? Fodere non ualeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, ut cum amotus fuero à diſpenſatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus Domini ſui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuã, & ſede citò, & ſcribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu uerò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam & ſcribe octoginta. Et laudauit Dominus diſpenſatorem iniquum, quod prudenter feciſſet. Quia filij huius ſæculi prudentiores ſunt filijs lucis in natione ſua. Et ego uobis dico: Facite uobis amicos ex mammona iniuſto, ut cum defeceritis, recipiãt uos in æterna tabernacula.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

HOrtatur Chriſtus in hoc Euangelio ſuos diſcipulos ad beneficentiam erga proximum,idq; parabolico exemplo : cuius ſumma hæc eſt. Oeconomus alicuius hominis prædiuitis eſt ſolicitus, quid ſibi amoto ab officio fiat: multo magis Chriſtiani, qui ſunt Oeconomi Dei in varijs donis, debent eſſe ſoliciti quid ſibi eueniat, reddita ratione, id eſt, vbi ex hac vita exceſſerint. Verùm ut Oeconomus quærit ſibi amicos mammona iniquitatis, qui ſe amotum ab officio recipiant: Ita Chriſtiani ſuis bonis & donis obſtringant ſibi pauperes, qui ſuo teſtimonio in æterna tabernacula ſe recipiant. Hæc Euangelij præſentis eſt ſumma; verum, ut nobis in inſtructionem vberiorem cedat, quatuor tractabo locos.

Loci quatuor;

I. Reprehenſio abuſus donorũ Dei.
II. Beneficentiæ erga pauperes cauſæ.
III. Quærela quòd filij huius ſæculi ſint prudentiores filijs lucis.
IIII. Vſus diuitiarum, & merita bonorum operum.

DE PRIMO.

Cum textus hîc proponit nobis diſpenſatorem, qui diſſipauit bona Domini ſui, in vniuerſum reprehenditur abuſus donorum Dei. Nam quis eſt qui donis ſibi à Deo collatis non magna ex parte abutitur? Hoc quale ſit aliquot exemplis declarabimus. Sapientia data eſt alicui, ut alios imperitos & rudes iuuet ac regat conſilijs: ſed nunc dolo & impoſturis ſeruit. Diuitiæ conferuntur ad Eccleſiæ membra fouenda: at nunc inutilibus pompis & ſumptibus impenduntur. Lingua conceſſa eſt homini, ut ea vtatur ad docendum quæ pia & honeſta ſunt, & ad ferendum veritati teſtimonium: ſed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus & blaſphemijs ancillatur. Vires collatæ ſunt ad iuſticiæ & rerũ bonarum defenſionem: at nunc tyrannorum præſidia ſunt, quibus vtuntur ad euertendam veritatem, ad euertendas honeſtas reſpublicas. Ad eundem modum, alia dona Dei ſunt in magno abuſu, qui abuſus ſanè non aliundè proficiſcitur, quàm ex his fontibus.

Primvm, peccatum quod in nobis habitat huiuſmodi germina producit, & quo minus fuerit ſpiritus imperio ſubactum, eò plura mala progignit. Eſt enim omnium malorum camarina profundiſsima, quæ in totum in hac vita expurgari nequit.

Deinde,

Deinde, ipſe Diabolus aduerſarius noſter ſitiens damnationem noſtram inſidiatur hominibus, & quærit mille perdendi uias, vt regno Chriſti in hoc mundo abolito, vel in anguſtiſsimum redacto, ſuum regnum ſtabiliat.

Tvm, peſsima mundi exempla, quibus incitamur ad imitationem. Mala enim conſuetudo, vt quidam ait, pabulum eſt nequitiæ. Et Paulus ait: Exiguum fermentum corrumpit totam maſſam.

Ad hæc, hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt diſciplina ſeueriori ad rectè faciendum officium. Verum nos qui Chriſtiani dici gloriamur, deberemus retineri in officio harum rerum cogitatione.

Primvm mandatum Dei perpetuò nobis in animo fixum commonefaceret nos de officio. Deinde, honeſtas ipſa & virtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur. Tertio loco rei dignitas ſtimulos adderet. Quid enim dignius filijs Dei eſt, quàm vt ſe conforment ad exemplum clementiſsimi patris. Qvarto loco uocatio noſtra. Sumus enim vocati ad ſanctitatem, ut & nos ſancti ſimus, & ſanctus ſit rerum, quas Dominus nobis conceſsit, uſus: hæc cogitare ſeriò debemus.

DE SECVNDO.

Cum totum hoc Euangelium proponitur, ut nos ad beneficentiam erga proximos noſtros excitemur: dicam de beneficentia hæc ordine. Primum cauſas recitabo, quibus ad beneficentiam nos excitari oporteat. Deinde de fructibus. Tum de beneficentiæ modo iuxta certas regulas.

Deus in lege magnam rationem videtur proponere, cum dicit: dilige proximum tuum ut te ipſum. Quaſi dicat: hæc vna ratio eſt cur nos mutuò diligamus, quòd homo homini ſit proximus. Cuius dilectionis pulcherrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeo ſolicitè & diligenter curauit. Beneficentia igitur præſtanda eſt homini ab homine, quia homo homini proximus eſt; idq; multis rationibus. 1. ratione creationis; idem enim Deus creauit nos homines. Nunc videmus quanta ſit in multis animantibus pietas, quæ ſe mutuis officijs iuuant & alunt, ut in ciconijs uidere eſt. 2. homo homini eſt proximus ratione ſimilitudinis: nam omnes homines ad Dei ſimilitudinem conditi ſunt & habent omnes eandem humanam naturam. 3. homo homini proximus eſt ratione communis vitæ & humanæ ſocietatis. Atq; hæc triplex ſocietatis ratio eſt nobis com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

communis, non ſolum cum omnibus Chriſtianis: verumetiam cum omnibus in mundo hominib', Ethnicis & Iudęis. Verùm Chriſtian' Chriſtiano proximus eſt, primũ ratione myſtici corporis. Nam omnes, qui in Chriſtũ credimus, Chriſtum induimus & eius membra ſumus, & ipſe caput noſtrũ, & viuimus ex eodem ſpiritu Chriſti. Hæc ſanè ſocietatis ratio, merito nos ad mutua officia præſtanda excitaret. Si ſeriò de hac ſocietate & myſtica coniunctione noſtri in vno corpore cogitaremus, tũ profectò, quemadmodum manus famulatur reliquis membris, & ſic alia alijs: ita & nos propter hanc myſticam copulam, in uno corpore nos mutuis officijs proſequeremur. 2. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione regenerationis, qua in filios Dei patris renaſcimur. Cum igitur fratres uterini in hac uita ſibi inuicem officia communicant, multo magis id nos decet, qui Deum communem patrem interpellamus, & dicimus: Pater noſter qui es in cœlis. 3. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione vocationis: Nam ad unitatem ſpiritus in vinculo pacis uocati ſum⁹ Ephe. 4. 4. Chriſtianus eſt Chriſtiano proximus ratione futuræ gloriæ: nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, ubi ſocij erimus in omni æternitate, Deum vnanimiter celebrantes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Hæc ſint dicta de cauſis beneficentiæ mutuæ inter homines: ſed fines qui ſunt? quatuor ſunt præcipui. 1. gloria Dei. Hic finis meritò filios Dei moneret ad beneficentiã. 2. ſubleuatio indigentis proximi, qui eſt caro noſtra. 3. Exemplum quo alij ædificentur & inuitentur ad ſimilem beneficentiam. 4. præmium: nam Chriſtus ait: qui dederit vni ex meis diſcipulis meo nomine hauſtũ frigidæ aquæ, non perdet mercedem ſuam.

Verùm quia de beneficentiæ modo quæri poteſt, de eo etiam nonnihil adijciam. Solomon Prouerb. 5. ait: Bibe aquam de ciſterna tua & fluentia de medio putei tui, fontes tui deriuentur foras: ſint tibi ſoli & non alienis tecum. Hîc tria coniungit. PRIMVM, ut ipſe tuis bonis fruaris. SECVNDVM, ut communices alijs. TERTIVM, ut ſis ipſe Dominus tuarum facultatum: non uno die omnia profundas. Breuiter verbum Dei, fides & charitas, ubi ſunt, regulæ certiſsimæ eſſe poſſunt. Sed de hac re plura ubi de uſu diuitiarum agatur.

DE TERTIO.

Filij huius ſæculi prudentiores ſunt filijs lucis in generatione ſua. Hæc eſt quærela grauiſsima, quòd filij huius ſæculi ſint prudentiores filijs lucis in generatione ſua. Hoc eſt: homines

mines prophani magis ſunt ſoliciti pro acqui-
rendis temporalibus, quæ tantum ſpectant ad
præſentem uitam, idq; ad breue admodũ tem-
pus, quàm Chriſtiani ſint ſoliciti pro bonis
cœleſtibus acquirendis æternum duraturis.
Hæc deploranda ſanè cæcitas eſt. Corpus cu-
ratur, anima negligitur. Quàm verum hoc
Chriſti dictum ſit quis non videt? Da mihi
ruſticum, qui non magis eſt ſolicitus pro ac-
quirenda poſſeſsione & alenda familia, quàm
Chriſtianus aliquis eſt pro acquirendis the-
ſauris cœleſtibus. Mercator nauigat mare,
experitur multa pericula, ſæpe damnum mag-
num facit, patitur frigus & ęſtum, idque non
una hora, non uno die, non uno anno, ſed toto
uitæ tempore, tantum ut terrenas corradat
poſseſsiones; at Chriſtianus uix patitur vnius
horæ moram, ut verbum Dei audiat, ut Sacra-
mentorum diſtributioni interſit. Multas ho-
ras conſumunt in nugamentis & fabulis: uix
una hora, imò uix minima horæ particula va-
cat Deum inuocare & cum Ieſu Chriſto in
orationibus noſtris colloqui. Sed quæ ſunt
huius cæcitatis cauſæ? duæ ſunt præcipuæ.
Vna quæ & aliorum malorum cauſa eſt, vide-
licet corruptio humanæ naturæ, quæ facit ut
homo ſit pronior ad malum, quàm ad bonum.
Altera cauſa huius cæcitatis eſt, quia bona ter-

rena ſunt ſenſibilia, & ideo fortius mouent animum, quia bonum non mouet niſi cognitum: unde Auguſtinus: inuiſa, id eſt, non uiſa diligere poſſumus, incognita nequaquam. Senſibilia autem ſunt magis cognita, quàm ſpiritualia, quia ſenſibilia ſunt cognita per experientiam: ſpiritualia tantum per fidem. Quid ergò faciundum eſt? conabimur abundare in cognitione rerum cœleſtium, quò etiam abundemus in eorum ſenſu. Quare Paulus optat Philippenſibus, ut abundent in cognitione & ſenſu, ad hoc, ut ſint ſinceri & abſq; offendiculo ad diem uſq; Chriſti.

DE QVARTO.

Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cũ defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Mãmona iniquitatis dicitur, uel quia diuitiæ ſunt irritamenta malorũ, uel quia ſunt falſæ & mendaces opes. Nam dici nõ poſſunt mammona iniquitatis, quia iniuſtè ſunt partæ: nam Eleemoſyna ex iniuſtè partis, Deo non placet. Porro duo ſunt nobis hoc loco excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs: Alterum, quid ſit quod dicat: *Cum defeceritis, recipient uos in æterna tabernacula.*

Tametſi autem ante octo ſeptimanas cum Euangelium de Epulone & Lazaro explicarē

dixi

dixi nonnihil de diuitijs: tamen nunc breuiter integram doctrinam de diuitijs repetam. Nihil enim prohibet bonam cantilenam canere ſæpius. Dicam autem de diuitijs tria.

PRIMVM quænam rationes acquirendarũ diuitiarum licitæ ſint.

SECVNDVM, qualiter nos Deus erga diuitias uelit eſſe affectos.

TERTIVM, quis diuitiarum rectus & legitimus uſus.

Quantum itaque ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primum inchoandum eſt à regula Chriſti Matthæi 7. Quærite primum regnũ Dei & iuſticiam eius. PRIMA igitur & præcipua cura eſſe debet animæ, ut illa ſit in Deo diues. DEINDE, quia hæc uita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri poſſunt facultates, licetq; ijs, quæ ad vitam cultumq; neceſſaria ſunt, quærendis operam dare, idq; non ſolum ſanctorũ exemplis: uerumetiam mandato Dei confirmatur. Deus enim benedictionem promittit piè laborantibus. TERTIO, lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei, capiendum eſt, tanquam ex manu Dei: neque malis artibus uti debemus quibus facultates aliorum ad nos trahamus: fructum præterea laboris noſtri tanquam iuſtã mercedẽ

percipere

percipere licet. In cõtractibus abſint fraudes & fallaciæ: apertè & ſimpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipſi ab alijs vellemus requirere: ſit labor legitimus in legitima vocatione, ut bona conſcientia gloriari poſsimus, nos in ullius fraudem nihil egiſſe.

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: Nunc quomodo affectos nos eſſe erga partas diuitias breuiter exponam. Singularis enim ars adhibenda eſt, ne diuitiæ partæ nobis in ſpinas & laqueos conuertantur. Quod ne fiat, Dauidis & Pauli ſequamur conſilia, quorum ille quidem Pſalm. 6. ait: Si affluant diuitiæ noli cor apponere. Hic uerò 1. Timoth. 6. Diuitibus in ſæculo præcipito, ne efferantur, neue ſperent in diuitiarum incertitudine: ſed in Deo uiuo. Eſt itaq; præcipuum, ne diuitiarũ huius ſæculi cupiditate ducamur: ne ijs animũ aut fiduciam adijciamus: eas à nobis abdicare ſimus parati, quoties & quando Deo libuerit: ſiue habemus eas ſiue ijs careamus, tanquam res caducas & fragiles reputemus: & ſolam benedictionem Dei omnibus rebus mundi anteferamus: abſit fallax ſpes in incertas diuitias: abſit ſuperbia & contemptus pauperum: adſit ſpes in diuitiarum largitore: adſit pius humiliſq; animus.

Atq; ita habemus quomodo erga diuitias

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nos affectos eſſe oportet: nunc pauca de vero diuitiarum vſu adijciam. Dixi cum Euangeliũ de Epulone tractarem quadruplicem eſſe legitimum diuitiarum vſum: quorum primus eſt, ut ſeruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conſeruando miniſterio uerbi. Si enim nati ſumus, ut Deum glorificemus, profectò huic rei quicquid habemus ſeruire debet. Secundus uſus eſt, ut eas, in quibus viuimus, res publicas iuuemus & ornemus noſtris facultatibus. Qua de cauſa tributa hilari animo ſoluenda ſunt. Tertius uſus eſt, ut ipſi nos, pro conditione noſtri ſtatus, honeſtè alamus: noſtram familiam foueamus: vt domus noſtra pro facultatum ratione honeſtè conſeruetur, ſine fœda auaritia & ſtulta profuſione. Quartus & poſtremus uſus eſt, vt fontes noſtri, iuxta Solomonis conſilium, deriuentur foras: hoc eſt, vt liberales ſimus erga pauperes: diuites in bonis operibus: quò multi noſtris bonis gaudere poſsint, nobiſcum Deo Patri Domini noſtri Ieſu Chriſti gratias agentes, qui abundè ſuppeditat omnia. Contra hunc quadruplicem vſum diuitiarum, multi peccant, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite & paupere Lazaro.

Dixi de diuitijs: nunc reſtat explicare, quid ſibi velit dictum: vt cum defeceritis reci-

piant uos in æterna tabernacula. Nonne ſolus Chriſtus recipit credentes in cœleſtia tabernacula? quomodo ergo hic dicitur, quòd pauperes, quos fecerimus nobis amicos de mãmona iniquitatis, ſint nos recepturi in æterna tabernacula? Primum, manifeſtum eſt Chriſtum hoc loco dirigere ſermonem ad credentes. Nam in principio textus ſcribitur: & dixit Ieſus diſcipulis ſuis, id eſt, iuſtificatis & habentibus uitam æternam in Chriſto. Deinde, manifeſtum & hoc eſt, quòd uita æterna ſit donum Dei per Chriſtum Ieſum: ſequitur ergo alium modum eſſe quo pauperes eos, qui in ſe liberales fuerunt, recipiant in uitam æternam, quàm quò Chriſtus recipit. Quomodo ergo recipient in æterna tabernacula? Vt teſtes & approbatores fidei noſtræ: nam ex fructibus de fide iudicant, qua ſola ſciunt homines ſaluari. Eadem ſententia alijs verbis ſæpe in ſcriptura proponitur. Deus reddet unicuiq; iuxta opera ſua, non quòd opera mereantur cœlum: ſed quia ſunt indicia fidei & timoris Dei: ſicut contra, mala opera ex incredulitate proficiſcuntur. Simus ergò memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam erga proximum, imitantes exemplum Chriſti ſaluatoris noſtri: cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA DECIMA TRINITATIS, Lucæ 19.

ET ut appropinquaſſet Ieſus ciuitati, uidens eam, fleuit ſuper illam, dicens: Si cognouiſſes & tu, & quidem in iſto die tuo, quæ ad pacem tuã pertinent, curares. Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia ueniẽt dies in te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & cingent te, & coanguſtabunt te undique, & ſolo æquabunt te, & filios tuos qui in te ſunt. Et non relinquent in te lapidẽ ſuper lapidem, eo quod non cognoueris tempus uiſitationes tuæ. Et ingreſſus in templũ, cœpit eijcere uendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum eſt, Domus mea domus precationis eſt, uos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et docebat quotidiè in templo. Principes autem ſacerdotum & ſcribæ quærebant illum perdere & primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cum audiret illum.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ ſunt partes huius Euãgelij, quarũ una docet quid egerit Chriſtus extra ciuitatẽ

Hieru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Hieruſalem: Altera, quid, poſtq̃ in ciuitatem eſt ventum, in templo egerit. Extra ciuitatem, ciuitatis futuram calamitatem deflet, & ſimul vaticinatur de totius vrbis & populi interitu: qua re & ſuum affectũ erga genus humanum oſtendit: & quanta ſit ira Dei in peccatores non agentes pœnitentiam clarè indicat. Deinde ingreſſus templũ reprehendit abuſum templi: eijcit ementes & vendentes in templo: teſtatur templum eſſe domum orationis, id eſt, domum dicatam Deo & eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negotijs prophanare. Sunt autem (ut dixi) duæ partes huius textus: vna de fletu Chriſti, & uaticinio eiuſdẽ de uaſtatione urbis & interitu totius populi. Altera de facto Chriſti in templo. Sed hæ duæ partes plures in ſe locos & doctrinas continent, quare de ijs ſigillatim dicam.

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci ſunt duo, qui ſunt:

I. Vaticinium Chriſti contra ciuitatem Hieruſalem, cum ſuis circumſtantijs.

II Huius partis uſus in noſtra Eccleſia.

DE

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumſtantiæ, quæ ſunt: 1. affectus Chriſti erga genus humanum. 2. vaticinium ipſum. 3. tempus viſitationis. 4. vnde poterant agnoſcere tempus viſitationis. 5. quare non agnouerunt tempus uiſitationis ſuæ. 6. pœna neglectæ viſitationis. 7. mora viſitationis.

PRIMA: uidens Chriſtus ciuitatem, fleuit ſuper illam. Hic Chriſti fletus illuſtre teſtimonium eſt miſericordiæ Dei erga humanũ genus. Nam nõ ſecus Dominus noſter, quàm pijſsimus Pater ſuorum liberorum, quos æquè ac ſe diligit, perditionem deplorat. Quæ ſane perditio habet nullam aliam cauſam, quàm ingratitudinem erga Euangelium. Qui enim fieri potuit, ut filius Dei, qui verus homo natus in hoc fuit, ut ſua victima ab æterna damnatione genus humanum liberaret, non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad ſalutem ab initio creauit, & poſtea miſsis Prophetis & Apoſtolis ad pœnitentiam reuocauit?

SECVNDA: Quia uenient dies ſuper te & circumdabunt te inimici tui uallo, & prement te undique, & ad terram proſternant te & filios tuos qui in te ſunt. Hic Chriſtus va-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ticinatur de calamitate, quæ ſuperuentura erat ſuper Hieruſalem; quæ quidem calamitas 40. anno poſtea ipſis contigit. Huius calamitatis hiſtoria diuidam in tres partes, quarum prima erit aſsignatio eorum, quæ contigerunt ante deuaſtationem urbis. Secunda, enumeratio malorum quæ in obſidione experti ſunt ciues. Tertia, notatio calamitatis quæ ſecuta eſt urbis direptionem.

Quid contigit ante deuaſtationem urbis? Multa ſanè, quibus Deus iſtum populum ad pœnitentiam reuocare voluit, ut uaticinia, ſigna, prodigia, præſagia. Vaticinia, ut hoc Chriſti uaticinium, de quo audíuimus, cuius & zacha: Cap: 12. meminit his uerbis; Et erit in die illa, ponam Ieruſalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eam lacerando lacerabuntur & collígentur aduerſus eam omnia regna terræ.

Prodigia quoq; præceſserunt. Integro anno apparuit cometa ſuper ciuitatem Ieruſalem repreſentans ignitum gladium; Currus bellici & equites in cœlo uiſi ſunt concurrere.

Signa; Ianua templi noctu ſponte aperta eſt: vox in templo audita eſt, migremus hinc, migremus hinc.

Præſagia: homo plebeius, Ieſus nomine, clamauit in plateis, vox ab occidente, vox ab oriente;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

oriente: qui quo magis caſtigabatur à Magiſtratu,eo magis clamauit. His vaticinijs,prodigijs, ſignis & præſagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad pœnitentiam, ſed fruſtra;quare ſecuta eſt grauiſsima pœna.

De pœna ergo dicamus. Primo die azimorum incepit obſidio, & perdurauit uſq; ad octauum diem Septembris. Mox oritur in ciuitate inteſtina ſeditio: qua amici & conſanguinei ſe mutuis vulneribus trucidant: ex cadaueribus mortuorum oritur grauiſsima peſtis, adeo ut ne mortui quidem ſepiliri potuerint. Accedit fames,quæ tanta fuit, ꝙ matres proprios liberos comederint: & ut de alijs rebus turpiſsimis taceam, in ſeditione ciuili, in qua conciderunt duo millia hominum, templũ inceneditur & penitus incendio uaſtatur: poſtea ab hoſtibus prima ciuitatis pars capitur: deinde altera; tandem tota ciuitas uenit in hoſtium poteſtatem.

Poſt obſidionem tantus contemptus ſuperati populi fuit, quòd ſeptem millia de nobilioribus & præcipuis ſint deputata publicis & ſeruilibus operibus; & multi ſpectaculis publicis ſunt reſeruati. Multitudo interfectorum præter illos, qui pe-

peſte perierant in ciuitate, fuit nonaginta ſeptem millium; qui erant infra annum 16. à militibus venditi ſunt. Honeſtæ matronæ & virgines ſtupratæ ſunt á militibus. Poſtea rurſus ſub Domitiano noua eſt orta perſecutio; nam Domitianus inquirebat omnes qui Dauidem vel Chriſtum vlla propinquitate attigerunt. Hæc de pœna corporali ſecuta contemptum filij Dei ſint dicta; cum qua coniuncta erat pœna ſpiritualis in conſcientia, & tandem cruciatus æternus in inferno ſecutus eſt.

TERTIA: *Si cognouiſſes & tu & quidē in hac die.* Tempus viſitationis eſt quo Deus uiſitat, aliâs ad puniendum peccatores, aliâs ad benefaciendum pijs, idque multis modis. Verum potiſsimum tempus uiſitationis miſericordiæ Dei, fuit tempus prædicationis Chriſti, quando & illos & totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offerens gratiam & vitam æternam pœnitentibus. De hoc tempore loquitur Dominus.

QVARTA: vnde poterant Iudæi cognoſcere tempus viſitationis ſuæ? Multa habuerunt præclara argumenta. 1. Miracula potentiam Chriſti manifeſtarunt. Si, inquit, mihi non creditis, credite operibus meis: illa enim de me perhibent teſtimonium. 2. Daniel hoc viſitationis tempus apud Babilonios prædixit.

3. Iam

3. Iam tranſlatum erat regnum Iuda, iuxta uaticinium Iacob Gen. 48. non auferetur ſceptrũ de Iuda donec ueniet Silo, id eſt, ſemen mulieris qui eſt Chriſtus Dominus. 4. Ne offenderentur paupertate Chriſti, admoniti erant à Zacharia Propheta, qui cap. 9. ait: Ecce Rex tuus ueniet pauper. 5. Teſtimonium Iohannis de Chriſto. 6. Vox Dei patris ſuper Chriſtum in Baptiſmo & in monte. Hæc & multa alia poterant Iudæos certificare de Chriſti præſentia & de tempore viſitationis eius.

QVINTA: Sed quare non cognouerunt tempus viſitationis ſuæ, qui adeo multis ſignis erant admoniti? Duo fuerunt velamina: vnum carnale, alterum ſpirituale. Carnale quidem, quia irretiti mundi voluptatibus, illecebris, & curis, non poterant conſiderare ea quæ ad animæ ſalutem ſpectant: ſed cogitarunt, ſicuti ſcribitur. Sap. 2. Exiguum & cum tedio eſt tempus vitæ noſtræ, & non eſt refrigerium in fine hominis, & non eſt qui agnitus ſit reuerſus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ ſunt, & relinquamus ubique ſigna leticiæ, nam hæc eſt pars noſtra. Sic irretitus fuit diues Epulo, quem quidem ſcribunt ciuem fuiſſe Hieroſolymitanum: ſic & ille qui dixit (cum iam horrea ſua plena frugibus videret) fruere nunc anima mea delicijs. Sed quid accidit illi? In me-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dijs delicijs vocatus eſt ad pęnã. Spirituale uerò velamen fuit, de quo hîc loquitur Chriſtus. Et Paulus Roma. 1. Tradidit eos in reprobam mentem. Et Theſſa. 2. Dedit illis efficacem errorem, ut credant mendacio, qui veritati noluerunt obedire. Atque ita iuſtum eſt Dei iudicium.

Sexta: pœna neglectæ viſitationis, quæ eſt duplex: Carnalis & temporalis, Spiritualis & æterna. Ad pœnas temporales & carnales pertinet iſta horrenda urbis uaſtatio: item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos meritò admonere deberent pœnitentiæ.

Septima, cauſa dilatæ pœnæ. Hanc Paulus Roma. 2. explicat, dum ait diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare nos ad pœnitentiam: Deus enim tardus ad iram, ideſt, ad uindictam, idq; ideo, ut nos tandem, agnitis peccatis noſtris, ingemiſcamus & confugiamus ad Chriſtum uera fiducia.

DE SECVNDO.

Cum paulus dicit omne, quod ſcriptum eſt in noſtram doctrinam ſcriptum eſſe, uideamus quis ſit huius doctrinæ uſus.

Pimũ itaq; nos, qui in Chriſtũ credimus, & ſumus Ieruſalem Dei ſancta, audiamus uocem

Chriſti

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſti deflentis peccata noſtra, & diſcamus quomodo erga nos ſit affectus. Deinde agnoſcamus tempus uiſitationis noſtrę, quia nos uiſitauit Deus in hoc regno mirabiliter. Primũ ſuo uerbo: quod ſane purè in omnibus Eccleſijs Daniæ proclamatur. Sed quia parum fuimus Euangelio obedientes, uiſitauit nos bello fame, peſte, & ſingulos uarijs modis. Verum ſi non egerimus pœnitentiam, idq; maturè, viſitabit nos rurſus bello, peſte, fame, & tandem nos omnino delebit. Agamus igitur pœnitentiam: promittamus emendationem: amplectamur Euangelium Chriſti: breuiter pie & ſanctè vitam inſtituamus, vt poſsimus euadere in die iræ.

DE SECVNDA PARTE.

Et ingreſſus in templum &c. In hac ſecunda huius Euangelij parte ſunt quatuor circumſtantiæ potiſsimum obſeruandæ.

PRIMA, impietas pontificum. Templum Solomonis fuit ordinatũ propter has cauſas: non ut exerceretur mercatura in eo: ſed ut illic uerbum Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret: quemadmodum ipſe Solomõ inquit in dedicatione templi: Quodcunq; orauerit populus tuus in loco iſto (id eſt, in tẽplo hoc) exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cũ exaudieris propitius eris. Præterea fuit

ordinatum lege, ut iuxta templũ fierent mactationes ſecundum legem. Contra hæc omnia fecerunt Phariſęi & pontifices. Cõtempſerunt enim verbum Dei, exercuerunt prophanas mercaturas, imò, ut ipſe Chriſtus inquit, fecerunt ex templo Dei ſpeluncam latronũ. Trucidantur homines à latronibus, ut latrones occiſorum bona ad ſe conuertant: pontifices autem falſa doctrina ac praua interpretatione ſcripturæ multa hominum millia trucidarunt, dum illorum animas ſacrilegè priuarunt æterna beatitudine. Hinc ſatis liquet, quàm fuerint iſti pontifices impij in Deum: qui non ſolum ipſi contempſerunt verbum Dei: verum etiam alijs occaſio fuerunt contemptus, contumaciæ & tandem perditionis.

SECVNDA, eiectio ementium & vendentium de templo. Chriſtus enim eijcit ementes & vendentes, idq; externa vi: quo facto, primum teſtatur ſe improbare impietatem Phariſaicam. Deinde declarat ſe verum regem & pontificem eſſe iſtius populi: Regem quidem, quòd manum admoueat ad tollendam impietatem, quemadmodum Ezechias fecit, cum tolleret æneũ ſerpentem propter idololatriam populi: Pontificem verò, quia veram doctrinam defendit, & reprehendit Phariſaicas corruptelas. Præterea hæc eiectio fuit paterna quædam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quædam admonitio de futura templi deuaſtatione, niſi reſipiſcerent. Ad hæc, facto hoc admonet de pœna, in quam incurrent omnes impij, qui abuſi fuerint templo Dei, nimirum quòd à Chriſto aliquando ſint à templo eijciendi. Hìnc Præterea diſcant utriq; : magiſtratus dico & gubernatores Eccleſiarum. Illi quidem manu & externa ui tollere impietatis inſtrumenta: hi uero gladio ſpiritus, hoc eſt, uerbo Dei amputare omnem ſuperſtitionem quantum quidem fieri poteſt. Sic fecit beatus Theodoſius, qui omnes imagines & idola de templis ſuſtulit. Sic fecit pijſsimus princeps Iohannes Frederici dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus eſt ſanctiſsimæ memoriæ Rex Daniæ Chriſtianus eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc ſcholæ & Eccleſiæ in hoc regno gaudent.

Tertia eſt de templo Dei: quod eſt duplex: manufactum ſeu uiſibile, & ſpirituale ſeu non manufactum. Vtrumq; eſt domus orationis. Domus mea, inquit Chriſtus, eſt domus orationis. Vſus manufacti templi præcipuè in his poſitus eſt: primum, ut ſit locus publicus, in quo doceatur & audiatur uerbum Dei. Deinde, ut illuc adminiſtrentur Sacramenta. Tum, ut illic conueniant pij, oraturi pro communibus neceſsitatibus. Poſtremò, ut ſit locus in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quo fiat publica confeſsio religionis. Sed quid fit in papatu? pro verbo Dei traditiones hominum obtrudunt: pro myſteriorum Dei diſtributione, ſacrilegia horrendiſsima proponuntur: venale habent cœlum: miſsam pro uiuis & mortuis iactant: ſpoliant Eccleſiam Sacramentis: contaminant Sacramenta ſuis blaſphemis additamentis: faciunt ex loco publicę confeſsionis Euangelij, conciliabulum hypocritarum, qui conſpirant aduerſus Euangelium Chriſti. Hæc ſint dicta de manufacto templo. Non manu factum & ſpirituale templum eſt, cùm tota Catholica Eccleſia, tùm ſingula eius membra. Ita enim Paulus ait ſcribens Corrintheis: An neſcitis quòd templũ Dei ſanctũ ſitis uos? Imo Chriſtus ipſe architectus huius templi ait: Si quis ſermonem meũ audit ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Proinde & tota Eccleſia, & ſingula eius membra templũ Dei dicuntur & ſunt. Huius tẽpli fundamentum eſt filius Dei: fundamentũ enim aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus Dominus noſter. Hoc templum erigitur à filio Dei: ædificatur à Prophetis, Apoſtolis, miniſtris uerbi, à pio Magiſtratu, à ſanctis patribusfamilias, prout Dominus ſingulis dederit ædificandi gratiam. Hoc templum purgatur & conſeruatur ſanguine Chriſti.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſti. Huius tẽpli oſtiarius eſt ſpiritus ſanct⁹, quando precib⁹ & fide ianua ei⁹ pulſatur. Neq; hoc templum ocioſum eſt. Nam in eo iugis eſt celebratio dei, oratio perpetua, oblationes ſanctæ, cultus Dei (ut uno uerbo dicam) indefeſſus: huic enim ſancto uſui dicatum eſt hoc ſanctum Dei templum. Verum homines qui indulgent ſuis libidinibus, ſuę tyrannidi, vſurę, fraudibus, non ſolum hoc templum Dei prophanant, eiecto oſtiario ſpiritu ſancto, expulſo Chriſto architecto: uerum etiam fiunt templa Sathanæ, in quibus ſanguis Chriſti contumelia afficitur: uerbum Dei ludibrijs exponitur: in locum piarum precum ſuccedunt inuocationes ſanctorum, execrationes, blaſphemiæ, contumeliæ, &, ut vno dicam verbo, laudes Sathanæ illic perſonant.

Sed quid nos commonebit, ut templum Dei eſſe cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria eſt, quàm eſſe templum ſanctæ Trinitatis? 2. Vtilitas: nam hoc pacto tranſitur à Sathanæ delubro (vbi mera mors & damnatio regnant) ad domum Dei & æternam fœlicitatem. 3. Finis conditionis hominis. Conditi enim ſumus, vt ſimus templa Dei. Contra, cogitandum eſt, quàm indignum ſit, & quàm magnum ſacrilegium, hoc templum ſceleribus ullis contaminare. Proinde

conandum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

conandum totis uiribus eſt, ut præſtemus Deo in ſuo templo uerum cultum & offeramus ſacrificia labiorum noſtrorum, hoc eſt, gratiarũ actionem, & thura cordis noſtri, hoc eſt, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longè aliter iudicat de ijs qui templa Dei ſunt, quàm verbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potentes, ſapientes, diuites in hoc templum recipi: ſed contrarium docet verbum Dei & monſtrat exempla. Tametſi autem nullus reijcitur propter claritatem generis, potentiam, ſapientiam, diuitias: tamen plerunq; fit, ut tales huius mundi negotijs impediti minus de hoc ſpirituali templo cogitent. Exempla ſunt Cain & Abel. Deinde Eſau & Iacob. Ita ſemper delegit Deus infirma huius mundi, ut quæ fortia ſunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit. Chriſtus enim dicit: noli timere puſille grex; placuit enim Patri dare uobis regnum, cui per Chriſtum cum ſpiritu ſancto ſit honor in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA VNDECIMA TRINITATIS, EVANGELIVM LVCæ 18.

Ieſus

IEſus dixit ad quoſdam qui in ſe confidebant, quòd eſſent iuſti, & aſpernabantur cæteros, parabolam iſtam. Duo homines aſcendebant in templũ, ut precarentur: unus Phariſæus, & alter publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat: Deus gratias ago tibi, quòd non ſim ſicut cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, uelut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in Sabbatho, decimas do omnium quæ poſsideo. Et publicanus procul ſtans, ne oculos uolebat ad cœlum attollere, ſed percutiebat pectus ſuum, dicens: Deus, propitius eſto mihi peccatori. Dico uobis, deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam magis quàm ille. Quia omnis qui ſe extollit, humiliabitur, & qui ſe humiliat, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio huius Euangelij fuit, quòd poſtquam Chriſtus docuiſſet de efficacia orationis & forma orandi, uoluit etiam illuſtria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis, & hypocriticæ oſtentationis naturam depingeret. Nam cum nemo ritè orare poteſt, niſi idem ſit prius iuſtus ex fide Chriſti, fit ut multi ſe iuſtos putent, & propterea ſe rectè

orare

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

orare arbitrentur: Quare neceſſe fuit diſcernere inter verè iuſtos & eos qui iuſticiam ſimulant. Qui enim videri volunt iuſti, & non ſunt tamen, illi nequaquam inuocant: Verum qui agnitis peccatis ſuis agunt ſeriam pœnitentiam, hi fide iuſti effecti, ſoli efficaciter & uerè orare poſſunt. Ea itaq; de cauſa Dominus hîc nobis proponit duas imagines: quarum vna eſt hypocriticæ orationis: altera veræ & piæ inuocationis. Phariſæus, qui putauit ſe pium & iuſtum, & non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoſcendam præbet: Contra, miſer publicanus, proſternens ſe coram Deo, & agnoſcens ſuas ſordes, & nihilominus confugiens ad miſericordiam, veræ & ſalutaris orationis formam ſuo exemplo præbet

Loci tres:

I. De iuſticia legis & Phariſaica vanitate.

II. De iuſticia Chriſtiana & vera pœnitentia.

III. Iudicium Chriſti de Phariſæo & publicano.

DE PRIMO.

Dicebat ad quoſdam qui in ſe confidebant tanquam iuſti &c. Hîc neceſſe eſt dicere de legis iuſticia: quæ ſit: quis ſit eius vſus, finis, &

ius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ius. Nam inde intelligemus quantum Phariſæi aberant à vera iuſticia.

Quæ eſt legis iuſticia? Eſt perfecta obedientia omnium membrorum noſtrorum interiorum & exteriorum erga legem Dei, cordis, affectuum, voluntatis, oris, breuiter omnium potentiarum & viriũ corporis & animi: quam obedientiam non oportet eſſe momentaneam, ſed perpetuam: non inanem, ſed perfectam & abſolutam: non contaminatam, ſed puram & caſtam: qualis ab Adam præſtari potuit ante lapſum, & qualis à ſanctis Angelis in cœlo præſtatur. Quòd talem deceat eſſe legis iuſticiam, cùm Moſes, tùm Chriſtus docent his verbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus viribus tuis: & proximum tuum ſicut te ipſum. Deinde, quia ipſe purus, ſanctus & caſtus eſt, nihil poteſt illi placere, niſi purum ſanctum & caſtum. Et qui hanc iuſticiam præſtant, ſoli habent promiſsionem legalem. Sic enim ait Moſes: Qui fecerit ea homo viuet in eis. Hanc obedientiam perfectã & perpetuam qualẽ lex requirit, nullus homo excepto ſolo Chriſto vnquã præſtitit. Quare oẽs, qui ſe hac legis iuſticia iuſtos putant, non tantũ cæci ſunt & arrogãtes: verumetiã blaſphemi in legẽ dei, quã metiũtur ſuo modulo, & nõ voce Dei. quod

autem

autem nullus legi Dei ſatis facere poſsit, nuper dixi, & nunc breuiter idem nobis in memoriã reuocabo. Primum, noſtra membra interiora & exteriora, quibus exequi obedientiam erga legem deberemus, ſunt mutila & horrenda quadam ataxia uiciata, ita ut nihil rectè exequi poſsint. Deinde, lex peccati tanquam fortiſsimus gigas noſtra membra occupat, etiam quando renati ſumus, ut non poſsimus præſtare quę volumus. Hinc diuus Paulus clamat: ô infœlix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio. Item alio loco: velle quidem adeſt mihi, ſed perficere non inuenio. Item: non quod uolo bonum, hoc facio, ſed quod non uolo malum, hoc ago. Ita regenerati promptam quidem uoluntatẽ habent, ſed exequendi quod uolunt uiribus deſtituuntur, adeo domeſticus noſter hoſtis eſt importunus, & nos à bono retrahit. Quid dicemus ergo de illis, quorum uoluntas nondum eſt reformata, quales ſunt omnes qui nondum ſunt regenerati? Huc accedit quòd lex Dei ſit ſpiritualis: nos uero carnales. Ita enim Paulus iam fidelis dixit: lex ſpiritualis, ego autem carnalis uenditus ſub peccato. Hinc facilè uidere eſt, quod à nobis legi debita obedientia præſtari non poſsit. Qui enim fieri poteſt, ut caro ſpiritualem iuſticiam præſtet? Multas alias & plures rationes nuper adduxi,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

adduxi, quibus oſtendi neminem in hac vita perfectam legi obedientiam præſtare poſſe. Quid ergo fiet? hîc uocem legis primum audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus quæ ſcripta ſunt in libro legis. Hic audis legis ſententiam: hæc legis vox te humiliet coram Deo & prorſus proſternet, vt agnoſcas & fœditatem tui peccati, & iuſtam damnationem. Quid hic faciendum? Poſsumus ne hanc legis maledictionem declinare? non potes tuis viribus: quare tibi vel pereundum eſt, vel querendum remedium contra hanc legis damnationem: quod ſanè non eſt aliud, quàm ſolus Ieſus Chriſtus: qui ideo uenit in mundum, ut in ſe maledictionem legis reciperet & omnes in ſe credentes liberaret à iure legis, id eſt, à damnatione, quam lex minatur tranſgreſſoribus ſuis. Hæc proinde maledictio extendit ſe ad omnes homines qui non audiunt Chriſtum, & veſtiuntur eius iuſticia, ut illa ornati appareãt in conſpectu Dei. Nam Chriſtus eſt finis legis in iuſticiam omni credenti, Roma. 10. Hæc de legis iuſticia ideo à me dicta ſunt, vt oſtendam quàm uani fuerunt Phariſæi iſti, qui ſe iuſtos confidebant & aſpernabantur cæteros tanquam prophanos & iniuſtos. Sed quænam cauſa eſt quòd hic Phariſæus cũ ſua turba confidat ſe eſſe iuſtum?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cæcitas in cauſa fuit. Adeo enim cæcus erat, quòd non viderit legis mentem, imò velamen tantum legis vidit & non introſpexit in legis adytum, quemadmodum textus huius Euangelij ſatis indicat: ait enim: Gratias ago tibi, quia non ſum ſicuti cæteri homines, raptores, iniuſti, adulteri, aut ſicut hic publicanus. Literam igitur legis vidit, non ſpiritum, hoc eſt, tantum in externis operibus hæſit, non ſpiritualem, quem requirit lex, ſenſum conſiderauit.

Verum ut hæc nobis clarius ponantur ob oculos, videamus. 1. qualia ipſius opera fuerint. 2. conferamus ea cum lege Dei. 3. colligamus inde quid illi defuerit. 4. quàm multis peccatis reus conſtrictus fuerit, etſi ſe iuſtum coram hominibus venditaret.

Opera huius Phariſæi fuerunt ſine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iam cum ſcriptura aperte dicit: ſine fide impoſſibile eſt placere Deo: quis tam amens eſt ut iſtam externam laruam iuſticiam vocet?

Opera quæ iactat conferamus cum lege Dei. Lex requirit puram obedientiam: hic ex impuriſsimo corde promit conuicia in Deum & in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accuſat, idq; coram tribunali Dei. Quid mul-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

multis? Nihil ex legis Dei præſcipto fecerat. An non eſt magnum non eſſe raptorem? non iniuſtum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? iſta quidem non ſunt condemnanda. Sed hic Phariſæus bona, quæ fecerat, miſerè contaminauit philautia & ſuperbia.

Quid ergo illi defuit? fons bonorum operum fides Chriſti quæ per charitatem operatur. Vbi autem hæc non eſt, quantumuis ſpecioſum videtur opus, Deo tamen gratum eſſe nequit: imò potius abominatio eſt coram Deo, præcipuè quia accedit opinio iuſticiæ, ſicuti videmus in hoc Phariſæo.

Vidimus vnde profecta fuerunt opera huius Phariſæi, & quantum diſtent à legis iuſticia, & quid illi defuerit: nunc quàm grauiter peccarit & quàm iniuſtus fuerit videamus. Primum auſus eſt Deum accedere & interpellare ſine timore Dei, ſine fide, ſine pœnitentia, ſine mediatore Chriſto, per quem ſolum patet aditus ad Patrem. Eſt ne hoc graue ſcelus? Imo hìc totam primam tabulam violat & tanquam pedibus conculcat. Deinde auſus eſt puluis & cinis gloriari coram Deo, cum tamen ſcriptum ſit: innocens coram te non eſt innocens, quanta quæſo hæc ſuperbia?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Nonne tametſi & Deum & homines deſpicit: ſe tamen iuſtum ſimulat? Tertiò abuſus eſt templo Dei, quod erat ordinatum ad deprecāda peccata publica & priuata. Sed quid hic facit è templo? prætorium in quo accuſat alios. Quartò, totam ſecundam tabulam inuadit & violat contra charitatis naturam, quæ peccata ꝓximi aut curare, aut tegere ſolet. Quid facit? Non ſum, inqt, ſicut cęteri homines, raptores, iniuſti, adulteri: imò hoc videbatur ei parum. Quare cum in ſupremo loco templi eſſet, reſpicit à tergo & vidit miſerum publicanũ orantem, quem mox, vbi eum uidit, accuſat coram tribunali Dei. Neq; ſum, inquit, ſicut iſte publicanus. Hic ſi uerè pius fuiſſet, gratulatus fuiſſet publicano cum Angelis Dei, qui gaudent in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Verum cum accuſat pœnitentem, ſatis arguit ex quo ſpiritu loquebatur. Debebat meminiſſe dicti Ieſus Syrach: hominem auertentem ſe à peccato ne deſpexeris. Omnes enim in corruptione ſumus, id eſt, obnoxij uarijs caſibus. Qui ſtat videat ne cadat, inquit Apoſtolus. De ieiunio & decimis huius hypocritę hoc tantum dico. Ieiunium, quo carnis ferocia domatur, eſt res non mala: verum ſi ieiunes vt merearis aliquid à Deo, tuũ ieiunium fit abominatio. Deus enim non vult coli hu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

manis traditionibus: ſed iuxta legis ſuæ regulam. De decimis hæc dico, quod Deus ita ordinauit in ſua republica, ut ſacerdotes leuitica tribus haberent vnde viuerent. Et Chriſtus dicit: dignus eſt mercenarius mercede ſua; & non alligabis os boui trituranti.

DE SECVNDO.

Quemadmodum in Phariſæo uidimus, qualis ſit iuſticia Phariſaica: & eius vanitatem oſtendimus ex collatione ad legis iuſticiam: Ita nunc ſequitur ſecunda doctrina de iuſticia Chriſtiana, quæ nobis in hoc publicano, tanquam in uiua quadam imagine repreſentatur. Verum quia ſcriptura duobus modis de virtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: volo primum videre quid ſcriptura dicat de iuſticia Chriſtiana. Deinde idem oſtendam in publicani exemplo, ut ita regula confirmetur exemplo.

Quantũ autem ad regulam iuſticiæ Chriſtianæ attinet, hæc ſunt clara dicta. Paulus Roma.3. ait: omnes peccauerunt & priuantur gloria Dei, iuſtificantur autem gratis ipſius gratia, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ſanguine eius. Mox in eodem capite: Arbitramur hominẽ iuſtificari fide abſq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

operibus legis, 2. Corinth. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus iuſticia Dei in ipſo. Roma. 5. Sicut vnius hominis inobedientia multi ſunt conſtituti peccatores: ita vnius rurſus obedientia iuſti conſtituentur multi. Et de Abrahamo: Credidit Abraham Deo, & imputatum eſt ei ad iuſticiam. Et Dauid: Beati quorum remiſsæ ſunt iniquitates & tecta ſunt peccata. Huiuſmodi ſunt infinita dicta in ſcriptura de iuſticia Chriſtiana. Sed hæc pauca propoſui, vt inde generalem doctrinam de iuſticia Chriſtiana colligam.

PRIMVM ergo ex his teſtimonijs colligitur, quòd Chriſtiana iuſticia non ſit ex operibus, tametſi iuſtificatus iam benè operari incipit. Hoc ergo primum tenendum eſt, quòd opera excludantur ita, ut non ſint huius iuſticiæ cauſæ: ſed effectus & fructus, vt poſtea dicam. 2. ex his dictis colligitur quòd Chriſtiana iuſticia nō ſit obedientia in ipſis, ſed in Chriſto. 3. quòd hæc Chriſti obedientia donetur homini, vt ea, & non ſua, ſit iuſtus. 4. quòd quiſquis crediderit, huius iuſticiæ Chriſti fiat particeps, ita ut illi imputetur tanquam ſua. Chriſtus enim eſt finis legis in iuſticiam omni credenti. 5. quòd quia peccatores ſumus, reconciliemur Patri per Chriſtum, quem Pater propoſuit propiciatorē. 6. quòd pro peccatis credentiū effuſus ſit ſanguis Chriſti, ita ut iuſticiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dei ſeu legis ſit ſatisfactum. 7. ex omnibus collectis efficitur, quòd hæc iuſticia Chriſtiana conſtet abſolutione à peccato, imputatione iuſticiæ Chriſti, & acceptatione ad vitam æternã, gratis propter Chriſtum. Hæc eſt ſumma doctrinæ Eccleſiæ Chriſti de Chriſtiana iuſticia: vnde efficitur quòd Chriſtiana iuſtificatio ſit abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad vitam æternã, gratis propter Chriſtum. Verum hoc præterea tenendum eſt, quòd fides ipſa, qua iuſtificamur, ſit efficax, & producat fructus Deo gratiſsimos per Ieſum Chriſtum. Vbi autem hic fructus non conſpicitur, vix illic fides inuenitur. Nam cum credimus, ſimul renaſcimur in nouos homines, vt nouam Deo obedientiam præſtemus.

Iam hanc ipſam doctrinã de Chriſtiana iuſticia videamus in exemplo publicani. Primum (ut textus ait) ſtetit à longè. Indignitate enim ſua territus, non audebat cum Phariſæo in conſpectum maieſtatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidẽs ad genua Chriſti ait: Exi à me, quia homo peccator ſum. Similiter & Centurio: Domine non ſum dignus, ut intres ſub tectum meum. Hæc trepidatio in conſcientia hominis oritur ex noticia legis: ad cuius normam cum homo ſua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator ſum. Deinde non

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

audet leuare oculos. Hîc notatur pudor publicani ob turpitudinem peccati ſui. 3. percutit pectus,quo ſignificatur lucta cum diffidentia & deſperatione. 4. cum inquit Devs &c. ſignificatur ad ſolum Deum confugiendum eſſe pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato,cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus eſt:qua lucta uera contritio declaratur:nunc ſequitur quomodo ſit eluctatus ab iſto ueluti inferno. Nam cum dicit: *Deus propitius eſto mihi peccatori*, erigit ſe fide contra deſperationem. Nam hîc animo recolit promiſsiones de Chriſto, quòd Deus uelit eſſe peccatoribus propitius,qui agentes pœnitentiam ad Chriſtum vera fiducia confugiunt. Ille enim eſt propitiatio pro peccatis noſtris. Cum ita ſe erigit,ſibi peccatum, & Deo miſericordiam tribuit: ſe ægrotum agnoſcit, & Deum medicum: opponit miſericordiam peccato:ac ita ſtatuens Deum ſibi propitium eſſe, iuſtificatur ſola fide. Ad eundem modum Daniel fecit: Tibi Domine iuſticia, nobis autem confuſio faciei.

Atq; ita ex hoc publicano diſcere poſſumus primum rationem veræ pœnitentiæ & iuſticiæ Chriſtianæ. Nam vt uera pœnitentia eſt verus dolor ob peccatum:ita Chriſtiana iuſticia eſt abſolui à peccato, cum Deum vera fiducia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ducia accedimus, ſicut ſupra dixi. 2. poſſumus ab illo diſcere qualis debeat eſſe vera oratio. Debet enim ex intimo animo proficiſci in timore Dei, & niti propitiatione, quæ eſt in Chriſto Ieſu. 3. debemus à publicano diſcere ſubmiſſè nos gerere cùm coram Deo, tùm coram hominibus.

Viuendum ne igitur eſt more publicanorum? ſanè ita eſt, quatenus agunt pœnitentiam, quemadmodum hic fecit. Vt enim Phariſæus iſte non eſt contemptus propter externa opera honeſta, quæ fecit: ſed quia confidebat in opera: ita publicanus hic non eſt laudandus ob peccata quæ fecerat: ſed propter pœnitentiam, quæ ſecuta eſt: imò habemus ab utroque quod vtiliter diſcamus. Cum vtroq; eundum eſt in templum: cum utroq; agendæ ſunt Deo gratiæ: cum utroq; orandum eſt; A Phariſæo honeſta externa opera facere: A publicano animi pietatem & veram fidem adferre diſcamus.

DE TERTIO.

Dico uobis: Deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam & non ille. Hic habemus iudicium Chriſti de Phariſæo & publicano. Publicanus (inquit) deſcendens de templo, in domum ſuam redijt iuſtificatus fide. Phariſæus autem non redijt iuſtus; ſed potius condem-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

natus. Hoc confirmat generali ſententia: Quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur & qui ſe humiliat exaltabitur. Phariſęus ſe exaltauit exiſtimans ſe iuſtum legis operibus, quæ nulla habuit: ideo humiliatus eſt ſententia damnationis. Publicanus ſe humiliauit peccati confeſſione, humili inuocatione, fiducia in miſericordiam Dei per Chriſtum, ideo exaltatus eſt gratia abſolutionis & gloria beatitudinis. Huius exemplo, vt & nos humiliemur faxit Chriſtus, cui cum patre & ſpiritu ſancto ſit gloria in ſæcula,

AMEN.

DOMINICA DVODECIMA TRINITATIS, MARCI 7.

IEſus rurſum egreſſus de finibus Tyri ac Sidonis, uenit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducunt ei ſurdum, impeditæque linguæ, & deprecantur eum, ut imponat illi manum. Et cum apprehendiſſet eum de turba ſeorſim, miſit digitos ſuos in auriculas eius, & ſputo emiſſo, tetigit linguam eius, ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephata, quod eſt aperire. Et ſtatim apertæ ſunt eius aures, & ſolutum eſt uinculum linguæ eius, ac loquebatur rectè. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed

quò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quò magis ille eis præceperat, hoc potius amplius prædicabant, & ſupra modum ſtupebant, dicentes. Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet vnum ex miraculis Domini, quibus ipſe oſtendebat potentiam, voluntatem & officium ſuum. Potentia oſtenditur in eo, quòd imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs ventis, aliâs Diabolis, aliâs morbis, ut hîc. Voluntas indicatur ex eius promptitudine ad iuuandum: eſt enim promptiſsimus ad opem ferendam omnibus inuocantibus ſe. Officium, quòd ſit ſaluator iuxta nomen ſuum, quod eſt Ieſus. Hæc tria in ſingulis ferè Chriſti miraculis conſpiciuntur, quibus nos rectè uti diſcamus. Potentia ſiquidem Chriſti Domini, aduerſus mundi tyrannidem, Sophiſticam & hypocriſin, atque adeo aduerſus totum Sathanæ regnum vti debemus. Voluntatis cognitionem opponamus aduerſus carnis noſtræ peruerſam voluntatem & iudicium. Officij cogitatione muniamus nos aduerſus omnes Antichriſtos, qui Chriſtum ſuo officio ſpoliare volunt. Hæc tria, ut in ſpeculo quodam contemplari licet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

licet in præſenti Euangelio. Hic ſurdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo: ſed quid ad hoc Chriſtus? Potentiam ſuam declarans, aperit aures eius & linguã ſoluit inuito & repugnante Diabolo. Deinde, cum hunc calamitoſum & miſerum iuuat, oſtendit ſe affici eius calamitate, atq; ita voluntatem ſuam erga ipſum indicat. Poſtremò declarat officium, dum ſe promptum ad hunc iuuandum & alaciem exhibet. Significat enim hoc facto miſſum eſſe ſe, ut afflictos & calamitoſos iuuet. Habemus quid Chriſtus oſtendit in ſuis miraculis: Iam ſummam præſentis Euangelij videamus. Chriſtus adductum ſurdum & mutum ad ſe ſanat: quo facto ſignificatur quòd Chriſtus uenerit in mundum ad iuuaudos eos qui ad ſe veniunt, iuxta illud: omnis qui inuocauerit nomen Domini ſaluus erit.

Loci tres:

I. Exemplum illorum qui hunc ſurdum & mutum ad Chriſtũ portant.

II. Factum & miraculum Chriſti.

III. Fructus huius miraculi apud ſpectatores.

DE PRIMO.

Exiens iterum de finibus Tyri &c. Ante-

tequam veniamus ad primam doctrinam, obſeruanda eſt præſentis miraculi occaſio, quæ fuit profectio Chriſti & locus profectionis.

Profectio ipſa indicat, quàm ſedulus Dominus in ſuo officio & quàm auidè ſitierit ſalutē noſtram. Locus oſtendit, quòd etiam gentes velit ſuorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam primam doctrinam videamus. Adducunt ei ſurdum & mutum: & deprecabantur eum, ut imponat illi manus. Hîc duo obſeruanda ſunt: Primum, quid faciant hi baiuli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Chriſtum ſurdum & mutum. His paucis verbis Chriſtiana vita deſcribitur: quam deſcriptionem rectè intelligere noſtra intereſt, ut poſsimus illorum exemplum dextrè imitari. Primum enim Chriſtum agnoſcunt Meſsiam: Deinde fidem in ipſum habent: vtrumq; declarant hoc facto. Nemo enim Chriſtum accedit ut ſaluatorē, & eum inuocat, niſi qui in ipſum credit. Vt enim nemo credit, niſi qui audit: ita nemo inuocat, niſi qui credit, Roma. 10. Hac ratione fides concepta ex verbo vitæ, eſt Chriſtianorum ſalus & iuſticia.

Eſt ne ocioſa hæc fides? Non. Hic eius triplex fructus indicatur. PRIMVS eſt confeſsio: nam hîc ſuo facto & voce confitentur Chriſtū·

Quem

Quemadmodum enim corde creditur ad iuſtitiam; ita ore fit confeſsio ad ſalutem. SECVNDVS eſt inuocatio Chriſti. Sunt enim fides & inuocatio ita connexæ, vt citius calorem ab igne ſepares, quàm eas à ſe inuicem diuellas. TERTIVS fructus fidei eſt dilectio fraterna, quam hi baiuli corde, opere, & ore declarant, hunc afflictum & miſerum Chriſto apportantes.

Vides iam quales fuerunt hi baiuli? vides ne totam vitam Chriſtianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum & ſcriptum eſt? vt ego & tu habeamus exemplum pietatis erga Deum & charitatis erga proximum. Hæc eſt forma veræ Chriſtianæ uitæ. In Chriſtum itaq; cum his nos credere oportet: Chriſtum cum his confiteri neceſſe eſt; eundem cum his inuocare fides poſtulat: proximum præterea horum exemplo corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quodnam, quæſo, maius dilectionis opus, quàm hominem captiuum ſub Diaboli poteſtate, afflictum & miſerum, & coram hominibus ſpretum, extremèque contemptum adducere ad Chriſtum, & tantam curam pro aliena ſalute ſuſcipere?

Hic diſcant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, ciues & ruſtici quid illos deceat, modò

non

non fruſtra Chriſtianum titulum iactare velint. Vnuſquiſq; pro ratione ſuæ functionis conetur quàm plurimos Chriſto adducere, eum inuocare & ſolicitudinē piam ſuſcipere pro aliorum ſalute.

Hìc oritur quæſtio. Hic ſurdus fidem non habuit: non enim potuit verbum audire, vnde fides concipitur: ſanatur tamen à Chriſto ob alienam fidem: videtur ergò quòd homo aliena fide ſaluari poſsit. Reſpondeo. Chriſtus aperit linguam muti & inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus ſua propria, non aliena fide ſaluatur. Deinde diſcernendum eſt inter corporalia beneficia & ſalutem æternam. Corporalia beneficia pij poſſunt etiam impijs à Deo impetrare: ſalutem autem non poſſunt ipſis impetrare, niſi ipſi quoq; prius fidem ex verbo Dei conceperint. Niſi enim pij impetrare poſſent impijs beneficia corporalia, nō poſſet ſtare mundus in hoc tantorum ſcelerum & ſcandalorum diluuio.

Hæc dicta ſunt de facto horum baiulorum & eius utili imitatione: iam quid à Chriſto petierint videamus. Deprecabantur eum (inquit textus) vt imponat illi manum: nam per impoſitionem manuum obſeruarunt Chriſtū antea multis contuliſſe ſanitatem. Verū vt iſtum ritū nos intelligamus quatuor de impoſitione manuum ſunt obſeruanda. 1. Quàm

1. Quàm antiqua ſit hæc conſuetudo impoſitionis manuum.

2. Quorum fuerit alijs manum imponere.

3. Ad quid & in quem finem manus impoſitæ ſint.

4. Quæ ſit manus ratio ſymbolica.

Quantum ad antiquitatem ritus imponendi manus attinet, ſcriptura oſtendit quòd à patribus ſit hæc conſuetudo accepta. Legimus enim Gene. 48. quòd Patriarcha Iacob manus impoſuerit filijs Ioſeph Manaſſeh & Ephraim. Quæ conſuetudo poſtea lege Iudæis commendata eſt: & peruenit hic ritus vſq; ad tempora Chriſti, qui & ipſo vſus eſt, & vſum illius ad Apoſtolos ſuos tranſmiſit. Quòd autem manuum impoſitioni coniuncta fuerit oratio, patet ex 19. cap. Matth. ubi ſcribitur, quòd oblati ſint pueri Chriſto, vt manus eis imponeret & oraret.

Habemus quàm ſit antiqua conſuetudo manuum impoſitio: iam quorum fuerit alijs imponere manus videamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim erat, ut maiores minoribus, parentes liberis, ſacerdotes populo manus imponerent. Fuit enim ſolennis cæremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebant authoritate.

Sed quem in finem iſte ritus inſtitutus erat?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

erat? Quintuplex finis è ſcriptura colligi poteſt. 1. quòd benedicendi ſeu orandi cauſa factum ſit, vt Matth. 19. & Marci 7. oſtenditur. 2. offerendi cauſa; ſolebant enim ſacerdotes manus imponere capitibus victimarum. 3. ſanandi gratia, ſicuti Chriſtus ſæpe ſuas manus impoſuit ſanaturus, qui ſibi offerebantur. 4. vt precando conferretur ſpiritus ſanctus, ut in actis Apoſtolicis legimus. 5. in conſecratione miniſtrorum verbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad miniſterium.

Iam de ſymbolo manuum nonnihil adijciamus. Qui benedixerunt impoſitis manibus fungebantur vice Dei: manus ſignificabant auxilium & fauorem Dei: impoſitio manuum ſignificabat eum, cui imponebantur manus, eſſe ſub fauore & protectione Dei & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei: in ſacrificijs hoſtiæ dicabantur Deo: in ſanationibus manus Dei ſe exeruit, dum ſanitati reſtituit ſua potentia ęgrotos: ſimiliter in donationibus ſpiritus ſancti, manus ſignificabant præſentiam Dei: in conſecrationibus ſacerdotum, hæc erat ſignificatio impoſitionis manuum, quòd qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquã hoſtiæ, probarentur Deo & ordinarentur ad opus diuinũ. Hæc ſint dicta de primo loco, nempe de facto horum baiulorũ.

u & im-

& impoſitione manuum; nos autē obſeruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat quòd filij Dei ſpiritu Dei ducantur & exerceant ſe pietate & charitate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant ſine uera pietate erga Deum & charitate erga proximum. Monet nos, ut præſtemus opera fidei interna & externa, modò uelimus inter filios Dei cenſeri.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam propoſui, eſt de facto & miraculo Chriſti. Vt autem hoc factū intelligamus, quædam ſunt de miraculis Chriſti obſeruanda. Prophetæ, Chriſtus & Apoſtoli ediderunt miracula, ut doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo eſſe, & ut homines conuicti miraculis de ueritate Dei, crederent & credentes ſaluarentur. Hos præcipuos fines fuiſſe miraculorū oſtendit Iohannes Euangeliſta cap. 2. vbi ita ait: hoc principium ſignorū fecit Ieſus in Cana Galilææ, & manifeſtauit gloriam ſuam & crediderunt in eum diſcipuli. Hìc duo ſignātur fines: gloria Chriſti, & fides Apoſtolorum. Gloria autem Chriſti potentiam diuinam, affectum erga genus humanum & officium doctrinæque ipſius certitudinem com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

complectitur. Verùm diſcernendum eſt inter Prophetas Apoſtolosq; & Chriſtum. Prophetæ & Apoſtoli non ſua virtute ediderunt miracula: ſed diuina Chriſti virtute, cuius ſpiritus per os eorum loquebatur. Chriſtus verò ſua propria potentia edidit miracula. Quare ut Prophetæ & Apoſtoli ſuis miraculis declararunt ſe fuiſſe Chriſti ſeruos: ita Chriſtus ſuis miraculis ſe Dominum & Deũ ipſorum oſtendit. Verùm ſi quæris, cur hodie non etiam edantur miracula à miniſtris verbi: ſcies quòd miracula, poſtquam confirmarunt gloriam Chriſti, & veritatem Dei, defuncta ſint ſuo munere: quare non amplius ſunt expectanda miracula, ſed contenti eſſe debemus doctrina prophetica & Apoſtolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis. Hæc ſint de miraculis dicta in genere: nunc ad hodiernum miraculum deſcendamus, in quo ſunt multæ circumſtantiæ obſeruandæ, quarum ſingulæ ſingularem doctrinam & admonitionem continent.

PRIMA: *Chriſtus apprehendit eum de turba ſeorſum.* Sed quare hoc fecit? propter duo: ſcilicet tempus & ſignificationem. Propter tempus quidem, quia nondum voluit ſuum regnum propalari toti mundo. Nondum enim peregerat hoſtiam: nondum

fregerat interſtitium, quod erat inter Iudæos & gentes: quod poſtea factum eſt, quando armauit diſcipulos hoc mandato: Ite in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter ſignificationem verò, quia qui Chriſtum deſiderat medicum, debet à turba malignantium diſcedere. Nulla enim eſt conſenſio Chriſto cum Belial.

SECVNDA: *Miſit digitos ſuos in aures eius.* Hoc ſanè non fruſtra factum eſt. Nam & eo ſigno declarauit precium carnis ſuæ quam aſſumpſit, vt eius victima humanum genus reſtitueretur priſtinæ ſanitati, quam per peccatum amiſerat, & ſignificat ſuum verbum nec audiri nec intelligi poſſe, niſi aures digito Chriſti aperiantur, id eſt, niſi ſpiritus ſanctus cordis noſtri aures aperiat.

TERTIA: *Et expuens tetigit linguam eius.* Hoc ſymbolo ſignificat & loquendi facultatem à ſe eſſe, & quòd per media velit in Eccleſia eſſe efficax.

QVARTA: *ſuſpexit in cœlum.* Hoc geſtu ſignificat ſuum animum ad Patrem cœleſtem eleuatum eſſe, quem precatus eſt non ſolum pro hoc: ſed pro omnibus afflictis. Oratio enim non eſt tam oris ſonus, quàm cordis ſupplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio ſymbolo oculorũ ſuſpicientium in cœlum ſignifi-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſignificatur. Vnde Dauid: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius & nos monemur cum dicimus: Pater noſter qui es in cœlis.

Qᴠɪɴᴛᴀ: ingemuit. Magnum certè neceſſe eſt eſſe propter quod tantus heros ingemiſcat. Non ergo ſolum in hunc mutū, quem vnico nuto liberare à ſuo malo poterat, reſpexit: ſed intuetur in hæc quinq;. 1. in peccatum, quod cauſa eſt omnium calamitatum in humano genere. 2. in tyrannidem Diaboli, qui ita oppreſſerat genus humanum: cum qua tyrannide ſe bellum initurum nouit. 3. in legis maledictionem, quam in ſe reciperet, quò nos abſoluamur à reatu. 4. in amariſsimam ſuam mortem, quam erat perpeſſurus pro toto humano genere. 5. in maximæ partis mundi ingratitudinem: præuidebat enim quòd multi ſuum beneficium eſſent contempturi prorſus: multi ignauia ſua eſſent neglecturi: adeo vt minima pars mundi ſua beneficia in ſalutem amplecterentur.

Sᴇxᴛᴀ: alloquitur hunc mutum & dicit. Ephata, hoc eſt, tu aperire. Non fruſtra hîc Marcus hebraica voce eſt vſus. Hac enim voce primum indicat Chriſtus, quæ ſit ſua diuina potentia, qui verbo & imperat, & facit quæ vult: vnde fides noſtra non ſolum de diui-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nitate Chriſti confirmatur: verumetiam omnes eos in tuto eſſe intelligit, qui ſub eius imperio ſunt & ſe eius fidei committunt. 2. hac voce indicatur quanta ſit verbi Dei efficacia, præſertim vbi vera fide apprehenditur. 3. quòd nemo ſaluari poſsit ſine Chriſti verbo, quo imperat nobis quæ decent à nobis fieri. 4. hoc mandato APERIRE ſignificat, quòd uoluntas hominis requiratur in ſalutis negotio, non quòd voluntas non reformata manu Dei poſſit, aut velit: ſed ne, cum mouetur & formatur à ſpiritu ſancto, ſpiritui ſancto repugnet. 5. quòd opus ſalutis ſit totum Chriſti, non hominis: quemadmodum hebraicum vocabulum indicat.

SEPTIMA: Et ſtatim apertæ ſunt aures eius & ſolutum eſt uinculum linguæ eius & loquebatur rectè. Hoc ipſum miraculum eſt & beneficium Chriſti erga hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, quòd ad iuſſum Chriſti & ad prædicationē verbi ipſius ſoluamur à catenis Diaboli, ne amplius illis conſtricti teneamur. Hoc miraculum, ut ſummatim repetam, confirmat quòd Chriſtus & poſſit & velit iuuare omnes afflictos, qui ad ſe afferuntur & ſuam opem implorant. Deſtruit eorum errorem qui Chriſtum tanquam ſeuerum iudicem fugientes, ſanctos inuocant:

Monet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Monet præterea nos, vt in calamitatibus conſtituti ad Chriſtum ſolum fide & inuocatione fugiamus.

DE TERTIO.

Et præcepit illis ne cui dicerent: Quanto autem magis eis præcipiebat eo magis prædicabant & admirabantur. Chriſtus prohibet ne patefacerent hoc factum: huius mandato obtemperaſſe oportuit: Quare bonum, quod ſecutum eſt, non illorũ inobedientiæ ſed Chriſti bonitati adſcribendum eſt. Voluit enim hoc factum latere vſq; ad ſuam reſurrectionem.

Sed quis fructus manauit ex hoc Chriſti miraculo? Primum ſpectatores conceperunt fidem in Chriſtum. Deinde prædicabant hoc factum & Deum glorificabant: quæ Dei glorificatio vltimus finis eſt omnium operum Chriſti. Sed quid eſt Deum prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia Dei, quæ in his ſita eſt: ut rectè iudices de diuina ſubſtantia & diuinis perſonis: ut ſtatuas eum fontem omnium bonorum: vt ad eum per Chriſtum confugias in omni neceſsitate: ut palàm tuam fidem cum his confitearis: ut tuo exemplo preluceas alijs, quò multi tuo exemplo moti ad Chriſtum confugiant, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor in ſæcula,

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA XIII. TRINITATIS, Lucæ 10.

COnuerſus Ieſus ad diſcipulos ſeorſim, dixit: Beati oculi, qui uident, quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quod multi Prophetæ & reges uoluerunt uidere, quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire, quæ uos auditis, & non audierunt. Et ecce, quidam legiſperitus ſurrexit, tentans illum, dicens: Magiſter, quid faciendo uitam æternam poſſidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid ſcriptum eſt? Quomodo legis? Ille reſpondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, & ex tota mente tua, & proximum tuum ſicut teipſum. Dixitque illi: Rectè reſpondiſti, Hoc fac & uiues. Ille autem uolens iuſtificare ſeipſum dixit ad Ieſum. Et quis eſt meus proximus? Reſpondens autem Ieſus, dixit: Homo quidam deſcendebat ab Hieroſolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam deſpoliauerunt eum ueſtibus, ac uulneribus inflictis, abierūt ſemimortuo relicto. Accidit autem ut ſacerdos quidam deſcenderat eadem uia, uiſoque illo, præterijt. Similiter & Leuita, cum iret

iuxta

iuxta locum, cum acceſsiſſet ac uidiſſet eum, præterijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit ad eum, & uiſo eo, miſericordia motus eſt, & accedens obligauit uulnera eius, infundens oleum ac uinum, & imponens illum in ſuum iumentum, duxit in diuerſorium, & curam eius egit. Et poſtero die egrediens, depromptos duos denarios dedit hoſpiti & ait ei. Curam illius habe, & quodcunque præterea inſumpſeris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis ergo horum trium uidetur tibi proximus fuiſſe illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit miſericordiam in illum. Ait igitur illi Ieſus: Vade, & tu fac ſimiliter.

ENARRATIO TEXTVS:

DVæ ſunt partes huius Euangelij: in quarum priori agit Chriſtus cum ſuis diſcipulis de vera beatitudine, docetq; in qua re ea conſiſtit, nimirum in ſui cognitione: in poſteriori diſputatur de recta via vitæ æternæ, de lege Dei, de dilectione Dei & proximi: vbi paradigmate propoſito docet quis ſit proximus habendus.

Loci quatuor:

I. Quæ ſit uera beatitudo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

II. Quæſtio Legisperiti de conſequenda uita æterna, cum Chriſti reſponſione.

III. Summa capita legis diuinæ.

IIII. De parabola qua docetur quis ſit nobis proximus.

DE PRIMO.

Ieſus conuerſus ad diſcipulos ſeorſim, dixit: Beati oculi qui uident quæ uos uidetis: Dico enim uobis, quòd multi &c. Hîc docet Chriſtus, quænam ſit vera beatitudo, & quodnam ſit uerum & ſolidum gaudium hominis in hac vita, videlicet videre filium Dei. Si ergò ſoli illi ſunt beati, qui filium Dei vident, ſequitur nullos ſuis operibus & meritis beatitudinem conſequi. Quare hæc Chriſti viſio meritò expetenda eſt.

Verùm ſciendum dupliciter filium Dei videri, nempe in hac vita & futura. In hac uita videtur tripliciter. 1. carnaliter tantum. 2. carnaliter & ſpiritualiter ſimul. 3. ſpiritualiter tantum.

Carnaliter tantum vidit maxima pars Iudaicæ gentis, quæ tamen damnata eſt: proinde carnalis Chriſti viſio non eſt per ſe ſalutaris: imò cedit potius in maiorem damnationem.

Hero-

Herodes uidit Chriſtum, Pilatus ſimiliter, Iudas & Caiphas & multi impij alij, quorum interitus docet non eſſe ſalutarem uiſionem Chriſti externam, vbi non eſt vera fides in Chriſtum.

Carnaliter & ſpiritualiter ſimul viſus eſt Chriſtus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apoſtolis & multis alijs, quorum viſio fuit illis ſalutaris, quia non ſolum Chriſtum externis oculis uiderunt, ſed etiam lumine cordis: quod manifeſtè conſpicitur in illa muliere, quæ Chriſti pedes lotos lachrymis ſuis abſterſit capillis, quæ à Chriſto audit peccata ſua eſſe remiſſa, propter fidem quam in ipſum habuit. De hac uiſione præcipuè loquitur hìc Dominus, cum ait: multi Prophetæ & reges cupierant uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt.

Spiritualiter tantum uidit Chriſtum omnis, qui credit in eum: Ita enim Chriſtus ipſe interpretatur, cum dicit: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto: Ita oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Sic uidit CHRISTUM Abel in ſuo ſacrificio: ſic Abraham, de quo teſtatur CHRISTVS, dicens: Abraham uidit diem meum & gauiſus eſt. Sic hodie nos CHRISTVM uidemus quot-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quotquot in ipſum credimus. Quòd autem, qui ita Chriſtũ vident, ſint beati, teſtatur hoc dictũ Domini ad Thomam: Beati qui non viderunt & crediderunt. Nam in Euangelio ipſum videmus, vbi facie ad faciem nobis apparet, vt in imaginem eius transformemur.

Hactenus de primo genere viſionis & eius partibus, quo Chriſtus in hoc mundo videtur. Altera viſio ſequitur, quæ eſt in futura gloria, vbi illum perfectiſsimè videbimus, & perpetua læticia afficiemur fruentes ipſius dulciſsimo conſpectu.

Sed qua de cauſa pronunciat beatos qui Chriſtum vident? Primum, quia Chriſtus eſt verbum vitæ, ſine quo nulla eſt ſalus expectanda. Hoc enim vitæ verbum ab æterna morte liberat credentes. Nam vt qui Chriſtum non videt & potiſsimum oculis fidei, in carcere & ſub manu Diaboli manet: ita qui Chriſtum uidet, victor eſt mundi, atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: hæc eſt victoria, quæ mundum uincit, fides veſtra. Annon videmus multos pios malè in hac uita habere & rapi ad grauiſsima ſupplicia? Reſpondeo. Sunt beati propter euentum. Eſt enim futura lætiſsima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruuntur in hac uita. Ideo Chriſtus dicit in Matthæo: Beati qui lugent, quoniam conſolationẽ accipient.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DE SECVNDO.

Quidam legis interpres ſurrexit, tentans eum & dicens: Magiſter, quid faciendo, uitam æternam poſsidebo? Ille reſpondit: Diliges Dominum Deum tuum &c. Et ut in Matthæo habetur: ſi uis ad uitam ingredi ſerua mandata. Vt hoc Chriſti reſponſum rectè intelligamus, obſeruandum eſt eſſe duo genera hominum, cum quibus Chriſtus agit. Quidam enim ſunt hypocritæ: quidam agunt ſeriam pœnitentiam. Hypocritæ ſuperbi & tumidi opinione propriæ iuſticiæ, putant ſe non opus habere Chriſto: atq; ideo eum perſequuntur: nunc tentando illum: nunc calumniando ipſius doctrinam: nunc perſequendo ipſum. Hi cum quærunt uiam ſalutis, monſtrat eis legē, & dicit: ſi uis ad uitam ingredi, ſerua mandata. Qui verò pœnitentiam agunt & quærunt à Chriſto ſalutis uiam, non mittuntur à Chriſto ad legem & Moſen, ſed ad ſe eos recipit, & iubet eos in ſe credere. Quod cum faciunt, donat eis ſuam iuſticiam, ne maledictioni legis ſint obnoxij. Hoc exemplis illuſtrabimus. Phariſæus, de quo nuper audiuimus, iuſtus ſibi uiſus eſt, ſed iniuſtus à Chriſto eſt pronunciatus, eò quòd legis iuſticiam, quàm iactauit, non habuit. Contra, publicanus qui peccata ſua ſecum in templum attulit, quæ illic deflet & confugit

ad

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ad miſericordiam, iuſtus deſcendit in ſuam domum. Si iuſtus, uitæ quoq; æternæ hæres erat Apud Matthæum interrogat Legisperitus Chriſtum & dicit: Quid faciam vt poſsideam uitam æternam. Reſpondit Chriſtus: ſi vis ad uitam æternam ingredi ſerua mandata. Contra, miſer latro peccator in cruce agit pœnitentiam & ex fide inuocat Chriſtũ, cui Chriſtus dicit: hodiè eris mecũ in Paradiſo, id eſt, in uita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam legis interpres, tentaturus Dominum, & ait: quid faciendo uitam æternam poſsidebo. Cui Dominus reſpondit: Diliges Dominum Deum tuũ, & proximum tuum ſicut te ipſum. Quod perinde eſt, ac ſe dixiſſet: ſi uis ad uitam ingredi ſerua mandata. At mulieri peccatrici Luc. 7. ait: fides tua te ſaluam fecit. Atque ita Chriſtus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum varietate monſtrat rectam in cœlum uiam.

Quare uiam per legem monſtrat, cum nemo unquam per illam uiam poſsit in cœlum uenire? Quia eſt via rectiſsima in cœlum iuxta illud: qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hanc ergo monſtrat Chriſtus ſuis contemptoribus. Quicunque enim Chriſtum contempſerit, aut peribit æternum, aut legi ſatisfaciet, quod eſt illi impoſsibile. Deinde eſt alia uia in cœlum,

quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quæ tantum patet ijs, qui in Chriſtum, qui uia eſt in cœlum, credunt.

DE TERTIO.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, ex tota cogitatione tua, & proximum tuum ſicut te ipſum. Hæc ſumma eſt legis diuinæ & epitome Decalogi. In utroque horum præceptorum quatuor ſunt ſpectanda. 1. Affectus qui ab homine requiritur erga Deũ & proximum. 2. Obiectum, nempe Deus & proximus. 3. Cauſæ obedientiæ ſeu dilectionis Dei & proximi. 4. Modus dilectionis.

Affectus, quem requirit lex, eſt dilectio, quæ placere non poteſt, niſi ſit ſincera & careat omni hypocriſi. Nihil enim poteſt placere Deo quod eſt fucatum: quia ipſe eſt abſque omni fuco, ſanctus, purus & ſincerus.

Obiecta, hoc eſt, res circa quas uerſari debet affectus dilectionis, ſunt Deus & proximus.

Cauſæ dilectionis Dei & proximi ponuntur in præcepto. Deus enim diligendus eſt, quia eſt Deus & Dominus noſter: proximus uerò quia eſt proximus noſter.

Modus dilectionis etiam exprimitur. Deus enim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

enim ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione eſt diligendus: proximus eſt diligendus, ut te ipſum diligis. Verùm, quæ breuiter notauimus, fuſius ſunt explicanda.

Dilectio ſeu charitas in genere eſt intimus affectus rem quampiam amanter & beneuolè complectendi, adeo ut animus eius ſtudio ardeat cupiatq; ei quàm optimè. Hæc charitas duplex eſt: vna Dei erga creaturam, Altera creaturæ erga Deum, & alias res. Dei erga creaturam charitas rurſus eſt duplex. Vna vniuerſalis, qua complectitur omnem ſuam creaturam, eam ſuſtentat & continet, ut ſuum ſtatū tueatur: hæc charitas dicitur etiam uniuerſalis miſericordia. Altera eſt peculiaris, qua Deus ex intimo cordis affectu Eccleſiam ſuam charam habet in filio: hac motus filium dedit, iuxta illud: ſic Deus dilexit mundum ut filium ſuum unigenitum daret: hac motus ſpiritum ſanctum donat: hac motus conſeruat Eccleſiā: breuiter hæc charitas facit, ut ſe totum ſuæ Eccleſiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio conſolabitur nos contra ſententiam legis, contra acerbitatem crucis, contra tentationes in mortis Articulo. Hæc etiam dilectio Dei facit ut Deus caſtiget ſuos filios & rurſus afflictos ſanet.

De charitate Dei erga creaturam dixi: Iam

ſequitur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſequitur de charitate creaturæ erga Deum & homines,atq; res alias. Hæc charitas eſt affectus intimus, quo Deus diligendus eſt ab homine, & ſecundum Deum proximus perinde ut nos ipſi. Eſt itaq; & hæc creaturæ charitas duplex: Vna, qua Deum proſequimur: altera,qua creaturam. Ea autem charitas, qua creaturas complecti nos decet, plures habet gradus: quorum primus eſt, quo fratres neceſsitudine ſpiritus Chriſti nobis coniunctos diligimus. Secundus, quo eos,qui aliqua neceſsitudine carnali nobis deuincti ſunt, proſequimur. Tertius,quo reliquos ignotos amamus. Quartus,quo inimicis benefacere laboramus. Quintus, quo reliquas creaturas ſingulas pro ſuæ dignitatis ſtatu complectimur.

Quæ cauſæ ſunt dilectionis Dei, ſeu cur Deum diligemus? Etſi ſatis ex præcepto agnoſci poteſt: tamen altius cauſas repetam & diſtinguam. Dilectio itaq; hominis erga Deũ. 1. accenditur ex memoria beneficiorum Dei erga nos,& ex cogitatione immenſæ dilectionis ipſius, qua nos proſequitur. 2. augeri debet ex uiuo ſenſu fauoris Dei erga nos, quem omni momento experimur. 3. inprimis inflammari debet ex ſpe & fiducia promiſſorum bonorum. Hæ cauſæ ſunt in verbis his: dilige Dominum Deum tuum. Eſt DOMINVS, id

eſt, defenſor: Devs, gubernator & ſaluator: Tvvs, vt omnia bona ab eo expectes.

Habemus vtcunque qualis res ſit dilectio Dei, qua homo Deum diligere debet: Deinde, & cauſas vidimus: ſed modus dilectionis quis eſt? Is in textu expreſſus eſt his uerbis: *ex toto corde tuo, ex tota anima, ex totis uiribus, ex tota cogitatione*. Hæc vox Toto tria ſignificat, quæ coniuncta eſſe debent charitati hominis erga Deum. Primum, quòd charitas hominum erga Deum debeat eſſe perfecta: deinde, pura: tum, perpetua. Ex toto ergo corde Deum diligere dicuntur, qui perfectè, purè, & perpetuò ardent dilectione Dei: ita vt illum ſolum timeant, in illum ſolū confidant, in ſolum ſpem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cum ipſorum uoluntas eius voluntati diuinæ perfectè, purè, & perpetuò in omnibus reſpondet: id quod precamur fieri, cum dicimus: fiat voluntas tua. Ex totis viribus diligitur, cum omnia membra interiora & exteriora perfectè, purè, & perpetuò ſe ad obſequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cum nullum interuallum ſentitur, quò non diligitur Deus purè, perfectè, & ſanctè. Hic modus eſt ſolidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium

mortalium unquam fuit poſt lapſum, niſi in ſolo Chriſto: licet quædam eius tenuia principia ſunt in renatis. Cuius ſigna ſunt quatuor.

PRIMVM, obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me præcepta mea ſeruabit, & Pater meus diliget eum.

SECVNDVM, reuerenter in timore Dei ſacra myſteria tractare.

TERTIVM, exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.

QVARTVM, ipſum proximum propter Deum diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illuſtria habes ſigna inchoatæ charitatis erga Deum; quæ indies in renatis noua incrementa ſumere debent.

Dixi de primo capite legis, nempe de dilectione erga Deum: nunc de ſecundo dicam, uidelicet de dilectione proximorum. De qua hæc tria obſeruentur: cauſæ dilectionis, modus, & ordo. Cauſæ duæ ſunt præcipuæ: Vna mandatum Dei: Altera natura, quia homo homini proximus eſt. Mandatū Dei eſt, ut diligamus alter alterum. Chriſtus præcipit:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Diligite vos inuicem. Huic mandato non obedire grauiſsimum ſcelus eſt. Altera cauſa eſt natura, videlicet quòd homo homini ſit proximus, idq; multis modis: Ratione creationis; ratione ſimilitudinis; ratione regenerationis: ratione communis vitæ: & ratione futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum eſt.

Quomodo eſt diligendus proximus? Reſpondet Dominus: dilige proximum tuum ut teipſum. Quomodo autem quiſq; ſeipſum diligat, à ſeipſo diſcat.

Ordo dilectionis antè indicatus eſt, ut maximè diligantur, qui nobis ſpiritu Chriſti coniuncti ſunt. Deinde ſecundo loco, qui nos aliqua neceſsitudine carnali attingunt. Tertiò, inimici etiam diligendi ſunt, quemadmodum Chriſtus docet Matth. 5. & Chriſtus hîc paradigmate propoſito, explicat. Hæc ſint dicta de legis duobus capitibus, quibus neminem plenam præſtare obedientiam poſſe manifeſtum eſt: & nuper quatuor rationibus oſtendi.

Neq; tamen ideo fruſtra hæc lex eſt propoſita. Primum enim hic docemur qualis fuerit integer hominis ſtatus ante lapſum. Tum enim homo potuit huic legi ſatisfacere. Deinde hîc intelligimus quanta ſit deprauatio naturæ, cum uidemus quam procul abſimus à

per-

perfecta legis obedientia. Tum monemur, ut cognita imbecillitate & immundicia noſtra confugiamus ad Chriſtum, qui eſt perfectio legis in iuſticiam omni credenti. Ad hæc, erudimur quis ſit finis legis & quæ ſint ſumma capita religioſæ vitæ, in qua nos exercebimus. Poſtremò hinc admonemur ut cogitemus qualis ſit futura obedientia ſanctorum Angelorum & hominum in vita æterna.

DE QVARTO.

Ille autem uolens iuſtificare ſeipſum, dixit ad Ieſum: & quis eſt meus proximus? Cum hic Legis interpres aliud reſponſum accepiſſet quàm expectauit, ne confuſus videretur tacere, opinione iuſticiæ legis tumens, quærit quisnam ſit ſuus proximus: cui longè aliud reſponſum dat Chriſtus, quàm expectauit: & ut eliciat confeſsionem ab ipſo Legisperito proponit longam parabolam, & ait: Homo quidam deſcendebat à Ieruſalem in Iericho &c. Sed cum omnis homo ſit alteri proximus cur non ſimpliciter reſpondit. Homines omnes ſibi inuicem ſunt proximi? hæc reſponſio viſa fuiſſet & facilior & breuior? hoc fecit Dominus, ut corrigeret malam Phariſæorum & Legisperitorum interpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Dilige amicum tuum & odi inimicum tuum. Horum ergo iudicio, qui amici erant, ſibi etiam proximi iudicabantur: quem errorem Chriſtus Matth. 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos eſſe. Quia igitur de amicis conuenit inter Chriſtum & Legiſperitum: nam uterque confitebatur amicos diligendos eſſe, Chriſtus conatur efficere, vt Phariſæus inimicos in numero proximorum confiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis ſunt. Amicos pro proximis habere fatetur Phariſæus: Verum quia de inimicis eſt quæſtio, Chriſtus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc eſt, de duobus, qui acerrimi hoſtes ex profeſsione fuerunt. Iudæus enim extremè odit Samaritanum, & tanquam canem habebat: nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, ſpoliatur, vulneratur, relinquitur ſemiuiuus. Venit hic Samaritanus poſt Iudæos, qui vulneratum præterierunt, & non moti ſunt eius calamitate, & fert miſero opem: præſtat ei charitatis officia: imponit eum in iumentũ ſuum: portat in diuerſorium: habet eius curam: tranſigit cum hoſpite, ut illum amanter & benè foueat: promittit ſe ſoluturum ſi quid ultra in eius curationem expoſuerit. Quis horum, inquit Chri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Chriſtus, uidetur tibi fuiſſe proximus illi? leuita ne qui præterit? an ſacerdos, aut hic Samaritanus? Reſpondit Phariſæus: qui fecit miſericordiam in illum. Et ait illi Ieſus: Vade & tu fac ſimiliter. Fatetur Phariſæus Samaritanum præſtitiſſe ſaucio charitatis officia, ideoque proximum eius rectè dici. Vnde conficitur hæc reſponſio, quod omnis homo ſit homini proximus. Verum, vt deprimat ſupercilium Phariſæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum: quo dicto oſtendit Phariſæum procul abeſſe à perfectione legis. Quare nos Samaritanum imitemur quantum poſſumus per Chriſti gratiam, cui cum Patre ſuo & ſpiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum.

AMEN.

DOMINICA XIIII. TRINITATIS, EVANGELIVM LVCæ 17.

FActum eſt, dum iret Ieſus Hieroſolymam, tranſibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quendam uicum, occurrerunt ei decem uiri leproſi, qui ſteterunt procul, intentaque uoce dixerunt: Ieſu præceptor miſerere noſtri. Quos ut uidit dixit illis: Ite oſtendite uos ſacerdotibus. Et factum eſt, ut inter eundum mundati ſint. Vnus autem ex illis, ut uidit quod mundatus eſſet, regreſſus eſt, cum magna uoce glorificans Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Reſpondens autem Ieſus, dixit: Nónne decem mundati ſunt? Nouem autem illi ubi? Non ſunt reperti qui redierint, ut darent gloriam Deo, niſi hic alienigena. Et ait illi. Surge, uade, fides tua te ſeruauit.

ENARRATIO TEXTVS:

SVmma huius Euangelij eſt, quòd Chriſtus ſit verus Meſsias Deus & homo, qui ſola ſua potenti voluntate poteſt iuuare quos uult: uult autem iuuare omnes, qui ad ſe confugiunt, quemadmodum horum decem leproſorum exemplum oſtendit. Hos enim non contemnit, ut multi alij: ſed ſuum paternum erga eos animum declarat, dum inuocantes ſanat

& liberat

& liberat à morbo cùm fœdiſsimo, tùm contagioſiſsimo. Neq; aliter affectus eſt erga vllos, quàm erga hos miſeros, modò horum exemplum ipſius opem implorent. Diſcamus ergò & nos intuentes in hos leproſos, qualem habeamus pontificem, nimirum non ſolum talem, qui noſtris afficiatur calamitatibus: verumetiam eum qui potenti ſua voluntate, quos ſuam ſentit implorare opem, iuuare poſſit & ab omni miſeria vindicare. Quemadmodum enim diſcedentes hos, imo iam abſentes purgat: ita etiamſi coràm non aſpiciatur, iuuare poteſt: Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus neceſsitatibus noſtris, certi quòd ſimus auxilium inuenturi in tempore opportuno. Hæc breuiter ſint dicta de ſumma & vſu huius Euangelij.

Loci tres:

I. De his decem leproſis.

II. Cur eos mittat Dominus ad ſacerdotes.

III. De gratitudine huius ſamaritani & ingratitudine nouem reliquorum.

DE PRIMO.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leproſis propoſui, hæc ordine dicam: quàm

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

contempti fuerint leproſi in populo Iſraelitico: quid horum factum nos doceat: quomodo multi ſpirituali lepra infecti opus habeant medico Chriſto: & quid ex Chriſti facto de ipſius affectu erga nos colligamus.

Leproſi apud Iudæos immundi habebantur & indigni qui inter Iſraelitas verſarentur, idque propter fœdiſsimum & contagioſiſsimum morbum, quo contaminati erant: & circumferebant ex mandato legis diuinæ ſigna opprobrij & luctus, quibus admonebantur ſuæ impietatis & flagitiorum, propter quæ in talem miſeriam incidiſſent. Numerantur autem in Leuitico quinque notæ, per quas ab alijs hominibus dignoſcerentur, ne ipſorum contagione polluerentur. VNA, fuit ueſtis diſſoluta. ALTERA, detectum caput. TERTIA, os velatum. QVARTA, habitatio ab hominum conſuetudine ſeparata. QVINTA, publica proclamatio qua immundi proclamabantur, ut qui indigni eſſent, qui inter Iſraelitas conuerſarentur. Hîc facile eſt cogitare, in quanto dolore fuerint & quàm miſera fuerit illorum conditio: tamen in his malis poſiti confugiunt ad Chriſtum. Vnde nos remedia contra triplicem tentationem colligamus, quarum prima prouenit ex cogitatione miſeriæ &

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

riæ & fœditatis peccati noſtri. Secunda ex indiſpoſitione noſtra, quòd non ſimus ſatis compoſiti ad compellandum tantum Heroa, hoc eſt, ſaluatorem noſtrum Ieſum Chriſtum. Tertia manat ex cogitatione meritorum, quę nulla habere nos animaduertimus. Exemplo enim horum leproſorum non ſinamus nos his rebus abſterreri, quò minus ad vnicum noſtrum medicum & ſaluatorem confugiamus.

Iam videamus quid hi decem lebroſi fecerint. Cum ingrederetur (inquit textus) Dominus in uicum quendam, occurrerunt ei decem uiri leproſi, qui ſteterunt à longè & leuauerunt uocem, dicentes: Ieſu præceptor miſerere noſtri. Hic habemus exemplum in leproſis veræ humiliationis, fidei, inuocationis & confeſsionis.

Quòd ſtent à longè humiliationis ſignum eſt: nam propter morbum ſuum, & morbi cauſam peccatum ſe in animo proſternunt coram Deo, agnoſcunt ſuam miſeriam, peccati turpitudinem, iuſtiſsimam legis ſententiam damnatoriam aduerſus ſe: atque ita verè humiliantur coram Deo: quæ humiliatio primus eſt gradus ad gloriam, ſicut ſuperbia primus gradus eſt ad ignominiam, quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quod & Dominus ipſe teſtatur, cum ait: omnis
qui ſe exaltat humiliabitur, qui autem ſe hu-
miliat exaltabitur. Horum ergo exemplum &
nos imitemur, & nos proſternamus in uera pœ
nitentia coram Deo: quod ſi fecerimus, fiet
nobis ſecundum Chriſti dictũ: qui ſe humiliat,
exaltabitur.

Quòd accedunt Chriſtum fidei teſtimo-
nium eſt, quam ex auditu famæ ipſius habue-
runt. Audiuerant enim abſq; omni dubio hanc
dulciſsimam uocem Chriſti, qua tam paternè
omnes ad ſe inuitat & omnibus ſuam gratiam
offert: Venite ad me omnes, qui laboratis &
onerati eſtis & ego reficiam uos & inuenietis
requiem animabus ueſtris. Hanc uocem: Ve-
nite omnes qui laboratis, audiuerunt & con-
conceperunt ſpem, ut ſe non excluderet, qui ſe
omnibus benignè offerret. Quare concepta
fiducia, erigunt ſe & Chriſtum accedunt. Ho-
rum exemplo, quo paterna promiſsio confir-
matur, & nos excitemur ad bene ſperandum de
Chriſto in omnibus noſtris ærumnis.

Huius fidei fructus ſequitur inuocatio. Ita
enim orant: Ieſu præceptor miſerere noſtri. In
hac ſua ardentiſsima oratione, Primum agno-
ſcunt ſe nulla habere merita: ſed potius horren-
da peccata. Nam qui dicit MISERERE nullum
iactat meritum, nullam ſentit dignitatem, imò
potius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

potius confitetur ſuam indignitatem, & ſe agnoſcit indignum beneficio. Deinde in hac oratione agnoſcunt Chriſtũ uerum Meſsiam eſſe, uictorem mortis & omnium calamitatum: agnoſcunt ipſum mitem & miſericordem, qui afflictis non addit afflictionem, ſed potius medetur afflictis & eos ſanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & verè Chriſtum talem cogitemus & inuocemus, qualem illum in hac ſua oratione deſcribunt.

Habemus etiam in his leproſis exemplum confeſsionis, quæ nunquam poteſt ab oratione auelli: & ſanè confeſsio Chriſti non carebat periculo eo tempore. Potentiſsimi enim & ſapientiſsimi perſequebantur Chriſtum & confeſsionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Iohannis 6. Vbi Phariſæi obiurgant cæcum, cui uiſum reſtituerat Dominus, propterea quòd Chriſtum ſit confeſſus. Verum nos imitemur exemplum horũ leproſorum. Nam tametſi grauis uideatur afflictio, quæ propter confeſsionem ſubeunda eſt: tamen ſalus, ad quam tendit confeſsio, maior & certior eſt, quàm ut ullis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, & horum leproſorum laudabili facto: nunc breuiter lepram ſpiritualem deſcribam, & eius remedia tradã.

Lepra

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Lepra ſpiritualis eſt labes & contagio mentis, cordis & affectuum hominis: ita ut nulla pars in homine ſit pura & munda. Hæc lepra habet etiam notas ſuas, quarum prima eſt ſeparatio à domeſticis DEI & cœtu ſanctorum Angelorum & hominum. Secunda eſt caput detectum, hoc eſt, nuditas à donis ſpiritus ſancti plena opprobrio: de qua apud Ezechielem: nuda eras & confuſione plena. Tertia, eſt os velatum, hoc eſt, fœdus halitus & ſpiritus peſtifer peſſimorum colloquiorum, quæ ex impuro proueniunt corde. Quarta, habitatio ab hominum conſuetudine ſeparata, qualis eſt diuitis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo. Quinta, publica proclamatio, hoc eſt, legis maledictio, quæ publicè proclamatur in omnes, qui non agunt pœnitentiam, hoc eſt, in ſpiritualiter leproſos.

Sed quid eſt remedij contra hanc lepram ſpiritualem? nulla humana arte eſt curabilis. Vnicus eſt medicus qui eam purgare poteſt, qui eſt Ieſus Chriſtus: ad quem ſi leproſus uenerit & ſe coram illo humiliauerit, inuocans eum & petens ſanationem, mox hic ſapientiſſimus medicus ſanguine ſuo primum abluit ſordes huius ſpiritualis lepræ: deinde ſuo

ſpiri-

ſpirituali oleo fouet affecta membra, donec plene ſanantur. Hic igitur adeundus eſt fidei pedibus: huius pharmacum, quod uoce Euangelij offertur, cordis ore, id eſt, fide recipiendum eſt: & ab eo impetrandum eſt oleum illud efficax, quo vires amiſſæ reparantur: atq; cauendum ita ne hoc ſalutari pharmaco verbi Dei & oleo ſalutari Spiritus ſancti amiſsis, rurſus in lepram incurramus: quod ſi fecerimus, difficilior erit poſtea curatio. Nam poſtquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO LOCO.

Quos ut uidit dixit eis: ite & oſtendite uos ſacerdotibus. Quos ſolo nutu abeuntes ſanauit, hos ad ſacerdotes mittit: qui tametſi improbi & auari erant, tamen miniſterio fungebantur diuinitus inſtituto. Sed quare illos ad ſacerdotes mittit? multæ & magnæ cauſæ fuerunt.

PRIMA, ut ita probaret fidem illorum an ſuo verbo & promiſsioni crederent. Solet enim DEVS uarijs modis ſuorum in fide

in fide conſtantiam explorare: non quidem in eorum damnum aut malum; ſed vt fides explorata & veluti igni tentationum decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides eſt explorata, dum iubetur ire mactatum unigenitum filium: ſic explorata fides mulieris Syrophœniſſæ, & multa ſunt exempla vt Iob, Ioſeph, Dauid & aliorum omnium.

SECVNDA, vt hoc ſuo facto miniſterium publicum diuinitus ordinatum approbet. Habebant enim ſacerdotes mandatum cognoſcendi & iudicandi de lepra: qui benè purgatos reciperunt in cœtum publicum, alijs excluſis. Nam ſi ſecus feciſſet, videretur Moſaicã legem uiolare, ad quam non ſoluendam, ſed implendam præſtandamq; venerat.

TERTIA, quia lex & ſacerdotium ferunt teſtimonium de Chriſto, quemadmodum ipſe ait: lex & Prophetæ ferunt teſtimonum de me. Nam quod ſacerdotibus iniunctum erat, vt iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leproſi ſanati purgatione, typus fuit virtutis Chriſti, qui non ſolum de lepra iudicare, ſed eam emundare poteſt; idque proprij corporis victima & precioſo ſanguine.

QVARTA, ut ex miraculo diſcerent ſacerdotes verè adueniſſe Meſsiam. Sic enim prædixit Eſaias, quòd Chriſtus ſuam præſentiam declara-

declararet ſtupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quòd cæcos illuminaret & leproſos purgaret. Sacerdotes igitur, viſo hoc miraculo diuino, debebant ex Prophetia Eſaię concluſiſſe, Ieſum filium Mariæ verum fuiſſe Meſsiam olim patribus promiſſum, præſertim cum omnes Prophetiæ de aduentu Chriſti in hoc tempus collimarent.

QVINTA, vt Sacerdotes hoc miraculo conuicti de aduentu Chriſti veri Meſsiæ mitterent ſuos auditores & populum ad Chriſtum corporum & animorum medicum peritiſsimum: quod tamen non fecerunt, ne quid ſuo queſtui diſcederet. Habent multos emulatores hoc tempore præſertim in Papatu.

SEXTA, vt hi leproſi teſtimonio ſacerdotum recepti, ſuam gratitudinem oſtenderent erga Deum & ordinarium miniſterium.

Cæterum præter has veras cauſas, propter quas miſit Chriſtus hos leproſos ad ſacerdotes, Papiſtæ finxerunt aliam, nimirum, vt ſacerdotibus confiteamur peccata noſtra, enumeremus omnia peccata cum omnibus ſuis circumſtantijs: quod ſanè impoſsibile eſt. Textum proinde hunc detorquent Papiſtæ in peregrinum ſenſum, & ſua allegoria fabricant laqueos, quibus miſeræ conſcientiæ horribiliter conſtringuntur. Atque ita ex conſolantiſ-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſimo Euangelio conſcientiarum carnificinam faciunt. Quid? Non ergo priuata confeſsio eſt retinenda? Eſt ſanè; ſed non propter hanc allegoriam: neque more Papiſtico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant vllam fieri remiſsionem, ſi non fiat plena enumeratio peccatorum: quæ nemo, ut teſtatur Dauid, intelligit, tantum abeſt, vt ea quis enumerare poſsit.

Sed quæ ſunt cauſæ, cur retinetur confeſſio auricularis in noſtris Eccleſijs? Propter eius vtilitates, quæ ſunt maximæ.

PRIMA, vt in priuato iſto colloquio inſtituantur rudes & ignari, qui opus habent inſtructione in Catechiſmo.

SECVNDA, ut in ea iuuenum & adoleſcentum exploretur profectus. Nam boni eſt paſtoris, non ſolum publicè pietatis doctrinam tradere: verumetiam eius officium requirit, vt Pauli exemplo domi experiatur, quouſque ſui auditores in pietate profecerint. Nam in iſto priuato colloquio ſegnes ſtimulis excitabit: eorum, qui multum profecerunt, diligentiam laudabit & ad ſimilem perſeuerantiam excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iuſta poteſt haberi dubitatio.

QVAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

QVARTA, in eo colloquio infirmæ conſcientiæ doctrina, conſilio & conſolatione iuuantur, præſertim cum aliquo ſcrupulo conſcientię perplexæ teneantur. Hi enim ſibi rectè conſulunt ſi ad ſuos paſtores ſe recipiunt, ut erigantur ac conſolationem capiant.

QVINTA, tametſi qui verè in Chriſtũ credit, abſolutus eſt à peccato: nam cùm peccatum ſit defectus à lege Dei & voluntate, cũ obligatione ad æternam mortem & damnationem, abſolutus abſq; dubio eſt omnis, qui credit promiſsioni gratuitæ, iuxta illud: qui credit in filium habet vitam æternam: ex quo ſequitur veram abſolutionem eſſe liberationem hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem: tamen prodeſt etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur miniſtri ore remiſsio peccatorum credentibus & hæreditas regni cœlorum. Nam tum demum aperitur regnum cœlorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

DE TERTIO.

Vnus autẽ ex illis, uidens quòd mundatus eſſet, regreſſus eſt cũ magna uoce, glorificãs Deũ, & cecidit in faciem ante Ieſum gratias agẽs. In hoc Samaritano videmus pulcherrimũ

gratitudinis & gratiarum actionis exemplum. Verum, vt nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de uera gratiarumactione hoc ordine. Primum, quæ ſit, & quas habeat cauſas: Deinde, quæ ad eam requirantur: & poſtremò, pro quibus rebus gratias agere nos oporteat.

Quantum ad primum attinet, vera gratiarumactio eſt agnitio & confeſsio beneficiorum acceptorum, unà cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clarè in Samaritano noſtro apparet: agnoſcit ſe mundatum à ſua lepra: hoc publicè confitetur: ac grata mente ad CHRISTVM redit, ei gratias pro beneficijs agens & prædicans eius bonitatem. Hæc vera gratiarumactio habet cauſas. 1. noticiam Dei benefacientis. 2. noticiam ſui. 3. perceptum beneficium. 4. affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia videmus in hoc Samaritano. Huc accedunt exempla, quæ ad hanc gratiudinem nos excitabunt.

Habemus quæ ſit gratiarumactio & quas habeat cauſas: iam quæ ad eam requirantur videamus. Requiruntur autem duo. 1. virtutes quæ nunquàm à vera gratiarumactione ſeparari poſſunt. 2. legitimus modus gratiarumactionis. Virtutes præcipuæ ſunt duæ; veritas & iu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

& iuſticia. Veritas,ut candidè & apertè agnoſcit benefactorem Deum (ut hic Samaritanus facit) ita excludit hypocriſin & mendacium. Hypocriſin quidem, vt non ore tantum agas gratias, ut Phariſæus fecit,ſed mente & uoce ſimul. Mendacium quidem,ne Deo aſcribas ſucceſſum in rebus turpibus: ut ſi latro vellet Deo gratias agere pro optimo ſpolio,& adultera pro lepido amatore. Iuſticia excludit ſuperbiam & abuſum rei: & econtra admonet gratitudinis,humiliationis & inuocationis.

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo,& hoc Pauli dicto: gratias ago Deo per Ieſum Chriſtum, ſatis indicatur.Cum enim ait Apoſtolus per Ieſum Chriſtum, primum ſignificat quòd in gratiarumactione fides debeat prælucere. Deinde,ut agnoſcamus nos per Chriſtum accepiſſe beneficium. Tum, vt omnia ad gloriam Dei referamus. Poſtremò, vt & ſciamus noſtram gratitudinem per Chriſtum placere,& quòd acceſſum habeamus ad Patrem per eundem Ieſum Chriſtum,ut pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Iam quæſtio ſequitur,pro quibus ſint agendæ gratiæ. Iob pro plagis acceptis agit gratias: hic Samaritanus pro plaga ablata agit gratias: Vnde ſequitur, quòd & pro malis & pro bonis ſint agendæ gratiæ, ſed diuerſimodè.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Pro malis quidem cum ages gratias,ut pro cruce & alijs ærumnis, quatuor facies. 1. onus premens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam eſt teſtimonium iudicij Dei propter peccatum. 2.crucem & quamuis aliam calamitatẽ accipies tanquam optimi Patris virgam erudientis te & caſtigantis , ne cum emorigeris pereas. 3. pro hac paterna caſtigatione agas ſeriò Deo gratias. 4. ſupplex petes aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & propriæ tuæ ſalutis.

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promiſsione.Hæc de vera gratiarum actione dicta ſint. Sed,proh dolor, vnus ex decem redit,alij nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Vnde Dominus:Nonne decem mundati ſunt & nouem ubi ſunt?non eſt inuentus qui rediret & daret gloriam Deo,niſi hic alienigena.Hìc vides exemplum horrendæ ingratitudinis eorum, qui recens accepti beneficij ſunt obliti. Tales ſunt plerique in mundo. Sed quid illis factum eſt? excuſsa fide manſerunt in damnatione,cum interim hic Samaritanus audit: Surge,uade quia fides tua te ſaluum fecit. Hunc & nos ſequamur ad noſtrum ſaluatorem unicum , qui eſt Christus DOMI-

NVS,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

NVS, cui cum Patre ſuo & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſęcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA XV. TRINITATIS, EVANGELIVM, MATTH. 6.

NEmo poteſt duobus Dominis ſeruire. Aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget: aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ. Propterea dico uobis, ne ſitis ſolliciti uitæ ueſtræ, quid eſuri ſitis aut bibituri, neque corpori ueſtro, quibus indumentis uſuri. Nónne anima pluris eſt, quàm cibus, & corpus pluris quàm indumentum? Vertite oculos ad uolatilia cœli, quia non ſerunt, neque metunt, neq; conuehunt in horrea, & pater ueſter cœleſtis alit illa. Nónne uos longè præcellitis illa? Quis autem ex uobis ſolicitè cogitando, poteſt addere ad ſtaturã ſuã cubitum unum? Ac de indumento quid ſoliciti eſtis? Cognoſcite lilia agri quomodo creſcant, non laborant, neque nent, attamen dico uobis, ne Salomonem quidem in uniuerſa gloria ſua ſic amictum fuiſſe, ut unum ex his. Quod ſi gramen agri, quod hodie cũ ſit,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cras in clibanum mittitur, Deus ſic ueſtit, An non multo magis uobis id faciet: ô parum fidentes, ne ſitis igitur ſoliciti, dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia iſta gentes requirunt. Nouit enim Pater ueſter cœleſtis, quód opus habeatis his omnibus, Quin potius quærite primum regnum Dei, & iuſtitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Ne ſitis igitur ſoliciti in craſtinum, nam craſtinus dies curam habebit ſuijpſius. Sufficit ſua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium pars longæ iſtius concionis eſt, quam Chriſtus habuit coram diſcipulis ſuis Matth. 5. 6. & 7. cap. In qua parte auaritiam & diffidentiã damnat, ut quæ ſtare non poſſunt cum cultu Dei. Nemo enim, inquit, poteſt duobus Dominis ſeruire. Deinde multis argumentis à prouidentia Dei ſumptis dehortatur à prophana & Ethnica cura rerum huius vitæ: quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentiæ Dei, partim ab innata diffidentia. Proſtremò ſuis firmam & certam regulam præſcribit: Quærite primum regnum Dei & cætera adijcientur uobis.

Verum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Verum, ne quis ignauiæ hoc dictum patroci-nari exiſtimet, addit: ſufficit enim diei malicia ſua. Hæc Euangelij ſumma eſt: nunc quoſdam locos proponemus, qui ſunt:

I. Sententia Domini: nemo poteſt duobus Dominis ſeruire.

II. Quanta ſit prouidentia & cura Dei pro nobis.

III. Mandatum & promiſsio Chriſti: Quærite primum regnum Dei & cætera adijcientur uobis.

DE PRIMO.

Nemo poteſt duobus Dominis ſeruire. Aut enim unum odio habebit & alterum diliget &c. Per duos Dominos, quibus Chriſtus dicit neminem ſeruire poſſe, intelligere debemus res duas, quæ ita ſibi inuicem ſunt aduerſariæ, vt vnà eſſe nequeant: ſed ubi una earum fuerit, alteram cedere neceſſe ſit. Qualia ſunt, exempli gratia, vicia & uirtutes: cœleſtia & terrena: caro & ſpiritus: verus cultus Dei & idololatria, ſub qua continetur auaritia: Deus & Diabolus. De quibus Paulus ita pronunciat: quæ eſt conuenientia Chriſti & Belial. Quod autem nemo poſsit huiuſmodi Dominis ſeruire in promptu eſt ratio: quia contraria imperant & exigunt à ſuis ſeruis: idcirco ſi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

huic obtemperas mox facis contra alium, & contra. Populus Iſrael (ſicuti habetur 3. Reg. 18) voluit Domino vero Deo ſeruire & Baal ſimul: quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos: Vt quid claudicatis in duas partes. Si Dominus eſt Deus, ſequimini eum: ſi autem Baal, ſequimini eum, quaſi diceret. Vos vultis duobus Dominis ſeruire, qui vobis contraria imperant, quod fieri non poteſt abſq; alterius contemptu. Nam cum Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc vicium in eodem populo reprehendit Hoſeas Propheta. Sed homines ita ſibi conſultum volunt. Ethnici quidem Deũ & Diabolum coluerunt; illum album, hunc nigrum pingentes: interrogati cur iſtud facerent, reſponderunt. Deum colimus, vt nobis benefaciat: Diabolũ verò veneramur, ne nobis malè faciat. Ad eundem modum hodiè quidam ſuperſtitionẽ Papiſticam retinent magna ex parte, & nihilominus verbũ Dei & veram religionẽ ſe amplecti ſimulant. Hodie & nos auaritiæ & ventri ſeruire volumus, & ſimul nos veros Dei cultores eſſe gloriamur. Verùm hoc fieri non poteſt. Qui Diabolum colit, Deo renunciauit: qui Papiſticam idolomoniam amplectitur, fontem verbi Dei turbauit; qui auaritiæ ſeruit, Dei cultor eſſe nequit; id quod Dominus in hoc Euãgelio

gelio potiſsimū monſtrare conſtituit. Qui ſic? quia Paulus Timotheo ſcribens, ait: Qui volūt diteſcere incidunt in tentationes & laqueos diaboli & deſideria multa & inutilia & nociua, quę mergūt homines in interitū & perditionē. Radix enim omniū malorum auritia: quā quidam appetentes aberrarunt à fide & inſeruerūt ſe doloribus multis. Hìc Paulus graphicè ingenium auaritiæ depingit, cum qua ex diametro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auaritiæ ſeruit, incidit in laqueos Diaboli: qui Deo ſeruit, perrumpit laqueos Diaboli: Auaritia demergit hominē in interitū & pernitiem, cultus Dei inde liberat: auaritia à fide abducit, cultus Dei in fide retinet: auaritia implicat hominē dolorib⁹ multis, cultus Dei hominē ad æterna gaudia introducit: Auaritia eſt radix omniū malorum, cultus Dei eſt fons omniū bonorū. Non igitur mirum eſt quòd Chriſtus dicat: nemo poteſt Deo ſeruire & Mammonæ. Nam inter ſe pugnant & diuerſa ſectantur ſtudia. Deus imperat, vt conſulas cōmodis fratris tui: ſed auaritia ſuadet, ut tibi viuas, ut in diuite Epulone videmus. Deus imperat, ut ex tuis facultatibus largiaris egenti: Mammon iubet, vt per fas & nefas rapias aliena. Deus vult, ut ſis ſobri⁹: mammon imperat luxū & uoluptates. Verū hìc notandū eſt, ꝙ

Domi-

Dominus non neget aliquem poſſe habere diuitias & ſimul ſeruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioſeph in Ægypto, Ezechias, Ioſias, Theodoſius, Cornelius & multi alij, qui nihilominus Deo ſeruierunt. Quare? quia non ſeruierunt diuitijs, ſed diuitiæ ipſis famulabantur. Ideo Dominus diſertè dicit: nemo poteſt ſeruire Deo & diuitijs. Seruire diuitijs quid eſt? Eſt cor apponere, vt Dauid loquitur: eſt per fas & nephas opes cumulare; eſt cum iniuria opes proximi retinere, & non iuxta Dei conſilium iſtas diſpenſare; eſt diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, & varias cumulandi diuitias vias quærere. Verum cum auaritiæ præcipua cauſa ſit prophana ſolicitudo ventris, Chriſtus iſtam cauſam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cum morbum aliquem curare inſtituunt, indicato morbi periculo, radices & cauſas morbi prius expellere ſatagunt.

DE SECVNDO.

Ne ſitis ſoliciti uitæ ueſtræ quid manducetis, neque corpori ueſtro quid induamini. His verbis Chriſtus non prohibet piam & ſanctam curam, ſed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari ſocordiæ: dicam pauca (priuſquàm

ad ar-

ad argumenta uenero, quibus nos Dominus vocare a prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Neceſſe eſt enim hîc cautum eſſe & diligenter alteram ab altera diſtinguere. Nam ut nulla maior peſtis eſt veri cultus Dei, quàm Ethnica & prophana cura & ſolicitudo; ita nihil magis optandum, quàm ut unuſquiſque ſolicitè ambulet coram Deo in vocatione ſua. Sciendum eſt igitur triplicem eſſe curam: Vna prophana eſt & Ethnica: Altera neceſſaria & ſancta: Tertia mixta ex illis. Media eſt non ſolum licita; ſed ſancta & neceſſaria, adeo, ut qui hanc non habeat, inter filios Dei cenſeri nequeat.

Impia ſeu Ethnica & prophana ſolicitudo & cura eſt, quæ oritur ex diffidentia & prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno voce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei multis adhibitis argumentis, quemadmodũ poſtea uidebimus. Hæc cura prophana & prohibita interdum carnis dicitur, cum quia ex carnis corrupto iudicio ſine fide proficiſcitur, tum quia ſcopum habet carnalem, nimirum præſentis vitæ quietem & ſecuritatem.

Solicitudo, quam dixi neceſſariam, piam & ſanctam, ſine qua nemo poteſt cenſeri inter filios Dei, commendatur nobis ſcripturæ teſti-

monijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

monijs & multis ſanctorum exemplis. Rom. 12 dicitur: qui præeſt in ſolicitudine. 1. Timoth. 5. Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior: Abraham, Iſaac, Iacob piam ſuæ familiæ curam habuerunt: Ioſeph in Ægypto ſeptē annorum curam piè in ſe recepit ad imperium Pharaonis, poſtquā prædixiſſet de ſeptem fertilibus annis & alijs ſeptem ſterilibus, qui fertiles illos ſequerentur: Daniel in Babilone: pij Reges & Prophetæ in populo Dei non tanta geſſerunt ſine hac ſancta cura. Paulus 2. Cor. 11. Colloſ. 2. 1. Theſa. 2. ſuam ſollicitudinem pro Eccleſia teſtatur; ſic reges pro ſuis regnis: Patresfamilias pro ſuis familijs: miniſtri verbi pro ſuis auditoribus: præceptores pro ſuis diſcipulis: Breuiter ſinguli in ſua uocatione ſanctam curam habere poſſunt, imò debent, ſi ritè ſuo fungi officio uelint. Verum ne hæc ſancta & neceſſaria cura vllo vicio contaminetur, ſciendum eſt quinq; ad eam requiri: quorum primum eſt mandatum Dei. Mens enim pia nihil aggredi debet ſine mandato Dei. Honeſta igitur erit vocatio, cuius pia & ſancta cura eſſe debet. Deinde, cura illa ſancta à fide proficiſci debet. Nam ſine fide Deo nihil placere poteſt. Tertiò, quia niſi Dominus cuſtodierit

ciuita-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam, adhibenda eſt inuocatio & gratiarum actio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus: gratiarum verò actio, qua ſucceſſum Deo tribuamus & non noſtræ prudentiæ aut dignitati. Eſt ſiquidem optimum remedium aduerſus ſolicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere: id quod Paulus docet Philiph. 4. his uerbis: De nulla re ſoliciti ſitis, ſed in omni re per precationem & obſecrationem cum gratiarum actione petitiones ueſtræ innoteſcant apud Deum. Quartò, cura noſtra principaliter debet tendere in gloriam Dei. Etſi enim noſtræ domus incolumitas ſpectari poteſt: tamen principalis finis erit gloria Dei. Quintò, ſi parum cura noſtra & labor votis reſpondeat, ſubmittamus nos paternæ uoluntati Dei in vero timore & humilitate, iuxta conſilium Petri dicentis: Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt uos exaltet in tempore exaltationis, omnem ſolicitudinem ueſtram proijcientes in eum, quoniam ipſi cura eſt de uobis. Et Pſalm. cap. 54. Iacta ſuper Dominum curam tuam, & ipſe te enutriet & non dabit in æternum fluctuationem iuſto.

Mixta cura eſt, quæ partim pia apparet,

partim

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

partim prophana conuincitur: vt cum curamus quidem quæ officij noſtri ſunt, id quod Deus à nobis ſeriò requirit; ſed propter innatam in nobis dubitationē de prouidentia Dei limites tranſgredimur, ac in officium Dei ſacrilegè irrumpimus: vt cum paterfamilias rectè & piè inſtituit liberos, familiam ſuam curat, ſed nimia trepidatio & anxietas ad impatientiam impellit, quando uotis non reſpondet labor & cura ipſius. Iactet igitur pius hanc curam in Dominum & ſtrenuè faciat officium, nec ſinat ſuam piam curam Ethnica diffidentia conſpurcari, quò abiecta Ethnica diffidentia & anxietate pax nobis internè conſtet ac erga homines ſimus modeſtiores & manſuetiores cum quibus eidem Domino ſeruiamus, excuſſo iugo Mammonæ & Ethnicæ ſolicitudinis. Hęc dixi de triplici ſolicitudine, ut ſciamus à qua Dominus dehortetur nos in hoc Euangelio. Non enim dehortatur à pia & ſancta cura qualem & ipſe omnium maximè ſuſtinuit, ſed à prophana & Ethnica. Quibus autem id faciet argumentis, id nunc ex textu videbimus. Ponuntur autem hic ordine ſex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura Dei pro nobis, quare decet vt Ethnicam ſolicitudinem quæ ex ignoratione prouidentiæ Dei proficiſcitur abijciamus.

PRIMVM:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

PRIMVM: Nonne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quam ueſtimentum? hoc eſt, ſi Deus id quod maius eſt ſine veſtra cura dedit, quare non daret quod minus eſt: ſi ergo ſine veſtra cura dedit animam & corpus, quæ magna ſunt, cur non daret victum & amictum, quibus iſta indigent, ut perſiſtant & non collabantur, præſertim cum ipſe hæc omnia in noſtros vſus condiderit.

SECVNDVM: Reſpicite uolatilia cœli, quæ non ſerunt neque metunt neque congregant in horrea ſua &c. Hoc eſt, Pater cœleſtis alit aues cœli, quæ uobis longè ſunt inferiores, ſi dignitatis gradum reſpicitis, cur nõ vos, quos ad maginem ſuam creauit, aleret. Hoc argumento Dauid ſe conſolatur, dum inquit: Qui das eſcam pullis coruorum inuocantibus eum.

TERTIVM: Quis ueſtrûm cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum & de ueſtimentis quid ſoliciti eſtis? Quaſi diceret, vana iſta ſolicitudo veſtra eſt. Deus dat ſtaturam corporis ſine tua cura, cur non daret veſtimentũ ſine prophana diffidentia de Deo, quaſi is tibi adeſſe in tuo labore recuſaret.

QVARTVM: Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt. Lilia in agris ſuccum ex terra

attrahunt,ita antea diſponente Domino:& ita pulchrè ueſtiuntur,adeo ut ne Salomon in omni gloria ſua coopertus ſit ſicut unum ex iſtis. Cum hoc Deus præſtat lilijs, quæ breui marceſcent,& comburentur, cur non uos veſtiret, quos ad æternam uitam creauit?

QVINTVM: Hæc omnia gentes inquirunt: quaſi dicat: vos olim more gentiū ignari eratis prouidentiæ Dei & uacui fide: ſed nunc ſcitis Deum curam pro uobis habere, cur igitur Ethnica diffidētia neceſſaria uitæ quæritis?

SEXTVM: Scit Pater ueſter quod his omnibus indigeatis. Hæc diligenter nota. Nō dicit: ſcit Deus tremendus Zelotes conditor cœli & terræ uiſitans iniquitatem in filios: ſed dicit: ſcit Pater: cuius Pater? ueſter. Qualis? cœleſtis. Hîc quia cœleſtis eſt,eſt & optimus & omnipotens & ſapientiſsimus: quia optimus, vult dare quæ bona ſunt: quia omnipotens, poteſt quæ uult,dare: quia ſapientiſsimus,nouit quomodo,quid,& quando dare conueniat.

DE TERTIO.

Quærite primum regnum Dei & iuſticiam Dei & cætera adijcientur uobis. In hoc breui dicto Chriſti ſunt duo: Mandatum & promiſsio. Mandatum quidem eſt: quærite primum regnum Dei & iuſticiam Dei. Promiſſio verò: & cætera adijcientur uobis. Primo ergo

ergo loco mandatum uideam; Deinde promiſsionem.

Mandatum eſt, vt quæramus regnum Dei & iuſticiam Dei. Hic quæritur qualenam ſit regnum Dei & quæ Dei iuſticia. Deinde quis quærendi modus. Regnũ Dei triplex in ſcriptura eſt, ſcilicet: potentiæ, gratiæ & gloriæ. Potentiæ regnum non iubet nos quærere, ſed gratiæ, vnde eſt tranſitus ad regnum gloriæ. Quodnam eſt regnum gratiæ? eſt in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euangelium eſt veluti Præconis vox, qua inuitamur ad hoc regnum: de hoc loquitur Chriſtus alibi; regnũ Dei inter vos eſt. Hoc ergo regnũ eſt gratia Dei, quã Euangeliũ Chriſti offert: promiſsio eſt ianua: introductor eſt ſpiritus ſanctus, qui nos ſanctificat & regenerat lauachro aquæ per verbum: Breuiter hoc gratiæ regnum eſt miſericordia, remiſsio peccatorum, gaudiũ conſcientiæ, liberatio à regno Sathanæ. Quæ eſt iuſticia Dei, quam iubet nos quærere? ea abſq; omni dubio eſt noua vita & obedientia, quam Deus à filijs ſuis requirit.

Promiſsio eſt: & cætera adijcientur uobis. Hoc eſt, quę pertinẽt ad huius vitę ſuſtentationẽ donabuntur vobis. At Paul⁹, id quòd nemo dubitat, ſedulò quæſiuit regnũ Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur ſe fame & ſiti laboraſſe.

Deinde ſanctus Iacob laborat frumenti & aliorum victualium inopia, adeo quòd cogatur cum tota familia ire in Ægyptum, ne cum ſuis fame pereat; videtur ergò hæc Chriſti promiſſio vana eſſe. Reſpondeo. Promiſsio Chriſti nõ fallit; veritas enim mentiri nequit. Nam Chriſtus, qui eſt medicus noſter, non ignorat quando apponenda & quando detrahenda ſunt remedia. Non tam noſtrã imprudentiam quàm ſuam ſapientiam conſulit. Hoc proinde pro certo habeamus, quòd ſuos non deſeret. Quòd autem nobis aliquando neceſſaria deſunt, multæ ſunt cauſæ. 1. vt exerceamur patientia. 2. ut interdum noſtra peccata iſtis plagis puniantur. 3. quia ſæpè ſuperflua quærimus, iuſtè & rectè neceſſarijs caremus. 4. propter abuſum rerum quas habemus. 5. quia non agimus gratias. 6. quia diffidimus Deo. 7. quia interdum bona, quæ accipimus, noſtro ſtudio & induſtriæ magis, quàm Deo donanti aſcribimus. Quare ſi volumus benedictionem Domini, confiteamur & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua ſunt omnia Domine & quæ de manu accipimus tibi reddimus. Hic ut fatetur Propheta omnia Dei dona eſſe: ita omnia in laudem Dei conuertit: quod ut nos quoq; faciamus donet nobis pater cœleſtis per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA XVI. TRINITATIS, Lucæ 7.

IEſus ibat in ciuitatē, quæ uocatur Nain, & ibant cum eo diſcipuli eius multi, turbaque copioſa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris ſuæ. Et hæc uidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum uidiſſet Dominus, miſericordia motus ſuper eam, dixitq; illi: Noli flere. Et acceſsit, tetigitq; loculum. Porrò qui portabant, ſubſtiterunt. Et ait: Adoleſcens tibi dico ſurge. Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri ſuæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus ſurrexit inter nos, & Deus uiſitauit plebem ſuam. Et exijt hic rumor in uniuerſam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTVS.

PAulus Apoſtolus ſcribens Romanis dicit: Quæcunq; ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus: Qua-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

propter cum legimus hodiernum Euangelium dulciſsimũ, ſciamus, quòd non ſolum ad illam viduam de Nain pertinéat, verumetiam ad totum genus humanum. Chriſtus enim in hoc Euangelio teſtatur de ſua diuina potentia, de affectu ſuo erga afflictos, & de officio ſuo. Primum ſiquidem teſtatur ſe Dominus omnipotentem eſſe, dum morti, quæ eſt aculeus peccati, imperat. Deinde teſtatur ſuum affectum erga nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur: teſtatur ſuum officium eſſe, ut deſtruat opera Diaboli. Ideo enim in mundum venit, quemadmodum Moſes, Prophetæ, ipſe Chriſtus & Apoſtoli teſtantur. Hæc in genere conſideranda ſunt in hoc Euangelio. Cæterum quò nos inde maiorem percipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

I. Qualis ſit Chriſti affectus erga nos.

II. Præſentis miraculi declaratio cum ſuis circumſtantijs.

III. Imago totius generis humani.

DE PRIMO.

Narrat Euangeliſta Hiſtoriam de quodam adoleſcente mortuo, cuius funus efferebatur, ut ſepeliretur: quod cũ videret Dominus, miſeriordia motus eſt. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altius cogitat. Venit illi in mentem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

mentem lapſus humani generis, tyrannis Diaboli, calamitatum magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat ſuum officium eſſe, vt has munitiones Sathanæ deſtruat. Vidit enim in hac muliere exemplũ humanæ miſeriæ, quæ ipſum de lapſu hominis & de ſuo officio admonuit.

Duo ergo ex hoc loco colligamus: unum, quales non ſumus: Alterum, qualis Chriſtus erga nos. Nos ſumus reuera miſeri, afflicti, & damnati, nec poſſumus noſtris viribus è tantis malis eluctari. Chriſtus eſt Deus & homo: qui uenit, ut ſaluet quod perijt: qui hic ſuum affectum declarat erga genus humanũ. Neq; enim aliter affectus eſt erga nos, quàm erga hanc uiduã. Afficitur huius calamitatibus, afficitur & noſtris: hanc iuuat, uult & nos iuuare. Hoc eſt planè quod Apoſtolus dicit Hebræis, ſcribens: Habemus pontificem, qui condolere poteſt noſtris infirmitatibus. Imò maiorem affectum erga nos habet, quàm hæc uidua habet erga vnicũ ſuũ filium, quẽ hîc plorans comitatur ad ſepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid poteſt mulier obliuiſci infantis uteri ſui, & ſi illa oblita fuerit ego non obliuiſcar tui.

Sed quæ cauſæ ſunt huius ineffabilis dilectionis Chriſti erga nos, qui ſumus multis ſceleribus & ſordibus defœdati? certè hîc nullũ eſt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

noſtrum meritum: nulla ex nobis dignitas: ſed ſunt quatuor cauſæ quibus filius Dei mouetur, vt tanta nos complectatur beneuolentia.

PRIMA eſt affectus paternus: nam ab ipſo conditi ſumus: proinde iure creationis ipſius ſumus. Et tametſi nos plenos ſordibus & ſceleribus nouit: tamen aliquid de ſuo in nobis adhuc reperit, nimirum ꝙ ſimus ipſius creatura. Miſereris omnium Domine (inquit ſapiens) & nihil odiſti eorum quæ feciſti.

SECVNDA, dignitas creationis: nimirũ quòd ad Dei imaginem conditi ſimus, iuxta illud: faciamus hominem ad maginem & ſimilitudinem noſtram. Et quia hæc imago ex potiſsima ſui parte abolita per peccatum erat, ipſe Dominus venit, ut eam rurſus repararet: quod fit, dũ in ipſum vera fide intuentes tranſformamur in imaginem Dei.

TERTIA, finis creationis. Creati enim nos ſumus, vt ſimus templum Dei Deum celebrans. Etſi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum: tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Chriſtus nouum templum extrueret.

QVARTA, deſtructio regni Sathanæ, ad quod deſtruendũ Dominus in mundum venit: & huius deſtructionis ſpecimen quoddam edi-

tum

tum eſt hoc miraculo. Chriſtus ſæpe congreſſus eſt cum Sathana: ſæpe illum in fugam vertit; quem tandem vicit reſurgens ex mortuis. Hæc victoria Chriſti in extremo die cernetur perfecta, quando extremus hoſtium mors abolebitur. Hæ quatuor cauſæ mouerunt Dominum noſtrum, vt aſſumpta carne fieret homo: & in carne, hoc eſt, in humana natura, in anima & corpore pateretur pro humano genere.

Tametſi autem hic Chriſti affectus nobis ſæpe commendatur verbo Dei, multis compro batur miraculis, atque adeo obedienta ipſius filij Dei, qui obediens fuit Patri vſq; ad mortẽ crucis: tamen tria ſunt, quæ nobis aliud perſuadere moliuntur: Lex, conſcientia, calamitatum moles, qua obruimur in hac vita. Hæc enim nos à Chriſto abiectos clamitant.

Lex dicit: Maledictus omnis qui non permanſerit in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis: & nemo non eſt, qui ſe non vidit infinitis modis legem tranſgreſſum eſſe. Intuemur in Euam quæ ob unum præceptum violatum maledictionis ſententiæ ſubiacuit. Quid nos qui toties Deum offendimus?

Hanc legis ſententiam confirmat conſcentiæ trepidatio, quæ eſt inſtar mille teſtium, ſicuti in prouerbio dicitur: conſcientia mille teſtes. Huc illud Poetæ. Conſcia mens, ut cuique

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſua eſt:ita concipit intra pectora pro meritis ſpemq; metumq; ſuis. Et diuus Bernhardus ait: Mala conſcientia delictorum noſtrorũ ipſa teſtis eſt:ipſa iudex:ipſa tortor:ipſa carcer:ipſa accuſat:ipſa iudicat:ipſa damnat. Quid quæſo grauius eſt, quàm talem nocte dieq; ſuum geſtare in pectore teſtem. Huius conſcientiæ teſtimonio multi victi ſibi ipſi uitam ademerũt, dum hanc accuſantem & teſtantem aduerſus ſe ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ ſententiam legis & conſcientiæ confirmant. Contra has tres grauiſsimas tentationes, in vera pœnitentia opponamus unum Chriſtum. Is venit in mundum, ut maledictionem legis tolleret: peccatum aboleret: omnes calamitates credentiũ in ſe, conuerteret in gloriam: ſed ita tamen vt omnia ordinatè fiant. Eſt hîc deſertum uaſtũ, vnde tranſeundum eſt nobis in patriam. Populus Iſrael non ſtatim venit in requiem promiſſam. Ioſeph in Ægypto non ſine carcere ad tantam dignitatem peruenit. Chriſtus non ſine cruce, morte & ſepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem opotret intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: Si patimur cũ illo, etiam cum illo regnabimus. Qui certamen fugit, fruſtra coronam expectat. Nemo, inquit Apoſtolus, coronabitur, niſi qui legitimè certauerit.

tauerit. Idem ait: ſalui facti ſumus ſpe. Opponamus ergò maledictioni legis Chriſtum, qui pro nobis factus eſt maledictum. Opponamus conſcientiæ accuſanti, Chriſtũ abſoluentem à peccato. Si filius uos (inquit) liberauerit, uerè liberi eritis. Opponamus præſentis uitæ ærumnis crucem Chriſti & conſilium Dei, qui uult nos eſſe conformes imagini filij ſui. Breuiter in vera pœnitentia & fide confugiamns ad Thronum gratiæ, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. In hoc vno inueniemus auxilium in tempore oportuno. Is enim ait omnibus in ſe credentibus: nolite timere puſille grex, quia placuit Patri dare vobis regnum. Atq; ita non ſinamus ullam rem in cœlo, in terra, in inferno, perſuadere nobis, quòd Chriſtus ſit aliter affectus erga nos, q̃ fuit erga hanc uiduã. Proin de hinc diſcamus longè aliud Dei iudiciũ eſſe quàm mundi. Deus & mediator noſter Ieſus Chriſtus non reijcit more mundi calamitoſos & miſeros: ſed omnes recipit, quotquot ad ſe ueniunt, iuxta ipſius promiſſionem: venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego refocillabo uos, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Præterea hinc diſcant uiduæ piæ, qualem habeant patronum, aduocatum, & conſolatorem: diſcãt & hinc gubernatores Eccleſiarum non auerſari miſeros & calamitoſos:

diſcat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

diſcat magiſtratus Chriſti exemplo, non ſpernere, non reijcere, non damnare miſeros & calamitoſos, ſed eos amanter potius fouere & conſolari. Deinde diſcamus nos mutuo charitatis affectu & officijs pijs proſequi. Hæc ſint dicta de prima huius Euangelij parte: ſequitur ſecunda.

DE SECVNDO.

In præſentis miraculi declaratione multæ circumſtantiæ ſunt: quarum ſingulæ habent ſuam doctrinam, quare eas ordine cum ſuis doctrinis & admonitionibus recitabo.

Prima: cum efferebatur funus, ſequebatur uidua mater, & turba ciuitatis cum ea. Hîc duo videmus: quorum primum eſt honor & pompa funebris. Honeſtè demortui corpus deducunt ad ſepulturæ locum: ſic & ſancti Patres fecerunt. Abraham honorificè ſuam uxorem ſepelijt. Ioſeph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Eſau honorificè Patrem Iſaac ſepeliunt. Breuiter apud omnes pios magnus fuit honos ſepulturæ: idque propter ſpem reſurrectionis corporum, & futuram immortalitatis gloriam. Hoc ſanctorum Patrum exemplum imitatur Eccleſia hoc tempore: tametſi multos inuenies qui ſuos mortuos abijciunt tanquam cadauera porcorur. In noſtris funeribus huiuſmodi ſolen-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſollennitas adhibetur. Pij præſentes ſequuntur funus; canitur; pulſatur: prædicatur aliquando.

Qui ſequuntur funus.1.ſuum amorem teſtantur erga mortuum.2.hoc facto edunt exẽplum fidei ſuæ de reſurrectione mortuorum. 3.admonentur quòd ſuo tempore (quando viſum fuerit Domino) ſequantur, & his mundi calamitatibus per mortem valedicant.

Deinde canitur,idq; ut Pſalmis pijs ſe cõſolentur uiui, & ut agant Deo gratias pro eo qui mortuus eſt, ſi in confeſsione vera diſceſſit.

Pulſatur non ſolum,ut conuocetur populus ad deducendum funus;uerumetiam ut uiui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Poſtremò prædicatur,ut qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & conſolationis contra mortem ſecum domum reportent.Hæc breuiter ſint dicta de prima circumſtantia & de pompa funebri,quæ apud nos ſeruatur.

SECVNDA: *Dominus dicit uiduæ: Noli flere.* Hîc quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla ſanctorum & ſcriptura fletum ſuper mortuos admittunt: Deut. vltimo totus populus in deſerto defleuit Moſen mortuum: Abraham defleuit Saram uxorem ſuam; Ioſeph

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uir ſanctus multos dies defleuit Patrem Iacob: Dauid luget filium Ammon: Iſrael Samuelem: Martha Lazarum: ipſe Dominus etiam defleuit Lazarum. Ieſus Syrac cap. 38. ait: fili in mortuũ produc lachrymas & quaſi dira paſſus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipſius & non deſpicias ſepulturam ipſius. Sed Ieremias cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos. Et Chriſtus hîc dicit mulieri: Noli flere. Has tilogias Paul⁹ cõciliat 1. Theſ. 4. vbi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, ut nõ contriſtemini, ſicuti cæterę gentes, quę ſpẽ non habent. Prohibetur ergo luctus Ethnicus, qui nullã ſpẽ habet conſolationis per reſurrectionẽ mortuorum: & conceditur luctus moderatus, qualem habent, quibus cõſolatio eſt propoſita.

Sed dicamus breuiter, poſtquàm in conſolationis mentionẽ incidimus, unde Chriſtiani ſe conſolari poſſunt in morte ſuorum amicorũ. 1. cogitent uoluntatem Dei cui obtemperandũ eſt. 2. cogitent uniuerſalem conditionem. Omnibus enim nobis ſemel moriendum eſt. 3. cogitent iuſticiam Dei. Quid enim iuſtius, quàm ut qui dedit uitam, rurſus ad ſe eã recipiat & conſeruet, quando uiſum fuerit. 4. cogitent Dei ſapientiam, qui nouit ſolus, nobis ne magis expediat uiuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne uel ipſi peiores fiant, uel plures ærumnas in hac mortali uita perpetiantur. 5. cogitẽt mor

tuum liberatũ eſſe ab omnibus ærumnis huius uitæ. 6. cogitent fruſtra magnũ luctum ſuſcipi pro ijs, qui luctu reuocari non poſſunt. Ita Dauid 2. Reg. 12. ſe conſolatus eſt: luxit ęgrotante puro, quo mortuo ſurrexit, ſe lauit & comedit. 7. cogitent immodicè lugentem corpori ſuo nocere, & ita in Deum peccare. 8. cogitent non mortuo inuidendum immortalitatis beatitudinem. Beati enim, (ait ſcriptura) qui in Domino moriuntur. 9. cogitent reſurrectionē Chriſtum & noſtram quæ in extremo fiet die. Hæc enim cogitatio commune remedium eſſe debet, non ſolũ aduerſus dolorē, quē pro mortuis concipimus: verũetiam contra oẽs calamitates animi & corporis. Verum obijcit aliquis. Solatio uitę ſum deſtitutus, ergo nõ ipſum qui mortuꝰ eſt, ſed te ipſum & iacturã, quã inde habes, defles. Naturale eſt flere. Verũ eſt: ſed uincat gratia naturã. hęc ſint breuiter in hac ſecũda circũſtãtia addita de cõſolatione in morte charorũ.

Tertia: tangit Dominus loculum, in quo iacuit hic mortuꝰ: quo tactu indicat ſuũ corpꝰ organũ fuiſſe acquirendæ nobis uitę & ſalutis.

Qvarta: loquitur adoleſcẽti & ait: *Tibi dico adoleſcẽs ſurge.* Ita etiã puellã excitauit, vt in Marco habetur: ſic & Lazarũ quadriduanum, ut eſt in Iohanne. Hìc docemur, ꝙ & Chriſtus ſit potentior morte, & ꝙ verbũ ipſius ſit verbũ vitæ & ſalutis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

QVINTA: Mortuus ſurgit ad vocem Chriſti, & hoc miraculum eſt. Surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui; & Dominus dedit illũ matri ſuæ.

SEXTA: Accepit omnes timor & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus ſurrexit in nobis, & Deus uiſitauit plebem ſuam: & exiјt hic ſermo in uniuerſam Iudæã de eo. Hîc duplex fructus miraculi deſcribitur. Vnus attingit præſentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præſentes ſpectatores hinc fidem conceperunt, vnde timuerunt Deũ, uero cultu glorificarunt Deum, agnouerunt Meſsiam ueniſſe quem & confeſsi ſunt. Deinde hic rumor peruenit ad alios, qui fuerunt in Iudæa & finitima regione, qui & ipſi conceperunt fidem in Meſsiam: Et hodiè iſte rumor ad nos uenit, unde agnoſcamus Chriſtũ eſſe uerum Meſsiam, eſſe potentiorem morte: concipiamus in ipſum fidem: prædicemus Deum corde, uoce, confeſsione & moribus: ita futurum eſt, ut olim læti per ipſum ad æternam uitam excitemur.

DE TERTIO.

Diuus Ambroſius imaginem Eccleſiæ hîc proponi dicit: quæ quia noſtras conditiones pingit, digna eſt explicatione. Vidua, inquit,

ſignificat

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſignificat Eccleſiam: adoleſcens mortuus quemlibet peccatorem viuentem ſine pœnitentia: Loculus notat corpus peccati: Vidua lamentatur ſuum filium mortuum, hoc eſt, Eccleſia ob impœnitentiam ſceleratorum lamentatur & rogat Chriſtum, ut ipſos moueat & ad ſe pertrahat ſuo verbo & ſpiritu. Chriſtus igitur iubet, ut ſiſtant baiuli. Peccator enim à quatuor baiulis geſtatur ad infernum, qui ſunt. 1. ſpes diuturnioris uitæ. 2. conſideratio alienæ culpæ. 3. præſumptio diuinæ miſericordiæ. 4. adulatio ſocietatis prauæ. Si autem uis reſurgere à morte peccati, neceſſe eſt, ut audias Chriſtum qui iubet baiulos ſiſtere. Primum ergo depones fiduciam longioris uitæ, quia uita incerta eſt, ſicuti multorum experientia docet: & periculum in promptu eſt, ut videre eſt in diuite Epulone. Deinde non debes alienam uitã tibi proponere imitandam: ſed exemplo Abraham Deo te ſubijcies, confides in illum, emendabis mores, ſciens quòd errantium multitudo neminem ſit excuſatura in iudicio. Non iuuit Adam quòd diceret: mulier, quam dediſti mihi, dedit mihi de pomo. 3. depone præſumptionem miſericordiæ Dei. Nam hæc præſumptio eſt magnus Dei contemptus Rom. 2. 4. reijce adulatores, qui te ad mala ſollicitant. Quo facto recumbe in Chriſtum uiua fidu-

cia & ipſe te uiuificabit ad æternam vitam, quam donet nobis Chriſtus, cui ſit honor in ſæcula AMEN.

DOMINICA XVII. TRINITATIS, LVCæ 14.

ACcidit, ut introiret Ieſus in domum cuiuſdam principis Phariſæorum ſabbatho ad capiendum cibum. Et ipſi obſeruabant eum. Er ecce, homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus, dixit ad legiſperitos & Phariſæos, dicens: num licet ſabbatho ſanare? At illi tacuerunt. Ipſe uerò apprehenſum ſanauit eum ac dimiſit. Et reſpondens, ad illos dixit: Cuius ueſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die ſabbatho? Et nõ poterant ad hæc reſpondere illi. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos. Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne quando honoratior te ſit inuitatus ab illo, & ueniens is qui te & illum uocauit, dicat tibi, da huic locum, & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cum uocatus fueris, uade, accumbe in nouiſsimo loco,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

loco, ut cum uenerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcende ſuperius. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Quia omnis, qui ſe extollit, deijcietur, & qui ſe deijcit, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio huius Euangelij fuit hæc. Chriſtus à Phariſæo quodam ad prandium inuitatus, obſeruatur à diſcumbentibus, idq; ideo, vt habeant quod accuſent, uel in dictis, vel in factis Chriſti. Hæc enim eſt improbitas mundi, ut quemadmodum vicia palliant virtutum larua: ita honeſta facta & veram virtutem infamia proſcindere non verentur. Tanta eſt malicia hominum. Verum Chriſtus eorum improbitate nequaquam abſterretur, ſed obtinet antiquum, ac officium ſuum exerit in medio hoſtium, nobis relinquens exemplum, ut in rectè factis non deſinamus progredi, etiamſi totum mundum nobis aduerſum animaduerterimus. Miſerum itaq; hunc Chriſtus ſanat, patentiam ſuam diuinam, promptiſsimam iuuandi voluntatem erga miſeros, & officium ſuum ob quod in mundum venerat, declarans. Deinde ueram Sabathiſmi rationem explicat, & facto ſuo ueluti definit verum Sabathiſmum. Qua re ut ſimul arguit & Phariſæorum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſuperbiam & in ſcripturis inſcitiam; ita ad ve-
ram humilitatem hortatur. Hæc de ſumma præ
ſentis Euangelij Loci autem ſunt tres.

I. De Sabbatho atq; eius veris operibus.

II. De miraculo, quo confirmatur verus uſus Sabathi.

III. De uera humilitate.

DE PRIMO.

Cum Dominus Sabatho inuitatus eſſet à quodam Phariſæo, & offerretur hydropicus quidam ante illum, quærit ab illis, qui ſibi plus alijs ſapere uidebantur, nunquid liceat Sabatho curare. Ideo autē hanc quæſtionem propoſnit, quia ſicuti alias ſcripturas ſuis corruptelis: ita etiam Sabathiſmum infecerant Phariſæi. Verum quia quæſtio eſt de Sabatho, nos doctrinam integram de Sabatho proponemus & quatuor ordine dicemus. 1. cur Deus Sabathum inſtituerit. 2. quisnam ſit verus uſus Sabathismi Iudaici. 3. qualia noſtra feſta eſſe deceant. 4. de ueris Eccleſiæ ceremonijs & earum finibus.

Cur ergo Deus Sabathū inſtituit? Quinq; cauſæ præcipuæ numerantur; quarū prima eſt, ut eſſet perpetuum ſymbolum quietis Dei poſt creationem mundi, quem ſex diebus cum omnibus ſuis ornamentis & contentis creauit.

Hæc

Hæc cauſa aſsignatur Gene. 2. vbi Moſes ait Dominum præcipiſſe Sabathum ſanctificari, quia eo die à creatione quieuit. Hoc in Exodo etiam cap. 20. his uerbis indicatur: ſeptimus dies eſt Sabathū Domini: ſex enim diebus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda cauſa inſtituti Sabathi fuit, ut eſſet figura & antitypon ſabathiſmi Chriſti. Figurabat enim Sabathum, quòd Chriſtus verum Paſcha & noui cœli & nouæ terræ creator requieſceret in ſepulchro die Sabathi, & ageret verum Sabathiſmum. Quapropter ſeuerè præcepit populo Iudaico ut Sabathum obſeruarent. Et ſapientiæ ſuæ conſilio inſcrutabili ordinauit ut Chriſtus verus agnus paſchalis in ipſo die Paſchatos mactaretur & occideretur, & proximum Sabathum requieſceret in ſepulchro. Tertia, fuit etiam inſtitutum Sabathum, ut eſſet ſymbolum promiſsionis. Promiſit enim Deus ſuo populo Sabathiſmū, id eſt, requiem Iſaiæ 14. Et erit in die illa cum requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à confuſione tua, & à ſeruitute dura, qua antea ſeruiſti. Triplicem autem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præſentium ærumnarum in hac uita. Secundam à tentationibus quibus nos propria concupiſcentia & Diabolus adoritur. Tertiam à ſeruitute Diaboli, ut ille nunquam poſsit nos redigere

in ſuam ſeruitutem,& durum iugum. Quarta, vt eſſet certum tempus docendi, & diſcendi verbum Dei, ſeu vt eſſet tempus, in quo fieret publica Religionis profeſsio, in qua pij conſolationem caperent & rudes erudirentur ad pietatem Iſaiæ 58. Si vocaueris Sabathum delicatum: tunc delectaberis ſuper Domino. Iob cap.22. Tunc ſuper omnipotentem delicijs affiues & eleuabis ad Deum faciem tuam. Non enim ad ludendum & potandum: ſed ad laudandum & orandum Deum inſtitutum eſt Sabathum. Vnde Auguſtinus verè dicit tali die minus malum eſſe arare, quàm ludere. Quinta, politica eſt, quæ populo Dei Deut. 5. commendatur his uerbis: Obſerua diem Sabathi vt requieſcat ſeruus tuus & ancilla tua & tu. Et poſtea: non facies in eo quicquam operis, tu, & filius, & filia tua, ſeruus & ancilla, bos & Aſinus & omne iumentum tuum. Atq; ita habemus & veras cauſas & uerum uſum Sabathi Iudaici. Etſi autem Iudaicum Sabathum unà cum alijs cęremonijs Moſis ab oblitũ eſt & abrogatum quantum ad ſeptimæ diei ſeptimanæ obſeruationem attinet: tamen quantum ad vſum attinet eſt perpetuam, utpote quod & iuris diuini & naturalis eſt. Vt enim Deus uult coli & ſuum verbum ſonare: ita natura dictat omnino neceſſariũ eſſe, ut ſit quoddã tempus

ſacris rebus deſtinatum. Neceſſe eſt igitur certos ordinari dies, in quibus fiant publici congreſſus certis horis, & doceatur diſcaturq; uerbum Dei, quò omnia fiant in Eccleſia ordinatè & decenter, vt Paulus Corinth. docet.

Porro in noſtris feſtis duo ſunt obſeruanda: Vnum quid ſit uitandum: Alterum, quid ſit faciendum. Vitanda ſunt tria. 1. Extermis labor; idq, ideo, ut animus totus poſsit vacare cultui diuino, hoc eſt, ut uacet audire verbum, illud diſcere & meditari. Proinde magiſtratus officium eſt curare, ne ſeruilibus operibus impediatur cultus Dei iſto tẽpore. Verũ hîc ſciendũ eſt quatuor eſſe exceptiones, quę laborantes iſto tempore excuſant. 1. Neceſsitas. Nam & Dominus excuſat diſcipulos ſuos vellicantes ſpicas die ſeptimo Matth. 12. 2. Vtilitas Eccleſiæ, ſicuti ſacerdotes fecerunt in die Sabatho omnia, quæ in Eccleſia uidebantur neceſſaria, non impediti Sabathi religione. 3. proximi vtilitas & ſalus, quare & Dominus curat hunc hydropicum die Sabathi. 4. ſuperiorum authoritas, quibus obtemperandum eſt. Verum ſuperiores caueant ne ſe ſuperiorẽ offendant, dum inferiores ſe nimium grauant.

Habemus quæ ſunt in noſtris feſtis uitanda: nunc quid in illis faciendum ſit uideamus. PRIMVM itaque, quoniam Iudæi occupati

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

erant in mactandis ſacrificijs & offerendis, mactemus & nos ſacrificia propriorum corporum & offeramus uitulos labiorum noſtrorum: agamus ſeriam pœnitentiam: glorificemus Deum corde, ore, confeſsione & moribus: offeramus thymiama cordis noſtri, id eſt, fidem & ſpem: offeramus ſacrificium beneficentiæ, quo ſacrificij genere (ut inquit Apoſtolus ad Hebræos) exhilaratur Deus: ſimus ad dandam Elemoſynam impigri: foueamus Eccleſiæ imbecillia membra: ſanemuſq, ea quantum id fieri poteſt, idq; exemplo Chriſti aliorumq; ſanctorũ, qui ſe in veris Sabathi operibus exercuerunt.

Reſtat vt nonnihil dicamus de ceremonijs. Ceremoniæ ſunt ritus & ordinationes ad regendam Eccleſiaſticam politiam inſtitutæ. Hæ ſi ſunt licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum verbum Dei, ut baptiſmus & cœna Domini, aut faciunt reuera ad conſeruandam doctrinam & politiam Eccleſiaſticam, & ſunt à Senatu Eccleſiaſtico ordinatæ, uel à pio magiſtratu. Hæ ceremoniæ duos habent fines. Sunt enim ordinatæ decori & ordinis gratia. Decori partes ſunt duæ; prior eſt, ut excitemur ad pietatem illis adminiculis: Poſterior, vt modeſtia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis partes ſunt tres. Prima, ut præſidentes habeant certam regulam

agendi; Secunda, ut auditores aſſueſiant ad obedientiam & diſciplinam: Tertia, ut benè compoſito Eccleſiæ ſtatu paci & tranquillitati conſulatur. Hæc ſint breuiter de ceremonijs pijs dicta & eorum finibus & finium partibus.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium, eſt de miraculo, quo ſanatus eſt hydropicus. In hoc miraculo ſunt quatuor obſeruanda; Quæſtio, ſanatio, defenſio facti & uſus.

Quæſtio ab ipſo Chriſto proponitur, an liceat Sabatho curare. Ad hanc nihil reſpondent Phariſæi. Si enim negaſſent licere, viſi fuiſſent crudeles in miſerum hydropicum. Si affirmaſſent tranſgreſſores legis ſe eſſe timuiſſent. Tacent igitur, vt explorent quid Dominus uelit facere. Si non ſanaſſet, dixiſſent illum vel non potuiſſe, uel noluiſſe huic afflicto opem ferre. Si ſanaſſet, putarent ſe habuiſſe iuſtam cauſam accuſandi Chriſtum, tanquam tranſgreſſorem Sabathi, adeoque legis diuinæ contemptorem. Hîc utrinque eſt periculum. Sed Dominus non moratus illorum ſophiſticam, apprehendit hunc miſerum hydropicum, eum ſanat intuentibus Phariſæis, atq; ſanum dimittit. Quo facto, ut in principio dixi, decla-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

rauit potentiam, uoluntatem, & officium ſuū. Nūc ſequitur tertio loco defenſio facti. Cuius, inquit, ueſtrum bos aut Aſinus in puteum cadit & non continuo extrahit illum die Sabathi. Quaſi dicat, aut licet curare hominem in die Sabathi aut non licet. Si licet: cur me obſeruatis tanquam legis transgreſſorem, ſi hoc facio? Si non licet: cur aſinos & boues ſeruatis vos die Sabathi? quid illi contra? & non poterant (inquit Euangeliſta) ad hæc reſpondere. Sed quis uſus eſt hydropici huius ſanati à Chriſto? Duplex. Vnus generalis, de quo dixi, videlicet ut hoc miraculo Chriſtus oſtenderet ſuam potentiam, voluntatem, officium, veritatem ſuæ doctrinæ, & inde fides in ſpectatoribus confirmaretur. Alter ſpecialis. Nam hic hydropicus ex ſua haud dubiè intemperantia Inciderat in hunc morbum. Quare & nos diſcamus quòd Chriſtus non contemnit eos, qui ſua ſe culpa coniecerunt in morbos, modo hunc hydropicum imitentur, hoc eſt, ſi cordis affectu Chriſtum accedant, ſi patiuntur ſe ab illo tangi & ſanari, hoc eſt, ſi ipſius verbo credunt, agunt pœnitentiam, agnoſcunt iuſtam iram Dei, ſi propter Chriſti meritum precantur culpæ condonationem, & plagæ aut ſanationem, aut mitigationem.

DE TERTIO.

Dicebat

Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt; cum iuuitatus fueris ad nuptias &c. Vt hac parabola ſuperbiam damnat; ita ueram humilitatem quæ eſt rariſsima virtus docet; de qua hoc ordine dicam. Primum, quid ſit humilitas. Deinde, quot ſint eius genera. Tertiò, quas habeat cauſas, cùm efficientes, tùm impedientes. Quarto loco, quis ſit fructus & quæ præmia veræ humilitatis

Quantum ad primum attinet, ut ſciamus quid ſit humilitas, debemus uidere quos ſcriptura humiles uocat. Vocat autem Paulus humiles, quos Chriſtus vocat pauperes Spiritu, quales ſunt qui omnes propriæ uirtutis, ſapientiæ & iuſticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni eſt ad ſolum Deũ referunt. Proinde humilitas eſt uirtus qua veriſsima noſtri agnitione nobis ipſis vileſcimus, omnis propriæ uirtutis ſapientiæ, iuſticiæ fiducia exinaniti, nos coram Deo proſternimus, ac in eo ſolo omnia bona per Chriſtũ quærimus. Illuſtre exemplum eſt in Magdalena, in latrone, in publicano, in Dauide & alijs multis ſanctis. Hæc uera eſt humilitas, de qua Chriſti promiſsio eſt intelligenda; Beati pauperes ſpiritu. Habemus quid ſit humilitas; iã quotuplex ſit uideamus. Eſt itaq; humilitas duplex; vna, qua corã Deo nos proſternimus; altera, qua corã hominibus nos ſubmittim⁹; ſed

cauen-

cauendum eſt, ne ſuperbia laruam humilitatis inducat, quam ſi homo detrahere non poteſt, Deus certè eam pudefaciet. Sed, illa larua omiſſa, dicamus de uera humilitate, quæ Deum & hominem reſpicit. Humilitas coram Deo eſt uerus timor Dei, ex agnitione noſtræ infirmitatis, & bonitate Dei erga nos natus: qualis fuit humilitas Manaſsis in carcere, qui poſtea, quam genua corporis propter anguſtiam carceris flectere non potuit, flexit genua cordis. Ita Abraham ſe humiliauit, quando ſe puluerē & cinerem fatebatur. Vera humilitas coram hominibus eſt uera dilectio, qua nos nemini præferimus ſuperbè, ſed omnibus nos ſincerè accommodamus. Huius humilitatis exemplū maximum habemus in filio Dei, cuius exemplum, ut imitemur monet Paulus Philip. 2. Ita humilis fuit beata uirgo, Anna prophetiſſa & multi alij.

Iam de cauſis, ſicuti promiſi tertio loco, dicendum eſt, quæ ſunt ſanè multæ. PRIMA, Mandatum Dei. Primum enim præceptum requirit humiliatem erga Deum: tota ſecunda tabula requirit humilitatem erga hominem. SECVNDA, Exemplum Chriſti, vnde Paulus Philip. 2. Hoc ſentite in uobis quod & in Chriſto, qui cū eſſet Deus, aſſumpſit formam ſerui. TERTIA, Conſideratio tuiipſius, quid fueris

ante ortū, quid ſis ab ortu ad occaſum, q̄d futurus ſis poſt hanc vitā. Fuiſti ſemen & ſanguis in vtero materno, iā es in deſerto miſeriarū huius uitæ, & tandē eſca eris vermiū. QVARTA, quòd bona, ſi quæ habes, non tua ſint, ſed Dei, tibi, in aliorum bonum collata. Si ergo inde ſuperbis, aut malè eis vteris, pœnæ tibi horribiles metuendæ ſunt. QVINTA, cogitatio quòd Deus poſsit tibi auferre quicquid habes donorum, ſi illis abuſus fueris; & illi ſoli laudem non tribueris. SEXTA, quòd multi qui minora dona videntur habere, quàm tu, ſæpè utiliorē operā collocent Reipublicæ & Eccleſiæ, quàm tu. Nam ut Deus eſt robur panis: ita uis, qua aliquid gratum illi fit. Atq; iſtæ ſunt cauſæ ſex, quæ coniunctæ veram humilitatem efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Phil. 2. ait: nihil ex contentione aut inani gloria, ſed per humilitatem alij alios ſe ipſos exiſtimēt excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborant ut deſtituuntur charitate: ita vera humilitate ſunt vacui: & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid ſit humilitas, quotuplex & quas habeat cauſas: nunc ſequitur, quod quarto loco promiſi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui verè humilis eſt triplicem fructum,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Primum coram Deo, ſecundum coram hominibus, tertium in ſeipſo conſequetur.

Coram Deo hic primus fructus eſt, quòd verè humilis habeat Deum in ſe habitantem: Vnde Iſaias 57. in ſancto habitans, cum contrito & humili ſpiritu. Et 66. Ad quem reſpiciam, niſi ad contritum ſpiritu & trementem ſermones meos. Lucæ 2. Deus exaltat humiles 1. Petri 5. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam.

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum ſuperbus ab omnibus contemnitur: ita uerè humilis ab omnibus honoratur: eum honeſtum nomen & fama comitatur.

In ſeipſo hos percipit humilis dulciſsimos fructus. 1. humilitas eſt mater pudicitiæ & patientiæ, 2. eſt via ad ſapientiam, Prou. 11. Vbi eſt humilitas, ibi & ſapientia, 3. eſt cuſtos timoris dei & fidei. 4. eſt opitulatrix inuocationis & ueluti exauditionis in domino cõciliatrix. pſal. 101 Proſpexit Dominus in orationẽ humilium. 5. humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum Matth. 24. Qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Prou. 29. Humilẽ ſpiritu ſuſcipiet gloria, nõ quòd humilitas iſta mereatur: ſed quòd iſta cõtingant humilibus propter humilitatem Chriſti, cui gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA XVIII. TRINITATIS, EVANGELIVM MATTH. 22.

CVm audiſſent Phariſæi, quòd obturaſſet Ieſus os Sadducæis, conuenerunt in unum, & interrogauit eum unus ex eis, legis doctor quiſpiam tentans eum, & dicens: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt primũ & magnum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum perinde atq; teipſum. In his duobus mandatis tota lex & Prophetæ pendent. Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus dicens: Quid uobis uidetur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu uocat eum Dominum? dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: Donec ponã inimicos tuos, ſubſellium pedum tuorum. Si ergo Dauid uocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere quicquã, neque auſus fuit quiſquam ex eo die eum amplius interrogare.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet ſummam doctrinæ Chriſtianæ, videlicet doctrinam legis & Euangelij. Phariſæus proponit quæſtionem de lege. Chriſtus rurſus de Euangelio: ſed diuerſo conſilio. Phariſæus enim de lege interrogat tentandi & calumniandi cauſa: Chriſtus autem eo animo quærit de Euangelio, vt errantes Iudæos & Phariſæos deducat in veram legis & Euangelij cognitionem. Illi enim quia putarunt homines ex legis operibus iuſtificari, Euangelium contempſerunt putantes non eſſe opus alia doctrina ad ſalutem conſequendam, quàm legis, quorum errorem confutat Chriſtus. Vide hîc Chriſti bonitatem. Tametſi Phariſæi ex malicia interrogant: tamen Chriſtus ex officio reſpondet, & tradit abſolutam doctrinam de lege & Euangelio. Proinde ſumma huius Euangelij eſt, quod Chriſtus totam legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ ſunt dilectio Dei & dilectio proximi. Deinde de Meſsia quærit, hoc eſt, de ſeipſo, ut oſtendat qualis ſit, nimirum Deus & homo, qui ideo promiſſus erat patribus, vt deſtrueret opera Diaboli & benedicerentur in ipſo omnes cognationes terræ, qui ſacerdos effectus iram

iram Dei placaret, ſoluto precio pro nobis.

Loci tres:

I. De Sadducæis, quibus Dominus os obſtruxit.

II. Quæſtio de legis ſumma & norma cultus Dei.

III. Quæſtio de Meſsia.

DE PRIMO.

Phariſæi audientes, quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conuenerunt in unum. Tametſi Phariſæi & Sadducæi inter ſe diuerſam religionem, & diuerſas opiniones defendebant: Tamen in hoc conueniunt, quòd utrique ſe Chriſto opponant. Herodes & Pilatus fuerunt hoſtes: verum in hoc conueniunt, quòd ambo cupiant Chriſtum è medio ſublatum. Ita impietas conſpirat aduerſus Chriſtum & eius ſanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quòd dicit Chriſtũ ſilentium impoſuiſse Sadducæis, attinet, ſciendum eſt, quòd Sadducæi, qui negarunt animas uiuere poſt mortem & ſuſtulerunt reſurrectionem mortuorum, Chriſtum impugnarunt, vt uel ſuæ ſententiæ ſubſcriberet, vel exponeretur ridendus rudi populo, qui ab iſtis doctoribus erat ſeductus. Adorti ſunt ergo Chriſtum hoc modo: ſi reſurrectio mortuorum erit, multa incommoda,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

multa diſsidia, & magnæ abſurditates ſequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædã apud nos fuit, quæ nupſerat ſeptem viris, uni poſt alterum; iam ſi futura eſt reſurrectio mortuorum, reſurget iſta mulier, reſurgent & ſeptem mariti, quos habuit illa. Iam ſi vnus ex illis ei adhæſerit, alij mouebunt ei lites; ſi omnes ſimul cum illa vnà habitauerint, nihil erit mulieri moleſtius & uiris difficilius. Cum igitur hæc abſurda ſequerentur reſurrectionem mortuorum malè aſſeritur reſurrectio mortuorũ. Hoc fuit eorum ratiocinatio, quorum officium erat rectè populũ inſtituere de ſpe uitæ ęternę, à qua perfidè homines auocant; & tamen iuſti videri uolunt. Sed his Chriſtus os obſtruit & ita ſilentium imponit, vt conuicti verbis Chriſti non habeant quod dicant. Hos ergo reprehendit, confutat & docet. Reprehendit quòd ignorent ſcripturam, & tamen voluerint eſſe ſcripturæ doctores. Confutat manifeſtè, propoſito exemplo: Deus eſt Deus viuorũ: Deus eſt Deus Abraham, Iſaac, Iacob: Ergo Abraham Iſaac & Iacob viuunt. Si illi uiuunt, viuunt aut ſecundum corpora, aut animas: non ſecundum corpora, quia illorum ſepulchra noſtis, igitur ſecundum animas, quas vos mori cum corpore falſò dicitis. Nunc autem animæ viuunt, ut ſuo tempore redeant in corpora, ut qui bona fecerant in

rant in hac uita, mercedem recipiant, & qui mala, luant ſupplicia iuſta. Hæc ſumma eſt cōfutationis. Quid docet? Duo. Vnum, quòd mortui reſurgant potentia & uirtute Dei, cui nihil impoſsibile eſt. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præſertim cum illud & decreuerit & ipſius iuſticiæ & gloriæ interſit. Paulus Phil. 2. ait: Nos expectamus ſaluatorem de cœlo Chriſtũ Ieſum, qui transfigurabit noſtra contempta corpora, ut fiant conformia glorioſo corpori ipſius per eam potentiam, qua poteſt ſibi omnia ſubijcere.

Cum igitur ratio noſtra incipit diſputare de reſurrectione, opponamus illi quatuor. Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iuſticiam & gloriam Dei.

Decretum, quia ordinauit & propoſuit ſe velle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus eſt immutabilis, nunquam antiquabit. Et extant huius decreti quædam exempla. Chriſtus Dominus reſurrexit à mortuis: Enoch uiuus in cœlum tranſlatus eſt: Helias in curru ardenti in cœlum viuus ſubuectus eſt.

Omnipotentia opponatur rationi, quæ putat impoſsibilem eſſe reſurrectionem mortuorum. Si enim non poſsit facere quæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

decreuit, non eſſet omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici poſſet.

Iuſticia eſt, ut reddat benè meritis præmia, & impijs ſupplicia. Iam videmus quòd in hac uita, pijs ut plurimum malè ſit, impijs verò benè. Sed nunc cum iuſticia Dei requirit ut benè bonis ſit & malis malè, & id non fit in hac uita, neceſſe eſt aliam vitam reſtare, in qua Deus iuxta ſuæ iuſticiæ normam pijs vitam æternam, impijs uerò infernales pœnas reddat.

Gloria Dei etiam opponenda eſt Sadducæorum opinioni & rationi noſtræ. Deus condidit hominem in ſuam gloriam, ut ſe perpetuò prædicet & glorificet: quod ſanè non fieri poſſet, niſi eſſet reſurrectio mortuorum.

Præterea docet Chriſtus Sadducæos de ſtatu hominum poſt reſurrectionem. Non erit illic uſus coniugij, non erit procreatio ſobolis: ſed uiuent perpetuò in omni æternitate caſti ſicut Angeli Dei. Quare non eſt metuendũ bellum inter maritos multos, qui unam & eandem uxorem unus poſt alium in hac uita habuerunt. Hæc ſint dicta de Sadducæis, confutatione errorum eorum & confirmatione noſtri de reſurrectione mortuorum: cuius fidem in nobis confirmabunt, decretum Dei immutabile, potentia, qua ſibi omnia ſubijcere poteſt, iuſticia qua reddit unicuiq; iuxta facta

ſua,

ſua, gloria quæ illi reddatur à ſanctis in omni æternitate.

DE SECVNDO.

Procedit Phariſæus, interrogat Chriſtũ quodnam ſit ſummum legis præceptum. Dominus reſpondet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundum eſt huic ſimile: Diliges proximum tuum ſicut teipſum. In his duobus mandatis tota lex & Prophetæ pendent. Id eſt, quicquid Prophetæ & Moſes de uero cultu Dei docent, ſub his duobus capitibus continentur. Cum nuper Dominica decimatertia Trinitatis & ſæpè aliâs de lege Dei dixi, quæ ſit: quis ſit eius uſus: quòd nemo poſsit ei ſatisfacere: & quomodo pijs ſit abrogata, nolo hîc eadem repetere, ſed duo dicam: Vnum cur Chriſtus ſecundum mandatum de diligendo proximo dicit ſimile eſſe primo de diligendo Deo. Deinde, quia Chriſtus dicit totam legem & Prophetas in his duobus mandatis pendere, idq; ideo, quia quicquid Moſes & Prophetæ docuerunt de cultu Dei, his contineatur: dicam pauca de vero cultu Dei, ut nobis certa eius ratio conſtet.

Quantum ad primum attinet, ſciendum eſt, quòd ſecundũ præceptum de amando pro-

ximo non dicatur ſimile primo uel ordine, uel obiecto, vel gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius eſt. Obiectum primi præcepti eſt Deus, ut ſecundi præcepti obiectum eſt homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, ut ſummum bonum maxime ametur: deinde reliqua quæque ſuo ordine iuxta ſuæ dignitatis gradus. Non eſt ergo ſecundum primo ſimile ordine, obiecto, aut gradu dilectionis. Quomodo ergo eſt ſimile? Primum affectu dilectionis, quia utrumque requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam utrumque nos obligat vel ad obedientiam, uel ad pœnam. Poſtremò conſecutione obedientiæ. Qui enim dicit ſe diligere Deum & proximum ſuum odit, mendax eſt, ait Apoſtolus Iohannes. Hoc ſit breuiter dictum, quomodo ſecundum præceptum ſit ſimile primo de diligendo Deo: nunc de vero cultu Dei dicam, quoniam de dilectione Dei & proximi præcepta materiam cultus Dei continent.

Vt igitur doctrinam de vero Dei cultu melius intelligamus, quatuor quæ ad eius explicationem faciunt ordine dicam. 1. tradam regulam ad quam exigendus, & probandus eſt cultus Dei. 2. oſtendam cultus Dei ſolidum fundamentum. 3. quodnam opus rectè dici

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dici poſsit cultus Dei aperiam. 4. indicabo, quinam homines verum cultum Deo præſtare poſſunt. His quatuor ritè cognitis conſtabit nobis quænam ſit vera colendi Deum ratio.

Quantum ergò ad regulam cultus Dei attinet, hoc ſtatuatur pro generali & immota regula, quòd nullus cultus Deo placeat, niſi quem ipſe inſtituit. Hanc regulam non omnes recipiunt, quare nobis eſt firmis fundamentis munienda. Primum itaq; Deus apud Iſaiam Prophetam, & Chriſtus in Euangelio hanc regulam confirmat his verbis: fruſtra me colunt docentes doctrinas mandata hominum. Et ſpiritus ſanctus per os Pauli Coloſ. 2. damnat omnem cultum, quem homines ſibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: in præceptis meis ambulate. Deinde impoſsibile eſt placere Deo ſine fide. Cultus autem præſtatur, ut placeat: quare ex fide fieri eum neceſſe eſt: ex fide autem fieri nequit, niſi habeat mandatum & manifeſtum verbum. Fides enim ex uerbo pendet. His certiſsimis rationibus ita confirmatur regula cultus Dei, ut qui contradicere pergit, ſtultior eſſe videatur, quàm qui negat ſolem exortum eſſe, cum ſit clariſsimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nec ſinamus eum à nobis extorqueri ulla ſophiſtica.

Huius regulæ uſus eſt multiplex. 1. hac regula ſtabilitur authoritas legislatoris. Vbi enim in repub. liberum eſt unicuiq; condere leges, uileſcit authoritas ſuperioris Domini. Hanc authoritatem ſibi uendicat Dominus in præcepto primo, cum inquit: Ego ſum Iehoua Deus tuus &c.

Secundus vſus huius regulæ eſt, quòd liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius eſt, quòd impediat ſuperſtitiones & petulantiam hominum in excogitandis nouis cultibus.

Hactenus de regula cultus Dei ſit dictum, videlicet quòd nullus cultus Deo placeat, niſi quem ipſe inſtituit, & de huius regulæ confirmatione vſq;: nunc quod ſecundo loco propoſui, breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc poſitũ eſt cùm in cognitione Dei vera, tùm in cognitione noſtri ipſorum. Cognitionem Dei conſequimur verbo & teſtimonio verbo addito. Vtrumque enim nos docet. 1. quòd Deus ſit fons omnis virtutis ſapientiæ, iuſticiæ & veritatis. 2. quòd illi omnis gloria tribuenda ſit. 3. quòd ad iu-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uandum ſit promptiſsimus. 4. quòd velit omnes ad ſe confugere in quouis periculo. Cognitionem noſtri conſequimur ex duabus rebus: ex conſideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus eſt, & ex præſentium virium noſtrarum æſtimatione. Conſideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati ſumus homines rationales, monſtratq; officium, in quo nos perpetuò occupari decet, nimirum ut referremus imaginem Dei in omni ſanctitate & puritate. Æſtimatio præſentium uirium cogit nos fateri, quòd nequaquam debitum officium præſtare valeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eò, ut Deo quidem omnem gloriam tribuamus; nobis uerò omnẽ gloriandi materiam adimamus: monſtratque nobis hæc cognitio noſtras ſordes & imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei & eius vero fundamento: accedam ad illud, quod tertio loco propoſui, & clarè definiam quis ſit cultus Dei.

Eſt itaq; cultus Dei opus mandatũ à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hìc primum indicatur quæ opera ſunt cultus Dei, nempe ſola illa quæ Deus in lege ſua præcepit, quemadmodum ex regula ſupra tradita clarè liquet. Deinde additur fides, vnde opus debet procedere. Eſt enim illa

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

omnis operis boni effectrix : idque ideo, quia nullum opus poteſt placere Deo, niſi prius perſona placeat: placet autē perſona fide. Sacrificat Cain: ſacrificat Abel. Vterq; habuit mandatum Dei: ſed ſacrificium Cain non fuit cultus Dei, ſicut Abelis fuit. Quare? quia Cain fidem non habuit: Abel uerò habuit. Dant elemoſinam Cornelius Acto. 9. & Phariſæus. Vterque mandatum habuit: ſed opus Cornelij fuit cultus Dei, quod ex fide profectum eſt: Phariſæi uero fuit abominatio, quia perſona Deo non placuit. Duo ruſtici arant agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem à Deo: Alter non placet, quia fide & timore Dei vacat. Vterq; tamen habet mandatum operis: in ſudore vultus veſceris pane tuo. Ancillæ quæ præſtant obedientiam ſuæ heræ forte in verrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei: ſed illa, quæ fidem ad laborem adfert, cultum Deo reddit: quæ verò fide deſtituitur, facit quidem quod debet ex officio, ſed eius opus cultus Dei dici non poteſt.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirmatur Iſaiæ teſtimonio: omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed

quid eſt Deum glorificare? Breuiter, eſt illi omnem gloriam tribuere & eum corde, ore confeſsione & moribus celebrare.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promiſi, ſcilicet quinam poſsint Deo verum cultum præſtare. Hoc tametſi ex ſuperioribus colligi poteſt; tamen illud hîc breuiter dicam. Illi ſoli Deum colere poſſunt, qui habent ad illum acceſſum; ſoli autem filij Dei habent ad illum acceſſum: Quare illi poſſunt ſoli Deo uerum cultum præſtare. Sunt autem filij, omnes qui credunt in nomen eius Iohan. 1. & hi per fidem acceſſum habent ad Patrem Roma. 5. Et ea de cauſa Chriſtus docens ſuos orare, iubet dicere; Pater noſter qui es in cœlis, ſignificans tantum filios inuocare poſſe. Hæc de vero cultu Dei ſint dicta, cuius ſumma continetur dilectione Dei & dilectione proximi: nunc reſtat ut dicam de tertia doctrina.

DE TERTIO.

Quid uobis (inquit) uidetur de Chriſto cuius filius eſt? Dicunt ei, Dauidis eſt filius. Phariſæi putarunt ſe iuſtos eſſe lege: quod ſi verum fuiſſet, fruſtra Chriſtus promiſſus fuiſſet. Sic enim Paulus Galat. capite 2. ait;

Si iuſti-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Si iuſticia eſt ex lege, Chriſtus fruſtra mortuus eſt. Quærit igitur Dominus de Meſsia, id eſt, Chriſto, ut ea mentione excitet eos ad cognoſcendum & meditandum finem legis, & cogitandum cur Meſsias eſſet promiſſus. Quòd ſi rectè feciſſent, ita fuiſſent ratiocinati: Meſsias eſt promiſſus, ut tollat peccatum, ſicut ipſe Iſaias teſtatur: ipſe languores noſtros tulit. Geneſi 15. In ſemine tuo benedicentur gentes. Ergo neceſſum eſt, ut non tantum ſit homo filius Dauid: verumetiam Deus Dominus Dauidis, quemadmodum & Pſalmus teſtatur: Dixit Dominus Domino meo. Ex hac ratiocinatione & rectè de lege & rectè de Chriſto iudicaſſent, & Chriſtum ut verum ſaluatorem fuiſſent amplexi, cui ſit honor in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMINICA XIX. TRINITATIS, MATTH. 9.

IEſus ingreſſus nauem, traiecit, ac uenit in ſuam ciuitatem. Et ecce adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. Cumque uidiſſet Ieſus fidem illorum, dixit paralytico: Bono animo eſto fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam è ſcribis dicebant

intra

intra ſeſe: Hic blaſphemat. Et cum uidiſſet Ieſus cogitationes illorum dixit: Quare uos cogitatis mala in cordibus ueſtris? Vtrum enim eſt facilius dicere, Remittuntur tibi peccata, an dicere, Surge & ambula? Vt autem ſciatis, quòd poteſtatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico: Surge, tolle tuũ lectum, & abi in domũ tuam. Et ille ſurrexit, abijtq; in domũ ſuam. Turbæ uerò quæ uiderant, admiratæ ſunt, & glorificauerunt Deum, qui dediſſet poteſtatem talem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet unum ex miraculis, quibus Dominus ſuam potentiam uoluntatem & officium teſtatur, & ſimul confirmat ſuæ doctrinæ certitudinem. Narratur enim in præſenti Hiſtoria quomodo Chriſtus paralyticum ſanet: quod factum non excipiunt auditores eodem modo. Phariſæi enim blaſphemant: turba viſo miraculo admonetur de preſentia Dei: confirmatur de Chriſti doctrina: vnde non ſolum timorem & fiduciam concipit, verumetiam ueros edit fidei fructus & prædicat bonitatem Dei. Eſt proinde hoc Euangelium, ueluti pictura quædam, in qua reg-

num

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

num Chriſti in hoc mundo depingitur, in quo ſunt qui infirmos ad Chriſtum deducunt. Sunt etiam qui murmurant, ut Phariſæi omnibus temporibus. Sunt quoq; qui uerè timent Deū, eumque ob ſua facta glorificant. Inter hos uarios auditores ſtat in medio Chriſtus, recipit ad ſe uenientes, neminem ob miſeriam contemnit, ſanat vulnera, remittit peccata, ac ſuo ſpiritu ſancto, veluti balſamo precioſiſsimo, liuores noſtros mitigat & ſanat. Hæc ſumma & hic ſcopus eſt hodierni Euangelij, quod docendi cauſa, in tres diuidam locos.

I. De ijs qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Chriſtū portant, ut ſanet ipſum.
II. Murmur Phariſæorum accuſantium Chriſtum, & eius defenſio.
III. Miraculorum Chriſti finis & uſus.

DE PRIMO.

Et aſcendens Ieſus in nauiculam &c. Hîc omnium primum animaduertenda eſt occaſio miraculi hîc à Domino editi. Chriſtus, inquit, aſcendit in nauiculam, transfretauit & uenit in ſuam ciuitatem, id eſt, Capernaum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Illic enim frequentius erat. Quæ cauſa fuit huius profectionis? fuerat in terra Geraſenorum, vbi dęmoniacum curauit, & cum dæmones peterent, vt ſibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps & ſuffocatus eſt. Hoc cum uiderent incolæ, venerunt ad Ieſum rogantes ipſum, ut à ſe diſcederet. Pluris enim ſuos fecerunt porcos, quàm Chriſtum cum ſuo Euangelio: qui ſanè hodie multos ſocios habent, quos iure vocare poſſumus Geraſenitas. Duo ergo hìc obſeruentur: Vnum, quod nobis vitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda eſt ingratitudo geraſenorum, qui pluris petaſonem, quàm ſalutem fecerunt. Quorum ſimiles maxima pars eorum eſt, qui Chriſtiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur induſtria Chriſti, qui quamuis occaſionem nactus, pomeria ſui regni dilatare ſtuduit. Vt enim hac ſua profectione oſtendit, quantum hominum ſitiat ſalutem: ita nobis omnibus commendat ſuo exemplo in officio diligentiam.

Iam ſequitur prima huius Euangelij pars. Et ecce offerebant ei paralyticum in lecto iacentem, & uidens IESVS fidem illorum dixit paralytico: Confide filí:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

fili: Remittuntur tibi peccata tua. In hac prima huius Hiſtoriæ parte habemus quatuor, quæ obſeruare utile fuerit. Primum exemplum baiulorum. 2. paralyticus ipſe. 3. reſpectus Chriſti in fidem eorum. 4. quomodo excipitur paralyticus à Chriſto.

In baiulis ex certis indicijs prodit ſe illorū fides, quæ ita ardet ubicunq; uere eſt, ut nullis cineribus eius flamma ſuffocari poſsit. Hæc fides uel inde concepta erat, quòd ipſum docentem & ſanantem prius uiderant, uel ex fama, quæ ad eos peruenerit de factis Ieſu: ſumma eſt quòd ſibi perſuaſerint, quòd afflictos reciperet & iuuaret. Hæc uiua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit: quorum primus eſt confeſsio Chriſti, quem tū confiteri in tanta hoſtium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio quæ non magis abeſſe poteſt à fide, quàm calor ab igni. Omnia enim uota credentium, quæ nunquam intermittuntur, ſunt inuocationes. Tertius, fortitudo animi quòd ſe expoſuerint periculo vitæ propter confeſsionem Chriſti: Nam Phariſæi, ſcribæ & pręcipui homines in iſto populo perſequebantur omnes, qui Chriſto aliquid honoris tribuerunt. Quartus, dilectio proximi, qua ſincerè proximum ſuum complexi ſunt. Quintus, labor & moleſtia propter ſalutem proximi. Nam non

ſolum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſolum portant illum, quod fuit charitatis intimæ: uerumetiam cum rectà ad Chriſtum propter turbam venire non poſſent, aſcendunt tectum & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid nos hinc diſcemus? Cum his baiulis uel inuito mundo confiteamur Chriſtū: inuocemus ipſum, cum pro nobis ipſis, tum pro alijs: exponamus nos periculo propter ueritatem Euangelij, ſi res ita poſtulauerit: intimè diligamus proximum, non ſolum affectu, ſed opere etiam: & nullos detrectemus labores, modo eis prodeſſe valeamus.

Alterum, quod in hac prima parte obſeruandum dixi, eſt ipſe paralyticus, in quo tria ſunt obſeruanda. Morbus, morbi cauſa, & quòd ſe ad Chriſtum portari voluerit. Morbus fuit paralyſis, quæ eſt vbi alterum latus aut dextrum, aut ſiniſtrum ſenſum & motum perdit. Morbus ſanè grauiſsimus, quo totum officium hominis impeditur. Cauſa morbi duplex: Vniuerſalis, quæ eſt peccatum originis in omnibus hominibus: & ſpecialis, quæ ortum habuit vel ex intemperantia, vel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quòd autem ſe ad Chriſtum portari voluerit, ſignificat ſe fidem habere in Chriſtum, quemadmodū & ipſi qui illum portarunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbum noſtrū internum & externum agnoſcamus, peccatum noſtrum fateamur, & cum hoc paralytico ſinamus nos ad Chriſtum unicum medicum portari.

Tertium, quod in hac prima parte conſiderandum admonui, eſt quòd Ieſus viderit fidem illorum, hoc eſt, baiulorum & paralytici. Vnde hæc diſcamus: primum, quo ſit erga nos Chriſtus affectu. Non enim aliter eſt erga nos quàm erga hunc paralyticum affectus. Nam non eſt perſonarū acceptor Dominus. Deinde, quòd Chriſtus non tam magnitudinem peccatorum reſpiciat, quàm fidem. Hæc impetrat à Chriſto ſalutaria animę & corpori. Quamuis autem exiſtimem hunc paralyticum aliquam ſcintillulam fidei habuiſſe: tamen non repugno, ſi quis dicat baiulos habuiſſe fidem & non ipſum paralyticum. Non eſt enim inſolens beneficia corporalia, imò etiam ſpiritualia impetrari aliena fide. Vt enim aliquis ſua ſapientia poteſt efficere vt alius euadat ſapiens; ita qui credit, ſua fide poteſt alijs fidem impetrare. Verum ſicut nemo eſt ſapiens aliena ſapientia, ſed ſua: ita nemo ſaluatur aliena fide, ſed ſua propria. Hîc ergo diſcamus & orare pro alijs, vt gratia Dei illis augeſcat, & petere ab alijs,

vt ſuis

vt ſuis nos precibus Deo commendent. Multum enim ualet deprecatio iuſti.

QVARTVM, quod in hac prima parte ſpectandum propoſui, eſt modus, quo hunc paralyticum excepit, qui hiſce verbis exprimitur: Confide fili: remiſſa ſunt tibi peccata tua. Hîc duo perpendantur: Vnũ, cur ita exceperit hunc afflictum: alterũ, excipientis oratio.

Hic paralyticus petit liberationem à morbo corporis: cur ergo dicit remiſſa ſunt tibi peccata tua? Magnæ ſunt profectò & graues cauſæ.

PRIMA eſt, vt doceat morbos ſtipendia peccati eſſe, vt Paulus dicit: ſtipendium peccati mors. Et Chriſtus Iohan. 5. dicit cuidam quem ſanauerat: Ecce ſanus factus es, caue ne poſthac pecces, ne quid deterius tibi eueniat. Et 1. Cor. 11. Propter irreuerenter vſurpatam Domini cœnã, multi fuerunt mortui & multi infirmi.

SECVNDA, vt doceat vnde ſit inchoanda curatio corporis, nimirum ab animo, cuius maculæ prius ſunt expurgãdę, quàm adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in noſtris morbis curandis ordinem. Primum agnoſcamus morbum: Deinde agamus pœnitentiam, & petamus propter Chriſtum remiſsionem peccatorum: tum vtamur medijs

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ordinatis in timore Dei, & cum gratiarum actione: & agnoſcamus medicum miniſtrum Dei eſſe, qui vice Dei manum nobis curandis adhibebit.

TERTIA, vt hac oratione Phariſæos arguat, qui nec de ſua perſona, nec officio ſincerè iudicarunt. Semper enim ſunt qui in operibus Dei quærunt, quod cauillentur: quod nos monebit ne officium noſtrum minus diligenter obeamus.

QVARTA, vt hanc occaſionem nactus plenius doceret de ſua perſona, affectu erga homines, & officio ad quod erat à Patre in mundum miſſus.

Iam expendamus orationem Domini. Ait enim paralytico: fili confide, remittuntur tibi peccata tua. Hæc verba filij Dei ſunt, quare diligenter ſunt expendenda. Hæc vox FILI opponenda eſt deſperationi, quam ei morbus præſens perſuadere voluit. Vox CONFIDE, opponenda eſt maledictioni, quam mala conſcientia miſero conata eſt perſuadere. PECCATA, inquit, TVA. Hîc gratia ſuperabundat peccatum. Vox REMITTVNTVR opponenda eſt ſomnio ſatisfactionis meritorum & iuſticiæ legis. Remittuntur, inquit, peccata: beneficium gratiæ huic miſero uoce ſua accommodat. Habemus ergo hîc doctrinam ſalutis, remiſsionis pecca-

peccatorum, iuſtificationis & adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuò cohærent ita connexè, ut à ſe inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remittit peccatum; abſolutum à peccato adoptat in filium, & ut iuſtum acceptat, quem iuſtificauit etiam glorificabit collata æternæ ſalutis beatitudine. Nec eſt alia ratio ulla conſequendi ſalutem, quàm quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit: agnoſcit peccatum ſuum; agnoſcit ſe iuſtè puniri ob peccatum; confidit in filium Dei. Chriſtus rurſus tria; Remittit peccatum; adoptat in filium: & acceptat ad vitam ęternam. Tu hoc exemplum imitare. Agnoſce ſeriò peccatum; agnoſce iuſtum Dei iudicium; & confidito in filium & verè ſenties quòd Chriſtus ſua beneficia ſit tibi collaturus. Hæc ſint de prima huius Euangelij doctrina dicta: ſequitur ſecunda.

DE SECVNDO.

Et ecce quidam de ſcribis dixerunt intra ſe: hic blaſphemat. Et cum vidiſſet cogitationes eorum dixit: ut quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Hîc ſcribarum murmur & Chriſti reſponſio docent quomodo regnum Chriſti & Sathanæ inter ſeſe concurrunt. Habemus hîc duo; quorum alterum eſt accuſatio ſcribarum accuſantium Chriſtum; Alterum

eſt Chriſti iuſtiſsima defenſio. Accuſatio ſcribarum hæc fuit. Iſte blaſphemus eſt. Quare? quia dicit ſe remittere peccata, quod ſolius dei eſt. Eſt enim uſu ſcripturæ blaſphemia creaturæ tribuere, quod eſt Dei proprium: Iam dimittere peccatum eſt Dei proprium, quod vel ex Iſaia conſtat, vbi Dominus per os Prophetæ ait: Ego ſum, ego ſum qui iniquitates tuas deleo propter me & peccatorum tuorum non recordabor ultra. Hinc iam immota conſequentia exiſtimant ſe concludere Chriſtum blaſphemum eſſe hoc modo. Quicunq; ſibi tribuit quod Dei eſt proprium eſt blaſphemus. Iſte Ieſus ſibi tribuit, quod eſt Dei proprium. Igitur iſte Ieſus eſt blaſphemus. Et profecto vera fuiſſet ratiocinatio, ſi Chriſtus fuiſſet ſcribis ſimilis, hoc eſt, ſi merus homo eſſet & non Deus. Videte quæſo quanto ſunt noſtri Papiſtæ & Monachi deteriores his ſcribis. Scribæ verbo Dei edocti defenderunt hanc propoſitionem: Nemo poteſt remittere peccatum niſi ſolus Deus. Verum Papiſtæ remiſsionem peccatorum tribuunt ſanctorum meritis, miſſis & indulgentijs: qui non communicant gratis, ſed vendunt magna pro pecunia. Mirabile ſanè mercatorũ genus. Vendunt quod non habent: vendunt fumos verborum & ac-

cipiunt

cipiunt aurum; ementibus promittunt cœlum,ſed conferunt infernum.

Sed quid dicemus de miniſtris verbi? Remittunt ne illi peccatum? Non remittunt ipſi, ſed annunciant remiſsionem peccatorum omnibus,quos inuenerint ſimiles huic paralytico eſſe: non dant de ſuo, ſed offerunt alienum mandato Chriſti: offerunt remiſsionem peccatorum uoce Euangelij. Quicunq; hanc vocem fide recipiunt, remiſsionem peccatorum accipiunt abſq; omni dubio. Dicit enim Chriſtus qui vos audit,me audit.

Sed quid Chriſtus ad hanc accuſationem facit? Viſis cogitationibus eorum dixit: Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere: Remittuntur tibi peccata tua,an dicere ſurgè & ambula. Hîc Chriſtus tria facit. 1. vidit cogitationes eorum, quod eſt ſolius Dei. Vnde ſcribæ debebant cogitaſſe, quòd Chriſtus plus eſſet, quàm merus homo: nemo enim hominũ poteſt alterius ſcire cogitationes. Solus enim ſpiritus Dei ſcrutatur profunda cordiũ. 2. arguit eos: Quid, inquit, cogitatis mala in cordibus ueſtris? quaſi diceret: Vos de me peruerſè cogitantes peccatis. Notemus ergo ꝙ malæ cogitationes ſint peccata. 3. ſigno uiſibili cõfirmat occultam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſuam diuinitatem, quaſi diceret, vos dicitis: Qui tribuit ſibi quod eſt ſolius Dei, eſt blaſphemus. Nomini enim Dei & famæ nocet. Hoc ſanè uerum eſſe fateor. Sed quòd me Deũ eſſe non creditis, erratis: quare vos blaſphemi eſtis, non ego. Vt autem hoc oſtendam & conuincam me verum Deum eſſe, hunc paralyticũ ſolo nutu ſano: quod ſanè diuinæ eſt potentiæ. Si hoc poſſum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis poteſt morbum penitus tollere, niſi qui morbi cauſam tollit? Iam ueſtris oculis uidetis me morbum tollere. Cur non etiam creditis me poſſe auferre peccatum morbi cauſam? ita Chriſtus ad facta ſua prouocat, quę de ipſo teſtimoniũ ferunt. Ita enim apud Iohannem dicit: ſi mihi non creditis, credite operibus meis, quæ teſtimonium perhibent de me. Ex hac ergò ſecunda doctrina tria diſcamus. 1. perpetuam pugnam eſſe inter regnum Chriſti & Sathanæ; ſemper enim murmurat Sathan & varias technas excogitat, ut Chriſti regnum inuadere poſsit, iuxta illud: Tu inſidiaberis calcaneo eius. 2. Chriſtum ſua ſapientia & potentia ſuperare potentiam & conſilia Sathanæ, iuxta illud: non eſt ſapientia, non eſt conſilium aduerſus Dominum. 3. vt nos ei ſubijciamus, & eum verũ Deum agnoſcamus & confiteamur cum omnibus, qui in uera pœnitentia ad illum confugiunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DE TERTIO.

Videntes autem turbæ timuerunt & glorificarunt Deum. Hic habemus effectum & fructum huius miraculi apud ſpectatores, quē fructum Euangeliſta ſua hiſtoria ad nos transfert. Sæpè de miraculis Chriſti dictum eſt, ideo hic pauca dicam. Chriſtus hoc miraculo confirmauit ſuam diuinam potentiam, ſuam paternam voluntatem erga homines, ſuū officium, quod eſt ſaluare, ad quod eſt miſſus, & veritatē ſuæ doctrinæ obſignauit tanquam authentico ſigillo & regio. Deinde in auditoribus concepta eſt fides, timor Dei è fide manauit & ex fide Deum glorificauerunt corde, uoce, confeſsione, & moribus. Hinc ergò & nos iſta quatuor de Chriſto colligamus, ac vnà cum his ſpectatoribus concipiamus fidem, timeamus Deum glorificemusq; eum, qui eſt laudandus in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMINICA XX. TRINITATIS, MATTH. 22.

SImile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et emiſit ſeruos ſuos, ut uocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant uenire. Rurſum emiſit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia mactata ſunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autẽ neglexerunt & abierunt, alius in uillam ſuam, alius uerò ad negociationem ſuam. Reliqui uerò tenuerunt ſeruos eius, & contumelijs affectos, occiderunt. Rex autẽ cum audiſſet, iratus eſt, & miſsis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit. Tunc ait ſeruis ſuis. Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergò ad exitus uiarum, & quoſcunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egreſsi ſerui eius in uias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Ingreſſus autem rex, ut uideret diſcumbentes, ubi uidit illîc hominem non ueſtitum ueſte nuptiali, ait illi: Amice, quomodo hûc intraſti, non habens ueſtem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit rex miniſtris: Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Multi enim ſunt uocati, pauci uerò electi.

ENARRATIO TEXTVS.

Quod

Quod Chriſtus perpetuò facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam ut bonus & fidelis Pater ſuos liberos ad uitam honeſtam hortatur, idq; uarijs modis: ita Chriſtus Dominus & Pater futuri ſæculi non una uia contentus eſt, ſed multas tentat, quò ſuos in officio retineat. Aliâs enim id agit blandis uerbis, ut cum apud Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam uos. Aliâs paternis promiſsis, ut cum dicit: qui uenerit ad me dabo illi aquã uiuam. Aliâs muneribus, cum præſentia confert beneficia. Aliâs minis, ut cum dicit Marci 12. veniet & perdet colonos iſtos & dabit uineã ſuam alijs. Ad eundem modum in hoc Euangelio, partim minis agit, propoſito paradigmate. Minatur enim extrema ijs, qui recuſauerint ad ſuas uenire nuptias induti veſte nuptiali: partim promiſsionibus, quòd uenientes & ornatos veſte nuptiali uelit magnificè excipere & benè tractare. Proinde huius Euangelij ſumma eſt, quòd Chriſtus requirat à ſuis uitam adeo ſancta uocatione dignam, & minetur ijs horrenda ſupplicia qui in Eccleſia uixerint ſine pœnitentia & ſanctificatione, quæ ueſtis illa nuptialis eſt, quam hic ſponſus requirit.

Loci tres:

I. Explicatio parabolæ nuptiarum.

II. Re-

II. Reprehenſio eius qui in nuptijs ſedet ſine veſte nuptiali.

III. Querela Chriſti: multi ſunt vocati, pauci electi.

DE PRIMO.

Simile factum eſt regnum cœlorum homini Regi. Vt autem quo nobis fiat dulcius præſens Euangelium, ſimilitudinis huius partes uideamus, quæ ſunt multæ.

PRIMA: Regnum cœlorum hoc loco ſignificat Eccleſiam congregatam voce Euangelij, quod à Petro vocatur gens ſancta & regnũ ſacerdotum, genusq; electum.

SECVNDA: homo rex ſignificat Deum Patrem cœleſtem, quem Paulus Regẽ Regum & Dominum dominantium appellat.

TERTIA: regis filius eſt Dominus noſter Ieſus Chriſtus, de quo inquit: Hic eſt filius meus dilectus in quo mihi complacui. Hunc Dei filium Dauid ſponſum nominat ornatum decoro ſancto.

QVARTA: huic filio Pater nuptias fecit, quando noſtra cauſa eum naſci voluit ex beata uirgine, qui tanquam ſponſus, vt loquitur Dauid, de thalamo ſuo procedit. Hic Eccleſiam ſibi tanquam ſponſam adiunxit & eam ſibi deſponſauit, iuxta hoc Hoſeæ Prophetæ dictum:

ſponſabo te mihi in ſempiternum & ſponſabo te mihi in iuſticia & iudicio & in miſericordia & in miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide & cognoſces Dominum. Hæ nuptiæ, quantũ ad humanum genus attinet, inchoatæ ſunt per ſponſalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad ſui cognitionem & amorem, dum ornauit primos parentes iuſticia originali, impreſſa in eis imagine Dei, hæc ſponſalia celebrauit. Verum hæc ſponſalia mox ſunt violata artibus Sathanæ, qui hominẽ ad nepharium adulteriũ pellexit, vt deficeret à ſuo uero ſpõſo ad turpiſsimũ adulterũ diabolũ: quã iniuriã ſponſus contemptus ultus eſt, dum adulteram nudam ſtatuit, ablata imagine regis & detractis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandã bonitatem ſponſi, ſponſam ſibi ademptam & fœdiſsimè pollutam redimere ſtatuit: atq; ita ſtatim ſpem huius redemptionis facit Pater ſponſi data promiſsione ſeminis, tandẽ quando uenit plenitudo temporis, emittit Pater ſuum filium, natum ex Maria virgine, factũ ſub lege, ut ſponſam quæ ſub maledictione legis erat redimeret: quod factum eſt quando ſe ipſũ preciũ ſtatuit, quo redempta eſt & erepta è manibus adulteri Sathanæ.

Quantum autem ad ſingulos homines attinet, initiantur per fidem & baptiſma, quemadmo-

admodum ipſe ſponſus ait: Deſponſabo te mihi in ſempiternum & deſponſabo te mihi in iuſticia & iudicio & miſericordia & miſerationibus, & deſponſabo te mihi in fide & cognoſces Dominum.

In hac deſponſatione duo in uniuerſum ſpectanda ſunt: Vnum eſt pactio ſponſi & eius promiſsio: Alterum pactio ſponſæ qua ipſa obligatur ſuo ſponſo. In pactione ſponſi ſunt tria. 1. beneuolentia & amor ſponſi gratuitus quo ipſam ſponſam abſq; omni eius merito complectitur. 2. ſignificatio durationis coniugij inter Chriſtum ſponſum & Eccleſiam ſponſam. Deſponſabo te mihi, inquit, in perpetuũ. Manet igitur perpetuus Eccleſiæ ſponſus. 3. Enumeratio dotum, quas ſuæ ſponſæ largitur ſponſus Chriſtus, & numerantur hic quatuor: Iuſticia, iudicium, pietas & miſeratio. Iuſticia propria ſponſam ſuam ornat, dum remiſsis peccatis, illi ſuam imputat obedientiã, qua ſponſa decora apparet, & pulchra in conſpectu Patris ſponſi. Iudicio eam ab iniuria uindicat, tuetur, ac errantem in viam reuocat. Pietate, hoc eſt, vera ſtorga coniugali eã amplectitur. Eſt enim pietas hĩc charitas ex intimis animi receſsibus promanans. Miſerationibus eandem proſequitur, dũ quotidiana condonat errata & eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor ſunt in

pactione ſponſi. Verum in pactione à parte ſponſæ duo ſunt: Agnitio beneficij cum celebratione Dei, & fides qua recumbit ſponſa in ſponſi pectus, & ab eo omnia bona promiſſa abſq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione, nos doctrinam, conſolationem & fiduciam concipiamus, ne fracti ullis aduerſis ab hoc ſponſo deficiamus, qui ſuam ſponſam nunquam deſerit, niſi illa prior fidem coniugij perfidè violauerit. Deinde hîc etiam diſcimus, quòd quicunq; fidem Chriſti non habet, non ſit Chriſti, ſed eſt nephario adulterio pollutus. Hinc patet quàm uerè dixerit Iohannes in ſua Apocalypſi. Beati qui ad cœnam agni uocati ſunt.

QVINTA: Quinam ſint inuitatores ad has magnificas nuptias obſeruandum eſt. Primum itaq; Deus æternus ſponſi Pater ſua uoce ad has nuptias inuitat. Deinde multi ſancti Patres ante diluuium. Poſt diluuium Nohe, Melchizedech: Ioſeph & Moſes in Ægypto: Sancti Prophetæ & reges in terra Canaan: Daniel in Iudæa. Poſt hos uenit ipſe paranymphus Iohannes Baptiſta & digito monſtrauit ſponſum, qui & ipſe cum Apoſtolis clamauit & inuitauit ad has nuptias dicens: Venite, omnia parata ſunt.

SEXTA:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Sexta: Apparatus nuptialis eſt conſiderandus. Vt enim in nuptijs hominum mactantur tauri, oues, boues & feræ: ita hîc quoque nuptiarum apparatus inſtituitur ſplendidiſsimus. 1. panis non corruptibilis, ſed uiuus de cœlo nobis apponitur, de quo qui ederit, non eſuriet in æternum. 2. potus adeſt aqua vitæ. Ita enim ipſe ſponſus ait: ſi quis biberit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. corpore ſuo & ſanguine fatigatos nos refocillat ſponſus. 4. ornat nos ſuis ueſtibus, dum ipſum per Baptiſmum induimus. Ita enim ſpiritus ſanctus ait per os Pauli: Quotquot baptizati ſunt Chriſtum induerunt. 5. bellaria ſunt fructus de arbore uitę, unde uires ſponſa habitura eſt, ut nũquam moriatur.

Septima: Illi autem, inquit textus, recuſarunt uenire. Quid? Quæ eſt hæc ingratitudo? Inuitati nolunt uenire? Quid impediuit eos? 1. Hoſpes illorum domeſticus peccatum inhabitans. Hic hoſpes ſuis illecebris detinet eos, quò minus ad has nuptias inuitati ueniãt. 2. hoſtis ſponſi, hoc eſt, Diabolus uias occupat omnes & intercludit uarijs modis acceſſum ad nuptias. 3. negotia uaria. Alius enim uillã, alius boues, alius uxorem, alius aliud curat: Reliqui uerò tenuerunt ſeruos eius & occiderunt. Hoc veriſsimum eſſe docet mundi hiſtoria. Ad has

nuptias

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nuptias inuitauit Abel, ſed Diabolus emiſſo ſuo ſatellite Cain, ipſum occidit. Ad has centũ & viginti annos inuitauit Nohe, ſed ab inuitatis deriſus contemnitur. Ad has Ioſeph in Ægypto inuitauit, ſed ab impudica adultera accuſatus in carcerem conijcitur. Ad has inuitauit Moſes, ſed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ & reges ſanctiſsimi, ſed illorum vox ſpernitur. Tandem venit paranymphus ipſe Iohannes, ſed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipſe ſponſus filius Dei, ſed in patibulo crucis ſuſpenditur. Ad has inuitant Apoſtoli, & deinde omnes pij miniſtri verbi, quos Diabolus adortus, partim Sophiſtica, partim tyrannide, partim hypocriſi necare contendit. Adeo maxima pars mundi ingrata recuſat ad has filij Dei nuptias venire.

OCTAVA: Quid rex ad hæc? Primum iraſcitur, quod ſanè non mirum eſt. Vidit enim ſe contemni & ſuas nuptias ab ijs, qui quidquã habent boni, velint nolint, ei acceptum ferre coguntur. 2. punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occidit Dominus, expertus eſt. Hoc Sodomiticum incendium teſtatur: hoc excidium Hieroſolymitanũ conuincit. 3. punit ſpiritualiter in hac uita tenebris & ignorantia, poſt mortem æternis ſupplicijs. Exempla huius pœnæ ſunt Græcia,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Turcia, Italia & maxima florentiſsimaq; pars totius orbis terrarum. Hoc ſerò, ſed fruſtra reſipiſcens in inferno teſtatur diues ille Epulo, qui illic æternis pœnis cruciatur.

Nona: An rex nuptias, quas inſtituerat, propter hominum ingratitudinem intermittit? Minimè: ſed ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidē paratæ ſunt, ſed qui erant inuitati non erant digni. Hoc etſi de ingratitudine totius mundi intelligi poteſt: tamen potiſsimum Chriſtus hîc agit de Iudæorum ingratitudine, quibus hac oratione comminatur excluſionem à nuptijs filij Regis.

Ite ergo ad exitus uiarum & quoſcunq; inueneritis uocate ad nuptias. En liberalitatē huius regis. Iubet inuitari ad nuptias filij omnes abſque conditione gentis & perſonarum. Loquitur enim de uocatione gentium ad Euangelium. Et diligenter obſeruandum eſt, quod dicit: quoſcunq; inueneritis uocate ad nuptias. Sed quando hoc dictum eſt miniſtris ſponſi? Quando Chriſtus dixit: Ite in mundum vniuerſum & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, qui uerò non crediderit condemnabitur.

Decima: & egreſsi ſerui eius in uias congregauerunt omnes, quos inuenerunt bonos

bonos & malos, & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentibus. Hoc factum eſt poſt diem Pentecoſtes, poſtquam armati fuerant Apoſtoli ſpiritu ſancto, & deinde vſque in hunc diem per Euangelij miniſtros.

DE SECVNDO.

Intrauit autem Rex, ut uideret diſcumbentes, & uidit hominem non ueſtitum ueſte nuptiali & dicit ei: Amice, quomodo huc intraſti non habens ueſtem nuptialem? Hic locus primum docet, quod in cœtu Eccleſiæ viſibili debeant mali commixti eſſe bonis uſq; ad extremum diem: id quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec eſt ſperanda talis Eccleſia in hac uita, qualem Anabaptiſtæ fingunt. Eſt enim Eccleſia perſimilis agro, in quo creſcunt cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticum manet ibi triticum, etſi plurimum zizaniæ ſubinde oriatur: Ita Eccleſia ſancta manet, tametſi quædam habeat putrida membra. Sunt quidem Eccleſiæ membra quotquot profitentur Chriſti religionem: ſed alia ſunt uiua, alia mortua. Viua ſunt, qui viuam habent fidem: Mortua ſunt qui religionem profitentur ſine viua in Chriſtum fiducia. Qui autem ſunt extra viſibilem Eccleſiæ cœtum, hoſtes doctrinæ, nec uiua, nec mortua membra ſunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Sequitur, quòd rex ingreſſus viderit hominem non indutum veſte nuptiali. Quænam eſt iſta nuptialis ueſtis? Hoc neceſſariũ eſt ſcire, ut nuptiarum Chriſti dulcedine perpetuò frui liceat. In extremo die in conſpectu huius regis ſtabunt duo genera hominum, quorum alij recuſarunt venire ad has nuptias, quales ſunt Turcæ, & impij Iudæi & multæ prophanæ gentes hodiè. Horum neminem habere veſtem nuptialem manifeſtum eſt, quorũ tamen multi ciuilem honeſtatem amant. Quare iſta externa ciuilitas Ariſtidis, Fabritij, fabij maximi, Catonis, nequaquam eſt veſtis iſta nuptialis, quam hic requirit. Alij venerunt ad nuptias, hoc eſt, ad prædicationem Euangelij ſe in externum Eccleſiæ cœtum receperunt. Verum hi non ſunt vnius generis. Quidam enim ſuis operibus fidunt & putant ſuam turpitudinem tectam veſtitu operum ſuorum. An hîc veſtis nuptialis eſt? nequaquam; nam excluduntur à nuptijs. Nemo autem qui veſtem nuptialem adfert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera, niſi mala; ſed gloriantur de fide & iactant ſe fideles eſſe, & hanc ſuam vanã gloriationem exiſtimant veſtem eſſe nupcialẽ, ſed fruſtra. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis; non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorum; ſed qui

Patris mei voluntatem facit, qui in cœlis eſt. Alij verè credunt, hoc eſt, qui mortificant carnem & uiuunt Spiritu, agunt pœnitentiam & vitæ innocentiam meditantur. Hi ſoli veſtem nuptialem habent. Siue ergo fidem viuam, ſiue ſanctificationem dixeris ueſtem nuptialem, nō erraueris. Nam vocatio ad nuptias vt fidem: ita ſanctificationem veram requirit. Quod autem hæc ſit veſtis nuptialis, in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis ſanctis apparet. Neque mirum eſt huiuſmodi viuam fidem veſtem nuptialem eſſe. Nam qui credit eius peccatum remiſſum eſt, ei ira Dei ablata eſt, is filius Dei eſt. Nam ſcriptum eſt: dedit poteſtatem filios Dei fieri quotquot credunt in nomen eius. Qui credit in eum, habet vitam æternam. Deinde, credenti imptatur iuſticia Chriſti, qua homo ornatus apparet iuſtus in conſpectu Dei. Verum hic cauendum eſt, ne laruam aliquam pro uera veſte ſumas, id eſt, ne inanem fiduciam pro uera & uiua fide iactes. Si vis ergo eius notas habere, ſcito has eſſe. Vbicunq; eſt uera fides, ibi ſimul adeſt pœnitentia, verum odium peccati, veri terrores, rurſus con ſolatio in corde accenſa per ſpiritum ſanctum, ſtudium gloriæ Dei promouendę inter homines, officia charitatis, ſeu, ut uno uerbo dicam, uera ſanctificatio, quæ non eſt aliud, quàm ſe-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

paratio à prophanitate mundi per mortificationem carnis & applicatio ad Deum per uiuificationem ſpiritus. Hæc ſanctificatio vbicunq; eſt, in perpetua lucta eſt poſita. Nam caro militat aduerſus ſpiritum. Sanctificatio hæc non vno perficitur momento: ſed toto vitæ tempore creſcet: id quod uita ſanctorum facilè docere poteſt. Hæc ſint dicta de veſte nuptiali.

Sed quid quæſo fiet eis qui hanc veſtem non habent? Hoc textus his verbis docet: ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tenebræ exteriores notant ſupplicia & triſticias quæ ſunt extra regnum Dei, nempe in inferno. In has tenebras miſſus eſt diues Epulo, & omnes quotquot veſte nuptiali non inueniuntur induti eò conijcientur:

DE TERTIO.

Multi ſunt uocati, pauci uero electi. Hoc Chriſti dictum duo continet, nempe prædicationem miſericordiæ & bonitatis Dei (qui omnes uocat ad nuptias filij ſui. Neq; ullos uocare putandus eſt, quos non uult intereſſe nuptijs filij ſui) & quærelam de ingratitudine maximæ partis totius mundi. Multi ſunt (inquit) uocati. Iuſsit enim ſponſus, ut Apoſtoli irent in orbem vniuerſum & uocarent ad nuptias has,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

has, omnes, & vt ſupra dixit: Vocate ad nuptias quoſcunque inueneritis. Sed pauci ſunt electi, id eſt, pauci habent veſtem nuptialem. Electi enim dicuntur qui ab alijs ſegregati ſunt & præ alijs ſunt eximij. Ideo Petrus dicit Chriſtianos electos eſſe in ſanctificationem ſpiritus, id eſt, ut ſpiritu ſint ſancti. Deus qui dem uult omnes homines ſaluos fieri, vt Paulus docet, & parabola hæc oſtendit, imò Chriſti vox Matth. 11. hoc conuincit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis ego reficiā vos. Hoc dictum opponamus omnibus hoſtibus gratiæ Dei. Si ergo Deum reſpicis, Deus vult omnes homines ſaluos fieri & ad cognitionem, veritatis peruenire, & vocat omnes promiſcuè ad nuptias filij ſui. At ſi homines reſpicis, pauci ſunt electi, id eſt, pauci auditum Euangelium fide recipiunt & ſpiritu ſanctificantur. Quare cauſa damnationis non eſt in Deo: ſed in nobis ipſis quærenda eſt. Quoties uolui (inquit Chriſtus) congregare filios tuos, & noluiſti. Ecce duo hic habes: Chriſt' uoluit: Ieruſalem noluit. Monemur proinde hoc dicto, quòd non ſatis ſit audire Euangelium: ſed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideo prædicatur, ut Petrus docet, ut mortificemur ſecundū carnem, & viuamus ſecundū ſpiritum.

Hæc ſint dicta de hodierno Euangelio:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ex quo diſcamus Deum nos non ad perditionem, ſed ad beatitudinem creaſſe, & omnia quæ ad veram beatitudinem ſpectant gratis præparaſſe. Deinde, quòd qui damnantur ſua damnentur culpa, ut qui nolint Euangelio obtemperare. Quare ſi nobis ſalus curæ eſt induamus veſtem nuptialem & meditemur veram ſanctificationem per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA XXI. TRINITATIS, IOHAN. 4.

ERat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cum audiſſet, quod Ieſus aduenìſſet à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum, ut deſcenderet ac ſanaret ipſius filium, ſiquidem is agebat animam. Dixit ergò Ieſus ad eum: Niſi ſigna & prodigia uideritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, deſcende prius quàm moriatur filius meus. Dicit ei Ieſus: Vade filius tuus uiuit. Credit homo ſermoni, quem dixerat ei Ieſus, & ibat. Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus uiuit.

Sciſci-

Sciſcitatus eſt ergò horam ab eis, in qua melius habuiſſet. Et dixerunt ei: Heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergo Pater, quod illa hora erat, in qua dixiſſet ſibi Ieſus, filius tuus uiuit. Et credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignum ædidit Ieſus, cum ueniſſet à Iudæa in Galilæam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium docet nos, quò ſit in omnibus huius vitæ calamitatibus fugiendum: nimirum ad omnis ſalutis & fœlicitatis fontem Ieſum Chriſtum: quod etiam Iſaias monet cum ait: Haurietis aquas de fontibus ſaluatoris. Ad hunc fontem non pedibus, ſed affectibus: non ratione, ſed fide accedendū eſt. Docet præterea hoc Euangeliū, quàm promptus ſit Chriſtus ad iuuandum, qui nullum, qui ad ſe venit, dimittit ſine conſolatione. Non enim aliter eſt affectus erga quemquam, quàm erga hunc regium uirum & aulicum de aula Herodis: quem nō ſolum verbo conſolatus eſt, verumetiam miraculo eum iuuit. Summa propterea Euangelij in illud Iohelis dictum includitur: Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Loci tres:

I. De humanis calamitatibus, earum cauſa & remedio.

II. De increpatione, qua Chriſtus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

DE PRIMO.

Erat aulicus quidam cuius filius infirmabatur. Hic mœſtus Pater & ægrotus filius mundi calamitates nobis ob oculos ponunt: quæ ſicuti ſunt pœnæ peccatorum: ita etiam veluti conciones quædam ſunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, ſicuti hic aulicus mœſtus propter filij morbum ſentit ſuum peccatum & illud deplorat. Huc pertinet illud Iſaiæ: Anguſtia erit illis diſciplina. Verum vt bonitatem Dei erga nos conſideremus melius, dicam quibus modis Deus potiſſimum ſoleat nos ad pœnitentiam inuitare: ſunt autem præcipui ſex modi.

Primvs: proponit doctrinam legis, qua tanquam in tabula pingit peccata noſtra: oſtendit mentis cæcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promiſsionibus & comminationibus: oſtendit affectuũ impuritatem: oſtendit cordis fœtorem, uoluntatis auerſionem à Deo & omnium virium ataxian. Deinde in ſecunda legis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

legis tabula, iniuſticiam noſtram erga homines & impuritatem affectuum noſtrorum, adeo ut ſi quid iuſti in tota noſtra uita antequã ad Chriſtum conuerſi fuerimus appareat, id ſit non ſecus quam pannus tabe & impuriſsimo ſanguine fœdatus: id quod Iſaias conqueritur his verbis: omnes iuſticiæ noſtræ tanquam pannus ſordidiſsimus. Has noſtras ſordes ideo nobis lex proponit, ut earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam & diſcedamus à uijs noſtris peſsimis.

SECVNDVS: magnitudo calamitatũ internarum, quas nemo ſatis deſcribere & deplorare poteſt, neq; ullius hominis tanta calamitas unquam fuit, quin aliquis noſtrûm poſsit in eam incidere, ſicuti piè monet Ambroſius, cũ ait: aut ſumus, aut fuimus, aut poſſumus eſſe quod hic eſt. Quanta fuit calamitas Adam, qui non ſolum uidit unum filium alterum occidere: verumetiam uidit nongentis annis triſtiſsimorum nepotum ſuorum lapſus. Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis cum ſtupra filiarũ, fratricidia filiorum uidit? quid dicã de paucis? omnes homines morſum ſerpẽtis ſentiunt, qui morſus alio non ſpectat, quàm ut inde agnoſcamus, iuſtiſsimũ iudiciũ Dei & confugiamus ad ueniã per uerã pœnitentiã. Manaſſes rabioſè inſurrexit aduerſus Eccleſiã dei 25. annis, & ſe horrẽdis modis

modis contaminauit; nec unquam cogitaſſet de agenda pœnitentia, niſi in Babilonicũ carcerem fuiſſet abductus: vbi anguſtia carceris dedit illi intellectum. Ibi enim ex calamitatum magiſterio doctus, flectit genua cordis & veniã peccatorum ſupplex petit, quam & impetrat.

TERTIVS: proponit nobis Deus aliena exempla, tragicos lapſus & multorum horrenda ſupplicia, ut illis admoniti agamus pœnitentiam. Omnes enim lapſus hominum, qui in Hiſtorijs ſacris & prophanis proponuntur, eò pertinent, ut nos cautos reddant. Cain lapſus in peccatum obrutus eſt æternis pœnis. Saul deficit à Deo & non reuerſus eſt per pœnitentiam, ſed eſt ira Dei oppreſſus. Multi hodiè ab Euangelio deficientes, incidunt in laqueos Diaboli; unde nunquam extricare ſe poſſunt. Quare horum horrendis lapſibus & triſtiſsimo ſupplicio admoniti, agamus maturè pœnitentiam, ne Deus iratus nos abijciat: & ſimus memores dicti Poëtæ; fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

QVARTVS: concionatur aliquando Deus per tempeſtates, terræmotum, horrendos aſpectus in cœlo, quales uiſi ſunt ante deſtructionem Ieruſalem: ut cometæ inſtar gladiorum, quales uidit hæc ætas permultos, quorum admonitu niſi egerimus pœ-

pœnitentiam in pœnas incidemus grauiſsimas. Hoc anno, qui eſt à natiuitate Chriſti 1561. viſus eſt in cœlo uir cruci affixus habens in capite coronã ſpineam. Pluit ſanguis, & alia multa quotidie cõſpiciuntur. Quoties ergo offerãtur nobis huiuſmodi uiſa cœleſtia, ſciamus Deũ inuitare nos ad pœnitentiã his ſymbolis ſuæ iræ. Cum autem Dominus dicit: nolite à ſignis cœli metuere, uult ut agamus pœnitentiam, ne mala quæ minantur ſigna nos obruant. Nam omnia pœnitentibus cooperantur in ſalutem.

QVINTVS: proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus oſtendit maximam ſuam irã aduerſus peccatum: & ſimul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia ſan guine madida, & inuitat totum mundum ad pœnitentiam, & offert gratiam omnibus pœnitentiam agentibus. Quicũq; ergò differt pœnitentiam contemnit filium Dei, ſuo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: incertus uitæ huius exitus. Vita enim noſtra ſimilis bullæ eſt, & flori, qui eſt in agro, qui hodie floret, cras in ignem mittitur. Huius uitæ imbecillitatem proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui ſine pœnitentia uixerunt, ſubitanea morte tolli, adeo ut locus ad pœnitentiam non ſit illis relictus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lictus. Securis (inquit Iohannes) ad radicem arborum poſita eſt. Et Salomon dicit: ſi ceciderit arbor ad auſtrum aut ad aquilonem, in loco, in quem ceciderit ipſa arbor, ibi erit, id eſt, talis iudicaberis qualem te in hora mortis inuenerit iuſtus iudex.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat. Ipſe ait: Nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & uiuat. Hanc ſuam uoluntatem declarat, cum tot modis adeò paternè nos ad pœnitentiam inuitat; quæ ſane ad pœnitentiam inuitatio ad omnes ſpectat.

Sed Paulus dicit Deum non multos ſapientes ſecundum carnem, non multos potentes, non multos præclaro genere natos elegiſſe: ſed idem dicit: Deus uult homines omnes ſaluos fieri. Quomodo ergo non eligit? Dicitur Deus eos non elegiſſe, non quia non uoluit eorum ſalutem, ſed propter euentum, hoc eſt, quia ſapientia huius mundi, potentia & claritas generis multos ineſcat & abſtrahit ab obedientia Euangelij. Dauid fuit diues & potens: fuit etiam diues & potens Nero: quorum ille nõ eſt ineſcatus ſuis diuitijs & potentia, ut deficeret ab Euangelio: hic uerò qui pluris fecit præſentem fortunam quàm futuræ uitæ gloriam,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

riam, à diuitijs ſuis damnationis materiam ſumpſit. Iſaac fuit claro genere natus, fuit & Iſmael clarus: ſed non utriq; fuit par ſtudium. Iſmael enim claritate ſui generis contentus, promiſsiones ſpreuit: contra, Iſaac fide promiſsionis iuſtificatus & ſaluatus eſt. His exemplis clarè docetur, quòd Dominus neminem abijciat propter dona quæ in ipſum cumulauit. Nam potentia, diuitiæ, claritas generis bona Dei dona ſunt, quibus qui rectè utitur, fœlix eſt: Qui uerò malè, ſua culpa vertit ſibi dona Dei in damnationis inſtrumenta. Conſiliũ ergo Pauli amplectamur, modò nobis ſalus curæ eſt. Is enim ita dicit 1. Corinth. 7. Qui utuntur hoc mundo ſint tanquam non vtentes. Vult Chriſtiani hominis animum rebus terrenis non occupari, ut nos à via recta uitæ abducant. Sic nos vult uiuere, quaſi ſingulis momentis migrandum ſit ab hac uita. In omnibus ergo rebus præſentis uitæ corda habeamus erecta ad meditationem uitæ cœleſtis. Huc illud Pauli: quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus ſedet ad dextram Patris.

DE SECVNDO.

Dixit IESVS ad eum: Niſi ſigna & prodigia uideritis non creditis. Hic

Chriſtus

Chriſtus increpat aulicum & uirum, qui fuit in magna dignitate & ſingulari autoritate apud Herodem: quod tamen rarò fecit Chriſtus, præſertim cum homines triſtes petentes opem ad ſe uenirent. Hinc nos diſcere debemus, non eſſe adulatores aulæ & dicere placentia: ſed exemplo Chriſti ulcus tangere, ut dolor ſentiatur, ut poſtea fœlicior cura adhiberi poſsit. Quantum autem ad hanc Chriſti increpationē attinet, ſciendum eſt, quòd increpet Deus aliâs ut Iudex, aliàs ut Pater: ut ſit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria, qua ut Iudex increpat impœnitentes, ut ſcribas, Phariſæos, Hypocritas, qualis illa eſt apud Matth. Væ uobis ſcribæ, Phariſei & Hypocritę. Hæc horrenda eſt comminatio æternæ damnationis, cui ſubiectus eſt totus mundus, qui contemnit Euangelium, iuxta illud: qui non credit, iam iudicatus eſt. Hæc increpatio nos meritò monere debet, ut fugiamus peccata, ne incidamus in manus Dei uiuentis & noſtra culpa abiecti æternum pereamus. Hîc leuemus oculos, ac mores mundi uideamus.

Multi alieni à pietate uideri non uolunt, ſed ſpe diuturnioris uitæ procraſtinant pœnitentiam. Multi dicipiuntur ſtoicis imaginationibus & dicunt: ſi ſum prædeſtinatus ad uitam æternam, non eſt quòd ego magnopere ſim ſolli-

ſollicitus: ſiue benè ſiue malè agam, Deus decretum ſuum propter mea ſcelera non mutabit. Hæc horrenda eſt blaſphemia. Primum, quia hoc horrendo dicto Deo fit ſumma iniuria, qui neminem vult damnari, ſed ſaluari, idq; per ſalutem, id eſt, Ieſum Chriſtum, quem fide amplecti oportet. Non iuſsit Dominus prædicari Euangelium huic vel illi, ſed omnibus promiſcuè, & addit conditionem: Qui crediderit ſaluus erit, qui non crediderit condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde ſic ſentiendum eſt; ut quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum eſt pugnare pro patria; ita fatum minimè fallax eſt Euangelio credere, modo ſalutem velis.

Alij, quia audiunt miſericordiam magnã eſſe, volunt peccare; & quando illis uiſum fuerit pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos proſtrauit & proſternit hodiè. Paulus dicit; Ne ſeducamini: Deus non irridetur. Quicquid ſeminauerit homo hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium ſibi proponunt. Is (inquit) non minus ſalutem ſuam vellet, quam ego. Deus non tantam multitudinem perdet. Sed uide quid acciderit in diluuio. Chriſtus ſpiritu per os Nohe prædicauit ſpiritibus, hoc eſt, illis quorum animæ nunc

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſunt in carcere: ſed maxima pars orbis terrarū Chriſti ſpiritum concionantem audire recuſauit, adeo quòd tantum octo homines ſeruati ſint. Nihil hic iuuit malorū multitudo. Quinque ciuitates, quarum capita fuerunt Sodoma & Gomorra, vocem Loth contempſerunt. Quid iuuit illos multitudo? Nonne ad vnum omnes perierunt, excepto uno vir Loth cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitentia impediat: fugiamus impiorum voces, qui nos ad peccandum inuitant: meminerimus dicti Chriſti, qui mentiri nequit: niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.

DE TERTIO.

Et credidit homo ſermoni quem dixit ei Ieſus & ibat. Hic primum obſeruandum eſt, quòd Chriſtus non reiecerit hunc aulicum, propterea quòd ipſius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, ſed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, ſed potius ſanat & excitat. Diſcipulos obiurgat ab vacillantem fidem, ſed non eos tanquam indignos à ſe repellit. Nouit enim quæ ſint imbecillitates noſtræ: nouit quantis arietibus concutiatur fides noſtra: nouit quòd in omni homine ſit dubitatio horribilis.

Sed

Sed Philippus dicit Eunucho petenti baptiſmum: ſi perfectè credideris. Ergo ſi baptiſmus conferri nequit ſine perfecta fide, neque alia beneficia ſunt expectanda. Hîc ſunt duæ quæſtiones: vna de dubitatione: Altera de perfectione fidei. Quantum ad dubitationem, ita reſpondeo. Fides eſt firma, & infirma: ſed ſecundum diuerſa principia. Si enim carnē reſpicis ſubinde ſuboriuntur dubitationes. Sara, cui promiſſum fuit ſemen, riſit, & ex carnis ſenſu magnam dubitationem habuit. Sic Abraham & multi ſancti, quoties carnis ſenſu tanguntur, dubitare nonnihil incipiunt. Caro enim perpetuò aduerſatur ſpiritui: nec eſt quòd quiſquam tantum robur fidei expectet, quin ſubinde carnis arietibus concutiatur. Verum ſi ſpiritum reſpicis, fides firma eſt, nihil ambigit. Abraham, inquit Paulus, non hæſitauit diffidentia, eò quòd fuerit effœtus, & uxor Sara fuerit ſterilis & natura & ætate, ſed dedit gloriam Deo quod preſtare poſſet quod promiſerat.

Quomodo perfecta eſt fides? nonne quotidianis incrementis indiget? Eſt perfecta fides & tamen indiget quotidianis incrementis. Perfectam habuit fidem qui dixit: credo DOMINE, ſed auge fidem meam. Hoc pulcherrima hac ſimilitudine oſtendi

 poteſt,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

poteſt. Puer recens natus eſt homo perfectus. Vir adultus eſt homo perfectus. Ita eſt cum fide. Fides eſt perfecta, quæ Chriſtum perfectum recipit & apprehendit, ſed opus habet quotidianis incrementis, quò abſoluta fiat ſuis partibus. Sicut puer etſi perfectus eſt homo: tamē victu & alimento indiget, quò iuſtam quantitatem acquirat: ita qui credit opus habet perpetua meditatione verbi Dei, opus habet pane cœleſti, opus habet potu ſpirituali, quò indies noua incrementa accipiat: id quod in Apoſtolis uidemus. Petrus fidem habuit, quando dixit: quo ibimus, verba uitæ habes. Verum hæc Petri fides maiores uires habuit & veluti adulta fuit die Pentecoſtes, quando ſpiritum Chriſti uiſibiliter nactus prodijt in mediū, & Chriſto una concione tria millia hominum adduxit. Ita in cæteris quoque creſcere debet fides: Cuius ſi ſubſtantiam reſpicis, ſtatim vbi concepta fuerit ex verbo, eſt perfecta: ſi verò quantitatem, quotidianis incrementis augeſcit.

Quantum autem ad actiones fidei attinet, pulcherrimè oſtenduntur in hoc aulico. Primum etenim vrget fides hunc aulicū, ut in ſuis calamitatibus ad Chriſtum confugiat, tanquā ad veriſsimum & peritiſsimum medicum omnium morborum & calamitatum. Deinde eum impellit, ut Chriſtum inuocet, petatq; ab eo

auxilium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

auxilium. Adhæc facit, ut non ſtatim Chriſtum deſerat, vbi ad primam petitionem non impetrat quod vult: ſed ut vrgeat Chriſtum precando: ut non ſinat ſe aſperiori reſponſo terreri ab eo quem vnicum ſaluatorem agnoſcit. Hoc enim dum fit, impetrat à Chriſto quod vult: vnde creſcit magis & fit ad petendū alacrior & ardentior & edit fructus confeſsionis & glorificationis, ſicuti hic dicitur: & credidit ipſe & domus eius tota.

Hinc ergo ſex fidei proprietates colligere licet, quas habeat perpetuas.

PRIMA, fides nos ad Chriſtum in noſtris calamitatibus petitum auxilium impellet: non nouit ſanctos quos inuocet, ſed ſolum Chriſtum, quem agnoſcit vnicum mediatorem eſſe inter Deum & hominem.

SECVNDA, vbi Chriſtum acceſsit, eum inuocat, non ſua dignitate, ſed eius clementia & miſericordia freta.

TERTIA, non ſi mox non impetrauerit ocioſa quieſcit & deſpondet animum, ſed in orando perſeuerat.

QVARTA, impetrat quod vult: vult autē quod in Dei gloriam cedere poteſt.

QVINTA, poſtquam impetrauit quæ uoluit, magis creſcit & iuſtam quantitatem accipit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

SEXTA, edit fructum confeſsionis & prædicationis Dei. Et diligenter obſeruanda eſt hæc clauſula, Credidit ipſe & domus eius tota. Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergò diſcamus noſtram familiam ad pietatem aſſuefacere, ſimus ei typus & forma doctrinæ, rudes inſtituamus, delinquentes corripiamus, deſides excitemus: Breuiter omnia faciamus, ut quot ſunt familiæ, tot ſint & Eccleſiæ. Verum qui nullam curam familiæ habent, ut piè inſtituatur, fidem quidem iactare poſſunt: ſed tantum fumum fidei habent & non ueram fidem, quæ perpetuò frugifera eſt per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, cui laus & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA XXII. TRINITATIS, MATTH. 18.

ASſimilatũ eſt regnũ cœlorum homini regi, qui uoluit conferre rationem cũ ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei unus, qui debebat ei decem millia talentorum. Cæterum cum is non eſſet ſoluendo, iuſsit eum Dominus uenundari, & uxorem eius, & liberos, & omnia quæ habebat, ac

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

bat, ac fieri ſolutionem. Procidens autem ſeruus ille, adorabat eum, dicens: Domine, eſto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Miſertus autem Dominus ſerui illius, abſoluit eũ, & æs alienum remiſit ei. Egreſſus uerò ſeruus ille, inuenit unum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & iniecta in eũ manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conſeruus eius, rogabat eum, dicens: Eſto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, ſed abijt & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porrò cum uidiſſent conſerui eius quæ fiebant, indoluerunt ualdè, & uenerunt, aperueruntq; Domino ſuo omnia quæ facta fuerant. Tunc accerſiuit illum Dominus ſuus, & ait illi: Serue ſceleſte, totum debitum illud remiſi tibi, cum obſecraſſes me. Nónne oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eũ tortoribus, quouſq; redderet totum, quod debebatur ſibi? Sic & Pater meus cœleſtis faciet uobis, ſi non remiſeritis ſuo quiſq; fratri de cordibus ueſtris delicta illorum.

ENARRATIO TEXTVS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

OCcaſio huius Euangelij fuit interrogatio Petri, qui Chriſtum interrogat quoties remittat peccanti aduerſus ſe fratri, an uſq; ſepties. Huic Dominus reſpondet: Non dico tibi uſq; ſepties, ſed ad ſeptuagies ſeptem, ſcilicet peccata. Septuagies ſeptem ſunt 490. quo numero ſignificatur quòd fratri reſipiſcenti toties condonabimus offenſam, quoties in nos peccauerit. Poſuit enim numerum finitum pro infinito. Verum quia hoc durum videbatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc eſt ſententia. Deus Pater cœleſtis condonat nobis ſæpiſsimè contra ſe peccantibus: Quare nos quoq, fratribus reſipiſcentibus, qui nos læſerunt condonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, videlicet ad nouam uitam ex fide degendam: cuius nouæ uitæ quædam pars eſt mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quò autem hæc parabola clarius intelligi poſſit, rerum collationem inſtituam hoc modo. Quemadmodum ſe homo prædiues creditor habet ſe ad debitorem pauperrimum, ſed humiliantem ſe, proſternentem ſe coram creditore & petentem veniam: ſic ſe habet Deus erga peccatores humiliantes ſe in vera pœnitentia coram Deo, proſternentes ſe & petentes remiſsionem peccatorum propter Chriſtum. Sed

creditor

creditor diues humilianti ſe debitori debitum condonat. Ergo Deus pœnitenti ex miſericordia condonat omnia ſua peccata. Iã ſicut Deus ſe habet erga peccatores ſæpiſsime aduerſus ſe delinquentes: ſic habebit ſe Chriſtianus erga fratres ſeu conſeruos ſuos in ſe delinquentes. Proinde vt Deus condonat gratis nobis errata noſtra; ita & nos offenſas, quibus læſi ſumus à fratribus, remittemus. Verum contra: quemadmodum creditor habet ſe aduerſus eum debitorem, cui condonauit prius debitum, & poſtea eum crudelem deprehendit aduerſus fratrem ſuum; ſic ſe habet Deus erga eos, quos receperat prius in gratiam & poſtea deprehendit crudeles erga proximum ſuum. Sed creditor huiuſmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergo & Deus reuocat ad ſeuerum iudicium, qui fuerant duri erga proximos. Proinde condonandum eſt proximo, quotieſcunq; aduerſus nos peccauerit.

Loci tres:

I. Vera agendi pœnitentiam ratio.

II. Commendatio miſericordiæ Dei erga peccatores.

III. Officia mutua Chriſtianorum condonare & condonari.

DE PRIMO.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Parabola creditoris & debitoris pulcherrimam agendæ pœnitentiæ rationem proponit, qua non eſt alia illuſtrior in toto nouo teſtamento: Quare omnes eius circumſtantias perpendamus: Quis ſit creditor: Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum vbi vrgeatur ratio: Quomodo ſatisfiat iuſticiæ Dei, quæ efflagitat, ut ſoluatur quod debetur.

Quis eſt creditor? Deus Rex cœleſtis. Is nos donauit multis bonis: formauit nos ad ſuã imaginem: dedit lucem in mente, rectitudinem in corde, & vires interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præſtare.

Annon hæc ſunt abolita per peccata primorum parentum? Verum quidem hoc eſt: ſed dona quæ contulit Adam ad totam eius poſteritatem pertinebant. Cum ergo ille noſter parens amiſit dona, & ſe & nos ſecum in mortem coniecit, proinde rectè repetit à nobis Deus, quod in noſtro parente amiſimus: imò multis modis nos auximus debitum, ut eius ſumma ita magna ſit facta, ut nemo poſsit eam ſoluere, etiamſi ſe & ſua omnia vendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etſi autem perpetuò nos huius debiti admonet: tamen potiſsimum rationem exigere putandus eſt. Primũ, quoties noſtra conſcientia

peccati

peccati nos coarguit & veluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde, quando ſpiritus ſanctus in miniſterio legis venit, & arguit peccatum, & prouocat ad pœnam niſi fiat ſolutio. Præterea, quando ſigna iræ Dei conſpiciuntur, uel in cœlo, vel in terra. Adhæc, cum cruce aut morbo vexamur, quę ſunt veluti miniſtri Dei, qui nos ad ſoluendum debitum vrgent.

Sed cur peccata vocantur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad ſolutionem: ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ niſi fiat ſolutio.

Cur debemus? hoc iam dictum eſt. Debemus enim tantum quantum apud parentem noſtrum Adam depoſuit, quod totum amiſimus, & inſuper nouis debitis nos onerauimus, quotidianis tranſgreſsionibus aduerſus Dei ſanctiſsimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta eſt debiti ſumma? Reſpondet creditor, quòd debeas decem millia talentorũ, & quòd tu non habeas obulum, tantum abeſt, ut tantum debitum unquam ſoluere poſsis. Decem præcepta cõtinent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto: quia hanc obedientiam non præſtitiſti & ſoluiſti debes pœnam. Ita

exami-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

examinandum eſt debitum in ſingulis præceptis primæ & ſecundæ tabulæ: vnde magnitudo debiti colligenda eſt.

Sed quid hîc faciendum eſt? Imitari debemus exemplũ huius debitoris, qui ſe proſternit coram ſuo creditore, ſe humiliat, petit veniam, quam & conſequitur. Hoc eſt, Agnoſcemus peccati magnitudinem: dolebimus ex corde, quòd non reddiderimus quod debuimus: & confugiemus fiducia Chriſti ad Patrem cœleſtem petentes veniam & condonationem debiti: quod cum fecerimus, habemus promiſsionem quod uelit nos, condonato toto debito, in gratiam recipere. Hoc clarè in præſenti miraculo indicatur: cuius rei nunc aliquot exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix Lucæ 7. agnoſcens ſuum debitum, confugit ad gratiam & viua fiducia recumbit in Chriſtum, quam Dominus mox pronunciat conſecutam eſſe condonationem debiti. Ita enim ait: Remiſſa ſunt ei peccata multa. Sed ibi additur: quia dilexit multum. Chriſtus non eam dicit debito ſatisfeciſſe dilectione: ſed poſtquam nacta eſt ſolutionem debiti dilexit: id quod Chriſtus apertè propoſita hac parabola indicat. Nam cum Phariſæus offenderetur, quòd Chriſtus non reijceret hanc mulierem, tanquam peccatricem, & miniſteriũ

eius

eius non improbaret tanquam impurum, ita eius peruerſum iudicium corrigit. Duo debitores (inquit) erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Quum autem illi non eſſent ſoluendo, condonauit utriſq;. Horum igitur dic uter plus diligit? Reſpondens Phariſæus dixit: exiſtimo quòd is cui condonatum plus eſt. At ille dixit ei: rectè iudicaſti, & conuerſus ad mulierē dixit Simoni: vides hanc mulierem. Ingreſſus ſum in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis ſui exterſit: oſculum mihi non dediſti, hæc autem non intermiſit deoſculari pedes meos: Oleo caput meum non unxiſti, hæc autem unguento vnxit pedes meos. Cuius rei gratia dico tibi, quòd remiſſa ſunt peccata eius multa: nam dilexit multum. Cui enim paululum remittitur paululum diligit. Dixit autem ad eam: remiſſa ſunt tibi peccata tua. Hîc apertè videmus quòd nacta remiſsionem debiti dilexerit. Nam remiſsionem peccatorum debet noua obedientia ſequi, quæ dilectionis nomine hîc ſignificatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo conſpiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice vidimus: ingens pauor & conſolatio. Nam cū à Propheta Nathan arguitur de rapta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

coniuge alterius, & de nece mariti, exiſtunt in Dauidę horrendi pauores propter magnitudinem debiti ſui, quales pauores ſæpè deſcribit. Non eſt pax oſsibus meis à conſpectu peccatorum meorum. Agnoſcit iram Dei aduerſus peccatum: dolet propterea quòd offendit Deum: metuit ſe abijci à Deo, ſicuti ante viderat horribiliter abijci Saulem: deniq; metuit æternas & præſentes pœnas. Hic fuiſſet dolore extinctus, niſi audiuiſſet conſolationem à Propheta, vice Dei: non morieris, Dominus abſtulit peccatum tuum. Hac audita conſolatione accenditur in eo fides, qua apprehendens abſolutionem, incipit intueri miſericordiã Dei, & in mediatore acquieſcit.

Nuper audiuimus pulcherrimum exemplum in publicano, qui adeo agnouit magnitudinem ſui debiti, quòd ne oculos leuare ſit auſus: tamen audita miſericordiæ Dei magnitudine erigit ſe fide & precatur: Deus propitius eſto mihi peccatori: atq; ita totius debiti gratuitam remiſsionem accepit.

Hæc exempla nobis proponamus, quæ clarè monſtrant nobis pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum doctrinam: quòd remiſsio peccatorum ſit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit qui agit pœnitentiam & confugit ad miſericordiam Dei propter Chriſtum.

Etſi

Etſi autem hæc remiſsio omnino gratuita eſt ſi nos reſpicimus: tamen ſi Chriſtum reſpicimus, qui pro peccatis noſtris horrenda ſuſtinuit ſupplicia, facta eſt Deo ſufficiens pro debito noſtro ſolutio.

Notemus proinde REMISSIONIS vocem, quæ vel unica multiplicem in ſe continet doctrinam. Primum deſtruit doctrinam monachorum de ſatisfactionibus. Nam ſi ſalus contingit per remiſsionem debiti iuxta Euangelium, quis furor eſt dicere ſalutem contingere propter ſatisfactionem debiti. Nam remiſsio & ſatisfactio, ita inter ſe pugnant, vt eidem nequaquam conuenire poſsint. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodo enim quod gratuitum eſt, ex merito eſſe poteſt? Apertè Paulus inquit: Ei qui operatur merces confertur non ex gratia, ſed ex debito: ei verò qui non operatur, ſed credit in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remiſsæ ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata. Tertiò, euertit remiſsionis nomen compenſationem, quam Papiſtæ docent, quæ compenſatio debet fieri, ut docent, per peregrinationes, ieiunia, elemoſynas. Ignem quoque purgatorij extinguit.

Si enim

Si enim eſt remiſſum debitum cur punitur debitor. Poſtremò remiſsionis vox ianuam gratiæ miſeris peccatoribus aperit, in agone mortis ſalutis eſt portus & omnis conſolationis fons. Hæc ſint dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta ſit dilectio & miſericordia Dei erga genus humanum, indicat, nonnihil de ea dicam. Eſt autem duplex Dei miſericordia. Vniuerſalis vna, qua ſinit ſolem ſuum oriri ſuper bonos & malos: & peculiaris, qua, vt chariſsimus Pater Eccleſiã filij ſui complectitur: de qua Christus Ioh. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, ſed habeat uitam æternam. Nullo maiori teſtimonio potuit cœleſtis Pater ſuam erga nos declarare miſericordiam, quàm quòd dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem ſuam redimeret & daret vitam æternam. Quoties igitur audimus nominari miſericordiam Dei hæc cogitemus.

1. Cogitabimus quanta ſit miſeria generis humani priusquam in gratiam recipiatur. Iacet genus humanum proſtratum & uulneratum à Diabolo, cuius veneno inſuper infectum, nihil

hil ſpirat præter peccatum, propter quod æternis pœnis eſt obnoxium.

2. Huius miſeriæ cauſæ ſunt cogitandæ, quæ ſunt cum peccata primorum parentum, tum noſtræ propriæ ſordes. Etſi enim illorum lapſu obnoxij ſumus ſententiæ damnationis: tamen quotidiè nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.

3. Philanthropia Dei & clementia erga genus humanum eſt cogitanda. Apparuit, inquit Paulus, Philanthropia & benignitas Dei ſalutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philanthropia eſſe, quàm quòd nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & feditatem.

4. Cogitandum eſt Antilytron, hoc eſt, uictima filij, qua ſuccurritur miſeriç humanç & peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo 2. Corinth. 5.

5. Cogitanda eſt via, per quam nos venire poſſumus in poſſeſsionē miſericordiæ Dei: illa via monſtrata eſt in primo loco, quæ nulla eſt alia quàm vera pœnitentia.

6. Cogitandum eſt quouſq; ſe diuina miſericordia extendat, quòd non ad paucos quoſdam pertineat, vel ad homines vnius ætatis: ſed promiſcuè ad timentes eum. Ita enim canit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

beata virgo edocta ſpiritu Chriſti quem conceperat iam ex ſpiritu ſancto: miſericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id eſt, omnibus qui agunt pœnitentiam.

7. Cogitanda eſt perpetua gratitudo in tota vita, ut Deum pro tanta miſericordia glorificemus corde, ore confeſsione & moribus.

8. Cogitandum eſt, ut ſolliciti ſimus in tota noſtra vita regenda, ne noſtra culpa tantum bonum amittamus, quemadmodum hic debitor fecit.

DE TERTIO.

Tertiam doctrinam propoſui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere ſolent. Nam hæc coniuncta eſt cum fide remiſsionis peccatorum. Sunt autem duo cum fide remiſsionis peccatorum coniuncta, nempe gratia & donum. Gratia eſt ipſa iuſtificatio, qua hominibus credentibus imptatur iuſticia Chriſti remiſsis peccatis: de hac dictũ eſt in primo loco. Donum eſt ipſa donatio ſpiritus ſancti, qua homo ſola fide iuſtificatus ſimul regeneratur, ſanctificatur, hoc eſt, mortificatur carne & viuificatur ſpiritu. Mortificatur caro, quando abolitur peccandi conſuetudo: viuificatur ſpiritus, quando nouam obedientiam Deo præſtare incipimus. Huius viuificationis quædam particula eſt condonatio mutua, qua alij alijs

peccata

peccata & offenſas condonant. Quàm ſit hæc condonatio neceſſaria, hodiernũ Euangelium apertiſsimè oſtendit, ſicuti in præfatione dixi. Chriſtus iuſsit nos precari: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Vult enim Chriſtus nos imitari Patris ſui exemplum.

Verum ſunt duo genera hominum, qui nos offendunt: quidam offendere pergunt & non petunt condonationem: quidam, poſtquam ſenſerunt ſe offendiſſe, mox ſupplices veniam petunt. Quantum autem ad illos attinet, qui pergunt offendere, offenſas remittas hoc modo. Depoſito vindictæ affectu eum amare non deſines, quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ, quamuis de illo, ut meretur, ſiniſtrè ſentis. Nam cum Deus hoſtibus nos benè velle iubet, non ideo protinus exigit, ut probemus in ipſis quæ ipſe damnat: ſed tantum animos noſtros vult eſſe purgatos. At quantum ad illos attinet, qui poſtquam læſerunt, mox veniunt & deprecantur veniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, vt de ijs rectè ſentiamus ſimulq; perſuaſi deletam coram Deo eſſe peccati eius memoriam.

Porro ſciendum eſt, quòd duplex offenſio contingit inter fratres: vna læditur frater à fratre: Altera læditur Eccleſia, ſcandalo videlicet

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cum quis malè uiuit & agit, etiamſi noſtræ perſonæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læſit inceſtuoſus ille Eccleſiam Corinthiacam, quem reſipiſcentem, in gratiam recepit. Hæc condonatio ſeu remiſsio eſt duplex: odium aduerſus eum depones; Deinde confugientem ad gratiam recipies & tanquam fratrem illum complecteris, quem antea fugiſti ne ipſius maculis te inuolueres. Hæc ſint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq, exemplo Patris cœleſtis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Chriſtum, cui gloria in ſæcula ſæculorum Amen.

DOMINICA XXIII. TRINITATIS, MATTH. 22.

ABeuntes Phariſæi, conſilium cœperunt, ut illaquearent Ieſum in ſermone. Et ad illum mittunt diſcipulos ſuos cum Herodianis dicentes: Magiſter ſcimus quod uerax ſis, & uiam Dei in ueritate doceas, neq; cures quenquam, non enim reſpicis perſonam hominũ. Dic ergo nobis, quid tibi uidetur? Licet cenſum dare Cæſari, aut non? Cognita autem Ieſus malitia eorũ, ait: Quid

Quid me tentatis Hypocritæ. Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius eſt imago hæc & deſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati ſunt, & omiſſo eo, abierunt.

ENARRATIO TEXTVS.

CONſilium ſanctorum patrum, qui hoc Euangelium in Eccleſia proponendum iudicarunt, fuit, ut extaret doctrina in Eccleſia de diſcrimine ſpiritualis regni Chriſti & regnorum mundi. Deinde, ut ſcirent pij quatenus obediendum ſit politico magiſtratui.

Occaſio autem huius Euangelij fuit malicia Phariſæorum, qui iuxta vaticinium Dauidis conſilia inierunt aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius, quò ipſius regnum euertant & ſuam ſuperſtitionem ſtabiliant.

Verſatur autem totum Euangelium in hac quæſtione: Iure ne populus Dei politico & externo magiſtratui eſſe ſubiectus, & ei tributa dare & obedire debet? Chriſtus ad hanc quæſtionem ita reſpondet. Eccleſia ijs omnibus, qui bus eſt ſubiecta, obedientiam debet. Cum ergo populus Iudaicus & Deo ſubiectus ſit, nam ab

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eo in peculiarem populum eſt electus, & Cæſari qui armis eum ſubiecit, Deo reddere, quod illi debetur, & Cæſari, quæ ſunt Cęſaris, debet. Hoc reſponſum eò pertinet, ut doceat Eccleſiá ſuam debere ſubiectam eſſe magiſtratui ciuili, atq; tributa ſoluere & tantiſper obedire, donec aliquid contra verbum Dei & legem naturæ præcipiat.

Loci duo:

I. De hypocriſi & vſitata ingratitudine erga bene meritos.

II. De quæſtione Phariſæorum & de magiſtratu.

DE PRIMO.

Tunc abeuntes Phariſęi conſiliũ inierunt, ut caperẽt eũ in ſermone. Hoſtes Chriſti fuiſſe Phariſæos teſtatur tota Euangelica Hiſtoria. Et tametſi nec in doctrina quicquam, nec in vita erat quod poterant reprehendere; tamen omnes quærunt occaſiones, ut innocenti ſint moleſti, eumq; traducant tanquam qui malè doceret & malè viueret. Hoc perpetuum fuit hypocritarum ſtudium in mundo. Exemplum habemus in Eccleſia Dei hoc die. Monachi & Phariſæi Papiſtici benè norunt noſtram doctrinam, quam docemus, ex Moſe, Prophetis & Apoſtolorum ſcriptis deſumptam eſſe, nec ali-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quid habent quod iure reprehendere poſsint in multorum piorum miniſtrorum moribus: tamen varias excogitant calumniandi artes, mille vias quærunt ad abolendum Euangeliū, potius viderent Turcàm regnare quàm Euangelij puritatem conſeruari. Vnde tanta rabies? vnde hæc malicia? ſunt ſatellites Sathanæ, quare non eſt mirum, ſi in caſtra Chriſti irrumpere conantur. Deinde hactenus fuerunt in magno precio & ſalutabantur ſanctiſsimi Patres: nunc autem detecta illorum hypocriſi vileſcunt & illorum ſuperſtitio exploſa contemnitur. Totas igitur uires intendunt, ut curſum Euangelij cadaueribus & ſanguine ſanctorum intercludant. Sed Deo ſit gratia, Eccleſia Chriſti eſt ædificata ſuper firmiſsima rupe, vt portæ & conſilia vireſq; inferorum aduerſus eam præualere nequeant. Hoc proinde cum ſit perpetuum, non eſt mirandum, quòd hi Phariſæi ſuo faciant more.

Videamus ergo quibus artibus Chriſti regnum inuadunt. Euangeliſta noſter quatuor illis tribuit artes, quibus vtuntur priuſquam manum admouent. Primum, conſilium. Conſilium, inquit, *inierunt*. Eſt enim conſilium actionis fundamentum. Conueniunt ergo, conferunt ſua nepharia conſilia, & quo quiſque

ſit in cõſultando nequior, eò maiorem laudem reportat. Hoc longe ante præuidit ſpiritus Chriſti in Dauide, quemadmodum habemus in ſecundo Pſalmo. Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania. Verè inania, quia Dominus infatuabat conſilia eorum. Deinde notatur hîc, quò omnia ipſorum conſilia tendebant. Vt (inquit Euangeliſta) caperent eum in ſermone. Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: vileſceret autoritas; atq; ad extremum raperetur ad ſupplicium, vt contumelioſus in Deũ hæreticus & maleficus. Vides ſcopũ conſultationis Phariſæorũ. Tertio loco ſequitur qualenam inuenerint conſilium. Placuit iſtis bonis conciliarijs, ut mitterent ſuos diſcipulos cum Herodianis. Aſtutè admodũ, ut haberent præſentes teſtes, qui poſſent ipſum apud Herodem traducere, ſi quicquam dixiſſet quod aliâs minus placuiſſet. Hos diſcipulos egregiè hypocriſi inſtruxerunt, vt eſſent ad fallendum magis idonei. Nulli enim citius fallunt, quàm qui cum externam ſanctitatem & comitatem ſimulant, occultè fallere inſtituunt. Quarto deſcribitur horum hypocritarum oratio in hunc modum: Magiſter, ſcimus quod uerax ſis & uiam Domini uerè doceas, & quod non ſit tibi cura de aliquo. Hoc eſt principiũ orationis

tionis illorum: quod ſanè ſi verba ſpectes, aptiſsimum eſt. Continet enim duo: Primum agnoſcunt eum Magiſtrum, deinde tribuunt ei virtutes quas habere oportet fidelem doctorem. Cum eum verbis agnoſcunt Dominum, volunt non hoſtes, ſed amici, imò diſcipuli uideri, qui magno diſcendi deſiderio teneantur. Cum tribuunt ei virtutes, quas verus Doctor habere debeat, fraudulenter ſe inſinuant Domino, ut nihil ſibi ab illis periculi eſſe credat. Sed nullum eſt conſilium, nulla prudentia aduerſus Dominum. Sed quænam ſunt illæ uirtutes, quas Chriſto tribuunt? PRIMA eſt veritatis ſtudium: *Scimus* (inquiunt) *quod uerax ſis.* SECVNDA, certitudo doctrinæ: *& uiam Dei* (inquiunt) *in ueritate doceas.* TERTIA eſt conſtantia & animi fortitudo: *& non* (inquiunt) *eſt tibi cura de aliquo.* Quare? *Quia non reſpicis perſonam alicuius* (& hæc eſt quarta virtus) *Non enim* (inquiunt) *reſpicis perſonam hominum.* Hæ quatuor virtutes ſunt magnæ & requiruntur ab omnibus Dei miniſtris. Veritatis ſtudium facit, vt excuſsis ignorantiæ tenebris, veritas illuceſcat. Certitudo doctrinæ facit, ne variæ doctrinæ ventis & rumorum vanitate fluctuemus. Conſtantia & animi fortitudo inuictum in officio reddit. Quòd non perſonas hominum reſpi-

ſpiciat Doctor efficit, vt ueritas non metu aut alia re ſupprimatur. Has uirtutes Dominus Iohanni Baptiſtæ tribuit: & quòd fuerit eis verè præditus oſtendit effectus. Nam cum Herodes accepiſſet per uim vxorem fratris ſui Philippi, audacter illi reſtitit, non veritus perſonã, quam ſuſtinuit Herodes. Dicit enim: Non licet tibi habere uxorẽ fratris tui: propter quod paulo poſt raptus eſt ad ſupplicium. Huiuſmodi virtutes habuit & Helias, qui impio regi reſtitit & aperte illi in os dixit: Tu perturbas Iſrael & domus Patris tui. Verum hoc qui nõ faciunt, verius mercenarij dicendi ſunt quàm veri paſtores. Hactenus de machinis hypocritarum aduerſus Chriſtum.

DE SECVNDO.

Quæſtio ſequitur, qua ita putant ſe Chriſtum poſſe conſtringere, vt non habeat quo euadat. Licet (inquiunt) cenſum dare Cæſari an non? Hic putarunt quòd neceſſario & ſimpliciter alterum ex his duobus eſſet reſponſurus, licere, aut non licere. Si dixiſſet licere: turbam offendiſſet, qua inuita iſtud onus ſubſtituit, ac ita habuiſſent acceſſum ad ipſum perdendum, deficiente ab eo turba: At ſi dixiſſet non licere: aderant Herodiani, qui mox illum tanquam ſediciosũm rapuiſſent ad pœnã. Quid ergo ad hanc quæſtionem Dominus? Duo facit,

cit, Primum obiurgat eos, Deinde ſoluit quæſtionem. Cognita, inquit Euangeliſta, Ieſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ. Hic experiuntur verum eſſe quod illi antea adulandi gratia dixerunt: non reſpicis perſonas hominum. Quæſtionis ſolutionem hoc pacto inſtituit. Oſtendite mihi numiſma cenſus: at illi obtulerunt ei denarium. Cuius eſt imago hæc (inquit) & ſuperſcriptio? Dicunt ei Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo. Queſtio ſoluta eſt ita ut nec veritatem tacuerit Dominus, nec anſam calumniandi habuerint Phariſæi. Quare confuſi mirati ſunt & abierunt. Adeo nullum conſilium, nulla prudentia valet contra Dominum.

Sed quid hæc Chriſti reſponſio nos docet? Primum diſcernit inter regnum Cæſaris & Dei, id eſt, inter regna mundi & Eccleſiam. Deinde diſtinguit inter perſonas, quæ his diuerſis regnis præſunt. Tum docet obedientiam præſtandam eſſe in utroque regno, hoc eſt, ut Deo ſuus cultus tribuatur in ſpirituali ſuo regno, & politico magiſtratui debita præſtentur officia. Hoc loco dicendū eſſe quid Deo debeatur & quid politico Magiſtratui: verum quia ſæpius aliis dictum eſt de cultu Dei, hic de magiſtratu dicam, quò admonea-

moneamur quàm piè nos de magiſtratu ſentire oporteat. Dicam igitur quinq; de magiſtratu. 1. vnde & quid ſit. 2. quæ conditiones boni magiſtratus eſſe debeant. 3. quod officiũ, quiq; fines ſint adminiſtrationis politicæ. 4. qualenam magiſtratus ius exiſtat in ſubditos & ſubditorum bona. 5. quid magiſtratui ſuo debeāt ſubditi.

PRIMVM, quod propoſui, nempe vnde & quid ſit magiſtratus, Paulus Roma. 13. declarat, vbi docet magiſtratum à Deo eſſe: non enim (inquit) eſt poteſtas niſi à Deo, quæ vero ſunt poteſtates à Deo ſunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum eſt, non de confuſione, quæ ſæpè in imperijs propter ſcelera hominum cernitur. Dum itaq; boni magiſtratus præſunt, Deum veluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos conſtituit, manu imperantem. Contra, cum impij magiſtratus præſunt, impietas quidem à Diabolo & praua uoluntate imperantis eſt; ſed Deus iratus laxat frena tyrannis & impijs, vt ita ingratitudinem hominum vlciſcatur.

Habes unde ſit magiſtratus: quid autem ſit idem Paulus definit: nempe quòd ſit ordinatio Dei ſubditis in bonum, dum honorantur boni & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVN-

Secvndvm, quod propoſui, fuit de conditionibus boni magiſtratus, quæ Moſis 12. quatuor recenſentur, nimirum ut Iudex ſeu magiſtratus ſit ſapiens, timens Dei, verax ac minimè auarus. Sapientia gubernat actiones, ne in adminiſtratione per errorem peccat, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficit, ut Deũ reſpiciat in omnibus cauſis, caueatq; ne quicquam committat quod illum offendat. Veritas monet ne falſas legum interpretationes & ſycophantias admittat. Odium auaritiæ ſinceritatem in iudicando conſeruat. Vbi enim numerarij iudices ſunt, actũ eſt de æquitate. Nã ſi perſonę acceptio corruptio eſt iudicij, ut nullus ſit æquitati loc⁹, profectò auaritia efficit, ut iudex potius perſonã ꝗ̃ cauſam intueatur. Quisquis igitur magiſtratu fungens precio ducitur æquum & bonum perſpicere non poteſt. Munere enim excæcantur oculi ſapientum & peruertuntur verba iuſtorum. Hinc eſt quòd auari iudices furum ſocij dicantur ab Iſaia.

Tertivm, quod propoſui de magiſtratu, fuit de eius officio, de quo nunc agam. Oſtendam autem magiſtratus officium cùm ex teſtimonijs ſcripturæ, tum per exempla illuſtrium hominum, qui magiſtratu cum laude functi ſunt. Officium magiſtratus in genere eſt, ut ſit cuſtos diuinæ legis, hoc eſt, veræ religionis cõſeruator,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſeruator. Hoc autem officium tum demum exercet pius magiſtratus, cum exemplo Dauidis, Ioſiæ, Ezechiæ, tollit idololatriam & idololatriæ occaſiones: ut Ezechias æneum ſerpentem diminuit: Ioſias templum purgauit à varijs idolis: Moſes uitulum confregit: Dauid exhortationibus populum ad uerum cultum Deo præſtandum adduxit. Nam ſi magiſtratus à Deo ordinatus eſt, ut ſit miniſter Dei homini in bonum, debet utiq; quæ homini noxia uidet, pro viribus amoliri, ne reipublicæ bonum & ciuium ſalus impediatur. Deinde curabit magiſtratus exemplo Ioſiæ, ut vera religio proponatur, conſtruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quamquam autem diſtincta ſunt officia magiſtratus ciuilis & miniſterium verbi; tamen in hoc conuenire poſſunt & debent, ut gloriam Dei & ſalutem generis humani ſimul quærant, ſed ſeruata utriuſque legitima ratione: hoc eſt, ut magiſtratus ciuilis edicto & gladio, miniſter autem uerbi doctrina, exhortatione, obiurgatione & comminatione impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea, quia religio ſine docentibus & diſcentibus conſeruari nequit, Magiſtratus officium eſt ſcholas erigere, ſtipendijs conſeruare, ut docentes & diſcentes pietatis ſtudijs incumbere poſsint. Ad hæc, Ezechię

& regis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

& regis Niniuæ exempla commonefaciant magiſtratum, vel præſentem, vel imminentem irã Dei ſolennibus ad Deum precibus, ueraq; ad Dominum conuerſione auertere ſtudeant. Atque hæc quidem ad eam partem legis referenda ſunt, quæ religionem potiſsimũ ſpectat. Quantum autem ad externum politicum ſtatum attinet, idem officium eſt magiſtratus boni in ſua republica, quod eſt honeſti patrisfamilias in ſua domo, nimirum vt quemadmodum Pater liberos diſciplina regit, caſtigat contumaces, bonos honore afficit, largitur premia, breuiter in hoc totus incumbit ut ſua familia quàm optimè conſtituta videatur: ita magiſtratus in ſua republica facere debet, ut uere Pater patriæ dici poſsit.

Verum ſi quis officia magiſtratus numerata ſibi cupiat, is ſciat primum magiſtratus officium eſſe ſtudium pacis, ut in tranquillitate Deum colamus abolitis ſuperſtitionibus, quæ veram religionem corrumpunt, ac pietati ueræ ſunt impedimento. Secundum magiſtratus officium eſt, ut ſinguli ſua officia rectè faciant, quod fieri non poteſt, niſi ubi legum maneat authoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non ſequitur, rerumpublicarum pernities eſt: quare vt honeſtas leges magiſtratui ferre licet; ita caueat oportet ne in contemp-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

contemptum ueniant, quod fit quando non ſequitur executio. Tertium officium eſt, ut puniat ſontes, & inſontes tueatur iuxta legum præſcriptum, & prudentem moderationem. Ex his facile eſt colligere, quinam ſint fines magiſtratus, nimirũ quòd ſit ordinatus propter Deum ad Eccleſiæ & rerumpublicarũ utilitatem: quare rectè dicitur, quòd gubernatio, religio & propria domus principi curæ eſſe debeant.

QVARTVM, quod promiſi me dicturum, eſt de iure magiſtratus in ſubditos & ſubditorum bona. Zenephon Philoſophus hanc legem tradit magiſtratui: Regula regi non affectus, ſed lex eſſe debet. Vnde ſequitur tantum iuris magiſtratum habere in ſubditos & illorum bona, quantum leges conſentientes Decalogo & legi naturæ permittunt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptum imperare ſubditis neceſſaria officia cùm ad publicam incolumitatem, tum ad ſingulorum utilitatem facientia.

Reſtat quod quinto loco propoſui de officio ſubditorum erga magiſtratum. Poteſt autẽ officium ſubditorum erga magiſtratum ad quatuor capita reuocari, ut primum ſit, iuxta quartum præceptum, honorare magiſtratum, hoc eſt, ſuſpicere & reuereri ipſum tanquam miniſtrum & legatum Dei: Ita vt ipſum honores,

res,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

res, timeas, candidè de ipſo iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum vulgo magiſtratui detrahas. Nam id ſeuerè prohibetur verbo Dei. Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis voce omnes calumniæ & detrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parere, cùm in tributis dandis, tum in alijs quoq; rebus, quatenus per religionem & legē naturæ liceat. Huc illud pauli pertinet: Admoneto illos, vt principibus & poteſtatibus ſubditi ſint, ut magiſtratibus pareant, ut ad omne opus bonum ſint parati. Tertium, orare pro magiſtratu. Adhortare, inquit Paulus, vt fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarumactiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus in eminentia conſtitutis, vt placidam & quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate. Quartum, non irrumpere in partes officij magiſtratus: ſed magiſtratui cognitionem deferre, ſi quid ad reipublicæ ſalutem pertinere uideatur. Hæc ſint dicta de magiſtratu. Deus det nobis gratiam, vt & Deo verum cultum & magiſtratui noſtro debita præſtemus officia per Ieſum Chriſtum Dominum, cui gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

*

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

DOMINICA XXIIII. TRINITATIS, MATTH. 9.

PRimas quiam uenit, & adorauit Ieſum dicens: Filia mea modo defuncta eſt, ſed ueni, & impone manum tuam ſuper illam, ac uiuet. Et ſurgens Ieſus ſequutus eſt eum, ac diſcipuli eius. Et ecce mulier, quæ ſanguinis profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam ueſtimenti illius, dixerat enim intra ſeſe: Si tantum tetigero ueſtimentum illius, ero ſalua. At Ieſus conuerſus, ut uidit illam, dixit: Confide filia, fides tua ſaluam te fecit. Et ſalua facta fuit mulier à tempore illo. Et cum ueniſſet Ieſus in ædes primatis, uidiſſetque tibicines, & turbam tumultuantem, dicit illi: Secedite, non enim mortua eſt adoleſcentula, ſed dormit. Et deridebant illum. Quum autem fuiſſet eiecta turba, introgreſſus tenuit manum illius, & ſurrexit adoleſcentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clariſsimè deſcribitur, quomodo Dominus noſter opem ferat ſuæ

Eccleſiæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Eccleſiæ ſubiectæ cruci. Quemadmodũ enim Chriſtus ſaluator noſter erga hunc primatem & hanc afflictam mulierem eſt affectus: ſic etiã eſt affectus erga me & te, adeoq; omnes, qui horum, hoc eſt, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipſum confugiunt, iuxta illud vaticinium Iohelis de Chriſto: Omnis qui inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. Cum hoc vaticinio & Chriſti verba & facta conſentiunt. Verba ſunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, ego vos reficiã. Facta multa occurrunt: cæcos ſanat, leproſos purgat, hunc Iairum & hanc mulierem exaudit, & ſe implorantibus fert opem. Hæc eſt ergò ſumma huius hiſtoriæ, quòd Dominus duo edat miracula: ſanat mulierem, quæ duodecim annos laborauerat morbo: excitat huius Iairi filiam, quæ defuncta erat: utroq; facto ſuum erga omnes animum declarat.

Loci tres:

I. Exemplũ huius mulieris, eius conditio, fides, inuocatio & ſanatio.

II. Exemplum Iairi, & excitatio puellæ mortuæ.

III. Deriſio, qua Chriſtus ridetur ab hoſtibus ſuis.

DE PRIMO.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Etſi primo loco fit mentio principis Iairi, qui venit ad Chriſtum : tamen prius dicam de hac muliere patiente fluxum ſanguinis , quia ponitur in medio hiſtoriæ de principe hoc. In hac itaq; muliere quatuor ſunt nobis perpendenda. 1. conditio eius. 2. fides. 3. inuocatio. 4. eiuſdem à morbo, quo laborauit, ſanatio: quorum ſingula ſingularem doctrinam & admonitionem continent.

Conditio mulieris fuit. 1. fuit mulier ſimplex & timida. 2. duodecim annos fluxum ſanguinis paſſa fuit, vnde facile cogitare eſt quàm fuerit exhauſta & imbecillis. Qui vno menſe tã graui morbo laborat ſatis miſer & afflictus eſt, quid dicemus de hac, quæ tot annis eſt vexata? 3. addit Marcus quòd multa paſſa ſit à medicis, quorum alij alijs pharmacis miſeram excarnificarunt. Huc accedit quòd iam ſuas facultates conſumpſerat: vnde in hoc grauiſsimo morbo ad mendicitatem erat redacta ; neque tanti ſumptus quicquam profuerunt , imò quotidiè fuit deterius. Morbum hunc corporis morſus conſcientiæ acerbiorem fecerat ; Nam cum ſcriptura dicit eum, qui peccat contra Dominum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare quàm Deum ſe abieciſſe. Hæc fuit huius mulieris conditio dura ſatis: morbus corporis, mala conſcientia, mendicitas,

tas,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tas, contemptus. An propterea eſt abiecta corã Deo? An propterea Chriſtus eam reiecit? Nequaquam. Venit enim propter afflictos: venit propter peccatores. Nos ergo huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in noſtris calamitatibus: agnoſcamus iuſtam iram Dei aduerſus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit conditio huius mulieris, ſequitur fides.

Acceſsit retro & tetigit fimbriam ueſtimenti eius, ſi tetigero (cogitat) tantum ueſtimenti fimbriam eius ſalua ero. Hæc vox ſatis declarat qualis fuerit eius fides. Certò ſibi perſuaſit, quòd ſi tantum tangeret fimbriam veſtimenti illius conſequeretur ſalutem. Vnde tanta fides? Ex uniuerſali promiſsione quam ſibi accommodauit. Nouit abſque dubio hanc Chriſti promiſsionem: venite ad me omnes &c. Hîc primum tribuit Chriſto laudem veritatis. Deinde generale dictum ſibi accõmodauit hoc modo. Omnes vocat ad ſe, omnibus promittit opem, uult omnes laborantes reficere: Ego ſum in numero laborantium, ego ſum ex ea turba, quam totam ad ſe vocat: verè igitur ſtatuo, quòd me velit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidem excitauit: Iam hoc ad nos accommodemus.

Quoties te premit crux internè uel exter-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nè, agnoſce iſtam crucem eſſe veluti concionē quandam, qua tua miſeria & damnatio tibi ob oculos ponitur. Deinde verbum promiſsionis & exempla intuere, & cogita Deum non eſſe acceptorem perſonarum: ſed velle omnium miſereri in Chriſto Ieſu. Hac fiducia Chriſtum inuoca; & ſtatue illum te verè velle exaudire & dare quod petis niſi venenum petieris, id eſt, niſi petieris id quod tibi non ſit utile, ſeu quod impediat gloriam Dei; & hoc dictum: venite ad me omnes, tibi applica: quod cum feceris conſolationem ſenties.

Verum iſta mulier habuit Chriſtum præſentem, quem oculis vidit: A me procul abeſt. Iſta tentatio eſt carnis, contra quam primum opponito promiſsionem Chriſti; Ego ero uobiſcum uſq; ad conſummationem ſæculi. Deinde, quod Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt & non viderunt. Præterea, quòd Chriſtus non ſit acceptor perſonarum: & in aliquot exemplis declarauit, cum hic eſſet præſens in carne, quomodo vellet agere cum reliquis ſe inuocaturis.

At ſum peccator magnus. Credo: ſed Chriſtus uenit in mundum peccatores ſaluos facere. Ita dicit, primum ipſe; Non veni ad vocandum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait; Certus ſermo & omni ap-

ni approbatione dignus, quòd Chriſtus Ieſus venit in mundũ ſaluos facere peccatores. Item: apparuit gratia ſalutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla miſericordię Dei. Adam coniecerat totum mundum in damnationẽ, ſed agit pœnitentiam & recipitur: Paulus perſecutus eſt Eccleſiã Chriſti, Petrus negauit Chriſtum, Manaſſes ſe horrendis idololatrijs, & copioſo ſanctorum ſanguine ſe polluerat: ſed reſipiſcentes in gratiam ſunt recepti. Quare declaratur quàm verum ſit dictum illud apud Prophetam: viuo ego nolo mortem peccatoris, ſed ut conuertatur & viuat. Huc illæ Chriſti aſſeuerationes: Amen amen dico vobis: qui credit in me non peribit, ſed habebit vitam æternam. Has ſententias & hæc exempla opponito cogitationi de peccatorum magnitudine, & ſcito miſericordiam excedere peccatum & gratiam abundare ſupra delictum.

At neſcio an ſim prædeſtinatus? Hæc grauiſsima eſt tentatio ab ipſo Sathana profecta. Quis eſt lapſus? Adam cũ ſua poſteritate: nam fuimus in illo tanquã in maſſa cõmuni humani generis. Quis accepit promiſsionem? Nonne Adam? Ergo quemadmodum lapſus es in Adam: ita cum eodem es promiſsionis particeps, modo promiſsionis uerbo fidem adhibere velis. Deinde clarum eſt Pauli dictum: Deus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

vult omnes homines ſaluos fieri & ad cognitionem veritatis venire. Huc facit, quòd Christus mandatum vniuerſale dat ſuis diſcipulis; ite in mundum vniuerſum prædicate Euangelium, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Qui uero non crediderit condemnabitur.

At fides eſt donum Dei, quod dat quibus uult? Vide quàm multa caro inuenit, quibus ſibi ipſi viam ad ſalutē intercludit? fides eſt donum Dei, ſed hoc modo confertur. Proponit tibi verbum, huic ut credas iubet, & in cogitatione uult eſſe efficax. Sed tu caue ne cum Iudæis reſiſtas ſpiritui ſancto, quod Stephanus ſuis obiecit. Chriſtus cum videret ciuitatem Ieruſalem & cogitaret de eius uaſtatione flens dixit; quoties uolui te congregare ſicut gallina colligit pullos ſuos & noluiſti. Ecce Chriſtus uult, nec aliud vult quàm Pater. Quid voluit? congregare filios Ieruſalem ad ſuum ouile; ſed Ieruſalem noluit, decepta à ſuis ſeductoribus, falſis Prophetis, & ineſcata diuitijs, potentia, uoluptatibus & curis huius mundi noluit Chriſto ſuo paſtori obedire. Quare ut iuſto Dei iudicio; ita propria culpa perit. Promiſsionibus igitur diuinis, eisq; uniuerſalibus freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere in noſtris doloribus & cruce confugiamus ad Chriſtum, ita futurum eſt, ut inueniamus auxilium

xilium

xilium in tempore oportuno. Fidem huius mulieris uidimus: nunc quod tertio loco in hac muliere ſpectandum dixi uideamus, videlicet qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud ſe, tangit tantum fimbriam veſtimenti Ieſu. Nulla hîc auditur oratio. Verum quidem eſt: nulla orantis uerba hîc recitantur, ſed ſunt hîc orantis ſigna & orationis effectus. Signa ſunt quòd accedit, tangit fimbriam & apud ſe cogitat de eius clementia & intimo cordis uoto miſericordiam ſibi præſtari expetit. Hoc uotum non ſecus quàm ardentiſsimas preces exaudiuit Chriſtus. Effectus ſunt conſolatio & ſanatio.

De Moſe etiam legimus, quòd cum labia non uiderentur moueri, tamen audit à Domino, quid clamas ad me? unde docemur, quòd oratio, quæ nubes penetrat, non ſit labiorum motus, nō ſit uerborum Battologia, & multiloquium: ſed potius ſupplex animi eleuatio ad Deum, quæ fide Chriſti aliquid à Deo petitur. Hoc etiam confirmatur Dauidis teſtimonio, qui ait: Ad te Domine leuaui animam meam.

Porro, quia nullus cultus maior eſt quàm rectè Deum inuocare, & oportet pios perpetuò in hoc cultu occupari, volo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulò

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

antea quid ſit oratio: nunc quas conditiones perpetuò oratio habere debeat oſtendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & veluti proprietates piæ orationis, quæ ſunt. 1. quomodo noſter animus compoſitus eſſe debeat ad orandum. 2. quid nos ad orandùm impellat & vrgeat. 3. quis ſit à nobis inuocandus. 4. quo fundamento freti prodeamus in conſpectum Dei oraturi. 5. quid ſit petendum, & quando cum conditione & quando ſine conditione.

PRIMA: Animus noſter in hunc modum compoſitus eſſe debet. Primũ exuenda eſt omnis cogitatio propriæ gloriæ, ſicut hæc mulier nihil niſi ſordes in ſe agnouit. Deinde inopia ſentiatur, quam ſanè maximam hæc afflicta mulier ſenſit. Tum in vera pœnitentia homo ſe proſternat coram Deo, idque potius animo quam corpore. Id hanc mulierem feciſſe inde apparet, quòd à tergo acceſſerit. Poſtremò, certa fide ad orandum incendatur animus. Nam niſi qui certam fidem attulerit, verba fundit potius quàm precatur. Huiuſmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attuliſſe ex ſuperioribus manifeſtum eſt.

SECVNDA: Cauſæ, quæ nos ad orandum impellent, ſunt multæ. Hæc mulier abſque dubio cogitauit de mandato Dei, in quo ſerio à nobis

nobis hunc cultum requirit. Deinde promiſſiones non ignorauit, alioqui tanta fiducia ad orandum non prodijſſet. Quicquid (inquit Chriſtus) petieritis in nomine meo Pater dabit uobis. Senſit præterea & Diaboli tyrannidem & ſuam inopiam, vnde mota auxiliũ quærit ab eo, qui ſolus iuuare poteſt. Conſiderauit quoq; exempla; vidit Iairum Dominum inuocaſſe pro filiæ ualitudine & multa alia exempla cogitauit. His & multis alijs cauſis ad precandum eſt excitata. Proinde & nos erigamur ad Deo hunc cultum inuocationis præſtandũ. 1. mandato Dei. 2. promiſsionibus. 3. cogitatione tyrannidis Diaboli. 4. ſenſu propriæ miſeriæ & inopiæ. 5. ſanctorum exemplis.

TERTIA: Quis inuocandus? ſolus Deus qui eſt Pater, filius & ſpiritus ſanctus; nec Angeli, nec homines ſunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum eſt: inuoca me in die tribulationis. Item: Dominum Deum tuum adorabis & illum ſolum coles. Inuocare enim creaturam ſumma eſt idololatria, propter quã mundus horribiliter punitur, quia talis idololatria in Deum ſummè blaſphemia eſt.

QVARTA: Iure quæritur quo fundamẽto nixi prodeamus in conſpectum Dei. Nam ſi nos intueamur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

tueamur, confuſio faciei noſtræ nos à precando abſterret. Deinde ſcriptura dicit: Deus peccatores non exaudit. Certum eſt, quòd nemo fretus ſua dignitate poſsit orare. Quare quærendus eſt ille unus mediator inter Deum & hominem Chriſtus Ieſus, qui ſe pro nobis impellatorem offert, dum ait: Quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Huius ergo dignitate habemus acceſſum ad Deum patrem.

QVINTA: Quid orandum ſit. Triplicia ſunt precanda & triplicia deprecanda. 1. gloriam Dei ſanctificari inter homines precabimur. 2. ſalutem animæ. 3. neceſſaria ad præſentis uitæ conſeruationem: & contra deprecabimur. 1. quicquid impedit gloriam Dei. 2. quicquid aduerſatur noſtræ ſaluti. 3. quicquid nobis in hac uita moleſtum eſt. Hæc ſtatuamus nos impetraturos & præſertim quæ primo & ſecundo loco ponuntur. Tertij generis bona & mala deprecari oportet cum conditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ noſtræ ſalutis.

QVARTVM, quod propoſui de hac muliere, eſt eius ſanatio: in qua quid Chriſtus dixerit & egerit & quid illi acciderit dicendum eſt. Quid dixit Chriſtus? Confide filia: fides tua te ſaluam fecit. Et hoc cum diceret diuina ſua

uirtute

uirtute mulierem ſanauit. Quid accidit mulieri? & ſalua facta eſt mulier ex illa hora. Hîc habemus multa. 1. quòd qui credunt adoptantur in filios, iuxta illud: Dedit poteſtatem, ut filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. qualis ſit affectus Chriſti in afflictos. 3. quòd fides quoduis à Deo impetret. 4. quòd Chriſtus hîc declarat ſuam diuinã potentiam, oſtendit uoluntatem, monſtrat officium, ac ueritatem Euangelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum fidei, inuocationis, confeſsionis, & ſpei. Ecce princeps acceſsit. Hîc habes fidem. Et adorabat eum. Habes fidei fructum inuocationem. Hæc duo confeſsionem continent. Domine, inquit, filia mea modo defuncta eſt: ſed ueni & impone manum tuam ſuper eam & uiuet. Ecce quanta cum ſpe precatur. Nos ergo ex hoc diſcamus in noſtris neceſsitatibus Chriſtum accedere, illum ex fide inuocare, confiteri & certò ſtatuere nos ab illo impetraturos, quæ nobis ſalutaria ſunt. Sed quid facit Chriſtus? Sequitur illum & cum ueniſſet Ieſus in domum principis & uidiſſet tibicines & turbã tumultuantem, dicebat: Recedite, & eiecta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

turba dixit puellæ: puella ſurge & ſurrexit puella, & exijt hæc fama in uniuerſam terrã illam. Quia circumſtantiæ huius exempli con gruunt ferè cum exemplo mulieris, ſufficiant hac uice quæ de muliere dixi.

DE TERTIO.

Cum Chriſtus diceret: puella non eſt mortua, ſed dormit, deridebant eum. Hîc tria intueamur. Primum, quòd mundus non ſolum ſit ingratus erga Chriſtum benefactorem: verum etiam derident ipſum. Quare hoc? Quia cœcus eſt mundus, & ideo de Chriſti doctrina & factis non poteſt rectè iudicare. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Caro non niſi carnem ſapit. Sapientia carnis inimicitia eſt cum Deo. Niſi ergo cum mundo velimus errare & fieri deriſores, audiamus & Euangelium, quò mens rectius de operibus Dei inſtruatur. Secundum, quod hîc non ſolũ intueri; ſed etiã mirari oportet, eſt quòd Chriſtus nihilominus pergat in ſuo ſancto propoſito. Non abſterretur uel ſumma ingratitudine mundi, ut ſuam Eccleſiam deſerat. Dominatur in medio inimicorum ſuorum. Tertium, quod hîc obſeruare docet, eſt Chriſti exemplum. Si ergo deridemur propter confeſsionem, intueamur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

mur filium Dei & contemnamus iſtos deriſores, qui ſunt Diaboli moriones. Non malicia mundi nos turbabit, ſed exemplum filij Dei nos conſolabitur, qui nobis adeſt iuxta ſuam promiſsionem: ego ero vobiſcum uſq; ad conſummationẽ ſæculi. Huic noſtro unico mediatori unà cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA XXV. TRINITATIS, MATTH, 24.

CVm uideritis abominationem deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele Propheta, ſtantem in loco ſancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa ſunt, fugiant ad montes: qui in tecto, non deſcendat ut tollat quicquam de domo ſua: & qui in agro, non reuertatur ut tollat ueſtes ſuas. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, ut non fiat fuga ueſtra hyeme, neq; ſabbatho. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ad hoc uſque tempus, neque fiet. Et niſi decurtati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro. Sed propter electos decurtabũtur dies illi. Tunc ſi quis uobis dixerit: Ecce hîc Chriſtus, aut illîc,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

illìc, nolite credere. Surgent enim Pſeudochriſti, & Pſeudoprophetæ, & dabunt ſigna magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (ſi fieri poſsit) etiam electi. Ecce prædixi uobis. Si ergo dixerint uobis. Ecce in deſerto eſt, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet uſque ad Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunque enim fuerit cadauer, illìc congregabuntur & aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Domini concio continet inſignem admonitionem admodum hoc periculoſo tempore neceſſariã: nam cũ Paulus dicit: quæcunq; ſcripta ſunt in noſtram doctrinã ſcripta ſunt, non eſt quòd putemus hæc propter ſolos Iudæos dicta & ſcripta eſſe: ſed potius propter nos, qui iam uiciniores ſumus extremo diei, quàm Iudæi fuerunt. Eſt autem hæc concio & plena terrore & cõſolantiſsima. Nam ſi impios & non agentes pœnitentiã reſpicis, nulla concio magis terribilis eſſe poteſt: illis enim horrendas pœnas comminatur: ſin autem ad pios & agentes pœnitentiam reſpicis, concio hæc plena eſt conſolatione. Nam his ab omnibus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ærumnis liberationem promittit. Cum hæc, inquit, videritis leuate capita veſtra, quia appropinquat redemptio veſtra. Porro occaſio huius concionis, fuit diſcipulorum Chriſti interrogatio duplex, qui ſumpta occaſione ex prædictione vaſtationis vrbis Ieruſalem, de qua in hoc ipſo capite præcedit vaticinium, quęſiuerunt primum quando id fieret: Deinde de ſigno aduentus Domini quærunt. Ad has quæſtiones reſpondet Dominus, non vt eorum carnale deſiderium expetebat; ſed prout ipſe ſciuit eorum inſtructioni ad ſalutem utile eſſe. Summa huius concionis eſt quòd Chriſtus prędicit tempus vaſtationis Ieruſalem & monſtrat aduentus ſui ſigna ad iudicium.

Loci duo:

I. Reſponſio Chriſti & eiuſdem prædictio.

II. Huius doctrinæ uſus.

DE PRIMO.

Reſponſio Chriſti habet duas partes, in quarum priori reſpondet ad primam interrogationem, videlicet qua interrogarunt diſcipuli, quando Ieruſalem vaſtaretur; in poſteriori ad ſecundam interrogationem, in qua quærunt diſcipuli de aduentu Chriſti ad iudicium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Prior pars continet ſigna, quæ præcedunt vaſtationē vrbis Hieroſolymitanæ, quæ multa hic enumerantur, non ſolum in textu, quem audiuiſtis, ſed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM ſignum eſt, quòd veniant Pſeudochriſti, hoc eſt, homines vani, qui mentiuntur ſe Meſsias & ſaluatores eſſe: id quod etiam accidit. Nam tres præcipui nebulones fuerunt vnus poſt alium, qui magnam multitudinem hominum poſt ſe traxerunt: Teudas, uir quidam Ægyptius, & Simon Magus. Teudas Cuſpio adminiſtrante rempublicam ſuaſit populo, vt acciperent ſubſtantias ſuas & ſe ſequerentur ad Iordanem. Illic enim ſe recepit ſuo nutu diuiſurū aquas, ut ipſi ſuos pedibus tranſirent, & ita aſſerta libertate ſeruitutem Romanorum declinarent. Cui obtemperans ſtulta turba, ad Iordanis ripam, cum fruſtra expectaret miraculum, eſt trucidata. Ægyptius ille ſuis ſequentibus ſalutem & requiem promiſit. Verum illi quoq; deluſi ſuæ temeritatis iuſtas dedere pœnas. Simon magus, qui cum à Petro pecunia non poſsit emere donum conferendi viſibiliter ſpiritum ſanctum & audiſſet à Petro: pecunia tua ſit tecum in maledictionem, excogitauit aliam viam quam Diabolicis artibus fucauit & pietatis laruam eam induit.

dixit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dixit igitur ſe virtutem Dei eſſe, cuius præſtigijs multi decepti ſunt. Quare autem id Deus permiſerit Paulus ad Theſſa. reſpondet: quia non voluerunt credere veritati, dedit eis Deus efficacem illuſionem, vt crederent mendacio. Hac pœna digni ſunt, qui ad claram Euangelij lucem ſponte cęcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Chriſtus: videte ne quis vos ſeducat, multi venient in nomine meo dicentes ego ſum Chriſtus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei & reuerentiæ erga Euangelium Chriſti.

SECVNDVM ſignum, quod precederet vaſtationem vrbis Ieruſalem. Audituri eſtis (inquit) bella & rumores bellorum. Huiuſmodi bella multa pręceſsiſſe vaſtationem Ieruſalem teſtantur hiſtoriæ. PRIMVM 2000. ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occiſi ſunt. DEINDE latrones publicè graſſabantur, qui gladios ſub palijs tectos geſtantes, quoſuis obuios trucidarunt. Adhæc Cæſariæ ſunt trucidati 2000. Scytopoli tredecim milia. Aſcæloni 2500. Prohemaide viginti milia. Alexandriæ quinquaginta milia. Damaſci decem milia trucidati ſunt. Ecce quam vera fuerit prædictio Chriſti & quam grauiter punitus ſit populus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Iudaicus ob ſuam ingratitudinem. Quid dicam de fame, de Peſtilentia, & de terræmotu, quæ contigerunt iuxta Chriſti uaticinium? Hæc omnia peccata iſtius populi monſtrant, ſed fuerunt tantũ præludia quædã ad illa mala quæ ſecuta ſunt.

TERTIVM ſignum, perſecutio diſcipulorum. Inuiſi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc perſecutio incepit à nece ſanctiſsimi Stephani, & poſtea quotidie magis ac magis creuit. Fuit autem diſcipulorum Chriſti afflictio quadruplex. 1. corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio ſupplicij genere afficiebantur. 2. afflictio fuit ex ſcandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim perſecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum ſummo dolore diſcipulorum Chriſti. 3. afflictio diſcipulorum Chriſti fuit à Pſeudoprophetis, quorum plurimi fuerunt iſto tempore, de quibus Epiphanius ſcribit: vt Simoniani, qui Simonis Magi ſectatores fuerunt: qui Simon poſtea in medio vrbis Romæ collapſus interijt. Hos ſequuntur Menandriani, Menandri ſectatores: Saturniliani, Saturnili ſequaces: Baſilidiani qui Baſilidẽ quendam imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat vnus de ſeptem diaconis, turpitudinem ſectati ſunt: Gnoſtici quorum infiniti

fuerunt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

fuerunt furores: taceo Ebionem & Cherinthū, qui naturæ diuinæ in Chriſto hoſtes fuerunt. Ecce quàm multa agmina falſorum Doctorum habuerunt, qui ſimplicitate Euangelij filij Dei contenti eſſe noluerunt. Quarta afflictio diſcipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.

QVARTVM ſignum, & prædicabitur regni Euangelium in vniuerſa terra in teſtimoniū omnibus gentibus. Hoc factum eſſe teſtatur Paulus cum ait: An non audiuerant? atq; in omnem terram exiuit ſonus eorum. Hactenus de ſignis præcedentibus vaſtationem Ieruſalem: nunc in textu typus vaſtationis ſignatur. *Cum uideritis abominationem deſolationis quæ dicta eſt à Daniele Propheta ſtantem in loco ſancto. Tunc qui in Iudæa ſunt fugiant ad montes.* Quaſi diceret, tunc ipſe exercitus, qui vaſtaturus eſt Ieruſalem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit ſcelerum & idololatriæ populi Iudaici, qua totus fere iſte populus erat infectus. Abominatio quidem dicitur propterea quòd Deo, ut res fœdiſsima, diſplicuit. Deſolationis abominatio dicebatur propter pœnam quæ ſecuta eſt: quæ pœna fuit deſolatio & vaſtatio populi Iudaici.

Hactenus de prima reſponſione ad priorē diſcipulorum quæſtionem de vaſtatione Ieru-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſalem: ſequitur reſponſio ad ſecundam interrogationem quæ fuit de Chriſti aduentu, in qua quatuor ſunt ſpectanda. Primum, quòd iubeat cauere ſigna falſa. *Si quis uobis dixerit: Ecce hic Chriſtus aut illic, nolite credere.* Alterũ, quòd admoneat diſcipulos, ne per oſcitantiam ſuæ admonitionis obliuiſcantur. *Ecce, inquit, prędixi uobis:* quaſi diceret. Velim vos perpetuò huius meæ prædictionis memores eſſe, ne exemplo aliorum obliti mei abijciatis confeſsionem. Tertium, quòd aduentus ipſius non ſit futurus in angelus mundi aut in deſerto: ſed quòd ſit conſpicuus toti terrarum orbi. *Sicut, inquit, fulgur exit ab oriente & apparet uſq; ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis.* Non eſt ergo quòd credatis illis qui venient & mentientur Meſsiæ nomen. Quartum, eſt electorum collectio ad Chriſtũ: *vbicunque, inquit, fuerit cadauer, illuc congregabuntur & aquilæ.* Hoc eſt, quemadmodum Paulus interpretatur: cum Chriſtus ad iudicium venerit obuiam rapiemur Chriſto in aerem, & ſic cum eo perpetuò erimus.

DE SECVNDO.

Cum iſta, quæ contigere Iudæis, ſigna ſunt eorum, quæ contingent in extremis diebus, in quos nos incidimus, ante aduentum Chriſti,

Chriſti, par eſt vt aſpiciamus ea quæ noſtro ſæculo fiunt, & uideamus quomodo cũ iſtis congruant. Inter ſigna ſupra audiuimus primum, quòd eſſent venturi qui ſe Meſsiam eſſe fingerent, cui ſimile ante paucos annos in Germania accidit. Nam quidam hollandus Dauid Georgius nomine finxit ſe Chriſtum, qui multos ſeduxit, qui poſtea mortuus & deinde effoſſus & combuſtus. Fuerunt & alij tum ex Iudæis tum ex alijs, qui malè cum ſuis ſectatoribus perierunt. Deinde quantum ad bella attinet & rumores bellorum, Turcia docet & multæ aliæ nationes quàm iſtud ſignũ benè in hoc ſæculum quadret, & certè metuenda ſunt adhuc grauiora. Tum quanta ſit perſecutio Eccleſiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hiſpania, Hollandia, quotidiani rumores ad nos allati docent. Multæ ſubindè oriuntur ſectæ, maxima eſt ingratitudo mundi erga Euangelium & corruptiſsimi ſunt plerorumque mores. His accedit & quartum ſignum aduentus DOMINI ad iudicium, quòd prædicetur Euangelium in vniuerſo ferè orbe terrarum. Etſi autem id publicè non fiat vbique in publico loco: tamen in omnibus regnis mundi ſunt aliqui, qui Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in teſtimonium; idq; dupliciter. Teſtimoniũ enim

ſalutis eſt, ſi Euangelio credimus: teſtimonium iuſtæ noſtræ damnationis erit, ſi fuerimus Euangelio increduli. Vſus iam colligamus prędictionis Chriſti.

PRIMVS eſt, de quo iam dixi, videlicet quòd iſta omnia contigerunt nobis quoque in doctrinam, ut indè cogitemus quid immineat ingratiſsimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.

SECVNDVS: Hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fœditatem peccatorum noſtrorum, & ſunt veluti præludia pœnarum, quas ſuſtinebunt qui non egerint pœnitentiam.

TERTIVS: Admonemur hîc quæ ultio illos manet, qui ſanguine ſanctorum ſe polluunt. Qui vos perſequitur, inquit Chriſtus, me perſequitur. Quare? Quia propter Chriſti Euangelium & eius confeſsionem iſta fit perſecutio. Nunc lætantur quidam aduerſarij Chriſti cum malefecerint: verum futurum eſt, ut ſatis acerbas luant pœnas effuſi ſanguinis fidelium, qui de terra clamat ad Deum & expetit vindictam quam iuſtus iudex reddet illis tempore ſuo, iuxta illud: mihi vindicta & ego retribuam, tempore oportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam, & iuxta diuitias bonitatis ſuæ & longanimitatis inuitat ad pœ-

nitentiam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorum, ſed mauult omnes reſipiſcere & viuere, quemadmodum ipſe apud Prophetam teſtatur his verbis: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Verũ qui hac bonitate diuina abutitur, theſaurizat ſibi iram in die iræ.

QVARTVS uſus huius prædictionis eſt, quòd admoneat nos pœnitentiæ. Chriſtus cũ quidam ſibi referrent, quomodo Pilatus miſcuiſſet ſacrificia Iudæorum ſanguine, & quòd turris Siloe collapſa 13. viros occidiſſet, ait: niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimiliter peribitis. Nam aſſeuerat hoc non tantum factum eſſe propter eos qui iſtic perierunt, ſed etiam propter alios, qui eorum caſu admoniti reſipiſcerent. Multo magis calamitas populi Iudaici nos admonebit pœnitentiæ, præſertim cum cauſa non ſit diſsimilis. Illi enim potiſsimum puniebantur propter religionis contemptum. Quid quæſo hic non eſt ſimile? quare admoniti caſu Iudaici populi maturè reſipiſcamus, ne prius opinione noſtra incurramus in manus Dei viuentis.

QVINTVS vſus, quòd ex perſecutione Eccleſiæ, quæ tum fuit maxima, diſcere debeamus, quòd ciues regni Chriſti in hoc mundo non debeant florere & externo imperio mundi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

gaudere. Vt enim Eccleſia Chriſti non eſt affixa certo loco: ita ipſius gloria & decus partim in conſcientia piorum eſt, partim in expectatione reuelationis Ieſu Chriſti eſt poſita.

SEXTVS uſus eſt, ut ciuibus regni Chriſti nos adiungamus, non perſecutionum mole abſterriti à confeſsione. Tametſi enim omnes, qui piè in Chriſto uolunt uiuere, patientur perſecutionem: tamen Chriſtus eos beatos eſſe pronunciat, quia præſentem afflictonem ſequetur gloria, ad quam nulla patet uia niſi per crucem.

SEPTIMVS, vt incommodo Iudæorum & damno ſimus cautiores. Ne igitur erremus cum Iudæis, ſequamur lucernam verbi Dei. Hæc enim nos ſola tutos ab errore facere poteſt. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis uerbum tuum, & lumen ſemitis meis. Et Paulus vult nos verbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

OCTAVVS, ut admoneamur, ut ſupereminentibus malis opponamus nomen Dei, quod eſt turris fortiſsima. Ita enim Solomon inquit: Turris fortiſsima nomen Domini, ad quam confugiet iuſtus & ſaluabitur. Hi in turri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

turribus (inquit Dauid) hi in equis, nos autem in nomine Domini inuocabimus. Eſt autem nomen Domini ſupplex oratio, quæ ex uera Chriſti fiducia proficiſcitur, quæ fiducia eſt uictoria mundi. Ita enim ait Apoſtolus: Hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides veſtra. Quare ſic? quia Chriſtum inuocat mundi uictorem, Chriſtum præſentem habet, contra quem portæ inferorum nihil poſſunt. Oremus ergo, ne uel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, uel fiducia labaſcat in tantis tumultibus.

Nonvs, ut muniamus nos etiam aduerſus ſcandala, quæ ſunt plurima futura: quæ cum uenerint, meminerimus dicti Chriſti: Ecce prædixi vobis. Neque ſcandala illa ſunt futura eiuſdem generis. Alia enim erunt ſcandala perſecutionis: alia paucitatis confitentium Chriſtum; alia defectionis. Multi enim prorſus in iſtis malis, quæ ventura ſunt, renunciabunt Chriſti nomini eiusque Euangelio & rurſus ſe ſubijcient Sathanæ: multi erunt autores diuerſarum ſectarum in iſto exiguo cœtu, qui Chriſtum confitebuntur. Contra hoc muniri nos uult Chriſtus: & quia mala præſcita minus nocent, voluit Chriſtus ſuam Eccleſiam de his præmonitam eſſe.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Decimvs, vt nos uiuentes in timore Dei expectemus aduentũ Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui nos plenam redemptionem adferet; quæ redemptio eſt veluti omnium beneficiorum Chriſti finis, ad quam alia beneficia deſtinantur. Eſt enim hic ordo beneficiorum Chriſti, qui 1. Cor. 1. deſcribitur his verbis; Chriſtus factus eſt nobis ſapientia à Deo, iuſticia, ſanctificatio, & redemptio, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis eſt, cum nobis reuelat voluntatem Patris in Euangelio. Iuſticia, quando credentes Euangelio ipſius iuſticia nobis imputatur. Sanctificatio ſit nobis, quando iuſtificati donamur ſpiritu ſancto, cuius virtute iam nouam uitam meditamur. Tandem erit nobis redemptio, quando perfecta ſalus nobis per ipſum continget, cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

IN FESTO PVRIFICATIONIS Mariæ, EVANGELIVM Lucæ 2.

POſteaquam completi fuiſſent dies purgationis eorum ſecundum legem Moſi, adduxerunt eum Hieroſolymæ, ut ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini, Omne maſculinum adaperiens uuluã, ſanctum Domino uocabitur, & ut darent hoſtiam, ſecundum quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos colũbarum. Et ecce, homo erat Hieroſolymis, cui nomen Simeon, & homo iſte iuſtus ac pius, expectans conſolationem Iſrael, & ſpiritus ſanctus erat ſuper eum. Et reſponſum acceperat à ſpiritu ſancto, non uiſurum ſe mortem, niſi prius uideret Chriſtum Domini. Et uenit per ſpiritum in templum Et cum inducerent puerum Ieſum parentes, ut facerent ſecundum conſuetudinem legis pro eo, ipſe quoque accepit eum in ulnas ſuas, & laudauit Deum ac dixit: Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum uerbum tuũ in pace. Quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum, quod paraſti ante faciam omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc feſto tractatur pars hiſtoriæ Chriſti, uidelicet quomodo ſit oblatus in templo iuxta legem: & quomodo Simeon uir iuſtus agnouerit Ieſum Mariæ filium uerũ Meſsiam eſſe, idque ex inſtinctu Spiritus ſancti, à quo reſponſum acceperat, ſe non moriturum, priuſquàm uiderent oculi eius Chriſtum Dominum: quem cum uidiſſet, accepit eum in ulnas ſuas, benedixitque ei: quo facto carmine ſuam gratitudinem erga Deum oſtendit. Debemus autem hîc reuocare in memoriam, quæ hactenus audiuimus de Chriſto, ut eius perpetuam hiſtoriam cognoſcamus. Audiuimus itaque primum de natiuitate eius glorioſa, quòd natus ſit in Bethlehem. Secundò, de eius circumciſione, quòd octauo die ſit circumciſus. Tertiò, quomodo à magis ſit agnitus & honoratus. Iam ſequitur eius oblatio in templo, quæ oblatio ſecundum legem contigit, exactis ſex ſeptimanis ab eiuſdem natiuitate.

Loci tres:

I. Oblatio Chriſti in templo.

II. Simeonis deſcriptio & benedictio.

III. Si-

III. Simeonis carmen.

DE PRIMO.

Deus in ueteri teſtamento uarios offerendi ritus ordinauerat, idque non ut ſacrificand opere iuſtificarentur homines coram Deo. Si enim ſanguis taurorum & hircorum abolere potuiſſet peccatum, Chriſtus non ueniſſet in carnem, ut ſui corporis uictima peccatum expiaret: ſed fuerunt aliæ cauſæ, quarum de numero ſunt hæ.

PRIMA, vt iſto exercitio gentium idololatria impediretur. Nam cum omnes homines etiam barbariſsimi tanguntur quadam religionis reuerentia, uolunt ſuo iudicio ritus colendi Deum inſtituere: uerum quia nullus cultus Deo placet, niſi quem ipſe inſtituit, ordinauit ipſe Deus per Moſen uarios cultus, ut multitudine rituum, quos Deus ordinarat, impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & ſeruiret vni Deo, qui eos de terra Ægypti eduxerat, infinitaque alia beneficia ſpiritualia & corporalia præſtiterat.

SECVNDA, ut interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neque enim iſta externa ſacrificia per ſe cultus erant, ſed tantũ

veri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

veri cultus excitamenta: id quod ex Iſaia patet, ubi Dominus externa ſacrificia abominatur ſine interna animi pietate.

TERTIA, vt eſſent publica teſtimonia gratiarumactionis, quibus populus iſte & excitaretur & confirmaretur, teſtareturq; palam ſe hunc Deũ colere, qui eos in terram Canaan introduxiſſet, & miraculoſè in deſerto pauiſſet.

QVARTA, vt hoc pacto confirmaretur miniſterium uerbi: ut miniſtri cultus Dei,& ſacerdotes haberent quo alerentur. Qui ſeruit, inquit Paulus, altari, uiuat de altari. Et Chriſtus; dignus eſt operarius mercede ſua. Hanc conſuetudinem retinuerunt in Eccleſia olim, quando ad uerbum audiendum & ad celebrationem ſacramentorum conuenerunt. Pij contulerunt pro modo ſuarum facultatum aliquid ad miniſtros verbi & pauperes alendos: quæ contributio collecta uocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

QVINTA, vt iſtæ oblationes veteres eſſent umbra futuræ uictimæ Chriſti, & ueluti præludium, quo admonerentur de venturo Chriſto. Hoc pij benè intellexerunt, Abel, Nohe, Abraham. Non enim putarunt ſe ſuis uictimis abolere peccatum & mortem: ſed conſiſi ſunt uictima Chriſti, cuius uirtute & ipſorũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

peccata ſunt expiata. Abel cum ſuas victimas mactaret, ſic cogitauit. 1. videns ſanguinem victimæ cogitauit de peccato generis humani, quod pœnam æternam meruerat. 2. proſpexit ad ſignificatum. Nam ſuam victimam cogitauit figuram eſſe promiſsi ſeminis, hoc eſt, Chriſti, qui ſua victima eſſet peccatum expiaturus. 3. hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & creſcebat, qua & coram Deo iuſtificatus eſt, & placuit Deo. 4. hanc fidem ſequebatur gratiarum actio, & vitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerunt. Hoc ſit dictum de ſacrificijs veteris teſtamenti in genere: nunc de ea ſacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio fit mentio.

Prole nata duplex præceptum erat poſitum. Vnum de matre quot ſeptimanis extra cœtum hominum eſſe deberet. Alterum de puero nato. De matre hoc præceptum erat, ut, nata maſcula prole, extra cœtum eſſet 37. dies: ſed nata femella duplicabatur numerus. Namtum extra cœtum publicum eſſe debuit 74. dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, ſed propter duas alias cauſas, nempe neceſsitatem & ſignificationem. Neceſsitas fuit, ut iſto pacto conſuleretur mulieris ſanitati, quę poſt dolores partus habet opus quiete, quò uires colligere poſsit: & deberent

pij mariti imbecillitatis uxorum iſto tempore rationem habere: & mulieres etiam oporteret cùm propter ſe, tum propter alias hanc naturæ legem ſeruare. Significatio fuit, ut iſta excluſio ſignificaret omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo naſcuntur, excluſos eſſe à Deo, & ideo opus habere expiatoria Chriſti victima.

Alterum præceptum erat de nato puero, idque duplex. Vnum generale, alterum de primogenitis.

Generale erat mandatum, vt expletis diebus, quibus mulier excludebatur à cœtu Eccleſiæ, offerrentur ſacrificia ſiue pro filio, ſiue pro filia quocunq; ordine nati eſſent. Hoc ſacrificium primum admonebat, quòd pueri nati eſſent peccatores, & ideo opus haberent mundatione, & remiſsione peccatorum. Deinde, ut iſto pacto conſecrarentur Deo. Tum, vt parentes ſcirent ſe pueros generare Deo, & non ſibi, aut Sathanæ. 4. propter ſignificationem, nimirum ut eſſent typi offerendi Chriſti.

Speciale mandatum erat de primogenitis, tam in hominibus, quàm in iumentis, ut offerrentur Deo. Primũ in memoriam iſtius magni beneficij, quod Dominus, reſeruato populo Iſraelitico, percuſſerit primogenita Ægypti ab homine uſq; ad pecus. Deinde propter ſignificationem,

catione, videlicet quod unigenitus Dei, & primogenitus Mariæ, olim eſſet offerendus pro nobis liberandis ab Ægypto peccatorum. Hoc ſit dictū de lege & eius ſignificatione; nunc ad oblationem Chriſti ueniamus.

Lex iubet, ut omne primogenitū aperiens uuluam, conceptum ex virili ſemine iſto pacto offeratur; ſed Chriſtus non erat ita humano more conceptus, ſed de ſpiritu ſancto erat cōceptus, & natus de caſtiſsima virgine: ergo nō obligatus erat lege, ut more aliorum primogenitorū offerretur in templo. Reſpondeo: Chriſtus etiam erat liber, ne conciperetur & naſceretur homo, & poſtea circumcideretur & pateretur: ſed qui liber fuit, factus eſt omnium ſeruus, ut omnes liberos faceret. Siue, ut Auguſt: ait: Deus eſt factus homo, ut homines Deos faceret. Paulus dicit eum factum eſſe ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret. Ideo hic primogenitus etiam in templo offerri uoluit.

Sed quomodo fuit primogenitus? nemo vnquàm talis extitit primogenitus. 1. fuit primogenitus diuina ſua natura: erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodie genui te. 2. humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim ante illum genuerat, neque poſt genuit. 3. gratia. Primus enim homo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

natus eſt, qui Deo oblatus per ſe placuit. 4. virtute, quia eſt primogenitus mortuorum. 5. vt per ipſum nos noui homines naſcamur.

Præterea obſeruandum eſt, quòd Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius ſignificatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebant. Nos hinc diſcamus non pudere noſtræ paupertatis. Chriſtus pauper naſci voluit, ut nos diuites faceret, modo ipſius diuitias grata mente accipere voluerimus.

DE SECVNDO.

Et ecce homo erat in Ieruſalem cui nomen Simeon. Hîc habemus primum deſcriptionem Simeonis, & deinde eius benedictionẽ. Primum prædicatur ob iuſticiam. Ita enim inter ſuos vixit, quòd ab omnibus vir bonus & iuſtus ſit habitus. Non vult hoc Euangeliſta, quòd fuerit ita iuſtus, vt non opus habuerit aliena iuſticia. Nam in ſuo carmine fatetur Chriſtum ſuum eſſe ſaluatorem: ſed quòd vixerit inculpatè inter homines & honeſtè, ut qui nemini malè fecerit, ſed omnibus pro viribus benè fecerit. Qui talis eſt, à Cicerone, imo ab omnibus iuſtus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem: timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim Deum timet, ut cauet omnia quibus ipſum offendi

oſtendi nouit: ita facit quicquid illi gratum ſenſerit. Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei eſt ſine fide, qui non eſt cultus Dei: talis eſt in omnibus impijs. Semper enim metuunt aduerſus ſe iudicium Dei: qui potius uellent Deum non eſſe, quàm propter ſua ſcelera puniri. Talis non fuit timor qui in Simeone prædicatur. Nam ſequitur, quòd expectauerit conſolationem Iſrael: quo dicto oſtenditur, quòd ardenti affectu expectauerit Chriſti aduentum. Sciuit enim vaticinia Iacob & Danielis in iſtud tempus reſpicere: Quare ardentius expectauit & cupiuit ſibi vitam prorogari, donec præſentem Chriſtum videret. Neque mirum eſt eum tanto affectu expectaſſe Chriſtum. Nam erat, ut inquit Euangeliſta, plenus ſpiritu ſancto. Talis fuit hic ſanctus vir.

Sed quodnam fuit premium huius pietatis? Accepit reſponſum à ſpiritu ſancto vt non uideret mortem priuſquam uideret Chriſtum Dominum: cuius impulſu venit in templum. Sed quid illic fecit? cum parentes Ioſeph & Maria introducerent puerum, accepit eum in vlnas & laudauit Deum. Iam habet hic ſanctus ſenex quod adeo ardenter poſtulauit, & fert Chriſto teſtimonium, publicè profitetur hunc Ieſum Chriſtum eſſe, qui patribus erat promiſſus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipſum nobis proponamus. Primum ſenes, deinde & alij diſcant ab illo timere Deũ: diſcant iuſtè & ſanctè inter homines uiuere: diſcant Chriſtum recipere in ulnas ſuas, hoc eſt, in corda ſua: hunc prædicent, laudent, confiteantur: quod ſi fecerint olim cum Simeone mercedem copioſam in cœlis accepturi ſunt.

DE TERTIO.

Sequitur canticum Simeonis. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum uerbum tuum in pace. Hoc canticum multis ſæculis in Eccleſijs cani ſolitum eſt, & nos quando funera ſepeliuntur, illud ipſum canere conſueuimus. Continet enim doctrinam de Chriſto, & docet vnde ſumma cõſolatio ſit petenda, maximè cum ex hac vita nobis diſcedendum erit. Quò autem hoc carmen melius intelligamus illud diuidam in duas partes, in quarum priori ſibi gratulatur ſenex Simeon: in poſteriori Chriſti regis beneficia erga totum mundum breuiſsimè complectitur.

Prior pars eſt : Nunc dimittis Domine ſeruum tuum ſecundum uerbum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum.

Hic

Hîc Simeon ſenex ſibi gratulatur, quòd corporeis oculis viderat Chriſtum, quemadmodum reſponſum acceperat à ſpiritu ſancto. Etſi enim prius illum vidit oculo fidei, ſicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham uidit diem meum & gauiſus eſt: tamen quia acceperat à ſpiritu ſancto promiſsionem, vt Chriſtum præſentem corporeis oculis videret ante obitum, valde hoc intuitu eſt delectatus, & magno fidei robore nunc petít liberationẽ, vt aggregetur ad patres ſuos in pace. Sed uide, accepit promiſſionem, ut uideret Chriſtum Domini. Hîc offertur infans pauper, nulla externa ſpecies hîc apparet, niſi contempus. An hac externa ſpecie offenditur? non. Quem uidit minimum corporeis oculis, hunc uidit maximum fidei luminibus: quem in forma ſerui aſpexit oculo corporis humilem, hunc nouit Regem Regum & Dominum Dominantium eſſe. Neque ignorauit prophetiam Zachariæ de illo, qui ait: Ecce rex tuus venit pauper. Sciuit eum non venire, vt occuparet regna mundi, ſed vt Regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos diſcamus ſcripturis credere, & Chriſtum & ipſius Eccleſiam intueri, non tantum oculis corporeis, ſed multo magis oculis fidei. Sed quoniam petit ſe iam dimitti, ut hanc ærumnoſam uitam morte commutet,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſatis oſtendit Chriſti regnum non eſſe huius mundi, ſed æternum, quod in pace conſcientiæ poſitum eſt. Quaſi diceret: Da mihi nunc, vt in pace & fœliciter moriar. Hinc doctrinam & conſolationem hauriamus. Doctrinam quidẽ, quòd viſio Chriſti ſpiritualis, quæ fit per fidẽ, facit ut lętus hominis ſit exitꝰ ab hac uita, quia qui Chriſtũ ita uidet ante mortẽ, quã ſequatur lucẽ ad uitã habet. Qui ſequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Cõtra, qui Chriſtum non uidet, à morte præſentis uitæ tranſit ad æternas tenebras. Conſolationem vero, quia qui Chriſtum uident in articulo mortis, habent quo ſe conſolentur: ſciunt ſe iam dimittendos eſſe in pace: ſciunt ſe non ituros ad tenebras, ſed ad gaudium æternum. Latro quia non ſolum in cruce vidit Chriſtum oculis corporeis miſerrimè afflictum, ſed etiam eundem oculis fidei victorem mortis, audiuit à Domino: hodie mecum eris in Paradiſo. Sic Stephanus moriturus vidit Chriſtũ, & ſumma cũ uoluptate animi & gaudio Domino dixit: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Ad hunc modum & tu, cum iam morbus te grauat, fide aſpice Chriſtum ſaluatorem, & ab illo pete, ut te in pace dimittat, id eſt, ſinat ab hac vita diſcedere, & in requiem omnibus fidelibus promiſſam intrare. Hæc cogitatio faciet,

ciet, ut hunc mundum & præſentis uitæ calamitates fortiter contemnamus, & mentem noſtram conſolemur ſpe ſalutis, quam nobis promiſit q̃ui mentiri nequit. Sequitur altera pars cantici.

Quod paraſti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Iſrael. Hic breuiter duo indicantur. Vnum quæ ſunt beneficia Chriſti, Alterum quibus deſtinata ſunt iſta beneficia. Beneficia ſunt, ſalus, lumen, gloria. Sine ergo Chriſto mundus in damnatione, tenebris & ignominia hęret, idq; propter peccatum. Nam Chriſtus damnationem tollit, & reddit ſalutē: tenebras aufert, & affundit lumen: ignominiā amouet, & gloriam tribuit. Quanta quęſo ſunt hæc? ſanè nemo ea ſatis eſtimare poteſt.

Sed quibus beneficia illa deſtinata ſunt? omnibus populis Iudæis, & gentibus: verum fide ſunt accipienda. Offeruntur enim vniuerſaliter omnibus: ea eſt enim inſcrutabilis Dei bonitas, ſed additur cōditio: qui crediderit hic ſaluus erit, qui non crediderit condemnabiur. Quare nos ſi hæc bona cupiamus cum Simeone, hunc Ieſum ſaluatorem & Dominum in ulnas cordis noſtri recipiamus, firma fiducia in illum recumbentes. Huic noſtro ſaluatori ſit honor & gloria in ſæcula ſęculorum,

AMEN.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

IN FESTO ANNVNCIATIONIS Mariae, Lucæ 1.

IN menſe autem ſexto, miſſus eſt Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad uirginem deſponſatam uiro, cui nomen erat Ioſeph, de domo Dauid, ac nomen uirginis Maria. Et ingreſſus Angelus ad eam, dixit: Aue gratioſa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa uerò cum uidiſſet, turbata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat, qualis eſſet ſalutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Ieſum. Is erit magnus, & filius altiſſimi uocabitur. Et dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ipſius, regnabitque ſuper domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo erit iſtud, quandoquidem uirum non cognoſco? Et reſpondens Angelus, dixit ei: Spiritus ſanctus superueniet in te, & uirtus altiſsimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod naſcetur ſanctum, uocabitur filius Dei. Atque ecce, Elizabeth cognata tua, & ipſa concepit filiũ in ſenectute ſua,

& hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

& hic menſis eſt ſextus illi, quæ dicebatur ſterilis, quia non erit impoſsibile apud Deum omne uerbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum uerbum tuum. Ac diſceſsit ab illa Angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Feſtum continet hiſtoriam conceptionis Ieſu Chriſti, quæ nunciatur uirgini ab Angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem promiſit Deus ſemen mulieris, quod contriturum erat caput ſerpentis, id eſt, quod demoliturum erat opera Diaboli, peccatum & mortem. Huius promiſsionis memor Deus mittit Angelum ſuum ad caſtiſsimam virginem, cui annũciat, quòd ſit conceptura ex ſpiritu ſancto ſine virili ſemine, & paritura filium, qui ſit futurus ſaluator mundi. Hæc ſumma eſt hiſtoriæ, cuius ſunt quinque præcipua membra, quæ ſunt:

I. Deſcriptio legationis.
II. Salutatio Angelica.
III. Conſolatio turbatæ uirginis.
IIII. Expoſitio legationis.
V. Conceptionis ratio.

DE PRIMO.

In

In deſcriptione huius legationis plures ſunt obſeruandæ circumſtantiæ, quarum ſingulas ſeorſim conſiderabimus, quò aliquid doctrinę ad nos confirmandos inde hauriamus.

PRIMA: tempus eſt. In menſe, ait, ſexto, ſcilicet à conceptione Iohannis Baptiſtæ, qui iuxta vaticinia Prophetarum erat futurus præcurſor Domini, vt pararent homines uiam regi ſuo aduenienti. Et fuit 20. annus poſtquàm ſceptrum ablatum eſt. Nam ita à Iacob Patriarcha prædictum erat: non auferetur ſceptrum de Iuda dones veniat Silo, id eſt, mulieris ſemen, quod promiſſum erat primis parentibus. Hæc igitur temporis circumſtantia conuincit hunc filium virginis uerum Meſsiam eſſe. Nam eo tempore eſt natus, quo eum naſciturum prædixit ſpiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc eſt memorandum, quòd in eundem anni diem incidit mactatio agni Phaſe, conceptio Chriſti, & paſsio eiuſdem: quo die etiam putant ſancti patres Adamum fuiſſe creatum. Hæc commendant nobis veritatem promiſsionum diuinarum. Diſtulit diu Deus mittere filium poſt factam promiſsionem, ſed tamen manſit uerax in ſuis promiſsis. Promiſit ſe filius uenturum ad iudicium, ſed differt; veniet tamen ubi ei placitum fuerit.

SECVNDA:

Secvnda: legatus eſt Angelus Gabriel. Quare? Primum, ut ſeruaretur diuina ordinatio. Nam ut antea Deus ſolitus erat mittere Angelos, qui hominibus nunciarent voluntatem Dei: ita nunc mittitur Angelus, ut ſeruiat ſaluti hominum. Hoc enim Angelorum officium eſſe docet Apoſtolus ad Hebræos cap. 1. Deinde, quia Angelus malus primæ perditionis fuit cauſa, conueniebat, ut bonus Angelus reparandæ ſalutis primus eſſet nuncius. Tertiò, hoc quoq; virgini caſtiſsimæ conueniebat, ut ad eam caſtiſsimus mitteretur legatus.

Tertia: quòd hic legatus à Deo miſſus ſit. Imperatorum & regum legati auidè expetuntur, vt ſciatur quid tanti principes uelint. Ecce hic ſummus, qui mittit, imperator, & magnus, qui mittitur, legatus. Quare merito in admirationem excitari debemus.

Qvarta: locus, ad quem mittitur, ſignatur. Mittitur enim in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideo factum eſt, quia ita prædictum fuit. Deinde, Deus oſtendit ſe quæ humilia ſunt in terra reſpicere. Quare non eſt, quòd quiſquam ſe abiectum putet, propterea quòd vel pauper vel abiectus ſit in terra.

Qvinta: ad quam perſonam mittitur, nempe ad virginem deſponſatam viro. Debuit quidem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

quidem Chriſtus à virgine concipi, & à virgine naſci iuxta uaticinia Prophetarum. Quatuor etenim hominum in mundum propagationes fuerunt. 1. fuit ſolius Adam, qui ex limo terræ formatus eſt. 2. fuit ſolius Euæ, quæ è coſta Adam ædificata eſt. 3. fuit ſolius Chriſti, qui ex puriſsima virgine eſt natus. 4. communis eſt omnium aliorum hominum, quia ex ſeminibus maris & fœminæ naſcuntur.

Conceptus eſt igitur & natus ex virgine Chriſtus. Primũ quia ſi ex viri & mulieris ſemine fuiſſet natus, in peccatis fuiſſet conceptus & natus. Sed decuit eum, qui uenit, ut tolleret peccatum, abſq; peccato eſſe. Deinde, vaticinijs debuit ſatisfieri. Gen. 3. dictum erat ſemen mulieris conteret caput ſerpentis. Gen. cap. 49. non auferetur ſceptrum de Iuda donec ueniat Silo, id eſt, eius ſcilicet mulieris filius. Iſa. 7. Ecce, ait, virgo pregnans pariet filium. Præterea, conueniebat ita fieri propter ſignificationem ſpiritualis regenerationis, quę non ex voluntate carnis, neque ex uoluntate viri, ſed ex Deo eſt. Vnde Auguſtinus: oportebat caput noſtrum inſigni miraculo ſecundum corpus naſci de uirgine, ut ſignificaret ſua membra ſecundum ſpiritum naſcitura.

Quod autẽ hæc virgo fuerit uiro deſponſata, habuit etiam ſuas cauſas. Nam & hac ratione

tione matrimonij dignitas commendatur, & conſultum eſt pudicitiæ & famæ uirginis, imò etiam datus eſt cuſtos uirgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: quòd Ioſeph fuerit de domo Dauid; idque ita conueniebat, primũ propter oracula. Fuit enim prædictum, ut Chriſtus aduenicns naſceretur de proſapia Dauidica: id quod ipſis ſcribis & Phariſæis non ignotum erat.

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ hiſtoriæ eſt ſalutatio Angelica, quæ eſt: Aue gratia plena. Dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Hic cogitemus de Eua prima parẽte & ſanctiſsima uirgine matre Ieſu, & obſeruemus, quàm diuerſas uoces audiuerint. Eua audiuit: multiplicabo ærumnas tuas. Ærũnæ autem maledictionis ſigna ſunt ante fidem. Maria audiuit: χαῖρε, id eſt, gaude. Et cauſam addit: plena es gratia, id eſt, Deus te in gratiam recepit & delegit te unam ex toto humano genere, cui ſingulare præſtabit beneficium. Dominus eſt tecum, hoc eſt, tu habes Deum protectorem & ſaluatorem. Benedicta tu inter mulieres, hoc eſt, quemadmodum Eua erat maledicta inter mulieres, imo

omnes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

omnes mulieres erant maledictæ propter illā: ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi enim tanta contigit fœlicitas, ut ſeminis promiſsi mater ſis futura. Hæc eſt ſententia ſalutationis, unde facile eſt colligere, quàm ſtulti ſunt qui hinc volunt facere precationē, qua inuocant beatam uirginem contra manifeſtum verbum Dei: quibus hoc dictum volo hoc tem pore: maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet ſcripturæ verba ad ſtabiliendam horrendam idololatriam, in contemptum filij Dei, in ignominiam ſanctiſsimæ virginis, & in ſui certiſsimam pernitiem. Quando docetur in Eccleſia de vera inuocatione, etiam oſtenditur, quòd inuocatio ſanctorum ſit cultus Diabolicus in Eccleſiam à Diabolo inuectus.

DE TERTIO.

Audita hac inſolita ſalutatione turbatur & apud ſe cogitat, qualiſnam ſit iſta ſalutatio. Cui Angelus: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. Vide hic quid faciat verbum Dei. Primum terret, deinde conſolatur. Ne timeas inquit, quaſi dicat: non venio, vt tibi aliquid triſte annunciem, non venio prædicaturus iram Dei aduerſus te. Nam inueniſti gratiam apud Deum. Hic habemus fir-

mam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

mam doctrinam, quòd ſola gratia Dei timorẽ expellat. Reliqua omnia adiunctum habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deſerant cum maximè eis opus habeamus: ſanitas timorem habet ne perdatur; diuitiæ non poſsidentur ſine metu. Nam amitti poſſunt, & amiſſæ dolorem relinquunt: potentia timet, ut quæ à ſuperiori uincatur: ſola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac eſt, ipſe poteſt & in vita & in morte liberè inſultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia quia poſsidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operęprecium eſt cauere, ne eam noſtra culpa amittamus. Ea enim amiſſa, nihil eſt reliquum præter turbationem conſcientiæ & maledictionem.

DE QVARTO.

Ecce concipies in utero & paries filium & uocabis nomen eius Ieſum. Hæc propoſitio legationis eſt, cuius ſenſus eſt: ego ex mandato Dei tibi denuncio quòd ſis iam mater futura & filium parias, quem vocabis Ieſum. Hîc haud dubiè caſtiſsima virgo cogitat de promiſſo ſemine: audit ſibi nomine Dei denunciari quòd ſit paritura filium, quem Ieſum appellare iubetur. Hoc nomen IESVS, quod ſaluatorẽ ſignificat, intellexit opponi maledictioni

 & morti

& morti in quam primi parentes ob ſuã tranſgreſsionem inciderant. Hoc nomen ſolet fuſius explicari die circumciſionis ; quare nunc ad reliqua pergo.

Hic erit (inquit) *magnus*. Verè magnus, vt pote filius altiſsimi: verè magnus, qui potẽtem Sathanam vinceret: verè magnus, qui maxima daret: verè magnus, cuius regnum æternũ. *Dabit illi* (inquit) *Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis.* Hanc deſcriptionem ſi obſeruemus, quatuor de Chriſto hîc dici inueniemus. Primum enim eius veram humanitatem indicat, cum dicit illum naſciturum ex virgine. Deinde, eius diuinitatem non tacet. Dicit enim: *filius altiſsimi uocabitur.* Filius altiſsimi eſt eiuſdem naturæ cũ altiſsimo. Tertiò, cum addit, *hic erit magnus*, ſignificat vnionem perſonalem. Etſi enim eſt Deus & homo: vna tamen perſona eſt, non duæ. Quarto loco notatur eius officium quòd ſit Iesvs & Rex qui regnabit in æternum. Quomodo de Chriſto dici potuit, quòd eſſet habiturus ſedem Patris ſui, cum ipſe dicit regnum meum non eſt ex hoc mundo, quemaddum etiam euentus declarauit: & Dauidis regnum fuit politica adminiſtratio in Iudæa: Vmbram

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

bram regni tenuit Dauid: hic eius filius veritatem regni occupat. Regnum Dauidis fuit figura & vmbra regni Chriſti, & ideo vnum regnum dicitur vtrumque, quia illud eſt vmbra, hæc eſt veritas eiuſdem regni. Deinde, mos ſcripturæ eſt diuina externis rerum imaginibus depingere, ut noſtrę infirmitati ſeruiat collatio.

DE QVINTO.

Dixit autem Maria ad Angelum: quomodo fiet iſtud, quoniam uirum non cognoſco: quaſi diceret. Quomodo poſſum abſque viro grauida fieri corporaliter (ut tu dicis) cum nondum cognorim virum. Sciuit caſtiſsima virgo ordinem diuinitus ſancitum eſſe, ut homines conciperentur ex ſemine virili & muliebri: neq; contrarium exemplum uidit aut audiuit poſt creationem primorum parentum. Quare hoc ſuæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitus ſancito ſecuta, quærit: quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco, an aliquo inſolito more hic fiet conceptus? Et reſpondens Angelus dicit ei: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſsimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod naſcitur ex te ſanctum, uocabitur filius Dei. Hic modum conceptionis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

declarat Angelus, & cauſam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quaſi diceret: non concipies ex virili ſemine, ſed ex tuo ſemine ſolo naſcatur tibi filius, idq; operante non natura, ſed gratia. Spiritus enim ſanctus ſua diuina virtute faciet, vt ex tuo ſemine naſcatur verus homo. Hinc Auguſtinus: per gratiam Dei, ſeu potentiam Dei & operationẽ ſpiritus ſancti, de carne virginis aſſumptum eſt, quod verbo eſt vnitum: idq; ideo, quia ſi ex virili ſemine fuiſſet, cum omnibus natis ab Adam immundus extitiſſet. Quod autẽ ex carne natum eſt, caro eſt, mendacium eſt, vanitas eſt, Ioh. 2. Nunc autem per Chriſtum oportuit fieri gratiam & veritatem. Non igitur potuit de viro concipi, ſed oportuit id fieri occulta quadam Dei virtute: quò omnis peccati purus & ſanctus, nos quoq; purificaret & ſanctificaret, futurus patri hoſtia ſancta & incontaminata. Deinde de ſpiritu ſancto conceptus eſt, ut ſciamus, quòd quicquid filius loquatur eſſe ipſiſſimam patris uoluntatem. Eſt enim ſpiritus ſanctus amor Patris & filij ſubſtantialis. Præterea, quia ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctificationis & purificationis. Hic enim ex ſanguine, quem purificauerat, Chriſti corpus edificauit, ut eſſet mundum & immune ab omni peccato, ut ſupra quoq; dictum eſt. Hæ

cauſæ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cauſæ fuerunt & ſunt, quòd non decuerit Chri-ſtum naſci ex viri ſemine, ſed per efficaciam ſpiritus ſancti. Id Angelus inſinuat cum dicit: ideoque quod naſcitur ex te ſanctum filius Dei uocabitur.

Etſi autem beata virgo his verbis Angeli fidem habuit: tamẽ ut ſit cõfirmatior virginis fides, addit ei ſignum quo certificatur. Et ecce, inquit, Elizabet cognata tua & ipſa concepit filium in ſenectute ſua, & hic menſis eſt ſextus illi, quæ uocatur ſterilis: quaſi diceret. Tu apud te ratiocinaris contra naturæ legem & ordinem diuinitus inſtitutum fieri, vt virgo concipias & virgo parias; ſed ego te aliud oſten dam, quod etiam eſt contra naturæ ordinem. Elizabet cognata tua eſt ſterilis natura & æta-te; natura quidem, quia tot annis vixit cũ ma-rito ſine prole, adeo quòd in eius ignominiam ſterilis ſit vocitata: ætate vero quod iam ex-ceſſerit annos pariendi, etiamſi maximè olim fuiſſet fœcunda. Verum hic ſextus menſis eſt à quo concepit, ita Deo ordinante & volente. Quare hoc ſigno te confirmes, verè futurum eſſe, vt tu quoque parias.

Vide hîc conſuetudinem Dei, qui nunquã nudo verbo agit cum homine, ſed ſemper ſig-num aliquod externum addit, quò noſtræ im-becillitati magis ſe accommodet, dum ſuam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uoluntatem menti per verbum, & ſenſibus per ſigna externa verbi ſignacula offert veluti ſpectandam. Sic nobis per Euangelium hodie ſuam patefecerat uoluntatem, quam externis ſignis obſignat baptiſmo & cœna dominica.

Verum in hoc colloquio Angeli cum virgine obſeruandum eſt dictum quo ait: non erit impoſsibile apud Deum ullum uerbum. Hoc uerbum & hæc vox Angeli duo continet. Primum, veritatem & certitudinem promiſſorum diuinorum obſignat. Deinde monet nos, ut potentiam Dei opponamus omni carnis ſenſui & iudicio, & ſtatuamus Deum ueracem eſſe, etiamſi tota rerum machina aliud nobis perſuadere moliretur, utq; dicamus cum uirgine: fiat ſecundum uerbum tuum: verbo voluntatem reuelas: potentia uoluntatem adimples, ut tibi ſoli ſit gloria. Peccator es, deploras tuam miſeriam, ſed audi uerbum uoluntatis: nolo mortem peccatoris. Item: omnis qui inuocauerit nomen Domini ſaluus erit. Include in hoc uerbo & uoluntatem & potentiam Dei, cui nihil reſiſtere poteſt. Quando uicinus morti triſtaris, confugito ad Chriſtum & audi uerbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc uerbo coniunge uoluntatem & potentiam Dei & certò ſtatuito mortem tibi fore uiam ad beatitudinem: idque per Chriſtum

Ieſum

Ieſum Dominum noſtrum, cui cum Patre & ſpiritu ſancto honor, laus, & gloria in ſæcula Amen.

* *

IN FESTO IOHANNIS BAPTISTAE, LVCæ I.

ELizabethæ impletum eſt tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt uicini & cognati eius, quòd magnificè Dominus miſericordia ſua uſus eſſet erga illam, & gratulabantur ei. Et factum eſt in die octauo, uenerunt ad circumcidendum puerum, & uocabant eum nomine patris ſui Zachariam. Et reſpondens mater eius, dixit: Nequaquã, ſed uocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Nemo eſt in cognatione tua, qui uocatur iſto nomine. Innuebãt autem patri eius quî uellet uocari eum. Isq; poſtulatis tabellis ſcripſit, dicens: Ioannes eſt nomen eius. Et admirati ſunt uniuerſi. Apertum eſt autem os eius ilico, & lingua eius, & loquebatur, laudans Deum. Et peruaſit timor omnes uicinos eorum, & per omnem montanam regionem Iudæis diuulgabuntur omnia uerba hæc, & poſuerunt omnes, qui audierant, in corde ſuo, dicentes: Quidnam puer hic erit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias Pater eius repletus eſt ſpiritu ſancto, prophetauitq́, dicens: Laudandus Dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem populo ſuo. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſæculo fuerunt, Prophetarum ſuorum. Fore, ut ſeruaremur ab inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt uteretur miſericordia erga patres noſtros, ac memor eſſet teſtamenti ſui ſancti. Præſtaretque iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham Patrem noſtrum, ac daret nobis. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiremus ipſi, cum ſanctitate & iuſtitia coram ipſo cunctis diebus uitæ noſtræ. Et tu puer Propheta altiſsimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum uias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis populo ipſius, per remiſsionem peccatorũ eius. Per uiſcera miſericordię Dei noſtri, quibus uiſitauit nos oriens ex alto. Vt illuceſceret his qui in tenebris & umbra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis. Puer autẽ creſcebat, & corroborabatur ſpiritu, & erat in deſertis, donec ueniret dies, quo oſtendendus erat apud Iſraëlitas.

ENAR-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ENARRATIO TEXTVS.

ETſi autem prophana idololatria eſt inuocare ſanctos, id quod à Papiſtis in ſanctorum feſtis factitatũ eſt; tamen aliquot ſanctorum feſta retinere eſt perutile, idque multis de cauſis. Prima, vtile admodum eſt, ut cognoſcatur hiſtoria Eccleſiæ: nam inde doctrinam, confirmationem & conſolationem petere poſſumus. Secunda, dulce eſt cogitare beneficia Dei erga Eccleſiam, vnde ſingularis fructus pijs accedit pectoribus. Tertia, vt gratiæ Deo agantur pro beneficijs Dei erga Eccleſiæ membra. Quarta, vt perpenſis varijs ſanctorum caſibus obfirmemus animos noſtros aduerſus præſentes & futuros caſus, quos experiri neceſſe eſt. Quinta, ut ſancti ſint nobis in pœnitentia, vita, cultu, confeſsione, conſtantia, patientia, & alijs uirtutibus, quaſi exemplaria, ad quæ noſtram vitam formemus. Sexta, vt pijs ſuſpirijs ſanctorum expetamus conſortium. Hæ & aliæ graues ſunt cauſæ cur ſanctorum feſta quædam in Eccleſia retinemus. Vtinam non abuterentur multi ſanctorum feſtis & alijs ad ſuas uoluptates & inſanias: quemadmodum hoc feſto præcipuè multi abuſi ſunt in Papatu, dum nocturnis ſaltationibus, amatorijs corol-

 lis,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lis, perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc feſtum celebrarunt, quo non Deo, eius Angelis, & ſanctis placuerunt, ſed Sathanæ ſeruierunt in contumeliam Dei, Angelorum & ſanctorum. Hæc ſunt breuiter dicta de feſtis ſanctorum & eorum recto uſu: de hoc feſto unum tantum locum tractabo, nempe hiſtoriam Iohannis, unde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS BAPTISTAE.

In Hiſtoria Iohannis Baptiſtæ hæ perpendantur circumſtantiæ; parentes, conceptio, natiuitas, educatio, uocatio, officium, de Iohanne teſtimonium Chriſti, mors, & ea quæ circa mortem & poſt mortem contigerunt.

Parentes Baptiſtæ fuerunt Zacharias ſacerdos, uir ſanctus, & inculpatæ uitæ, & Elizabet mater fuit, ut ætate prouecta: ita pietate eximia. De utriſque ita teſtatur Euangeliſta Lucas cap. 2. Erant iuſti ambo coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini irreprehenſibiles, & non erat illis filius, eò quòd eſſet Elizabeth ſterilis, & ambo proceſsiſſent in diebus ſuis. Hæc deſcriptio continet qua fuerint pietate paren-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

parentes Iohannis, qua uixerint innocentia, & quòd iam ſenium adepti ſolatio ſenectutis deſtituti fuerint, eò quòd Elizabet ſterilis fuerit non ſolum natura, dum adhuc iuuencula erat: verumetiam ætate cum iam anus eſſet facta. Verum contra naturæ curſum, & ſterilitatis incommodum tandem conſequuntur, quod magno deſiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumſtantia de parentibus Iohannis multa docet. 1. quòd preces piorum tandem exaudiantur. 2. quòd ab officio non ſit diſcedendum propterea quod diutius differri poſtulata uidentur. Eſt enim pulſandum donec nobis gratiæ oſtium aperiatur. 3. quòd afflicti in fide manentes & innocentiam tuentes tandem conſolationem conſequantur. 4. quòd qui matrimonio ſunt copulati, debeant in timore Dei uiuere & irreprehenſibiles eſſe. 5. quòd miniſtri uerbi & ipſorum uxores debeant alijs prælucere in omni genere uirtutum. Vt enim Zacharias maritus officij dignitatem ornauit ſanctitate uitæ: ita Elizabet uxor ſanctam uitam & inculpatam degit. Sciuerunt enim ſe in eum dignitatis locum euectos eſſe, unde ipſorum uita alijs magis conſpiceretur. Vtinam non eſſent multi, qui Zachariam prædicant & non Zachariam uiuunt; uerum hi ſuum inuenient iudicium.

SECVN-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Secvnda circumſtantia eſt conceptionis, in qua plura ſunt conſideranda. Nam primùm conceptio Zachariæ patri fungenti ſuo officio in templo prædicitur ab Angelo; quod cum non credit ſenex effętus, mutus efficitur in pœnam ſuæ incredulitatis. Hîc primum ſe offert officium ſanctorum Angelorum, qui ſunt nuncij Dei, & miniſtri Eccleſiæ Dei, ut eam defendant, ei ſeruiant iuxta Dei voluntatem. Sed de Angelis dicenda ſunt plura die Michaelis. Deinde, hîc obſeruetur quòd Deus ſoleat exaudire eos, qui officio ſuo ritè fungentes ex fide inuocant. Qui enim officio commiſſo non rectè, quantum poteſt, fungitur, fide vacuus eſt, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exemplum ſequentes & ritè fungamur noſtro munere, & ardenter Deum inuocemus ut noſtris neceſsitatibus ſuccurrat. Eſt enim ſuarum promiſsionum memor. Præterea hîc docemur, quòd Dei actio, & conſilium non impediatur impedimentis naturæ. Etſi enim Zacharias erat effœtus: Elizabet ſterilis & natura & ætate: Dei tamen conſilium procedit & Elizabet concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus, videlicet quòd nihil decretum & conſilium Dei impedire poſſit. Decreuit mortuos excitare, ſed natura hoc videtur fieri non poſſe. Cui hîc magis creden-

dum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dum, naturę ne an uoci Dei? Deo reddatur veritatis laus, & certò ſtatuamus, quòd qui omnipotens eſt veritas & veriſsima omnipotentia, velit & poſsit præſtare quicquid decreuit. Concipit ergo ſterilis, & effœtus ſenex fit Pater aduerſante natura, ſed mandante naturæ authore, quem puer in vtero matris agnouit, quando adueniente Maria poſt conceptionem ad uocem Angeli, in vtero exultauit in teſtimonium, quòd Deus recipiat infantes, & velit ab eis coli, iuxta Pſalmum: Ex ore infantum & lactentium perfeciſti laudem. Verum de hac re plura dicenda ſunt die viſitationis beatæ virginis.

TERTIA circumſtantia eſt natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas: *uocabis*, inquit *Angelus ad Zachariam, nomen eius Iohannem, & erit gaudium tibi & exultatio & multi in natiuitate eius gaudebunt: & cum natus eſſet Iohannes, uicini quod acciderat Elizabet audientes, prædicarunt miſericordiã Dei & congratulati ſunt Elizabetæ.* Hęc circumſtantia admonet nos gratitudinis erga Deum pro acceptis beneficijs: admonet nos cõgratulationis, vt cõgratulemur illis quibus Deus benefacit: admonet nos officij piorũ parentum, ut noſtros infantes Deo commendemus; admonet nos gaudij, quod ex benedictione Do-

ne Do-

ne Domini percipimus, ut illud ad Dei gloriã referamus.

QVARTA circumſtantia eſt educationis Iohannis, de qua Euangeliſta: puer creſcebat & confortabatur ſpiritu, & erat in deſerto, uſque in diem oſtenſionis ſuæ ad Iſrael. Et cum in deſerto eſſet, ut narrat Matthæus, habebat ueſtimentum de pilis camelorum & zonam pelliceam circa lumbos ſuos. Eſca autem eius erant locuſtæ & mel ſylueſtre. Hæc eſt educationis ſatis aſperæ deſcriptio. Quia enim arduũ erat futurum ipſius officium non in delicijs erat educandus, ſed potius erat aſſuefaciendus laboribus ab initio. Nam, ut ille inquit, à teneris aſſueſcere multum eſt.

Sed quid nos hinc diſcemus? Monaſticen ne? nequaquam. Quidnam igitur? tria hinc diſcere debemus: ſobrietatem, obedientiam erga Deũ, & aſſuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc Iohannis exemplo non ſolum futuris miniſtris uerbi, uerumetiam omnibus Chriſtianis commendatur. Deinde, obedientia erga Deum in noſtra uocatione commendatur nobis. Non enim putandum eſt, quòd Iohannes hoc opus & uiuendi genus eligeret, tanquam ſanctius eſſet in deſerto uiuere, quàm in theatro hominum: ſed uocationi obtemperandum putauit. Aſſuefactio præterea commenda

tur

tur nobis hoc exemplo, ut durioribus aſſueti non frangamur laborum mole, ſi quando duriora ferenda ſunt. Delicatè educati effœminati redduntur, ut ad nihil præclarè agendũ ſint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius ſymbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio ſuo cum ſcribis, Phariſæis, Herode, & alijs regni Chriſti hoſtibus.

QVINTA circumſtantia eſt uocationis Iohannis. De hac circumſtantia ita ſcribit Lucas: factum eſt uerbum Domini ſuper Iohannem Zachariæ filium. Hoc uerbum fuit uocationis, qua diuinitus uocatus eſt ad miniſterium. Hîc nobis commendatur modeſtia, ut exemplo Iohannis expectemus uocantis uocem, ſiue Dei ſine medijs, quod olim ſæpius fiebat: qua ratione ſunt uocati Prophetæ, Apoſtoli, & alij interdum: ſiue Dei per media, hoc eſt, per homínes, penes quos ius eſt uocandi ad aliquod miniſterium in republica ſiue Eccleſia. Contra hoc modeſtiæ exemplum peccant curioſi, qui ſine uocatione irrumpũt in officia, per feneſtras potius & tectum, quàm per oſtiũ. Huiusmodi ſunt qui uel per amicos, uel per munerum largitionem aucupantur officia Eccleſiaſtica, idq; non ut Deo ſeruiant, & Eccleſiam

ædificent,

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ædificent,ſed ut ſuo uentri conſulant, quæ res non benè cedere ſolet.

Sexta circumſtantia eſt officij, de qua Lucas hoc modo: Et venit in omnem regionē Iordani finitimam prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum, ſicuti ſcriptum eſt in libro Iſaiæ: Vox clamantis in deſerto, parate uiam Domini & rectas facite ſemitas eius &c. Habemus officium Iohannis videlicet ut baptizet & prædicet pœnitentiā, ut paret uiam Domino, ut Chriſtum Dominū monſtret.

Quia autem primus Dei miniſter fuit qui baptizauit ex mandato Dei, baptiſta dictus eſt: quia prædicauit pœnitentiā, Propheta eſt dictus: quia Chriſtū monſtrat, Elias eſt uocatus, vt ſpiritu Eliæ ueniens Domino uiam pararet. In huius officio multæ uirtutes lucent: ut conſtantia, fortitudo, confeſsio, crux, defenſio ueritatis, ardor & ſtudium propagandi Regni Chriſti. Herodem non timuit, Phariſæos non eſt reueritus, ſed officium conſtantiſsimè tuebatur uſque ad mortem.

Septima circumſtantia eſt teſtimonij Chriſti de Iohanne. De hac circumſtantia ſcribitur Matthæi 11. vbi Iohannes coniectus in uincula mittit duos diſcipulos ad Ieſum, ut quærerent, num is ſit qui venturus ſit, an alius ſit expectan-

expectandus. Verum poſt reſponſum Chriſti, ſubijcitur Chriſti teſtimonium de Iohanne. Quid exiſtis, inquit, in deſertum videre? num arundinem? verum quia hoc Chriſti preconiū de Iohanne declaratum eſt tertia Dominica aduentus, nolo de eo plura dicere.

OCTAVA circumſtantia eſt de morte Iohannis, & de ijs quæ circa mortem & poſt mortem contigerunt. In morte: occaſio, cauſa, mortis genus & exemplum Iohannis.

Occaſio fuit hæc; Herodes accepit fratris ſui vxorem, qua uſus eſt vt ſua. Hoc quia Iohannes vidit eſſe contra legem Dei, & naturæ honeſtatem, dicit Herodi; non licet tibi habere vxorem fratris tui; quod quum ægretuliſſet Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohannis factum amabat Iohannem; habuit illum pro Propheta Dei; vſus eſt interdum eius conſilio; ſed poſtquam à Iohanne taxari cœpit ipſius inceſtus, & impura vita, ex amico fit inimicus Herodes: Iohannes in carcerem tanquam maleficus conijcitur. Huius Herodis exemplum multi hodie imitantur. Complectuntur veros Dei ſeruos, donec non offendant, donec vicia non carpant; ſed mox vbi morbum indicauerint, ut phrenetici in medicos manus injiciunt.

Cauſa mortis fuit iuramentum Herodis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Nam cum Herodes in conuiuio vidiſſet filiam Herodiadis ſaltantem, adeo placuit Herodi puellæ ſaltatio, quòd iurarit ſe daturum quicquid peteret, etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito currit ad matrem: interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio proſequebatur propter reprehenſam eius libidinem, iubet ut petat caput Iohannis Baptiſtæ, quod & impetrat. Nam mox miſſo carnifice obtruncatur Iohannes, & caput illius puellæ traditur. Habemus cauſam mortis Iohannis & mortis genus. Ecce hîc ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta Chriſti teſtimonium. Hæc ſanè ſors eſt Eccleſiæ. Hîc videmus Chriſti regnum ſanguine parari & ſanguine ſeruari.

Exemplum hoc Iohannis omnibus ſinceris Chriſti miniſtris imitandum eſt, vt videlicet eligant potius mortem, quàm ut ad peccata hominum conniueant: certi quòd is qui Iohannis ſanguinẽ tanquàm oblationem gratiſſimam ſuſcepit, etiam ſui curam in medijs flammis ſit habiturus: cui ſit honor, laus, confeſsio & gloria in ſæcula ſæculorũ,

AMEN.

IN

IN FESTO VISITATIONIS Mariæ, Evangelium Lucæ 1.

EXurgens autem Maria, in diebus his, abijt in montana cum feſtinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac ſalutauit Elizabeth. Et factum eſt, ut audiuit ſalutationem Mariæ Elizabeth, ſalijt infans in utero eius. Et repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth, exclamauitq́ uoce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta eſt uox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidiſti, quoniã perficientur ea, quę dicta ſunt tibi à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominũ. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſeruatore meo. Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica qui potens eſt, & ſanctũ nomen eius. Et miſericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus eum. Præſtitit robur per brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cordis ipſorum. Detraxit potentes de ſedibus, & erexit humiles. Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes. Suſcepit Iſraël puerum ſuum, ut memor eſſet misericordiæ. Sicut loquutus eſt ad patres noſtros, nimirum Abraham & ſemini eius in æuum. Manſit autem Maria cum illa circiter menſes tres, & reuerſa eſt in domum ſuam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVr feſta de ſanctis inſtituta ſint in Eccleſia cùm aliâs, tum ipſo die Iohannis Baptiſtæ dictum eſt. Summa autem eò redit, ut habeamus exempla pœnitentiæ & miſericordiæ Dei, ſeu vt explicatius dicam. Primum, ut cum illis lapſi non deſperemus de venia, ſed aſpiremus ad gratiam, ſeriam pœnitentiam peccatorum exemplo ſanctorum agentes. Deinde, vt fidem illorum imitemur: quemadmodum Paulus monet, Abrahami fidem nobis commendans: Roma. 4. Tum, ut mores ſanctorum exprimere conemur honeſtè, piè, & iuſtè uiuentes, & abnegantes omnē impietatē & mundanas concupiſcentias, ut Paulus ad Titum docet.

In hunc uſum & hoc feſtum inſtitutũ eſſe cogitemus, non vt ſanctam virginem inuocemus,

mus,

mus, quod impia eſt idololatria, ſed vt habeamus, quo & animum noſtrum, & vitam informemus ad pietatē & virtutem exemplo huius caſtiſsimæ virginis.

Summa autem huius Hiſtoriæ eſt, quòd Maria virgo, poſtquàm & ſe cognouit ex ſpiritu ſancto concepiſſe, & ſciuit Elizabetham cognatam iam in ſua ſenectute pregnantem eſſe, proficiſcatur ad ſuam cognatam Elizabeth, eam ſalutat, atque ita colloquuntur de eo quod acciderat & ſe mutuo confirmant. Quo facto Maria, ut ſuæ gratitudinis erga Deum ſignum ederet, Pſalmum componit & canit in laudem Dei.

Loci duo:

I. Hiſtoria viſitationis.
II. Canticum virginis.

DE PRIMO.

In Hiſtoria uirginis quatuor præcipuè ſunt ſpectandæ circumſtantiæ quæ ſunt:

1. Mutuū officium virginis & Elizabethæ.
2. Salutatio virginis.
3. Elizabethæ teſtimonium de fide virginis.
4. Miraculum infantis in utero matris geſtientis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Prima Circumstantia.

Exurgens Maria in diebus illis abijt in montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda & intrauit in domum Zachariæ, Beata virgo fructum ſuæ fidei pulcherrimum edit, nempè charitatis erga proximum. Illa enim cum iuuencula eſſet, anum Elizabetham nõ contemnit, ſed cum feſtinatione accedit, ut eam iuuet & conſoletur, ſic cogitans: Ecce cognata mea eſt ſenio confecta: præterea etiam, quod natura denegatum fuit: miraculo eſt fœcunda facta, eget proinde mea opera: volo itaque ad eam proficiſci, vt mutuis nos conſolemur colloquijs, & vt ei miniſtrem.

Hinc iuuenculæ matronæ diſcant quomodo eas affectas eſſe erga grandæuas deceat. Maria etſi maioribus donis erat ornata quàm ulla fœminarum in mundo fuit: non tamen inde ſuperbit: non cogitat, ego ne tantis donis ornata ſeruirem iſti anui? ſed potius, quòd quo maior ſit, & præſtantioribus donis pollens, eo magis ad ſeruiendum alijs ſit obnoxia. Ioſeph tametſi ſomniauit ſolem & Lunam & undecim ſtellas ſe adorare, quo ſomnio ſignificabatur quòd parentes ipſius & fratres aliquando ipſum eſſent ut Dominum veneraturi:

turi: non tamen inde ſuperbit, ſed ſeni parenti ſeruit & eſt obediens iuxta regulam Syracidæ: Quanto maior es, eo magis te ipſe humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: congregationi pauperum affabilem te facito, & ſeniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam & Mariæ exemplum uitam inſtituit, vberrimum reportabit fructum. Primum enim inueniet gratiam apud Deũ: nam ut Deus ſuperbis reſiſtit: ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt ſuperbos: ita humiles & affabiles amore proſequuntur. Pręterea, meretur ut ipſe ſenex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iuſtum iudicium Dei eſt, vt qui iuuenis ſenes contempſit, ipſe ſenex contemptibilis fiat: ita iuſticia Dei eſt, ut qui iuuenis reueritus eſt ſenes & eos in honore habuit, ſenex honoretur & amętur à iuuenibus.

Diſcant & hinc uirgines noſtræ, non circumcurſitare per alienas domos, non ocio indulgere, ſed cum feſtinatione piè & modeſtè res ſuas agere: niſi potius placuerit ipſis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum ſecum tulit, quàm beatæ virginis quæ decus & perpetuum honeſtatis teſtimo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

nium ſecum reportauit. Olim nullus theſaurus pudentia virginibus erat charior: at nunc & veſtibus & geſtibus omnem impudicitiam produnt multæ, quarum pleræque iuſtas ſuæ impudicitiæ pœnas luunt.

SECVNDA CIRCVMSTANTIA.

Secunda circumſtantia eſt ſalutationis. Nam ingreſſa domum virgo mox ſalutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ eſt teſtimonium. Salutandi forma apud Iudæos uſitata fuit: pax tibi: & pax huic domui, quæ ſalutandi forma de multis rebus nos admonet. PRIMVM enim hæc ſalutandi ratio eſt confeſsio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia proſpera à Deo eſſe confitemur. SECVNDÒ, eſt petitio. Qui enim ſincero corde dicit: pax tibi, perinde eſt, ac ſi diceret: te Pater cœleſtis oro, vt huic tuam largiare pacem: hunc tua protectione munias aduerſus Sathanam Eccleſiæ tuæ hoſtem implacabilem. TERTIÒ, ſalutatio eſt adhortatio, qua hortamur quem ſalutamus, ut Deum inuocet, ut ſe ſuam domum liberos &c. tueatur. QVARTÒ, ſalutatio & pacis precatio eſt ſignificatio quædam, quòd hoſtes habeamus, qui nobis perpetuò ſtruunt inſidias:

ſidias:

ſidias; unde monemur, ne ſtertamus, ſed uigilemus ne incautos nos opprimant. QVINTÒ, pia ſalutatio eſt gratiarum actio. Nam cum precamur alijs à Deo pacem, publicè agnoſcimus Deum eſſe autorem pacis, quem hac confeſſione prædicamus. Diſcamus ergò ab hac uirgine mutuis ſalutationibus nos inuicem excipere.

TERTIA CIRCVMSTANTIA.

Tertia circumſtantia eſt teſtimonium Elizabethæ de fide uirginis. Et repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth, & exclamauit uoce magna ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui &c. Beata es quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Elizabeth impletur ſpiritu ſancto à quo certificatur de conceptione uirginis. Nam cum contra naturam ſit uirginem geſtare uterum, oportuit autorem naturæ doctorem eſſe gratiæ & doni quod contigit præter naturam. Deinde, vt edocta erat à ſpiritu ſancto, fidem uirginis prædicat, cum ait: Beata es quæ credidiſti: quæ breuis ſententia plura docet. Primum enim innuit omnes eſſe miſeros qui ſunt ſine fide. Deinde docet, quòd credentibus contingat beatitudo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

uera, quæ eſt in Chriſto Ieſu beatitudinis fonte vberrimo. Tertiò, indicat quis ſit fructus fidei, cum ait: *Quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi à Domino*: quaſi dicat. Etiamſi omnium hominum experientia reclamat, etiamſi natura negat, etiamſi ratio contra ſtatuit: tamen perficietur quod tibi à Domino dictum eſt, videlicet quòd uirgo paries filium iuxta Dei verbum. Hinc diſcamus & nos quæ ſit uera fidei indoles, & exemplo uirginis uerbo Dei adhibeamus fidem, etiamſi tota rerum natura contrarium polliceri uideatur.

QVARTA CIRCVMSTANTIA.

Ad ſalutationem virginis exultat puer in utero matris: & geſtu quodam adeſſe ſignificat in utero uirginis Meſsiam. Hoc ſanè magnum miraculum fuit, quòd puer nondum in mundum editus, natura reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei erga infantes declaratur, qui olim promiſit Abrahamo, quòd uellet ipſius Deus eſſe & ſeminis eius in ſempiternum: in cuius promiſsionis certitudinem legem ſanxit, ut infans octo dierum circumcideretur: quæ promiſsio cum ad

nos pertineat, impiè & impudenter faciunt Anabaptiſtæ, qui nolunt Chriſtianorum infantes baptizari, hoc eſt, nolunt eos obſignatione gaudere, qui gratiæ cœleſtis iuxta promiſsionem ſunt hęredes. Anabaptiſtę ita aiunt: Qui audit & credit baptizandus eſt: infans verò non audit nec credere poteſt: Quare nullo pacto eſt baptizandus. Sed falluntur miſeri. Sic potius deberent colligere. Infantes Chriſtianorum habent promiſsionem: igitur hæc promiſsio eſt ipſis baptiſmo obſignanda, ſicut infantibus Iudæorum obſignata fuit circumciſione. Promiſsionis uerbum offert gratiam: promiſsionis Sacramentum obſignat gratiam & ſymbolo docet: quemadmodum die cœnæ dominicæ dictum eſt. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in utero matris plenus ſpiritu ſancto hæres eſt gratiæ communis omnibus infantibus qui habent promiſsionem.

Sed dicunt: hoc erat miraculum. Fateor fuiſſe miraculum, & ſanè magnum miraculum, ſicuti omnia opera Dei in Eccleſia ſunt miracula. Verum hoc addo, quòd hoc ipſum miraculum docet nos, quòd pueri poſsint eſſe capaces Spiritus ſancti. Si ſunt capaces ſpiritus ſancti: ſi ſunt filij Abrahæ:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ſi ſunt ſecundum promiſsionem hæredes: ſi Chriſtus eos recipi mandat: cur non baptizandi? Præſertim cum baptiſmus iſtarum rerum ſit quædam obſignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio ſibi facto, uidelicet quòd eſſet mater Meſsiæ futura ſui animi gratitudinem erga Deum declarat, quem celebrat in hoc Pſalmo, cùm propter ingens illud beneficium, quod ſibi contingit, tum propter miſericordiam, potentiam & veritatē, quæ exercet erga homines dum timentes ſe miſericordia in gratiam recipit, contumaces iuſtè punit, & quod olim promiſit patribus iam tandem uerè complet. Vſus huius Pſalmi eſt, ut cognita miſericordia Dei credamus: ut cognita potentia timeamus: ut cognita ueritate ſperemus, ac expectemus cum pacientia, quæ Deus nobis ex gratia promiſit. miſericordiam opponamus peccato: potentiam tyrannidi Diaboli: veritatem tentationibus omnibus, quas caro uel Sathan ſuggerit. Atque his de cauſis Eccleſia uetus ordinauit, vt quotidie in cœtu piorum caneretur hoc uirgineum carmen: nunc ſingulos uerſus breuiter explicemus.

1. *Magnificat anima mea Dominum.*

2. Et

2. Et exultat ſpiritus meus ſuper Deo ſaluatore meo.

3. Quia reſpexit me humilem ancillam: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Hoc eſt; Ego magnificè Deum prædico, & tota gaudio perfandor, idque ſuper Deo ſaluatore meo. Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præſtitit ſalutem. Is reſpexit & gratuito fauore complexus eſt me humilem & uilem ancillam, quæ iam ſpreta, uilis, inſtar uilium ſeruulorum uixi; atq; ita reſpexit, ut non poſthac uilem & contemptam, ut antea, ſed beatam me prædicent omnes ætates; cui tanta gratia facta eſt, vt ſim mater futura Meſsiæ, qui ſaluator eſt meus & omnium in ſe credentium.

Ex Mariæ exemplo hoc diſcamus. 1. agnoſcere noſtram uilitatem & proſternere nos coram Deo in uera pœnitentia. 2. agnoſcere beneficia Dei erga nos. 3. prædicare Deum ob ſua beneficia. 4. alios ad gratitudinem noſtro inuitare exemplo.

4. Quia magnificè mecum egit potens ille, cuius ſanctum eſt nomen.

Nulla

Nulla hîc iactat merita pudica virgo: nihil ſuis tribuit uiribus, ſed omnia accepta fert Deo qui ſolus potens eſt, & cuius ſolius nomen ſanctum exiſtit, vt quod ſummam mereatur reuerentiam. Deus enim quoties nominatur, debet ob ſanctitatem prædicari, quæ relucet in omnibus operibus eius, in ingenti miſericordia, in iuſto iudicio, in potentia & ueritate, quemadmodum particulatim uirgo in ſuo exponit Pſalmo.

5. *Et cuius miſericordia in omnes ætates parata eſt timentibus ipſum.*

Hic uerſus tria docet. Primũ, quòd Deus ſit miſericors. Secundum, quàm latè ſe extendat Dei miſericordia. Tertium, quibus illa infinita contingat miſericordia. De Dei miſericordia multa ſunt illuſtria dicta & exempla. Ero (inquit) Deus tuus & ſeminis tui uſque in ſæculum. Item: ego ſum Deus faciens miſericordiam. Et apud Iſaiam: Ego adſum, quia miſericors ſum Dominus Deus tuus. Et Syracides: pius & miſericors eſt Deus & remittet in die tribulationis peccata. Hinc Paulus Deum uocat Patrem miſericordiarum, inquiens: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Pater miſericordiarum, qui

conſo-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

conſolatur nos in omni tribulatione noſtra. Exempla huius declaratæ miſericordiæ ſunt plurima, quorum ſummum eſt, quòd filium ſuum unigenitum dederit, ut ſaluetur mundus per ipſum. Huc illud: ſic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Imagines huius miſericordiæ ſunt filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita.

Quàm latè ſe extendit hæc Dei miſericordia? Reſpondet virgo: in progenies progenierum, hoc eſt, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: miſericordia Dei plena eſt terra. Huc illud Pſalmi: miſericordia Domini à ſæculo uſq; ad ſæculum. Iuſticia Dei Adam miſeriæ ſubiectus eſt cum tota ſua poſteritate: miſericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum ſua poſteritate, modo illi ſua culpa non accerſerint ſibi iudicium. Huc illud Iſaiæ: dedi te in lucem gentium ut ſalus ſis mea vſque ad extremum terræ. Et Simeon; Lumen quod paraſti omnibus populis.

Quibus contingit iſta miſericordia? Reſpondet Maria: timentibus eum. Hoc ipſum Dauid hiſce atteſtatur uerbis; miſericordia Domini à ſæculo uſque in ſæculum ſuper timentes

mentes eum. Et rurſus: prope timentes eum ſalutare ipſius. Vbi ergò timor Dei uerus, illic & miſericordia Dei locum habet.

Sed quis eſt iſte timor Dei? Eſt uera pietas & religio, qua ſunt præditi qui in Chriſtum firma recumbunt fiducia. Eſt autem hìc diligenter obſeruandum inter cauſam miſericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Cauſa nulla eſt præter ἐυδοκίαν paternam in dilecto, ſicuti ipſe ait: hic eſt filius meus per quē placatus ſum. Qualitas eorum, quibus miſericordia contingit, non eſt meritum, ſed nota filiorū Dei, qui fide ſunt effecti filij, iuxta illud: dedit poteſtatem, ut fierent filij Dei quotquot credunt in nomen eius. Fide ſola naſcimur filij Dei, ſed filij Dei effecti debemus, ut filios Dei decet, in omni pietate & innocētia & alijs uirtutibus uiuere, quas beata uirgo hic timoris uocabulo complectitur.

6. *Fecit potentiam in brachio ſuo, diſperſit ſuperbos mente cordis ſui.*
7. *Depoſuit potentes de ſede & exaltauit humiles.*
8. *Eſurientes impleuit bonis & diuites dimiſit inanes.*

Prędicat iudicium Dei in ſuperbos, & miſericor-

ſericordiam in humiles. Exempla infinita præbet ſacra hiſtoria & quotidiana experientia.

8. Suſcepit Iſrael puerum ſuum memor miſericordiæ ſuæ.
9. Sicuti locutus eſt patribus noſtris Abrahamo & ſemini eius in æternum.

Hoc eſt: promiſsionem miſericordiæ compleuit Deus miſſo filio. Eſt igitur verax & ob veritatem celebrandus: cui ſit laus, confeſsio, & gloria miſericordiæ, potentiæ, iuſticiæ, veritatis in ſæcula ſæculorum, AMEN.

IN FESTO MICHAELIS, MATTH. 18.

IN illo tempore acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicẽtes: Quis maximus eſt in regno cœlorum? Et accerſitum ad ſe puerum, Ieſus ſtatuit in medio illorũ, & dixit: Amen dico uobis: Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut pueri, non ingrediemini in regnũ cœlorum. Quiſquis igitur demiſerit ſemetipſum, ſicut eſt puer iſte, hic eſt ille maximus in regno cœlorum. Et qui receperit puellum talem in nomine meo, me recipit. Qui autem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

offenderit unum de puſillis iſtis, qui in me credunt, expedit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Neceſſe eſt enim ut ueniant offendicula, uerumtamen uæ homini, per quem offendiculũ uenit. Quod ſi manus tua, uel pes tuus obſtaculo eſt tibi, abſcinde eum, & proijce abs te. Bonum eſt tibi ad uitam ingredi claudũ aut mutilum, potius quàm duas manus, uel duos pedes habentem, mitti in ignem æternũ. Et ſi oculus tuus offendit te, erue eum, & proijce abs te. Bonum eſt tibi, ut luſcus intres in uitam, potius quàm ut duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis. Videte ne condemnetis unum ex puſillis. Dico enim uobis, quòd Angeli eorum in cœlis ſemper uident faciẽ patris mei, qui in cœlis eſt. Venit enim filius hominis ſeruare quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Feſtum in Eccleſia ideo ordinatum & receptum eſt, vt diſcamus beneficia Dei erga nos, qui dederit nobis Angelos cuſtodes. Quare de Angelis potiſsimum hoc die docenda eſt Eccleſia. Verum quia Euangelica lectio, quæ hodie tractari ſolet, cõtinet ſingulares doctri-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

doctrinas: uolo primum textum Euangelij explicare. Deinde nonnulla de Angelis dicere.

Occaſionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia diſcipulorū Chriſti, qui poſtquam Chriſtus ſui abitus mentionem feciſſet, contendunt de primatu, quos Chriſtus ab errore reuocat, & ſtatuit puerum in medio eorum dicens: niſi fueritis ſicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Dehortatur præterea à ſcandalo & commendat nobis pueros, ut eos in Eccleſiam recipiamus, ſcientes taliū eſſe regnum cœlorum.

Loci quatuor:

I. Diſputatio Apoſtolorum de primatu & eorum reprehenſio.

II. Admonitio de cauendo ſcandalo.

III. Mandatum Chriſti de recipiendis pueris.

IIII. Angelorum natura & officium:

DE PRIMO.

Diſcipuli accedunt Ieſum dicentes: quiſnā maximus eſt in regno cœlorū? Hic primum obſeruāda occurrit cæcitas diſcipulorū Chriſti, non intelligentium adhuc qualenam ſit Chriſti regnū. Somniabant fore ciuilem adminiſtrationē, in qua Chriſtus, ut ſummus monarcha: diſcipuli vero ipſius ſub eo, tanq̃ duces, dominarentur toti terrarū orbi: ideo quærunt quiſnam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

illorum ſit futurus ſummus,& à Chriſto proximus. Adeo ſtupenda cæcitas eorum mentes faſcinauerat.

Deinde licet hîc videre virus Diaboli, quod fuit etiam efficax in illis Dei organis, nempe diſcipulis Chriſti, qui erant deſtinati Apoſtoli & legati regis Chriſti in ſpirituali eius regno. Quid facit? deterrimo vicio ſuperbiæ eos commaculat, adeo vt iam de primatu diſputent,hoc eſt, quisnam eorum ſit aliorum futurus Dominus.

Quid Chriſtus facit ad hanc diſcipulorũ ſuorum ſtultã arrogantiam? Potuit ſane iuſtè eos reijcere vt ſuperbos & minimè idoneos, qui ſuo ſpirituali regno adminiſtrando præficerentur: hoc tamen non facit,ſed eos paternè admonet,& ut corrigit errorem: ita ſuperbiæ vicium ſeuerè taxat. Ita enim ait: & cum aduocaſſet puerulum Ieſus, ſtatuit eum in medio eorum & dixit: Amen dico uobis, niſi conuerſi fueritis & fiatis ut pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum. Hîc exemplo & Doctrina docet, quales uelit habere adminiſtratores ſui regni. Vult æqualitatem,quantum quidem ad animorum affectionem attinet: non uult, ut unus alterũ tanquam ex alto deſpiciat: ſed ut amanter ſint erga ſe inuicem affecti, mutuis ſe proſequentes officijs:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

officijs: non vult vt more gentium alij alijs ſuperbè dominentur in ſpirituali ſuo regno. Nam de regnis politicis alia ratio eſt. Deinde, hîc facit diſcrimen inter ſuum regnũ & imperia mundana. Qui ſummus eſt in regnis mundi is ab omnibus uult coli & miniſtrari: Contra, qui vult hîc ſummus eſſe, debet eſſe omniũ miniſter, non verbis, ut Papa, ſed reuera vt Paulus, Petrus, Apoſtoli & alij ſinceri Euangelij precones. Ita maximus in Eccleſia Chriſti eſt, qui maximè ſeruit, minimus verò qui maximè dominatur. Vt autem Chriſtus ſuos diſcipulos ab iſta arrogantia reuocet, addit ſeueriſsimam comminationem dicens: *niſi fiatis ut pueruli non ingrediemini regnum cœlorum.* Sed quid eſt quòd velit Dominus ſuos diſcipulos eſſe ſimiles puerulis? an non Paulus ſecus docere videtur, cum Corrinthijs in hunc modum ſcribat: ne ſimus pueri ſenſibus? Chriſtus vult nos eſſe pueris ſimiles: Paulus vult nos eſſe pueris diſsimiles. Vtrumque verum eſt. Debemus eſſe pueris ſimiles, & rurſus debemus eſſe pueris diſsimiles.

Pueris ſimiles eſſe debemus, primum vera humilitate & abnegatione noſtri ipſorum, ſicuti Dominus ait: *Quiſq; demiſerit ſe ipſum ſicut eſt puerulus iſte.* Eſt igitur omnis ſuperbia deponenda illi, qui vult Chriſti diſcipulus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

eſſe. Huc illud Chriſti: Qui vult me ſequi abneget ſemetipſum, hoc eſt: qui vult meus diſcipulus eſſe, humiliter de ſe ſentiat, nihil ſibi arroganter tribuat. Deinde, pueris ſimiles erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri non poſſunt aduerſus parentes de ſuis gloriari meritis: ita nec diſcipuli Chriſti coram Domino vlla merita iactare debent, ſed fateantur ſe infantes, qui ſine paterna cura nihil poſſent. Tertiò, ſimiles erimus pueris affectu. Quemadmodũ enim pueri ſe totos paternæ curę cõmittunt: ita diſcipuli Chriſti ſe totos in Chriſti fidem conijciant ab eo omnia ſalutaria expectantes. Quartò, ſimiles erimus pueris obediẽdi ſtudio. Pueri boni non diſputant quale ſit quod mandat Pater: ſed quid, & eius uoluntatem agendi regulam ſequuntur: ſicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandũ filium vnigenitum. Non cogitauit Abraham: quid hoc opus Deo proderit? mors filij mei mihi moleſtiſsima quidẽ eſt, & Deo nihil confert. Sed hoc potius: Tu mi Deus hoc mihi mandas: tuam igitur uoluntatem agendi regulã ſequar & tibi morem geram. Poſtremò pueris ſimiles eſſe debemus malitia, hoc eſt: ut infantes malis artibus non ſtudent, non auarè colligunt, non turpem libidinem ſectantur: ita diſcipuli Chriſti a malo abſtinebunt.

Diſsimi-

Diſsimiles autem debemus eſſe pueris. Primum, ne pueriliter diſipiamus, abſurda ſectantes, ut pueri faciunt, ſenſibus nondũ firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide ſimus, ſicuti pueri qui per ætatem non poſſunt res ſpirituales capere. Tertiò, ne indulgeamus luſibus carnaliũ affectuum. Quartò, ne inſtar pueorum in doctrina pietatis incerti & inconſtantes fluctuemus, & ne, ut Paulus inquit, circumferamur quouis vento doctrinæ: ſed ſanctã exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cum ait: quaſi modo geniti infantes &c. 1. Pet. 2.

Huc & præmiũ veræ humilitatis apponit, cum ait: Quiſquis exceperit unum puerulũ talem in nomine meo me recipit. Hoc diligẽter expendatur. Primũ, Chriſtus hoc dicto uult ut omnes pueros amanter complectantur, idq; ipſius nomine. Deinde, teſtatur quicquid in nomine ſuo collatum fuerit pijs, id ita ſe æſtimare, ac ſibi ipſi collatum eſſet. Quem non excitaret hæc promiſsio ad humanitatis officia erga ſuos & maximè erga mẽbra Eccleſiæ Chriſti? Ab altera parte admonet de pœna quã luent qui ullos in Chriſtũ credentes contempſerint. Qui, inquit, offenderit unum ex paruis iſtis, qui in me credunt, præſtiterit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collũ eius, ut demergatur

in profundo maris. Deberet vel hæc comminatio retinere nos in officio, ne tam faciles eſſemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco ſequitur.

DE SECVNDO.

Væh mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim ut ueniant ſcandala: uerumtamen uæh homini per quem ſcandalum uenit. Hoc Chriſti dictum tria habet. Primum eſt prædictio, quòd mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Secundum eſt indicatio ſubobſcura cauſarum ſcandalorum. Tertium eſt comminatio pœnæ, quã luet autor ſcandali.

Primvm nos docet, admonet, cõfirmat. Docet quid ſit euenturum, hoc eſt, quòd mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Deinde, quòd iſta ſcandala ſecũ ſit allatura hominibus Vae, hoc eſt, pœnas, ſub quibus homines ſuper ſe Vae clamabunt præ anguſtijs. Eſt autem væ, vt Baſilius ait: θρηνῶδες ἐπίφθεγμα, hoc eſt, flebilis acclamatio, qua ſuum dolorem teſtantur qui ſub cruce gemunt. Tum, quòd Eccleſia non ſit futura tranquilla in hac uita: ſed cũ maximè quieta uidebitur, ſubitò excitabuntur tempeſtates, quibus mirum in modum concutietur. Erit Eccleſia in mundo ſimilis Halyoni aui, quæ in mari oua parit & pullos nutrit. Hęc nunquam ſibi polliceri poteſt vnum tranquillum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lum diem , ſed ſe in omnem euentum parat: tranquillo mari cum ſuis pullis gaudet; obortam tempeſtatem perfert fortiter, ſperata tranquillitate animum alens. Sic Eccleſia eſt in mundo ut in mari, in quo gignit ſibi liberos. Hæc nunquam ſecura eſſe poteſt à tempeſtatibus mundi, quæ ſunt falſi Prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempeſtates cum in Eccleſiam ingruunt, debet ipſa parata eſſe in omnem euentum: ſed tandem omnia ſuperabit per uictorē mundi Ieſum Chriſtum, quem cum fide apprehendimus & nos uictores mundi euadimus, juxta illud: hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides veſtra. Quare hæc uincit mundum? quia Chriſtum habet.

Deinde, admonet nos hoc dictum Chriſti, ne uel ipſi autores ſcandalorum ſimus dicto aut facto, uel ſinamus nos abduci ſcandalis ac rurſus relabamur in priſtinas tenebras, ac à Chriſto ſaluatore turpiter deficiamus: ſicuti multis hodie accidit, vbi ſophiſtæ & tyranni pro ſua libidine omnia ſurſum ac deorſum verſant.

Tertiò, hoc dictum Chriſti nos confirmat in fide Chriſti. Nam cum videmus euentum prædictioni reſpondere, certificamur de Euangelio & confirmatur fides, ne cū maxima parte mundi confeſsionem abijciamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Secvndvm, quod habet dictum Chriſti, eſt indicatio ſubobſcura cauſarũ ſcandali. Neceſſe eſt, inquit, ut ueniant ſcandala. Sed unde illa neceſsitas? à Deo ne? nequaquam. Deus enim non eſt author malorum nec delectatur ſcandalis; ſed iraſcitur authoribus ſcandali, ſicuti pœnæ oſtendunt. Vnde ergo? num à Diabolo? verè à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quàm ut Chriſti Eccleſiam ſcandalis in doctrina, in moribus, in cruce euertat. Hic ſibi adiungit Sophiſtas, Hypocritas, & tyrannos mundi quos excitat, vt nihil intentatum relinquant, quod faciat ullo modo uel ad euertendam, uel lacerandã Eccleſiam; id quod hiſtoria Eccleſiæ docet, ante diluuiũ, poſt diluuium, in Ægypto, in deſerto, in varijs perſecutionibus ſub iudicibus, regibus, & ducib9, in captiuitate, poſt captiuitatem uſq; ad Chriſtum exhibitum. Deinde poſt Chriſtũ hiſtoria Eccleſia infinita teſtimonia habet ſcandalorum, quibus Sathan Eccleſiam Chriſti hoſtiliter inuadit.

Tertivm, quod Chriſti dictum habet, eſt comminatio pœnæ, quã autores ſcandalorũ ſuſtinebunt. *Væh homini* (inquit) *illi*, per quem ſandalũ *uenit*. Significat ergò fore, ut qui alijs ſunt ſcandalo grauiſsimis puniãtur pœnis. Nec eſt dubium quin de pœnis æternis loquatur.

Cæterum, ut dilgentius caueamus ne fiamus autores

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

autores ſcandali, breuiter dicam quęnam ſcandalorum genera ſunt cauenda, quę à ſuis cauſis differentias accipiunt. Vnũ genus ſcandali eſt, quod oritur ex mala doctrina, ſeu ex corruptelis doctrinæ Eccleſiæ. Qui hoc pacto alijs eſt ſandalo, Diabolum patrem ſuum imitatur, qui primos homines hoc genere ſcandali euertit, Gen. 3. Alterum genus ſcandali eſt, quod oritur ex malis moribus, hoc eſt, cum alij in te reſpicientes tuos malos mores induunt. Qui ita ſcandalo eſt hominibus regnum Sathanæ extruit, & demolitur Chriſti regnum: quare ſummopere cauendum eſt. Quotus quiſque, quæſo, hîc non dat ſcandalum? Siue ad clerum, ſiue ad populum, ſiue ad magiſtratum, ſiue ad ſubditos reſpicis, uides omnia plena ſcandalis morum, adeo ut non fruſtra Chriſtus dixiſſe uideatur: Væ mundo à ſcandalis.

Tertiũ genus ſcandali oritur ex abuſu rerũ, quæ ſua natura ſunt indifferentes, quod cauendũ eſt, ne offendantur infirmi. Obſtinati & impij ſunt contemnendi, idq; Chriſti exemplo. Plura de ſcandalis aliâs diximus.

DE TERTIO.

Videte ne condemnatis unũ ex pueris hís. Dico enim uobis ꝙ Angeli eorũ in cœlis ſemper uident faciẽ patris mei q in cœlis eſt. Hîc Chriſtus nobis pueros cõmendat, ne illos ullo

pacto

pacto offendamus: & rationem ſubnectit: quia Angeli eorum uident faciem Dei patris qui in cœlis eſt, hoc eſt: cum tanta cura Deus pueros complectatur, ut eis Angelos cuſtodes dederit, non decet, ut nos eos inhonoremus. Hìc obſeruemus quòd pueri habeant Angelos cuſtodes, qui eos aduerſus Sathanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudinem erga Deũ pro tanto beneficio. Tum, ſtudeamus pijs moribus eos retinere. Poſtremò, caueamus ne ulla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum ſanctitate & vitæ puritate.

DE QVARTO.

Quartum, quod propoſui, fuit de Angelis, de quorum natura & officio pauca dicam, ut cùm ſciamus quales cuſtodes habeat Eccleſia, tum intelligamus in quanto verſamur periculo.

Angelus eſt creatura Dei ſpiritualis, intelligens, potens, condita in miniſterium Dei & Eccleſiæ: à quo ſuæ conditionis fine quidã defecerunt & facti ſunt hoſtes Eccleſiæ, quidam autem non defecerunt, ſed manſerunt in ſua innocentia, in qua Deo & Eccleſiæ ſeruiunt. De quibus Epiſtola ad Hebr. ita ait: nonne omnes ſunt miniſtratores ſpiritus, qui miniſterij cauſa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt ſalutis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

lutis. De malis Dominus ait, quòd Sathan cũ ſuis ſit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus ſicut Leo circumit quærens quem deuoret. Hinc facile eſt intelligere quòd Eccleſia in mundo ſit ueluti ciuitas, quam ut Angeli boni intus defendũt: ita mali foris obpugnant. Cum igitur in tanto uerſamur diſcrimine rogemus Deum, ut ſuis nos Angelis tueatur, cui laus, honor, poteſtas in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

IN FESTO OMNIVM SANCTORVM, MATTH. 5.

CVm uidiſſet Ieſus turbas, aſcendit in Montem, & cum cõſediſſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, & poſtquã aperuiſſet os ſuũ, docebat illos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorũ. Beati qui lugent, quoniam ipſi cõſolationem accipient. Beati mites, quoniam ipſi hæreditatem accipient terræ. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei uocabuntur. Beati qui perſe-

curionem

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

cutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorũ. Beati eſtis, cum probra iecerint in uos homines, & inſectati fuerint, & dixerint omne malum uerbum aduerſus uos, mentientes propter me: Gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra multa eſt in cœlis.

ENARRATIO TEXTVS.

Feſta de ſanctis in Eccleſia inſtituta ſunt nõ ſine grauiſsimis cauſis, quas ordine recenſebo, ut in noſtrum commodum ſanctorũ feſtis uti poſsimus. Prima, ut cognoſcatur Eccleſiæ hiſtoria. Id enim ualde utile eſt: nam & inde Eccleſiæ ſtatum, & quos habuerit defenſores & hoſtes Eccleſia intelligimus.

Secunda, ut cogitentur beneficia Dei erga Eccleſiæ membra. Paulus ex perſecutore factus eſt Apoſtolus. Petrus qui Dominum ſuũ negarat, in gratiã eſt receptus. Magdalena peccatrix pro filia agnita eſt, dum in Chriſtũ fide recumbit. In mortis articulo Chriſtus ſe contemplandum præbuit Stephano: atque ita in ſingulis ſanctis Dei ſingularia beneficia uidere eſt.

Tertia, ut conſideratis hiſce Dei beneficijs erga ſanctos, nos agamus Deo gratias, quod in miſeros peccatores conuertentes ſe ad Dominũ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

per ueram pœnitentiam fuerit adeo miſericors & eos in gratiam receperit,& tot ornauerit beneficijs ac ſpiritu ſuo in hoc deſerto rexerit.

Quarta,ut varij ſanctorũ caſus perpendantur & cõferantur cũ periculis noſtri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs : ita & hodie. Olim ſancti gaudebant ſub pijs gubernatoribus & interdũ iugũ grauius tyrannorum experiri cogebantur: ita & hodie. In his caſibus uarijs debemus nos erigere exemplo ſanctorũ.

Quinta, vt ſanctos imitemur in pœnitentia, uita, cultu, confeſsione, conſtantia, patientia, & alijs uirtutibus. Debent ergo ſancti nobis eſſe veluti exempla regulæ uitæ noſtræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam, cultum Dei, confeſſionem, patientiam; ſed ſancti Dei huius uerbi exempla ſuppeditant.

Sexta, ut pijs ſuſpirijs ſanctorum expetamus conſortium, quò liberati tandẽ ex his anguſtijs beati uiuamus cũ Chriſto in omni æternitate : qua de cauſa Chriſtus pronunciat ſuos diſcipulos beatos, etiamſi varijs ærumnis in hac uita affligantur. Et huc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinibus varijs , ſicuti nunc audiemus : ſingulas ergo beatitudines ordine declaremus.

Locus vnicus :

De beatitudine diſcipulorum Chriſti.

Beati

Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorũ eſt regnum cœlorum. Hoc uerſu oſtendit Chriſtus primum gradum ad ſummas opes. Summę opes ſunt poſſeſsio regni cœlorum & æternæ uitæ. Gradus autem eſt ad has opes primus paupertas ſpiritus, qua contriti & contuſi ſentimus nos omnis iuſticiæ eſſe inopes.

Quid? an non hæc paupertas nos excludit è regno cœlorum? Sicut rectè dicitur: primus gradus eſt ad ſanitatem nouiſſe morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remedium; ita primus gradus eſt ad opes cœleſtes paupertas ſpiritus, quia qui hanc ſentit, quærit opes aliunde. Et ſicut morbus ſua natura gradus eſt ad mortem, niſi ſuccurrat medicus; ita hæc paupertas rectà ad infernum mitteret, niſi Chriſtus ſuas opes nobiſcum communicaret. Non ergo diuitiæ nobis contingunt ſpirituales merito paupertatis, ſed beneficio regis cœlorum ad quem implorandum nos cogit ſenſus ſpiritualis huius paupertatis. Senſus ergo huius loci eſt, nihil eſſe cur illi ſe infœlices eſſe putent, qui reuera ſentiunt in animo ſe eſſe omnis iuſticiæ inopes, quũ iſte ſuæ inopiæ ſenſus ſit primus gradus, quo ad ſummas opes, id eſt, in regnum cœlorum aſcenditur, non quidem per ſe & ſua natura, ſed quia cogit nos illum quærere, qui ſolus uia eſt in cœlum.

Qualis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Qualis autem ſit paupertas ſpiritualis ex collatione facilius intelligi poteſt. Vt enim paupertas mendicitatis eſt non ſolum ſumma inopia, uerumetiam eius publica profeſsio: ita paupertas ſpiritus eſt non ſolum ſumma opum cœleſtium, hoc eſt, iuſticiæ, ſanctitatis, & innocentiæ inopia: verumetiam eius profeſsio coram Deo, a quo petimus, vt propter Chriſtum noſtræ ſuccurrat inopiæ: Hæc ergo paupertas ſita eſt in vera pœnitentia & expetitione opum cœleſtium.

Monachi abuſi ſunt hoc loco. Nam ex eo docuerunt paupertate, id eſt, mendicitate homines mereri regnũ cœlorũ, cum Paulus apertè dicit: Rom. 6. Donum dei eſt vita æterna per Ieſum Chriſtũ Dominũ noſtrum. Si donum eſt gratuitum, certè non comparatur paupertate, quæ ſanè ſua natura nihil meretur, ſed eſt pœna, cuius cauſa eſt partim prodigalitas, partim pigritia.

Beati qui lugent, quoniã ipſi conſolationem accipient. Hæc mirabilis eſt concio. Pronunciat beatos lugentes, cum nihil magis fœlicitati repugnet quàm luctus: verum Chriſti dictum intelligendũ eſt nõ de luctus tempore, ſed de euentu: nam ita ait: quia conſolationem accipient, ſcilicet finito in hoc mundo luctu. Hic luctus cauſam habet, partim ſpiritus pau-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

pertatem, partim ærumnas præſentis vitæ, quę nos tanquam igni quodam excoquunt & explorant, & quaſi ſtimulis nos excitant ad expectendum æternum gaudium, quod omnes lachrymas abſterget. Non ergo luctus per ſe cauſa eſt fœlicitatis, ſed quia compellit nos ad Chriſtum, qui eſt autor omnis conſolationis.

Huc proinde Pauli dictũ pertinet: gloriamur in tribulationibus, quia operantur patientiam: patientia probationem: probatio ſpem: ſpes autẽ non cõfundit, quia Deus nos diligit. Hinc facile intelligi poteſt, Chriſtum nõ loqui de quouis luctu, ſed de luctu, qui eſt ſecundum Deum, non de luctu mundi.

Beati mites, quoniã ipſi hæreditatis iure terram poſsidebunt. Mites ſunt placidi, manſueti, faciles, humani, qui ſuos affectus mitigant: qui læſi faciles ſunt ad condonandã iniuriam: qui malunt rem perdere quàm contendere. Hæc uirtus manſuetudo è timore Dei & uera humilitate naſcitur, quam Chriſtus ſuis cõmendat, dicens: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Regula eſt: diſcipuli Chriſti mites eſſe debent. Exemplum regulæ eſt Chriſtus. Vult enim vt hãc virtutẽ meditantes ſe intueamur. Nõ dicit Dominus: diſcite à me mortuos ſuſcitare, dæmones effugare, ſuper mare ſiccis pedibus ambulare, 40. dies & noctes ſine

cibo

cibo uiuere, ſed hoc dicit: diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Hæc humilitas habet ſecum germanam dilectionem, de qua Dominus: In hoc cognoſcent omnes, quòd mei diſcipuli ſitis, ſi vos mutuo dilexeritis.

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo, idque propter euentum: nam hæreditatis iure terrã poſsidebunt. Hîc beata terra dicitur, non quod in terra ſimus uicturi, ſed propter typũ. Terra enim olim promiſſa patribus fuit typus & figura regni cœlorum, atque ideo ueritas umbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad ſtabiliendum dogma de merito, ac ſi noſtris uirtutibus mereri cœlum poſſemus, ſtulti ſunt, non animaduertentes Chriſti uerba. Dicit enim eos poſſeſſuros iure hæreditatis terram. Vbi eſt illud hæreditatis ius? Nonne ideo hęredes ſumus, quia in Chriſto gratis adoptati per fidem? nonne Paulus dicit: vita æterna eſt donum Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Aliud eſt loqui de cauſis ſalutis, aliud de nouis qualitatibus eorum qui hæredes ſunt ſalutis.

Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiã, quoniam ipſi ſaturabuntur. Chriſtiani in hac uita nunquam ita ex fontibus ſalutis hauriant aquam, quin magis ſitiant, quos hic conſolatur Dominus, promittens fore, ut tandem ſaturentur:

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

ex qua ſaturitate ſe fœlices profitebũtur. Quiſquis eſurit & ſitit iuſtitiam, duo optat. Primũ, vt publicè glorificetur Deus recta doctrina, ſancta uita, & cõfeſſione. Deinde, ut priuatim ſinguli agnoſcant Deum, fidem Chriſti concipiant, impleantur ſpiritu ſancto, ac ſancta puraq; uita iuſticiam Dei meditentur. De hac ſacietate loquitur Dauid, quam tum demum fore dicit, cum apparuerit gloria eius. Ibi enim (ut eſt in Apocalypſi) ſancti non eſurient neq; ſitient amplius.

Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Hic nobis commendatur miſericordia erga miſeros. Vult enim Chriſtus ſuos diſcipulos, non tantũ tangi proprijs malis: uerumetiam affici aliorum miſeria: quod ſanè eſt veræ charitatis officium. Neque Chriſtus tantũ requirit, vt condoleamus ærumnis & miſerijs aliorũ: ſed opus ſimul requirit: uult ut miſeris manus auxiliatrices porrigamus. Ne autem hominum ingratitudine frangantur, adiungit promiſsionẽ. Promittit enim fore, ut qui miſericors fuerit in proximũ, miſericordiam rurſus conſequatur: idq; non ſolũ apud Deũ, verum etiam apud homines. Deus promittit miſericordibus miſericordiã, & facit etiam, ut inueniamus miſericordiam apud homines, dum illorum animos flectit ad benefaciendum nobis.

Beati mundo corde: quoniam ipſi Deum uidebunt. Mundicies cordis hîc nobis cōmendatur, quæ opponitur duobus maximis uicijs, aſtuciæ & libidini. Cum opponitur aſtuciæ, eſt ſimplex candor, quo agimus cum hominibus ſincere & apertè ſine obliquis fallendi artibus. Hoc ergo Chriſti dictum aduerſatur iudicio plerorumq; hominum. Pleriq; enim tum demū ſe beatos putant, quando alios aſtutè circumuenire poſsint ac fallere: vnde & prudentię laudem & lucrum venantur & fauorem magnorū hominum aucupantur. Verum Chriſtus non vult, ut ſui diſcipuli ita agant, ſed ut potius ſint contenti ſimplici candore, vt cor, manus, lingua quàm optimè conſentire uideantur. His promittit ut Deum uideant, in cuius uiſione ſumma eſt ſita fœlicitas. At cum mundicies cordis opponitur libidini, eſt uera caſtitas, quā Paulus ſanctitatem uocat, cum inquit: præſtate ſanctitatem, ſine qua nemo uidebit Deum. Vt enim Deus abominatur libidines: ita ſummè delectatur caſtitate fidelium.

Beati pacifici: quoniam ij filij Dei uocabuntur. Hic magnam & raram virtutem ſuis diſcipulis commendat Chriſtus. Pacifici ſunt qui paci & tranquillitati faciendæ & conſeruandæ ſtudent. Hi quia diuerſum ſtudium à filijs Sathanæ habent, filij Dei uocabuntur, ut

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

qui Dei Patris exemplo pacis & tranquillitatis ſunt autores, & multos ſuo hoc pacis ſtudio iuuant & oblectant. Quemadmodũ enim Balſamum precioſum integram domum ſua replet fragrantia: ita vnus uir pacis ſtudioſus magnũ cœtum diſsidentem in concordiam reducere poteſt. Non ergo immerito Dauid concordiæ & pacis ſtudiũ celebrat, ita canens: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum. Sicut vnguentũ optimum ſuper caput defluens ſuper barbam, barbam Aarhon, quod defluit per oram veſtimentorum eius. Sicut ros Hermon qui deſcendit ſuper montes. Vt enim rore terra fœcunda redditur benedicente Domino: ita ubicunq; ſunt multi pacis ſtudioſi fœcundæ ſunt & fœlices politiæ, Eccleſiæ & œconomiæ. Contra, ubi non eſt pacis ſtudium, illic ariditas & ſiccitas, hoc eſt, ſumma miſeria.

Beati qui perſecutionem patiuntur iuſticiæ cauſa, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Quia maximè cõtutit infirmorum animos ſcandalum perſecutionis, valde commodè ſuos de cruce admonet, ut non fracti perſecutionum acerbitate abijciant confeſsionem: ſed potius propoſitum regnum cœlorum intueantur: cuius potiundi deſiderio magis cõtendunt per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergo eorum exempla, qui dum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

dum currunt in ſtadio, reſpiciunt ad pręmium, quod ab agonothite propoſitum eſt, & ita alacres properant, donec ad metam uentum fuerit: ita uult ſuos facere Chriſtus: non vult ſegnitiem, ſed infatigebile currendi ſtudium donec ad metam regni cœlorum perueniant.

Deinde, cum Chriſtus hîc vnam perſecutionis cauſam ponit, nempe iuſticiam, vult ut ita uitam inſtituamus, ne pati cogamur noſtra culpa, ſeu propter noſtram iniuſticiam. Tum enim perſecutio eſt iuſta pœna, non teſtimoniũ defenſæ iuſticiæ & veritatis. Et Petrus monet, ne patiamur ut iniuſti, ſed ut iuſti, idq; exemplo Chriſti, Prophetarum, Apoſtolorum & multorum martyrum.

Beati eritis cum conuiciati fuerint vobis & vos perſecuti fuerint & dixerint quiduis mali aduerſus vos, mentientes mea cauſa. Exponit quid ſit pati perſecutionem propter iuſticiam. *Si conuiciati uobis (inquit) fuerint* iniuſtè, ſi perſecuti uos fuerint odio Euangelij. *Si dixerint omne malum mentientes.* Nã ſi verum dixerint non eritis beati. Si propter peccata veſtra perſecutionem patiamini, non continuo eritis fœlices. Nam cauſa (ut inquit ille) facit martyrem non ſanguis.

Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces ueſtra multa eſt in cœlis. Merces eſt com-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

compenſatio obedientiæ erga Deum in perſecutione præſtitæ. Non hoc dicto ſignificat Dominus nos cruce mereri cœlum, quia cœlum eſt filiorum hæreditas: ſed potius nos ad ferendam crucem extimulat, propoſita Patris clementia, qui nobis compenſationem laborum, quos ſuſtinemus in hac uita, pollicetur, quæ cōpenſatio in cruce fundata eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui vna cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor, poteſtas, & gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

FINIS.

HAFNIÆ
EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS BARTH
IMPENSIS BALTHAZARI CAVS,
BIBLIOPOLÆ HAFNIENSIS.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 870 8° copy 1